Coordonatori:
Rodica Mihaela Stănoiu
Emilian Stănișor
Vasile Teodorescu

CRIMINOLOGIE
CRIMINALISTICĂ
PENOLOGIE

Repere bibliografice

Volumul I

CUPRINS

Partea I
CRIMINOLOGIE ROMÂNEASCĂ 9

DEVIANȚĂ, DELINCVENȚĂ, CRIMINALITATE
Emilian STĂNIȘOR 9

DINAMICA, ETIOLOGIA ŞI PREVENIREA DELINCVENȚEI JUVENILE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE
Dan BANCIU, Vasile TEODORESCU 26

PRONOSTICURI STATISTICE PRIVIND CRIMINALITATEA
Ion PITULESCU 38

DESPRE AMBIGUITATEA CONCEPTUALĂ ÎN MATERIA CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE
Valerian CIOCLEI 45

ASISTENȚA JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ
Ilie PICIORUŞ 50

REPERE ISTORICE ÎN CONSTITUIREA CRIMINOLOGIEI ŞI SOCIOLOGIEI CRIMEI DIN ROMÂNIA
Dan BANCIU 54

IMPLICAREA COMUNITĂȚII ÎN PREVENIREA ŞI COMBATEREA FENOMENULUI DE CORUPȚIE DE LA NIVEL LOCAL
Sorin M. RĂDULESCU 60

JUSTIȚIA PENTRU MINORI ÎN CONTEXT EUROPEAN
Ortansa BREZEANU 71

STATUL DE DREPT ŞI ÎNFĂPTUIREA ACTULUI DE JUSTIȚIE
Sofia POPESCU 78

HOMEOSTAZIE SOCIALĂ ŞI DEVIANȚĂ INFRACȚIONALĂ
Iulian TEODOROIU 82

CONSIDERAȚIUNI DESPRE MINORUL INFRACTOR ŞI MINORUL VICTIMĂ
Doina ARMEAN 86

CRIMINOLOGIE ŞI SIGURANȚĂ PUBLICĂ: PREVENIREA ŞI CONTROLUL CRIMINALITĂȚII ÎNTR-UN STAT DE DREPT
Dorinica IOAN 106

PARADIGME DETERMINISTE ÎN CERCETAREA CRIMINOGENETICĂ
Iulian TEODOROIU, Simona-Maya TEODOROIU, Alina BĂRBULESCU 109

PAGINI DIN ISTORIA CRIMINOLOGIEI ÎN ROMÂNIA
Ortansa BREZEANU 126

BUCHAREST UNIVERSITY CENTRAL LIBRARY

ASPECTE CRIMINOLOGICE PRIVIND NOILE DIMENSIUNI ALE TERORISMULUI ISLAMIST
Valerian CIOCLEI 133

IMPLICAȚIILE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN CERCETAREA CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE
Gheorghe MOCUȚA 146

CRIMINOLOGIE COMPREHENSIVĂ
George C. BASILIADE 149

PARTICULARITĂȚI SOCIO-DEMOGRAFICE ALE AUTORILOR INFRACȚIUNILOR DE OMOR DIN ROMÂNIA
Ecaterina BALICA 158

IMIGRANTUL CARE VINE DIN EST ÎN SPAȚIUL DE LIBERTATE, DE SECURITATE ŞI DE JUSTIȚIE AL UNIUNII EUROPENE – ÎNTRE ȚAPUL ISPĂŞITOR ŞI PURTĂTORUL DREPTULUI FUNDAMENTAL LA LIBERA CIRCULAȚIE: CAZUL ROMÂNIEI
Rodica Mihaela STĂNOIU, Aura CONSTANTINESCU 170

ÎNCĂLCAREA LEGII CA STIL DE VIAȚĂ. VULNERABILITATEA ADOLESCENȚILOR LA CRIMINALITATE
Doina Ştefana SĂUCAN, Mihai MICLE, Aurora LIICEANU 184

CRIMINOLOGIA ÎNCĂ ÎN DERIVĂ
Ortansa BREZEANU 192

SINTEZA PRIVIND ACTIVITATEA FOSTULUI INSTITUT NAȚIONAL DE CRIMINOLOGIE
Dorinica IOAN 196

DESPRE NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII UNUI INSTITUT DE CERCETĂRI CRIMINOLOGICE
Gheorghe MOCUȚA 199

IN MEMORIAM MARIE-ANDRÉE BERTRAND
Rodica Mihaela STĂNOIU 201

PLEDOARIE PENTRU SECURITATEA PERSONALĂ
Florian GHEORGHE 202

MAREA CRIMINALITATE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII
Aura PREDA 205

DIMENSIUNEA INFRACȚIONALITĂȚII FINANCIAR BANCARE
Mugur ISĂRESCU 210

MAREA CRIMINALITATE ŞI VICTIMELE ACESTEIA. CÂTEVA REFLECȚII
Carmen NECULA 212

SOCIETATEA RISCULUI GLOBAL ŞI MAREA CRIMINALITATE
Rodica Mihaela STĂNOIU 221

BUCUREŞTI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

COPIII – VICTIME ALE TRAFICULUI DE PERSOANE
Aura PREDA 235

DINAMICA MARII CRIMINALITĂȚI ÎN ROMÂNIA
Constantin SIMA 243

TRAFICUL ŞI CONSUMUL DE DROGURI – O PROBLEMĂ GLOBALĂ
Tiberiu-Viorel POPESCU 246

PARTICULARITĂȚI ALE IMPLICĂRII FEMEILOR ÎN MAREA CRIMINALITATE – TRAFICUL DE DROGURI
Ana BĂLAN 253

TRAFICUL DE PERSOANE. SUGESTII PENTRU UN NOU MECANISM DE SANCȚIONARE
Aura PREDA 261

IMPACTUL VIOLENȚELOR GRAVE SĂVÂRŞITE ÎN PUBLIC ASUPRA MEDIULUI COMUNITAR, DIN PERSPECTIVA CRIMINOLOGIEI PREVENTIVE
Ortansa BREZEANU 267

ASPECTE SPECIFICE DE GEN ÎN PRACTICA SERVICIULUI DE PROBAȚIUNE BUCUREŞTI
Mihai Ioan MICLE, Gabriel OANCEA 274

PREVENIREA ŞI COMBATEREA VIOLENȚEI CU OCAZIA COMPETIȚIILOR ŞI A JOCURILOR SPORTIVE
Petre BUNECI 285

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA I
CRIMINOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DEVIANȚĂ, DELINCVENȚĂ, CRIMINALITATE

Conf. univ. dr. ***Emilian STĂNIȘOR***

Preface

The article under discussion (the following article) comprises the introductory part of an ampler work on juvenile delinquency, a study that constitutes one of the author's former preoccupations.

The necessity of formulating some conceptual delimitation in the domain of juvenile delinquency was objectively born by taking into account the multitude of opinions, the confrontation of ideas in the contemporary criminology literature. As a matter of fact, in the countries of common low system, by delinquency we come to understand all the acts of criminal nature as well as offences and even some acts of breaking the moral, whereas in some European countries, the content of juvenile delinquency is restricted only to the acts, which break a criminal law.

The author points out his option for a larger acceptance of the juvenile delinquency as it has been defined in the documents of the UNO Congress for the prevention of crime in 1980 Caracas – Venezuela.

This paper proposes – beyond any pretence of exhausting this subject to present the differences between deviation, delinquency and crime, sustaining the idea that these there concepts do not superpose.

Juvenile delinquency is regarded as a three-dimensional concept out of which no one of the three notions can miss: minor in danger (difficulty), minor delinquent and minor offender.

In the end the paper proposes a brief comment on other operational concepts in the study of juvenile delinquency such as education, reeducation, prevention and repression, social reaction.

1. Considerații preliminare

Nu există lucrare de criminologie care, studiind problemele generale ale criminalității să nu propună o definiție, spunea R. M. Stănoiu[1].

În același sens, Maurice Cusson[2] arăta că nu există definiție a crimei care să fie valabilă în mod absolut, toate tentativele de acest fel, eșuând.

Din nevoia pe care fiecare autor o simte de a mai adăuga ceva celor ce s-au spus deja, s-a ajuns în unele situații, la o prolixitate în care, încercându-se să se spună totul fără a se reuși, esențialul se pierde în detalii nesemnificative[3].

---

[1] R.M. Stănoiu, *Criminologie*, vol. 1, Ed. Oscar Print, București, 1995, p. 121.
[2] M. Cusson, *Delinquants pourquoi,* Ed. Armnd Collin, 1981, p. 7.
[3] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 121.

În dorința de a câștiga în conciziune vom încerca să prezentăm pentru început conceptele de devianță, delincvență și criminalitate în interdependența lor, în scopul declarat de a le circumscrie mai precis obiectului acestei lucrări: delincvența juvenilă, fără pretenții de exhaustivitate.

În „Criminologie", R. Gassin citează o formulă celebră a lui E. Lemert, reprezentant de seamă al curentului interacționist potrivit căruia „nu devianța conduce la controlul social ci controlul social însuși conduce la devianță".

Aceeași idee, nuanțată altfel, o spune Howard S. Becker în „Outsiders"[4] caracterizând deviantul ca o persoană căreia i s-a aplicat o astfel de „etichetă", devenind un „outsider" în societate.

Este perfect adevărat gândindu-mă că în anii 60-70 în orașul copilăriei și adolescenței mele dacă un elev ar fi ieșit la plimbare pe „strada mare" după orele 20, ar fi fost etichetat ca „derbedeu", iar dacă ar fi fost acompaniat și de o fată, ținându-se de braț sau de mână, ar fi devenit cu siguranță un „caz".

Astăzi, o asemenea imagine este cotidiană, mai mult, ea este amplificată de prezența tinerilor pe străzi, în fața școlilor sau liceelor sau în alte locuri publice, în ipostaze despre care se spune că sfidează uneori cel puțin ideea de moralitate.

Sunt acești tineri normali sau au un comportament deviant? Nu cumva este o „etichetă" pe care adulții o aplică acestui comportament numai pentru simplul motiv că tinerii nu mai corespund sau *nu mai vor* să corespundă „tiparelor" pe care le îmbracă valorile sociale ale adulților?

Nu este doar rezultatul contradicției eterne între generații?

Sunt întrebări la care se poate răspunde și într-un sens și în altul în funcție de care parte a „baricadei" te situezi.

Răspunsul pe care încercăm să-l dăm se dorește a fi unul cât mai obiectiv, formulat din perspectiva criminologului deși domeniile în care se exercită profesia de criminolog sunt foarte variate (judiciar, penitenciar, medical, psiho-pedagogic, social)[5].

Fără a cădea în greșeala de a considera devianța, delincvența și criminalitatea minorilor ca fiind concepte identice ce exprimă aceeași realitate socială, suntem de părere că este vorba de concepte diferite cu un conținut diferit.

2. Importanța delimitării

Fenomenul de devianță socială, în general așa cum este cunoscut în sociologie cuprinde în accepțiunea noastră și fenomenul de delincvență.

Ca într-un joc al cuburilor, mergând mai departe cu raționamentul, delincvența are ca segment aparținător important, criminalitatea.

Deși cele trei concepte se întrepătrund, importanța delimitării lor are o dublă semnificație: teoretică și practică.

Din punct de vedere teoretic ne referim la modalitățile de producere, la etiologia lor și la semnificațiile sociale ale comportamentului uman.

Din punct de vedere practic ne referim la formele și mijloacele de prevenire și control a manifestărilor antisociale la nivel individual, al diferitelor grupuri sociale și al întregii colectivități[6].

---

[4] H.S. Becker, *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*, New York, 1963, ed. A. Metailie 1985, traducere franceză, p. 43-63.

[5] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 113.

[6] D. Banciu, S. Rădulescu, M. Voicu, *Introducere în sociologia devianței*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 7.

Aşa cum vom vedea în capitolele următoare distincţia este importantă dacă ne raportăm la reacţia socială şi în primul rând la tratamentul diferenţiat ce trebuie aplicat minorilor.

3. Conceptul de devianţă

A. Dicţionarul limbii române defineşte devianţa ca fiind tipul de conduită care se abate de la regulile admise de societate[7]. Dar nu toate formele de devianţă interesează criminologul şi reprezintă obiect de studiu pentru criminologie.

Analizând concepţiile referitoare la obiectul criminologiei, R. M. Stănoiu[8] arată că, deşi, opinia dominantă în literatura de specialitate este aceea că obiectul criminologiei îl constituie fenomenul criminalităţii, acest punct de vedere nu epuizează orice discuţie ştiinţifică în această direcţie.

În continuare autoarea prezintă critic unele încercări ale unor cercetători români care propun un concept unitar, menite să integreze toate laturile realităţii sociale, spre care cercetarea criminologică ar trebui să-şi îndrepte atenţia.

Astfel, G. Basiliade[9] propune conceptul de devianţă penală ca obiect al criminologiei, aceasta fiind definită ca ştiinţă a devianţei penale.

În opinia noastră conceptul de devianţă penală, dincolo de rezervele de ordin terminologic[10] este şi restrictiv, lipsind criminologia de studierea unor aspecte importante ale delincvenţei juvenile cum ar fi: precriminalitatea, fenomenul copiii străzii etc.

Alţi autori[11] folosesc noţiunile de comportament deviant (care are în vedere abaterile de la normele sociale în general), comportament delincvent (desemnează încălcările normelor juridico-penale) şi comportament aberant (include aspectele medico-legale, psihiatrice sau psihopatologice).

Credem că nici aceste concepte nu sunt operaţionale în totalitate pentru criminologie deoarece exced obiectul de cercetare al acestei ştiinţe (ex. aspectele medico-legale, psihiatrice sau psiho-patologice, care aparţin altor ştiinţe). Mai mult decât atât conceptul de comportament delincvent nu poate desemna numai încălcările normelor juridico-penale pentru că altfel, dacă am îmbrăţişa un asemenea punct de vedere, ar însemna să lipsim criminologul de studierea unor aspecte importante ale delincvenţei juvenile cum ar fi faptele dezincriminante sau în curs de dezincriminare: cerşetoria, vagabondajul, prostituţia sau cele săvârşite de minorii ce nu răspund penal.

Modificările care se produc în societate, cu referire la societatea românească de după 1989, impun o altă viziune asupra obiectului de cercetare al criminologiei, în sensul unei permanente reconsiderări a conţinutului şi limitelor acestuia.

Obiectul de studiu nu constituie, prin urmare, un dat imuabil, ci suferă continue modificări în raport cu noile probleme ce apar şi care se cer a fi examinate şi explicate[12].

De aceea credem că o analiză pertinentă asupra delincvenţei juvenile trebuie să aibă în vedere aceste noi realităţi sociale (ex: fenomenul copiii străzii necunoscut înainte de 1989 în România), noile modificări normative precum şi propunerile de lege ferenda, pentru îmbunătăţirea legislaţiei, subiecte ce le vom aborda în capitolele următoare.

---

[7] *Dicţionar de neologisme*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1978, p. 333.

[8] R.M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, Ed. Academiei, 1989, p. 21.

[9] G. Basiliade, Orientările şi principiile cercetării criminologice în România, Simpozion naţional de criminologie, Bucureşti, 5-7 mai 1982, p. 411-412, citat de R.M. Stănoiu în *Introducere în criminologie*, p. 24, nota 61.

[10] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 24.

[11] D. Banciu, S. Rădulescu, M. Voicu, *op. cit.*, citaţi de R.M. Stănoiu în *Introducere în criminologie*, p. 24. nota 63.

[12] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 27.

Aşa cum aprecia R.M. Stănoiu[13] remarcabil rămâne, la autorii amintiţi mai sus, efortul de a valorifica conceptele propuse de ei în cadrul unui model unitar de explicaţie cauzală.

B. Este cunoscut în literatura de specialitate că paternitatea conceptului de devianţă este atribuită şcolii sociologice reprezentată prin Emil Durkheim (1858-1917).

El este fondatorul teoriei care leagă conduitele deviante de structura socio-culturală.

Gândirea lui Emil Durkheim este axată pe conceptele de fenomen sociologic normal şi anormal[14].

Devianţa apare la Emil Durkheim echivalentă cu criminalitatea şi conduita delincventă. El ajunge să susţină chiar necesitatea crimei ca factor de sănătate publică, idee care i-a adus mulţi adversari şi chiar o lungă controversă cu Gabriel Tarde.

Conceptul de devianţă îl întâlnim şi la Edwin Sutherland[15] unde constatăm deja o încercare de departajare de conceptele de criminalitate şi delincvenţă. În concepţia acestui autor comportamentul individual nu este ereditar, per a contrario, comportamentul criminal se învaţă în contact cu alte persoane, printr-un proces de comunicare.

Deci, nu este suficient ca individul să ducă un mod de viaţă deviant, să manifeste un comportament care nu se încadrează în limitele instituţionale şi socialmente acceptabile (bande, cultura străzii sau chiar familie) ci, apariţia comportamentului criminal depinde de raportul care există între manifestările de acceptare sau de respingere a regulilor impuse de societate (de la această explicaţie vine denumirea de teoria „asociaţiilor diferenţiale").

Departajarea cea mai evidentă o întâlnim însă la Albert K. Cohen care echivalează devianţa cu o stare predelincventă (el o numeşte precriminală)[16].

Acesta porneşte de la constatarea că în teoriile tradiţionale interacţiunea între actor şi situaţia precriminală este tratată ca un episod unic. Ori, în concepţia sa actul delictuos se dezvoltă în timp şi parcurge o serie de etape, reprezentarea grafică a fenomenului fiind făcută prin intermediul arborelui (de unde şi denumirea teoriei sale – „modelul arborelui").

Cohen concepe actul delictuos ca o realizare a unei interacţiuni între „actor" şi situaţia precriminală la capătul unui proces de trecere la act.

De altfel, în opinia noastră, ceea ce departajează devianţa de delincvenţă şi pe aceasta din urmă de criminalitate este momentul trecerii la act, prin acţiunea criminală.

În absenţa acţiunii criminale, devianţa este privită ca un fenomen obişnuit în viaţa oricărei fiinţe umane şi este definită prin raportare la normele care indică ceea ce este drept sau nedrept, corect sau greşit, cinstit sau necinstit[17].

C. Analizând conceptul de comportament deviant R. M. Stănoiu îl percepe într-un dublu sens, atât de devianţă pozitivă cât şi de devianţă negativă[18].

Criteriul care stă la baza acestei departajări îl constituie reacţia de indiferenţă socială, astfel că orice comportament care se abate din câmpul indiferenţei sociale produce fie reprobarea fie aprobarea opiniei publice.

R.M. Stănoiu înţelege prin devianţă pozitivă tipul de comportament ce provoacă o aprobare, o adeziune din partea colectivităţii iar prin devianţă negativă, pe cale de consecinţă atitudinea de încălcare a normelor.

---

[13] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 26.

[14] R. Gassin, *Criminologie*, Dalloz, Paris 1994, p. 163.

[15] E. Sutherland şi D. Cressy, *Principes de Criminologie*, Cujas 1966, p. 85-108.

[16] A.K. Cohen, *La deviance* ed. J. Duculot, 1971, p. 204-210, traducere franceză după „Deviance and control".

[17] G.A. Theodorson şi A.G. Theodorson – preluat din D. Banciu, *op. cit.*, p. 78.

[18] R.M. Stănoiu, *Analiza socio-juridică a reacţiei sociale faţă de comportamentele deviante*, Revista de studii şi cercetări juridice nr. 4/1976, p. 371-385.

Credem că la acest lucru se referea E. Durkheim când susţinea necesitatea crimei ca factor de sănătate publică, el suprapunând conţinutul conceptului de devianţă cu acela de delincvenţă, ştiut fiind că delincvenţa şi cu atât mai mult criminalitatea nu pot avea componente pozitive.

Unii reprezentanţi ai criminologiei critice[19] sau cum a mai fost numită, criminologie radicală, asimilează devianţa cu un act politic prin care delincventul exprimă reacţia sa faţă de modul de organizare socială a societăţii. În această concepţie nu există diferenţe semnificative între delincvenţi şi nondelincvenţi.

D. Vorbind despre conceptul de devianţă nu putem omite reprezentanţii curentului interacţionist G. H. Mead, E. Lemert şi îndeosebi H. Becker.

Interacţioniştii absolutizează conceptul de devianţă căruia îi dau o accepţiune largă, dar nu recunosc conceptul de delincvenţă ca o categorie specifică[20].

Potrivit teoriei etichetării *(labelling theory)* semnificativ în fenomenul devianţei nu este actul deviant ci procesele prin care anumiţi indivizi sunt „etichetaţi" de societate ca devianţi.

Indiferent de numele pe care îl poartă (labelling theory, teoria stigmatizării, teoria etichetării, teoria interacţionistă sau „social reaction approach") teoriile care se regăsesc în curentul interacţionist corespund unei anumite concepţii despre devianţă.

Fără să avem pretenţii de exhaustivitate trebuie să privim distincţia devianţă – delincvenţă – criminalitate, prin prisma obiectului de studiu al criminologiei şi nu prin prisma „sferei de interese" a acestei discipline care întotdeauna exced obiectul de cercetare, cum arăta R. M. Stănoiu.

A include toate faptele de devianţă în obiectul criminologiei ar însemna a transforma această disciplină într-o ştiinţă generală despre devianţă şi o suprapunere inevitabilă cu alte domenii de cunoaştere[21].

4. Delincvenţă şi criminalitate

A. Care este conţinutul conceptului de delincvenţă? Este acelaşi lucru cu conceptul de criminalitate sau cu cel de infracţionalitate?

La această întrebare răspunsurile sunt diferite, cei mai mulţi autori fiind tentaţi să găsească o identitate de conţinut pentru cele două noţiuni.

Astfel, sociologii vorbesc despre „delincvenţă sau infracţionalitate", „delincvenţa atrage după sine o serie de sancţiuni explicite şi directe", există „următoarele categorii de delincvenţă: delincvenţă reală, delincvenţă descoperită şi delincvenţă judecată sau legală"[22].

De aici se deduce că în concepţia acestor autori, deşi există o diferenţiere între devianţă şi delincvenţă, aceasta din urmă fiind văzută ca o formă particulară de devianţă, conţinutul criminalităţii sau infracţionalităţii este suprapus celui de delincvenţă.

Pentru jurişti, noţiunile de infracţiune şi criminal, au un sens precis, specificul infracţiunii în raport cu alte fapte juridice fiind dat de criteriul ***pedeapsă,*** iar specificul noţiunii de criminal fiind dat de criteriul ***condamnare definitivă.***

Pentru criminologi conceptele de crimă şi delict sau de criminal şi delincvent sunt considerate ca sinonime fiind înlocuite unul cu celălalt[23].

Fără a mai relua problematica clasică, la modă până prin anii 1950, de a şti dacă criminologul poate folosi noţiunile juridice sau trebuie să recurgă la alte concepte autonome,

---

[19] Taylor, Walton, Young, *The new criminology. For a social theory of deviance*, 1973.
[20] R. Gassin, *op. cit.*, p. 220.
[21] R.M. Stănoiu, *Criminologie,* Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1997, p. 23.
[22] D. Banciu, *op. cit.*, p. 89-93.
[23] R. Gassin, *op. cit.*, p. 46.

inevitabil mai puțin precise[24] vom încerca să lămurim conținutul noțiunilor de crimă, delincvență, criminalitate, devianță și infracționalitate, pentru limba română, prin analiza definițiilor date de dicționarele explicative.

B. Astfel, în dicționarul de neologisme editat de Academia Română ediția III-a 1978, ***crima*** este definită ca „violare a legii penale" iar ***criminalitatea*** este definită ca „totalitatea crimelor comise într-o perioadă, într-un anumit teritoriu".

Delincvența este definită ca „totalitatea delictelor și crimelor considerate pe plan social", ***delictul*** este un „act nepermis de lege și sancționat printr-o pedeapsă corecțională", în timp ce ***infracțiunea*** este privită ca, „violarea unor legi penale" având deci în înțelesul limbii române aceeași semnificație ca și crima.

Considerând că aceste explicații nu sunt suficiente pentru a argumenta concluziile pe care le urmărim, am apelat la un dicționar de specialitate[25].

Aici, semnificația ***delictului*** este de „termen folosit în legislația penală anterioară pentru acea încălcare a legii penale care era sancționată cu închisoare contravențională sau cu amendă penală".

Examinând aceste cuvinte din punct de vedere ***etimologic*** putem observa un fapt important: ele provin în totalitate din limba franceză dar au la origine cuvinte latine (exemplu: *delinquens, crimen, delictum, infractio* etc.).

Pentru o mai corectă interpretare a conținutului acestor concepte am apelat și la Dicționarul limbii franceze, Ed. Hachette, ediția 1989.

Astfel ***crima*** este definită ca „cea mai gravă infracțiune din infracțiunile (încălcările) aduse legii (în opoziție cu contravenția și cu delictul).

Criminalitatea este „totalitatea faptelor criminale considerate într-o societate dată într-o anumită perioadă de timp".

Același dicționar definește ***delictul*** ca „încălcare a legii pedepsită printr-o pedeapsă corecțională" (în opoziție cu crima și contravenția) iar ***delincvența*** ca „ansamblul crimelor și delictelor considerate din punct de vedere statistic".

O definiție originală este dată ***devianței,*** care este privită ca o „conduită care se îndepărtează de la normele sociale", în timp ce ***infracțiunea*** este o „transgresiune, violare a unei legi, reguli, ordin etc."

Am ales informațiile oferite de acest dicționar pentru că el prezintă și o analiză atentă și pertinentă a etimologiei cuvintelor.

Pentru cuvintele definite mai sus, constatăm că originea lor o regăsim tot în limba latină (exemple: *crimen, infractio, delinquens, delictum* etc.).

C. Din examinarea definițiilor prezentate de dicționarele menționate putem concluziona următoarele:

1. Infracționalitatea și criminalitatea au conținuturi identice pentru limba română, ele reprezentând totalitatea încălcărilor normelor penale comise într-o anumită perioadă și pe un anumit teritoriu.

Întrucât termenul (cuvântul) de infracționalitate provine din latinescul ***infractio*** care înseamnă „spargere", „a trece dincolo", apreciem că termenul care prin utilizare poate evita eventualele confuzii este acela de criminalitate, el având același sens atât în limba română, cât și în limba franceză, de unde a fost preluat.

---

[24] R. Gassin, *op. cit.*, p. 50.

[25] G. Antoniu, C. Bulai și Ghe. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

2. În limba română ***delincvenţa*** nu poate fi confundată cu ***criminalitatea,*** primul concept având un înţeles mult mai larg cuprinzând atât crimele deci criminalitatea în ansamblul ei, cât şi contravenţiile şi chiar unele acte de încălcare a normelor morale.

3. Confuzia este generată, în opinia noastră, de clasificarea infracţiunii în alte legislaţii, printre care şi cea franceză, în crime, delicte şi contravenţii, criteriul departajării fiind acela al gravităţii faptelor. În alte legislaţii clasificarea se rezumă la delicte şi contravenţii, criteriul departajării fiind acelaşi (exemplu: Italia).

În legislaţia penală română a existat aceeaşi clasificare a infracţiunilor în crime, delicte şi contravenţii, până la adoptarea noului Cod penal la 21.06.1968, în accepţiunea căruia infracţiunea este privită ca o categorie juridică, ca o instituţie de drept penal[26].

În noul Cod Penal român, noţiunea de infracţiune a căpătat caracterul unei norme penale prin formularea articolului 17.

Constatăm că după adoptarea noului Cod Penal şi instituirea unei concepţii unitare despre infracţiune, s-a renunţat la noţiunea de delict iar contravenţia a ieşit din sfera ilicitului penal.

Ca un ultim argument arătăm modul de împărţire a codului penal francez unde în partea întâi este vorba despre pedepsele în materie criminală şi corecţională, în partea a doua, despre persoanele responsabile de crime şi delicte, iar în partea a treia despre crime, delicte şi pedepsirea lor, cât şi în ţările de „common law" unde sunt supuse sancţionării contravenţia *(minor offence, violation),* delictul *(offence, misdemeanour)* şi crima *(capital offence, felony).*

4. Privind conceptele analizate dintr-o asemenea perspectivă apreciem ca discutabilă distincţia făcută de unii autori între delincvenţă reală descoperită şi judecată (legală)[27] sau suprapunerea conceptului de delincvenţă cu cel de infracţionalitate[28].

Desigur că diversitatea de opinii este determinată şi de tărâmul de activitate, de cercetare a fiecărui autor, făcând dificilă alegerea sau găsirea unor criterii ştiinţifice de departajare dar ne raliem opiniei exprimate de R.M. Stănoiu care sugerează că până în momentul de faţă criteriul normativului juridico-penal rămâne cel mai convingător pentru justificarea opţiunilor[29].

5. Ca o ultimă concluzie iată într-o schemă (acel joc al cuburilor despre care aminteam în capitolul I punctul 2) cum vedem raportul deviaţă delincvenţă – criminalitate.

Noţiunea de predelincvenţă

Încercarea de a lămuri conceptul de predelincvenţă pare de la început hazardată, sortită eşecului având în vedere modul diferit în care autorii privesc această problemă.

În timp ce Michael Foucault descrie fenomenul predelincvenţei ca un „ilegalism specific"[30] profesorul Michel Maffesoli de la Universitatea Sorbona îi găseşte chiar şi o utilitate pentru cercetător şi anume aceea de „a localiza infracţiunea"[31].

Cea mai mare parte a autorilor caracterizează însă predelincvenţa ca fiind o stare de fapt suprapusă uneori conduitelor delincvente ale minorilor sau alteori chiar etiologiei delincvenţei juvenile sub forma factorilor determinanţi, predispozanţi şi favorizanţi.

Astfel, predelincvenţa este asociată cu dezintegrarea familiei, violenţa în şcoli, alcoolismul, consumul de droguri, marginalizarea tinerilor în special în zona de periferie a marilor oraşe (aşa-numita „street corner society"), fenomenul bandelor etc.

---

[26] V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R.M. Stănoiu, V. Roşca, *Explicaţii teoretice ale Codului penal român*, Ed. Academiei, Bucureşti, vol. I, p. 13.

[27] I. Oancea, *Drept penal, partea generală*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 6.

[28] D. Banciu, *op. cit.*, p. 101, nota 26.

[29] R.M. Stănoiu, *Criminologia*, p. 23.

[30] M. Foucault, *Surveiller et punir,* Paris Gallimard, 1975, p. 282.

[31] M. Maffesoli, *Essais sur la violence*, Paris Meridiens, 1984, p. 31.

Dificultatea plasării ei este motivul pentru care reprezentanții criminologiei tradiționale s-au interesat exclusiv de personalitatea delincventului (criminalului) fără să fie preocupați de existența unui proces de interacțiune, uneori de durată între această personalitate și situația precriminală.

Chiar și un autor de talia lui O. Kinberg care a acordat o mare importanță situației precriminale nu pare să surprindă existența acestei legături deoarece el definește trecerea la act ca rezultatul unui raport defavorabil între forțele de pulsiune (presiune) și forțele de rezistență[32].

Primul criminolog care a sesizat anumite aspecte legate de interacțiunea între precriminalitate și actul criminal este fără îndoială E. de Greeff[33].

El înțelege procesul criminogen făcând o distincție netă (categorică) între atitudinea criminogenă și atitudinea criminală, prin atitudine criminogenă el înțelegând de fapt starea de precriminalitate.

Astfel, atitudinea criminogenă nu se confundă cu atitudinea criminală, ea dezvoltându-se și creând o apropiere din ce în ce mai mare a subiectului de crimă dar existând în același timp posibilitatea ca atitudinea criminogenă să nu devină niciodată o atitudine criminală.

Această remarcă a lui Greeff vine să susțină delimitările din capitolul precedent legate de devianță – delincvență – criminalitate, cunoscut fiind faptul că există indivizi care manifestă o atitudine criminogenă (precriminală) dar care nu devin niciodată criminali.

Un alt autor la care întâlnim noțiunea de predelincvență (precriminalitate) este sociologul David Matza care în lucrarea sa „Delinquancy and drift" consacrată delincvenței juvenile, caracterizează trecerea la act ca un proces mai mult sau mai puțin îndelungat în care are loc „alunecarea" spre delincvență[34].

„Driftul", alunecarea în derivă, nu conduce în mod necesar pe individ la actul criminal, nu este ceva inexorabil. Pentru Matza impulsul ireversibil care este suficient și care provoacă trecerea la act este voința tânărului. La rândul ei, voința nu declanșează singură actul criminal, fiind necesar ca ea să fie activată de două elemente de circumstanță pe care autorul le numește „pregătirea" și „lipsa de speranță".

Pentru un alt autor și îl numim aici pe A. K. Cohen, modelul reprezentat de el are un caracter general și nu parțial ca în cazul lui de Greeff sau Matza, interacțiunea dintre individ și situația precriminală fiind tratată ca un element unic[35].

Din analiza modelului „arborelui" se desprinde ideea că predelincvența (precriminalitatea) este un proces de tatonare, care nu este niciodată în totalitate determinat de trecut și care este în permanență susceptibil de a-și modifica cursul în funcție de schimbările intervenite fie în situația conjuncturală, fie în persoana actorului (subiectului), fie în amândouă.

Ceea ce este de reținut este că aceste atitudini, stări sau situații precriminale (indiferent de denumirea lor) nu trebuie neglijate chiar dacă ele nu sfârșesc prin „trecerea la act" fiind important a le cunoaște și a le preveni.

În cercetarea criminologică se acordă o importanță deosebită identificării atitudinilor predelincvente, precriminale, un exemplu în acest sens fiind studiile efectuate de soții Glueck descrise în Unraveling Juvenile Delinquency[36].

---

[32] O. Kinberg, *Les problemes foundamentaux de la criminologie*, Paris, ed. Cujas, 1966, traducere franceză la „Basic problems of criminology".

[33] R. Gassin, *op. cit.*, p. 470.

[34] D. Matza, *Delinquency and drift*, New York, John Willey and son, 1954.

[35] A.K. Cohen, *op. cit.*, p. 204-210.

[36] Sheldon and Eleanor Glueck, *Unraveling juvenile delinquency*, New York, The Commonwealth Fund. 1950.

Aceste cercetări au fost extinse iar în 1966, Eleonor Glueck publică un alt studiu privind identificarea potențialilor delincvenți încă de la vârsta de 5-6 ani enumerând trei factori în funcție de care se poate face identificarea: supravegherea băiatului de către mamă, disciplinarea lui de mamă şi coeziunea familială[37].

Un alt exemplu edificator este citat de R.M. Stănoiu care referindu-se la celebrul experiment al lui Cabot, cunoscut sub numele de „Somerville Jouth Study" arată că delincvența juvenilă ar putea fi considerabil diminuată în măsura în care s-ar oferi predelincvenților sprijinul unor asistenți sociali specializați, care în calitate de consilieri sfătuitori, să canalizeze aspirațiile acestora către un ideal moral şi etic, în viață (ideea formării personalității individului în contact cu personalități pozitive).

Delincvența juvenilă; Concept tridimensionat

1. Considerații preliminare

A. Noțiunea de delincvență juvenilă nu prezintă un conținut foarte clar ea transformându-se în cursul timpului fiind utilizată în literatura de specialitate în diferite sensuri.

Astfel, conceptului de minor delincvent şi apoi de minor constituțional anormal i s-a substituit ulterior conceptul de minor inadaptat la valorile societății în care trăieşte[38].

M. Cusson defineşte delincvența juvenilă ca fiind totalitatea infracțiunilor comise de adolescenți, pedepsibile de codul penal[39].

Într-o recentă lucrare[40] se arată că în sfera delincvenței (inclusiv a celei juvenile) ar trebui incluse numai faptele penale subliniindu-se eşecul încercărilor de redefinire a conceptului dintr-o altă perspectivă decât cea a dreptului penal.

Credem că definirea delincvenței juvenile trebuie să aibă în vedere evoluția acestui concept în documentele ONU, aceasta fiind simptomatică şi pentru evoluția gândirii criminologice în ultimii 45 de ani.

Astfel, cu ocazia desfăşurării lucrărilor primului Congres pentru prevenirea crimei, Geneva 1955, atenția participanților a fost reținută în principal de problema delincvenței juvenile, aceasta fiind privită ca un subiect extrem de larg, înglobând atât problemele tinerilor delincvenți cât şi cele ale minorilor abandonați, orfani sau cu tulburări de comportament.

Cu prilejul celui de-al doilea Congres ținut la Londra în 1960, dezbaterile au sfârşit prin elaborarea unei Recomandări, potrivit căreia nu trebuia utilizat, pe cât posibil, termenul de delincvență juvenilă decât în cazul săvârşirii unei fapte prezentată de legea penală ca infracțiune, evitându-se în acest fel pedepsirea unor forme de conduită necorespunzătoare sau de neadaptare care pot fi considerate ca normale la minori în procesul lor de dezvoltare psihosomatică.

Conceptul de delincvență juvenilă care fusese limitat (restrâns) prin Recomandarea din 1960, este din nou plasat într-un context mai larg cu ocazia Congresului al şaselea de la Caracas în 1980.

Accentul a fost pus nu numai pe aplicarea sancțiunilor penale față de minorii delincvenți, dar în egală măsură pe necesitatea adoptării măsurilor de justiție socială în favoarea tuturor minorilor care nu au adus atingere legilor penale dar care sunt în pericol să o facă.

---

[37] E. Glueck, *A more discriminative instrument for the indentification of potential delinquents at school entrance*. E. Glueck în Journal of Criminal law and Police sience-martie 1966, p. 27; de menționat că studiul a fost efectuat pe un eşantion de 301 băieți delincvenți în zona New York.

[38] G. Heuyer, *Evolution d'une notion: la delinquance juvenile*, Bruxelles, Centre d'Études de la delinquance juvenile, 1958, p. 40.

[39] M. Cusson, *Delinquants pourquoi?*, Ed. Armand Collin, 1981, p. 7.

[40] O. Brezeanu, *Minorul şi legea penală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1998, p. 3.

Acesta este, credem, contextul în care trebuie privită, o eventuală definire a conceptului de delincvență juvenilă.

B. Ideea că delincvența juvenilă și criminalitatea adulților sunt două aspecte ale aceleiași maladii sociale, admisă altădată, nu mai este acum de actualitate.

O serie întreagă de studii citate de J. Leaute[41] au demonstrat că mulți minori delincvenți nu devin niciodată adulți criminali și mulți dintre adulții criminali nu au fost niciodată minori delincvenți.

Specificul delincvenței juvenile și în special măsurile de tratament au inspirat luarea unor măsuri asemănătoare și pentru adulți cum ar fi libertatea supravegheată, importanța mediului deschis față de mediul închis etc.

În acest context, deși este poate o noțiune desuetă, credem că prioritară ar trebui să fie activitatea de prevenire, pe cât posibil a efectelor cauzelor de inadaptare a minorilor, întrucât, un segment important din criminalitatea adultă este format din cei care au început să comită infracțiuni încă din timpul minorității.

De aceea, apreciem că în sfera conceptului de delincvență juvenilă este imperios necesar a discuta despre minorul delincvent, minorul criminal (infractor), dar și despre minorul în pericol (în dificultate).

În opinia noastră opțiunea, de a integra într-o lucrare despre delincvență juvenilă și conceptul de „minor în pericol" este foarte importantă având în vedere că scopul activităților de protecție a minorului aflat în pericol fizic și moral este de a se evita cât mai devreme conduitele antisociale și căderea în delincvență.

2. Conceptul de minor în pericol (în dificultate)

A. Necesitatea cunoașterii și studierii categoriei minorilor în pericol este reclamată și de realitatea socială care a determinat luarea unor măsuri, pe plan intern, în ultimii ani.

Astfel, în conformitate cu prevederile Constituției României, aprobată prin Referendumul național din 08.12.1991, având în vedere că România a ratificat, începând cu anul 1990, o serie de convenții internaționale în domeniul protecției copilului, recunoscând și garantând drepturile acestuia, s-au luat pe plan legislativ o serie de inițiative[42].

Prin copii aflați în dificultate, în sensul Planului național de acțiune în favoarea copilului, se înțeleg copiii fără familie, orfani, abandonați, neglijați sau în pericol în propria lor familie (capitolul VI, pct. A).

În înțelesul art. 1 alin. (1) din Legea nr. 108/1998, copilul se află în dificultate dacă dezvoltarea sau integritatea sa fizică sau morală este periclitată.

Prin copil se înțelege persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu are capacitate deplină de exercițiu [art. 1 alin. (2)], conceptul fiind sinonim în accepțiunea noastră cu acela de minor.

Potrivit art. 2 alin. 12 statul trebuie să garanteze protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, inclusiv sexuală, ori abuz fizic sau mintal, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, în timpul cât se află în îngrijirea părinților ori a unuia dintre ei, a reprezentantului său legal sau a oricărei alte persoane.

În legislația română, potrivit art. 7 din Legea nr. 108/1997, în vederea respectării interesului superior al copilului aflat în dificultate, comisia pentru protecția copilului poate stabili unele măsuri, dar ceea ce diferențiază în mod net măsurile ce se pot lua față de minorul

---

[41] Jacques Leaute, *Criminologie et science pénitentiare*, 1972, p. 424 și urm.

[42] Planul național de acțiune în favoarea copilului, adoptat prin H.G. nr. 972/1995; Legea nr. 108/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 26/1997, privind protecția copilului aflat în dificultate și Legea nr. 47/1993, cu privire la declararea judecătorească a abandonului de copii.

în pericol, în raport cu cele ce se pot lua față de minorul delincvent, este posibilitatea acordată de legiuitor minorului în pericol (dificultate), capabil de discernământ, de a exprima liber opinia sa asupra măsurilor de protecție.

Profesorul Ion P. Filipescu distinge două categorii de minori în pericol[43]:

a) copii a căror dezvoltare fizică sau morală le este primejduită, deoarece părinții nu-şi îndeplinesc în mod corespunzător drepturile şi îndatoririle lor cu privire la persoana copilului, făcându-se vinovați de neglijență în exercitarea ocrotirii părinteşti dar fără caracter de gravitate ori abuz. Dacă părinții se fac vinovați de neglijențe grave sau purtare abuzivă în exercitarea drepturilor părinteşti se va lua măsura de protecție a copilului şi apoi se va cere decăderea din drepturile părinteşti.

b) copii a căror integritate fizică sau morală este periclitată, deoarece sunt lipsiți de ocrotirea părintească, pentru aceleaşi motive ca şi în cazul copiilor din prima situație.

Prin motivele consacrate în practică şi în literatura de specialitate care conduc la calificarea de „minor în pericol" sunt următoarele:

a) alcoolismul părinților;
b) violența exercitată de părinți;
c) antecedentele juridice ale părinților;
d) probleme psihice ale părinților;
e) dificultăți relaționale între părinți;
f) dificultăți relaționale între copii şi părinți;
g) situație materială precară în familie.

B. Într-un amplu studiu apărut în anul 1992[44] se arată că din cercetările efectuate a rezultat un număr mult mai mare de părinți ai minorilor în pericol semnalați ca alcoolici decât ai minorilor delincvenți. Astfel 47,6% din minorii în pericol au o mamă alcoolică şi 54,5% au tatăl alcoolic în timp ce pentru minorii delincvenți această proporție este de 3,7% (mamă) şi 14,3% (tată).

În ceea ce priveşte părinții cu antecedente penale s-a constatat un număr şi mai mare în cazul minorilor în pericol, 50% dintre tați şi 22% dintre mame, în timp ce în cazul minorilor delincvenți proporția era de 28% (tați) şi 8% (mame).

O constatare interesantă este reținută în cazul minorilor care provin din familii cu situație materială precară. Proporția majoritară aparține minorilor în pericol în timp ce numai 14,3% sunt minori delincvenți. Analiza este dezvoltată sub acest aspect pentru a se înlătura caracterul de întâmplare şi pentru familiile care au datorii, raportul fiind de 65% îndatorați față de 35% fără datorii în cazul minorilor în pericol, situația fiind aproape inversă la minori delincvenți (25% îndatorați şi 75% fără datorii).

Constatările din acest studiu subliniază importanța includerii în obiectul studiului criminologic al delincvenței juvenile şi a conceptului de minori în pericol. Trebuie arătat că aceştia născându-se şi dezvoltându-se într-un mediu defavorizant nu constituie altceva decât „o rezervă latentă de cadre" pentru criminalitate sau pentru a-l parafraza pe Jules Simon, aceşti copii care sunt abandonați moral au neşansa de a avea părinți.

Celor care sunt legați de mecanismele sociale învechite ale unui trecut nu prea îndepărtat şi care exacerbează valențele mediului natural al minorului (familia de origine) negând prin comparație efectele pozitive ale măsurilor de protecție, le putem răspunde atrăgând atenția

---

[43] Ion P. Filipescu, *Adopția şi protecția copilului aflat în dificultate*, Ed. All Beck, pp. 149-150.

[44] I. Duliere d'Ursel, Ravier Delens, *Le milieu social. Sociographie de mineurs*, Revue de droit penal et de criminologie, Belgia, Ianuarie 1992, p. 14-56.

asupra unei realităţi triste; familia nu este întotdeauna la înălţimea sarcinilor sale, ea nu reprezintă o valoare fără defecte, fără imperfecţiuni fiind în opinia noastră mai nociv pentru copii să aibă „părinţi răi" decât să nu-i aibă deloc.

Nevoia unui studiu aprofundat în ţara noastră în această direcţie şi în special asupra „sărăciei infantile" este subliniată şi de R.M. Stănoiu întrucât „ar fi de natură să pună mai bine în lumină gravitatea fenomenului care nu se limitează numai la deteriorarea imaginii României în lume, ci poate constitui în următorii ani o adevărată sursă de criminalitate explozivă[45].

3. Conceptul de minor delincvent

Pornind în demersul nostru de la definirea conceptului de delincvenţă juvenilă, identificăm conceptul de minor delincvent ca având în conţinutul său minorii care au săvârşit o faptă penală şi răspund penal şi minorii care au săvârşit o faptă penală şi nu răspund penal.

Întrucât prima categorie şi anume aceea de minori care au săvârşit o faptă penală şi răspund penal se suprapune conceptului de minor infractor (criminal) şi despre ea vom discuta în capitolul următor, ne vom axa atenţia asupra celei de-a doua categorii şi anume minorii care au săvârşit o faptă penală dar nu răspund penal.

Prin Ordonanţa de urgenţă, nr. 26/1997, aprobată prin Legea nr. 108/1998, s-a dorit să se acopere un gol legislativ prin reglementarea situaţiei minorului care săvârşeşte o faptă penală dar nu răspunde penal, stabilindu-se prin dispoziţiile articolului 16 din actul normativ menţionat că „copilul care a săvârşit o faptă penală dar care nu răspunde penal, beneficiază de protecţie".

Se mai stabileşte că nu răspunde penal copilul care nu a împlinit vârsta de 14 ani, sau care are vârsta între 14 şi 16 ani, dacă nu se dovedeşte că a săvârşit fapta cu discernământ, legiuitorul circumscriind astfel mai precis la care categorii de minori se referă.

O situaţie specială o prezintă categoria „copiilor străzii", pentru care există o reglementare specială în Hotărârea de Guvern a României nr. 972/1995, capitolul VI punctul C.

De aici s-ar trage concluzia că această categorie de minori ar trebui integrată conceptului general de copii în pericol (în dificultate).

Credem că şi o altă opinie s-ar impune, în sensul că mare parte dintre „copiii străzii" pot fi integraţi conceptelor de minor delincvent şi minor infractor (criminal), aceştia fiind şi minori care săvârşesc fapte penale şi nu răspund penal dar şi minori care săvârşesc fapte penale şi răspund penal.

Includerea copiilor străzii în conţinutul conceptului de minor delincvent nu ar fi aşadar întâmplătoare, ea fiind motivată de faptul că aceşti copii au ieşit de sub controlul parental şi chiar modul lor de viaţă care „cochetează" cu delincvenţa, impune acest lucru.

Fără pretenţia de a da un răspuns la această problemă concluzionăm prin a arăta că regăsim categoria „copiilor străzii" ca un punct comun, de interferenţă, a conceptelor de minor în pericol, minor delincvent şi minor infractor (criminal).

4. Conceptul de minor infractor

A. Dacă în literatura de specialitate conceptele de minor în pericol şi minor delincvent au generat discuţii în special cu privire la conţinutul lor, definiţia conceptului de minor infractor este unanim acceptată.

Criteriul normativului juridic penal este admis de specialişti în definirea acestui concept.

Ca atare, minorul care a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală şi care răspunde penal este considerat (etichetat) ca fiind minor infractor (criminal).

---

[45] R.M. Stănoiu, O. Brezeanu şi T. Dianu, *Tranziţia şi criminalitatea*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1994, p. 31.

În sistemul dreptului penal român, răspunderea penală a minorului este determinată de noţiunea de discernământ şi de vârstă (art. 99 C. pen.).

Potrivit acestor dispoziţii [alin. (1)] minorii până la vârsta de 14 ani, beneficiază de o prezumţie absolută de lipsă de discernământ.

Pentru cei între 14 şi 16 ani, această prezumţie este relativă şi deci, minorilor li se poate aplica o sancţiune dacă se stabileşte că au avut discernământ în momentul săvârşirii infracţiunii [alin. (2)].

Atunci când o persoană ajunge la vârsta de 16 ani, ea devine, potrivit legii penale, responsabilă, şi deci, discernământul nu este verificat obligatoriu [alin. (3)].

Potrivit dispoziţiilor art. 100 C. pen. faţă de minorul care răspunde penal se poate lua o măsură educativă ori i se poate aplica o pedeapsă.

În cazul aplicării unei pedepse care potrivit dispoziţiilor art. 109 C. pen. poate să fie închisoarea sau amenda penală, minorul beneficiază de o circumstanţă, scuza minorităţii. Acesta are ca efect reducerea la jumătate a limitelor pedepselor.

Nu vom extinde discuţia despre regimul sancţionator al minorului infractor întrucât într-o recentă lucrare[46] acest subiect este dezbătut pe larg.

B. O problemă care reţine însă atenţia este situaţia specială a tinerilor adulţi infractori. Mai exact este vorba despre acea categorie de vârstă cuprinsă de regulă între 18-21 ani, iar potrivit unor autori putând merge la 25 ani.

Deşi categoria tinerilor adulţi, care săvârşesc fapte penale nu poate fi inclusă în categoria minorilor infractori (criminali), limita maximă de vârstă pentru aceştia din urmă fiind de 18 ani, credem că într-o viitoare reglementare s-ar impune acordarea unui regim juridic special acestei categorii de vârstă, unele argumente fiind prezentate în continuare.

Acest concept a fost elaborat în criminologie şi chiar în politica penală prin anii 1950, ideea fundamentală la care răspunde fiind aceea că tânărul adult este o personalitate în formare, în curs de socializare, în timp ce adultul are deja o personalitate formată şi este relativ puţin susceptibil să evolueze.

R. Gassin, susţine ideea că formarea personalităţii şi socializarea tânărului adult este departe de a se fi încheiat odată cu împlinirea vârstei de 18 ani, continuându-se în realitate până în jurul vârstei de 25 ani, când se finalizează dezvoltarea psihică a individului[47].

De aici, necesitatea de a se crea un regim legislativ specific în ce priveşte responsabilitatea şi sancţiunile faţă de tinerii adulţi infractori ca o categorie intermediară, de trecere de la vârsta minoratului la vârsta adultă.

Alte concepte operaţionale în studiul delincvenţei juvenile

1. Consideraţii preliminare

O lucrare despre criminalitate în general şi despre delincvenţa juvenilă în special, impune clarificarea nu numai a conceptelor de devianţă, delincvenţă criminalitate etc., dar şi a altor concepte operaţionale în studiul delincvenţei juvenile cum ar fi: educarea şi reeducarea, prevenirea şi represiunea, reacţia socială.

Deşi în capitolele următoare vom dezbate pe larg formele de reacţie socială împotriva criminalităţii juvenile, disputa între adepţii sistemului preventiv şi cel represiv precum şi cea menită să stabilească primatul educării sau reeducării, credem că, o scurtă prezentare a

[46] O. Brezeanu, *Minorul şi legea penală*, Ed. All Beck, Bucureşti, 1998.
[47] R. Gassin, *Criminologie*, p. 522-523.

conținutului acestor concepte nu face altceva decât să limpezească demersul nostru despre studiul delincvenței juvenile.

2. Educare, reeducare

Dicționarul explicativ al limbii române la care facem din nou apel, definește conceptul de ***educare*** ca fiind „acțiunea de a educa și rezultatul ei" iar educația reprezintă o „influențare sistematică și conștientă a dezvoltării facultăților intelectuale, morale și fizice ale copiilor și tineretului". Sunt cuprinse aici, în mod evident și necesar și totalitatea metodelor folosite în acest scop.

În același context ***reeducarea*** este definită ca acțiunea de a reface educația greșită a cuiva.

Întrebarea care se naște este aceea dacă din punct de vedere criminologic, conceptele de educare și reeducare au același conținut sau nu.

Din acest punct de vedere observăm că noțiunea de educare își găsește aplicarea numai față de minorii în pericol, minorii care au săvârșit o faptă penală dar nu răspund penal și în situațiile de predelincvență.

Conceptul de reeducare își găsește aplicarea față de minorii care au săvârșit o faptă penală și răspund penal având în acest caz semnificația de tratament.

Aceeași interpretare dată acestor concepte o întâlnim și la alți autori[48] care diferențiază acțiunea de educare de acțiunea de reeducare.

Deși în codul penal român în articolele 102-105 se vorbește de măsuri educative, (mustrarea etc.) ele au caracterul unor măsuri de reeducare fiind luate anume în acest scop [vezi art. 104 alin. (1) C. pen.], fiind măsuri de individualizare și făcând parte din ceea ce cu un termen generic este denumit tratamentul minorului infractor.

Atât din punct de vedere al dreptului penal, cât și al criminologiei trebuie să existe o distincție netă între acțiunea de educare și cea de reeducare, aceasta din urmă intervenind după săvârșirea actului criminal.

Astfel, mijloacele de constrângere juridică penală apar ca fiind puțin potrivite pentru realizarea scopului legii penale în raport cu infractorii minori, aceste mijloace de constrângere tinzând la reeducarea infractorului major, în timp ce pentru infractorii minori ar fi necesară nu o reeducare, adică o refacere a educației anterioare, ci o educare inițială cu mijloace adecvate[49]. În aceeași lucrare[50] se apreciază că lupta împotriva fenomenului infracțional la minori trebuie să se desfășoare în principal pe tărâmul prevenției generale și speciale, prevenție preinfracțională prin măsuri de ocrotire a minorilor expuși să devină infractori și prevenție postinfracțională prin măsuri de educare și reeducare a minorilor care au devenit infractori.

În același context reeducarea trebuie privită ca un complex de activități care au ca finalitate îndreptarea minorului infractor sau „în sensul completării a ceea ce minorul posedă ca bun și a înlăturării a tot ce constituie o deformare"[51].

Constatăm că din punct de vedere criminologic conceptul de educare presupune în principal activități de prevenție a criminalității juvenile, aceasta realizându-se potrivit Planului Național de acțiune în favoarea copilului printr-o serie de acțiuni specifice.

O ultimă chestiune pe care dorim să o lămurim este aceea dacă conceptul de reeducare are același conținut atât pentru infractorii majori cât și pentru cei minori. Răspunsul este negativ în sensul că vorbind despre reeducarea minorilor infractori trebuie să înlăturăm de la bun început ideea de constrângere în timp ce pentru majori ea face parte intrinsecă din conținutul dispozițiilor art. 52 C. pen.

---

[48] V. Dongoroz, *Explicații teoretice*, p. 250.
[49] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 232.
[50] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 233-234.
[51] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 250.

3. Prevenire şi represiune

Încercând să definească noţiunea de politică criminală, Jean Herve Syr arată că această disciplină este constituită din ansamblul mijloacelor, atât represive, cât şi preventive, utilizate de stat pentru a asigura controlul asupra criminalităţii[52].

Cu alte cuvinte, alegerea căii ce trebuie urmată, represivă sau preventivă, sau o combinaţie între cele două, este la latitudinea statului.

Alegerea, în mod normal, ar trebui în opinia noastră să fie dictată de rata criminalităţii şi condiţiile concrete ale fiecărei ţări şi avem în vedere în primul rând dezvoltarea economică socială, tradiţiile etc.

Referitor la aplicarea unuia dintre cele două sisteme, represiv sau preventiv, în scopul „asigurării controlului" asupra delincvenţei juvenile, încă de la început ne pronunţăm în favoarea celui preventiv, ca având mai multă forţă de penetrare faţă de minorul delincvent.

Motivaţia alegerii este simplă şi nu suntem primii care o spunem; sistemul preventiv, calea preventivă este cea mai oportună pentru minorii delincvenţi întrucât aceştia se află într-un stadiu de dezvoltare psiho-somatică când pot fi mai uşor influenţaţi prin acţiuni ce vizează evitarea inadaptării şi îndepărtarea lor de delincvenţă.

Activitatea de prevenire este de obicei urmarea unor studii efectuate asupra cauzelor criminalităţii juvenile şi cuprinde diverse forme cum ar fi: prevenţia socială, măsurile specifice pentru minori în pericol (dificultate), prevenţia situaţională şi tehnică.

Prin prevenţia socială se înţeleg acele măsuri privitoare la familie, condiţiile de locuit, la procesul de instruire a tânărului, la muncă, la sănătate, la petrecerea timpului liber. Aceste măsuri urmăresc ameliorarea calităţii vieţii şi nu sunt în mod special orientate către prevenirea delincvenţei juvenile. Dar în acelaşi timp, dacă aceste măsuri sunt aplicate într-un mod adecvat pot avea repercusiuni favorabile de eliminare a unor cauze determinante ale delincvenţei juvenile.

Desigur că pentru a fi eficace acţiunea de prevenire trebuie să fie riguros planificată şi să se procedeze la evaluarea rezultatelor.

Măsurile specifice pentru minorii în pericol, cu precădere pentru cei ce manifestă o anumită inadaptare socială constau în efectuarea unor anchete sociale pentru cunoaşterea mai profundă a situaţiei minorului, organizarea de asistenţă pentru familiile acestor tineri, crearea unor centre de consultanţă familială, programe specializate în cadrul şcolar sau al organizaţiilor de tineri sau cu caracter sportiv.

Toate aceste măsuri pot contribui la soluţionarea unor probleme comune tinerilor şi la prevenirea comportamentelor delincvente.

Prin măsurile de prevenţie situaţională şi tehnică se urmăreşte combaterea ocaziilor concrete oferite de mediul înconjurător pentru săvârşirea de infracţiuni. Printre astfel de măsuri pot fi enumerate instalarea de sisteme antifurt la maşini, intensificarea prezenţei şi supravegherii unor şcoli, locuri publice unde se semnalează prezenţa unor astfel de tineri, îndepărtarea mijloacelor de săvârşire a unor fapte antisociale (spre exemplu: interzicerea introducerii de alcool, petarde, obiecte contondente etc., pe stadioane, săli de spectacol).

Măsuri specifice pot fi luate pentru prevenirea consumului de droguri, constatat frecvent la această categorie de tineri.

Prof. Irvin Waller spunea că dacă vrem să protejăm mai eficient societatea împotriva delincvenţei trebuie să schimbăm cauzele care generează această delincvenţă şi să schimbăm

---

[52] J.H. Syr, *Punir et rehabiliter*, Economica, Paris 1989, p. 11.

politicile naționale pentru a reduce sărăcia infantilă (situația materială precară), izolarea socială și problemele sociale[53].

În ultimele decenii constatăm că adepții sistemului represiv au pierdut teren, motivat de ceea ce spunea pe bună dreptate Maurice Cusson[54] că determinarea pedepsei a devenit o problemă de opinie personală a magistratului.

Este evident că modul represiv simte nevoia unei schimbări existând voci care contestă chiar principiul intervenției penale.

Într-o excelentă lucrare Guy Lemere vorbește despre democratizarea închisorii, însă tot el apreciază că închisoarea democratică nu este o închisoare realistă, singura alternativă serioasă fiind în concepția sa închisoarea reeducativă[55].

Realismul îl conduce pe Raymond Gassin[56] la stabilirea a patru modele ale politicii criminale represive:

*1. **Modelul demagogic*** – se fac legi penale pentru a satisface anumite opinii personale în apropierea perioadelor electorale;

*2. **Modelul ideologic*** – modificarea legilor penale pentru a servi o ideologie indiferent de orientarea ei în spectrul politic;

*3. **Modelul politicii criminale*** – numită a bunului simț. Nu întotdeauna duce la rezultate pozitive;

*4. **Politica criminală criminologică*** – adică acea inspirată din cercetările criminologice.

Diversitatea de opinii exprimate în favoarea unuia dintre modele, preventiv sau represiv, se situează în cadrul larg al politicii criminale, în funcție de răspunsul la întrebarea: minorul delincvent este un vinovat sau o victimă?

4. Conceptul de *reacție socială*

R.M. Stănoiu, definește criminologia ca fiind știința care studiază factorii și dinamica actului criminal precum și ***reacția socială*** față de acesta în scopul prevenirii criminalității, umanizării sistemului de represiune și reintegrării sociale a delincvenților[57].

De aici putem desprinde conținutul conceptului de reacție socială. Ea reprezintă totalitatea formelor modalităților prin care societatea înțelege să răspundă fenomenului criminalității, faptelor vătămătoare pentru societate. Evoluția conceptului de reacție socială urmează în mod firesc evoluția școlilor, curentelor și teoriilor cu privire la cauzele criminalității și strategiile de luptă împotriva acesteia.

E.H. Sutherland și D.R. Cressy, clasifică diferitele forme de reacție socială împotriva criminalității în funcție de poziția pe care o ocupă pe o scală ce pornește de la reacția pur represivă și sfârșește cu o reacție pur curativă[58].

Reacția socială represivă a dominat gândirea juridică până spre sfârșitul secolului XIX, excepțiile făcându-și apariția odată cu Beccaria și Bentham. Ne referim la formularea principiului legalității incriminării *„nullum crimen sine lege”* în „Dei delitti e delle pene” și a ideii de pedeapsă ca utilitate socială.

---

[53] Irvin Walter, *Raport,* Revue internationale de criminologie et de police technique, nr. 3/1992.

[54] M. Cusson, *Pourquoi punir*, Dalloz 1987, p. 3.

[55] Guy Lemere, *Anatomie de la prison*, Economica, Paris 1990, p. 188-189.

[56] R. Gassin, *La criminologie et les tendances modernes de la politique represive*, Revue internationale de criminologie et de police technique, 2/1981.

[57] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 122.

[58] E. Sutherland și D. Cassey citați de R.M. Stănoiu în *Introducere în criminologie*, Ed. Acord, p. 154.

Sfârşitul secolului XIX şi apariţia şcolii pozitiviste impun reacţia socială preventivă, Enrico Ferri fiind cel mai important reprezentant al pozitivismului juridic.

Pozitiviştii pun accent pe ideea de prevenire a criminalităţii prin înlăturarea cauzelor care o determină şi nu numai exclusiv pe metode punitive. Dar, aşa cum arată şi R. M. Stănoiu era mult prea devreme ca o asemenea concepţie să poată fi acceptată.

După cel de-al Doilea Război Mondial se propune un nou mod de reacţie socială care reprezintă o îmbinare între reacţia represivă şi reacţia preventivă. Este vorba de modelul denumit „Apărare socială", reprezentanţii şi promotorii săi cei mai importanţi fiind Filippo Gramatica şi Marc Ancel.

Un alt model care a apărut ca o alternativă la pedeapsa închisorii, ca şi doctrina „Apărării sociale" este modelul clinic.

Reprezentantul cel mai important este Jean Pinatel.

Având la origine o explicaţie a delincvenţei individuale (nucleul central al personalităţii criminale) modelul propus de clinicieni s-a dezvoltat încercându-se să se dea şi o explicaţie a criminalităţii ca fenomen colectiv[59].

Importanţa conceptului de reacţie socială este subliniată de apariţia la începutul anilor 60 a unui curent nou în criminologie şi anume criminologia reacţiei sociale. În opoziţie cu criminologia tradiţională care avea drept finalitate explicarea acţiunii criminale, „trecerea la act", partizanii criminologiei reacţiei sociale şi-au centrat obiectul de studiu pe mecanismele reacţiei sociale faţă de criminalitate, din momentul apariţiei legii penale până la aplicarea sancţiunii penale cuprinzând practic toate fazele procesului penal.

R. Gassin priveşte criminologia reacţiei sociale ca o regrupare a criminologiei interacţioniste, criminologiei organizaţionale, criminologiei critice şi criminologiei victimologice[60].

În ceea ce priveşte reacţia socială împotriva delincvenţei juvenile, se constată după Congresul ONU pentru prevenirea crimei şi tratamentul delincvenţilor – Caracas 1980, apariţia a două concepţii opuse.

Prima respinge utilitatea justiţiei pentru minori, acuzând magistraţii de „dorinţa de a pedepsi" exacerbând valenţele sistemului de ocrotire socială oferit de instituţiile administrative ale statului în timp ce cea de a doua susţine necesitatea unei justiţii speciale pentru minori ca o garanţie serioasă şi eficientă în apărarea drepturilor fundamentale ale acestora.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[59] J. Pinatel, *La société criminogène*, Calman Levy, 1972.
[60] R. Gassin, *op. cit.*, p. 15.

DINAMICA, ETIOLOGIA ŞI PREVENIREA DELINCVENŢEI JUVENILE ÎN PERIOADA DE TRANZIŢIE

Prof. univ. dr. Dan BANCIU
Dr. Vasile TEODORESCU

1. Semnificaţii şi dimensiuni ale fenomenului de delincvenţă juvenilă

Conceptul de „delincvenţă juvenilă" cuprinde două noţiuni distincte, care trebuie precizate şi anume: conceptul de „delincvenţă" şi cel de „juvenil". Deşi ambii termeni au intrat în limbajul comun şi par să aibă semnificaţii bine determinate şi univoce, ei sunt folosiţi adesea cu înţelesuri diferite nu numai în vorbirea curentă, ci şi în limbajul ştiinţific. Cu alte cuvinte, lipsa unei definiţii unitare şi unanim acceptate constituie o sursă de confuzii, care pot distorsiona rezultatele investigaţiilor sociologice şi criminologice în acest domeniu.

Unii autori consideră că noţiunea de delincvenţă este relativ nouă, iar delincvenţa juvenilă este un fenomen social nou[1], datorită faptului că noţiunea respectivă nu a fost utilizată înainte de sec. XIX, iar până la sfârşitul acelui secol nu existau instanţe speciale pentru minori. Mai exact, deşi acte antisociale au fost comise de către minori de-a lungul istoriei, aceste fapte nu au fost întotdeauna considerate ilegale şi nu au fost întotdeauna denumite delincvente. De altfel, termenul de „delincvenţă juvenilă" nu este întâlnit nici în legislaţia penală din ţara noastră, nici în dreptul penal din alte ţări. El este o creaţie a doctrinei penale moderne şi a teoriilor criminologice sau sociologice recente, în încercările lor de a grupa o serie de delicte în funcţie de criterii de vârstă, considerându-se, în mod justificat, că faptele penale prezintă o serie de particularităţi determinate de nivelul de maturitate biologică şi intelectuală a individului care comite un act delincvent.

Conceptul de „delincvenţă juvenilă" este sinonim în diverse legislaţii cu noţiunea de „criminalitate juvenilă", deşi, etimologic, la origine (şi anume în limba latină), aceste cuvinte aveau înţelesuri diferite. Astfel, termenul de *„delinquere"* avea accepţia de „a greşi", „a scăpa din vedere", „a lipsi" (substantivul *„delictum"* însemna în primul rând „greşeală"), în timp ce prin *„crimen"* se înţelegea „crimă" la care se asociau semnificaţiile de „acuzare", „imputare", „pricină a unui rău". Este interesant că în literatura anglo-saxonă de specialitate, cu precădere în cea nord-americană, termenul de „delincvenţă" a păstrat semnificaţia sa originară *(delinquency)*, care nu se confundă cu sfera şi conţinutul noţiunii de „criminalitate" *(criminality)*. Este posibil şi verosimil ca termenul de „delincvenţă juvenilă" să fi fost introdus şi generalizat cu intenţia de a nu asocia conotaţiile prea grave ale conceptului de „criminalitate" cu faptele comise de minori. În general, pentru o faptă similară cu cea comisă de un adult, minorului nu i se putea aplica aceeaşi pedeapsă şi, în nici un caz, una din sancţiunile prevăzute pentru crimă. Întrucât, în limbajul juridic curent din ţara noastră şi din alte ţări (Franţa, Italia), cuvântul „crimă" era asociat cu un regim sever de executare a pedepselor, s-a introdus, prin acceptarea tacită, conceptul de „delincvenţă", care s-a generalizat în mod repetat în cazul minorilor, fără să elimine însă conceptul de „criminalitate", motiv pentru care ele continuă să fie folosite cu aceeaşi semnificaţie. În Franţa şi Italia, de pildă, termenul de „criminalitate juvenilă" este întâlnit cu precădere în literatura juridică, în timp ce sintagma „delincvenţă juvenilă" este folosită mai frecvent în cercetările criminologice, sociologice şi psihologice.

---

[1] T.L. Empey, *American Delinquency. It's Meaning and Construction*, The Dorsey Press, Chicago, Illinois, 1982.

Din punct de vedere al criteriului normativului penal, delincvența juvenilă include ansamblul actelor și faptelor cu caracter penal comise de tineri care au atins vârsta majoratului penal și au fost judecați și sancționați de către instanțe. Acest criteriu de definire apare însă prea reducționist, întrucât nu permite o delimitare clară între devianța penală și devianța socială, întrucât el include deopotrivă atât conduitele juvenile sancționabile penal, cât și alte acte sau fapte comise de minori și tineri care, deși se abat de la regulile de conviețuire morală și socială, nu reprezintă decât manifestarea „rupturii" și „crizei" de identitate care apare la vârsta adolescenței (cum sunt, de pildă, așa-numitele „tulburări de comportament juvenil" – iritabilitate, impulsivitate, instabilitate, sau fuga de acasă și de la școală, abandonul școlar, vagabondajul, cerșetoria etc.).

Departe de a constitui un fenomen omogen, definit printr-o etiologie specifică și prin motivații stricte de natură antisocială, delincvența juvenilă cunoaște definiții și accepțiuni extrem de diverse în diferitele sisteme legislative, incluzând în această noțiune toate manifestările deviante și nonconformiste specifice vârstei adolescenței, alături de actele de încălcare sau transgresare a legii penale comise de minori. Pentru acest motiv, în sfera delincvenței juvenile sunt incluși, deopotrivă, „minori cu tulburări de comportament", „minori-problemă", „minori în pericol moral și social", „minori în conflict cu legea penală" etc.

Lipsa de uniformitate a diferitelor sisteme legislative privind definirea delincvenței juvenile împiedică a aduce la un numitor comun diferitele delicte și acte deviante comise de tineri și de a le clasifica în funcție de un criteriu unic. Cu toate acestea, definirea și circumscrierea delincvenței juvenile se face în funcție de două criterii: vârsta majoratului penal și sistemul de sancțiuni și tratament aplicat minorilor delincvenți.

a) Vârsta majoratului penal

Deși nu există o uniformitate a prescripțiilor normative privind vârsta majoratului penal, documentele O.N.U. adoptate la cel de al VII-lea Congres pentru prevenirea delincvenței și tratamentul delincvenților (Milano, 1989) stipulează că noțiunea de „tineri" trebuie aplicată tuturor indivizilor aflați sub vârsta de 25 de ani. Convenția O.N.U. privind drepturile copilului precizează, încă din primul articol, că ea este aplicabilă oricărei ființe umane sub vârsta de 18 ani, „cu excepția cazurilor în care vârsta majoratului este atinsă mai devreme, în funcție de legislația care este valabilă pentru aceste cazuri"[2].

Din nefericire, vârsta majoratului civil diferă sensibil de cea a majoratului penal, în funcție de diferitele legislații. Astfel, pentru o mare parte a sistemelor legislative europene, vârsta majoratului civil (momentul în care tânărul dobândește capacitatea deplină de exercițiu, putând exercita drepturi și a-și asuma obligații în numele propriu) este fixată, de regulă, la 18 ani, în timp ce vârsta majoratului penal este sensibil mai coborâtă. Ea variază între 16-18 ani pentru majoritatea sistemelor penale, existând însă unele excepții și sub această limită, cum ar fi cazul legislațiilor scandinave (stabilită la 15 ani), Germaniei, Austriei și Ungariei (fixată la 14 ani), Franței și Poloniei (13 ani) etc.

Codul penal român, utilizând criteriul vârstei pentru definirea și sancționarea actelor antisociale comise de minori, stabilește următoarele limite de vârstă privind răspunderea penală a minorilor astfel:

1. minorii aflați sub vârsta de 14 ani nu răspund penal pentru faptele lor întrucât există prezumția absolută că sunt lipsiți de discernământ, neavând deci capacitatea intelectivă, afectivă și volitivă de a percepe fapta ilicită și consecințele negative ale acesteia;

---

[2] *Convenția O.N.U. cu privire la drepturile copilului*, Comitetul Național pentru Protecția Copilului, Buletin nr. 4, (18), 1994.

2. minorii aflați între 14-16 ani răspund penal numai dacă se dovedește, pe baza expertizei medico-psihiatrice, că au acționat cu discernământ (față de aceștia legea introduce doar o prezumție relativă în privința existenței sau inexistenței discernământului);

3. minorii între 16-18 ani răspund penal întocmai ca și adulții.

În consecință, în funcție de acest criteriu, în sfera delincvenței juvenile din România ar trebui să fie incluși numai minorii între 14-16 ani care au comis fapte penale și de răspundere penală, precum și cei între 16-18 ani aflați în conflict cu legea penală, în timp ce minorii sub 14 ani și cei între 14-16 ani lipsiți de discernământ care au comis diverse delicte formează fenomenul de *predelincvență* juvenilă.

b) Sistemul de sancțiuni, tratament și resocializare

Deși regimul juridic privind sancționarea și tratamentul delincvenților minori diferă de la o țară la alta, în prezent se pot întâlni trei situații mai importante:

1. într-un număr de legislații penale, sistemul de sancționare a minorilor și tinerilor nu diferă prea mult de cel aplicat adulților, cu precizarea că, în cazul minorilor, măsurile și pedepsele adoptate sunt mai blânde și sensibil mai reduse față de cele aplicate adulților;

2. în alte cazuri, diferențele sunt foarte marcante, structurându-se chiar un sistem de sancționare și pedepsire a minorilor delincvenți în care sunt utilizate, alături de sancțiunile privative de libertate și cele neprivative, constând din negocierea delincvent-victimă și repararea prejudiciilor, liberarea pe probațiune, prestarea unei munci în folosul comunității etc.;

3. în sfârșit, în alte legislații, sistemul de sancționare a minorilor delincvenți combină elemente ale sistemului penal clasic (măsuri educative neprivative de libertate, alături de măsuri și pedepse privative de libertate) cu cele ale sistemului medical-curativ, fiind aplicat în special unor categorii de minori handicapați fizic sau psihic și care necesită îngrijire, supraveghere și tratament special.

Independent, și totuși legat de sistemul juridic pentru adulți, sistemul juridic pentru tineri este în primul rând responsabil de atitudinea acestora față de delictele comise de ei, ca și față de copiii incorigibili, chiulangii și vagabonzi. Pentru acest motiv, sancțiunile acordate minorilor delincvenți trebuie aplicate în funcție de anumiți factori, cum ar fi, de exemplu, vârsta și personalitatea acestora, circumstanțele comiterii delictului, situația familială etc.

Conform legislației penale românești, față de minorii delincvenți cu răspundere penală se pot adopta două tipuri de sancțiuni: a) *măsuri educative* (mustrare, libertate supravegheată, internare într-un centru de reeducare, internare într-un institut medical-educativ) și b) *pedepse* (amendă și închisoare).

Aceste delimitări conceptuale și metodologice, dincolo de valoarea lor teoretică, dau posibilitatea unei înțelegeri mai adecvate a realității fenomenului de delincvență juvenilă din țara noastră, a tendințelor sale de evoluție, a identificării cauzelor și condițiilor care-l determină și a prefigurării unor soluții și măsuri de prevenire și diminuare treptată.

2. Tendințe și evoluții statistice ale delincvenței juvenile între 1990-1999

Majoritatea datelor și informațiilor referitoare la fenomenul delincvenței juvenile provin din statisticile oficiale ale organelor de poliție, procuratură și justiție, care reprezintă însă doar suportul descriptiv, nu și explicativ, al evoluției fenomenului. Mai mult, aceste informații nu pot furniza indicatori absolut valizi, capabili să surprindă amploarea și intensitatea fenomenului de delincvență juvenilă, datorită modalităților diferite privind descoperirea, instrumentarea și sancționarea diverselor delicte comise de minori și tineri.

Totuși, indiferent de aceste discrepanțe statistice, datele existente relevă că, în perioada 1990-1999 delincvența juvenilă a cunoscut o creștere accentuată și semnificativă în România, atât ca amploare și gravitate, cât și ca pondere în ansamblul criminalității comise și judecate.

a) Delincvența juvenilă instrumentată

În perioada 1990-1999, coincidentă cu cea a tranziției, au fost trimiși în judecată un număr de 88.421 minori pentru diverse tipuri de delicte comise, ceea ce revine în medie circa 8.800 de minori inculpați anual de către organele de control și prevenire socială (vezi tabelul nr. 1).

Anul	Total minori inculpați	Creștere sau descreștere față de anul 1989 (%)	Creștere sau descreștere față de anul precedent (%)
1989	3.810	x	X
1990	4.554	+ 19,5	+ 19,5
1991	8.520	+ 128,6	+ 87.1
1992	9.210	+ 141,7	+ 8,1
1993	10.140	+ 166,1	+ 18,8
1994	11.658	+ 206,0	+ 6,6
1995	12.611	+ 230,1	+ 8,2
1996	12.439	+ 226,5	- 1,4
1997	13.674	+ 258,9	+ 9,4
1998	10.918	+ 186,6	- 19,2
1999	8.231	+ 116,3	- 24,6

Tabelul nr. 1. ***Dinamica minorilor inculpați pentru diverse delicte în perioada 1990-1999*** **(Sursa: Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție)**

Așa cum se poate observa din acest tabel, după anul 1990 delincvența juvenilă a înregistrat o creștere „explozivă", ea fiind de 2,2 ori mai mare în 1991 comparativ cu 1989, de 3,1 ori mai mare în 1994 față de 1989 și de 3,6 ori mai ridicată în 1997, când, de altfel, se înregistrează și cifra record de 13.674 minori inculpați pentru diverse delicte. Deși ponderea creșterilor anuale în perioada analizată a cunoscut o serie de oscilații, intervalul cuprins între anii 1992-1997 a înregistrat cele mai „spectaculoase" salturi în privința numărului de minori inculpați, după 1998 apărând o tendință de descreștere a numărului de minori trimiși în judecată.

În mod corelativ, creșterea „îngrijorătoare" în cifre absolute a minorilor inculpați anual s-a reflectat și în creșterea ponderii acestora în ansamblul delincvenților trimiși în judecată (vezi diagrama nr. 1)

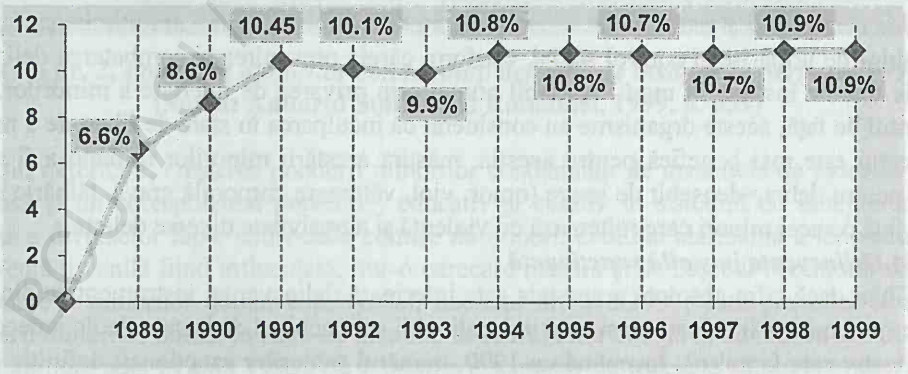

Diagrama nr. 1. ***Ponderea minorilor trimiși în judecată în ansamblul delincvenților inculpați între 1990-1999*** **(Sursa: Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție)**

Dacă în 1989 ponderea minorilor inculpați era de doar 6,6% în ansamblul delincvenților trimiși în judecată, ea a înregistrat ulterior creșteri constante, ajungând ca în 1999 minorii inculpați să reprezinte aproape 11% din totalul persoanelor trimise în judecată. Aceeași situație rezultă și din analiza ponderii minorilor arestați din cei inculpați pentru diverse delicte, comparativ cu ponderea persoanelor majore arestate și trimise în judecată (vezi tabelul nr. 2).

Anul	Pondere din totalul persoanelor inculpate	
	Minori inculpați arestați (%)	Majori inculpați arestați (%)
1989	25,9	34,1
1990	44,3	44,8
1991	39,3	36,5
1992	10,2	32,2
1993	31,0	29,7
1994	27,3	27,9
1995	23,6	25,3
1996	19,5	23,4
1997	11,3	23,3
1998	15,7	19,4
1999	16,4	20,0

Tabelul nr. 2. ***Ponderea minorilor inculpați și arestați, comparativ cu ponderea majorilor inculpați arestați în perioada 1990-1999***
(Sursa: Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție)

Așa cum se poate observa din acest tabel, dacă în 1989 un sfert dintre minorii trimiși în judecată se aflau în stare de arest, ponderea acestora a crescut spectaculos între 1990-1991, când se apropie la circa 45%, pentru ca ulterior să cunoască o descreștere constantă stabilindu-se la 16,4% în 1999. Chiar dacă, în perioada analizată, ponderea arestaților majori trimiși în judecată a fost superioară ponderii pentru inculpații minori, au existat și ani în care, surprinzător, ponderea minorilor arestați a fost mai mare decât cea a persoanelor majore arestate, cum ar fi, de exemplu, anul 1991 când ponderea minorilor arestați a fost superioară cu 2,8% ponderii delincvenților majori arestați și inculpați.

Scăderea anuală a ponderii minorilor arestați și trimiși în judecată (dar și a ponderii majorilor inculpați și arestați) poate fi expresia modificării concepției „tradiționaliste" penale a instituțiilor de urmărire și control social, conform căreia prevenirea și combaterea delincvenței juvenile trebuie însoțită în mod invariabil numai prin privarea de libertate a minorilor. Ori, în momentul de față, aceste organisme au considerat că inculparea în stare de libertate a minorilor delincvenți este mai benefică pentru aceștia, măsura arestării minorilor urmând a fi adoptată numai pentru delicte deosebit de grave (omor, viol, vătămare corporală gravă, tâlhărie etc.) sau numai față de acei minori care reiterează cu violență și agresivitate diverse delicte.

b) Delincvența juvenilă sancționată

Chiar dacă cifra absolută a acesteia este inferioară delincvenței instrumentate din diverse motive (unii minori inculpați nu sunt și judecați, alții sunt achitați de instanțele de judecată etc.), semnificativ este faptul că, Începând cu 1990, numărul minorilor sancționați definitiv de către instanțele de judecată a crescut de peste 5 ori, de la 1.983 minori condamnați. În 1990 la 10.377 minori condamnați În 1996 și la 11.196 minori condamnați În 1998 (vezi tabelul nr. 3).

Anul	Total minori sancționați definitiv	Creștere sau descreștere față de anul 1990 (%)	Creștere sau descreștere față de anul precedent (%)
1990	1.983	x	X
1991	3.784	+ 190,8	+ 90,8
1992	4.590	+ 131,5	+ 21,3
1993	6.940	+ 249,9	+ 51,2
1994	9.121	+ 359,9	+ 31,4
1995	9.783	+ 393,3	+ 7,2
1996	10.377	+ 423,3	+ 6,1
1997	11.802	+ 495,1	+ 13,7
1998	10.056	+ 407,1	- 14,8

Tabelul nr. 3. ***Dinamica minorilor sancționați definitiv de instanțele de judecată în perioada 1990-1998***
(Sursa: Anuarul statistic al României, 1999, Comisia Națională pentru Statistică, p. 659-660)

Dacă, în primii ani după 1989, instanțele de judecată au manifestat mai multă „toleranță" față de minorii trimiși în judecată, începând cu anul 1993, an care coincide cu o creștere explozivă a delincvenței juvenile, ele au devenit mai severe și mai exigente. Astfel, dacă pentru perioada 1993-1994 minorii inculpați judecați definitiv au reprezentat circa 9,0% din totalul delincvenților condamnați, în perioada 1995-1999 minorii judecați și sancționați definitiv au reprezentat, în medie, circa 10,2% din totalul persoanelor condamnate (vezi diagrama nr. 2).

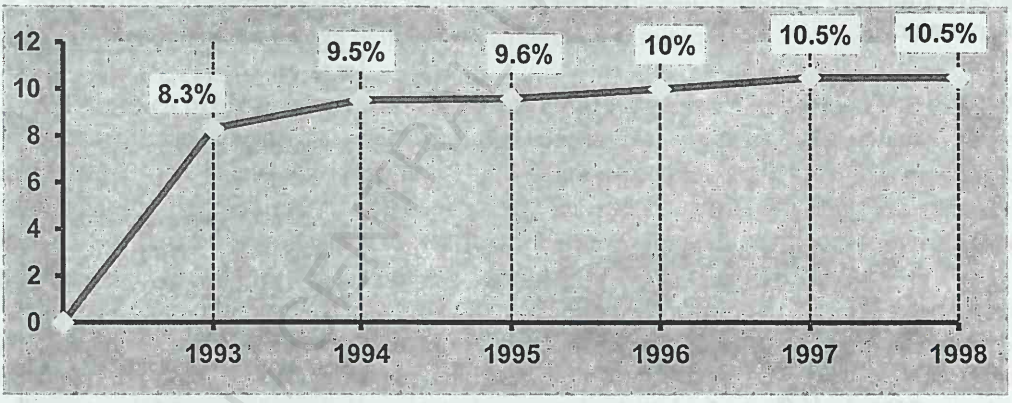

Diagrama nr. 2. ***Ponderea minorilor condamnați definitiv de instanțe în perioada 1993-1998***
(Sursa: Anuarul Statistic al României, 1999, p. 659)

Din nefericire, creșterea ponderii minorilor condamnați de instanțele de judecată nu și-a găsit însă și un corespondent preventiv, educativ și curativ în sistemul de sancționare și de judecare a diverselor fapte antisociale comise de minori, evoluția alarmantă a fenomenului de delincvență juvenilă fiind influențată, într-o oarecare măsură și de „eșecul" vechiului sistem de sancționare a minorilor delincvenți. Astfel, decretul nr. 218/1997, care prevedea sancțiunea reeducării minorilor numai în stare de libertate în cadrul unor colective de muncă sau învățătură (decret abrogat abia în anul 1992), nu a permis instanțelor de judecată să poată utiliza o gamă diversă de măsuri educative și pedepse față de minorii delincvenți, ceea ce a condus la o anumită „criză" de legitimitate a acestor instituții, opinia publică considerând că justiția nu

poate contracara eficient fenomenul de delincvență juvenilă. În momentul de față, dificultățile legate de procesul de reformă a justiției, ca și cele legate de modificarea și definitivarea noului cod penal (și, în mod special, de introducerea unei legislații penale pentru minori și tineri) au condus, paradoxal, la înăsprirea sancțiunilor adoptate față de minorii delincvenți, ceea ce s-a concretizat în creșterea pedepselor privative de libertate pronunțate față de minori, care tind să reprezinte circa 45% în ansamblul de pedepse și măsuri educative aplicate de către instanțele de judecată (vezi tabelul nr. 4).

Anul	Ponderea diverselor sancțiuni aplicate minorilor condamnați			
	Măsuri educative (%)	Amendă (%)	Închisoare (%)	Suspendarea condiționată a închisorii (%)
1993	68,3	2,4	25,5	3,8
1994	41,9	3,4	45,7	9,0
1995	32,9	4,2	46,6	16,3
1996	32,2	4,3	45,1	18,4
1997	35,2	4,6	43,8	16,4
1998	38,3	3,5	46,0	12,2

Tabelul nr. 4. ***Dinamica măsurilor educative și a pedepselor aplicate minorilor delincvenți în perioada 1993-1998*** **(Sursa: Anuarul Statistic al României, 1999, p. 659)**

În perioada 1993-1998, în medie, evoluția diverselor tipuri de măsuri educative și pedepse aplicate minorilor de către instanțele de judecată a înregistrat următoarele ponderi (vezi diagrama nr. 3):

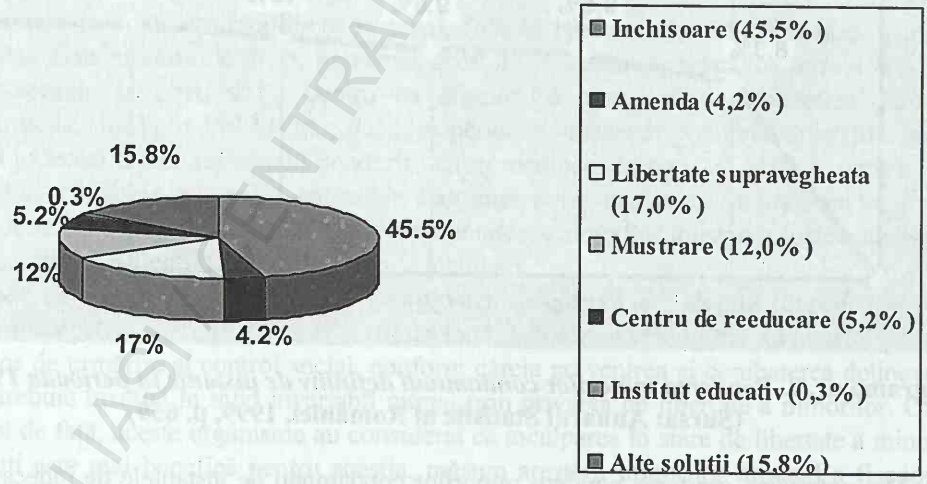

Diagrama nr. 3. *Ponderea diverselor sancțiuni aplicate minorilor delincvenți în perioada 1993-1998* (Sursa: Anuarul Statistic al României, 1999)

Analiza evoluției sancțiunilor adoptate de minorii delincvenți relevă faptul că, spre deosebire de alte sisteme penale europene sau americane – unde se constată o prevalență a sancțiunilor neprivative de libertate aplicate minorilor delincvenți și, implicit, o diminuare a celor private de libertate – în România situația este exact inversă, observându-se o creștere sensibilă a pedepsei cu închisoarea aplicată față de minorii delincvenți (de pildă, în 1996, din

cei 10.377 de minori judecaţi definitiv de către instanţe, 4.667 dintre aceştia au fost condamnaţi la închisoare, ceea ce reprezintă aproximativ 50% din totalul sancţiunilor aplicate). Fără a pune în discuţie legitimitatea şi eficienţa activităţii instanţelor de judecată în individualizarea şi dozarea diverselor pedepse şi măsuri educative pronunţate faţă de minorii delincvenţi, considerăm că utilizarea cu preponderenţă a sancţiunii închisorii s-ar datora următoarelor cauze:

1. Încercarea instanţelor de a combate efectele fenomenului şi nu cauzele reale ale acestuia, printr-o politică penală dusă dincolo de limitele ce ar putea justifica atitudinea severă şi intransigentă faţă de fenomenul delincvenţei juvenile;

2. menţinerea unei atitudini intolerante şi neînţelegătoare a unor instanţe care pun sub semnul echivalenţei faptele comise de minori cu cele comise de persoane adulte, ignorând astfel substratul cauzal diferit al delictelor în perioada adolescenţei de cele comise de către adulţi;

3. considerarea de către instanţe ca fiind mult mai grave şi periculoase faptele penale comise de minori – şi care merită un regim sancţionator privativ de libertate – şi adoptarea unei atitudini mai „blânde", mai tolerante faţă de delictele comise de majori (faţă de autorii acestora instanţele au pronunţat, de pildă, între 1944-1996 doar în proporţie de 35-42% sancţiuni privative de libertate comparativ cu ponderea de 45-50% cât reprezintă pedeapsa închisorii adoptată faţă de minorii delincvenţi).

Punând în felul acesta problema regimului de sancţionare a minorilor delincvenţi nu dorim, desigur, să eludăm substratul real al fenomenului de delincvenţă juvenilă şi implicaţiile sale pentru „poluarea" morală a societăţii. Dorim însă să atragem atenţia că, pentru acest tip de comportament, *evaluarea şi sancţionarea juridică* apar uneori inadecvate şi că a „amenda" conduita unui adolescent aflat în „derivă" la fel ca şi în cazul delincventului adult înseamnă a face uneori din adolescenţi şi tineri victimele propriilor lor „educatori", riscând astfel să-i „împingem" spre viitoarea carieră delincventă structurată şi reiterativă.

3. Dinamica principalelor tipuri de delicte comise de minori în perioada 1990-1999

Fenomenul delincvenţei juvenile a fost perceput ca exploziv după 1989 nu numai datorită creşterii amplorii şi intensităţii acestuia, că şi datorită aspectelor „calitative" noi pe care le-a cunoscut faţă de perioada anterioară, concretizate în creşterea *gravităţii* delictelor comise, în special a celor comise cu violenţă şi agresivitate, precum şi în tendinţa minorilor de a se asocia în grupuri mai mult sau mai puţin organizate în vederea săvârşirii de delicte.

Totuşi, în perioada analizată, în totalul delictelor comise de minori cea mai mare parte au deţinut-o cele împotriva patrimoniului privat şi public, şi în primul rând *furturile* (furturi de bani, bunuri şi valori, furturi din locuinţe şi magazine, furturi de buzunare în autobuze, furturi de alimente şi băuturi, furturi din autoturisme etc.). Astfel, dacă în anul 1989 ponderea minorilor inculpaţi pentru diverse furturi a fost de 39% din totalul minorilor trimişi în judecată, în 1992 ea a ajuns până la 50%, atingând chiar 80% în 1998 şi scăzând la 76,9% în 1999. De altfel, în ansamblul furturilor comise în ţara noastră în perioada 1989-1999, minorii deţineau o pondere de 18,4%, ceea ce demonstrează că *furtul* reprezintă modalitatea cea mai frecventă şi operativă pentru procurarea de bunuri de către minori, delict ce nu presupune o anumită „instruire" culturală, ci doar o „specializare" şi „calificare" în acest domeniu, de multe ori fără utilizarea violenţei. În schimb, în perioada analizată a crescut numărul delictelor de *tâlhărie* comise de minori, delicte ce presupun utilizarea forţei şi agresiunii, astfel încât numărul minorilor trimişi în judecată pentru tâlhărie s-a dublat în 1990 faţă de 1989, apoi s-a triplat în 1991, pentru ca în 1992 el să fie de 4 ori mai mare comparativ cu 1989 (890 de minori inculpaţi pentru tâlhărie în 1992, faţă de numai 171 minori inculpaţi în 1989).

În mod corelativ, au crescut substanțial și delictele contra persoanei comise de minori și, în primul rând, cele de *omor* și *viol*. Astfel, în 1989 au fost inculpați un număr de 369 de minori pentru delicte contra persoanei, în 1991 numărul acestora a ajuns la 617 minori, atingând apogeul de 620 de minori în 1997, după care urmează o scădere până la 460 de minori inculpați în 1999. Delictele de omor comise de minori cunosc o evoluție oscilantă, dar descendentă, mergând de la 72 de omoruri existente în 1989 la 80 de omoruri în 1991, scăzând apoi treptat la 73 de omoruri în 1996 și stabilizându-se la 40 de omoruri în 1999. Aceeași tendință de evoluție o au și delictele de viol, al căror număr variază de la 119 violuri comise în 1989, la 303 violuri în 1991, pentru ca după acest an numărul de violuri comise de minori să scadă treptat la 140 în 1996 și la 78 în 1999. Deși aceste delicte au cunoscut o evoluție descendentă în totalul delictelor comise de minori, ele rămân în continuare categorii importante de încălcare a legii penale de către această grupă de vârstă.

Dincolo de comiterea celor patru categorii de delicte menționate (furt, tâlhărie, omor și viol), minorii au fost implicați, în perioada analizată, într-o serie de fapte penale care atentează la normele conviețuirii morale, ale bunelor moravuri și liniștei publice, dar într-o proporție extrem de scăzută comparativ cu persoanele adulte. De menționat, totodată, existența unor acte de prostituție și proxenetism în care au fost implicați minori, adeseori la incitarea persoanelor adulte.

4. Factori etiologici relevanți implicați în fenomenul delincvenței juvenile

Delincvența juvenilă reprezintă un fenomen social-complex, multidimensional și multicauzal, care generează o serie de consecințe negative nu numai pentru societatea românească, cât și pentru viitoarea evoluție socială și profesională a tinerilor implicați în acest fenomen. Problema delincvenței juvenile dobândește o semnificație aparte pentru societatea românească cu atât mai mult cu cât starea de dereglare normativă, economică și culturală ce caracterizează actuala perioadă de tranziție este resimțită de mulți tineri ca un „conflict" între aspirațiile lor individuale și mijloacele permise pentru a le realiza. În consecință, se poate afirma că nivelul delincvenței juvenile din România reflectă, în mare măsură, interesul și capacitatea societății de a soluționa dificultățile resimțite de tineri, precum și intensitatea și eficiența măsurilor de prevenire și control social desfășurate de instituțiile specializate ale statului.

Ca o trăsătură generală, majoritatea minorilor inculpați și sancționați în perioada analizată prezentau serioase deficiențe de socializare familială și socială, concretizate prin fuga de acasă, abandon școlar, consum de alcool și droguri, anturaje nefaste, care au constituit factori negativi importanți în structurarea comportamentului lor delincvent. Deși acești factori au condus la conturarea tipului de minor, la început deviant, iar ulterior delincvent, ei trebuie asociați cu anumite disfuncții intervenite în activitatea de educare și învățare morală a principalelor „instanțe" de socializare și control social din perioada adolescenței și, în primul rând, în cea a familiei, școlii, grupului profesional sau de prieteni, comunității locale, mass-mediei etc.

Întrucât în ultimii 5 ani analizați doar 10,6% dintre minorii judecați definitiv erau „produsul" unor familii dezorganizate legal, rezultă că dezorganizarea familială nu este, „ipso facto", un factor determinant al comportamentului delincvent juvenil, ci *deficiențele* și *disfuncțiile* educative ale familiei au o importanță mult mai mare în apariția unor manifestări deviante și delincvente la vârsta adolescenței. „Disoluția" grupului familial, deteriorarea climatului afectiv și emoțional din familie, lipsa de comunicare socială în familie, deficiențe ale stilului educativ parental în familie, lipsa de control a minorului de către părinți reprezintă, la rândul lor, factori care influențează negativ conduita minorului, determinându-l ca, în anumite condiții favorizante, să comită și să reitereze acte cu caracter deviant și delincvent.

Toate aceste disfuncţii educative ale familiei reprezintă, însă, condiţia necesară, dar nu şi suficientă în structurarea comportamentului delincvent juvenil, ele trebuie corelate şi cu alte variabile socio-umane şi culturale, care ţin de nivelul de instrucţie şi cultură al familiei, nivelul veniturilor acesteia, modul şi stilul de viaţă practicat de familie. Din acest punct de vedere, datele şi informaţiile rezultate din diverse cercetări socio-juridice[3] atestă că, în perioada de tranziţie, există numeroase familii caracterizate de un nivel scăzut de instrucţie, cultură şi pregătire profesională, care antrenează un nivel scăzut de venituri medii ce revin pentru o familie, existând chiar numeroase familii lipsite de orice sursă de venituri şi care trăiesc cu mult sub pragul sărăciei. Insuficienţa veniturilor, ca şi dificultăţile materiale şi financiare prezente în multe familii, reprezintă condiţii negative care afectează buna funcţionalitate a grupului familial, generând tensiuni, conflicte şi chiar violenţă familială. Aceste dificultăţi sunt mai puternic resimţite în cazul familiilor cu mai mulţi copii minori, în care părinţii nu reuşesc să asigure cele necesare traiului zilnic, motiv pentru care, în prezent, mulţi minori fură pentru a-şi putea procura hrana şi îmbrăcămintea de care au nevoie sau fug în stradă să cerşească, devenind „copii ai străzii" ce se droghează.

Alături de deficienţele socializării familiale, „cariera" delincventă a multor minori inculpaţi şi judecaţi în această perioadă a fost influenţată de *eşecul* şi *abandonul şcolar*, ca şi de inadaptarea acestora la exigenţele şi rigorile şcolii. Mulţi dintre minorii delincvenţi, deşi au absolvit un număr de clase sunt analfabeţi „funcţional", cu rezultate extrem de slabe şi care abia ştiu să scrie şi să citească, manifestând o atitudine indiferentă şi chiar ostilă faţă de procesul de instrucţie şi educaţie din şcoală. Consideraţi de colegi şi profesori ca fiind copii „problemă", care au tulburări de comportament, mulţi dintre minorii delincvenţi au manifestat reacţii de respingere a şcolii, preferând să fugă de la şcoală, să repete clasele şcolare, iar, în final, să abandoneze şcoala, căutând „compania" altora cu aceleaşi rezultate şi comportamente. Constituirea unor asemenea „companii" şi anturaje negative, formate de multe ori spontan şi ocazional, reprezintă un *factor favorizant* pentru declanşarea unor acţiuni delincvente comise în grup de către minori. Apariţia şi proliferarea unor asemenea grupuri de „socializare" sau de „inducţie" negativă se răsfrânge negativ asupra multor tineri cu deficienţe de socializare familială şi şcolară, dar şi asupra unor minori aparent socializaţi, care provin din familii cu status cultural şi ocupaţional mediu şi care manifestă un comportament corect în familie şi şcoală, dar care au fost atraşi ocazional în asemenea anturaje nefaste, comiţând în grup o serie de acte antisociale.

În consecinţă, adoptarea unor măsuri de politică socială şi penală faţă de delincvenţa juvenilă presupune, în primul rând, *cunoaşterea, evaluarea, explicarea* şi *diminuarea* cauzelor şi condiţiilor care generează sau favorizează manifestări antisociale în rândul unor tineri, prin elaborarea unor modele etiologice şi predictive capabile să surprindă complexitatea diferiţilor factori delictogeni. În opinia noastră, un asemenea model va trebui să aibă în vedere cel puţin trei niveluri (paliere) de analiză:

a) *macrosocial,* care să pună în evidenţă transformările şi procesele majore care pot influenţa, indirect şi mediat, fenomenul de delincvenţă juvenilă, cum ar fi: creşterea demografică şi urbană din anumite zone, mişcările masive de populaţie de la o zonă la alta şi apariţia unor comunităţi sociale eterogene, multiplicarea dificultăţilor economice cu care se confruntă anumite comunităţi şi grupuri sociale şi apariţia unor fenomene de instabilitate economică, şomaj şi inflaţie, diversificarea proceselor aculturative şi apariţia unor „subculturi", disoluţia controlului social comunitar, creşterea permisivităţii şi a toleranţei sociale,

[3] Sorin M. Rădulescu, Dan Banciu, *Introducere în sociologia delincvenţei juvenile*, Ed. Medicală, Bucureşti, 1990, p. 72-74.

„decăderea" moravurilor şi obiceiurilor tradiţionale etc. La acest nivel de analiză, nu sunt lipsite de interes încercările de explicare şi operaţionalizare a unor ipoteze vizând teoriile „anomiei şi dezorganizării sociale", „controlului social" şi „patologiei sociale", dar adaptate realităţilor societăţii noastre aflate în tranziţie;

b) microsocial, care să conducă la identificarea funcţiilor şi disfuncţiilor intervenite în activitatea principalelor instanţe cu rol de socializare şi control social (familie, şcoală, grup de muncă, grup de prieteni, de cartier, de stradă, asociaţii şi cluburi de tineri). Asemenea disfuncţii se manifestă, de pildă, la nivelul multor familii, constând în diminuarea rolului educativ al grupului familial, scăderea controlului parental, dezorganizarea şi disoluţia cuplului familial, creşterea fenomenului de divorţialitate şi instabilitate în cadrul familiei ş.a. La rândul ei, şcoala se confruntă cu multiple probleme de educaţie morală a elevilor şi adolescenţilor, proliferându-se formele de evaziune şcolară şi abandon şcolar, indisciplină şi mediocritate, crescând numărul elevilor „problemă". Asistăm, în prezent, la creşterea şi diversificarea grupurilor stradale, chiar la apariţia unor „subculturi" şi medii sociale care favorizează devianţa prin fenomenul de „inducţie negativă" şi socializare „negativă" etc. Există şi se manifestă disfuncţii în activitatea organelor specializate de control social (poliţie, justiţie, procuratură, autoritate tutelară), care fie că neglijează aspectele grave ale delictelor juvenile, adoptând o atitudine permisivă şi toleranţă faţă de anumiţi tineri, fie că „etichetează" drept conduite deviante o serie de comportamente benigne ale anumitor minori;

c) individual, care să pună în evidenţă structura personalităţii adolescentului, constelaţia de trăsături psihice şi caracteriale care se poate exterioriza în comportamente deviante, ca şi decelarea din vreme a unor manifestări de egocentrism, impulsivitate, agresivitate ce conduc spre delincvenţă.

Specific perioadei analizate este faptul că, în principal, „sursele" care alimentează fenomenul delincvenţei juvenile sunt reprezentate de:

a) minorii aparţinând aşa-numitului fenomen „copii străzii", percepuţi ca o categorie distinctă şi cu un status social inferior, aflaţi la marginea societăţii şi în proximitatea devianţei şi delincvenţei juvenile, în care se includ copiii fugiţi sau alungaţi din familie, copiii maltrataţi sau abuzaţi fizic sau sexual de adulţi, copiii care lucrează în stradă diverse munci sau sunt trimişi de părinţi să cerşească în stradă etc.;

b) copiii şi minorii instituţionalizaţi, defavorizaţi din punct de vedere afectiv şi familial, care sunt lipsiţi de un climat social şi economic protector, devenind victime posibile ale anturajelor nefaste care-i împing spre delincvenţă;

c) copiii şi minorii cu eşec sau abandon şcolar sau profesional, lipsiţi de mijloace materiale şi financiare sau care nu au posibilitatea să obţină venituri prin muncă, „adoptând" sau „învăţând" preferând calea devianţei şi delincvenţei, şi practicând diverse „ocupaţii" aflate în conflict cu legea penală (furturi, prostituţie, consum de alcool şi droguri etc.).

5. Concluzii şi propuneri

Dacă avem în vedere natura, intensitatea şi gravitatea faptelor penale comise de minori şi tineri, indiferent de tipul de statistică oficială utilizată se poate constata că pe primul loc se situează delictele contra patrimoniului public sau particular (furturi şi tâlhării), urmate de cele de cerşetorie, vagabondaj, viol şi omor, delicte ce conferă fenomenului de delincvenţă juvenilă o conotaţie specifică, diferită de delincvenţa adulţilor. Departe de a căpăta dimensiuni extrem de îngrijorătoare, aşa cum se afirmă uneori datorită unei mediatizări puternice, delincvenţa juvenilă înregistrează în momentul de faţă o creştere constantă, însă nu atât de semnificativă din punctul de vedere al gravităţii şi intensităţii şi fără ca această creştere să fie mult superioară

delincvenței juvenile înregistrate în perioada regimului totalitar. Totuși, principalele schimbări „calitative" intervenite în structura delincvenței juvenile după 1989 constau în:

a) creșterea sensibilă a delictelor comise de minori prin violență și agresivitate (viol, tâlhărie, omor, vătămări corporale etc.), rata de creștere a acestui tip de delicte fiind sensibil de apropiată celei ce caracterizează categoriile de delincvenți adulți;

b) concomitent cu creșterea constantă a numărului de minori aflați în conflict cu legea penală se constată și o intensificare a gravității faptelor comise de aceștia, concretizate în modalitățile și mijloacele de săvârșire, gradul de participație, mobilurile urmărite etc.;

c) scăderea sensibilă a nivelului de vârstă de la care minorii își încep cariera delincventă, categoria de vârstă cea mai expusă comiterii de furturi, acte de vagabondaj și cerșetorie fiind cea între 11-14 ani, în timp ce minorii aflați între 14-18 ani comit cu predilecție acte de tâlhărie, loviri grave, violuri și omoruri și chiar trafic și deținere de stupefiante.

În fața acestor schimbări de „esență" intervenite în fenomenul delincvenței juvenile, reacția de apărare socială venită din partea instituțiilor specializate cu controlul și tratamentul criminalității s-a concretizat sub forma creșterii și intensificării sancțiunilor privative de libertate adoptate față de tinerii delincvenți. Astfel, în timp ce între 1994-1995 s-a înregistrat un procent de 35% în aplicarea sancțiunii închisorii pentru delincvenții adulți, circa 40-45% dintre delincvenții minori au fost condamnați de către instanțe la pedeapsa închisorii. Din nefericire, înăsprirea sancțiunilor privative de libertate față de delincvenți minori nu pare să conducă la scăderea ponderii delictelor comise de ei în ansamblul fenomenului de criminalitate, întrucât atât centrele de reeducare, cât și penitenciarele continuă să reprezinte medii propice pentru apariția conduitelor contaminative în rândul tinerilor, majoritatea recidiviștilor provenind din aceste centre de reeducare și penitenciare. Totodată, măsurile privative de libertate adoptate față de minorii delincvenți, în afara faptului că nu s-au dovedit pe deplin eficace, nu au darul de a înlătura sentimentul neputinței și indiferenței manifestat în rândul factorilor cu rol de prevenire și control și chiar al opiniei publice, resemnate față de ideea imposibilității combaterii și contracarării eficiente a criminalității juvenile.

Pentru acest motiv, este necesară o schimbare importantă în politicile penale și sociale de prevenire și tratament a criminalității juvenile în societatea românească, prin diversificarea formelor și modalităților de *prevenție, intervenție* și *postvenție* desfășurate de instituțiile cu rol de socializare, adaptare și control social a tinerilor, care vor trebui să includă prioritar:

a) înființarea și funcționarea unor instanțe speciale pentru cauzele cu minori delincvenți și, în general, organizarea unei justiții pentru delincvenții minori în conformitate cu standardele justiției pentru minori existente în alte țări europene și americane;

b) diversificarea actualului sistem de măsuri juridice aplicat minorilor delincvenți, prin creșterea ponderii sancțiunilor neprivative de libertate și diminuarea corespunzătoare a celor bazate pe arest și privare de libertate, în funcție de natura și gravitatea delictelor, modul de realizare, antecedentele minorului și personalitatea acestuia;

c) funcționarea și extinderea sistemului de probațiune în cazul justiției pentru minori, după modelul existent în alte legislații penale.

d) creșterea rolului comunității în procesul de susținere și reinserție socială a minorilor delincvenți, în scopul de a-i proteja de contactul cu legea penală și de a beneficia de un tratament eficient, echitabil și uman.

e) derularea unor programe de asistare socială și juridică a minorilor în perioada adolescenței, când sunt mai expuși la un comportament deviant, datorită gradului ridicat de „vulnerabilitate" criminogenă specific acestei perioade de vârstă.

PRONOSTICURI STATISTICE PRIVIND CRIMINALITATEA

Dr. Ion PITULESCU

Studierea şi cunoaşterea legăturilor cauzale în criminologie, au o raţiune clară şi anume de a înţelege atât mecanismul comportamentului infracţional individual, cât şi acela al proceselor sociale de masă, respectiv al criminalităţii, în general.

Cunoaşterea realităţii obiective şi a raporturilor existente în acest domeniu, constituie premisa principală pentru previziunea ştiinţifică asupra structurii şi dinamicii criminalităţii, cât şi pentru pronosticarea comportamentului criminal individual.

Primele concluzii ştiinţifice referitoare la regulile care guvernează evoluţia şi tendinţele criminalităţii, au fost enunţate încă din anii 1828-1832, de către întemeietorii statisticii criminale, belgianul Adolph Quetelet şi francezul Guerry. Cei doi, inspirându-se din lucrările matematicianului Laplace, au elaborat postulatul care dirijează evenimentele omeneşti de masă, atrăgând atenţia asupra repetabilităţii indicatorilor (cifrelor) criminalităţii şi, pe această bază, au încercat să descopere legităţile dinamicii acesteia.

Studiile lui Quetelet şi Guerry, mult elogiate de sociologii şi criminologii de frunte contemporani lor, au condus la formularea teoriei „constanţei şi regularităţii fenomenelor sociale şi a criminalităţii", din care se desprind următoarele principii[1]:

– În fiecare an se reproduce acelaşi număr de crime, în aceeaşi ordine şi în aceleaşi regiuni. În referire la acest aspect, Quetelet afirmă că: „treci de la un an la altul cu trista perspectivă de a vedea reproducându-se aceleaşi crime, în aceiaşi ordine. Noi putem socoti dinainte câţi indivizi îşi vor păta mâinile cu sânge de al semenilor lor ...";

– Fiecare clasă de crime are distribuţia sa particulară şi invariabilă;

– Criminalitatea este un fenomen social, iar fenomenul social ca şi criminalitatea, se reproduc an de an cu constanţă şi regularitate exactă;

Quetelet şi Guerry s-au străduit să demonstreze că această curbă a criminalităţii prezintă regularităţi, iar în baza teoriei constanţei şi regularităţii fenomenelor sociale se poate cunoaşte, în prealabil, câte naşteri, decese, accidente, sinucideri şi crime vor fi în perioada viitoare.

La baza acestor principii cei doi au pus legea cauzalităţii, afirmând că aceleaşi cauze produc în mod necesar aceleaşi efecte, iar atunci când se modifică cauzele, se vor modifica şi efectele. Şi, pentru că variaţia şi modificarea fenomenelor sociale au loc foarte lent, cauzele care generează criminalitatea nu pot suferi schimbări rapide, motiv pentru care asistăm la reproducerea aceleiaşi curbe a delincvenţei, cu plusuri şi minusuri nesemnificative.

Concluziile şi principiile enunţate de Quetelet şi Guerry au creat la început îndoieli, pentru ca în cele din urmă să fie criticate pentru caracterul lor tehnicist şi pentru exagerarea rolului statisticii criminale, care interpreta fenomenele sociale prin intermediul unor cifre, fără a le explica şi din punct de vedere calitativ, prin particularităţile şi legităţile care le determină evoluţia.

În acelaşi timp, există temeiuri pentru îndoieli serioase în privinţa rolului statisticii judiciare în prognozarea existenţei criminalităţii, pe motivul că aceasta este un fenomen spontan, că indivizii care săvârşesc infracţiuni nu sunt legaţi nici măcar prin scopuri comune, nici prin moduri de operare sau mijloace identice, aceştia acţionând numai potrivit intereselor lor personale, care de regulă sunt ţinute în secret faţă de semenii lor.

---

[1] J. Lottin, *Quetelet statisticien et socioloque*, Louvain, Paris, 1912.

Cu toate acestea, adepții statisticii judiciare susțin, cu multă convingere, posibilitatea unor prognoze sau pronosticuri prin care se poate demonstra în mod științific tendințele, evoluția și dinamica criminalității pe anumite perioade de timp.

Posibilitatea de a prognoza, în mod științific, fenomenele care însoțesc criminalitatea, a fost dovedită printr-o îndelungată cercetare teoretică și aplicativă, ea putându-se realiza pe baza teoriei probabilităților.

Cea mai simplă metodă de calcul cantitativ care stă la baza prognozei științifice a criminalității este „extrapolarea". Ea constă în formarea unor serii statistice pentru perioadele anterioare celei care se analizează (trimestre, semestre, ani), care apoi sunt continuate pentru perioada ulterioară. Așa de exemplu, dacă în primul trimestru al anului anterior s-au înregistrat pe un anumit teritoriu 1000 de infracțiuni, în trimestrul II 1010, în trimestrul III 1200, și în trimestrul IV 900, aceste cifre se extrapolează în anul următor. Astfel, dacă în anul următor, la sfârșitul trimestrului I și II, a fost înregistrat un număr de infracțiuni, aproximativ egal cu cel din aceeași perioadă a anului trecut, prin extrapolare, putem prognoza că în trimestrul III se vor înregistra circa 1200 de infracțiuni, creștere care poate fi determinată numai de faptul că, în acest trimestru ne aflăm în plin sezon estival, cu o mișcare intensă a populației și cu condiții propice pentru infractori. Prin extrapolare nu facem altceva decât să presupunem că în condiții asemănătoare, fenomenul criminalității se va repeta în parametrii aproximativ egali.

Practica demonstrează însă că o asemenea prognoză este simplistă, iar pronosticurile care se fac sunt, în multe privințe, imprecise și cu valoare redusă din punct de vedere științific și practic.

Criminalitatea, fiind un fenomen deosebit de complex, pentru a se putea realiza o prognoză sigură a evoluției sale, se impune efectuarea unei analize profunde a schimbărilor care se produc într-o anumită perioadă de referință, schimbări care se referă, în principal, la următorii indicatori sociali:

1. Mărimea localităților și densitatea populației acestora

Încă de la începutul secolului trecut, mulți criminologi au concluzionat că raporturile dintre urbanizare și criminalitate sunt foarte clar demonstrate, în sensul că frecvența crimelor variază direct proporțional cu mărimea orașelor.

Această constatare a fost întărită și documentată de cercetările făcute de Shaw și McKay, asupra situației existente în Chicago, una din cele mai mari și mai industrializate metropole ale Statelor Unite.

Folosind termenul de „arii de delincvență" pentru a determina cartierele sau zonele urbane în care se concentrează delincvența și unde frecvența delictelor, paralel cu cea a sinuciderilor, alcoolismului și toxicomaniei este deosebit de ridicată, cei doi autori demonstrează că aceste locuri se deosebesc de celelalte prin rate ridicate ale indivizilor care trăiesc singuri, ale familiilor monoparentale, ale nașterilor nelegitime și ale dependenței economice[2].

Sintetizând rezultatele cercetărilor referitoare la influențele exercitate de mărimea localităților și de densitatea populației, asupra criminalității, se pot formula trei concluzii:

– nu opoziția sat – oraș are importanță în determinarea evoluției criminalității, ci fenomenul concentrării delincvenților în anumite sectoare ale orașelor mari;

– în sectoarele mari ale orașelor, denumite și zone de devianță, se regăsește nu numai o criminalitate ridicată, ci și un număr ridicat de toxicomani, iar sinuciderile prezintă o rată mai ridicată decât în alte zone;

---

[2] C.R. Shaw, D.H. McKay, *Juvenile Delinguency and Urban Areas*, Chicago, 1942.

– aceste fenomene de devianță se datorează și unei lipse de integrare socială, mai ales din cauza mobilității locuitorilor, între aceștia existând raporturi sociale slabe, intermitente, anonime și distante.

2. Condițiile economice și gradul de ocupare a indivizilor în activități economico – sociale. Familiile dezorganizate

Este unanim recunoscut că în geneza și dezvoltarea criminalității un rol deosebit îl dețin condițiile vieții economice. Astfel, condițiile economice favorabile pot calma, pot micșora influența nefastă a unor factori biologici și fizici, iar anomaliile organice, predispozițiile ereditare pot fi ameliorate sau făcute inofensive prin condiții bune de viață, printr-o protecție socială sănătoasă și eficientă.

La fel de adevărat este însă că în condiții economice nefavorabile, când predomină mizeria, munca grea, alimentația proastă, condiții de locuit insalubre și necorespunzătoare, se produce o dereglare fizică și psihică, stare deosebit de favorabilă dezvoltării criminalității, mai ales când indivizii, nereușind să-și satisfacă nevoile prin căile legale puse la dispoziție de societate, recurg la mijloace necinstite, imorale, criminale.

Flagelul șomajului ce amenință îndeosebi indivizii și familiile care dispun de o slabă pregătire școlară și profesională, între care se manifestă o slabă coeziune socială și instabilitate cronică, conduce la o stare de epuizare psihică, la descurajarea și demoralizarea membrilor grupului, la abrutizarea și degenerarea relațiilor dintre aceștia, caracteristici psihice care favorizează, în mare măsură, comportamentul criminal.

De altfel, în referire la influența factorilor economici asupra evoluției criminalității, criminologul Colajanni[3] afirmă că în măsura în care se înrăutățesc condițiile economice, în aceiași măsură crește curba criminalității îndreptate împotriva proprietății și invers, iar profesorul Traian Pop[4] conchidea că delincvența îndreptată împotriva proprietății este specifică sărăciei, pentru că săracul duce lipsuri în ceea ce privește traiul, îndeosebi în privința alimentației, locuinței și îmbrăcămintei.

În același timp trebuie menționat că prezența unor condiții economice necorespunzătoare, a unei rate ridicate a șomajului și a unor măsuri ineficiente de protecție socială, mulți indivizi neadaptați sau labili psihic, alunecă într-o polidevianță cronică, devin incapabili de a se organiza sau de a persevera în realizarea unor condiții optime de viață, ei acumulează eșecuri după eșecuri și deziluzii în aproape toate domeniile, începând cu școala și terminând cu raporturile de muncă și de vecinătate, fundal pe care încolțește tot mai mult consumul de droguri, alcoolismul și în final, criminalitatea.

3. Condițiile de vârstă și sex influențează, în anumite situații, natura și evoluția criminalității, îndeosebi a anumitor genuri de fapte penale.

După cum au demonstrat Lombroso, Quetelet și Guerry, fiecare etate sau vârstă își are criminalitatea sa. Existența unui număr mare de minori cu comportament deviant, care trăiește la periferia marilor localități, într-un mediu obscur și în familii dezorganizate, în care funcționează cu succes „legea imitației"[5], conduce inevitabil la o creștere continuă și permanentă a criminalității specifice acestei vârste.

Condițiile economice dificile, mediul viciat în care trăiesc, lipsa de educație, abandonul familial, literatura obscură și celelalte mass-media, care răspândesc subiecte excitante și propagă

[3] Napoleone Colajanni, *Sociologia Criminale*, Catania, 1889.
[4] Traian Pop, *Curs de criminologie*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1928.
[5] Gabriel Tarde, *La criminalité comparée*, Paris, 1886.

violența, sunt tot atâtea condiții care imprimă în personalitatea minorilor şi tinerilor frivolitatea, vulgaritatea, vagabondajul şi brutalitatea, iar toate la un loc conduc la criminalitate, o criminalitate polimorfă, în care însă predomină furturile.

Următoarea perioadă specifică din punct de vedere criminologic este vârsta cuprinsă între 20 şi 30 de ani. Cele mai multe infracțiuni şi de cele mai diverse genuri, sunt săvârşite de infractori ce au această vârstă. Motivația este complexă, fiind suficient a se arăta că la această vârstă, predispozițiile ereditare se manifestă în plenitudinea lor, individul fiind bine dezvoltat fizic şi psihic, iar pe acest fond încep să se grefeze condițiile sociale nefavorabile, precum şi greutățile materiale inerente începutului vieții independente, lipsa de experiență, absența unor venituri reale suficiente şi mai ales tentațiile mari oferite de o societate de consum în plină dezvoltare.

Între 60 şi 80 de ani potențialul criminogen al individului scade, de vină fiind, în primul rând, reducerea capacităților fizice şi chiar posibilităților intelectuale, mulți din aceştia profilându-se pe anumite genuri de infracțiuni precum: favorizarea altor infractori sau tăinuirea bunurilor provenite din fapte penale; falsificarea de monede şi alte valori; escrocherii şi şantaje şi nu în ultimul rând, unele infracțiuni referitoare la viața sexuală, şi mai ales fapte de corupție sexuală asupra unor copii sau tineri.

De asemenea, caracterele speciale ale sexelor influențează, în mod neîndoielnic, asupra genului criminalității, existând o criminalitate specifică fiecărui sex.

După Lombroso, femeia comite de 16 ori mai puține infracțiuni grave decât bărbatul, acestui sex fiindu-i specifice anumite genuri de fapte, între care se detaşează: prostituția, proxenetismul, abandonul de familie sau rele tratamente aplicate propriilor copii, înşelăciunea şi furturile mărunte din magazine, piețe şi alte locuri. Desigur că femeile au fost autoare şi a unor crime deosebite, aşa cum sunt omorurile calificate din pasiune sau răzbunare, asasinatele politice, şi altele, însă numărul faptelor de acest gen este cu mult mai redus, decât cel comis de bărbați.

4. Alcoolismul şi toxicomania

Cercetările criminologice din toate timpurile au scos în evidență că indicii de delincvență clasică, îndeosebi infracțiunile cu violență şi cele îndreptate împotriva proprietății, sunt în mare măsură asociați cu alcoolismul şi consumul de droguri.

Alcoolismul şi toxicomania sunt considerate cele mai primejdioase plăgi sociale, pentru că împreună sau separat, distrug sănătatea individului, degenerează organismul, slăbesc rezistența fizică şi psihică, întunecă rațiunea şi dezlănțuie pasiuni nebănuite, oferind criminalității un teren propice pentru a se dezvolta.

Mulți medici psihiatri susțin influența nefastă a alcoolismului şi toxicomaniei asupra copiilor, ereditatea după părinți alcoolici şi toxicomani având efecte grave ca: mortalitatea infantilă ridicată, imbecilitatea, degenerarea fizică şi psihică, rezistența fizică şi psihică redusă, predispoziția pentru diferite boli, neurastenie, aversiune față de muncă sau alte activități utile. Din aceste cauze, alcoolismul şi toxicomania furnizează un contingent mare de infractori, printre marii criminali găsindu-se mulți alcoolici, pentru că în cele mai multe cazuri alcoolul şi drogul incită la crimă şi în dese situații chiar părinții criminalilor au fost alcoolici.

De altfel şi în criminalitatea proprie mulțimilor, în revolte, revoluții şi alte mişcări de masă, consumul de alcool şi de droguri joacă un rol nefast, pentru că alimentează sentimentul de furie şi dorința de răzbunare, care la rândul lor sugestionează şi pe cei din jur, în felul acesta grupuri mari de indivizi recurgând la cele mai abominabile şi iraționale distrugeri şi omucideri în masă.

5. Influența factorilor de climă

Unii criminologi au încercat să evidențieze legături care ar exista între factorii de climă, îndeosebi între temperaturile calde şi reci excesive şi nivelul criminalității. Ba mai mult, Lacassagne[6] şi adepții săi au întocmit chiar un calendar al crimei, menționând ce infracțiuni sunt specifice fiecărei luni, din an. Desigur că aceste susțineri nu au rezistat, ele fiind combătute din start de Lombroso şi alți criminologi de talie.

Cu toate acestea, în majoritatea țărilor, între care şi România, se constată în perioada sezonului estival şi mai ales în stațiunile balneo-climaterice, o recrudescență a fenomenului infracțional, preponderente fiind furturile, tâlhăriile şi unele violențe stradale. Dar, fenomenul nu se datorează influenței climei, a temperaturilor excesive, ci unor cauze sociale, între care se remarcă mişcarea masivă a populației în timpul acestor sezoane, odată cu oamenii care migrează pentru tratament sau odihnă, producându-se şi mişcarea infractorilor în aceiaşi direcție, scopul deplasării lor fiind acela de a profita de condițiile favorabile săvârşirii infracțiunilor.

6. Eficiența controlului social

Controlul social este o formă de influențare care se realizează prin relațiile interpersonale dintre indivizi, dar şi prin intermediul unor organisme sau instituții create de colectivitate în acest scop. De permisivitatea, toleranța sau intransigența acestui control depinde, într-o oarecare măsură şi evoluția criminalității.

Astfel, o reorganizare a aparatului polițienesc, în care numărul efectivului de polițişti care acționează în stradă se măreşte considerabil, planurile de patrulare şi de pază sunt judicios întocmite, iar posturile sunt acoperite corespunzător cu polițişti bine dotați din punct de vedere tehnic, patrulele auto fiind tot mai prezente în cartierele mărginaşe, reprezintă factori care conduc, în mod sigur, la reducerea substanțială a unor genuri de infracțiuni, mai ales a furturilor din buzunare şi poşete, tâlhăriilor, huliganismelor, lovirilor şi vătămărilor corporale, violurilor şi chiar spargerilor de locuințe şi autoturisme.

La fel, măsurile de reorganizare din domeniul justiției, promulgarea unor legi mai dure sau aplicarea cu exigență mărită a sancțiunilor penale, paralel cu măsurile de siguranță eficace, vor conduce, în final, la o prevenire mai eficientă a criminalității, atât prin izolarea infractorului de societate pentru o perioadă mai mare de timp, cât şi prin determinarea celor cu înclinații criminale, să renunțe la intențiile lor delictuoase.

Aceşti indicatori sau factori sociali influențează evoluția criminalității, dar influența lor nu este atât de puternică încât să se creeze fluctuații deosebite în dinamica acesteia, de la o perioadă la alta. Cum, de regulă, asemenea indicatori rămân constanți perioade mari de timp, la fel şi distribuția în spațiu a criminalității se schimbă foarte puțin, chiar într-un interval de un deceniu. Numai evenimentele sociale deosebite, cum ar fi războaiele, revoluțiile, crizele economice puternice şi îndelungate, calamitățile naturale dezastruoase, pot produce modificări de esență în relațiile sociale, în colectivitățile afectate, care pot fi urmate de creşteri, peste limite, ale stării infracționale în general, sau a unor genuri de infracțiuni, cu preponderență a celor săvârşite prin violență ori îndreptate împotriva proprietății.

Un asemenea eveniment major la constituit în România, Revoluția din Decembrie 1989. Trecerea la economia de piață capitalistă, pe lângă schimbările benefice produse la nivelul libertății individuale, a adus şi fenomene negative, între care se detaşează şomajul, instabilitatea economică, inflația progresivă majoră, creşterea necontrolată şi puternică a prețurilor, slăbirea

[6] Traian Pop, *Curs de criminologie*, Cluj, 1928, p. 427.

puterii de cumpărare şi mai ales sărăcirea a peste 50-60% din populaţie. Toate acestea au condus la o explozie generală a criminalităţii, mai ales în primii doi ani (1990-1991) după care unele genuri de infracţiuni şi-au stabilizat evoluţia, cu excepţia celor îndreptate împotriva proprietăţii, care au marcat o creştere progresivă, pe toată perioada post revoluţionară.

Pentru a ilustra în mod corect modul în care a evoluat criminalitatea în România şi influenţa factorilor sociali menţionaţi mai sus asupra dinamicii unor genuri de infracţiuni, vom recurge la o analiză statistică, pe baza datelor furnizate de evidenţele poliţiei, pentru două genuri distincte de fapte, considerate cele mai reprezentative şi anume: infracţiuni grave comise cu violenţă şi infracţiuni îndreptate împotriva proprietăţii. În perioada 1991-1997 au fost înregistrate, în evidenţele poliţiei un număr de 5345 infracţiuni de omor, 4126 de tentative de omor şi 1535 de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, distribuite pe ani după cum urmează:

Anul	1991	1992	+/-	1993	+/-	1994	+/-	1995	+/-	1996	+/-	1997	+/-
Omor	817	824	+7	782	-42	749	-33	758	+9	722	-36	693	-29
Tentativa de omor	657	646	-11	621	-25	544	-77	485	-59	583	+98	590	-7
Loviri cauzatoare de moarte	227	208	-19	214	+6	218	+4	223	+5	209	-14	236	+27

Din analiza cifrelor statistice referitoare la evoluţia infracţiunilor grave, comise cu violenţă se pot desprinde următoarele concluzii:

Spre deosebire de infracţiunile îndreptate împotriva proprietăţii, care în perioada de referinţă au înregistrat creşteri spectaculoase (de peste 16 ori în 1997 faţă de 1990), infracţiunile grave, comise prin violenţă prezintă fluctuaţii nesemnificative, în plus sau în minus, de la un an la altul. Aşa de exemplu, în 1992 s-au înregistrat doar cu 7 omoruri mai mult decât în 1991, în 1995 cu 9 faţă de 1994, în restul anilor diferenţa fiind de plus sau de minus 20-30 de asemenea fapte. La lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte diferenţele sunt şi mai mici, respectiv creşteri sau descreşteri de numai 4-5 infracţiuni pe an, situaţie asemănătoare întâlnindu-se şi la tentativele de omor.

Statistica judiciară expusă mai sus conduce la concluzia că mediul social, factorii socio-economici, au o influenţă aproape nesemnificativă în evoluţia crimelor cu pericol social ridicat, îndreptate împotriva vieţii, creşterile sau descreşterile înregistrate pe o perioadă de 7 ani, indicând o evoluţie aproape constantă a acestui gen de fapte.

Înseamnă că în evoluţia şi geneza infracţiunilor grave, comise prin violenţă, mediul social are o influenţă mult mai redusă, în aceste cazuri preponderenţa deţinând-o factorii personali, predispoziţiile ereditate, într-un cuvânt factori bio-psihologici.

Statistica judiciară a infracţiunilor grave, comise în România în perioada 1991-1997, confirmă în mare măsură concluziile formulate de Quetelet şi Guerry, potrivit cărora aceleaşi condiţii sociale generează aceeaşi criminalitate, precum şi „Legea saturaţiei criminale" a marelui Enrico Ferri, care atestă că nivelul criminalităţii este determinat, în fiecare an, de diferitele condiţii ale mediului fizic şi social, combinate cu tendinţele ereditare[7]. În explicarea aceleaşi legităţi, Ferri face referiri chiar la infracţiunile îndreptate împotriva proprietăţii, care în perioade de criză economică, comercială, financiară, industrială, cresc uimitor de mult, în comparaţie cu cele îndreptate împotriva vieţi.

[7] Enrico Ferri, *Sociologie criminelle*, Paris, Alcan, 1905.

Această ultimă concluzie este pe deplin confirmată de statistica criminalității din România, din care se desprinde concluzia clară că perioada de criză economică manifestată după Revoluția din 1989, a condus la o explozie a infracțiunilor îndreptate împotriva proprietății (creşterea de peste 16 ori, respectiv de la 9061 fapte înregistrate în 1989, la 173.913 în 1997), în timp ce infracțiunile cu pericol social ridicat, precum omorurile, tentativele de omor şi lovirile cauzatoare de moarte prezintă oscilații, în plus sau în minus, nesemnificative.

Prognozele criminalității, efectuate pe baza statisticii criminale şi a factorilor sociali care influențează dinamica stării infracționale, nu sunt simple speculații sau analize formale, pentru că pe baza lor se pot dezvălui corelații dintre totalul delictelor comise şi unele genuri de fapte care interesează, perioadele de timp în care acestea au o frecvență mai mare, legăturile existente între infractori şi modurile de operare folosite, relațiile dintre autori şi victime, şi altele, pentru ca pe baza acestor date să se stabilească adevărate „strategii ale luptei anticriminale". Premisa cea mai importantă pentru o prognoză cât mai reuşită, cât mai aproape de realitate, o constituie organizarea impecabilă, pe criterii ştiințifice şi practice, a evidenței criminalității, cu indicatori care să cuprindă genurile principale de fapte penale, modurile de operare specifice, urmările produse, date despre vârsta, apartenența socială şi antecedentele criminalilor, precum şi soluțiile adoptate de parchet sau instanțele judecătoreşti, investite cu rezolvarea cauzelor penale.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DESPRE AMBIGUITATEA CONCEPTUALĂ ÎN MATERIA CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

Prof. univ. dr. Valerian CIOCLEI

În materia criminalității organizate există o ambiguitate conceptuală care, depășind planul teoretic, produce consecințe negative în plan practic, în lupta efectivă împotriva fenomenului infracțional generat de grupurile criminale organizate. În acest context, campania împotriva criminalității organizate creează uneori impresia unei bătălii împotriva unui inamic aflat în ceață, și de aceea orice clarificare conceptuală trebuie privită nu ca un simplu exercițiu teoretic, ci ca un instrument necesar din punct de vedere al practicii anti-criminale.

Ambiguitatea conceptuală se manifestă în primul rând în plan terminologic (1. Inconsecvența terminologică), se reflectă apoi asupra caracteristicilor fenomenului (2. Eterogenitatea caracteristicilor) și în final asupra posibilității de individualizare a acestuia (3. Dificultatea definirii).

Aceste trei aspecte vor fi avute în vedere în cele ce urmează.

1. Inconsecvența terminologică

„Criminalitate organizată", „crimă organizată", „organizație criminală", „criminalitate transnațională", reprezintă doar o parte din expresiile utilizate de diferiți autori, sau de diferite documente internaționale, pentru a indica același fenomen[1]. Unii autori nu ezită să folosească alternativ sintagmele, „criminalitate organizată" și „crimă organizată", uneori în aceeași propoziție și în mod evident cu un sens absolut identic[2], alți autori pun semnul egalității între expresia „crimă organizată" și expresia „organizație criminală"[3] etc.

Este surprinzător faptul că, într-un domeniu atât de serios, de preocupant, cuvintele sunt utilizate cu atâta lejeritate, întreținând o stare de confuzie. Acest impas în plan semantic „are în mod evident consecințe în planul reprezentărilor și al capacităților noastre de analiză"[4]. Nu putem vorbi despre același lucru numindu-l o dată într-un fel, altă dată în alt fel, fără riscul de a încurca lucrurile mai devreme sau mai târziu. Un minim de rigoare se impune în utilizarea diferitelor expresii, doar aparent echivalente.

Criminalitatea organizată este sintagma cea mai adecvată pentru ipoteza în care se desemnează fenomenul în general. Prin criminalitate se înțelege, după cum se știe, un ansamblu de fapte penale. Există diferite categorii de criminalitate, în funcție de diverși factori la care ne raportăm. Dacă folosim drept criteriu de referință caracterul organizat al faptelor penale, vom alcătui o categorie de criminalitate, pe care o putem numi organizată.

Crimă organizată este o expresie care are mai mult o valoare metaforică, fiind mai adecvată discursului gazetăresc decât celui științific. În orice caz, este nepotrivită utilizarea acesteia pentru a desemna fenomenul în ansamblu, deci ca echivalent al „criminalității organizate", după cum, la fel de nepotrivită este utilizarea ei ca echivalent al expresiei „organizație criminală" așa cum se întâmplă deseori.

---

[1] A se vedea Monet Jean-Claude, *La Criminalité organisée*, Ed. La documentation française, Paris, 1996 (Introducere), p. 8.

[2] A se vedea spre exemplu Albrecht Hans Yorg, *La criminalité organisée et la notion d'ordre, în Criminalité organisée et ordre dans la societé*, (Coloque), Ed. P.U.D. Aix Marseille, 1997, p. 18.

[3] A se vedea Cusson Maurice, *La notion de crime organize în Criminalité organisée et ordre dans la societé, op. cit.* p. 39; (La definition toute provisoire du crime organize pourrait done être celle-ci une organisation criminelle est un réseau formé ..." etc.).

[4] Monet Jean-Claude, *op. cit.*, p. 8.

Organizație criminală este la rândul o expresie ce se referă la o grupare de infractori, care desfăşoară activități criminale, dar nu se referă la activitatea sau activitățile în sine (crimă, criminalitate). De altfel, termenul organizație este puțin cam pretențios în acest caz. Dacă avem în vedere sensul sociologic al termenului este foarte dificil să admitem că o grupare de infractori poate îndeplini standardele necesare pentru a fi cotată drept organizație[5]. Este de preferat expresia „grup criminal organizat" care este de altfel utilizată şi de Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate [art. 2 lit. a)].

În sfârşit, expresiile **criminalitate transnațională şi criminalitate organizată transnațională** trebuie să fie la rândul lor utilizate în mod diferențiat, după caz. Există o criminalitate transnațională care nu are caracter organizat, după cum există şi o criminalitate organizată care nu are neapărat caracter transnațional. Oricum, niciuna din cele două expresii nu poate fi substituită celei de „criminalitate organizată", deoarece una spune prea mult, iar cealaltă prea puțin.

Din motivele mai sus arătate, expresia **criminalitate organizată** este cea care trebuie utilizată, atunci când este vorba despre un ansamblu de fapte penale, cărora le putem ataşa atributul organizat.

2. Eterogenitatea caracteristicilor

Inconsecvența terminologică s-a transmis în mod firesc şi asupra caracteristicilor criminalității organizate, față de care nu există o viziune coerentă.

Autorii care au admis identitatea între expresiile criminalitate (crimă) organizată şi organizație criminală s-au axat pe stabilirea trăsăturilor care conferă grupului caracterul organizat.

În acest sens s-a considerat că „există şapte atribute (ipotetice) ale crimei organizate: 1) o structură piramidală şi o putere centrală; 2) reguli de constrângere; 3) infractori profesionişti; 4) o organizație metodică a operațiilor; 5) monopolizarea; 6) recurgerea sistematică la violență; 7) presiunea şi amenințarea exercitate asupra democrației"[6].

Autorii care au încercat să desprindă caracteristicile acțiunilor şi ale grupurilor, s-au axat de regulă pe „listarea" unor activități susceptibile de a fi incluse în sfera fenomenului. În mod inevitabil „listele" au devenit din ce în ce mai complexe. S-a ajuns astfel, spre exemplu, la contabilizarea a nu mai puțin de nouăsprezece tipuri de activități care ar intra în sfera criminalității organizate: 1) spălarea banilor; 2) activitatea teroristă; 3) furtul obiectelor de artă sau cultură; 4) furtul de proprietate intelectuală; 5) traficul ilicit de arme; 6) deturnarea de aeronave; 7) pirateria marină; 8) deturnarea terestră; 9) frauda în asigurări; 10) infracțiunile informatice; 11) infracțiunile de mediu; 12) traficul de persoane; 13) comerțul ilicit cu părți ale corpului uman; 14) traficul ilicit de droguri; 15) bancruta frauduloasă; 16) infiltrarea în afaceri legale; 17) coruperea funcționarilor publici; 18) coruperea reprezentanților unor partide sau a reprezentanților aleşi; 19) alte infracțiuni comise de grupuri criminale organizate.

O asemenea listă este desigur imperfectă, aşa cum s-a remarcat în doctrină[7]. De altfel însăşi utilitatea unei astfel de contabilizări este îndoielnică, dacă ne raportăm la ultimul punct al listei. Aceasta ar fi putut să înceapă şi să se încheie cu punctul 19, dacă în loc de „alte infracțiuni" s-ar fi specificat: „**orice infracțiuni** comise de grupuri criminale organizate".

---

[5] A se vedea Reuter P., *Disorganized crime: The economics of the visible hand*, M.I.T. Press Cambridge, 1983, cf. Trembley Pierre şi Cusson Maurice, *Marchés criminals transnationaux et analyse stratégique* în La criminalité organisée, *op. cit.*, p. 23.

[6] Cusson Maurice, precitat, p. 29.

[7] Bouloukos Adam şi Farrel Graham, *Organized crime and drug trafficking: Efforts of United Nations în Criminalité organisée et ordre dans la société, op. cit.*, p. 213.

O caracterizare mai riguroasă, care combină trăsăturile activităților cu cele ale grupului criminal este cea rezultată din criteriile propuse de Uniunea Europeană:

1) cooperarea între mai mult de două persoane; 2) fiecare având sarcinile lui prestabilite; 3) pentru o perioadă lungă sau nedeterminată; 4) folosind una sau mai multe forme de disciplină sau control; **5) suspiciunea comiterii unor crime grave**; 6) impact la nivel internațional; 7) utilizarea unui comportament violent sau care să servească la intimidare; 8) utilizarea unor structuri comerciale sau de afaceri; 9) amestecul în spălarea banilor; 10) exercitarea de influențe la nivel politic, în media, în administrația publică, asupra autorităților de justiție, sau asupra condițiilor socio-economice și **11) să se urmărească obținerea de profit sau putere.**

Pentru existența criminalității organizate **șase** din cele unsprezece criterii trebuie să fie întrunite, iar dintre acestea, **trei** trebuie să fie, obligatoriu, cele de la punctele 1, 5 și 11. Așa după cum au arătat însă unii specialiști, nici această caracterizare nu este eficient de precisă și, în orice caz, nu poate depăși handicapul diferențelor legislative existente de la un stat la altul, pentru a oferi un teren comun de reflecție și acțiune[8].

Stabilirea unor caracteristici formale, așa cum sunt cele anterioare, este o operație dificilă și sortită impreciziei, nu numai datorită divergențelor de opinii între diverși specialiști, sau diverse foruri interne și internaționale, ci și datorită complexității și mobilității fenomenului.

În aceste condiții este mult mai important, mai util, să se încerce desprinderea unor caracteristici fundamentale, ce țin de natura fenomenului, care să permită individualizarea criminalității organizate în raport cu alte tipuri de criminalitate.

Din acest punct de vedere este demnă de reținut caracterizarea ce se bazează pe diferența de natură între criminalitatea de „pradă" și „criminalitatea de trafic"[9].

În cazul criminalității **de pradă** există un conflict **agresor-victimă** care potențează conflictul **infractor-autoritate**, prin presiunile pe care persoanele interesate, de regulă victimele, le exercită pentru a obține satisfacție.

În cazul criminalității **de trafic** (droguri, arme, persoane, organe etc.) există o cerere și o ofertă sau, altfel spus, **relații de piață**. Aceste relații sunt guvernate, ca și în economia de piață de mecanismul **cerere-ofertă**. Conflictul între indivizi este în principiu exclus, existând dimpotrivă un soi de cooperare, de „complicitate" între „vânzător" și „cumpărător". Aceasta face ca intervenția autorității să nu mai fie la fel de promptă, de naturală, ea răspunzând altor comandamente decât în cazul criminalității de pradă.

Acceptând această distincție și cunoscând faptul că grupurile criminale organizate au ca principal scop obținerea de profit, iar infracțiunile de trafic sunt cele care pot asigura un câștig constant și substanțial, putem constata apartenența criminalității organizate la criminalitatea de trafic. Altfel spus, **criminalitatea organizată este în mod esențial o criminalitate de trafic.**

Această trăsătură esențială a criminalității organizate impune o serie de caracteristici ce vizează de asemenea fondul fenomenului.

Astfel, **criminalitatea organizată nu poate fi desprinsă de corupție**; aceasta reprezintă un instrument absolut necesar în reglarea „problemelor de piață" cu care se confruntă grupurile criminale organizate, în lipsa instrumentelor legale, incompatibile cu economia subterană.

---

[8] În acest sens, a se vedea Traskman Per Ole, *General report on organized crimes in the Baltic Sea Area* în *Organized crime in the Baltic Sea Area*, Ed. Erés (Toulouse), 1998, p. 38, 39.

[9] A se vedea în acest sens Trembley Pierre și Cusson Maurice, *Marchés criminals transnationaux et analyse stratégique în La criminalité organisée op. cit.*, p. 19 și urm.

Criminalitatea organizată are un caracter raţional, existând în acest caz, mult mai evident şi mai consecvent decât în cazul criminalităţii de pradă, o „natură strategică a acţiunii", o „evaluare a raportului cost-beneficii", din partea principalilor autori[10]. Această „raţionalitate" se manifestă începând cu organizarea grupului, continuă cu organizarea „afacerilor" şi se încheie cu „investirea inteligentă" a profitului (spălarea banilor).

În sfârşit, se poate reţine ca o trăsătură de fond a criminalităţii organizate faptul că ea **pune în pericol în mod nemijlocit societatea în ansamblul ei**, deoarece afectează direct structurile economico-financiare, sociale şi chiar morale ale acesteia.

Sigur că în legătură cu toate aceste caracteristici se pot aduce o serie de amendamente; se pot reţine eventual alte trăsături care, la fel de bine, să reflecte fondul fenomenului. Este neîndoielnic însă, că individualizarea unui fenomen atât de complex cum este criminalitatea organizată, nu se poate realiza fără identificarea trăsăturilor de fond, care ţin de esenţa lucrurilor.

Dificultatea definirii

Inconsecvenţa terminologică şi modul eterogen în care sunt abordate caracteristicile criminalităţii organizate reprezintă, în mod evident, premise, total nefavorabile pentru definirea acesteia.

Deşi poate să pară o problemă strict teoretică, sau chiar didactică, definirea unui fenomen are repercusiuni practice extrem de importante, mai ales atunci când percepţia fenomenului este confuză aşa cum şi întâmplă în cazul **criminalităţii organizate.**

În ciuda acestei realităţi, nu există deocamdată o definiţie unanim acceptată a criminalităţii organizate şi nici măcar o minimă convergenţă de opinii pe această temă.

Explicaţiile acestei stări de fapt sunt multiple. Se poate invoca în primul rând un motiv obiectiv ce rezultă din complexitatea fenomenului, altfel spus din diversitatea faptelor susceptibile de a se integra în sfera acestui fenomen. La aceasta se poate adăuga un motiv de ordin subiectiv, respectiv tendinţa de a acorda criminalităţii organizate o gamă mult prea largă de semnificaţii, pe care la un moment dat expresia nu poate să le cuprindă.

Principala dificultate în definirea criminalităţii organizate derivă însă, probabil, dintr-o abordare greşită în plan metodologic, mai exact din tratarea problemei fără distincţie, în plan normativ şi criminologic. Or, o separare a acestor două planuri este necesară.

Dacă abordăm problema din punct de vedere normativ constatăm că o definire a criminalităţii organizate este inutilă, atâta timp cât noţiunea de criminalitate se referă la un ansamblu de fapte penale, la o diversitate de infracţiuni. În plan normativ criminalitatea organizată trebuie deci raportată la diverse infracţiuni, predefinite de legea penală, comise în mod organizat sau, altfel spus, de grupuri (criminale) organizate. În acest plan normativ, ceea ce este într-adevăr util şi necesar de definit, în primul rând, este deci noţiunea de „grup organizat". Sigur, se pune apoi problema ce anume infracţiuni interesează din cele comise de grupurile organizate (pot interesa de pildă doar infracţiunile de o anumită gravitate). Se mai poate pune problema sancţionării, pe lângă infracţiunile propriu-zise comise de grupul organizat, a actelor de sprijinire a grupului a simplei apartenenţe la grup (ca în cazul art. 416 bis. din C.p. italian – asocierea de tip mafiot – care în alin. (1) sancţionează simpla apartenenţă la o asociaţie de tip mafiot) etc.

Rezultă că din punct de vedere normativ definiţia criminalităţii organizate, dacă ţinem neapărat să existe o astfel de definiţie, nu poate fi decât consecinţa firească şi finală a unui întreg şir de reglementări, de definiţii prealabile.

---

[10] *Idem*, p. 9.

Dacă abordăm problema în plan criminologic, constatăm în primul rând că definirea este absolut necesară. În lipsa unei definiții nu poate exista o cercetare coerentă, care să ducă la înțelegerea fenomenului şi nu se pot propune strategii eficiente de combatere a acestuia.

În al doilea rând trebuie să constatăm în cercetarea criminologică, că o definiție nu trebuie să aibă ambiția de a fi definitivă. Ea reprezintă un instrument de lucru provizoriu care poate fi „ajustat" pe măsură ce înțelegerea fenomenului devine mai profundă.

În acest spirit definiția criminalității organizate ar putea începe în felul următor: „ansamblul faptelor penale comise de grupuri criminale organizate ...".

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ASISTENȚA JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ

Ilie PICIORUȘ
Procuror-șef secție, Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție

Trăim într-o lume globalizată în care frontierele țin mai mult de istorie și asistăm la un intens trafic de persoane și capitaluri.

În acest context, criminalitatea a devenit un fenomen universal. Lupta contra traficanților de droguri și de arme, contra rețelelor de prostituție a devenit un obiectiv major și o prioritate pentru justiția din toate țările lumii. De aici, necesitatea eficientizării sistemelor de justiție penală naționale, pe de o parte, și a cooperării autorităților judiciare naționale, pe de altă parte.

România acordă la cererea unui alt stat asistența cea mai amplă în orice procedură privitoare la infracțiuni a căror reprimare este, în momentul solicitării asistenței, de competența autorităților judiciare ale statului străin solicitant.

În domeniul asistenței judiciare în materie penală România a încheiat tratate bilaterale cu: Albania, Bulgaria, fosta Cehoslovacie, Coreea de Nord, fosta R.D.G., Grecia, Italia, fosta Iugoslavie, Maroc, Mongolia, Polonia, Tunisia, Turcia, fosta U.R.S.S., Franța, Ungaria, Belgia, Moldova, S.U.A., Canada, Cuba, China, Algeria, Armenia și Siria.

De asemenea, România a adoptat Legea nr. 704/2001 privind asistența judiciară internațională în materie penală care cuprinde, practic, normele conținute de **Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală** adoptată la Strasbourg la 20.04.1959 și a **Protocolului adițional** adoptat la Strasbourg la 17.03.1978 ratificate prin Legea nr. 236/1998.

Asistența judiciară poate avea ca obiect:

a) notificarea actelor de procedură în procesul penal;

b) efectuarea comisiilor rogatorii;

c) înfățișarea în statul solicitant a martorilor, experților și a persoanelor urmărite;

d) cazierul judiciar;

e) măsuri referitoare la executarea pedepsei (amânarea, suspendarea, întreruperea) și la liberarea condiționată;

f) cererea de urmărire;

g) alte forme de cooperare.

Asistența judiciară poate fi refuzată:

a) dacă cererea se referă la infracțiuni considerate de Statul Român ca fiind infracțiuni politice sau conexe la asemenea infracțiuni;

b) dacă îndeplinirea cererii este de natură să aducă atingere siguranței naționale, ordinii de drept sau altor interese;

c) dacă fapta care motivează cererea face în România obiectul unei proceduri penale împotriva aceleiași persoane sau dacă a fost adoptată o hotărâre penală asupra aceleiași fapte.

Din practica Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție în această materie, rezultă că majoritatea cererilor de asistență judiciară internațională vizează comisii rogatorii și comunicarea unor soluții adoptate de autoritățile judiciare străine.

Cererile de asistență judiciară adresate autorităților române se îndeplinesc potrivit dreptului procesual român.

Asistența judiciară este de 2 feluri:

1) activă, când Statul Român adresează unui stat străin o cerere de asistență judiciară;

2) pasivă, când Statului Român i-a fost adresată de un stat străin o cerere de asistență judiciară.

Prin acte de procedură se înțeleg: citațiile, alte acte de urmărire penală, hotărârile judecătorești, cererile pentru exercitarea căilor de atac, plata amenzilor și a cheltuielilor de procedură.

Comunicarea actelor de procedură primite de la un stat solicitant, va putea fi efectuată prin simpla lor transmitere către destinatar.

Dovada comunicării se va transmite statului solicitant.

Citația destinată unei persoane urmărite care se află în România va fi transmisă autorităților române cu cel puțin 40 de zile înainte de data fixată pentru înfățișare.

Comisia rogatorie internațională în materie penală este acea formă de întrajutorare care constă în delegarea de putere pe care o autoritate judiciară dintr-un stat o acordă unei autorități de același fel dintr-un alt stat, mandatată să îndeplinească în locul și în numele său unele activități judiciare privitoare la un anumit proces penal.

Obiectul cererii de comisie rogatorie îl poate constitui:

a) îndeplinirea actelor de urmărire, precum: localizarea și identificarea persoanelor și obiectelor, ascultarea inculpatului și a celorlalte părți, confruntările, perchezițiile, sechestrele, confiscările, cercetările locale, expertizele, transmiterea de informații prin supravegheri de telecomunicații, înregistrările audio-video, ridicarea secretului bancar, comercial, al corespondenței și altele;

b) transmiterea mijloacelor materiale de probă;

c) comunicarea de documente.

Însă, obiectul comisiei rogatorii are și limitări. În acest sens, potrivit dispozițiilor art. 132 din Codul de procedură penală, punerea în mișcare a acțiunii penale, luarea măsurilor preventive, încuviințarea probatoriilor, precum și dispunerea celorlalte acte procesuale sau măsuri procesuale nu pot face obiectul comisiei rogatorii.

Statul Român va putea să amâne remiterea obiectelor sau a documentelor dacă acestea îi sunt necesare pentru o procedură penală în curs.

Obiectele și originalele documentelor comunicate de Statul Român îi vor fi restituite cât mai curând de statul solicitant, afară de cazul în care Statul Român renunță la ele. Dacă statul solicitant cere în mod expres, Statul Român îl va informa despre locul și data îndeplinirii comisiei rogatorii și poate încuviința ca reprezentanți ai acestui stat să asiste la îndeplinirea cererii.

Din practica Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție rezultă că în majoritatea cazurilor cererile de comisie rogatorie primite din străinătate vizează îndeobște: audieri de persoane, identificarea și blocarea conturilor bancare, furnizarea listingurilor telefonice, ridicări de acte, efectuarea de percheziții.

Martorul și expertul au dreptul să li se avanseze de către statul solicitant sumele necesare transportului și cazării.

Martorul sau expertul care nu a răspuns citației nu va putea fi supus nici unei sancțiuni sau măsuri coercitive.

De asemenea, nicio persoană care va consimți să se înfățișeze în fața autorităților Statului Român pentru a răspunde aici de fapte pentru care se află în urmărire penală nu poate fi nici urmărită, nici deținută pe teritoriul României pentru fapte sau condamnări anterioare plecării sale de pe teritoriul statului străin și care nu sunt menționate în citație.

Orice persoană deținută a cărei prezență în calitate de martor este cerută de statul solicitant va fi transferată temporar pe teritoriul acelui stat unde va avea loc audierea cu condiția înapoierii sale în termenul indicat de către Statul Român.

Transferarea poate fi refuzată dacă:

a) persoana deținută nu consimte;

b) prezența sa este necesară într-un proces penal pe teritoriul satului solicitat;

c) transferarea sa este susceptibilă să-i prelungească detenția;

d) alte considerente se opun transferării sale pe teritoriul statului solicitant.

Perioada în care persoana deținută a fost transferată va fi dedusă din durata privării sale de libertate.

Statul Român va comunica statului străin solicitant extrase de pe cazierul care îi vor fi cerute într-o cauză penală.

De asemenea, Statul Român va transmite statului străin interesat informații despre hotărârile penale ce se referă la cetățenii acestui stat. Aceste informații vor fi comunicate cel puțin o dată pe an.

Cererea de urmărire privește persoana care după ce a săvârșit o infracțiune pe teritoriul statului solicitant se refugiază pe teritoriul unui alt stat, de unde nu poate fi extrădată.

Statul Român va face cunoscută urmarea dată cererii de urmărire și va transmite statului solicitant o copie de pe soluția adoptată.

Cererile de asistență judiciară se formulează în scris și trebuie să cuprindă următoarele date:

a) autoritatea de la care emană;

b) obiectul;

c) autoritatea solicitată;

d) calificarea infracțiunii;

e) elementele de identificare a persoanei în cauză (numele și prenumele, data și locul nașterii, domiciliul sau reședința etc.).

În plus, cererile mai cuprind:

a) în cazul comunicării actelor de procedură, natura actului sau a hotărârii, numele și adresa destinatarului;

b) în cazul comisiilor rogatorii, orice precizări utile asupra împrejurărilor de fapt ale cauzei, numele și prenumele, precum și domiciliul persoanelor ce trebuie audiate, întrebările ce trebuie puse etc.

Cererile de asistență judiciară formulate de un stat străin se adresează:

a) Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, dacă se referă la acte în faza de urmărire penală;

b) Ministerului Justiției, dacă se referă la activitatea de judecată;

c) Ministerului de Interne, când se solicită date din cazierul judiciar.

Răspunsurile vor fi comunicate pe aceeași cale oficială.

În caz de urgență, cererile de comisii rogatorii formulate de autoritățile judiciare străine pot fi adresate direct autorităților judiciare române corespunzătoare ca nivel ierarhic. Totodată, cererile vor fi transmise în copie la Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție sau Ministerul Justiției, după caz.

În acest din urmă caz, cererile pot fi transmise și prin INTERPOL.

Cererile de asistență judiciară și documentele anexate adresate Statului Român vor fi însoțite de o traducere în limba engleză sau franceză dacă prin înțelegeri bilaterale sau multilaterale nu se prevede altfel.

Orice refuz de asistență judiciară va fi motivat și comunicat de urgență statului solicitant, restituindu-se totodată înscrisurile ce i-au fost trimise.

Cheltuielile ocazionate de îndeplinirea cererilor de asistență judiciară vor fi suportate de statul solicitat cu excepția celor ocazionate de chemarea și înfățișarea martorilor și experților ce vor fi suportate de statul solicitant.

Tratatele bilaterale încheiate de Statul Român cu alte state anterior menționate, precum și Legea nr. 704/2001 cuprind regulile generale aplicabile asistenței judiciare internaționale în materie penală.

Aceste dispoziții se completează cu cele cuprinse în convenții internaționale încheiate pe anumite domenii strict determinate.

Astfel, **Convenția UNIDROIT** privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal adoptată la Roma la 24.06.1995 și ratificată prin Legea nr. 149/1997 cuprinde normele ce reglementează modul de repatriere a bunurilor care prezintă importanță pentru arheologie, istorie, literatură, artă sau știință ce au făcut obiectul infracțiunii de furt sau unui export ilegal. Convenția face referire atât la procedura propriu-zisă de urmat, cât și la eventualele măsuri de conservare care se impun a fi luate de statul solicitat pe teritoriul căruia se află bunul.

Convenția penală privind corupția, adoptată la Strasbourg la 27.01.1999 ratificată prin Legea nr. 27/2002 conține, pe lângă aspecte ce țin de dreptul substanțial și norme procedurale ce privesc asistența judiciară internațională în acest domeniu. Din acest ultim punct de vedere statele au obligația de a-și acorda reciproc **asistența cea mai largă posibilă** în combaterea infracțiunilor ce formează obiectul reglementării (corupția). Asistența nu poate fi refuzată motivându-se secretul bancar. Dacă dreptul său intern o cere, partea poate solicita ca ridicarea secretului bancar să fie autorizată de un judecător, procuror sau de o altă autoritate după caz.

Convenția asupra substanțelor psihotrope adoptată la Viena în 1971 și **Convenția contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope** adoptată la Viena în 1988 ratificate prin Legea nr. 118/1992 cuprind atât reglementările de ordin substanțial în domeniu, dar și norme referitoare la asistența judiciară internațională. În acest sens, convenția stabilește posibilitatea autorităților judiciare naționale de a colabora între ele, dar și cu organismele internaționale (O.N.U., O.M.S.) în lupta contra traficului ilicit de droguri.

Convenția europeană privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii, încheiată la Strasbourg la 8.11.1990, ratificată prin Legea nr. 263/2002 rezervă un întreg capitol **(III)** cooperării internaționale în această materie.

Aceste din urmă reglementări privesc:

a) asistența reciprocă pentru identificarea și descoperirea instrumentelor, produselor și altor bunuri susceptibile de confiscare;

b) transmiterea, chiar în absența unei cereri, către alte părți, a unor informații asupra unor produse ce provin din spălarea banilor;

c) blocarea sau indisponibilizarea conturilor bancare pentru a preveni orice operațiune, transfer sau înstrăinare de bunuri;

d) executarea măsurii confiscării dispusă de o autoritate judiciară din alt stat.

Acest scurt comentariu s-a dorit un demers și, în același timp, o provocare într-un domeniu relativ nou și mai puțin cunoscut, care este asistența judiciară internațională.

Tot mai mult în cauzele pe care le cercetăm apar elemente de extraneitate, ceea ce face să apelăm tot mai des la diversele forme de asistență judiciară internațională.

Integrarea europeană este un proces în plină evoluție și se referă la toate domeniile de acțiune, inclusiv cel juridic. Din acest punct de vedere asistența judiciară internațională este o „antecameră" a integrării.

În acest context, procesul de uniformizare a regulilor în domeniul juridic este un fenomen predictibil, ceea ce va conduce la simplificarea procedurilor judiciare.

REPERE ISTORICE ÎN CONSTITUIREA CRIMINOLOGIEI ŞI SOCIOLOGIEI CRIMEI DIN ROMÂNIA

Prof. univ. dr. Dan BANCIU

Apărute din necesitatea de a identifica şi explica mecanismele etiologice ale delictelor şi crimelor şi de a oferi soluţii de prevenire a manifestărilor antisociale, criminologia şi sociologia crimei au vechi şi bogate tradiţii în ţara noastră. Analizate în perspectivă istorică, diversele orientări de nuanţă penală, statistică, psihologică şi sociologică apărute în România la începutul secolului al XX-lea au fost sensibil influenţate de o serie de paradigme şi teorii etiologice manifestate în diverse ţări din Europa şi America de Nord, şi care au condus la fundamentarea unui sistem etiologic şi predictiv specific criminologiei şi sociologiei crimei.

Primele concepţii teoretice şi cercetări practice s-au concentrat, prioritar, asupra identificării şi explicării geneze „externe" şi „interne" a criminalităţii, a evoluţiei diverselor tipuri de crime şi criminali, ca şi asupra profilaxiei şi tratamentului crimei, în general, a criminalului, în special.

Analizând diferitele orientări şi tendinţe manifestate în etiologia fenomenului criminalităţii din ţara noastră, unii autori, între care Al. Gh. Ionescu[1], au alcătuit următoarea clasificare pe şcoli şi curente a doctrinelor penale, criminologice şi sociologice:

a) şcoala pozitivismului juridic, reprezentată de I. Tanoviceanu şi Tr. Pop;

şcoala clasică, reprezentată de I. Teodorescu;

b) direcţia antropologiei criminale, reprezentată de medicii Vişoiu-Cornăţeanu, C. I. Parhon, M. Kernbach;

c) direcţia neoclasică în fundamentarea pedepselor, cu aplicaţii ale filozofiei, psihologiei şi psihanalizei moderne, având ca reprezentant pe P. Pandrea;

d) şcoala tehnico-juridică, reprezentată de V. Dongoroz.

În schimb, alţi autori, cum ar fi P. Pandrea[2], consideră că infracţiunea şi delictul au fost abordate dintr-o triplă perspectivă:

a) ca fenomen natural, ceea ce a constituit concepţia naturalistă a dreptului penal; conform acestei concepţii „scientiste" (ai cărei reprezentanţi au fost medicii Vişoiu-Cornăţeanu, C. I. Parhon, N. Vasiliu şi M. Kernbach), deşi infracţiunea era considerată ca un fenomen inevitabil, el putea fi verificabil cu metodele ştiinţelor naturii;

b) ca fenomen social, constituind concepţia sociologică a dreptului penal; reprezentanţii acestei concepţii (în primul rând I. Tanoviceanu) considerau că infracţiunea îşi are originea în societate şi, în consecinţă, trebuie studiată cu metodele specifice sociologiei;

c) ca entitate juridică, reprezentând concepţia „purei juridicităţi", după care infracţiunea este definită de „dreptul pozitiv", iar cercetarea ei se face cu metoda tehnico-juridică (aşa cum arată V. Dongoroz, principalul reprezentant al acestei orientări).

Exprimându-ne unele rezerve faţă de aceste clasificări mai vechi privind doctrinele criminologice din ţara noastră, ca de altfel şi faţă de încadrarea unora dintre autorii enumeraţi într-una sau alta dintre orientările menţionate, considerăm că studiile şi cercetările privind etiologia criminalităţii s-au dezvoltate în câteva direcţii mai relevante.

---

[1] Alexandru Gh. Ionescu, *Şcoala tehnico-judiciară*, în „Repertoriul penal", nr. 1, noiembrie 1939.

[2] Petre Pandrea, *Criminologia dialectică*, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1945, p. 68-70.

(1) Cea mai veche direcție sau orientare de nuanță criminologică și sociologică a fost cea a „**statisticii penale și penitenciare**", care este legată de numele lui D. Pop Marțian, promotorul și organizatorul statisticii judiciare din țara noastră. După cum arată E. C. Decusară[3], în cadrul primului organ de statistică al Munteniei, înființat în 1859 din inițiativa lui Marțian, exista așa-numita „secție X justițială", care avea sarcina, între altele, de a culege și sistematiza datele referitoare la crime, delicte, contravenții, persoanele condamnate etc. după criteriul naturii infracțiunii și a pedepselor aplicate. Începând cu 1864, aceste date de statistică penală vor fi publicate periodic în cadrul „Analelor statistice ale României", ele constituind, după expresia lui Marțian, „icoana unei părți însemnate a moralului locuitorilor țării"[4]. Analizând datele de statistică penală din alte țări, care arătau pe o perioadă de zece ani o foarte mică variație a numărului de infracțiuni comise, Marțian considera că statistica penală este capabilă să demonstreze că și „faptele cele mai atârnate de arbitrul omului sunt regulate de o lege: va să zică în cea mai mare libertate a acțiunii sale există o necesitate"[5]. Din acest punct de vedere, Marțian împărtășea concepția cu privire la „necesitatea" și „regularitatea" criminalității, promovată în statistica penală a vremii de către A. Quetelet. Totuși, spre deosebire de acesta, Marțian preconiza extinderea observațiilor statistice asupra criminalității, atât temporal, pe o perioadă de cel puțin 10-20 de ani, cât și spațial, în cât mai multe țări, pentru a putea „pronunța în mod infailibil existența unei legi acolo unde până acum știința omenească afirmă că nu poate fi"[6]. Analizând rata diferită a criminalității urbane și rurale, Marțian o corelează cu condițiile materiale de existență din cele două medii, arătând că „trebuințele muncitorului de pământ la noi sunt simple, prin urmare ușor de îndestulat, pe când pretențiile celor de alte condiții, mai ales ale orășenilor, sunt exagerate și în neproporțiune cu ceea ce produc. Neajunsul îi ispitește la infracțiunea legilor și aceasta îi aduce înaintea judecătorilor"[7].

După dispariția prematură a lui Marțian, statistica penală va cunoaște un accentuat regres, manifestându-se o serie de lacune în sistemul de indicatori, care se întemeiau în special pe datele privind natura infracțiunii, lipsind cele care priveau persoana infractorului. Spre sfârșitul secolului XIX, sistemul statisticii penale nu mai corespundea „cerințelor vremii", principala lacună fiind, așa cum arăta G. D. Scraba, faptul că datele existente priveau numai „infracțiunile venite înaintea judecății, iar nu pe toate cele săvârșite, lipsind cu totul date asupra infracțiunilor ai căror autori nu au fost descoperiți ori nu au fost urmăriți"[8]. În consecință, începând cu anul 1899 statistica penală va cuprinde și „studiul infracțiunilor în general"; începând de la 1900, ca o anexă la statistica penală, vor fi înregistrate și publicate datele referitoare la dinamica sinuciderilor, în cadrul „Statisticii judiciare a României".

După primul război mondial, în domeniul statisticii penale se remarcă preocuparea de a cerceta fenomenul infracțional în complexitatea sa, prin extinderea programului observării la cauzele care generează încălcările legii penale. În consecință, statistica penală va include numai crimele și delictele, având ca unitate de observare nu delictul sau crima, ci delincventul, pe baza unui buletin individual ce cuprindea date despre natura infracțiunii, condițiile personale, fiziologice și sociale ale delincventului. După cum remarca E. C. Decusară, unul dintre cei mai

---

[3] Eugen C. Decusară, *Istoricul statisticii judiciare din România*, București, Tipografia F. Göbl, 1920, p. 2-8.

[4] Dionisie Pop Marțian, *Statistica justițială*, în „Analele statistice pentru cunoștința României", București, anul IV, 1864, p. 17-20.

[5] *Ibidem*, p. 2.

[6] *Ibidem*, p. 3.

[7] *Ibidem*, p. 90.

[8] A se vedea, în acest sens, raportul prezentat Ministrului Justiției privind statistica judiciară pe anul 1899, semnat de G. D. Scraba și publicat în „Statistica judiciară a României", 1907, p. 1-8.

de seamă reprezentanți ai statisticii penale din acea perioadă, „crima sau delictul, în sensul cel mai larg al cuvântului, nu sunt o abstracțiune juridică, ci o acțiune omenească, un fenomen în strânsă legătură cu persoana delincventului, cu mediul social în care trăiește", având drept cauze sociale: „mizeria, bogăția, alcoolismul, analfabetismul"[9]. Datele statisticii judiciare au oferit un important reper etiologic pentru explicarea anumitor delicte şi crime, dar nu au putut releva complexitatea de cauze, condiții şi mecanisme de producere a acestora.

(2) Orientarea antropologică şi psihologică s-a bucurat de o audiență favorabilă în țara noastră, mai ales datorită contribuției unor medici şi psihiatri care au fost preocupați de elucidarea cauzelor individuale, psihologice şi fiziologice ale criminalității. Deşi majoritatea cercetărilor întreprinse în această direcție resimt influențele concepției lui Lombroso, Tarde, Ferri sau Freud, ele se apropie mult şi de concepțiile sociologice privitoare la geneza criminalității. De pildă, dr. Nicolae Minovici şi colaboratorii săi au încercat să dea o explicație socială fenomenului de vagabondaj[10], din punctul de vedere al problemelor de „patologie socială", dr. C. I. Parhon îşi extinde sfera preocupărilor sale pur medicale asupra raportului dintre psihiatrie, ştiința dreptului şi criminologie[11], în timp ce Mina Minovici, alături de preocupările sale de medicină legală, se opreşte asupra aspectelor statistice de antropologie criminală, încercând să dea o explicație socială diferitelor „tipuri criminale" analizate[12]. Cu toate limitele de concepție, aceste studii şi cercetări de antropologie şi psihologie criminală au constituit un pas înainte în direcția abordării criminalității din țara noastră şi a conturării, şi pe această cale, a disciplinei criminologiei şi sociologiei criminalității.

(3) Studiile şi cercetările de criminologie au fost stimulate, în mare măsură, în țara noastră datorită contribuțiilor teoretice şi practice ale unor reputați specialişti din domeniul **dreptului penal şi penologiei**, cum au fost I. Tanoviceanu, V. Dongoroz şi Tr. Pop. Analizând proporțiile la care ajunsese criminalitatea din România la sfârşitul secolului trecut, I. Tanoviceanu ajunge la concluzia că la noi „creşterea criminalității este înspăimântătoare"[13]. În concepția sa, cauzele creşterii rapide a criminalității în țara noastră sunt de două feluri:

a) generale, cum ar fi: înmulțirea populației şi concentrarea ei în centre urbane, creşterea inegalității sociale, slăbirea solidarității sociale şi a „sentimentului religios" etc.;

b) speciale, constând în insuficiențe ale legislației penale, creşterea toleranței față de anumite abateri şi încălcări penale, numărul ridicat al „imoralității nedelictuoase", lipsa de cultură, alcoolismul[14].

Această concepție privind etiologia infracționalității îl situează pe I. Tanoviceanu printre cei mai de seamă promotori ai criminologiei din țara noastră, care, prin cursurile sale de drept penal, a încercat, pentru prima dată, realizarea sudurii între dreptul penal, criminologie şi sociologie.

Pe aceeaşi linie, dar continuând preocupările lui Tanoviceanu, se situează V. Dongoroz, în concepția căruia „criminalitatea nu poate fi decât produsul comun rezultat dintr-un concurs

---

[9] Eugen C. Decusară, *op. cit.*, p. 31.

[10] Nicolae Minovici, I. Stănescu, B. Brenner, *Le vagabondage (Problèmes de pathologie sociale)*, Bucarest, f.e., 1937; Nicolae Minovici, *Antropologia criminală şi responsabilitatea*, Bucureşti, tipografia T. Basileascu, 1936.

[11] C.I. Parhon, *Raporturile dintre psihiatrie, ştiința dreptului şi criminologie*, în „Archives de sociologie et criminologie" (Revue scientifique mensuelle), Nr. 8-9, 1916.

[12] Mina Minovici, *Remarques statistiques relatives à l'anthropologie du criminel*, Paris, Massonel co., f.a.

[13] Ion Tanoviceanu, *România sub raport moral*, extras din „Analele Academiei Române", seria II-a, tom XXIV, Memoriile secțiunii istorice, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1902, p. 7.

[14] *Ibidem*, p. 15.

ideal între factorii interni şi externi". El a acordat o atenţie specială definirii conceptului de cauză în explicarea criminalităţii, arătând că: „Orice fapt fizic sau social pentru a deveni un factor care să ajute la producerea crimei trebuie mai întâi să rezide pe un suport cauzal; dacă acest suport provine dintr-o deviere a felului normal sub care mediul fizic sau social trebuie să fiinţeze, atunci vom avea de-a face cu o anomalie a acestui mediu, dacă din contră va proveni dintr-o alterare a stării normale, ne vom găsi în faţa unei stări patologice a aceluiaşi mediu"[15]. În consecinţă, pentru a putea studia şi explica factorii „externi" ai crimei, trebuie, în prealabil, să fie cunoscută care ar trebui să fie starea normală a mediului social, care sunt anomaliile sale şi care este patologia sa[16]. Considerând societatea ca un „organism social viu", Dongoroz dezvăluie „viciile" generatoare de infracţionalitate:

a) „vicii" la nivelul organizării şi distribuirii diferitelor atribuţii ale organelor statului (existenţa unor legi în dezacord cu starea juridică de fapt, suprapuneri sau paralelisme între atribuţiile diferitelor „puteri" – legiuitoare, executivă şi judecătorească –, slăbirea legăturilor tradiţionale dintre indivizi şi diversele instituţii sociale, dintre individ şi comunitate, dintre comunitate şi stat;

b) „vicii" la nivelul activităţilor economice şi culturale (crizele economice, creşterea preţurilor, mizeria, incultura, parazitismul etc.);

c) „vicii" de ordin patologic, cum ar fi: „infecţiile" (provocate de boli venerice, nervoase sau de tuberculoză), „intoxicările" (provocate de alcoolism, superstiţii, aberaţii religioase etc.), „traumatismele" (generate de războaie, secete cutremure, inundaţii)[17]. În vederea combaterii şi prevenirii criminalităţii, sunt preconizate măsuri profilactice şi de tratament din cele mai diverse, cum ar fi: înlăturarea abuzurilor din viaţa juridică, elaborarea unor legi penale în concordanţă cu psihologia poporului, cu conştiinţa socială a acestuia, decretarea muncii obligatorii pentru toţi indivizii valizi ai societăţii, combaterea speculei şi a cametei prin înfiinţarea unor cooperative de împrumut şi de consum, repartizarea echilibrată a beneficiului social între „diverşi factori de producţiune", dezvoltarea învăţământului profesional pentru categoriile sociale neprivilegiate ale societăţii, măsuri igienico-sanitare în rândul populaţiei, combaterea şi interzicerea prostituţiei, pornografiei şi alcoolismului etc. *„În felul acesta*, conchide Dongoroz, *lupta contra criminalităţii, care părea o problemă eminamente de resortul ştiinţei penale, revine, în cea mai mare parte, ştiinţelor sociale"*[18]. Chiar dacă în teoria şi practica dreptului penal Dongoroz a fost adeptul metodei tehnico-juridice de studiere a infracţiunii i a fenomenului infracţional, contribuţiile sale în analiza etiologică a criminalităţii rămân dintre cele mai remarcabile pentru acea vreme[19].

Între specialiştii dreptului penal care au avut contribuţii notabile la dezvoltarea disciplinei criminologice trebuie amintit şi Tr. Pop, profesor la Universitatea din Cluj şi autor al unui consistent curs de criminologie[20]. Considerând că principalele ştiinţe criminologice sau penale care se ocupă cu studiul infracţiunii sunt sociologia, politica penală, „poliţia ştiinţifică sau tehnică", el consideră că geneza criminalităţii este rezultatul unui complex de factori antropologici, sociali, economici, şi fizici, a căror cunoaştere şi explicaţie constituie baza măsurilor profilactice şi preventive anticriminale.

---

[15] Vintilă Dongoroz, *Principii generale de profilaxie şi terapeutică criminală. Studii de drept, sociologie şi politică criminală* (curs litografiat), Bucureşti, 1920, p. 37.

[16] *Ibidem*, p. 39.

[17] *Ibidem*, p. 40.

[18] *Ibidem*, p. 98.

[19] Vintilă Dongoroz, *Infracţiunea şi formele sale. Precedată de o introducere privind domeniul dreptului penal şi metoda tehnico-juridică* (curs litografiat), Bucureşti, 1937/1938.

[20] Traian Pop, *Curs de criminologie*, vol. I-II, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1928.

La dezvoltarea disciplinei criminologice şi-au adus importante contribuţii şi alţi reputaţi specialişti şi practicieni ai dreptului, mai ales din perioada interbelică, când studiile şi cercetările de drept penal au cunoscut o adevărată efervescenţă. Întrucât este dificil de prezentat toate aceste realizări în domeniul studierii criminalităţii, ne vom limita la enumerarea câtorva nume ale unor asemenea specialişti, cum ar fi: V. Pella, I. Teodorescu, G. Vrăbiescu, I. Ionescu-Dolj, C. Rădulescu ş.a., ale căror contribuţii pot fi frecvent întâlnite în revistele şi publicaţiile de specialitate ale vremii.

O contribuţie teoretică la fundamentarea statutului epistemologic al criminologie a avut-o şi P. Pandrea, a cărui lucrare, intitulată sugestiv *Criminologia dialectică*, îl situează printre criminologii din ţara noastră adepţi ai materialismului dialectic şi istoric. Chiar din primele pagini ale lucrării sale, Pandrea consideră că „numele disciplinei ştiinţifice a criminologiei ar trebui să fie biosociologia criminală, iar cercetările urmează a fi efectuate prin prisma materialismului istoric şi a metodei dialectice”[21]. Arătând care sunt obiectivele unei asemenea discipline, el considera că principala sarcină a criminologiei dialectice şi materialiste este de a „pune în centrul preocupărilor sale studiul repercusiunii crizelor economice asupra omului. Cu acest prilej ies la iveală maladiile de care este atins organismul social şi criminalitatea larvată izbucneşte cu violenţă”[22]. În concepţia lui Pandrea, adevărata criminologie trebuie să aibă un dublu aspect:

a) să fie structurată pe baze materialiste;

b) să fie o criminologie dialectică.

În consecinţă, „domeniul specific al criminologiei este studiul despre geneza şi natura criminalităţii într-un spaţiu şi într-un timp determinate”[23]. Arătând că principalele discipline pe care se întemeiază criminologia dialectică sunt „sociologia criminală”, „biologia criminală” şi „psihologia criminală”, Pandrea conchide: „Criminologia are un aspect primordial sociologic, întrucât crima se petrece în societate şi societatea determină ceea ce este crimă, ceea ce este delict şi ceea ce este contravenţie”[24]. Dacă Pandrea ar fi reuşit să concretizeze aceste teze şi principii materialist-dialectice într-o serie de cercetări practice-aplicative, probabil că ar fi putut elabora un „model” de analiză şi cercetare etiologică a diferitelor aspecte ale criminalităţii din România.

(4) Dezvoltarea studiilor şi cercetărilor de criminologie şi sociologie a criminalităţii au fost puternic impulsionate de extinderea, în perioada interbelică, a studiului organizat şi sistematic al realităţii sociale de către Şcoala monografică sau Şcoala sociologică de la Bucureşti, întemeiată şi condusă de D. Gusti. Acesta, împreună cu colaboratori săi direcţi, T. Herseni, H.H. Stahl, M. Vulcănescu, A. Golopenţia, ş.a., a pus pentru prima dată bazele cercetării sociologice concrete, complexe – mulţi şi interdisciplinare – folosind mijloace moderne de investigare. În concepţia Şcolii sociologice de la Bucureşti, realitatea socială era considerată ca fiind un ansamblu de „manifestări” (economice, spirituale, juridice şi politice) care se realizează sub înrâurirea „cadrelor” vieţii sociale (cosmic, biologic, social şi istoric), fiind guvernate de „legea paralelismului sociologic”, ca lege de bază. În consecinţă, se preconiza ca metodă de investigare directă a realităţii sociale metoda monografică, care se realizează în mod concreta prin analiza integrală a unei comunităţi sociale, cu „toate manifestările pe care le depune şi toate cadrele care o condiţionează”. În cadrul Şcolii

[21] Petre Pandrea, *Criminologia dialectică*, ed. cit., p. 5.
[22] *Ibidem*, p. 7.
[23] *Ibidem*, p. 120.
[24] *Ibidem*, p. 19.

sociologice de la Bucureşti, între 1926-1947 au fost efectuate, în diverse zone ale ţării, numeroase cercetări de „etnografie juridică", de „folclor juridic" şi de „sociologie juridică", în care au fost culese date şi informaţii utile despre realităţile juridice dintr-o serie de comunităţi rurale. Cu prilejul acestor cercetări, alături de investigaţii de domeniul psihosociologiei juridice, au fost realizate ample analize privind studiul procesivităţii, al dreptului familiei şi al vieţii penale[25]. O parte din rezultatele cercetărilor monografice, publicate de către participanţii la aceste campanii de teren, reprezintă contribuţii extrem de valoroase în dezvoltarea etnografiei şi folclorului juridic, sociologiei juridice şi sociologiei criminalităţii.

Rezultatele cercetărilor întreprinse de Şcoala sociologică de la Bucureşti au contribuit, în mare măsură, la cunoaşterea realităţilor sociale ale satului românesc, a problemelor sociale grave care s-au pus în faţa acestor comunităţi, în care mizeria, analfabetismul, bolile de tot felul reprezentau factori potenţiali de criminalitate.

Din nefericire, aceste tradiţii au fost ignorate şi chiar negate în perioada regimului totalitar din România, când criminologia, dar mai ales sociologia crimei fie că au fost interzise ca discipline în învăţământul superior, fie că au fost impregnate de ideologia partidului – stat, fiind nevoite să abandoneze cercetările de teren în favoarea unor studii care minimalizau existenţa unor manifestări antisociale în societatea socialistă. Mai mult, investigarea diverselor aspecte ale criminalităţii a devenit un subiect „tabu" pentru cercetători şi specialişti, iar accesul acestora la statisticile oficiale ale criminalităţii – care erau „ajustate" şi „aranjate" de factorii de control social – a fost interzis.

Aceste valoroase tradiţii ale cercetărilor criminologice întreprinse în trecut în ţara noastră au început să fie valorificate după 1989, moment în care delincvenţa şi criminalitatea au devenit un subiect prioritar de cercetare pentru penalişti, criminologi, sociologi şi psihologi. În momentul de faţă, instituţii de prestigiu din România, cum sunt Institutul de Sociologie al Academiei, Institutul de Cercetări Juridice, Institutul Naţional de Criminologie, Institutul de Cercetări pentru Calitatea Vieţii, Institutul de Cercetare şi Prevenire a Criminalităţii al I.G.P., Biroul de Criminologie al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiţie etc., au colective speciale care se ocupă de studiul criminalităţi şi realizarea cercetării intensive pe diverse domenii şi „faţete" ale delincvenţei din România[26].

[25] Vezi, în acest sens, Traian Herseni, Dimitrie Gusti, *Teoria monografiei sociologice*, Institutul Social Român, 1934; Henri H. Stahl, *Teoria monografiei sociologice*, Institutul Social Român, 1934.

[26] Sorin M. Rădulescu, *Cauzele principale ale delincvenţei juvenile în România. În căutarea unui model etiologic unitar*, în „Revista Română de Sociologie", nr. 1-2, 2001, p. 63.

BCU IASI / CEN

IMPLICAREA COMUNITĂȚII ÎN PREVENIREA ŞI COMBATEREA FENOMENULUI DE CORUPȚIE DE LA NIVEL LOCAL

Dr. Sorin M. RĂDULESCU

1. Corupția şi procesul de tranziție din România

Procesul de tranziție în România a determinat – o dată cu crearea unor noi mecanisme caracteristice economiei de piață şi apariția unei noi categorii de agenți economici, printre care întreprinzătorii privați, – o amplificare fără precedent a fenomenului de corupție, care se manifestă în diferite forme, în domeniul economic, politic şi administrativ.

Deşi acest fenomen a fost prezent, sub o formă sau alta, şi înainte de anul 1989, dar trecut sub tăcere din rațiuni ideologice, după această perioadă, el a dobândit o mai mare transparență, lăsând să se întrevadă implicarea înalților demnitari politici şi funcționari ai statului, care, în loc să servească interesele publice, satisfac, de fapt, interesele private ale unor grupuri economice competitive. Aceste grupuri, care au mari resurse financiare şi „relații" în lumea politică, nu ezită, pentru a-şi maximiza beneficiile, să exercite presiuni de corupere a reprezentanților puterii şi a autorităților publice. Deşi, până în prezent, nu au fost aduse în fața justiției, „mari" cazuri de corupție, există suficiente situații semnalate de presă, care evidențiază amploarea acestui fenomen. Şi, trebuie spus, adeseori, prezumția de nevinovăție, care funcționează în orice stat de drept, nu este altceva decât un „paravan" în spatele căruia se ascund aceste cazuri.

Sensul cel mai frecvent asociat noțiunii de corupție, prezent în legislația românească, vizează infracțiunile de serviciu(sau în legătură cu serviciul), care se referă fie la utilizarea funcției publice în scopuri private (vânzarea ei la fel ca orice marfă), fie la abuzul de putere(utilizarea abuzivă sau încălcarea legii în scopul obținerii puterii şi influenței politice). În acest sens, corupția are o dublă finalitate: pe de-o parte permite obținerea sau maximizarea unor profituri, pe de altă parte, facilitează obținerea sau maximizarea puterii.

În legislația românească, infracțiunile de serviciu se referă, în principal, la următoare la acte sancționate de legea penală: darea de mită (corupția activă), luarea de mită (corupția pasivă), primirea de foloase necuvenite şi traficul de influență. Deşi între aceste infracțiuni există o serie de deosebiri, toate se referă la utilizarea funcției publice în realizarea unor interese private, intersectarea ilicită a sferei publice cu sfera privată. Asemenea infracțiuni stau la baza a numeroase tranzacții economice sau comerciale din societatea românească, distorsionând relațiile dintre agenții economici, afectând procesul de reformă şi, într-o măsură sau alta, chiar componenta economică a securității naționale.

Amploarea corupției în România este demonstrată, între altele, de marile nereguli financiare în derularea procesului de privatizare, apariția, pe lângă întreprinderile de stat, a unor **„firme căpuşă"**, proliferarea economiei subterane, implicit a contrabandei cu diferite produse, existența unor firme **„fantomă"** (care, după ce obțin profit, se dizolvă), sporirea actelor de evaziune fiscală, fraudă, dare şi luare de mită, încheierea, de către managerii unităților de stat, a unor contracte dubioase cu parteneri **„strategici"** străini, subvenționarea campaniilor electorale ale unor partide de către diverse grupuri financiare, tranzacțiile şi **„ingineriile financiare"** subtile ale îmbogățiților tranziției (aşa-numiții **miliardari de carton,** care şi-au făcut averea pe seama unor împrumuturi nerambursabile luate de la diverse bănci, cu complicitatea conducerii acestora) etc.

Fenomenul de corupție se manifestă, cel mai intens, în principalele sectoare de activitate ale economiei naționale. În concordanță cu principiul rationalității economice, eficiența și rentabilitatea sunt utilizate, adeseori ca argumente pentru folosirea unor metode de corupere a funcționarilor publici. Aceasta are drept consecință, între altele, dezechilibrarea mecanismului economic și crearea unor monopoluri[1].

Cele mai frecvente acte de corupție se comit, în România, în ramurile economiei productive, în sectorul financiar-bancar, în activitatea vamală, administrativă și chiar în procesul de privatizare a unor întreprinderi.

În regiile autonome sau în societățile comerciale, corupția este implicată, adeseori, în organizarea licitațiilor, în diminuarea activelor cu ocazia încheierii unor contracte de vânzare-cumpărare, negocierea sau aplicarea contractelor de aprovizionare cu materiale, închirierea ori darea în locație de gestiune a spațiilor comerciale, eliberarea unor licențe de import-export etc.

În sectorul financiar-bancar, corupția unor funcționari, prin acordarea preferențială a unor credite neperformante sau nerambursabile, prin depunerea de garanții bancare fictive ori prin transferuri ilegale de capital, a permis fraudarea cu zeci de milioane de dolari a unor bănci și, implicit, falimentarea acestora.

În sectorul bugetar, cele mai frecvente acte de corupție se comit în legătură cu admiterea și promovarea unor examene, eliberarea unor certificate medicale sau a documentelor de pensionare și șomaj, efectuarea de expertize și constatări medico-legale ori de altă natură, acordarea de asistență medicală, distribuirea de medicamente sau ajutoare, repartiția unor case sau spații comerciale, folosirea unor fonduri bugetare în alte scopuri etc.

Corupția este prezentă, de asemenea, actele de contrabandă și evaziune fiscală, în care sunt implicate, între altele, numeroase rețele bine organizate (unele care fac parte din **crima organizată**) și care aduc numeroase prejudicii bugetului de stat. Contrabandiștii străini au ajuns chiar să recomande România ca o **„țară a tuturor posibilităților, o țară unde poți cumpăra orice"**. Numai în anul 2002 a fost identificată o evaziune fiscală în valoare de 673 milioane de dolari din care organele specializate ale Fiscului nu au putut recupera decât a 18-a parte.

Nu în ultimul rând, acte frecvente de corupție se comit în administrația publică locală, în legătură cu repartizarea ilicită a unor terenuri agricole, silvice sau spații comerciale. Retrocedarea proprietăților confiscate foștilor proprietari a devenit un domeniu propice de abuzuri și afaceri ilicite comise chiar de către reprezentanții Consiliilor Locale, însărcinați cu aplicarea Legii Fondului Funciar.

În concordanță cu estimările unor specialiști, prejudiciul adus de actele de corupție avutului național depășește numai el suma de 1-2 miliarde de dolari anual. La aceasta se adaugă pagubele aduse statului de afacerile de contrabandă și evaziunile fiscale însumând alte sute de milioane de dolari pe an. Statul român a fost nevoit să se confrunte, după anul 1990, cu o economie subterană de proporții, care a ajuns să producă aproape tot atât de mult cât și economia reală.

Comparativ cu marea amploare pe care a luat-o fenomenul de corupție în România, identificarea sau sancționarea ei este relativ modestă. Au rămas și rămân, în continuare, neidentificate sau nesancționate, cazurile care fac parte din **„corupția invizibilă"**, aducând cele mai mari prejudicii avutului public.

---

[1] Raportul Poliției Române la Conferința Internațională de la Beijing (China), 1995.

Dat fiind faptul că, până în prezent, în România nu a fost depistat nici un caz mai reprezentativ (**mare**) de corupție, publicul și presa, în general, vehiculează sintagma **„Suntem o țară în care există corupție, dar fără corupți sau corupători"**, care spune multe despre ceea ce se întâmplă, astăzi, în România, în legătură cu activitatea organelor de control social în acest domeniu.

În diversele clasamente ale corupției, realizate, în ultimii ani, de către organizația neguvernamentală **„Transparency International"**, cu sediul la Berlin, și care cuprindea circa 100 de țări evaluate în funcție de un Index de Percepere a Corupției (IPC), România a primit scoruri care o plasează între cele mai corupte țări europene, alături de Bulgaria, Macedonia, Egipt și Ghana, fiind devansată doar de Albania, țările din Federația Rusă și din fosta Iugoslavie. Într-un raport oficial elaborat de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și Banca Mondială, și dat publicității în luna noiembrie 2002, se evidenția faptul că România se situează pe locul al patrulea în rândul statelor din Europa Centrală, de Est și de Sud-Est, inclusiv Comunitatea Statelor Independente, în ceea ce privește numărul companiilor care au recunoscut că dau mită funcționarilor publici. Acest Raport a măsurat corupția prin așa-numita **„taxă a mitei"**, adică prin procentul din vânzări utilizat de diverse firme pentru a achita **„neoficial"** numeroase plăți către funcționarii publici, care, în România și în celelalte țări din Centrul, Estul și Sud-Estul Europei, plus Comunitatea Statelor Independente, reprezintă circa două procente din vânzări.

Populația, însăși, resimte acut dimensiunea amplă a corupției în România, apreciind, în urma mai multor sondaje de opinie, că mita, abuzul, arbitrariul și bunul plac în administrație sunt semnificativ mai răspândite în țara noastră, decât în țările vecine. În Raportul anual de avertisment privind potențialul de criză din România, elaborat în baza concluziilor unui sondaj amplu și dat publicității în luna aprilie 2002, Societatea Academică din România (SAR) sublinia, de exemplu, faptul că, în mod comparativ cu bulgarii și slovacii, aproximativ 14% dintre români au susținut că, **întotdeauna**, trebuie să ofere mită funcționarilor publici pentru a-și obține drepturile, iar circa 80% s-au arătat sceptici în ceea ce privește probabilitatea ca la primărie sau la circa financiară să dea peste un funcționar corect.

Așa cum rezultă și din ultimul sondaj de opinie întreprins în anul 2002, tranziția este considerată de români ca o veritabilă **„epocă a corupției"**. Astfel, 74% dintre cei intervievați, în cadrul unui sondaj de opinie întreprins de B.O.P. FSD, în noiembrie 2002[2], apreciau că, în comparație cu ultimii 5 ani ai regimului comunist, corupția a crescut în România, iar 8% au considerat că aceasta s-a menținut la același nivel. Pe de altă parte, 48% dintre subiecți au apreciat că, de când actualul Guvern se află la putere, corupția a crescut, 39% au arătat că aceasta a rămas la fel și numai 12% au subliniat că ea a scăzut. În ceea ce privește factorii principali care determină corupția în România, populația intervievată a evidențiat următoarele: dorința unora de a se îmbogăți rapid (28%), legile proaste (21%), birocrația (20%), incompetența unor șefi (20%).

[2] Cristian Pârvulescu, *Tranziția, era corupției. Neîncrederea românilor alimentată de sărăcie,* în ziarul *„Evenimentul Zilei"*, 29 decembrie, 2002, p. 6.

Un fapt semnificativ rezultat din acelaşi sondaj îl constituie percepţia corupţiei în anul următor (2003) în funcţie de măsurile anticorupţie aplicate de guvern. Astfel (vezi Diagrama 1), numai 26% dintre cei intervievaţi au apreciat că fenomenul corupţiei se va diminua, în timp ce 28% au considerat că va creşte, iar 46% că va rămâne la fel. De menţionat că atitudinea faţă de corupţie constituie un factor determinant al reacţiilor faţă de instituţii.

PERCEPŢIA CORUPŢIEI ÎN ANUL URMĂTOR (2003) ÎN FUNCŢIE DE POLITICILE ANTICORUPŢIE APLICATE DE GUVERN (Sursa: BOP FSD, noiembrie 2002)

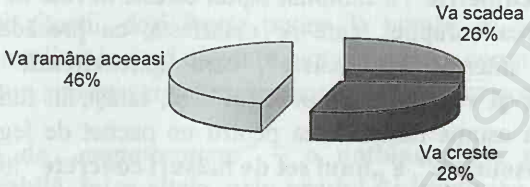

Apare clar că frecvenţa ridicată a actelor de corupţie în România nu se datorează numai transparenţei statisticilor criminale, diferitelor studii sau semnalelor presei, ci unor tendinţe care se află chiar în **„inima"** sistemului, în starea de **anomie** şi **criză**, care caracterizează procesul de reformă în România. România se confruntă cu o veritabilă **„corupţie instituţionalizată"**, în care sunt implicaţi înalţi funcţionari ai statului, reprezentanţi ai puterii sau ai opoziţiei, persoane cu funcţii de răspundere la toate eşaloanele vieţii sociale, politice şi economice. Satisfacerea unor interese personale şi clientelare constituie una dintre principalele cauze ale acestei **„instituţionalizări"** a corupţiei. România – avertiza Raportul de monitorizare a corupţiei şi politicii de combatere a acesteia în ţara noastră, lansat, în luna decembrie 2002, de Open Society Institute (OSI), – este printre cele mai corupte ţări candidate la Uniunea Europeană. Imunitatea cvasitotală a parlamentarilor, absenţa unor prevederi privind conflictul de interese, percepţiile privind corupţia din sistemul justiţiei, destabilizarea administraţiei publice de mită, reţele clientelare şi de influenţă, lipsa de transparenţă a finanţării partidelor politice şi, mai ales, numărul extrem de mic al persoanelor oficiale la nivel înalt sau al politicienilor investigaţi pentru corupţie, fac din acest fenomen o problemă **„endemică"** sau chiar **„sistematică"**, care se extinde în numeroase sectoare ale vieţii publice.

Existenţa unor grupuri de presiune cu mari interese economice, birocraţia excesivă, absenţa unor legi clare sau compatibile între ele, interpretările sau echivocurile permise de unele acte sau reglementări, lipsa de cooperare între agenţiile de control social (şi implicarea unor reprezentanţi ai acestora în acte de corupţie) sunt numai câteva din cauzele generale ale corupţiei, care nu este atât o categorie juridică, cât un fenomen cu caracter social, economic şi politic, care nu poate fi eradicat numai prin măsuri legislative.

Criza politicilor penale în acest domeniu este, de fapt, o criză a politicilor sociale şi economice imprimate procesului de reformă, care permit acelora care deţin poziţii şi funcţii publice să satisfacă diverse cereri clientelare, în detrimentul avutului şi interesului public.

Un raport publicat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), în anul 2002, sublinia faptul că, pentru a adera fără probleme la NATO și la Uniunea Europeană, România trebuie să accelereze reformele, dar să combată, totodată, în mod mai eficient, corupția. Ofensiva anticorupție rămâne, în continuare, unul dintre obiectivele cele mai importante cu care se confruntă România în acest scop, dar fără ca să fie însoțită și de măsuri mai eficace.

În ultima zi a anului 2001, de exemplu, cu ocazia transmiterii mesajului de Anul Nou cetățenilor, președintele țării anunța că 2002 va fi **„anul ofensivei împotriva corupției"**. La rândul său, în aceeași perioadă, Guvernul declara că își va asuma răspunderea pentru un pachet de legi de combatere a corupției, în special în domeniul fiscal, al administrației publice, al justiției și mediului de afaceri. Un an mai târziu, din nou, în luna decembrie, președintele țării, denunțând **„capitalismul de cumetrie"**, a subliniat faptul că este nevoie de o **„terapie de șoc"** în ceea ce privește eradicarea corupției, care se manifestă, cu precădere, prin protejarea afacerilor unor grupuri de interese sau **„caste"**, care **„parazitează finanțele statului, naționalizând pierderile lor și reținând tot profitul"**. Și, iarăși, în luna decembrie 2002, Guvernul a anunțat că își va asuma răspunderea pentru un pachet de legi anticorupție, prin adoptarea **„unei strategii consolidate"**, a **„unui set de măsuri concrete"** în acest domeniu.

„Ofensiva anticorupție" a fost, de altfel, tema principală a tuturor companiilor electorale de după '90, fiind folosită drept **„capital electoral"** de către diferitele partide competitoare, care au promis veritabile **„cruciade"** împotriva acestui flagel care macină temelia sistemului economic, extinzându-se în toate domeniile de activitate, inclusiv în sfera politicii. Peste un deceniu de **„heirupism politic în lupta contra corupției"** titra, anul trecut, un ziar central, articolul dedicat tuturor acestor **„ofensive"** festiviste și ineficace, care nu au făcut decât să reamintească periodic că România trebuie să vadă în corupție unul dintre dușmanii săi principali care se opun reformei și schimbării.

2. Corupția în conducerea și administrația publică locală – un domeniu aparte de manifestare a fenomenului amplu de corupție din România

În ultima perioadă, cele mai transparente acte de corupție par să fie cele din domeniul **conducerii și administrației locale**, unde mita și abuzul au reprezentat și reprezintă, în continuare, căi principale de maximizare a unor beneficii și satisfacere a unor interese personale ale unor primari, viceprimari și consilieri. Numeroase semnale ale presei și sesizările cetățenilor evidențiază, mult mai adecvat decât statisticile oficiale, implicarea funcționarilor și a reprezentanților locali ai puterii în acte de corupție, care, determină redistribuirea resurselor în interesul unor grupuri private, inclusiv al așa-numiților **„baroni locali"**, aducând mari prejudicii procesului de reformă.

Dincolo de caracterul său imoral și contraproductiv, corupția constituie o frână puternică în calea eforturilor de reducere a sărăciei și de diminuare a inegalităților sociale, având un impact negativ asupra programelor și politicilor de dezvoltare, și, nu în ultimul rând, asupra strategiilor vizând participarea populației la procesele de decizie care au ca scop ameliorarea propriei sale stări.

În acest sens, o formă distinctă de manifestare a corupției în România o reprezintă comiterea de către unii primari, viceprimari și consilieri – ca reprezentanți ai conducerii locale – a unor **„infracțiuni de serviciu"**, care, în concordanță cu legea penală românească, se referă la luarea de mită, primirea de foloase necuvenite, trafic de influență, abuz în serviciu și deturnarea fondurilor publice în interes personal.

În ultimii 5 ani, ca urmare a sesizării cetățenilor, presa din România a semnalat numeroase cazuri de implicare a reprezentanților conducerilor locale, inclusiv a acelora din zonele defavorizate, în acte de corupție. Cele mai comune dintre ele vizează împroprietăriri frauduloase, repartizarea ilegală a unor proprietăți, terenuri agricole ori silvice, locuințe și alte bunuri din patrimoniul public unor persoane sau grupuri private, deturnări de fonduri, însușirea în interes privat a banului public, însușirea unor ajutoare, încheierea unor contracte ilicite în beneficiul unor particulari, alte acte de abuz, fals, uz de fals, înșelăciune, escrocherie, luare de mită etc.

„Mafia titlurilor de proprietate", „Mafia pieței", „Primarii șpăgari" sau „Consilierii corupți" sunt numai câteva dintre titlurile ziarelor care dezvăluie periodic aceste acte în care, alături de primari, viceprimari sau consilieri locali, sunt implicate diferite persoane cu funcții de răspundere în cadrul primăriilor.

Au existat și situații, deși foarte puține la număr, în care cetățenii, comunitatea în ansamblul ei, s-au implicat în mod direct în lupta împotriva corupției de la nivel local, cerând și obținând, prin eforturi și perseverență, schimbarea persoanelor corupte din fruntea primăriilor.

3. Noțiunea de *„empowerment"* – o noțiune cheie pentru evaluarea spiritului comunitar, măsurabilă, între altele, prin gradul de implicare a cetățenilor în combaterea corupției de la nivel local

În opinia noastră, implicarea directă a cetățenilor în prevenirea și combaterea corupției la nivel local poate constitui o dimensiune importantă pentru evaluarea spiritului de solidaritate a comunității și a capacității sale de a contribui prin eforturi proprii la ameliorarea stării de sărăcie, la eradicarea subdezvoltării și la soluționarea unor probleme sociale presante.

În concordanță cu diferite studii evaluative întreprinse de experții Băncii Mondiale, strategia principală care trebuie folosită în procesele de dezvoltare comunitară și în realizarea unei conduceri și administrații locale cât mai adecvate constă în angajarea cetățenilor în acțiuni menite să soluționeze problemele comunității, prin participarea lor directă la deciziile care privesc realizarea propriei lor bunăstări. Noțiunea de **„empowerment"** ***(mandatare)***, intraductibilă în limba română din punct de vedere al semnificațiilor sale extrem de bogate și diversificate, sintetizează tocmai acest efort comunitar care angajează cetățenii în amplul proces de dezvoltare locală. **„Empowerment"** – subliniază experții Băncii Mondiale[3] – dă **„voce"** cetățenilor, îi angajează în eforturile de îmbunătățire a conducerii și administrației locale, contribuind la eficacitatea procesului de dezvoltare, la eliminarea sărăciei, a corupției și altor probleme sociale. **„Atunci când cetățenii sunt angajați, își exercită dreptul la cuvânt și cer socoteală conducerii, performanța acesteia se îmbunătățește, iar corupția este dificil de realizat (...). Empowerment se referă, în sens larg, la extinderea libertății de alegere și acțiune în modelarea modului de viață. Ea implică controlul asupra resurselor și deciziilor (...). Empowerment este extinderea bunurilor și capacităților celor săraci pentru a participa, negocia, influența, controla și responsabiliza instituțiile care au rol important în viața lor"**[4].

Dacă în trecut, strategiile Băncii Mondiale pentru ameliorarea sărăciei și îmbunătățirea performanțelor conducerii locale se centrau asupra sistemelor (instituțiilor) formale, în prezent, aceste strategii se concentrează, cu precădere, asupra cetățenilor (comunității, în ansamblul ei),

[3] *Empowerment and Poverty Reduction* (edited by Deepa Narayan), Washington D.C., The World Bank, 2002, p. XVII-XXIV.

[4] *Ibidem,* p. XVIII-XIX.

pentru a le oferi capacitatea de a interacționa activ cu reprezentanții conducerii, nu atât în calitate de indivizi, cât în calitatea de membri ai unor organizații și grupuri unite de un interes comun. Un asemenea tip de abordare a strategiilor de dezvoltare locală pune accent pe investițiile în educația și informarea cetățenilor și pe crearea unor reguli, proceduri sau mecanisme care susțin includerea și participarea acestora la proiectele de dezvoltare comunitară.

Deși nu există un singur model instituțional pentru realizarea **„empowerment"**-ului, experiența dobândită în urma unor studii întreprinse de către experții Băncii Mondiale în diverse țări arată că atunci când această realizare are succes, sunt prezente, întotdeauna, anumite elemente. Acestea acționează în mod sinergic, întărind capacitatea de solidaritate a comunității. Dintre ele, cele mai importante sunt următoarele[5]:

(a) accesul la informație – Informația înseamnă **„putere"** și ea determină, pe de o parte, responsabilitatea cetățenilor, iar pe de altă parte, răspunderea asumată de conducerea locală în fața acestora, prin decizii și rapoarte de activitate transparente. Cetățenii informați sunt mai bine pregătiți să profite de oportunitățile oferite și de accesul la serviciile publice, să-și exercite drepturile și să ceară socoteală reprezentanților instituțiilor locale pentru deciziile elaborate și acțiunile care privesc viața comunitară. Ariile critice în care informația are rolul cel mai important sunt performanțele sectorului privat și de stat, piețele și serviciile financiare, regulile și drepturile cu privire la furnizarea unor servicii de bază etc. O funcție principală în realizarea accesului la informație a cetățenilor o au tehnologiile moderne de comunicare și informare;

(b) incluziune/participare – Vizează participarea populației defavorizate la decizii, învestirea ei cu autoritate și control asupra acestor decizii, precum și asupra resurselor. Incluzia săracilor și a altor grupuri marginalizate la procesul de elaborare a deciziilor este în măsură să asigure o redistribuire rațională a resurselor (care, oricum, sunt limitate) în funcție de prioritățile locale. În acest scop, este necesară modificarea unor proceduri și derularea unor procese capabile să creeze posibilități cetățenilor de a dezbate problemele comunitare, de a participa la proiectarea bugetului și a avea acces la serviciile de bază;

(c) responsabilizare – Oficialii puterii, politicienii, funcționarii publici, furnizorii privați și angajatorii trebuie să răspundă pentru politicile și acțiunile lor care afectează bunăstarea cetățenilor. Există, în acest sens, trei tipuri principale de mecanisme de responsabilizare. Responsabilizarea politică a partidelor și a reprezentanților puterii are loc, în special, prin intermediul alegerilor. Responsabilizarea administrativă a instituțiilor guvernamentale este asigurată prin mecanisme interne, atât pe orizontală, cât și pe verticală, în cadrul aceleiași instituții sau între instituții. În fine, mecanismele de responsabilizare socială sau publică cuprind instituții care răspund în fața cetățenilor și care pot întări responsabilizarea politică și administrativă;

(d) capacitatea organizațională locală – Se referă la capacitatea oamenilor de a munci împreună, de a se organiza ei înșiși și de a mobiliza resursele pentru a rezolva probleme de interes comun. Grupurile organizate și comunitățile sunt mult mai în măsură să-și facă vocile ascultate și să solicite satisfacerea cererile lor. Atunci când asemenea grupuri bazate pe apartenența membrilor se reunesc la niveluri superioare, ele dobândesc o mai mare audiență și reprezentativitate în dialogurile și deciziile politice care afectează bunăstarea lor.

Toate aceste patru elemente sau dimensiuni ale **„empowerment"**-ului sunt deja prezente în proiectele inițiate de Banca Mondială, iar capacitatea lor de măsurare a constituit tema unui

[5] *Idem*, p. XIX-XX.

workshop special, organizat la Washington, în perioada 4-5 februarie 2003, la care a participat şi un reprezentant al Institutului de Sociologie[6].

Apreciem că aceste dimensiuni pot fi măsurate şi testate prin intermediul mai multor indicatori, dintre care **gradul de implicare a cetăţenilor în prevenirea şi combaterea corupţiei de la nivel local** ar putea constitui un indicator specific pentru cazul ţării noastre

Aşa cum se ştie, primăria este, în România, una dintre cele mai importante instituţii în viaţa oamenilor, fiind capabilă sau **nu** să rezolve problemele şi priorităţile comunităţii şi să contribuie sau **nu** la eforturile de eliminare a sărăciei şi asigurarea a bunăstării indivizilor şi familiilor, printr-o mai bună gestionare a resurselor locale. Gestionarea fondurilor publice, aplicarea unor programe de dezvoltare social-economică, subvenţionarea unor proiecte de asistenţă socială, modernizarea infrastructurilor şi administrarea domeniului public sunt numai câteva din atribuţiile primăriei ca instituţie cu caracter comunitar. Pe de altă parte, primarul şi reprezentanţii consiliilor de conducere locală au rolul principal în punerea în aplicare a Legii de retrocedare a terenurilor agricole şi silvice, de care se leagă speranţele a numeroşi români în legătură cu posibilitatea de a-şi redobândi proprietăţile confiscate şi a duce o viaţă mai bună. Tocmai în acest domeniu s-au comis în România cele mai multe abuzuri şi acte de corupţie.

Un sondaj efectuat, în urmă cu mai mulţi ani, de Institutul de Sociologie în legătură cu modul în care percepe populaţia corupţia din România a arătat, de exemplu, că peste 75% dintre cei intervievaţi au apreciat că primăria şi primarul au o importanţă deosebită în vieţile lor, dar numai circa 15% dintre ei au considerat că primăria este o instituţie credibilă sau că primarului i se poate acorda încredere. Cei mai mulţi subiecţi şi-au motivat răspunsurile prin faptul că primarul şi reprezentanţii puterii locale sunt persoane corupte, abuzând de funcţiile pe care le au pentru a obţine avantaje personale. **„Numai dacă mituieşti primarul îţi poţi lua pământul înapoi"** – aprecia unul dintre cei intervievaţi, sugerând faptul că primarul este acela care „face legea" şi ia toate deciziile în cadrul comunităţii.

În acest sens, majoritatea cetăţenilor, mai ales a acelora care au semnalat în dese rânduri autorităţilor de la nivel central abuzurile comise de primari, fără să se ia nici-o măsură, se simt descurajaţi şi abandonaţi, neavând puterea de a influenţa deciziile primăriei sau de a participa la elaborarea acestor decizii, neprimind nici-un fel de informaţii în acest sens şi fără a beneficia de mecanisme prin intermediul cărora deciziile care influenţează viaţa comunităţii să devină transparente, iar reprezentanţii conducerii locale să-şi asume public răspunderea pentru ele.

Apreciem că toţi aceşti factori, sintetizaţi de **lipsa de voce (voicelessness), lipsa de putere (powerlessness), neîncrederea în autorităţi şi incapacitatea** cetăţenilor de a modifica deciziile care implică acte de abuz şi de corupţie din partea reprezentanţilor conducerii locale, pot constitui noţiuni cheie pentru înţelegerea şi măsurarea gradului de realizare a **„empowerment"**-ului în unele comunităţi din România.

4. Un caz empiric care trebuie studiat şi testat: „Cazul" primarului Luţu

În România, un caz aparte, care a atras atenţia opiniei publice asupra importanţei mobilizării şi implicării cetăţenilor înşişi în lupta împotriva corupţiei, l-a constituit aşa-numitul **„caz Luţu"**.

Primar al sectorului 4 al Capitalei României, ales pe listele partidului de guvernământ, Marin Luţu a comis, până în februarie 2000 – când a fost demis şi arestat –, numeroase abuzuri

---

[6] Workshop on Measuring Empowerment. Cross-Disciplinary Perspectives, Washington, World Bank, February 4-5, 2003. La această manifestare a participat dr. Maria-Cobianu, care a susţinut comunicarea (redactată în colaborare cu dr. Sorin M. Rădulescu): *„Citizens' Empowerment Through Fighting Corruption. An Empirical Case Research Romania for Distilling and Testing"*.

şi acte de corupţie. Cel mai grav abuz, în care, alături de primar, au fost implicaţi secretarul primăriei şi 30 dintre cei 32 de consilieri ai primăriei, a constat în acapararea, printr-un simulacru de licitaţie, a şase pieţe agroalimentare din sudul Capitalei – care, aşa cum se cunoaşte, se numără printre cele mai mari şi bănoase din România. Primarul, împreună cu fiica sa, secretarul primăriei şi cei 30 de consilieri ai primăriei au înfiinţat o firmă („Comprest") având ca obiect de activitate, printre altele, modernizarea şi exploatarea pieţelor agroalimentare. Apoi, prin intermediul unei hotărâri oficiale, semnate de primar, secretar şi consilieri, firma şi-a adjudecat licitaţia în baza căreia a obţinut dreptul de concesiune asupra celor şase pieţe agroalimentare pe o perioadă de 20 de ani. De menţionat că la licitaţia trucată, organizată de primărie, au participat doar două firme: **„Comprest"** – firmă care a fost înfiinţată doar cu câteva luni înainte de licitaţie, deşi legea îi solicita bilanţul contabil din ultimii 3 ani şi o altă firmă aparţinând şefului de cabinet al primarului, care nu a avut decât rolul decorativ de a da o aparenţă de legalitate licitaţiei trucate de primar şi de ceilalţi membri ai conducerii locale.

Aceasta a fost numai una dintre afacerile oneroase ale primarului denumit sugestiv de presă **„Caracatiţa Luţu"**, în casa căruia s-au găsit – cu ocazia percheziţiilor efectuate de autorităţi – sume mari de bani, cecuri bancare şi valori importante, precum ceasuri scumpe, colecţii de tablouri, icoane şi statui purtând nume celebre. În fapt, aşa cum s-a dovedit ulterior, Marin Luţu a reuşit să devină, în timpul scurtului mandat cât a fost primar, un om extrem de bogat.

Fără a intra în detaliile acestui caz, care a demonstrat că **„se poate lupta cu corupţia"** (considerată în România ca fiind o veritabilă **„fatalitate"**), menţionăm doar faptul că numeroasele sesizări şi petiţii adresate diverselor autorităţi (Prefecturii Capitalei, Poliţiei, Parchetului, Departamentului de Control al Primului Ministru, Consiliului Concurenţei, Comisiei de Abuzuri a Camerei Deputaţilor etc.) de către cetăţenii şi comercianţii din sectorul 4 al Capitalei au rămas fără răspuns. La fel ca şi în cazul altor demnitari acuzaţi de corupţie, primarul Luţu beneficia de **„imunitate"**, primind, iniţial, doar o simplă mustrare din partea partidului de guvernământ din care făcea parte. Urmare a acestui refuz al autorităţilor de a interveni în cazul primarului corupt, un grup de cetăţeni, comercianţi, patroni şi vânzători de tarabă, dezavantajaţi de licitaţiile şi contactele trucate încheiate de primărie, au adoptat diferite forme de protest, organizând mitinguri şi redactând **„manifeste"** în care au dezvăluit opiniei publice abuzurile primăriei. Unul dintre asemenea manifeste suna în felul următor: **„Comercianţi din toate pieţele, societăţi comerciale, persoane fizice autorizate, asociaţii familiale, opuneţi-vă pe toate căile legale ..., formaţi comitete de iniţiativă ..., informaţi şi sesizaţi organele de cercetări penale despre comiterea unor fapte cu caracter penal săvârşite în această afacere de anvergură, deoarece este vorba nu doar de apărarea intereselor proprii, ci şi de o obligaţie civică şi morală"**[7].

Cazul primarului corupt a constituit, pe scurt, o ocazie pentru o parte dintre cetăţenii sectorului 4 al Bucureştiului, de a se uni în lupta împotriva unui fenomen endemic în România şi de a-şi cristaliza o **„conştiinţă colectivă"**, capabilă să se confrunte cu abuzurile şi corupţia oficialilor publici.

Ca o sumară concluzie, apreciem că măsurarea **„empowerment"**-ului s-ar putea realiza şi prin evaluarea unor asemenea iniţiative colective, prin intermediul cărora o populaţie **„eterogenă"** devine o comunitate **„omogenă"**, din ce în ce mai conştientă de drepturile şi interesele ei, solicitând dreptul de a fi informată, de a participa la elaborarea deciziilor care o privesc şi de a cere ca măsurile luate de conducerea locală să fie responsabile şi transparente. Relaţiile cetăţenilor cu primăriile şi cu reprezentanţii conducerii locale sunt deosebit de

[7] Conform cu ziarul *„Evenimentul Zilei"*, 13 noiembrie 1999, p. 3.

importante în România, motiv pentru care acest aspect ar putea constitui cadrul de referință al unui eventual proiect de cercetare.

5. Un model teoretic posibil de măsurare a „empowerment"-ului prin intermediul evaluării implicării comunității în lupta împotriva corupției

Așa cum am menționat deja, măsurarea **„empowerment"**-ului poate fi realizată (și) prin intermediul evaluării implicării comunității în lupta împotriva corupției, dimensiune care poate fi operaționalizată în mai mulți indicatori, conform unui model sugerat de teoria problemelor sociale[8].

Ca orice problemă socială, corupția implică două elemente principale:

(a) o condiție **obiectivă** – constând în conținutul ei real, măsurabil în funcție, de exemplu, de prejudiciile pe care le aduce resurselor și intereselor publice, condițiile în care este comisă, poziția celor implicați în acte de corupție etc.;

(b) o condiție **subiectivă** – constând în îngrijorarea și temerile provocate unui număr semnificativ de persoane, elemente dificile de cuantificat, dar reprezentative pentru modul de percepție de către populație a unui fenomen care afectează interesul public.

Numai atunci când membrii unei comunități devin conștienți că le sunt lezate interesele și se mobilizează în mod special pentru a lupta, de exemplu, împotriva unui primar corupt, se poate spune că fenomenul de corupție nu este numai o condiție obiectivă indezirabilă, ci o veritabilă problemă socială, în legătură cu care părerile insideri-lor contează mai mult, decât cele ale outsideri-lor.

Toate problemele sociale, inclusiv corupția, au o **„istorie naturală"**, în sensul că oamenii devin conștienți de gravitatea lor, în mod treptat, în raport de anumite stadii sau etape. Orice nou stadiu conține noi elemente față de cel precedent. Următoarele stadii sunt cele mai importante în cazul implicării membrilor unei comunități împotriva oricărei probleme sociale care afectează interesele publice, inclusiv contra corupției:

(a) stadiul **conștientizării** – efectul cel mai caracteristic al acestui stadiu îl reprezintă geneza unei conștiințe colective, determinată de ideea că **„trebuie făcut ceva pentru rezolvarea problemei. Așa ceva nu se mai poate!"**. Cazul Luțu și al altor primari corupți, de exemplu, n-ar fi devenit vizibil dacă cetățenii exasperați de pasivitatea autorităților, nu s-ar fi adresat presei, care, prin semnalele ei, a reușit să cristalizeze un curent de **„opinie publică"** favorabil luptei împotriva primarilor corupți;

(b) stadiul **reacțiilor** cu privire la problema sesizată – conștientizarea problemei **„primarilor corupți"** a devenit constant un obiect de dezbatere publică, angajând, pe de o parte, reacții ale opiniei publice, iar pe de altă parte, reacții ale oficialităților. Dezbaterile publice, cele găzduite de mass media, interpelările parlamentare etc., unele dintre ele caracterizate de jocuri de interese, au încercat, în ansamblul lor să răspundă la întrebarea: **„Ce trebuie făcut în legătură cu problema primarilor corupți?"**;

(c) stadiul **reacțiilor** cetățenilor în legătură cu modul de **reacție** a oficialităților – Incapacitatea autorităților de a lua măsuri împotriva primarilor corupți a provocat o serie de nemulțumiri din partea cetățenilor, determinând acțiuni de protest, constituirea în diverse asociații etc. Urmare a modului inert de reacție a autorităților, sloganul **„avem corupție, dar nu avem corupți"** a devenit una dintre cele mai reprezentative evaluări asupra modului în care înțeleg autoritățile din țară să se implice în lupta împotriva corupției;

---

[8] Vezi, de pildă, *Contemporary Social Issues. A Reader* (edited by Rose Ciallombardo), California, Santa Barbara, Hamilton Publishing Company, 1975.

(d) stadiul **acțiunii** – Acest stadiu, urmând dezbaterilor publice implică mobilizarea cetățenilor, pe de o parte, și a autorităților, pe de altă parte, cu scopul de a elabora acțiuni și politici de ameliorare. Spre deosebire de stadiile anterioare, acest stadiu este unul al acțiunii și mobilizării dinamice a comunității, în ansamblul ei, care a trecut de la faza conștientizării problemei la aceea a elaborării unor acțiuni în comun. Asemenea acțiuni, în cazul Luțu și a altor primari corupți, au fost susținute într-o formă instituționalizată de diferite asociații create ad hoc și chiar de către autorități.

În opinia noastră, succesiunea acestor stadii circumscrise unui model teoretic tradițional și care rămâne a fi operaționalizată prin indicatori specifici poate constitui un indiciu al cristalizării unei **„conștiințe comunitare"** în lupta împotriva unei probleme sociale de o actualitate și gravitate deosebită în România (corupția primarilor ca **„primi gospodari"** ai comunității) și în combaterea căreia autoritățile nu au găsit decât soluții ineficiente. Plecând de la evaluarea modului de constituire și afirmare treptată a acestei conștiințe comunitare, se pot identifica diverși indicatori pentru măsurarea **„empowerment"**-ului, o noțiune care câștigă tot mai mult teren în cercetarea sociologică din străinătate și, eventual, și din țara noastră.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

JUSTIȚIA PENTRU MINORI ÎN CONTEXT EUROPEAN

*Dr. **Ortansa BREZEANU***
Cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Juridice

„Justiția pentru minori face parte integrantă din procesul de dezvoltare națională a fiecărei țări, în cadrul general al justiției sociale pentru toți tinerii contribuind astfel, în același timp, la protecția tineretului și la menținerea păcii și a ordinii în societate" (Regulile de la Beijing – art. 1.4.)"

1. Cum se cunoaște, nevoia de justiție, care s-a făcut tot mai simțită – am spune în lume – în contextul universal actual, dar mai ales în țările care fac drumul invers de la ceea ce a însemnat regimurile totalitare la capitalism, pe fondul unei crize care o traversează dreptul în general,[1] și dreptul penal în special în procesul de reformă[2] **reclamă nevoia de competență**, de responsabilitate socială, individuală și colectivă, într-un cuvânt, **de specialiști** capabili să discearnă cerințele momentului în materie de drept și de dreptate.

În aceeași ordine de idei trebuie reținut și faptul că progresele științifice și tehnice, care marchează acest început de mileniu, au generat în contextul unor transformări rapide politice, economice și sociale, înregistrate în lume și mai ales în țările care se mai confruntă încă cu tranziția – cum este și țara noastră – noi forme de criminalitate (criminalitatea organizată, criminalitatea informatică, criminalitatea economică națională și transnațională, criminalitatea afacerilor, traficul de droguri, dar și de ființe umane – în rândul cărora un loc deosebit îl ocupă tinerii etc.) care nu mai pot fi descoperite, instrumentate, judecate și finalizate prin procedurile fundamentale clasice, obișnuite și nici prin aceleași metode și tehnici pe care le vehiculăm de cel puțin un secol.

În acest context, însuși modul de abordare a criminalității s-ar cere cel puțin revizuit dacă nu restructurat în întregime.

Criminalitatea ar trebui văzută, după părerea noastră, mai întâi prin prisma naturii, complexității și mai ales a violenței unora dintre formele prin care aceasta antrenează sentimente de

---

[1] În mod constant s-a observat o rămânere în urmă a dreptului pentru că „dreptul este o construcție a spiritului și spiritul care lucrează în abstract, va fi întotdeauna mai limitat decât faptele concrete" (R. Dekkers, *Le fait et le droit, problème qu'ils posent*, în Études de logique juridique" Bruxelles, 1967, p. 7) – afirmația își găsește valabilitatea și în societatea contemporană. Philipe Robert considera această criză ca o reflectare a unei contradicții mai generale și anume a crizei sistemului normativ care are drept consecință erodarea a însăși normelor juridice cu efecte și în sfera internormativității, adică, a erodării relațiilor dintre normele formale și neformale. Vezi referatul prezentat la colocviul european privind criza normativității, care a avut loc la Paris între 24-25.02.1993.Vezi și: J. Léauté, Le rol du droit pénal dans le contexte social, *op. cit.* p. 9-23; H.H. Jescheck, *La crise de la politique criminelle*, în Archives de politique criminelle nr. 4, Ed. Siray, Paris; Alain Chacuraqui, *Normes sociales et régles juridiques: quelques observation sur des Régulation desarticulées*, în Droit et société nr. 13/1989.

[2] Vezi Denis Szabo, *La criminologie comparée, bilan et avenir*, în R.I.C.P.T., 1995, p. 140-197.

insecuritate şi de teamă,[3] declanşând reacţii pe măsură[4] – chiar şi atunci când este vorba de minori şi tineri[5] – şi a persistenţei infracţionale în cazul unor infractori[6] şi numai după aceea prin rata dimensiunilor sale care nu este nici mai mare decât cea înregistrată în multe din ţările bogate şi cu tradiţie democratică (SUA, de exemplu) şi nici mai mică decât ne permit la ora actuală condiţiile obiective şi subiective de prevenire şi control al fenomenului.

Ar fi interesant să aflăm unde ne găsim noi faţă de ţările comunitare în materie de pedepsire a criminalităţii după 10 ani de armonizare a legislaţiei noastre la legislaţia acestor ţări. **O analiză a întregului cod penal din perspectiva în care se desfăşoară reformele structurale la noi în ţară, de exemplu, ar aduce informaţii importante în acest sens.**

Realitatea tribunalelor şi a închisorilor (suprapopulaţia din aceste aşezăminte)[7] asociată cu creşterea tendinţelor punitive în general, confirmă caracteristicile criminalităţii şi demonstrează

---

[3] De exemplu, peste 23% din persoanele aflate în penitenciare şi în Centrele de reeducare (preventiv, condamnaţi în prima instanţă condamnaţii definitiv) la 1.01.2000 săvârşire infracţiuni contra persoanei (art. 174-207 C.p.) din care aproape 87% infracţiuni foarte grave implicând violenţa şi un grad sporit de pericol social (66% omucideri, 18% viol, 9% loviri şi vătămări corporale). Dacă adăugăm la această categorie de infractori şi pe cei aproape 12% aflaţi în sistem la aceeaşi dată pentru infracţiuni de tâlhărie, aflăm că peste 36% din populaţia globală a unităţilor de deţinere săvârşise infracţiuni foarte grave. La finele anului 2001 proporţia persoanelor aflate în închisoare pentru astfel de infracţiuni se ridică la 40,52%. Situaţia prezentată se poate deduce şi din cuantumul pedepselor aplicate. Astfel, 30% din totalul persoanelor condamnate definitiv aflate în penitenciar la 1.01.2000 (acestea reprezentând 78% din populaţia globală) au primit pedepse ce depăşesc 5 ani. Dintre aceste pedepse, peste 43% depăşesc 10 ani la care se adaugă 73 cazuri închisoare pe viaţă. La 31.12.2001 a crescut cu aproape 9% numărul condamnaţilor la pedepse între 10-15 ani cu peste 5% numărul condamnaţilor la pedepse între 15-20 de ani şi cu peste 33% numărul deţinuţilor care au fost condamnaţi la peste 20 de ani închisoare şi numărul condamnaţilor la închisoare pe viaţă a ajuns la aceeaşi dată la 85 bărbaţi şi de data aceasta şi 3 femei. Vezi, Ministerul Justiţiei, DSP, Anuar statistic 1999, Casa de editură „Viaţa şi sănătate", p. 49-79; Anuar statistic 2001, p. 16-16, 40-42. Vezi şi Administraţia penitenciară din România în cifre şi grafice, Ed. „Viaţa şi sănătatea", 30.06.2000.

[4] Reacţiile pot fi de ordin emoţional (frica, de exemplu) sau să reflecte preocuparea pentru crimă (atitudine intelectuală). Există astfel, riscul să se cedeze şi unor mişcări legislative de conjunctură fără a se putea asigura în grabă, în suficientă măsură şi coerenţa ansamblului legislativ şi a strategiilor globale.

[5] Atrage atenţia faptul că peste 13% din persoanele aflate în sistemul penitenciar pentru infracţiuni grave şi foarte grave, la 1.01.2000 sunt minori aflaţi în cele două centre de reeducare (Găeşti şi Tichileşti) şi în penitenciarul pentru minori şi tineri Craiova. Practic 538 minori sunt răspunzători pentru 1,08% infracţiuni de omor, 2,11% infracţiuni de lovire şi vătămare corporală, 4,22% din infracţiunile de viol şi 6,19% infracţiuni de tâlhărie. Aceştia reprezintă însă aproape 69% din totalul minorilor aflaţi în cele trei aşezăminte, respectiv 780, număr ce reprezintă la rândul lui 52,20% din totalul minorilor aflaţi în penitenciare, respectiv 1494 minori. Restul de 714 minori se găsesc răspândiţi prin penitenciarele din ţară sau în spitale (aproape 10%). Este astfel, uşor de observat că, în timp ce numărul minorilor în populaţia globală reprezintă 3 procente (1494 din 49.778) proporţia minorilor din C.R.M.-uri şi P.M.T. între persoanele care au săvârşit infracţiuni foarte grave este de cel puţin 4 ori mai mare şi aceasta în condiţiile în care numărul lor atinge doar 52,20% din total, cum am văzut. Gravitatea unor infracţiuni rezultă şi din aceea că peste 6% din minori şi tinerii aflaţi în CRM-uri şi P.M.T. la 1.01.2000 (respectiv 1.192 persoane) condamnate la pedeapsa închisorii – din cei 793 (66,51% din total) condamnaţi definitiv au primit pedepse ce depăşesc 5 ani. Vezi, Anuarul statistic din 1999, citat, p. 271-289.

[6] 41% dintre infractorii aflaţi în penitenciare la 1.01.2000 erau recidivişti, iar 17% aveau antecedente penale. Practic 58% din populaţia închisorilor se implicaseră într-o activitate infracţională în unele cazuri persistentă. Interesant este faptul că şi 23% din cele 1910 femei aflate în unităţile de deţinere erau în stare de recidivă, iar 10% aveau antecedente penale. În cazul minorilor şi tinerilor, aproape 16% au reiterat faptele penale, iar 5,53% dintre tineri de 18-20 de ani erau deja în stare de recidivă. Vezi Administraţia penitenciară în România în cifre şi grafice, *op. cit.* p. 55 şi urm.

[7] La 1.01.2000 în cele 34 de penitenciare existente în sistemul nostru penitenciar, – 7 de maximă siguranţă şi 24 închise – în care există şi secţii semideschise, un penitenciar cu regim semideschis, 1 penitenciar pentru femei şi un penitenciar pentru minori şi tineri, la care se adaugă două centre de reeducare pentru minori şi 5 spitale penitenciare – se aflau aproape 50.000 deţinuţi, inclusiv minori. Pentru circa 8.000 de deţinuţi nu se reuşise încă să se asigure pat individual. Cu asemenea greutăţi se confruntă şi alte ţări de pe glob. Vezi pentru contextul problemei, A 12 Conferinţă a Directorilor de administraţii penitenciare – organizată de Comitetul European pentru probleme criminale (C.D.P.C.) – Supraaglomerarea în penitenciare, măsuri luate de statele membre în perioada 1995-1997 şi măsurile preventive pentru viitor. Cooperarea cu Europa Centrală şi de Est, Strasbourg, 1997; Efectele supraaglomerării asupra vieţii în penitenciare – Roy Walmsley; Strasbourg, 1998; Supraaglomerarea penitenciară (studii de caz) asupra sistemului penitenciar din Anglia şi Ţara Galilor – de acelaşi autor Strasbourg, 1998.

greutăţile cu care s-a confruntat aparatul judiciar în ultimii ani ca şi neputinţa acestuia de a urmări şi concretiza în întregime comandamentele legislative.

Performanţele specialiştilor implică aşadar, un înalt grad de pregătire nu numai juridică, ci şi economică, financiar-bancară, informatică, sociologică şi chiar pedagogică etc., încât aceştia să aibă capacitatea profesională şi intelectuală de a reacţiona prompt şi în cunoştinţă de cauză prin mijloace şi metode adecvate la formele prin care se manifestă fenomenul infracţional, în vederea stingerii acelui echilibru pe care o societate democratică îl realizează şi prin administrarea corespunzătoare a justiţiei penale[8].

În acest sens ar fi **de reflectat, după opinia noastră, asupra posibilităţii de adâncire a specializării magistraţilor al cărui debut evident este Parchetul Naţional de Anticorupţie (P.N.A) cu perspectiva de a se putea realiza instanţe speciale profilate pe judecarea unor cauze ce pretind cunoştinţe de specialitate în domenii de genul celor enumerate mai sus**[9].

O asemenea soluţie ar fi de natură să prevină contactul neproductiv, dintre incompetenţă şi criminalitate – să-i spunem specializată – şi, în acelaşi timp, să prevină unele imperfecţiuni în activitatea autorităţii judiciare de natură să aducă atingere celor două principii fundamentale: **individualizarea** sancţiunilor de drept penal, mergând până la personalizarea lor şi **celeritatea** procesului penal[10].

Pentru un stat de drept ale cărui valori pot şi trebuie să se reflecte şi în fiecare din circuitele juridice specifice este normal să se judece după cele mai stricte principii de legalitate cu toate garanţiile pe care le comportă şi de a stabili prin urmare forme diferenţiate de executare ori neexecutare a pedepselor de către cei care încalcă legea penală.

De altfel, numai prin strategii de intervenţie energice (tactice şi psihologice) şi cu politici penale şi legislative judicioase, sistemul de justiţie românesc şi-ar putea transforma obiectivele Programului de reformă ce şi le-a propus într-o realitate corespunzătoare cerinţelor ritmurilor de progres al societăţii, iar puterea judecătorească va putea ajunge prin conţinutul şi trăsăturile sale la nivelul cerinţelor celei de a III-a puteri în stat[11].

2. Justiţia are nevoie de un cadru legal organic şi funcţional pentru a-şi concretiza principiile fundamentale prin care să protejeze valorile societăţii, dar şi drepturile individuale şi demnitatea umană. Deci trebuie pregătiţi, construiţi, termenii acestui nou spaţiu operaţional[12].

---

[8] Literatura de specialitate ne oferă diverse modele de reacţie socială la criminalitate, de justiţie penală – experimentate deja în unele ţări, există o gamă variată de practici în materie de pedepse şi de tratament penitenciar ce se reflectă în politica penală. Vezi, Ortansa Brezeanu, *Minorul şi legea penală*, *op. cit.*, p. 83-111; *Prevenirea criminalităţii la început de mileniu*, de aceeaşi autoare, Ed. Fundaţiei România de Mâine, 2000, p. 13-56.

[9] Cu aproape 80 de ani în urmă Vintilă Dongoroz a pledat în favoarea „specializării magistraturii represive", specializare pe care o vedea aplicabilă în toate fazele prin care trece represiunea (poliţia judiciară, organele de instrucţie, instanţele de judecată, instituţiile penitenciare). Vezi, comunicarea ţinută la cercul de studii penale, penitenciare şi de poliţie ştiinţifică, la 3.12.1922, în Revista de drept penal, 1922, vol. 1, p. 187-214.

[10] Într-un interviu, acordat ziarului „Adevărul" (Gabrielei Ştefan), Ministrul Justiţiei scoate în evidenţă faptul că la imaginea negativă a justiţiei a contribuit – pe lângă corupţie, frecvent şi intens mediatizată şi astfel cunoscută – şi slaba pregătire a unora dintre magistraţi. Acest fapt a condus la adoptarea unui nou Regulament privind organizarea şi desfăşurarea concursului de admitere la Institutul Naţional de Magistratură, care cuprinde exigenţe sporite pentru candidaţi. (Între altele, numai persoanele care au cel puţin 8,50 la licenţă, pot candida).

[11] Vezi, Cartea Albă a Ministerului Justiţiei, http:www.just.ro.2001.

[12] Informaţii valoroase în legătură cu problema abordată ne oferă, Raportul Asociaţiei Internaţionale de Drept penal, prezentat de Reynald Ottehhof (secretar general) intitulat „Problemele funcţionării diferitelor sectoare ale justiţiei penale; gestiunea şi îmbunătăţirea relaţiilor instituţionale între poliţie, Ministerul Public, tribunale şi administraţia penitenciară", prezentat la cel de-al 8-lea Colocviu interasociaţii. Este vorba de 4 mari organizaţii nonguvernamentale având statut consultativ pe lângă O.N.U şi anume: Asociaţia Internaţională de Drept Penal, Societatea Internaţională de Criminologie, Societatea Internaţională de Apărare Socială şi Fundaţia internaţională penală şi penitenciară (FIPP) organizat de CIC (Comitetul Internaţional de coordonare a asociaţiilor participante) în perioada 29.04. – 8.05.1994 în Italia (Mont Banc). Vezi., A. CONF.169/N.60.I.

În acest nou spațiu, și-ar putea găsi concretizarea și **o justiție specială pentru minori – o justiție juvenilă,** mai bine zis – care, înlocuind toate încercările și soluțiile timide de până acum, dar valorificând experiența acumulată în materie, să aibă aptitudinea unei deschideri reale spre modele de politică penală și de reacție socială pentru ca soluțiile alternative, de care nu uităm să amintim ori de câte ori avem prilejul, să fie într-adevăr posibile[13].

Legislația recentă care vizează întrucâtva măsuri protectoare, cum ar fi instituția probațiunii, activitatea în folosul comunității sau organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate[14] – sancțiuni, care nici pe departe nu ating numărul celor privative de libertate – deși, necesare ele nu sunt și suficiente, deoarece rămân dispersate fără prea mare coerență între ele și vizează doar unele segmente dintr-o activitate complexă care s-ar cere să facă parte dintr-un sistem bine închegat și cu posibilități de coordonare și control inclusiv posibilități materiale.

Cât privește tendința de a se aplica frecvent închisoarea pentru faptele săvârșite de minori, nu numai că este prezentă în sistemul nostru judiciar în ciuda numeroaselor rezerve exprimate în doctrină și în Documentele internaționale în materie în legătură cu pedepsele privative de libertate în general, iar în cazul minorului în special, dar s-a și amplificat în ultimii ani,[15] atrăgând riscuri majore pe linia reintegrării lor în societate.

Nu este mai puțin adevărat că încercările de reformă a dreptului penal în general și a justiției pentru minori îndeosebi, sunt marcate mai în toate țările și de o anumită inerție a sistemului represiv, care cel mai adesea include închisoarea, încât cu greu își fac loc soluții prin care sistemul punitiv să devină mai nuanțat și mai corespunzător realității.

În această ordine de idei, nu este de neglijat nici faptul că, soluțiile moderne au nevoie și de un sistem de asistență socială solid, ca și de alte condiții materiale care să permită ca prevenirea delicvenței juvenile, sancționarea și recuperarea delincventului minor să se facă prin modalități cât mai adecvate vârstei acestuia – soluții care să fie în acord cu complexitatea personalității umane, în general și a celei aflate în stadiul de formare în special.

3. În perspectiva realizării unei reale și adecvate **justiții juvenile**, sugerăm crearea unor **tribunale pentru minori**[16] – în a căror structură să fie integrați și agenții de probațiune – cu o jurisdicție dublă: să judece, atât cauzele penale, cât și pe cele de ocrotire a copilului – cum se întâmplă în sistemul judiciar englez – mergând până la a lua măsuri și cu privire la părinții care

---

[13] Încă Codul de procedură penală de la 1936 a instituit o procedură specială de urmărire și judecare pentru această categorie de infractori, prin înființarea instanțelor pentru minori (art. 557 C.pr.pen.). Potrivit Decretului 213/1960, art. 417, sub raportul competenței instanțele judecă, atât faptele minorilor, cât și cele ale infractorilor majori, în schimb compunerea instanței este alta în sensul că „Infracțiunile comise de minori se judecă în primă instanță, în complete speciale alcătuite din judecători, anume desemnați de Ministerul Justiției și asesori populari în măsură să aprecieze starea morală și dezvoltarea minorului".

[14] O.G. nr. 55 din 16 aug.2002, publicată în M. Of., P.I nr. 642 din 30 aug.2002.

[15] În anul 1999, de exemplu, peste 913 minori se găseau în cele două centre de reeducare existente în țara noastră (Găești și Tichilești) și peste 450 de minori și tineri între 18-20 de ani se aflau în Penitenciarul pentru minori și tineri din Craiova. Deci, la peste 1.350 de minori și tineri li s-au aplicat sancțiuni de drept penal privative de libertate. Dintre aceștia, 155 de persoane (38 minori aflați în cele 2 centre de reeducare Găești și Tichilești și 67 în Penitenciarul pentru minori și tineri din Craiova) aveau condamnări între 5 și 10 ani. La Craiova mai existau 3 tineri de 19-20 de ani condamnați la pedepse de 10-15 ani și unul cu o pedeapsă de peste 20 de ani.

Atrage atenția și situația juridică a minorilor și tinerilor aflați în procesul reeducării în cele trei instituții speciale. Astfel, 66 de persoane din total sunt recidiviști, 1999 nerecidiviști cu antecedente penale, iar restul nerecidiviști fără antecedente penale. (Vezi, Ministerul Justiției, Direcția Generală a Penitenciarelor, ANUAR STATISTIC, Casa de Editură „Viață și sănătate", 1999, p. 247-315.

[16] O asemenea soluție legislativă a fost sugerată în literatura juridică românească încă în anul 1911 de către I. Ionescu Dolj în lucrarea sa monografică „O idee nouă în penologie, Tribunale de minori". Ceva mai târziu (1929), I.B. Georgescu publică, la Craiova, lucrarea „Tribunalele pentru minori infractori", în care face propuneri concrete cu privire la crearea unor astfel de instituții.

nu-şi îndeplinesc obligaţiile legale faţă de proprii lor copii, aşa cum procedează Tribunalul Tineretului reglementat în Belgia. De menţionat că în această ţară funcţionează încă din 1965 un sistem dublu de protecţie a minorului delincvent: unul social, în cadrul căruia acţionează comitetele de protecţie a tineretului din subordinea unui organism social destinat a lua măsuri de ajutorare a persoanelor sub 21 de ani şi altul judiciar destinat minorilor sub 18 ani (limita răspunderii penale)[17]. Prin ambele sisteme se acţionează inclusiv în direcţia plasării minorilor în muncă sau într-o instituţie socială – atunci când situaţia o impune.

Pentru a reveni la ceea ce tocmai am sugerat (tribunale pentru minori), credem că asemenea structuri – integrate într-o strategie globală de protecţie generală, socială, morală, educativă şi materială, a minorilor, a tineretului în general – strategie, ce prinde contur în ţara noastră în prezent, ar asigura, pe lângă coerenţa intervenţiilor în contextul impactului, uneori puternic al delicvenţei juvenile, atât asupra justiţiei penale, cât şi asupra societăţii civile şi mijloacele necesare realizării unui echilibru corect între drepturile individuale şi interesele colectivităţii pe fondul respectării drepturilor fundamentale ale omului în soluţionarea cauzelor cu minori. **Ar fi de reflectat, în acelaşi scop şi asupra posibilităţii scoaterii instituţiilor pentru minori infractori din subordinea sistemului de justiţie.**

În acelaşi context, ar putea opera şi **instituţia unui avocat al minorilor şi al tinerilor**, care să se ocupe de protecţia drepturilor acestora, cu servicii analoage instituţiei OMBUDSMAN-ului (avocatul poporului), instituţie existentă şi în ţara noastră.

Această instituţie ar putea facilita inclusiv unele măsuri şi proceduri de reconciliere între minori şi tineri delincvenţi şi victimele lor.

Ideea unei politici penale care să asigure integrarea minorilor în societate este susţinută şi într-o operă ştiinţifică relativ recentă[18] ce încearcă să depăşească, în cadrul unei teorii integratoare, contradicţiile apărute pe fondul crizei sistemului penal referitor la minori. Autorul propune un program global de intervenţie care să cuprindă măsuri de luptă contra precarităţii materiale şi culturale, măsuri de prevenire a manifestărilor antisociale prin intervenţii pedagogice şi psihologice, concrete şi realiste, orientate spre dezvoltarea pozitivă a tinerilor şi, în fine, măsuri cu caracter judiciar care să evidenţieze clar limitele toleranţei sociale faţă de acţiunile dăunătoare.

4. Cum perfecţionarea legislaţiei privitoare la minori reprezintă în acest context, o cerinţă care se adresează nu numai organelor legislative, ci şi întregii societăţi, suntem de părere că şi armonizarea legislaţiei – la care ne-am referit încă în debutul demersului nostru – ar trebui asigurată mai întâi în interiorul societăţii (pe plan intern), încât reglementările juridice să se coreleze între ele şi să se complinească reciproc, atât în interesul realizării dezideratului în speţă, cât şi în consolidarea statului de drept, ca exprese şi sinteză a intereselor, voinţei şi aspiraţiilor generale ale comunităţii[19] – şi – în context – a accelerării reformei în domeniile de care ne ocupăm.

---

[17] În Belgia şi poliţia are o dublă misiune: pe de o parte, se ocupă cu anchetarea faptelor şi a activităţilor minorilor sesizând tribunalul competent (efectuează şi anchete în cazul familiilor grav perturbate), iar pe de alta, are misiunea de poliţie administrativă (preventivă) atunci când se ocupă de transferarea minorilor dintr-un loc în altul (Vezi, H.J. Kerner, *Les sanctions pénales classiones et leur altération dans les politiques criminelle,* referat la al XLIV-lea Curs de criminologie 6-10 mai 1991, San Marino, Doc. Seminar. Vezi şi: Conseil de L'Europe, Transformation sociale de delinquance juvenile, Strasbourg, 1979, p. 135-136; Ortansa Brezeanu, *Minorul şi legea penală, op. cit.*, p. 83-111.

[18] Lode Walgrave, *Essai de construction d'une théorie integrative*, Geneva, Paris, Ed. Mëdicine et Higiéne, Meridiens Klinksieck, 1992.

[19] Vezi, Gheorghe C. Mihai, Radu I. Motica, *Fundamentele dreptului. Teoria şi filosofia dreptului*, Ed. All, Bucureşti, 1997, p. 243.

De altminteri, chiar Consiliul Europei, al cărui scop este – cum se cunoaşte – unul politic şi juridic (şi nu economic)[20] priveşte armonizarea legislaţiilor şi practicilor naţionale ca un mijloc de apropiere dintre state în vederea fondării unui patrimoniu comun de idealuri şi de tradiţii politice, de respectare a libertăţii dreptului şi nicidecum ca un mijloc de unificare a lor, fără a se ţine cont de diversitatea istorică a moravurilor, credinţelor, politicilor naţionale şi, nu în ultimul rând, de resursele de care dispune fiecare ţară. Însăşi, faptele sunt încăpăţânate şi nu se lasă modelate în oricâte regulamente s-ar statua acest lucru[21].

Şi la reuniunea interregională de la Beijing din 14 – 18 mai 1984 ca şi la cea de la Tokio organizată cu 5 ani mai târziu care s-au ocupat de pregătirea celui de al VII-lea Congres al Naţiunilor Unite pentru prevenirea crimei şi tratamentul delicvenţilor şi, respectiv al IX-lea Congres, s-a subliniat că sistemul de justiţie criminală, atât pentru minori, cât şi pentru adulţi este legat de istoria şi cultura fiecărei ţări[22].

Asemenea aspecte nu exclud însă existenţa unor posibilităţi de unificare europeană a legislaţiei penale, unificare ce vizează – între altele – o mai bună cooperare internaţională în lupta contra infracţiunilor[23].

5. Fără a mai lărgi discuţia, se poate spune că în activităţile şi priorităţile pe care le-am enunţat în ce le ce preced, se găsesc şi elementele reale ale unei imagini aşteptate de către justiţie – şi nu numai – fiindcă nu întotdeauna o imagine bună care poate fi realizată cu uşurinţă de către agenţi de presă cu înaltă calificare, are la bază acea realitate cu care intră în contact justiţiabilul necunoscător în ale dreptului – care nu cunoaşte mecanismele şi reţelele de control social care pun în scenă politica penală – după cum, nu întotdeauna o imagine proastă reflectă realitatea din interiorul sistemului. A se reţine, în această ordine de idei şi faptul că măsurile legislative sunt aplicate de multe ori în altă etapă decât aceea când au fost adoptate şi astfel alte interese pot interveni chiar prin jocul democratic în desfăşurarea evenimentelor, sau altele pot fi interesele sociale ale societăţii în general sau ale unor grupuri sociale (de genul celor interesate de privatizare, case naţionalizate, chiriaşi de exemplu etc.) în cadrul acesteia.

Privite în ansamblu ca şi în trăsăturile lor specifice aspectele ce preced, reflectă însăşi particularităţile crizei economico-sociale, cu impact foarte mare asupra criminalităţii dar şi a politicii penale şi a sistemului normativ pe care o cunosc, am spune, toate ţările implicate în procesul inedit de trecere de la socialism la capitalism – proces care a intrat în al doilea deceniu de la declanşare.

Evoluţia recentă a tendinţelor în materie de reacţie la criminalitate şi, mai ales, la faptele săvârşite cu violenţă, – la violenţă, în general – după atacul S.U.A. de către terorismul internaţional, influenţează, se înţelege şi politica penală, atât prin reacţia autorităţilor, cât şi prin atitudinile populaţiei, a comunităţii, a societăţii chiar, privită în ansamblul ei.

De aceea, oricât de mult s-ar insista pe ideile umanitare în sfera reformei dreptului penal şi a aplicării acestuia, vor apărea din ce în ce tot mai multe voci în direcţia dezvoltării laturii

---

[20] Integrarea europeană nu se face la Strasbourg, unde activează Consiliul Europei, ci la Bruxelles, în cadrul Comunităţii Economice Europene, organizaţie europeană mai nouă decât cea precedentă.

[21] Vezi, pentru informaţii ample, Pierre-Henri Bolle, *op. cit.*, p. 195. Vezi şi, *Conclusion in Troisième Conference de politique criminelle* ale aceluiaşi autor, în Conseil de L'Europe, Strasbourg, 1975, p. 56-60.

[22] A se vedea, Anexa la Rezoluţia nr. 40/33din 29 noiembrie 1985 a Adunării generale a Naţiunilor Unite, în care a fost adoptat „Ansamblul de reguli minime ale Naţiunilor Unite cu privire la administrarea justiţiei pentru minori" (Regulile de la Beijing), în Revista de ştiinţă penitenciară, supliment, nr. 1/1995, p. 66-87; Rezoluţia ONU la cea de a 45-a sa sesiune (decembrie, 1990) citată mai sus.

[23] Vezi, pentru detalii George Antoniu, *Reflecţii asupra viitoarei reforme penale*, în RDP nr. 4/1995, p. 33-34; Vezi, de acelaşi autor, *Reforma penală şi ocrotirea valorilor fundamentale ale societăţii*, în RDP nr. 2/1996, p. 9-18.

represive a dreptului penal, punând astfel la grea încercare însăşi principiile de politică penală despre care am vorbit în cuprinsul demersului nostru. Faptul că şi acum sau mai ales, acum se reiterează – chiar în mass-media din țara noastră – sugestiile de reintroducere a pedepsei cu moartea în codul nostru penal cel puțin pentru fapte penale deosebite, este o dovadă a acestei evoluții.

De altfel, escaladarea violenței, prin actele excepționale, despre care am amintit mai sus, trebuie să dea într-adevăr de gândit, fiindcă umanizarea sistemului sancționator nu înseamnă după părerea noastră, nici pe departe, lipsa de umanism față de victime sau posibile victime şi nici ignorarea sentimentului de insecuritate pe care-l poate genera insistențele de a se aplica acte de clemență sau măsuri şi sancțiuni mai blânde doar pentru a se evita reproşurile în privința respectării drepturilor omului.

Aceasta, cu atât mai mult, cu cât însăşi viața ne atrage atenția că respectarea necondiționată a drepturilor omului are şi efecte perverse.

Sigur, ideile de protecție şi tratament trebuie să fie avute în vedere, cu prioritate, mai ales atunci când este vorba de minori şi tineri, inclusiv sub raport financiar şi material, pentru a putea fi şi aplicate înainte ca unii dintre aceştia să ajungă să-şi continue activitatea infracțională ca adulți.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

STATUL DE DREPT ŞI ÎNFĂPTUIREA ACTULUI DE JUSTIŢIE

Prof. univ. dr. ***Sofia POPESCU***

Începând cu scurte referiri istorice, amintesc ca document care a pus bazele remediilor tradiţionale împotriva puterii arbitrare: Magna Carta Libertatum. Apărută în Anglia, în 1215, Magna Carta conţinea în germene varianta anglo-saxonă a statului de drept şi anume domnia legii (Rule of Law), consacrând dreptul la un proces echitabil. Domnia legii este concepută ca supremaţie a drepturilor şi libertăţilor individuale şi ca independenţă a puterii judecătoreşti.

În secolul al XIX-lea, în Germania, se conturează varianta continentală a statului de drept (Rechtsstaat), concepută a avea ca finalitate garantarea şi protecţia drepturilor individului. Modalitatea optimă de realizare a acestui scop a fost considerată a fi separaţia puterilor, iar puterea judecătorească independentă, ca principal ocrotitor al drepturilor individuale.

Immanuel Kant arăta că statul trebuie să fie neapărat stat de drept, caracterizându-l ca instituţie destinată să administreze justiţia.

Trecând la definiri contemporane ale statului de drept, am putea reţine de exemplu, că profesorul Ioan Muraru[1] apreciază că suntem în prezenţa unui stat de drept acolo unde domnia dreptului este evidentă, unde conţinutul acestui drept valorifică la dimensiunile lor reale drepturile şi libertăţile cetăţeneşti, unde se realizează echilibrul, colaborarea şi controlul reciproc al puterilor publice, unde se realizează accesul liber la justiţie.

Trăsături definitorii ale statului de drept, astfel cum sunt separaţia puterilor şi promovarea drepturilor omului îşi găsesc reflectarea în Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească. Primul articol prevede că puterea judecătorească este separată de celelalte puteri ale statului şi are atribuţii proprii. Cel de-al doilea articol prevede că orice persoană se poate adresa justiţiei pentru apărarea drepturilor, a libertăţilor şi intereselor sale legitime nici o lege neputând îngrădi exercitarea acestui drept. În acelaşi articol, se precizează că instanţele judecătoreşti înfăptuiesc justiţia în scopul apărării şi realizării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor, precum şi celorlalte drepturi şi interese legitime deduse judecăţii.

În opinia profesorului spaniol Elias Diaz, autor al unor lucrări despre statul de drept, publicate în perioada postfranchistă[2], un punct central al acestui stat de drept autentic îl constituie independenţa puterii judecătoreşti, atât faţă de presiunile legislativului, cât şi faţă de cele ale executivului. Când lipsesc garanţiile – scrie autorul citat – când deţinuţilor şi celor ce se află în curs de judecată nu le sunt respectate drepturile, când pentru sfere largi ale activităţii publice nu există recurs, când puterea politică face imixtiuni în activitatea instanţelor, când sunt frecvent folosite instanţele speciale, nu există deloc stat de drept.

Într-u studiu pe care l-a intitulat semnificativ ***Statul de drept văzut de un judecător***, autorul francez Bernard Bacon[3] conchide că nu există un stat de drept, fără o procedură riguros construită şi că, în zilele noastre textele procedurale, ca de exemplu cele privind modul de

---

[1] Ioan Muraru, *Drept constituţional şi instituţii politice*, ed. a VI-a, vol. I, Ed. Actami, Bucureşti, 1995, p. 154-159.

[2] Elias Diaz, *Legalidad – legitimidad en el socialismo democratico,* Editorial Civitas S.A., 1978, p. 150-151; Idem, *Estado de derecho y Sociedad democratica,* Editorial Cuadernos Para el Dialogo S.A., Edicusa, Madrid, 1975, p. 13-15*; Idem, Juristas sociologos y filosofos en la construction del estado de derecho*, în „Oñati proceedings", nr. 19/1995, El desarolto y las applicaciones de la Sociologia Juridica in España, p. 226.

[3] Bernard Bacon, *L'État de droit vu par le juge judiciaire*, în *L'État de droit*, Presses Universitaires de France, Paris, 1987, p. 129.

sesizare a instanței, exercitarea căilor de recurs, asigurarea contradictorialității dezbaterilor sunt cele mai importante.

Printre trăsăturile definitorii ale statului de drept cunoscutul profesor belgian François Rigaux[4] enumeră:

a) limitarea fiecăreia dintre cele trei puteri: legislativă, executivă și judecătorească, de către celelalte două;

b) participarea cetățenilor la exercitarea puterii, prin controlul jurisdicțional asupra actelor ilegale ale autorității publice;

c) ierarhizarea puterii executive și a puterii judecătorești care să permită controlul între autoritățile existente în sistemul aceleiași puteri.

Dintre specialiștii din țările central și Est europene, Alexander Bröstl[5], de pildă, menționează printre principiile statului de drept, pe lângă controlul reciproc și echilibrul puterilor, și dreptul la un proces judiciar corect.

Unele dintre pericolele care amenință existența contemporană a statului de drept[6] reprezintă, în același timp și factori perturbatori ai înfăptuirii actului de justiție. Aceste pericole nu sunt specifice numai perioadei de tranziție de la totalitarism la democrație și nici numai zonei noastre geografice, inclusiv României.

Oprindu-mă asupra semnalărilor din literatura de specialitate, menționez mai întâi cea a sociologului britanic al dreptului Roger Cotterrell[7] care se referă la împuternicirile discreționare ale judecătorului în procesul penal sau sustragerea unor largi arii de autoritate de la controlul judiciar.

A mai fost semnalat și excesul de independență și autodisciplină al puterii judecătorești. A fost susținută chiar necesitatea creării unor instanțe speciale pentru drepturile omului care să exercite controlul suprem asupra a ceea ce a fost denumit „juristocrația", ca grup de presiune al juriștilor, căci s-au constatat cazuri în care, unii judecători și avocați s-au făcut vinovați de încălcarea drepturilor omului, răspunderea lor disciplinară dovedindu-se insuficientă din cauza corupției[8].

Profesorul italian Mario Cattaneo[9] arată că restaurarea valorilor autentice ale statului de drept implică limitarea supraputerii magistraților, ambele fiind realizabile prin reînnoirea culturii juridice și politice, în spiritul separației puterilor.

Primejdia, simetric opusă, este cea a creșterii numărului atacurilor îndreptate împotriva judecătorilor și avocaților care se concretizează în amenințări, inclusiv cu moartea, violență, răpiri, asasinate, sancțiuni administrative, toate desemnate prin expresia „hărțuire a judecătorilor și avocaților", de natură să afecteze grav independența judiciarului.

Evocându-l din nou pe Bernard Bacon[10] care privește statul de drept în calitate de judecător, adaug că el atrage atenția asupra următoarelor categorii de legi, pe care le descrie ca piedici în calea ce duce spre statul de drept:

---

[4] François Rigaux, *Introduction à la science du droit*, Editions ouvrières, Bruxelles, 1974, p. 35-36.

[5] Alexander Bröstl, *Challenges to the Rechtsstaat–model in Slovakia*, în 17th IVR World Congress, Bologna, 16-21 June, 1995, vol. IV "Pluralism, Sovereignity, Citizenship", p. 199-201.

[6] Pe larg despre aceste pericole, a se vedea Sofia Popescu, *Statul de drept în dezbaterile contemporane*, Ed. Academiei, București, 1998, p. 140-160.

[7] Roger Cotterrell, *The Sociology of Law. An Introduction,* Ed. a II-a, 1992, Butterworths, London, Dublin, Edinburg, p. 161-163, 185-186.

[8] M. A. Mahmoud, *Despre judecători și avocați: independență sau dictatură juristocratică?*, comunicare la al X-lea Congres Internațional de Științe Juridice, Leuven, 1989, în Congress Bulletin, nr. 4 (aprilie) 1989.

[9] Mario A. Cattaneo, *Stato de diritto e despotismo dei judice*, în Sociologia del diritto, nr. 3/1994, p. 91, 93, 95-96, 98.

[10] Bernard Bacon, *op. cit.*, p. 130-133.

1) Legile „alibi" numeroase, inutile, dar totodată periculoase care sunt adoptate nu pentru a fi aplicate, fiind „legi momeală", fluturate în fața cetățenilor. Ele nu sunt criticabile la nivelul principiilor, al moralei, dar sunt nocive prin efectele lor indirecte. Legiuitorul este presupus a-şi fi făcut datoria, iar întreaga răspundere este aruncată pe umerii magistraților.

2) „Legile-dezordine". Neîncrederea față de judecători, frica față de caracterul aleatoriu al judiciarului poate să determine autoritatea publică să reglementeze detaliat însăşi aplicarea normelor juridice, totul fiind prevăzut. Intervine astfel o harababură de legi, regulamente, hotărâri. Se recurge la livrarea unui prefabricat pentru soluționarea litigiilor. Consecințele sunt următoarele: legile devin din ce în ce mai complexe, dreptul din ce în ce mai puțin perceptibil, textele din ce în ce mai adesea aflate unele în contradicție cu altele, producerea unui efect invers decât cel dorit şi anume, judecătorul are la dispoziție atât de multe texte care se opun unele altora, care se distrug reciproc, se anihilează, încât el poate face ceea ce vrea, iar statul de drept pierde teren, pe toate planurile.

3) „Legile lui Pilat din Pont", care apar, în special, din lipsa consensului social, a fricii, situație în care legiuitorul, în mod deliberat, se limitează la o „lege cadru", la un catalog de intenții. Magistratul este pus în fața unei „legi pragmatice", lui revenindu-i în acest caz, în întregime împuternicirea de a aprecia. Legiuitorul face trimitere la norme foarte vagi, cum sunt cele referitoare la „echitate", „interesul copiilor" etc. care reprezintă tot atâția factori care fac ca statul de drept să regreseze.

Deoarece independența judiciarului se legitimează prin pretenția de adevăr, un alt factor nociv îl constituie erorile judiciare.

Referindu-se la „Explozia judiciară", Profesorul François Terré[11] arăta în 1994 că, în ultimii treizeci de ani, s-a constatat în Franța creşterea considerabilă a numărului proceselor, însoțită de o notabilă insuficiență a numărului magistraților, ceea ce provoacă o din ce în ce mai mare insecuritate juridică. O impresionantă sporire a numărului proceselor poate fi observată şi în alte țări, manifestându-se în toate domeniile, civil, administrativ etc. Cauzele acestei situații sunt multiple, începând cu cele legate de dezvoltarea statului de drept şi de următoarea idee: cu cât există mai multă activitatea judecătorească, cu atât există mai mult stat de drept. Dar este regretabil că fenomenul a evoluat în direcția nedorită a descurajării recurgerii la justiție.

În unele țări această „explozie judiciară" a determinat manifestarea tendinței de recurgere la formele nejurisdicționale de soluționare a litigiilor.

Doi autori italieni şi anume: Vincenzo Ferrari[12] şi Tecla Mazzarese[13], au ridicat, în legătură cu valorificarea în justiție a drepturilor fundamentale, probleme de maxim interes. Primul constată că deşi cele mai democratice sisteme de drept recunosc drepturile fundamentale din prima generație, nu acelaşi lucru se întâmplă în ceea ce priveşte drepturile din cea de-a doua generație (drepturile sociale, drepturile economice, dreptul la sănătate, la educație) şi cu atât mai puțin, cu drepturile din cea de-a treia generație, de exemplu dreptul popoarelor la autodeterminare, dreptul la solidaritate internațională, fără a mai menționa drepturile din cea de-a patra generație, ca, de pildă, cele legate de ingineria genetică. Tecla Mazzarese ridică problema atitudinii pe care trebuie să o adopte judecătorii față de drepturile din cea de-a treia şi cea de-a patra generație care, indiferent dacă au fost sau nu prevăzute într-un tratat internațional, nu au fost recunoscute încă în dreptul intern.

---

[11] François Terré, *Introduction générale au droit*, Ed. a 2-a, 1994, Paris, Dalloz, p. 378.

[12] Vincenzo Ferrari, *Giustizia e diritti umani. Osservazioni sociologico-juridice, Parte seconda, Opinioni sul conflito fra diritti umani,* în Colecția *Sociologia del diritto*, Franco Angeli, Milano, 1995, p. 145-146, 148-149.

[13] Tecla Mazzarese, *Judicial Implementation of Fundamental Rights. Three Sorts of Problems*, în Rechtstheorie, beiheft 15, „Law, Justice and State", sub red. M. Karlsson, P. Jonsson, E.M. Brynfarsdottir, Duncker and Humblot Verlag, Berlin, 1993, p. 207, 209-210, 212-213.

Or, se constată că, în această situație, pot exista soluții diferite de acceptare sau respingere, în funcție de dreptul fundamental despre care este vorba și de atitudinea individuală a diferiților judecători.

Dar chiar dacă este vorba despre drepturile fundamentale, expres recunoscute de dreptul intern, ele au un caracter neclar, nedefinit din două motive: în primul rând, datorită faptului că prevederile care consacră drepturile sunt vagi, iar în al doilea rând, deoarece ele introduc termeni susceptibili de aprecieri diferite și având mai degrabă o natură emoțională.

În condițiile descrise, problema interpretării prevederilor legale care consacră drepturi fundamentale dobândește o importanță mai mare decât interpretarea unei norme juridice care are o formulare obișnuită, fiind mai greu de stabilit ce drept fundamental este, în realitate protejat prin prevederile legii, vag formulate.

Or, rolul creativ al interpretării judiciare este mult mai mare dacă ea privește legi vagi și un drept mai puțin definit, iar caracterul discreționar al hotărârii judecătorești este mult mai accentuat.

Actul de justiție trebuie realizat în perioada posttotalitară pe care o parcurg țările din centrul și Estul Europei în condițiile crizei normative care, în regiunea amintită prezintă particularități agravante, cum sunt: o largă sferă de cuprindere, profunzime, manifestări multiple, prelungirea incertitudinii normative, cauzată de interesul unor grupări sociale influente, asimetria dintre destrămarea vechiului sistem normativ și stadiul de evoluție al celui nou, caracterul unic al situației istorice, constând în absența precedentului, ceea ce împiedică găsirea unei soluții optime[14].

Aceste împrejurări provoacă o stare de anomie, caracterizată prin slăbirea forței normelor și pe cale de consecință a controlului social.

Din perspectiva integrării României în Uniunea Europeană, aș dori să închei cu următoarea remarcă. Integrarea în domeniul dreptului nu presupune numai armonizarea legislației naționale cu dreptul comunitar. Desigur că reforma justiției este o parte importantă a reformei juridice și ea presupune schimbări legislative și instituționale. Ea trebuie să însemne, în același timp, o apropiere a culturii juridice naționale de cultura juridică a statelor membre, cultura juridică cuprinzând și legalitatea activității statului, poziția ideologică a judecătorilor, atitudinea populației față de lege și justiție etc.

Să nu uităm că Dimitrie Gusti sublinia, în lucrarea *Sistemul de sociologie, etică și politică*, că o reformă socială integrală trebuie să cuprindă două mari clase de reforme, aflate în cea mai strânsă legătură și anume: în primul rând, reformele sufletești și culturale și apoi reformele juridice și politice.

[14] Pe larg, Petar Emil Mitev, *Protodemocracy and the Normative Crisis (Teses)*, comunicare prezentată la Colocviul European cu tema *Criza normativității în Europa de Vest și Europa centrală*, p. 3-5, 8. Lucrările colocviului au fost publicate în volumul „Normes et déviances en Europe. Un débat Est-Ouest", Editions Harmattan, Paris, 1994.

BCU IAȘI

HOMEOSTAZIE SOCIALĂ ŞI DEVIANŢĂ INFRACŢIONALĂ

Conf. univ. dr. Iulian TEODOROIU

1. Homeostazie şi reproducţie sistemică

1. În primele decenii ale secolului XX, fiziologul Walter B. Cannon lansa un concept care va face apoi carieră îndelungată în biologie şi în medicină: **homeostazia** (gr. homeo-asemănător, stasis-stare, imobilitate).

Prin **homeostazie** era desemnată proprietatea organismelor vii de a menţine o relativă stabilitate a modului său de funcţionare, chiar atunci când sunt perturbate de variaţiile mediului înconjurător.

Mai târziu, noţiunea de homeostazie va fi exploatată îndeaproape în ştiinţe cu ambiţii şi valenţe de universalitate – teoria generală a sistemelor şi cibernetica, asigurându-i-se astfel, o largă circulaţie ştiinţifică şi în alte domenii, după ce era deja preluată de psihologie, prin C. P. Richter şi de etologie, prin Konrad Lorenz.

2. Intuind extensiunea, prin analogie, a ideii de homeostazie şi la grupurile umane, Cannon încerca o explicaţie, în termenii oarecum dubitativi ai exigenţei ştiinţifice asumate: „Nu este imposibil ca modalităţile folosite de animalele cele mai dezvoltate pentru păstrarea uniformităţii şi stabilităţii economiei interne (păstrarea homeostaziei) să conţină unele principii generale de stabilire, organizare şi control al stărilor stabile (steady rates) şi să fie sugestive şi pentru alte moduri de organizare – socială sau industrială – care suferă perturbări periculoase. Poate că un studiu comparativ ar arăta că orice organizare complexă trebuie să deţină modalităţi de autoreglare, mai mult sau mai puţin eficientă, în scopul prevenirii unei rupturi funcţionale sau al dezintegrării, atunci când este supusă tensiunilor (stres)".

În alte opinii, nu se conferă homeostaziei decât rezonanţe restrânse la mediul animal, refuzându-se recunoaşterea operaţionalităţii sale în studiul societăţii umane.

„În ce ne priveşte – notează J.-W. Lapierre – **suntem de părere însă, că el ajută la înţelegerea modurilor de organizare a societăţilor umane (sau a organizaţiilor industriale)".**

Fără îndoială, nu este surprinzătoare formularea unei opinii contrare, dar constituie o surpriză că ea aparţine lui Lapierre, care a susţinut cu asiduitate teza continuităţii formelor de alcătuire grupală din lumea animală la societatea omenească, ceea ce ar implica, desigur, şi ideea preluării tendinţelor homeostatice.

3. De altfel, pentru teoria generală a sistemelor şi cibernetică, homeostazia este în prezent un concept fundamental, a cărui finalitate rezidă, în principiu, în crearea unor reguli nemodificabile de transformare a perturbaţiilor provenind din mediul exterior în valori ale variabilelor esenţiale ale sistemului dat, asigurând echilibrul sistemului cu mediul extern. **Homeostazia este însăşi echilibrarea intrasistemică în raport cu stimulii intersistemici.**

Totodată, în sensul său generic, homeostazia presupune reproducerea perpetuă a parametrilor de stare a oricărui sistem pentru a menţine **integralitatea sistemică.**

Homeostazia transferă astfel tendinţele destabilizatoare din interiorul şi din afara sistemului în reacţii care se încadrează în parametrii funcţionali ai sistemului.

4. În ansamblu, se poate spune **că în orice grup social, presiunile homeostatice au, în principiu, o expresie normativă.**

Valorile pe care le respectă şi finalităţile pe care le urmăreşte fiecare grup social sunt instituţionalizate prin sistemul său de norme.

Normativitatea va prescrie exigențele comportamentale sau conduitele deziderabile, sub aspect individual și grupal, fiind astfel un factor decisiv în crearea condițiilor pentru existența grupului ca entitate structurală distinctă.

Grupul se constituie astfel ca un sistem societal a cărui integralitate o conferă sistemul său normativ și reacțiile întemeiate pe acesta. De aceea, grupul și normele se dezvoltă ca sisteme obligator complementare, presupunându-se și condiționându-se reciproc. Grupul nu poate exista fără sistemul de norme, iar desființarea sa pulverizează sistemul său normativ. (Se știe că normele duelului au dispărut odată cu grupurile nobiliare care îl instituiseră ca modalitate de extincțiune conflictuală).

5. De aceea, acolo unde relațiile grupale de dominație – supunere constituie o modalitate de organizare pe principii homeostatice, iar inegalitățile sunt instituite normativ și respectate comportamental, se instalează un compromis mai mult sau mai puțin stabil între cooperare și competiție, astfel încât acel echilibru va acționa ca un factor ce contribuie la menținerea sistemelor individuale sau grupale.

Totodată, dacă relațiile de dominație au un rol reglator, homeostatic, apare inevitabil o dialectică a reglării însăși, care poate transforma latura sa integratoare în contrariul său, încât homeostazia conservă o doză de relativitate și de echilibru dinamic sau chiar precar, cu anumite consecințe paradoxale pentru societate.

Încercând să pună în evidență tocmai această latură, Lapierre evocă realități indubitabile: „Niciun filosof, niciun sociolog, nici un antropolog nu vor putea nega că relația de dominare – supunere, inegalitățile de putere, «ierarhiile» analoge cu cele din societățile animale există în viața politică a societăților umane. Aici, însă, ele sunt mai degrabă perturbatoare decât ordonatoare. Departe de evita violențele, ele incită la violență, așa cum dovedesc războaiele civile și de secesiune".

Fără îndoială, problema homeostatică este ușor simplificată aici. În realitate, procesualitatea socială este mult mai complexă, iar desfășurarea sa prezumă că reproducerea de către sistemul societal a unei anumite relații validează însăși crearea conversiei relaționare, adică a relației de sens contrar, ceea ce este valabil, și pentru relațiile de dominanță.

Până la urmă, această dedublare continuu recreată conduce la erodarea și degenerarea sistemului relaționar respectiv în agresiune și violență, care în anumiți parametri sunt de natură să mențină echilibrul inițial, dar, în funcție de intensitatea lor, pot să destabilizeze sistemul, provocând așa-numita oscilație de relaxare, atunci când sistemul nu mai poate rezista tensiunilor, cu consecința reașezării raporturilor homeostatice sau a dispariției sale.

6. Dacă în regnul animal reglarea homeostatică este mai simplă, mai „naturală", în mediul uman ea este mai complicată și mai „artificială", având o filtrare intelectuală.

Pe de altă parte, ea ar putea fi obstaculată de un anumit „deficit genetic" al omului care nu are soluții homeostatice normale, cum sunt anumite ritualuri de estompare a violenței la animale. În această situație, este favorizată, în compensație producția de agresivitate, cu consecințe asupra amplificării devianței comportamentale în raport cu normele pe care grupurile umane le-au instituit tocmai pentru a ocroti viața individuală și societală.

Ca urmare, pentru a putea supraviețui social, omul a trebuit să inventeze puterea politică.

Puterea politică este astfel reflexul social al relației de dominație din lumea animală, pe fondul unei agresivități quasi-naturale a oamenilor și, de aceea, are menirea de a reprezenta o modalitate de reglare homeostatică.

Paradoxul puterii publice, în acest context, este acela că fiind un sistem al relațiilor de dominanță, oricât ar fi acestea de estompate, generează violență și favorizează astfel reproducția socială a devianței.

7. Homeostazia este, totodată, o continuă **luptă antientropică**, este o permanentă Combatere a tendințelor centrifuge, de dezagregare, precum și de stimulare a tendințelor holiste ale sistemului.

Ea presupune o anumită perenitate a reproducerii parametrilor structurali și funcționali ai societății, ceea ce reprezintă latura sa conservatoare. Dar conservatorismul tinde către **obiectualizarea** sau **reificarea** structurilor și a relațiilor dintre ele.

Reificarea structural relaționară se opune evoluției sistemului și adaptării acestuia la cerințele interne sau externe. Ea este o altă fațetă a **alterității** sale ontice, ca o dedublare a identității sale și îi subminează homeostazia.

De aceea, reificarea și alteritatea se înscriu în cadrul cauzalității, oarecum sublimate, a devianței comportamentale pe care o pot manifesta indivizii sau grupurile umane.

8. Menținerea unei anumite ordini sociale, a unei stări date a sistemului societal, cu alte cuvinte conservarea sa homeostatică, presupune reproducerea socială a parametrilor săi de organizare și funcționare, a aceleiași structuri.

Această reproducție are însă unele consecințe mai puțin dezirabile sau chiar perverse. Astfel, are loc perpetuarea condițiilor sociale pentru producerea diferitelor fenomene sociale (raporturi de putere, raporturi de muncă, raporturi etice, normativitatea, în ansamblu etc.), între care se înscriu și fenomenele de devianță, inclusiv cel de criminalitate.

Sub acest aspect, cunoscuta formulă – de altfel, mai mult intuitivă – a lui Émile Durkheim despre necesitatea crimei apare ca având o justificare ontică. („Crima este deci necesară; ea este legată de condițiile fundamentale ale oricărei vieți sociale, dar chiar prin aceasta ea este utilă; căci aceste condiții cu care este unită sunt ele însele indispensabile evoluției normale a moralei și a dreptului").

O asemenea condiție existențială se pare că îi conferă și Denis Szabo, afirmând implicit concepția reproducerii sale homeostatice și utilizând această idee ca ipoteză de lucru: „Iată postulatul care ne va servi ca punct de plecare: fiecare societate, fiecare sistem social produce o anumită cantitate de conduite deviante și de infracțiuni unele sancționate prin măsuri de reglare socială (cutume), altele prin măsuri administrate de justiție".

Neîndoielnic, infracțiunile sunt ele însele conduite deviante, chiar divergente, iar măsurile de reglare socială sunt expresii normative în cadrul sistemelor de norme ale grupurilor sociale, care nu se reduc la normele cutumiare, pe când „măsurile administrate de justiție" sunt statuate prin norme superioare celor de grup: sistemul normativ etatic. În esență, însă postulatul de lucru al autorului confirmă ipoteza reproducției homeostatice examinată anterior.

2. Homeostazie, frustrare și devianță

9. Reproducția socială homeostatică cum am menționat deja temeiul ontic pentru perpetuarea factorilor care favorizează și amplifică stresul, frustrarea, devianța, violența, adică în genere, a acelor factori care exprimă dedublarea identității ca alteritate.

Procesualitatea socială este deosebit de complexă și presupune participarea numeroaselor structuri și interacțiuni, care definesc până la urmă condiția umană însăși.

În acest sens, filosoful Herbert Marcuse sublinia că „presiunea socială pentru reproducerea ordinii stabilite" – adică „presiunea homeostatică", cum am spune astăzi – are un efect de frustrare asupra individului, dat fiind că ordinea existentă presupune, în linii generale conservarea unui anumit sistem al relațiilor de putere și de muncă, precum și a anumitor disponibilități controlate de timp liber, ceea ce provoacă individului o stare de nemulțumire, îndeosebi prin împiedicarea constantă a tentațiilor pe care le implică libertatea individuală de decizie.

Totodată, starea de supraaglomerare, vacarm şi convieţuire forţată, caracteristică pentru „societatea de masă", contribuie substanţial la amplificarea şi permanentizarea insatisfacţiilor.

Ca urmare, stresul şi frustrarea se vor exprima în irascibilitate şi animozitate generalizate, ce constituie premise imediate şi aproape necontrolabile ale unor evoluţii de agresivitate şi violenţă.

10. În genere, formele de putere socială care se manifestă în toate mediile şi organizările grupale (putere publică, puterea exercitată de formaţiunile politice, de alte asociaţii, fundaţii sau chiar în familie) pot stimula, direct sau indirect, geneza sentimentelor de frustrare şi pot cauza tensiuni în relaţiile societale. Astfel, în lipsa unui autocontrol permanent, puterea publică se poate îndepărta continuu de finalităţile sale sociale, atunci când nu le percepe în contextul rolului său de serviciu public.

Totodată, amplificarea aparatului de ordine publică în dauna realizării atribuţiilor sale, nu numai că sporeşte sentimentul de pericol şi nesiguranţă, dar în lipsa aplicării eficiente a normelor de descurajare a violenţei şi agresivităţii se va augmenta incontrolabil domeniul criminalităţii.

11. Fără a insista mai mult asupra raporturilor complexe dintre reproducţia homeostatică din societate şi fenomenele perturbatoare şi generatoare de devianţă, cu titlu provizoriu se pot formula unele concluzii:

- Reproducţia homeostatică a structurilor şi relaţiilor din societate este o condiţie necesară a reproducţiei factorilor criminogeni, a infracţionalităţii ca atare.
- În mediul social, relaţiile de determinare nu acţionează direct, ca în mediul fizic, ci după reţete mai complicate şi după legi de probabilitate statistică, cu variaţii şi dispersii dificil de prognozat.
- Caracterul mediat şi tendenţial al cauzalităţii în domeniu imprimă acesteia o anumită relativitate, în spatele căreia se vor afla acţiunile adecvate de combatere a devianţei, în genere şi a criminalităţii, în special.

Note bibliografice:

🕮 Walter B. Cannon, *The Wisdom of the Body*, în: „Modern Systems Research for the Behavioral Scientist", Chicago, 1968, p. 258

🕮 Jean-William Lapierre, *Viaţa fără stat? Eseu asupra puterii politice şi inovaţiei sociale,* Institutul European, Iaşi, 1997, p. 47

🕮 Idem, p. 48

🕮 Ibidem.

🕮 Emile Durkeim, *Regulile metodei sociologice,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p. 116

🕮 Denis Szabo, *Science et crime,* Paris-Montréal, 1968, p. 12

🕮 Herbert Marcuse, *Agresivitatea în societatea industrială contemporană,* în volumul „Scrieri filosofice", Ed. Politică, Bucureşti, 1977, p. 239

🕮 Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie,* Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1998, p. 135

CONSIDERAȚIUNI DESPRE MINORUL INFRACTOR ȘI MINORUL VICTIMĂ

Doina ARMEAN

1. Conceptul de minor

Minorul este o personalitate în formare, aflat într-un proces de dezvoltare biopsihică, desăvârşirea sa depinzând de mediul social, familial şi educaţional în care creşte.

În sensul Convenţiei cu privire la drepturile omului (ratificată de România prin Legea nr. 18/1990), prin „copil" se înţelege orice fiinţă umană cu vârsta sub 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabileşte limita majoratului sub această vârstă.

2. Principiile ce stau la baza ocrotirii copilului sunt următoarele:

– respectarea şi promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului;

– egalitatea şanselor şi nediscriminarea;

– responsabilizarea părinţilor cu privire la exercitarea drepturilor şi îndeplinirea obligaţiilor părinteşti;

– primordialitatea responsabilităţii părinţilor cu privire la respectarea şi garantarea drepturilor copilului;

– respectarea dreptului copilului la viaţa de familie;

– descentralizarea serviciilor de protecţie a copilului, intervenţia multisectorială şi parteneriatul dintre instituţiile publice şi organismele private autorizate;

– asigurarea unei îngrijiri individualizate şi personalizate pentru fiecare copil;

– respectarea demnităţii şi opiniei copilului, ţinând cont de vârsta şi capacitatea de înţelegere a acestuia;

– asigurarea stabilităţii şi continuităţii în îngrijirea, creşterea şi educarea copilului, ţinând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală şi lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecţie;

– celeritatea în luarea unor măsuri corespunzătoare de protecţie;

– asigurarea protecţiei împotriva abuzului şi exploatării copilului;

– interpretarea fiecărei norme juridice referitoare la drepturile copilului în corelaţie cu ansamblul reglementărilor din această materie.

3. Acte normative interne şi internaţionale care reglementează regimul juridic al minorilor

I. Acte normative internaţionale

Nr. crt.	Actul normativ internaţional	Data şi locul adoptării de organismele internaţionale	Actul normativ de ratificare de către România	Obiective
1.	Convenţia O.N.U. cu privire la drepturile copilului	mai 1989	Legea nr. 18/1990	Garantarea şi promovarea drepturilor copilului, aşa cum sunt definite în convenţie şi în conformitate cu principiile şi normele enunţate de aceasta.

2.	Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei	Strasbourg, 1975	Legea nr. 101/1992	Îmbunătățirea statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, reducând diferențele de statut juridic între aceştia şi cei născuți în timpul căsătoriei.
3.	Convenția europeană asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii	Haga, 1980	Legea nr. 100/1992	Instituirea unei proceduri judiciare şi administrative mai elastice, menită să asigure înapoierea fără pericol a copilului şi obținerea asistenței juridice.
4.	Convenția europeană în materia adopției de copii	Strasbourg, 1967	Legea nr. 15/1993	Adoptarea unor practici şi principii comune menite să asigure realizarea deplină a intereselor copilului adoptat.
5.	Convenția asupra protecției copiilor şi cooperării în materia adopției internaționale	Haga, 1993	Legea nr. 84/1994	Stabilirea unor garanții pentru ca adopțiile internaționale să se înfăptuiască în interesul superior al copilului şi în respectul drepturilor fundamentale care îi sunt recunoscute în dreptul internațional, instaurarea unui sistem de cooperare între statele contractante pentru a preveni astfel răpirea, vânzarea sau traficul de copii şi, nu în ultimul rând, să asigure recunoaşterea în statele contractante a adopțiilor realizate potrivit convenției
6.	Convenția N.U. împotriva criminalității organizate transnaționale şi Protocolul adițional privind prevenirea, reprimarea şi pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor şi copiilor	New York, 15 noiembrie 2000	Legea nr. 65/2002	
7.	Convenția O.I.M. privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor şi acțiunea imediată în vederea eliminării lor	Geneva, 1999	Legea nr. 203/2000	Sancționarea celor mai grave forme ale muncii copiilor, respectiv: – toate formele de sclavie sau practicile similare; – utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul prostituării, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice, – utilizarea, recrutarea sau

				oferirea unui copil în scopul unor activităţi ilicite, mai ales pentru producţia şi traficul de stupefiante; – muncile care, prin natura lor sau prin condiţiile în care se exercită sunt susceptibile să dăuneze sănătăţii sau moralităţii copilului.

II. Acte normative elaborate în plan intern în materia protecţiei drepturilor copilului

– **Legea fundamentală a României** a ridicat la nivel de principiu constituţional protecţia „copiilor şi tinerilor" în art. 45, garantându-se libera dezvoltare a personalităţii umane, interzicerea exploatării minorilor sau folosirea la activităţi care le pun în primejdie viaţa, interzicerea angajării minorilor sub 15 ani etc.

– **Codul familiei** stabileşte o serie de drepturi şi îndatoriri ale părinţilor faţă de copii minori, precum şi ale tutorelui şi curatorului.

– Prima lege specială care reglementează adopţia a fost **Legea nr. 11/1990 privind încuviinţarea adopţiei** care a stipulat expres modalităţi şi proceduri privind adopţia internaţională.

Prin **O.U.G. nr. 25/1997** a fost modificat şi completat succesiv în scopul unei mai bune gestionări a fenomenului adopţiei, punând bazele unui nou sistem în această materie, care se fundamentează pe câteva principii: adopţia ca măsură definitivă a protecţiei copilului, obligarea adoptatorului de a exercita drepturile şi obligaţiile părinteşti, prioritatea adopţiei naţionale faţă de adopţia internaţională.

Coordonarea unitară a activităţii instituţiilor implicate în procesul de adopţii este realizată de către Comitetul Român pentru Adopţii.

– În 1992 s-a adoptat **Legea nr. 53/1992 privind protecţia specială a persoanelor handicapate**, prin care s-a urmărit instituirea unor măsuri speciale de protecţie a copiilor cu deficienţe senzoriale, fizice şi mentale, care să egalizeze şansele acestora la educaţie, tratament medical adecvat, calificare, integrare socială. **O.U.G. nr. 102/1999** a perfectat cadrul normativ ce reglementează protecţia persoanelor cu handicap.

– Prin **O.U.G. nr. 12/2001** a fost înfiinţată, ca organ de specialitate al administraţiei publice centrale, Autoritatea Naţională pentru Protecţia Copilului şi Adopţiei, care are ca principal obiectiv aplicarea politicilor şi elaborarea strategiilor, în domeniul promovării drepturilor copilului, îngrijirii şi protecţiei copiilor aflaţi în dificultate şi a celor cu handicap, precum şi în domeniul adopţiei.

– Sancţionarea părinţilor care îşi abandonează copiii, precum şi posibilitatea intervenţiei autorităţilor pentru protecţia acestor copii, a condus la adoptarea **Legii nr. 47/1993 privind declararea judecătorească a abandonului de copii**.

– Activitatea de protecţie a copilului aflat în dificultate este reglementată de **O.G. nr. 26/1997**, prin care obiectivul principal este dezinstituţionalizarea acestei categorii de copii, în paralel cu crearea unui sistem de protecţie bazat pe elaborarea unor strategii, monitorizarea respectării drepturilor copilului, responsabilizarea comunităţii, dezvoltarea de servicii alternative (centre de zi, centre maternale, centre de consiliere, sprijinire şi îngrijire).

– Prin **H.G. nr. 539/2001** a fost aprobată **Strategia guvernamentală în domeniul protecţiei copiilor aflaţi în dificultate în perioada 2001-2004**, document elaborat în spiritul

Convenției N.U. pentru Drepturile Copilului. Strategia își propune un număr de reforme radicale ce vor duce România la nivelul standardelor internaționale în domeniul protecției copilului.

Reformele vor avea în vedere toate aspectele sistemului de protecție a copilului, scopul principal fiind schimbarea sistemului de îngrijire în instituții într-un sistem de îngrijire de tip familial.

Principalele obiective ale reformei sunt:

➢ închiderea instituțiilor și dezvoltarea unor soluții alternative pentru copii instituționalizați, precum asistența maternală și casele de tip familial;

➢ prevenirea instituționalizării copiilor, oferind servicii alternative pentru ajutorarea familiilor nevoiașe: centre de zi sau centre pentru mamă și copil;

➢ în cazurile unde reintegrarea copiilor în familia naturală nu este posibilă, se va pune accentul pe adopția națională și pe asistența maternală, iar adopția internațională va fi luată în considerare doar în momentul în care toate celelalte opțiuni de plasament intern au fost epuizate.

Propunând un cadru de acțiune coerent, Strategia Guvernamentală 2001-2004:

- evidențiază rolul central al Autorității Naționale pentru Protecția Copilului și Adopției (A.N.P.C.A.) în abordarea problematicii copilului aflat în dificultate sau în situație de risc;
- stabilește cadrul instituțional prin care acțiunea ANPCA se integrează/corelează/coordonează cu acțiunea ministerelor și a celorlalte structuri guvernamentale responsabile în domeniul politicilor sociale, familiale și educaționale;
- evidențiază rolul esențial al administrației publice locale în rezolvarea cazuisticii referitoare la copii aflați în dificultate sau în situație de risc, precum și intenția de continuare a descentralizării acțiunii de la nivelul județelor la cel al localităților;
- prezintă cadrul de intervenție și colaborarea în domeniu cu societatea civilă, în special cu organizațiile neguvernamentale (române și străine), fără de care nu pot fi concepute dinamica sistemului de protecție a copilului, respectarea și promovarea drepturilor acestuia.

– **Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane,** creează un cadru legal special pentru sancționarea faptelor care constituie trafic de persoane și conține dispoziții exprese, în sensul sancționării mai aspre a traficului de minori. Legea prevede, de asemenea, că minorii victime ale traficului de persoane beneficiază de protecție și asistență specială în raport cu vârsta lor. În acord cu reacția statelor europene în fața fenomenului, prin această lege se instituie puncte de contact la nivelul Ministerului de Interne și al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru a înlesni schimbul de date și informații cu privire la investigația și urmărirea acestor infracțiuni, cu instituții similare din alte state.

– **Legea nr. 123/2001 privind regimul străinilor din România** vizează și minorii care însoțesc victimele traficului de persoane, sub aspectul obținerii vizelor de ședere, eliberării actelor de identitate și stabilirii domiciliului.

– Interesul minorului primează și în situația semnării protocolului de protecție a martorului, potrivit dispozițiilor **Legii nr. 682/2002 privind protecția martorilor.**

– Un alt fenomen infracțional care a căpătat amploare și în România după anii `90 este traficul și consumul de droguri. Necesitatea ținerii sub control a fenomenului a determinat adoptarea unor norme speciale – **Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.** Având în vedere gradul de pericol social al acestei infracțiuni, legea instituie ca circumstanță agravantă folosirea minorilor în traficul de droguri.

– **Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie** defineşte în mod expres noţiunea de violenţă în familie şi nominalizează categoriile de persoane care beneficiază de protecţia ei. Legea urmăreşte implicarea organelor administraţiei publice, a serviciilor de reintegrare socială, a organizaţiilor non-guvernamentale în vederea identificării tuturor formelor de abuz familial, a sancţionării lor cu celeritate, precum şi a sprijinirii şi protejării victimelor acestei agresiuni. În acest sens, în baza legii se va înfiinţa Agenţia Naţională pentru Protecţia Familiei, care are ca obiective elaborarea unor strategii şi programe de protecţie a victimelor, în cadrul unor centre specializate.

– În scopul protejării demnităţii persoanei, a pudorii şi a moralităţii publice, **Legea nr. 196/2003** instituie măsuri speciale de prevenire şi combatere a pornografiei, sancţionând penal şi contravenţional actele de implicare a minorilor în orice acţiuni de natură pornografică.

– **Legea nr. 705/2001 privind sistemul naţional de asistenţă socială** recunoaşte un drept la asistenţă socială, în cadrul unor instituţii specializate, organizate la nivel central şi teritorial, a copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap şi ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.

Strategia naţională de dezvoltare în domeniu urmăreşte implicarea autorităţilor statului şi consultarea cu principalii reprezentanţi ai societăţii civile.

– Prin **H.G. nr. 261/2000** au fost reorganizate instituţiile, secţiile de spital şi celelalte unităţi de protecţie specială a copilului în centre de tip familial pentru recuperarea şi reabilitarea copiilor cu handicap, sau, după caz, în alte servicii destinate îngrijirii, instabilităţii şi protecţiei drepturilor copilului, în cadrul serviciilor publice specializate din subordinea consiliilor judeţene şi locale.

Pentru protejarea familiei aflată în dificultate, prevenirea instituţionalizării copiilor şi respectarea drepturilor lor, o serie de alte acte normative adoptate reglementează diferite măsuri:

- concediu plătit pentru îngrijirea copilului;
- asigurarea minimului de hrană zilnică pentru anumite categorii de persoane, prin cantine speciale;
- acordarea de salarii asistenţilor pentru copii cu handicap;
- acordarea de ajutoare sociale pentru familii cu venituri mici sau fără venituri;
- acordarea de alocaţii de stat pentru copii;
- dreptul la locaţii suplimentare pentru familiile numeroase.

Capitolul I
MINORUL INFRACTOR

1. Delincvenţa juvenilă în România

Definită ca „ansamblul abaterilor şi încălcărilor de norme sociale, sancţionate juridic, săvârşite de minori", delincvenţa juvenilă a căpătat o amploare din ce în ce mai mare în societatea românească aflată în tranziţie.

Amplificarea factorilor sociali favorizanţi – şomajul, sărăcia, lipsa oportunităţilor, inegalitatea şanselor socio-economice şi educaţionale – au surclasat posibilităţile reale ale instituţiilor responsabile în combaterea şi prevenirea fenomenului delincvenţional. Condiţiile din ce în ce mai dificile de integrare în viaţa socială, degradarea sistemului educaţional, absenteismul şcolar, îi determină pe adolescenţi şi tineri să se reorienteze spre soluţii mai facile (chiar dacă ilicite) de acţiune, pentru atingerea unui statut socio-economic de dominare şi independenţă financiară, „promovat" ca model actual în plan social.

Dinamica numărului total de infracțiuni săvârșite de minori, pentru care s-a dispus trimiterea în judecată

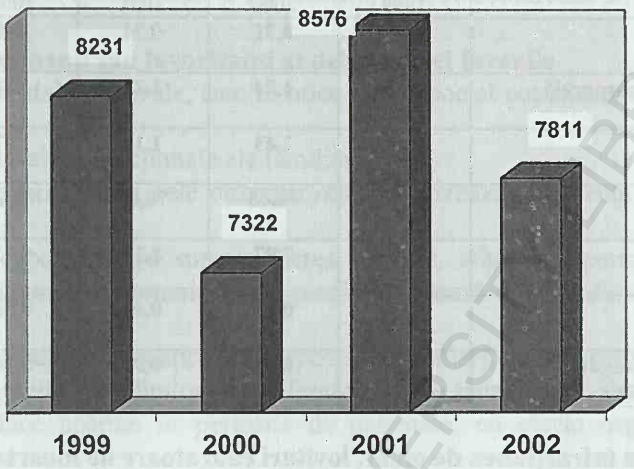

2. Dinamica fenomenului delincvenței juvenile evidențiată în date statistice în perioada 1990-2003 (semestrul I):

Analiza celor mai generale aspecte referitoare la minorii participanți la infracțiuni, în perioada 1990-2003 (semestrul I) evidențiază următoarele dimensiuni statistice ale delincvenței juvenile:

– **După criteriul vârstei** ⇨categoria cea mai reprezentativă a minorilor care săvârșesc infracțiuni este cea cuprinsă între 14-18 ani, categorie ce constituie aproximativ 85% din totalul participanților minori la comiterea de infracțiuni.

– **După criteriul ocupației** ⇨se constată o menținere relativ constantă a ponderii minorilor care au abandonat școala și nu au nicio ocupație (aproximativ 71%). De menționat că, în ultimii ani s-a înregistrat o creștere a numărului de infracțiuni săvârșite de minorii proveniți din rândul elevilor, unele fapte imputabile penal fiind comise de către aceștia sub influența consumului exagerat de alcool.

Ponderea diferitelor categorii de minori trimiși în judecată, după criteriul ocupației

Ocupația	% din totalul minorilor trimiși în judecată				
	1999	2000	2001	2002	Sem I – 2003
Încadrați în muncă	5,88	3,31	2,88	2,41	2,49
Elevi	24,41	24,55	25,10	24,88	25,94
Fără ocupație	69,61	72,12	72,02	72,69	71,56

– **După tipul infracțiunilor** ⇨ ponderea principală o dețin **furturile**, cu procente de peste 70% din totalul infracțiunilor.

Dintre infracțiunile comise cu violență, ponderea cea mai mare o deține **infracțiunea de tâlhărie** (peste 20 %).

Dinamica numărului minorilor trimişi în judecată pentru diferite categorii de infracţiuni

Infracţiuni		% din totalul infracţiunilor				
		1999	2000	2001	2002	Sem I – 2003
1.	Omor Art. 174	0,48	0,71	0,74	1,13	0,77
2.	Vătămare corporală Art. 181	1,51	1,84	1,73	1,71	1,73
3.	Viol Art. 197	0,94	1,43	1,17	1,77	0,80
4.	Furt Art. 208	76,68	76,48	76,00	73,43	74,47
5.	Tâlhărie Art. 211	7,84	7,97	8,20	9,12	9,36
6.	Prostituţie Art. 328	0,26	0,47	0,45	0,56	0,51
7.	Trafic de droguri Lg. 143/2000	0,02	0,01	0,05	0,38	0,28

Referitor la **infracţiunea de omor, lovituri cauzatoare de moarte şi tentativă de omor,** în perioada analizată, acestea nu au avut o evoluţie spectaculoasă (max. 5%), dar s-au remarcat prin scăderea vârstei participanţilor şi creşterea graduală a duritătii şi chiar cruzimii făptuitorilor.

În ceea ce priveşte autorii minori ai infracţiunii de tâlhărie, ar trebui menţionate câteva aspecte cu caracter de generalitate:

– în peste 50% din cazuri, tâlhăriile sunt săvârşite prin asociere în grupuri, cu participarea unor minori;

– în peste 80% din cazuri, autorii provin din mediul urban;

– peste 60% din minori erau fără ocupaţie.

Un alt gen de infracţiuni, care se distinge în cadrul faptelor cu violenţă – prin consecinţele psiho-sociale grave pe care le generează – **este violul.** În general, ponderea infracţiunilor referitoare la viaţa sexuală, precum şi a celor de prostituţie – proxenetism s-a menţinut relativ constantă, ajungând în anul 2001 la 8,9% din totalul infracţiunilor de viol.

Infracţiunea de mare gravitate şi cu evoluţia cea mai alarmantă săvârşită de minori o constituie **infracţiunea de trafic de stupefiante.** Acest tip de infracţiuni, cu o cazuistică aproape inexistentă la începutul anilor '90, a cunoscut o creştere liniară până în anul 1997, înregistrând o relativă stagnare în următorii 4 ani.

Un motiv real de îngrijorare îl constituie faptul că, în lipsa banilor, nu a drogurilor, pentru care există deja o adevărată piaţă de desfacere, au început să fie utilizate tot felul de amestecuri medicamentoase cu efecte devastatoare.

Infracţiunile comise de **minorii români aflaţi ilegal pe teritoriul altui stat** sunt extrem de diverse, de la cerşetorie şi vagabondaj, până la furturi, tâlhării, prostituţie.

Din analiza datelor statistice se pot desprinde câteva caracteristici ce conturează fenomenul delincvenţei juvenile:

1) creşterea numărului de infracţiuni faţă de numărul participanţilor la comiterea lor, ceea ce explică tendinţa adolescenţilor de a se organiza în grupuri care pot săvârşi mai multe fapte penale până în momentul descoperirii lor şi aplicării sancţiunilor penale;

2) extinderea ariei sociale a devianţei din care se recrutează delincvenţii minori, incluzând chiar şi localităţile rurale;

3) victimele infractorilor minori sunt, de cele mai multe ori, alți minori (furturi, violuri, loviri);

4) atragerea minorilor în grupuri infracționale conduse de majori aparținând unor rețele organizate ce exploatează în special copii și adolescenți, ceea ce conturează un sistem structural al criminalității infantile.

3. Factori determinanți sau favorizanți ai delincvenței juvenile

I. Cauze psiho-sociale generale, care în orice sistem social pot aduce copilul în postura de delincvent;

– carențele structurale și funcționale ale familiei;

– familiile monoparentale și cele dezorganizate favorizează delicvența juvenilă în cca. 30% din cazuri;

– lipsa de preocupare pentru supravegherea copiilor, atitudinea permisivă exagerată, tolerantă a părinților, ignorarea comunicării cu școala facilitează în 85% din cazuri săvârșirea de fapte antisociale;

– deficiențe ale mediului educațional (în special cel școlar) care nu răspunde aspirațiilor elevului și determină apariția atitudinilor de indiferență față de școală, eșec, abandon școlar etc.;

– probleme psihice apărute în perioada de pubertate, cu efecte negative pe planul integrării sociale;

– socializarea negativă pe care o realizează anumite grupuri (ex. cele stradale);

– o sursă neașteptată, dar reală, de minori delicvenți, o reprezintă „copii de bani gata", care, datorită plictiselii sau, „teribilismelor", ajung să săvârșească fapte din domeniul consumului sau traficului de droguri, vătămări corporale grave, încălcării regimului armelor, accidentelor grave de circulație.

II. Cauze specifice societății românești în tranziție, caracterizate printr-o complexă problematică socială ce condiționează sau acționează direct în favoarea apariției unor comportamente delincvente;

– inadvertențe în cadrul sistemului legislativ care reglementează atribuțiile instituțiilor abilitate să participe la prevenirea și combaterea delincvenței juvenile, ceea ce conduce la lipsa unei acțiuni unitare și coerente a acestei instituții;

– scăderea nivelului de trai, creșterea ratei șomajului, asistența socială deficitară au consecințe imprevizibile și conduc la forme de manifestare infracționale deosebit de violente;

– creșterea gradului de permisivitate socială, sub forma pasivității față de încălcarea legii, altfel spus, diminuarea spiritului civic;

– scăderea influenței instanțelor de control social, mai ales al școlii și familiei, a căror autoritate a scăzut foarte mult în contextul exploziei de"drepturi și libertăți";

– apariția unor condiții care au amplificat unele aspecte ale „socializării negative";

– preocupări formale în domeniul asistenței sociale a minorilor care au comis fapte penale, ceea ce favorizează repetabilitatea comportamentului delincvent;

– disfuncții familiale accentuate în această perioadă;

– influența nefastă a mass-media, care abundă în prezentarea excesivă a infracțiunilor săvârșite de minori și adulți, publicitatea agresivă prin care valorile morale și sociale sunt înlocuite cu non-valori, prezentarea unor filme cu un puternic conținut de agresivitate și de promiscuitate, toate acestea ducând la promovarea unui tip uman antisocial, preluat cu ușurință de minori.

4. Tendințe majore ale delincvenței juvenile înregistrate în perioada de tranziție

Profilul delincvenței juvenile în România evidențiază dezvoltarea unor manifestări care pot să conducă în direcții controversate și periculoase, cum ar fi:

– proliferarea comportamentelor extreme şi extravagante – cu toate că sunt privite cu o anumită doză de înţelegere datorită vârstei celor care le afişează, nu au fost identificate programe educative pentru prevenirea incidenţelor negative ale unor asemenea manifestări;

– poluarea mediului social prin prestarea unor activităţi cu un aparent pericol social redus creează riscul de implicare crescută în activităţi nocive ca: vagabondajul, cerşetoria, jocurile de noroc, toate acestea fiind faze incipiente pentru comiterea unor infracţiuni mai grave, cum ar fi: furturile, tâlhăriile etc.;

– implicarea constantă a minorilor în acte de violenţă familială – reprezentări ale deficienţelor şi disfuncţiilor educative ale familiei în gestionarea apariţiei şi dezvoltării unor manifestări deviante şi delincvente la vârsta adolescenţei. Disoluţia grupului familial, deteriorarea climatului afectiv şi emoţional al acestuia, lipsa de comunicare socială, deficienţe ale stilului educativ parental, lipsa de supraveghere de către părinţi sau cadre didactice reprezintă, la rândul lor factori care influenţează negativ conduita minorului, determinându-l în anumite condiţii favorizante, să comită şi chiar să reitereze acte cu caracter deviant;

– creşterea constantă a infracţiunilor cu violenţă, datorită fenomenului de inducţie şi socializare negativă promovate constant prin multiple segmente media, cât şi ca o consecinţă a slăbirii legăturilor cu grupurile de socializare primare (familia) şi secundare (şcoala);

– săvârşirea de infracţiuni prin asocierea în grupuri, prin preluarea unor modele occidentale, coagularea minorilor în grupuri stradale aparent inofensive, conduce de cele mai multe ori la manifestări deviante care se pot transforma în fapte grave: violuri, tâlhării, furturi, distrugeri etc.;

– accentuarea şi multiplicarea consumului de droguri, în rândul minorilor – cu toate că este un fenomen relativ nou în societatea românească, proliferarea consumului de droguri este îngrijorătoare, reţelele se multiplică şi se diversifică, numărul consumatorilor creşte, ariile de diseminare se extind, iar primele victime se regăsesc în spectrul diversificat al adolescenţilor;

– cu privire la exploatarea minorilor prin reţelele de prostituţie, se identifică o tendinţă de stagnare şi chiar de diminuare constantă prin măsurile adecvate de limitare şi combatere a exploatării sexuale în scop comercial.

5. Cadrul juridic aplicabil minorilor care au comis o faptă prevăzută de legea penală.

I. Vârsta răspunderii penale

Criteriul vârstei are importante consecinţe sub aspectul răspunderii penale a minorului care a săvârşit o faptă penală, întrucât potrivit Codului penal (art. 99) – „Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal, numai dacă se dovedeşte că a săvârşit fapta cu discernământ. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal".

Pentru minorul cu vârsta sub 14 ani, ca şi pentru cel cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani (care a săvârşit fapta fără discernământ) intervine o cauză care înlătură caracterul penal al faptei, şi anume, **minoritatea**, prevăzută de art. 50 C.p.: „Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală săvârşită de un minor care, la data comiterii acesteia, nu îndeplinea condiţiile legale pentru a răspunde penal".

Totuşi, aşa cum rezultă dintr-o expunere motivată a Curţii Constituţionale: „chiar dacă fapta antisocială săvârşită de un astfel de minor nu atrage răspunderea sa penală, ea trebuie să constituie temeiul luării faţă de minori a unor măsuri de ocrotire, care au un dublu caracter: acela de protecţie socială a minorilor faţă de factori ce ar periclita dezvoltarea armonioasă a personalităţii lor, precum şi acela de apărare a societăţii de pericolul proliferării unor asemenea fapte".

II. Cadrul legal şi instituţional pentru minorii care nu răspund penal

În ceea ce priveşte minorii care au comis o faptă penală, dar care nu răspund penal (fie pentru că au vârsta mai mică de 14 ani, fie că au comis fără discernământ fapte penale), legislaţia se confruntă cu un adevărat vid legislativ.

Astfel, în Codul penal este reglementat numai regimul sancţionator al minorilor care răspund penal, iar prevederile referitoare la măsurile de protecţie ce pot fi luate în cazul acestor minori, cuprinse în capitolul III al O.U.G. nr. 26/1997 privind protecţia specială a copiilor aflaţi în dificultate, au fost declarate neconstituţionale prin Decizia nr. 47/1999 a Curţii Constituţionale.

În prezent, singura măsură ce se poate dispune împotriva unui minor care a comis o faptă penală, dar care nu răspunde penal, este plasamentul minorului în regim de urgenţă într-un centru de primire, pe o perioadă de cel mult 15 zile. Măsura poate fi dispusă doar de serviciul public specializat pentru protecţia copilului, organele de poliţie fiind obligate să acorde sprijinul necesar aplicării acestor măsuri. Pe durata plasamentului de urgenţă se suspendă exerciţiul drepturilor părinteşti.

Fapte penale comise de minori între 14-18 ani care nu răspund penal

Categorii fapte penale	1999	2000	2001
a) Fapte penale comise cu violenţă – total –	**118**	**161**	**104**
– omor	1	-	1
– L.C.M.	-	-	-
– tentativă de omor	2	-	1
– vătămare corporală gravă	8	24	7
– viol	22	15	13
– tâlhărie	85	115	68
b) Alte fapte penale – total –	**2707**	**2335**	**1956**
– furt din proprietate publică	1705	1759	1289
– furt din proprietate privată	139	230	148
Total participanţi minori	**1670**	**2150**	**1405**
Total fapte penale comise	**2825**	**2496**	**2060**

În vederea asigurării respectării drepturilor minorului delincvent, asigurării protecţiei şi asistenţei specifice nevoilor speciale ale acestor copii, legea prevede înfiinţarea în cadrul direcţiilor judeţene pentru protecţia copiilor a unor birouri sau servicii speciale de delincvenţă juvenilă, lucru realizat în foarte puţine localităţi şi unele sectoare din Bucureşti.

III. Regimul sancţionator al minorilor care răspund penal

Codul penal instituie pentru minorii care răspund penal un regim sancţionator mixt, special, constând în: **măsuri educative** – mustrarea, libertatea supravegheată, internarea într-un centru de reeducare şi internarea într-un institut medical (art. 101 C.p.) şi **pedepse** – închisoarea şi amenda (conform art. 109 C.p.).

Art. 100 C.p. prevede ca la alegerea sancţiunii să se ţină seama de gradul de pericol social al faptei săvârşite, de starea fizică, de dezvoltarea intelectuală şi morală, de comportarea lui, de condiţiile în care a fost crescut şi în care a trăit şi de orice alte elemente de natură să caracterizeze persoana minorului, iar pedeapsa se aplică numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea minorului.

Potrivit art. 20 alin. (1) din Constituție, dispozițiile privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte, iar alin. (2) al art. 20 prevede ca, în materia drepturilor fundamentale ale omului, dacă există neconcordanțe între legile interne și pactele și tratatele internaționale, prevederile acestora din urmă au prioritate și constituie garanțiile necesare pentru a respecta și a întări drepturile și libertățile minorilor aflați în conflict cu legea.

În acest fel devin aplicabile, în condițiile în care legislația internă nu le-ar reglementa, principiile și dispozițiile **Convenției cu privire la drepturile copilului referitoare la justiția pentru minori (Regulile de la Beijing)**, precum și cele ale **Recomandărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei R(87)20**, referitoare la reacția socială față de delincvența juvenilă și alte instrumente juridice internaționale la care România a aderat.

Prin Legea nr. 140/1996 de modificare și completare a Codului penal s-a prevăzut, printre obligațiile pe care minorul le are în timpul executării măsurii educative a libertății supravegheate, de a presta o activitate neremunerată în folosul societății într-o instituție de interes public, fixată de instanță, cu o durată de la 50 până la 200 de ore, după programul de școală sau în vacanță. Aceeași prevedere se aplică și minorilor cărora li s-a suspendat condiționat executarea pedepsei cu închisoarea, până la vârsta de 18 ani. După împlinirea acestei vârste, tânărul trebuie să îndeplinească obligațiile impuse în cadrul instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere (art. 86 C.p.), printre care să desfășoare o activitate și să urmeze un curs de învățământ.

Măsurile expuse, incluse în Codul penal, au avut la bază experimentarea unor alternative la pedeapsa închisorii, în cadrul unui program dezvoltat de Ministerul Justiției și Reprezentanța Specială UNICEF în România, într-o perioadă de 2 ani.

Această scurtă trecere în revistă a regimului juridic aplicabil diferitelor categorii de minori delincvenți a fost necesară pentru a avea o vedere unitară asupra sistemului legislativ și instituțional și a putea desprinde principalele aspecte ce-l caracterizează. Astfel, se pot constata următoarele:

1) În general, față de minorii delincvenți se aplică măsuri aspre, existând în ultimii ani tendința utilizării excesive a măsurilor în mediu închis. Poliția propune, în numeroase cazuri, luarea măsurii arestării preventive, după ce, în prealabil, minorii fuseseră reținuți în urma săvârșirii unor infracțiuni; parchetul confirmă aceste măsuri, prin emiterea mandatelor de arestare, iar instanțele pronunță în mod excesiv hotărâri de sancționare în mediu închis (penitenciar sau centru de reeducare).

Astfel, în primele 9 luni ale anului 2002, numărul total al minorilor condamnați a fost de 5063, dintre care 2136 (42%) minori au fost condamnați la pedeapsa închisorii, pentru 278 (5,5%) minori s-a dispus internarea într-un centru de reeducare și numai pentru 682 (13,5%) minori s-a aplicat măsura privind libertatea supravegheată.

Folosirea excesivă a măsurilor și pedepselor privative de libertate contravin dispozițiilor **Convenției cu privire la drepturile copilului** și altor Reguli și standarde internaționale, potrivit cărora, privarea de libertate reprezintă o măsură extremă și nu poate fi luată decât pe cea mai scurtă perioadă de timp posibilă".

Conform datelor statistice, nr. minorilor în arest preventiv reținuți în arestul poliției se prezintă, după cum urmează:

– 1999 – 2040 minori, reprezentând 8,82% din totalul de 23.125 persoane reținute;
– 2000 – 2040 minori, reprezentând 9,05% din totalul de 23.077 persoane reținute;
– 2001 – 2285 minori, reprezentând 8,90% din totalul de 25.416 persoane reținute.

2) Lipsa corelării unor dispoziţii din Codul penal şi Codul de procedură penală face ca în prezent să asistăm la situaţii paradoxale, pentru minorii delicvenţi executarea pedepsei închisorii în penitenciar devenind mai „atractivă" decât executarea măsurii educative a internării într-un centru de reeducare.

	1999				2000				2001			
	Total	Amendă	Detenţie	Măsuri educative	Total	Amendă	Detenţie	Măsuri educative	Total	Amendă	Detenţie	Măsuri educative
Infracţiuni contra persoanei	682	152	258	272	594	159	216	219	596	154	239	203
Infracţiuni contra patrimoniului	7465	81	3653	3731	5703	54	2864	2785	5608	30	2667	2911
Infracţiuni contra autorităţii	14	8	-	6	2	-	1	1	8	3	4	1
Infracţiuni de fals	36	2	20	14	24	-	4	20	22	2	10	10
Infracţiuni care aduc atingere unor relaţii privind convieţuirea socială	79	11	38	30	63	2	37	24	70	9	21	40
Proxenetism	-	-	-	-	10	-	7	3	5	-	1	4
Prostituţie	-	-	-	-	25	-	17	8	22	3	7	12

Deseori, în practică, constatăm că minorii ajunşi în instanţă solicită, ei înşişi, părinţii acestora şi chiar avocaţii aleşi sau din oficiu, ca eventuala pedeapsă să fie executată în penitenciar. Această modalitate de executare oferă în mod cert minorului delincvent anumite avantaje faţă de centrul de reeducare:

– reducerea cu jumătate a pedepsei;

– posibilitatea liberării condiţionate după executare unei treimi din pedeapsa aplicată, faţă de executarea pe o durată nedeterminată a măsurii educative şi posibilitatea prelungirii ei peste vârsta de 18 ani cu cel mult 2 ani.

Această situaţie paradoxală se explică, nu în ultimul rând, prin faptul că în centrele de reeducare condiţiile de cazare, masă, utilităţi sunt asemănătoare cu cele din penitenciare.

3) Sancţiunea privind libertatea supravegheată, deşi este principala măsură neprivativă de libertate, nu poate fi dispusă dacă minorul care a săvârşit fapta a împlinit în timpul procesului penal vârsta de 17 ani, deoarece ea este dispusă pe o perioadă de 1 an, care curge de la data punerii în executare a măsurii şi nu poate fi executată decât pe perioada minorităţii. Acest fapt are consecinţe dintre cele mai nocive deoarece, chiar dacă reabilitarea minorului s-ar putea realiza fără a fi nevoie de privarea lui de libertate, acest lucru nu este posibil pentru că instanţele nu pot aplica măsura pe o perioadă mai scurtă de 1 an şi nici nu o poate prelungi după împlinirea vârstei de 18 ani, aşa încât de cele mai multe ori se recurge la aplicarea unei măsuri cu privare de libertate.

4) O situație specială o prezintă măsura internării într-un institut medical-educativ, prevăzut în art. 105 C.p., măsură aplicată minorilor care „din cauza stării fizice sau psihice au nevoie de tratament medical şi de un regim special de educație". Din păcate însă, nici până acum nu s-a înființat Institutul medical-educativ, ceea ce face ca minorii față de care s-a dispus totuşi această măsură de către instanțe judecătoreşti să se regăsească fie în centrul de reeducare, fie în secțiile unor spitale, astfel încât nu se realizează scopul urmărit prin aceste măsuri educative.

Consecințele sunt dintre cele mai grave pentru minorii care răspund penal, dar care sunt bolnavi sau prezintă un anumit handicap fizic care ar impune internarea lor în astfel de institute speciale în vederea tratării lor sau, după caz, a aplicării unui regim special.

5) Măsura privind internarea într-un centru de reeducare se ia pe o **perioadă nedeterminată,** ceea ce contravine principiilor cuprinse atât în Convenția cu privire la drepturile copilului, cât şi în standardele minime cu privire la administrarea justiției pentru minori, unde se prevede interdicția de a dispune privarea de libertate pe o perioadă nedeterminată.

6) În prezent, sistemul penitenciar destinat sancționării minorilor din România nu prevede încă o delimitare strictă față de cel aplicat adulților.

Din cele 42 de penitenciare existente, numai unul singur (Penitenciarul pentru minori şi tineri Craiova) şi trei centre de reeducare minori (Tichileşti, Găeşti, Tg. Ocna) tratează exclusiv problema minorilor.

6. Prevenirea delincvenței juvenile

I. Principiile pe care ar trebui să se bazeze o politică de prevenire sunt:

1) Prevenirea delincvenței juvenile necesită eforturi din partea întregii societăți, în scopul asigurării unei dezvoltări armonioase a copiilor şi tinerilor, urmărind evoluția personalității lor de la cea mai fragedă vârstă;

2) Preocupările desfăşurate în vederea prevenirii şi reducerii fenomenului de infracționalitate juvenilă trebuie orientate spre copil, care trebuie să joace un rol activ şi să accepte parteneriatul în cadrul societății;

3) În vederea conceperii şi implementării de politicii de prevenire, este esențială colaborarea între instituțiile statului cu atribuții sau preocupări în domeniu, precum şi între acestea şi şcoală, familie, comunitățile locale, organizații neguvernamentale sau voluntari;

4) Politica de prevenire trebuie să se bazeze pe o strategie comună şi pe o acțiune coerentă, completă şi integrată din partea instituțiilor implicate.

II. Strategie de prevenire

O posibilă strategie de prevenire ar trebui să prevadă două tipuri de intervenție:

1. Intervenții indirecte ⇨prin acțiunea asupra cauzelor generale ce conduc la apariția fenomenului de delincvență juvenilă:

– identificarea, structurarea şi implementarea posibilităților societății pentru îmbunătățirea condițiilor de viață (limitarea şomajului, ridicarea standardelor de viață);

– măsurile în domeniul învățământului şi protecției sociale (asigurarea unei educații obligatorii, gratuite şi de bună calitatea, asistarea grupurilor dezavantajate, marginalizate sau cu risc de marginalizare, prevenirea abandonului şi a instituționalizării copiilor abandonați);

– monitorizarea şi consilierea familiilor cu grad ridicat de risc social;

– intervenții în situații de criză.

2. Intervenții directe:

– reducerea potențialului de comitere a infracțiunilor;

– protecție fizică;

– consultanță antiinfracțiune;

– campanii de conştientizare şi informare a opiniei publice.

Strategia de prevenire trebuie să vizeze global prevenirea delincvenței juvenile și să cuprindă programele specifice pentru fiecare sector în parte, cu precizarea atribuțiilor instituțiilor, organizațiilor neguvernamentale sau persoanelor implicate.

Se va acorda o atenție deosebită principalelor instanțe de control social: familia, școala, comunitatea, mass-media.

a) Familia

Având vedere faptul că familia este mediul natural în care copilul crește și se dezvoltă, precum și faptul că părinților le revine dreptul și obligația de a asigura copiilor lor educarea și supravegherea, prevenirea delincvenței trebuie să înceapă în familie, privită atât ca instrument – mijloc de a acționa asupra copilului – cât și ca subiect al prevenirii, atunci când în cadrul acesteia se descoperă anumiți factori ce pot impieta asupra dezvoltării armonioase a copilului, astfel:

– familiilor care au nevoie de asistență pentru depășirea situațiilor de conflict sau de instabilitate trebuie să li se acorde accesul la servicii de consiliere și asistență specializate;

– trebuie acordată o atenție sporită copiilor din familii afectate de schimburi economice, sociale și culturale bruște (ex.: emigranți, refugiați) dar și familiilor ce se confruntă cu probleme speciale (ex.: familii monoparentale cu mulți copii, familii dezorganizate, familii aparținând unor etnii).

b) Școala

La nivelul acestui segment s-au identificat mai multe carențe ale sistemului de învățământ sau ale programelor școlare:

– sistemul de învățământ este mai degrabă un învățământ pur informativ, și nu formativ, nefiind apt să asigure elevilor o reală pregătire pentru societate, ci doar o sumă de cunoștințe abstracte;

– absența din materiile studiate a unor elemente de drept de bază referitoare la drepturile omului și la sistemul de justiție din România sau din alte state, a unor informații care să avertizeze minorii asupra consecințelor comiterii unor fapte antisociale;

– lipsa de implicare și de responsabilitate a cadrelor din învățământ, care, de cele mai multe ori, consideră că problema delincvenței excede atribuțiilor lor și nu intervin nici în cazuri flagrante de comiterea unor fapte antisociale de către sau asupra unor minori.

c) Mass-media

Având în vedere capacitatea enormă a mass-mediei de formare a opiniei publice, sunt foarte mari efectele nocive pe care mass-media le poate avea asupra minorilor prin prezentarea unor emisiuni sau filme.

Cu riscul acesta se confruntă toate statele și tocmai de aceea încep să se elaboreze anumite instrumente de control asupra mass-mediei, nu în sensul cenzurii, ci în sensul de a se oferi prioritate rolului educativ al mass-media. Astfel, politica Uniunii Europene ce se conturează în acest domeniu prevede dreptul de a interveni în controlul programelor mass-media.

Orientarea politicii penale românești în materia delincvenței juvenile trebuie să țină seama de principiile și dispozițiile tratatelor și convențiilor internaționale la care România este parte, în special a **Convenției cu privire la drepturile copilului**, dar și a standardelor și regulilor stabilite de Națiunile Unite în materie, respectiv:

– Standardele minime ale N.U. cu privire la administrarea justiției juvenile – Regulile de la Beijing, 1985.

– Regulile și standardele minime pentru protecția minorilor care ispășesc o pedeapsă privativă de libertate;

– Ghidul cu privire la prevenirea delincvenței juvenile – Regulile N.U. de la Riyadh, 1990, precum și recomandările Consiliului Europei;

– Recomandarea Consiliului Europei, privind regulile europene pentru penitenciare;

– Recomandarea adoptată de Consiliul de Miniștrii al Consiliului Europei cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare.

Sistemul de justiție juvenilă ar trebui fundamentat pe baze comunitare, îndeosebi în cazul minorului care nu răspunde penal. Măsurile și sancțiunile comunitare sunt reglementate și aplicate în mod diferit de către legislațiile naționale, însă există unele elemente fundamentale comune:

– mențin infractorul în comunitate;

– impun infractorului anumite condiții și obligații pe care acesta trebuie să le îndeplinească: munca în folosul comunității, repararea prejudiciului cauzat victimei, participarea la anumite programe pentru recuperarea și resocializarea acestora.

III. Măsuri instituționale preconizate

Formarea de personal specializat la nivelul tuturor instituțiilor din sistemul judiciar, care instrumentează cauzele în care sunt implicați minori: poliție, parchet, instanțe.

Acest aspect este prevăzut în **Regulile de la Beijing** – art. 12.1 – „Pentru a-și îndeplini mai bine îndatoririle, ofițerii de poliție care în mod frecvent sau exclusiv au de-a face cu minori sau cei implicați recent în acest domeniu al prevenirii delincvenței juvenile, trebuie să primească o pregătire și o formare profesională specială".

Interesul introducerii instituției **judecătorului pentru minori** cu asemenea competențe constă și în posibilitatea de a conferi deciziilor privitoare la minori, mai ales acelea de retragere din mediul familial și de plasament, garanția unei proceduri judiciare spre deosebire de deciziile luate de comisia pentru protecția copilului, care sunt de natură administrativă.

O altă verigă importantă a justiției pentru minori o constituie instituția **procurorului pentru minori.**

Astfel, se impune ca:

– dosarele cu minori să fie examinate și soluționate de același procuror, asigurându-se astfel o continuitate a cercetării;

– să se realizeze o adevărată specializare în cauzele cu minori;

– același procuror să participe în instanță la judecarea cauzelor cu minori, având o imagine de ansamblu asupra gradului de pericol social al faptelor săvârșite de minori, cazuistică, probleme de drept specifice, nivelul sancțiunilor aplicate etc.

Odată sesizat cu săvârșirea unei infracțiuni, procurorul va efectua ancheta și va pronunța, după caz, următoarele soluții:

– trimiterea în judecată, în fața judecătorului pentru minori, dacă minorul răspunde penal;

– neînceperea urmăririi penale și înaintarea dosarului judecătorului pentru minori, dacă minorul nu răspunde penal, în scopul luării unei măsuri educative.

IV. Etapele procesului de reformă a sistemului de protecție judiciară a minorului

1. Întărirea serviciilor sociale specializate existente și specializarea în cadrul acestora a unor persoane care să consilieze, monitorizeze, asiste copiii înainte de proces, dar și pe tot parcursul procesului și, ulterior, în perioada de îndeplinire a măsurilor aplicate de instanțe.

2. Ulterior, urmează să se treacă la **crearea altor structuri decât cele existente,** respectiv a unor servicii sociale speciale, dotate corespunzător și interdisciplinare, specializate pentru intervenția în aceste cazuri.

Un rol deosebit revine şi ONG-urilor, acreditate şi cu experienţă în domeniu, care să colaboreze cu structurile internaţionale. În acest sens, legislaţia va fi completată cu norme speciale privind condiţiile de acreditare a acestor ONG-uri de către serviciile specializate la nivel local.

Se are în vederea **obligativitatea referatelor de evaluare** întocmite de către asistenţi sociali sau de către consilieri de probaţiune. Referatul de evaluare reprezintă instrumentul de bază ce serveşte instanţei în luarea măsurii pentru că el reflectă toate aspectele ce caracterizează situaţia minorului – medicală, familială, psihologică, socială, şcolară şi accesează toate sursele relevante: părinţi, profesori, colegi, prieteni, vecini etc.

3. Judecătorul va colabora în soluţionarea cauzelor, privindu-i pe minori, cu părinţii acestora, autoritatea tutelară, asistentul social, consilierul de reintegrare, reprezentant al unei O.N.G. acreditată.

Programul de Guvernare pe perioada 2001-2004 prevede, printre alte obiective, înfiinţarea unor instanţe specializate pentru soluţionarea proceselor cu minori.

Proiectul legii privind organizarea judiciară prevede obligativitatea înfiinţării a 12 tribunale pentru minori şi familiei, urmând ca până în 2007, numărul acestora să ajungă la 42, câte unul în fiecare judeţ şi unul în municipiul Bucureşti.

Analizând imperativul înfiinţării instanţelor specializate pentru soluţionarea cauzelor pentru minori şi familie, posibilităţile materiale, financiare şi umane, în anul 2003, s-a estimat ca posibilă şi necesară, constituirea, într-o primă etapă, a completelor specializate, care funcţionează, la nivelul tuturor instanţelor, de la 1 octombrie 2003.

4. Înlocuirea reglementărilor referitoare la regimul de executare a sancţiunilor penale, cu dispoziţii legale ce corespund noilor realităţi sociale şi tendinţelor actuale ale politicii penale internaţionale româneşti. În acest sens există mai multe demersuri comune ale instituţiilor guvernamentale şi ale societăţii civile de modificare a legislaţiei speciale în domeniu.

Prin proiectul de lege privind executarea pedepselor şi a măsurilor preventive cu privare de libertate, Direcţia Generală a Penitenciarelor şi-a propus următoarele obiective referitoare la delincvenţi:

– pedeapsa cu închisoarea poate fi aplicată condiţionat, numai cu respectarea a două cerinţe esenţiale legate de vârsta minorilor şi de gravitatea faptei. Astfel, pedeapsa cu închisoarea se poate aplica doar minorilor care au vârsta mai mare de 16 ani, iar dintre aceştia, numai celor care au comis infracţiuni foarte grave;

– pedeapsa cu închisoarea se va putea executa doar în penitenciare sau secţii speciale pentru minori, cu regim de executare specific, care asigură respectarea principiului separării minorilor de deţinuţii majori, dar şi al principiului interesului superior al copilului;

– asigurarea unei instrucţii şcolare corespunzătoare, prin programe specializate individualizate;

– creşterea şi diversificarea pregătirii profesionale, în scopul măririi şanselor de integrare profesională;

– pentru minorii care sunt liberaţi condiţionat sau care beneficiază de suspendarea executării pedepsei, instanţa trebuie să stabilească anumite obligaţii în sarcina acestora pe o perioadă determinată şi anume obligaţii de participare la diverse programe sau proiecte care să le asigure un trai autonom şi reintegrarea în societate.

5. Pentru perioada post-penală, este absolut necesară realizarea unei **reţele de suport** pentru că numai în acest fel se poate asigura o reală reintegrare şi se poate preveni recidivarea.

Capitolul II
MINORUL VICTIMĂ

1. Considerații generale

Minorul are calitatea de subiect pasiv al unor infracțiuni reglementate de Codul penal (exempli gratia: lipsirea de libertate în mod ilegal; actul sexual cu un minor; perversiune sexuală; corupție sexuală).

Reglementările adoptate în ultimii ani (vezi cap 3, p. 2-6) urmăresc pe cât posibil restrângerea fenomenului de abuz asupra minorului. Prin **abuz** asupra acestuia se înțelege, conform proiectului Legii privind drepturile copilului, orice acțiune a unei persoane care exercită o anumită formă de răspundere sau autoritate față de acesta, prin care se periclitează normala dezvoltare fizică, psihică, socială, integritatea și sănătatea sa.

Date privind minori, victime ale unor infracțiuni

Nr. crt.	Infracțiuni	% din totalul victimelor				
		1999	2000	2001	2002	Sem I 2003
1.	Omor – art. 174-176 C.p.	2,17	4,85	2,63	4,36	3,90
2.	Vătămare corporală gravă – art. 182 C.p.	2,27	2,27	2,79	1,90	3,07
3.	Lipsiri de libertate în mod ilegal – art. 189 C.p.	25,00	11,90	15,97	24,00	14,50
4.	Viol – art. 197 C.p.	20,60	22,74	26,33	36,22	37,00
5.	Perversiune sexuală – art. 201 C.p.	63,20	55,90	53,20	81,50	58,80
6.	Prostituție – art. 328 C.p.	13,04	16,41	9,86	25,30	1,30

Copilul face parte din categoria persoanelor cu vulnerabilitate victimială crescută datorată particularităților specifice psiho-comportamentale și de vârstă.

Forme grave de victimizare a copilului se întâlnesc în cadrul familiei și acestea pot avea consecințe nefavorabile asupra dezvoltării și maturizării sale.

Cele mai multe studii de specialitate subliniază că molestarea sexuală influențează evoluția normală, în sensul că minorii victimizați pot suferi de anxietate, depresie și pot prezenta un nivel scăzut de autoestimare.

O atenție deosebită trebuie acordată copilului abuzat sexual. Intervenția ulterioară și recuperarea minorului presupune acțiunea pe următoarele direcții:

– acțiune judiciară promptă;

– cunoașterea de către organele judiciare implicate a psihologiei copilului abuzat și a naturii abuzului;

– existența și acțiunea unei echipe pluridisciplinară pregătită specific pentru munca cu copii abuzați.

2. Aspecte particulare ale judecării cauzelor în care sunt implicați minori în calitate de inculpați sau victime

I. Desfășurarea judecății

Judecarea cauzelor care au ca obiect infracțiuni săvârșite de minori se judecă numai în prezența acestora (art. 484 C.p.p.) și în ședință nepublică (art. 485 C.p.p.). Numai în cazul

sustragerii dovedite de la judecată este posibil ca minorul să fie judecat în lipsă. Instanța are obligația de a dispune toate măsurile necesare pentru aducerea inculpatului minor la judecată.

Când în aceeaşi cauză sunt mai mulți inculpați, dintre care unii minori şi alții majori şi nu este posibilă disjungerea, instanța judecă în şedință publică (art. 486 C.p.p.). Considerăm că judecarea majorilor împreună cu minorii în şedință nepublică, cu respectarea tuturor drepturilor şi garanțiilor procesuale, ar fi mai indicată întrucât, şi în această situație, ar trebui să primeze interesul minorului.

Dispoziția privitoare la nepublicitatea şedinței de judecată ar trebui să fie aplicabilă şi în situația în care partea vătămată este minor, deoarece derularea procesului penal, audierea copilului, prezența inculpatului, a martorilor acuzării, a publicului, pot constitui tot atâtea traume pentru victimă.

II. Audierea minorului

Audierea minorului inculpat se face potrivit regulilor aplicabile majorului, însă în şedință nepublică.

Situația minorului victimă este mai grea, întrucât regula este audierea în şedință publică. Numai în mod excepțional, dacă se declară şedința secretă conform art. 290 C.p.p., minorul poate fi audiat fără prezența publicului. În practica judiciară, şedința este declarată secretă în cazul judecării infracțiunilor privitoare la viața sexuală.

În procesul civil, minorul care a împlinit vârsta de 10 ani, este audiat de instanță cu privire la încredințarea sa unuia dintre părinți în sala de consiliu.

Procedura audierii copilului este extrem de formalistă, aceasta nepermițând crearea unui dialog cald, apropiat, prietenos, propice unui dialog cu un minor.

În plus, purtarea obligatorie a robei este de natură să creeze un impact negativ, ducând la inhibarea copilului, cu consecințe asupra acurateței declarației.

De asemenea, emotivitatea şi modul în care copii percep realitatea şi uneori vocabularul restrâns, datorate vârstei, fac necesară intervenția unei echipe specializate – medic specialist, psiholog, psihiatru, educator, asistent social. În prezent, nu există astfel de echipe interdisciplinare, dar nevoia acestora a fost deja simțită. În practica judiciară, s-a făcut apel la psihologii din cadrul **Centrului de consilieri pentru familie şi copil**. Aceştia au fost audiați în calitate de martori, aducând informații utile cu privire la cele declarate de minorul victimă, respectiv la veridicitatea faptelor, credibilitatea copilului, urmările posibile asupra dezvoltării sale ulterioare, tratamentul medical necesar.

III. Compunerea instanței

Potrivit art. 15 alin. (3) din Legea nr. 92/1992, judecarea cauzelor cu minori se face de judecători anume desemnați de preşedintele instanței. În consecință, minorii inculpați ar trebui să fie judecați de complete specializate.

Nu aceeaşi este situația minorilor victimă, pentru care legiuitorul nu a simțit nevoia introducerii unei reglementări similare.

Judecarea tuturor cauzelor în care sunt implicați minori (inculpați sau victime) de către complete specializate ar creşte calitatea actului de justiție, întrucât magistratul specializat ar putea realiza o aplecare mai profundă asupra problematicii, printr-o înțelegere a psihologiei şi nevoilor sale. Toate cauzele referitoare la minori ar trebui judecate în cadrul unor instanțe specializate, de complete specializate. În cadrul acestora ar fi util să funcționeze echipe interdisciplinare, alcătuite din magistrați, polițişti, educatori, psihologi, asistenți sociali, care să colaboreze pentru înfăptuirea actului de justiție.

Modalitatea atingerii acestui deziderat ar fi o specializare în problematica minorului, a tuturor participanților la actul de justiție, în paralel cu o modificare legislativă care să acorde caracter obligatoriu acestei metode de lucru.

Lacune legislative există în prezent în ceea ce priveşte protecţia copilului după săvârşirea unor fapte ce l-au victimizat. Legislaţia actuală pune accentul pe prevenirea şi combaterea abuzurilor îndreptate împotriva minorilor şi pierde din vedere acţiunea de recuperare a minorului abuzat.

Unele dintre deficienţele actualului sistem, astfel cum au fost relevate de studiile efectuate, privesc:

– utilizarea insuficientă a posibilităţilor de protecţie reglementate de Codul familiei;

– lipsa informaţiei şi coordonării între serviciile care se ocupă de copil;

– minimalizarea gravităţii faptelor şi consecinţelor;

– insuficienţa personalului din poliţie, parchet şi instanţe, cu consecinţa supraîncărcării acestuia;

– rotaţia personalului, ceea ce creează dificultăţi la nivelul urmăririi copilului şi evoluţiei acţiunii de intervenţie;

– lipsa motivaţiei adecvate;

– lipsa pregătirii specifice a personalului din toate domeniile, chemat să lucreze cu minorul.

3. Măsuri pentru eficientizarea intervenţiei judiciare în cauzele cu minori

Pentru eficientizarea intervenţiei judiciare în cauzele cu minori şi în vederea realizării unei bune practici a fost relevată necesitatea luării unor măsuri privind:

– crearea unor servicii specializate în cadrul poliţiei şi parchetului, precum şi a unor instituţii specializate, care să aibă personal special desemnat şi pregătit în instrumentarea şi judecarea cauzelor cu minori, degrevat de alte sarcini;

– angajarea de psihologi şi asistenţi sociali care să fie implicaţi în cadrul procesului de cercetare şi urmărire penală;

– suplimentarea bugetului poliţiei, parchetului şi instanţelor pentru asigurarea condiţiilor materiale (spaţii, echipamente, mijloc de comunicare şi transport) şi a resurselor umane suficiente şi specializate;

– dezvoltarea formelor de pregătire universitară şi post-universitară în domeniul justiţiei pentru minori şi a criminologiei;

– realizarea unor manuale de îndrumare practică a poliţiştilor, procurorilor, judecătorilor şi lucrătorilor sociali implicaţi în sistemul justiţiei pentru minori;

– asigurarea unui climat optim de audiere şi judecare a cauzelor cu minori prin:

– amenajarea sălii de şedinţă special destinată judecării cauzelor cu minori cu mobilier corespunzător" astfel încât aceştia să se simtă confortabil şi dotarea acesteia cu sistem audio-video, TV, pentru o mai bună administrate a probelor;

– amenajarea şi dotarea unor săli de audiere destinate minorilor în cadrul parchetului şi poliţiei;

– realizarea unor broşuri de informare cu privire la funcţionarea mecanismului de investigare şi judecare a cauzelor cu minori victime şi infractori, precum şi serviciile de asistenţă socială şi psihologică oferite gratuit de instituţiile neguvernamentale.

4. Modificările legislative vor avea în vedere, în principal:

– crearea unui cadru legislativ care să promoveze diversitatea în cauzele cu minori;

– reglementarea unei proceduri care să permită evitarea intervievării multiple a minorilor victime;

– acceptarea probelor şi declaraţiilor pe suport audio-video;

– protecția copilului în concordanță cu strategia națională privind protecția copilului aflat în dificultate;

– unificarea dispozițiilor de drept penal, procesual penal, civil, procesual civil, inclusiv a celor cuprinse în Codul Familiei, în vederea creării unor norme de drept substanțial și procesual specifice minorilor, derogatorii de la dreptul comun.

Se urmărește astfel crearea unei justiții prietenoase, lipsită de solemnitate, apropiată de minor, care să vizeze, în principal, protecția copilului și să fie adaptată particularităților psiho-fizice ale acestuia. Intervenția judiciară trebuie gândită într-un context mai larg, care vizează atât măsurile de prevenție, cât și măsurile ce se impun a fi luate post-intervenția, ceea ce presupune o permanentă colaborare a organelor judiciare cu organismele guvernamentale și neguvernamentale cu atribuții în domeniul protecției copilului.

Capitolul III
RECOMANDĂRILE COMITETULUI O.N.U. PENTRU DREPTURILE COPILULUI

Observațiile finale ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului, în legătură cu justiția juvenilă, formulate în urma analizării celui de-al doilea Raport Periodic al României referitor la stadiul implementării Convenției internaționale în domeniu și făcute publice în anul 2003:

„Încurajat de informațiile puse la dispoziție, conform cărora statul parte întreprinde reforme în domeniul justiției juvenile, Comitetul rămâne preocupat de faptul că:

a) nu există judecători specializați și numiți pentru cazurile în care sunt implicați minori și nici nu există procurori specializați în investigarea actelor de delicvență juvenilă;

b) un număr mare de copii se află în arest preventiv;

c) este la latitudinea procurorilor de a împiedica un deținut să aibă acces la un avocat pe o perioadă de până la 5 zile dacă este în interesul anchetei;

d) foarte puțini copii au acces la măsuri diverse sau alternative;

e) există o lipsă severă a capacității în interiorul sistemului judiciar de a oferii o intervenție sau proces rapid, așa cum este necesar pentru delicvenții minori.

Comitetul recomandă Statului Parte să:

a) asigure că reformele vor duce la înființarea unui sistem de justiție juvenilă care are la dispoziție resurse adecvate (umane și financiare) și care integrează în totalitate standardele internaționale de justiție juvenilă[...];

b) asigure că sistemul de justiție juvenilă primește finanțarea adecvată;

c) asigure că nici un copil nu este reținut ilegal și că, atunci când detenția este necesară, ca o ultimă măsură copii sunt reținuți separat de adulți;

d) promoveze proceduri alternative de lucru cu copiii, fără a apela la acțiuni judiciare cu respectarea drepturilor omului;

e) întărească capacitatea sistemului de justiție juvenilă, de a oferi soluții în timp scurt;

f) garanteze că, copiii aflați în arest preventiv nu pot fi privați de accesul la un avocat."

CRIMINOLOGIE ŞI SIGURANŢĂ PUBLICĂ: PREVENIREA ŞI CONTROLUL CRIMINALITĂŢII ÎNTR-UN STAT DE DREPT[1]

Bucureşti, 28-30 aprilie 2004

Dorinica IOAN
Director al Institutului Naţional de Criminologie

În perioada 28-30 aprilie a avut loc la Bucureşti cel de-al 67-lea Curs Internaţional de Criminologie cu tema ***Criminologie şi siguranţă publică: Prevenirea şi controlul criminalităţii într-un stat de drept.***

Cursul, o premieră pentru România, a fost organizat de către Institutul Naţional de Criminologie şi Societatea Română de Criminologie şi Criminalistică, în cadrul seriei de Cursuri Internaţionale desfăşurate sub egida Societăţii Internaţionale de Criminologie. Organizarea cursului a fost apreciată de către participanţi ca un succes, prin noutatea evenimentului şi audienţa de care acesta s-a bucurat, precum şi prin actualitatea temelor prezentate.

Cei 21 de participanţi străini prezenţi la această manifestare au fost profesori universitari, cercetători şi practicieni implicaţi în prevenirea şi controlul criminalităţii din Europa (Cehia, Ungaria, Grecia, Germania, Italia, Franţa, Portugalia, Finlanda) şi din Canada.

O semnificaţie deosebită a avut-o prezenţa domului profesor **Denis Szabo** (Canada), preşedinte onorific al Societăţii Internaţionale de Criminologie şi fondator al Şcolii de Criminologie din Montréal şi al Centrului Internaţional de Criminologie Comparată din Montréal. De asemenea, o prezenţă notabilă a fost aceea a domnului profesor **Georges Picca** (Franţa), secretar general al Societăţii Internaţionale de Criminologie.

Din România au fost reprezentate toate instituţiile implicate în prevenirea şi controlul criminalităţii, fiind prezente atât oficialităţi, cât şi profesori universitari, jurişti, magistraţi, poliţişti şi reprezentanţi ai societăţii civile.

Cursul s-a desfăşurat pe parcursul a două zile, programul său cuprinzând expuneri în 4 sesiuni plenare, precum şi dezbateri în cadrul unei mese rotunde şi în 7 ateliere.

Sesiunea de deschidere a fost onorată de prezenţa unor înalte oficialităţi române: doamna prof. univ. dr. **Rodica Mihaela Stănoiu**, în dubla sa calitate de consilier prezidenţial şi de preşedinte al Societăţii Române de Criminologie şi Criminalistică, domnul **Ioan Talpeş**, ministru de stat pentru coordonarea activităţilor din domeniile apărării naţionale, integrării europene şi justiţiei, domnul **Cristian Diaconescu**, ministrul justiţiei, precum şi reprezentanţi ai ministerelor implicate în prevenirea şi controlul criminalităţii.

Sesiunile plenare au evidenţiat aspecte majore ale ***controlului social şi politicii penale.***

Prima sesiune a fost dedicată analizei ***criminalităţii în contextul globalizării.***

Profesorul **Georges Picca** (Franţa), secretarul general al Societăţii Internaţionale de Criminologie, a scos în evidenţă tendinţa actuală a criminalităţii de a se organiza la nivel transnaţional. Domnul chestor principal **Florin Sandu**, secretar de stat în cadrul Ministerului Administraţiei şi Internelor, s-a referit la problemele ridicate de siguranţa publică în contextul globalizării criminalităţii. În centrul atenţiei ar trebui să se afle conceperea unui plan strategic, cu accent pe prevenire. Profesorul **Cândido da Agra** (Portugalia), decanul Facultăţii de Drept

[1] Lucrările prezentate la Cursul Internaţional de Criminologie se vor publica în viitoarele numere ale acestei reviste.

şi Criminologie din Porto, a prezentat reflecţiile sale asupra rolului cercetării criminologice în epoca globalizării.

A doua sesiune plenară a avut ca temă ***politicile de prevenire într-un stat de drept.***

Doamna profesor **Katalin Gönczöl** (Ungaria) a subliniat, în primul rând, utilitatea întâlnirilor la nivel regional între criminologi. Prezentarea sa a avut ca obiect recent adoptata Strategie Naţională de Prevenire Socială a Criminalităţii, elaborată în contextul mai larg al noilor politici sociale aplicate în Ungaria începând cu 2003 în vederea integrării europene. Prezentarea profesorul **Uberto Gatti** (Italia), de la Universitatea din Genova, a scos în evidenţă rolul comunităţii în prevenirea criminalităţii. Noţiunea principală o reprezintă „simţul civic", care în opinia domniei sale constă în acea însuşire a structurii sociale caracterizată implicare socio-politică, solidaritate şi încredere reciprocă. Domnul chestor de poliţie **Gabriel Vasile Niţă**, directorul Institutului pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii, a prezentat parteneriatul social în prevenirea criminalităţii, un proiect al Poliţiei Române care presupune colaborarea structurilor guvernamentale cu cele nonguvernamentale.

A treia sesiune plenară a tratat ***noile forme de criminalitate şi tendinţele dominante ale politicii penale în ţările Europei Centrale şi de Est.***

Profesorul **Ernesto Savona** (Italia), director TRANSCRIME (Centrul de cercetări privind criminalitatea transnaţională), a prezentat activitatea de cercetare a acestei instituţii. Domnia sa a punctat principalele orientări ale criminalităţii organizate în regiunea noastră şi modalităţile de cooperare eficientă între structurile naţionale şi internaţionale. Profesorul **Andras Szabo**, preşedintele Societăţii de Criminologie din Ungaria, a urmărit în expunerea sa parcursul transformării statului de drept în stat de drept constituţional şi a evidenţiat rolul Curţii Constituţionale în acest proces. Expunerea domnului chestor principal **Pavel Abraham**, preşedintele Agenţiei Naţionale Antidrog, a reflectat experienţa unui practician în domeniul prevenirii şi controlului unor forme grave de criminalitate. Domnia sa prezentat activitatea instituţiei pe care o conduce şi în acest context ameninţările prezente şi viitoare la adresa societăţii.

A patra sesiune plenară a fost dedicată ***politicii penale prin prisma drepturilor fundamentale ale omului.***

Comunicarea doamnei **Alice Yotopoulos-Marangopoulos** (Grecia), renumit profesor de drept şi criminologie şi militantă activă pentru drepturile omului, a fost susţinută de domnul **Iakovos Farsedakis** (Grecia), profesor de criminologie la Universitatea Panteion. Materialul extrem de consistent a analizat modul în care dreptul penal şi implicit politica penală trebuie adaptate cerinţelor impuse de drepturile fundamentale ale omului. Într-o prezentare de mare densitate ideatică, domnul profesor **George Antoniu**, directorul Institutului de Cercetări Juridice, a examinat principalele iniţiative în politica penală a României în raport cu cerinţele Convenţiei Europene a Drepturilor Omului.

Masa rotundă privitoare la ***politica de securitate internă a Franţei*** l-a avut ca promotor pe domnul general **Marc Watin-Augouard**, consilier al ministrului de interne francez. Domnia sa făcut o scurtă istorie a relaţiei dintre diferitele structuri implicate în acest domeniu, fiind discutate şi probleme legate de relaţia dintre jandarmerie şi poliţie.

Atelierul moderat de profesorul **Augusto Balloni** (Italia), de la Universitatea din Bologna, s-a referit la ***activitatea poliţiei în domeniul siguranţei publice şi private.*** Domnia sa a relatat experienţa în pregătirea criminologică a noilor poliţişti care urmează să îşi desfăşoare activitatea în oraşul Milano.

Atelierul dedicat ***violenței în familie*** a fost moderat de **Helmut Kury** (Germania), cercetător la Institutul Max Planck de Drept Penal Comparat și de către doamna **Aurora Liiceanu**, cercetător în cadrul Institutului Național de Criminologie. În esență, s-a evidențiat faptul că problematica violenței în familie rămâne relativ aceeași, indiferent de coordonatele geografice.

În cadrul atelierului moderat de **Nicolas Quéloz** (Elveția), profesor la Universitatea din Fribourg, a fost discutată ***delincvența juvenilă***. Au fost prezentate principalele trăsături ale acestui fenomen în Elveția, Grecia și România.

Domnul **Ferenc Irk**, directorul Institutului Național de Criminologie din Ungaria și profesor la Școala de Poliție, a moderat atelierul intitulat ***„Delincvența de trafic"***, concept care are în vedere toate actele ilegale, săvârșite sau nu cu intenție, produse în desfășurarea traficului rutier.

Atelierul având ca temă ***evoluția criminologiei în țările Europei de Sud-Est*** a fost moderat de domnul **Iakovos Farsedakis**.

Atelierul dedicat ***criminalității organizate*** a beneficiat de experiența de practician și analist a domnului maior **Giuseppe Battaglia**, de la Biroul Criminalitate Organizată al Carabinierilor Italieni.

Atelierul intitulat ***„Victime și victimologie"*** a abordat atât aspecte teoretice cât și aspecte de cercetare cantitativă, fiind moderat de către doamna **Roberta Bisi** (Italia), profesor de sociologia devianței la Universitatea din Bologna și domnii **Helmut Kury** (Germania), de la Institutul Max Planck pentru Drept Comparat și **Kauko Aromaa** (Finlanda), directorul Institutului European pentru Prevenirea Criminalității din Helsinki (HEUNI).

La încheierea cursului, domnul profesor **Denis Szabo** a trecut în revistă câteva dintre aspectele cele mai semnificative discutate pe parcursul celor două zile de prelegeri și discuții. O primă remarcă a vizat globalizarea determinată de dezvoltarea economică și tehnologică, care a condus la globalizarea criminalității. Domnia sa a făcut referire la orientarea actuală a criminologiei care, după aprofundările teoretice din anii 70-80, tinde să fie din ce în ce mai aplicativă. Un alt aspect semnificativ îl constituie siguranța publică, temă centrală în dezbaterile de orice natură. Raportul dintre drept și criminologie a fost, de asemenea, o temă importantă a cursului. Domnul profesor Szabo a scos în evidență și rolul cursurilor internaționale, care au meritul nu doar de a transmite informații, ci contribuie la dezvoltarea comunității științifice prin stabilirea unor contacte internaționale în vederea realizării unor proiecte comune de cercetare.

BCU IASI / CENTRU UNIVERSITAR

PARADIGME DETERMINISTE ÎN CERCETAREA CRIMINOGENETICĂ

Dr. Iulian TEODOROIU
Dr. Simona-Maya TEODOROIU
Alina BĂRBULESCU

„Spre binele sau spre răul nostru, nu am descoperit încă nici o singură problemă de Cunoaştere pe care filosofii greci să nu o fi formulat"
N. Georgescu-Roegen

1. Premise

Nu rareori, mitologiile şi protofilosofiile descendente sau conjuncte atribuie cauzalitatea primordială, atât în cosmogonie, cât şi în antropogonie, unor banale elemente naturale: apa, focul, pământul şi aerul (cărora li se adaugă uneori şi bizarul „eter"). Protoelementele pot fi personaje antropo- sau zoomorfe şi pot, de asemenea, beneficia de participarea unor forţe supranaturale personalizate, toate acţionând cauzal în direcţii fundamentale pentru Univers sau pentru om.

Este o dovadă peremptorie – dacă mai era necesară – că în interogaţiile sale asupra cauzalităţii din natură şi societate, omul şi-a îndreptat atenţia dintru începuturi şi mereu, asupra concretului fizic, abstractizat însă într-o idee generică despre anumite „cauze primare". Alteori, nesigur de opţiunile sale, el a căutat răspunsuri fundamentale sau confirmări liniştitoare în altă parte, în semnele transmise de altitudinile cosmice inaccesibile:

„Din întunericul fără margini a ţâşnit lumina. De ce a ţâşnit? Împreunându-se, au apărut forţele **Yin** şi **Yang**. Ce anume le-a născut şi de unde şi-au tras originea? Bolta cerească are nouă cercuri. Cine le-a înălţat? Cine ar fi putut să fie ziditorul dintâi al acestei construcţii măreţe?"

Aforistic şi retoric, astfel chestiona înălţimile incontrolabile asupra cauzalităţii originare, unul dintre primii filosofi chinezi, Tsui Yuan (340-278 î.e.n.), în scrierea sa „Întrebări către cer" (V. Kernbach, 1978, p. 62).

În timp ce mitologiile orientale şi sincretismele lor ideatice se concentrau asupra unor interogaţii contemplative despre cauzalitate, filosofia cosmologică greacă îşi formulase de multă vreme precepte cu valoare epistemologică indubitabilă: „Nimic nu se întâmplă din nimic, ci totul dintr-un motiv şi cu necesitate" (Leucip, sec. V î.e.n.) sau „Tot ce se naşte se naşte în mod necesar din acţiunea unei cauze" deoarece „este imposibil să se fi născut ceva fără cauză" (Platon, **Timaios**, 28 a).

Aristotel avea să consacre cauzalităţii o teorie destul de închegată, în care se distingeau: cauza **formală**, cauza **materială**, cauza **eficientă** şi cauza **finală.**

„Aceste cauze – scria Stagiritul – sunt de patru feluri: una din aceste cauze afirmă că este substanţa formală sau quidditatea; în acest caz, întrebarea privitoare la pricina unui lucru se referă la noţiune ca la un termen ultim, iar pricina iniţială este cauza şi principiul; a doua este materia şi substratul, a treia e aceea de la care porneşte mişcarea, iar a patra, opusă acesteia, este scopul şi binele, care este ţelul oricărei deveniri şi mişcări" [Aristotel, V(A), 2].

Nu ar trebui omis, desigur, nici Sextus Empiricus, care sintetizează concepţia antichităţii eline despre cauză: „este cauză lucrul în virtutea acţiunii căruia se produce efectul" [Sextus

Empiricus II, 14], ceea ce corespunde, în mare măsură, chiar ideilor contemporane comune despre acest subiect.

De la afirmarea principiului cauzalității universale în cosmologia filosofică elină până la constituirea unei concepții integrate în această materie avea să fie necesară parcurgerea unei lungi perioade a interesului pentru ideea de cauzalitate ori a repudierii sale, într-o confruntare inițială dintre știință și ideologia religiei. Pe când știința continuă să afirme și să dezvolte problematica demersului cauzal, se afirmă și opinii contestatare de pe pozițiile credinței. Încă de la finele secolului al XVII-lea, Malebranche atacă doctrina cauzalității pentru că o consideră incompatibilă cu principiul deist: dacă voința Domnului rămâne necunoscută rațiunii umane, atunci „cauzele nu sunt decât ficțiuni" create de spiritul omenesc, iar nu rațiuni reale ale ceea ce există.

Opoziția lui Malebranche ar putea fi însă ignorată ca fiind cu totul speculativă. De altfel, dezvoltarea fizicii, matematicii, astronomiei etc., constituirea dinamicii newtoniene – kepleriene par să confirme ascendența explicației cauzale, chiar dacă va rămâne multă vreme tributară concepției mecaniciste.

Timpurile mai apropiate, îndeosebi secolul XX, adoptă însă în mod considerabil percepția și comprehensiunea cauzalității, care, în formularea sa generică și elementară, dobândise o anume achiesare și prestanță: „Cauza este fenomenul care precede și determină sau generează un alt fenomen – efectul" [R.M. Stănoiu, p. 132].

Conceptualizarea hazardului și decretarea unei „legi a numerelor mari" constituie, de asemenea, un impuls către nuanțarea accepțiunii clasice a cauzalității în știință.

În opinia lui John von Neumann, de pildă, relația cauză – efect nu are altă justificare decât „legea numerelor mari", iar pe de altă parte, ordinea cauzală aparentă a lumii, privită în linii mari este complet **independentă** de cauzalitate sau lipsa de cauzalitate a legilor naturale care guvernează procesele elementare. De aici rezultă, desigur, că problema controversei dintre determinism și indeterminism este lipsită de orice importanță [N. Georgescu-Roegen, p. 296].

De altfel, indeterminismul se ascunde – „la vedere", totuși – în umbra „legilor hazardului" și propune el însuși o diferențiere netă între previziunea unui eveniment individual și cea a mai multor evenimente laolaltă. De aceea, Richard von Mises va susține și va exemplifica pertinent această idee: dacă nu putem prevedea că domnul X va muri în cursul anului, putem prevedea (cu ajutorul statisticilor de mortalitate) că **aproximativ** 723 din 10.000 de bărbați de aceeași vârstă cu domnul X vor muri în cursul acelui an [N. Georgescu – Roegen, p. 296].

Teoriile probabilității impun astfel o anumită rețea de constrângeri concepției clasice a cauzalității, asociindu-i o „cauzalitate de ordin statistic a predicției", încât generalitatea ideii clasice a cauzalității rămâne undeva la orizonturi din ce în ce mai îndepărtate.

Totodată, teoria relativității a lui Einstein și principiul de nedeterminare (incertitudine) al lui Heisenberg creează chiar o anumită derută cu privire la abordarea cauzalității. De aceea, Max Planck pendulează între afirmația inițială că principiul cauzalității este de ordin „euristic" și convingerea ulterioară că el reprezintă o lege atotputernică ce guvernează lumea.

Nu mai puțin, Einstein simte nevoia să răspundă celor care invocau deriva în care se afla principiul cauzalității în urma impactului cu conceptul de hazard, adresându-se lui Max Born în cunoscutul său stil ironic:

„Tu crezi că Dumnezeu dă cu zarul, iar eu cred că în legi perfecte din lumea lucrurilor existente ca obiecte reale, legi pe care încerc să le înțeleg în felul meu, prin speculații neînfrânate".

La rândul său, Max Born ia apărarea postulatului statistic, într-un răspuns tot atât de spiritual:

„Dacă Dumnezeu a creat lumea ca un mecanism perfect, cel puțin a făcut o concesie intelectului nostru imperfect, în așa fel încât, pentru a prevedea bucățele din ea, nu trebuie să rezolvăm ecuații diferențiale fără număr, ci putem folosi zarurile cu oarecare succes". [N. Georgescu-Roegen, p. 300].

A venit apoi rândul structuralismului (funcționalist) și teoriei generale a sistemelor (TGS) să submineze și să frâneze (în opinia unora) sau să afirme, să amplifice și să impulsioneze (în opinia altora) cercetarea raporturilor cauzale în lumea fizică și socială.

După cum altădată s-au înălțat voci care prognozau bulversarea cauzalității de către principiul indeterminismului din fizica cuantică, tot astfel analiza funcțional-sistemică a fost considerată de multe ori ca un discurs care, dacă nu anulează, cel puțin poate eluda demersul cauzal.

Fără a insista aici mai mult asupra acestei chestiuni de explicație științifică, se poate reține însă, într-o prealabilă aproximare, că raporturile de cauzalitate pot fi aparente sau oarecum voalate chiar în TGS sau în structuralism. Astfel, devenirea homeostatică a societății este condiția esențială a existenței și a reproducerii sale, sistemice, ceea ce prezumă implicit și reproducția criminalității. Ca urmare, apare incontestabil că homeostazia societală este „vinovată" și de producția criminalității ca fenomen social real, deși indezirabil. În acest context, se poate analiza relația homeostazie socială – criminalitate ca o relație deterministă? Răspunsul afirmativ pare indubitabil. [I. Teodoroiu, în R.C.C.P. nr. 2/2003]

Orice sistem, inclusiv sistemul social, presupune însă o anumită structură și organizare. De aceea, se poate conchide că însăși structurarea organizațională permanentă a societății poate avea implicații într-un raport de cauzalitate, cu efecte paradoxale față de criminalitate. Este, desigur, un alt „efect pervers" (cum îl numea R. Boudon) sau nedorit ce apare în această **relație cauzală**, dar aceasta nu poate conduce la neglijarea relației, ca atare.

Păstrând contingența cu TGS în continuare, ar putea fi implicate tangențial și alte aspecte fundamentale, cu rezonanțe cauzale incontestabile.

Mai întâi, avem în vedere relația informație – entropie – sistem. Se știe că introducerea de informație într-un sistem produce nu numai efectul dezirabil de organizare și structurare a sistemului, ci și efectul contrar de a contribui la creșterea entropiei sau dezordinii, în sistemul respectiv.

Considerând că producția normativității etatice (legile și celelalte acte normative ale statului) reprezintă totodată o introducere de informație în sistemul social, rezultă că și aceasta are, în anumite limite, un efect nedorit, contribuind într-o oarecare măsură la dezorganizarea sistemului, la o anumită stare de anomie, ceea ce poate conduce la anumite similitudini, de pildă, cu fenomenul criminalității, domeniu eminamente perturbator sau entropic în cadrul sistemului social.

De asemenea, în temeiul **legii varietății necesare**, descoperită de A. Ross Ashby și dezvoltată de St. Beer, **varietatea** la ieșirea unui sistem poate fi modificată doar printr-o varietate suficientă la intrarea acestuia.

Altfel spus, o asemenea lege a sistemicității are evidente rezonanțe cauzale, dat fiind că, potrivit acesteia, varietatea din input **determină** o anumită varietate în output.

Pe de altă parte, pentru obținerea unei anumite varietăți este necesară configurarea unor **constrângeri**, care, de asemenea, influențează circuitul sistemic. Pe această idee se întemeiază, în realitate, orice formă de **control social**, inclusiv controlul social al devianței și al criminalității.

De altfel, fără existența unor raporturi cauzale și fără a acționa pe temeiul lor, ar fi fost imposibile orice tentative privind controlul fenomenelor fizice, orice progres al cunoașterii științifice ori al realizărilor tehnice.

2. Repere deterministe în științele sociale

2.1. Distincții conceptuale

În genere, sintagmele „analiza cauzală" și „explicația cauzală" sunt tratate ca interșanjabile, fără a se considera necesară o distincție conotativă între ele.

Totuși, în filosofia științei se pot întâlni și alte abordări.

Astfel, Georg Henrik von Wright susține că este necesară deosebirea menționată:

„**Analiza** cauzală trebuie să fie distinsă de **explicația** cauzală. În prima avem de-a face cu un sistem dat și încercăm să descoperim relațiile de condiționare din el. În cea de-a doua, avem de-a face cu o apariție individuală dată a unui fenomen generic (eveniment, proces, stare) și căutăm un sistem în care acest fenomen (generic), **explanandum**, să poată deveni corelat cu celălalt printr-o anumită relație de condiționare". [G von Wright, p. 73].

Fără îndoială, aceste operațiuni abstracte nu numai că se intersectează, dar sunt și complementare: orice **explicație cauzală** pretinde o **analiză a cauzalității**, iar analiza presupune explicații privind implicarea conceptelor operaționale: cauză, efect, condiție necesară, condiție suficientă, spațiu – de – stare, stare inițială, succesiuni de stare, sistem etc.

În acest sens, autorul însuși precizează că „un fragment din istoria lumii" este un sistem și că „un sistem, în acest sens, este definit printr-un spațiu – de – stare, o stare inițială, un număr de stadii de dezvoltare și o mulțime de mișcări alternative pentru fiecare stadiu" (p. 67-68).

Dată fiind complementaritatea analizei și explicației cauzale, fie că este examinată cauzalitatea într-un ansamblu, fie față de un element al său, nu apare necesară trasarea unor frontiere nete între cele două fațete ale examinării cauzalității – analiza și explicația.

2.2. Inovație și cauzalitate

Orice demers în examinarea cauzalității presupune, fără îndoială, o anumită **inovație** ideatică, care constă în încercarea de a stabili corect raportul cauzal, ceea ce uneori poate prezenta dificultăți de-a dreptul insurmontabile în raport cu informația de care dispune factorul operator în acel mediu cultural și în acel moment.

Inovația explorativă în cauzalitate pătrunde în cutume și dirijează comportamente, astfel că falsele ipoteze pot fi generatoare de situații alienante, deseori catastrofale pentru oameni.

Istoria societății poate depune mărturie cu privire de false inovații în materie, care pot să fie privite, de la nivelul nostru, ca aberații cu consecințe destructive ireparabile.

Elias Canetti ne informează, de pildă, că la tribul Jivaro din Ecuador, orice moarte naturală dintr-o familie este considerată cauzată de vrăjile făcute de membrii altei familii. Moartea trebuie răzbunată prin uciderea celor vinovați. Dar cum nu se știe cine sunt vinovații, expediția de pedepsire va ucide pe oricine va întâlni din altă familie, chiar și familii întregi, distrugându-le și bunurile. [E. Canetti, p. 110].

Nu mai puțin practicile sacrificiale dintotdeauna se înscriu totuși într-o inovare a unor explicații deterministe: omul crede că intervine în favoarea sa într-un raport de cauzalitate pe care nu-l poate controla altfel.

Dar și în știință, câte ipoteze – de regulă, fals–cauzaliste – nu au stăpânit epoci întregi o epistemologie în formare?

De altfel, însăși ipoteza explicației cauzale este, considerată uneori, o inovație în domeniul epistemic, pentru situațiile în care raportul real al elementelor cauză – efect nu oferă (sau pare a nu oferi) suficiente fundamente ontice.

Apare, deci, necesară o succintă examinare a unor concepții cu o anumită relevanță în materia demersului cauzal din științele sociale.

2.3. „Determinismul bine temperat"

După modelul științelor naturii, sociologia creează și ea două partide mari în problema cauzalității – susținători și contestatari. În rândurile lor, fie într-o parte, fie în alta, convingerile și discursurile se înscriu în palete diferite de abordare, care îi pot apropia mai mult sau mai puțin pe unii de ceilalți.

Astfel, contestatarii au în vedere că implicația generică și genetică fundamentală „cauză-efect", considerată universală de ceilalți, este deja **epuizată** conceptual – ceea ce pare a fi real – și trebuie, ca atare, abandonată – ceea ce nu este și convingător. În acest mod, se apropie și se îndepărtează, totodată, de opiniile partizane.

Înscriindu-se în această polemică de durată și amploare, dar păstrând o anumită distanțare, Raymond Boudon încearcă o relativă neutralitate discreționară, notând că științele sociale au manifestat de la început o mare neîncredere în ideea de cauză. Ea se datora, pe de o parte, discreditării conceptului de cauzalitate de către filosofie, iar pe de altă parte, unei rezistențe la acceptarea ideii că fenomenele sociale ar putea fi tratate ca fenomene naturale.

„Cu toate acestea, menționează autorul, este suficientă o privire aruncată asupra unei lucrări din acest domeniu pentru a se observa că în mod spontan se utilizează ideea de cauză, se caută cauzalitatea, pentru a întemeia predicția asupra evoluției fenomenelor sociale înseși." [R. Boudon, p. 130].

Fără referiri explicative, autorul francez îl menționează pe David Hume drept „responsabil" pentru discreditarea analizei cauzale în filosofie, prin teoria sa asupra incognoscibilului cauzal [R. Boudon, 1972, p. 53].

Cu mult timp în urmă, într-adevăr, în „A Treatise on Human Nature" (1739) și „An Enquiry Concerning the Human Understanding" (1748), filosoful britanic a susținut că relația dintre cauză și efect este o secvență de fenomene (instanțieri) generice, cu regularitate temporală, dar tocmai caracterul de regularitate în timp reprezintă doar o generalizare **pe cale inductivă**, bazată pe experiența trecută, ceea ce nu poate conduce la o concluzie fermă cu privire la universalitatea relației însăși.

Datorită declarării acestei incognoscibilități cauzale, „de la Hume, cauzarea a devenit într-un fel copilul – problemă al epistemologiei și al filosofiei științei", constata și Georg Henrik von Wright [p. 54].

Este, însă, evident că la Hume se confundă planul realului cu cel al discursului, iar rezultatul pare doar a fi un prizonierat epistemic fără ieșire, deoarece cauzalitatea este o determinație reală, pe când recursul la raportul logic inductiv se află în planul ideatic, care, chiar dacă nu oferă încă soluții convenabile, nu-l poate anula pe cel real, al regularității legice. Apare astfel o diferențiere clară între ontic și epistemic: omul nu poate impune realului propriu-i deficit în cunoașterea acestuia.

De altfel, chiar în logica modernă, distincția dintre inductiv și deductiv este relativizată, încât raționamentul logic – considerat ca deductiv prin excelență – poate fi analizat și în inducția logică, fiind astfel posibil atât un raționament deductiv cât și un raționament inductiv.

De aceea, remarca boudoniană este doar parțial angajată în direcția contestatarilor ideii de cauzalitate din științele sociale.

Pe de altă parte, invocarea tangențială a unei dezangajări cu privire la teoria cauzalității se susține, de asemenea, numai parțial. Ideea de cauzalitate nu a fost discreditată nici în științele naturii, nici în științele sociale, nici în filosofie. Ceea ce poate fi considerată dezavuată este accepțiunea simplistă, mecanicistă a cauzalității, ca raport direct și i-mediat între cauză și efect.

Numai confundarea nivelului expresiei acestui raport de extremă generalitate (care presupune simplificarea quasi – convențională a nexului cauzal) cu nivelul complexității unei **procesualități deterministe** din realitate ar putea conduce la concluzia abandonării conceptului ca atare. De aceea, apare necesară sublinierea că abordarea cauzalității, îndeosebi în științele sociale, nu poate rămâne la un nivel linear sau secvențial, ci trebuie să se înscrie într-un anumit context de procesualitate.

Pe de altă parte, raportul de cauzalitate implică reciprocitatea relației dintre cauză și efect, ceea ce susține însăși paradigma interacționistă. De aici rezultă că opoziția celor două teze epistemologice – cauzală și interacționistă – nu se susține.

De altfel, R. Boudon nu pare a rămâne consecvent constatării sale cu privire la repudierea teoriei cauzalității, atâta timp cât lansează conceptul de „structura cauzală", care este, totuși, o modalitate de abordare a analizei și explicației cauzale!

Într-adevăr, cunoscutul sociolog a consacrat ample studii problemelor cauzalității în sociologie, mai cunoscute în acest sens fiind „L`analyse mathématique des faits sociaux" (1967), „Effets pervers et ordre social" (1977) și „La place du désordre" (1984).

Intenționând, de fapt, să-și elucideze propriile nedumeriri în materia cauzalității, Boudon recurge mai întâi la suportul matematic al analizei cauzale, invocând îndeosebi cercetările lui P. F. Lazarsfeld cu privire la „structurile cauzale" cu trei variabile, pe care le aplică unor exemplificări ale lui Émile Durkheim din „Le Suicide" și urmărește, totodată, resorturile epistemice ale „structurii ca efect al **interacțiunii**", precum și ale „structurii ca rezultat al **regresiunii**", care însoțesc cercetările determinismului social.

În concepția boudoniană, **structurile cauzale** sunt simple sau complexe, iar fiecare dintre acestea poate fi cu sau fără efecte de interacțiune, alcătuind astfel patru clase fundamentale, ceea ce complică mult analiza. În consecință, prezența fenomenelor de interacțiune duce, în cazul acestor structuri, la dificultăți uneori considerabile.

„Deși ansamblul complet al analizelor cu trei variabile care se poate efectua pe o structură ce comportă **n** variabile nu permite în nici un caz să se redea această structură, adesea acest lucru este posibil reunind o serie de analize parțiale, așa cum procedează Durkheim în „Le Suicide". Totuși, se poate spera că dezvoltarea metodelor formale de analiză cauzală va orienta sociologul spre o formulare mai precisă a enunțurilor sociale". [R. Boudon, 1972, p. 70].

În lucrările ulterioare, locul „structurii cauzale" pare a fi luat de „efectele de compunere" sau „efectele de agregare", care devin instrumente științifice mai operaționale – în concepția autorului – cu privire la analiza complexității abordărilor cauzale din societate.

Efectele de compunere sau de agregare au în vedere că acțiunile umane comportă o anumită libertate, astfel încât nu mai pot fi satisfăcătoare analizele deterministe de tip clasic, cum sunt, de pildă, „paradigmele tip weberian", a căror caracteristică esențială o constituie ipoteza că anumite elemente ale acțiunilor (structura sistemelor de preferințe, alegerea mijloacelor etc.) trebuie examinate cu ajutorul unor elemente anterioare acțiunilor.

Incontestabil, din expunerea lui R. Boudon poate rezulta de-acum configurarea unei componente fundamentale în structura acțiunii umane: **gradul de libertate**, care implică o anumită **alegere** comportamentală.

O asemenea abordare explicativă presupune un model interacționist, având o complexitate ridicată, însă sociologul francez împărtășește până la urmă convingerea că „o paradigmă nu poate fi judecată pe plan ontologic, ci doar metodologic", notând: „Este nerealist să se presupună că indivizii au întotdeauna o reprezentare exactă a opțiunilor ce le sunt oferite, a avantajelor și inconvenientelor atașate fiecăreia dintre ele. Dar putem **adesea** formula ipoteza că **în medie**, atunci când o opțiune O_1 este preferabilă alteia, O_2, faptul acesta va fi perceput. Pe

scurt, o paradigmă nu poate fi considerată adevărată sau falsă, realistă sau irealistă. Ea poate fi însă mai mult sau mai puțin adaptată fenomenului pe care dorim să-l angajăm". [R. Boudon, 1990, p. 262-263].

Boudon se apropie, astfel, de teza **neutralismului** „ordinii cauzale a lumii" față de explicațiile cauzale sau acauzale, pe care a formulat-o altădată John von Neumann în filosofia științei, dar care la autorul francez dobândește o adecvare de metodologie sociologică destul de clar exprimată.

„Determinismul metodologic", constituie ultima formă a paradigmelor deterministe, și sigura acceptabilă. „Putem defini determinismul metodologic drept paradigmă în cadrul căreia sunt utilizate exclusiv propoziții ce se supun sintaxei deterministe (propoziții de tipul „A (anterior lui B) **explică** pe B"), fără ca aceste propoziții să fie incompatibile cu o interpretare interacționistă". [R. Boudon, p. 253].

Copleșit de frământări și neliniști, discursul boudonian este destul de sinuos, postulând chiar ideea unui „determinism bine temperat", pe temeiul premisei că până acum o prejudecată tenace ar vrea ca teza determinismului să constituie fundamentul indispensabil al cunoașterii științifice: dată fiind starea unui sistem în timpul t, trebuie (cu necesitate) ca această stare să rezulte dintr-un ansamblu de date externe sau interne în raport cu sistemul, în timpul t – 1. [R. Boudon, p. 308].

Afirmând, însă insuficiența analizei de tip determinist pentru situațiile complexe, apare necesară astfel căutarea răspunsurilor în altă parte, anume într-o **paradigmă de tip sistemic**, care să ia în considerare ipoteza **inovației sociale** în contextul **cerințelor** sau **exigențelor funcționale** și a **exigențelor structurale**. Într-un asemenea cadru, este loc și pentru complementaritatea necesității cu întâmplarea, ceea ce – consideră autorul – conferă mai multă consistență conceptuală tezei privind efectele de compunere sau de agregare (teză reluată în studiul „Acțiunea" din „Tratatul de sociologie" pe care l-a coordonat mai târziu).

Fiind **efecte** de compunere sau de agregare, ar trebui, desigur, să ne întrebăm unde se află **cauzele** lor. Fără a răspunde direct la această întrebare, Boudon sugerează că ar trebui să se aibă în vedere că efectele de compunere dezvoltă o asemenea complexitate încât, pentru Spencer, întreaga evoluție socială trebuie analizată ca rezultat al unor asemenea efecte, iar pentru Marx, istoria este o țesătură de efecte neașteptate, așa cum o arată celebra sa formulă: „Oamenii fac istoria, dar ei nu știu ce istorie fac", ceea ce corespunde și convingerii lui Georg Simmel în sensul că o cunoaștere perfectă ar fi posibilă dacă am admite că există numai indivizi, pe când fenomenele cu aparență supraindividuală, acțiunile reciproce ale indivizilor pretind o cunoaștere mai profundă, a cărei perfecțiune ne este interzisă. [R. Boudon, 1997, p. 59]

În esență, teoria boudoniană este o sinteză a determinismului în sociologie, trecând prin toate gamele paradigmatice, dar subliniind totodată relativitatea acestora astfel că se înscrie totuși într-un context pozitivist, deși cu unele rețineri dubitativ – epistemologice.

2.4. Relațiile individ – societate în explicația deterministă a devianței și criminalității

Cum s-a menționat anterior, complexitatea determinării cauzalității unui fenomen generează dificultăți de abordare, de determinare, de exprimare, pentru faptul că orice fenomen apare în dublă ipostază, de cauză și de efect, cât și pentru faptul că acțiunea unei cauze în declanșarea unui anumit efect nu este, de regulă, singulară, mai mult, ci se conjugă cu acțiunea altor fenomene, fie că sunt cauze, condiții ori factori sau în ipoteza fenomenelor sociale, se presupune o împletire a obiectivului cu subiectivul în proporții dificil de identificat.

Procedeul determinării cauzelor unui fenomen implică o selecție a tuturor factorilor aflați în legătură cu efectul și reținerea celor considerați mai apropiați, direcți sau necesari producerii unui fenomen de genul celui studiat. Alături de cauze se pot reține și condiții, respectiv

condițiile necesare, înțelegând prin acestea împrejurări lipsite de eficiență cauzală propriu-zisă, dar care în mod indiscutabil influențează evoluția acestuia în diferite moduri, precum și factori, fie că sunt determinanți, favorizanți sau predispozanți.

În sfera studiului devianței și criminologiei, cauzalitatea ocupă un loc deosebit. O lungă perioadă de timp această problematică s-a identificat cu însăși criminologia tradițională, cel puțin până la apariția criminologiei reacției sociale. Regăsim, de asemenea, problematica etiologiei crimei în însăși definirea criminologiei ca știință: „Criminologia studiază factorii, dinamica actului criminal și reacția socială față de acestea, în scopul prevenirii criminalității, umanizării sistemului de represiune și reintegrării sociale a deținuților" [R.M. Stănoiu, p. 125]. De asemenea, ea este implicată în identificarea scopurilor și funcțiilor criminologiei, prin intermediul celor două componente ale demersului științific (**explanandum** – componenta descriptivă și **explanans** – componenta explicativă).

Un punct de vedere interesant îl regăsim în cuprinsul lucrării lui Albert Ogien, **Sociologia devianței**, importantă și pentru criminologie, în sensul folosirii ideii de determinare a cauzalității fenomenelor deviante sub forma unui adevărat criteriu de identificare a principalelor teorii sau concepții în acest sens.

În acest sens, determinismul biologic a constituit instrumentul epistemic prin care școala pozitivistă de criminologie devansează studiile școlii clasice de criminologie, axate pe ideea liberului arbitru, a răspunderii morale etc.

Este cunoscut că, încercând să măsoare sistematic ponderea atavismului, Cesare Lombroso inițiază și conduce observarea amănunțită a unui grup de deținuți, ajungând la concluzia că delincventul este o specie particulară a ființei umane, ușor de recunoscut după anumite atribute fizice, transmise ereditar.

În această idee, dar dintr-o perspectivă mai deschisă, mai largă, Școala italiană de criminologie exprimă dorința și necesitatea identificării motivațiilor crimei recurgând la date științifice de natură diversă: anatomice, geografice, demografice, climaterice, și, mai târziu, sociale și economice, în intenția de a îmbunătăți concepția clasică a dreptului și a regândi raportul dintre crimă și pedeapsă.

Preocupările în legătură cu etiologia crimei au pornit de la determinismul biologic și, în ciuda criticilor multiple, au apelat mereu la sprijinul explicațiilor științifice, deși păstrează anumite tendințe biologizante în criminologie, dar îndepărtându-se de antropologia fizică prin utilizarea unor argumente din psihologia clinică, din neurofiziologie sau din genetică.

Teorii cauzale ale devianței pot fi grupate în raport cu factorii considerați primordiali: individul, mediul, societatea, structura socială.

- **Individul**

O primă concepție în acest sens pornește de la ideea „naturii rele" a individului, a caracterului iremediabil nociv al delincventului, aspecte desprinse din teoriile determinismului biologic și care oferă o explicație cel puțin comodă conduitei deviante.

Impactul tezelor referitoare la dezvoltarea individului a contribuit însă la reorientarea gândirii în acest sens. Afirmațiile implacabile ale determinismului biologic au fost combătute prin impunerea cercetării tulburărilor precoce în construcția personalității individului, un rol important având cercetătorii americani Eleanor și Sheldon Glueck. Adultul a fost înțeles ca produs al copilăriei punându-se inițial accent pe teza precocității comportamentului deviant, apoi pe ideea „potențialului de delincvență", marcă a inadaptării sociale și ca urmare a unei anumite constituții bio-psihologice.

Astfel, Olof Kinberg, consideră infracțiunea drept rezultat al unor trăsături biologice ale individului, care îl determină să reacționeze la anumiți stimuli exteriori prin acte încriminate

(teoria inadaptării biologice). Pe de altă parte, Etienne de Greeff pune în centrul discuției constituția psihologică a individului și consideră procesul criminogen centrat pe un Eu care consimte, tolerează sau suportă ideea crimei, vorbind astfel despre asentimentul sau toleranța Eului (teoria psihomorală). Din perspectiva psihanalizei, Sigmund Freud identifică în cauzalitatea comportamentului deviant acțiunea ineficientă a Supraeului, adică a conștiinței morale, în asigurarea echilibrului între Eu și Sine. În același sens, Jean Pinatel susține conceptul de personalitate criminală, caracterul specific al acesteia fiind imprimat de reunirea unor trăsături frecvent întâlnite la delincvenți, dar care, privite singular, nu ar putea determina o orientare antisocială personalității indivizilor: agresivitate, egocentrism, labilitate psihică etc.

În aceste teorii ale delincvenței care acordă prioritate factorului individual, explicația cauzală pare construită în mod bizar și neconvingător.

Mai întâi teoriile individualității se întemeiază pe o noțiune de identitate individuală relativ statică, astfel că doar în momentul săvârșirii unei infracțiuni se poate constitui tabloul antecedentelor biografice care determină fapta deviantă sau infracțională. Cu alte cuvinte, numai efectul ar putea constitui pivotul statuării relației deterministe, ca interacțiune cu cauza (cauzele) respectivă, ceea ce poate conduce, pentru cercetare, la o concluzie de inutilitate și descurajare: să așteptăm producerea faptei (efectul) pentru a putea descoperi cauzele în biografia individului.

Apoi, concepțiile menționate se află în imposibilitate de a oferi aceeași originare, în personalitate, unor fapte de deviantă și criminalitate atât de diferite.

- **Mediul**

Cauzalitatea în criminologie nu poate fi determinată exclusiv prin explicațiile determinismului biologic sau ale orientării psihologice. Factorul mediu joacă un rol extrem de important în conturarea conduitei umane, în mod evident alături de aspectele enunțate anterior. Abordarea factorului mediu o regăsim mai întâi în cadrul orientării sociologice în teoriile Școlii de la Chicago privind „ecologia umană". Sociologia apreciază că „factorul prim în deprinderea obișnuințelor este mediul în care a crescut sau a evoluat un individ, cel care impune un cadru de referințe constrângător pentru ceea ce face, simte sau gândește un individ" [A. Ogien].

Mediul poate contribui la formarea unei conduite deviante, de regulă, prin indicatori precum sărăcia implicând adesea o disoluție morală, mobilitatea exagerată implicând absența unor repere stabile în viața socială, eterogenitatea populațiilor, raporturile de reciprocitate devenind astfel incerte. Toate acestea duc la slăbirea controlului social, apreciază cercetătorii Show și McKay.

Această concepție trebuie coroborată cu perspectiva culturalistă, care își găsește expresia în teoriile comprehensive. Astfel, Edwin Sutherland, fondatorul teoriei asociațiilor diferențiale, definește crima prin prisma unor valori sociale ignorate de delicvenți dar apreciate de majoritatea societății, ceea ce conduce la dezvoltarea unei structuri paralele de valori și norme în conflict cu cele general acceptate. De asemenea, teoria conflictelor între culturi, susținută printre alții de Sellin, motivează comportamentul delincvent prin conflictul de sensuri, de semnificații privind normele, interesele și valorile sociale. Totodată, teoria „subculturilor delincvente" a lui Albert Cohen, pentru care, în aprecierea cauzelor ce determină un comportament delincvent, se pornește de la diferența de statut social, economic și cultural și se ajunge la apartenența la o subcultură delincventă a indivizilor care au probleme similare de adaptare, la o solidaritate în grup și la constituirea unor modele și norme comune, adesea paralele normelor general acceptate în societate.

Principalele semne de întrebare ridicate de aceste concepții vizează imposibilitatea explicării, la acest nivel, a comportamentelor deviante și non-deviante, precum și noțiunea de

tradiție, definită de teoriile culturaliste, noțiune care prin ea însăși implică exclusivitatea, dar care se lovește din nou de aspectele mai sus-menționate referitoare la viețuirea în același mediu a indivizilor care aparțin unor subculturi delincvente cu cei care nu depășesc limitele normelor impuse în societate.

- **Societatea**

Teoriile cauzale care pun în centrul atenției societatea exced sfera preocupărilor legate de mediul social ca principală cauză a devianței și chiar a delincvenței. Astfel, societatea este înțeleasă prin prisma autorității, concept ce exprimă mai degrabă un proces care orientează acțiunea decât un fapt căruia i s-ar putea preciza caracteristicile. Se poate măsura funcția autorității în apariția devianței prin intermediul a trei factori: educație, circumstanțele săvârșirii infracțiunilor și răspunderea juridică, tradusă prin tratamentul judiciar aplicat celor care săvârșesc infracțiuni.

În acest context, teoriile de esență funcționalistă, „examinează procesul de devenire al delincventului în cadrul mai larg al căilor și al modalităților în care un anumit tip de organizare socio-economică acționează asupra șanselor de adaptare a individului la sistemul de norme și de valori dominant." [R.M. Stănoiu]. Merton este cel care dezvoltă această ipoteză, punând săvârșirea de infracțiuni pe seama anomiei, concept preluat de la Durkheim, dar cu o semnificație diferită.

Anomia reprezintă, în concepția lui Merton, acea „ruptură" în structura culturală ce se produce atunci când apare o discrepanță între normele sociale, scopurile culturale și capacitatea membrilor grupului de a se conforma acestora. Este practic tensiunea creată prin dezechilibrul dintre scopuri și mijloacele pe care societatea le pune la dispoziție. Criminalitatea este însuși rezultatul acestei neconcordanțe, este reacția la apariția acestei tensiuni.

A fost formulată și o teorie a raționalității care indică faptul că alegerea unei conduite este condiționată de mai mulți factori: informația disponibilă, evaluarea câștigurilor preconizate, relativitatea mizelor implicate, probabilitatea de a suferi eventuale consecințe.

Astfel, Piliavin aplică principiul calculului de utilitate crimei, delincventul fiind considerat a avea capacitatea de a cântări avantajele și dezavantajele actului ilegal pe care l-a comis ori îl va comite. De asemenea, teoria disonanței cognitive postulează existența unei distanțe între credințe și acțiune încât orice individ dispune de mijloacele de a aprecia în concret distanța dintre o lege căreia știe că trebuie să i se supună și motivul pentru care a fost determinat să o încalce.

Criminologia modernă preia teza așa-numitei oportunități criminale (crime opportunity), dezvoltată în teoriile lui Cloward și Ohlin, noțiune care descrie crima ca rezultat al acțiunii în cadrul ansamblului circumstanțelor favorizante, reluându-se astfel concepte precum: subcultură delincventă, proces de învățare a delincvenței în cadrul asociațiilor diferențiale constituite tocmai în ideea săvârșirii de infracțiuni, anomia.

Paradoxală apare însă dezvoltarea fenomenului delincvenței în contextul multiplicării tentațiilor, pe de o parte, al înmulțirii și perfecționării sistemelor de securitate, pe de altă parte.

Pentru Cohen și Felson există patru categorii de factori ce favorizează producerea crimei: expunerea, proximitatea, atracția și supravegherea, dar li se reproșează caracterul prea instrumental atribuit actului deviant și faptul că este ignorat ansamblul altor fapte sociale și morale care ar influența decizia individului.

În timp ce Durkheim considera crima nu numai o realitate socială dar și necesară, un fenomen normal, inerent oricărei societăți, teoriile cauzale încearcă să își atingă scopul în vederea eradicării acestui fenomen, recurgând la structura biologică ori psihologică a individului sau la identificarea cu o inadaptare socială.

În cele mai multe cazuri se ajunge însă la concluzia că individul procedează la o selecție situațională, în funcție de care comportamentul său adoptă o anumită orientare, care poate fi și deviantă.

• **Structura socială**

Inegalitatea socio-economică reprezintă, de asemenea, o posibilă cauză a săvârșirii de infracțiuni, fiind cunoscută legătura dintre sărăcie și delincvență, întrucât inegalitățile economice dintre grupurile sociale provoacă conflicte de interese legate de distribuirea resurselor.

Reprezentanții criminologiei critice, Taylor și Young apreciau că există cinci etape cu valoare explicativă în raport de actul criminal: originile îndepărtate ale actului criminal, regăsite în structura socială, originile imediate ale acestuia, actul criminal în sine, originile imediate ale reacției sociale și originile îndepărtate ale reacției sociale, identificate, de asemenea, în structura politico-socială a societății capitaliste.

Pe de altă parte, J. și P. Blau postulează un alt model explicativ, definind devianța nu direct prin inegalitate socială, ci prin consecințele pe care ea le induce asupra anticipării viitorului.

În determinarea cauzelor ce stau la baza comportamentului deviant, se pune întrebarea: cum s-ar putea explica un ansamblu de conduite diferite, dar care se regăsesc în același mediu social? Un răspuns îl oferă Travis Hirschi, fondatorul teoriei controlului social în criminologie, care consideră că nu prezintă importanță atât cercetarea cauzelor criminalității, cât cercetarea cauzelor conformismului, luând în considerare patru factori: atașamentul față de părinți, angajarea într-o linie convențională de conduită, implicarea în activități convenționale, crezul în valori convenționale.

Pentru Foucault și Castel, reprimarea conduitelor anormale constituie o formă specifică de control social, apără teoria potrivit căreia devianța nu există în afara practicilor controlului social. În sensul în care se exprimau și reprezentanții curentului interacționist în criminologie, anormalitatea unei conduite este produsul instituțiilor care au primit mandatul de a o trata, sau, așa cum aprecia H. Becker „grupul social deținător al puterii politice și economice, prin elaborarea și aplicarea unor legi ce protejează interesele proprii acelui grup creează devianța și respectiv delincvența".

„Evoluția criminologiei este condiționată de progresul general al științei, dar [...] în ciuda cuceririlor acesteia, tainele universului uman nu sunt încă pe deplin luminate" [R.M. Stănoiu].

Potrivit lui Denis Szabo, crima reprezintă o structură socială, astfel încât aceleași forțe care modelează omul în societate modelează și criminalitatea.

Astfel, problema determinării cauzalității în criminologie trebuie să urmeze și să țină seama de toate aceste aspecte, importanța sa fiind în continuare majoră indiferent de orientările, curentele sau teoriile care o abordează.

3. Disimetrie relațională și criminalitate

Este o realitate incontestabilă că relațiile interumane nu sunt, în mod preponderent egalitare și armonioase. Dimpotrivă, ele se întemeiază pe inegalitate și competiție, pe dispută și forță, astfel că egalitatea și armonia sunt doar studii particulare, mai mult preconizate în imaginarul social decât efectiv realizate:

Oamenii nu sunt identici și, în consecință, nu pot fi egali, nici sub aspect fizic, nici ca poziție socială, cultură, instrucție sau, în general, nici ca disponibilitate – relațională și informațională.

„Pentru a exista inegalitate, nu trebuie decât să lăsăm lucrurile să își urmeze cursul firesc ... Inegalitatea ține de „natură", egalitatea presupune denaturalizare", scrie Giovani Sartori.

De aceea, **tendința naturală** este cea a **disimetriei relațiilor interumane**, sub pecetea preponderenței unuia dintre polii relaționari, ceea ce implică transferul unui conținut de dominație în cadrul acestor raporturi, dar în același timp, și o stare de permanentă inacceptare, care conferă acelor relații un **pretext agonal** continuu, **o tensiune competițională**, în scopul **echilibrării balanței** sau a **ranversării polilor relaționari.**

Universalitatea disimetriei relațiilor interumane este caracteristica lor fundamentală, care corespunde dialecticii raporturilor intersistemice din întreaga existență.

De aici decurge însăși dinamica **actualizării** și **potențializării** polilor relaționari, permanentul lor antagonism în balanța identitate-nonidentitate.

După cum sublinia cândva cunoscutul dialectician Stephane Lupasco, „putem să postulăm că fiecărei identități trebuie să i se asocieze o nonidentitate sau o diversitate contradictorie, astfel încât ele să fie amândouă procese dinamice ce se actualizează și se potențializează reciproc și alternativ sau se resping reciproc cu egală tensiune". [Stephane Lupasco, **Logica dinamică a contradictoriului**, București, Ed. Politică, 1982, p. 115].

Dacă asimetria agonală poate fi considerată valența universală a relațiilor structural-sistemice, existența societală se confruntă ea însăși cu cerințele atenuării unor asemenea durități ale tendințelor și tensiunilor legilor naturale, încercând să le deturneze oarecum sensurile acționale.

„Dar o societate ce caută egalitatea este o societate care se luptă cu sine însăși. Când scopul este obținerea egalității, diferențele de putere, avere, statut și posibilități, așa cum există ele în mod „natural", încetează să mai fie niște deosebiri acceptate în mod mecanic." (G. Sartori, p. 303)

De aceea, încă din antichitate, grecii au inventat „isonomia", adică **egalitatea în fața legii.**

În acest mod, dreptul intervine pentru atenuarea relațiilor interumane, îndeosebi în societatea contemporană, crescând egalitatea în drepturi.

Cu toate că orice egalitate afirmată rămâne în mare măsură o ficțiune juridică, proclamarea ei este necesară pentru desfășurarea raporturilor sociale, ca garanție a libertăților publice, destinate să-i confere un anumit suport socio-juridic.

„Tocmai datorită faptului că, prin forța împrejurărilor, există o tendință permanentă de distrugere a egalității – nota Jean Jacques Rousseau –, puterea legislativă trebuie mereu să mențină egalitatea."

Fără îndoială, filosoful genevez remarcă și prescrie un rol important **dreptului** în menținerea unui echilibru, chiar precar, prin **contraponderarea** tendinței expansioniste a inegalității și restricționarea ei într-un cadru acceptabil și rezonabil, în funcție de starea socială generală.

Are loc astfel un **echilibru al dezechilibrului,** fundament al relațiilor interumane.

In măsura în care relațiile sociale, în tensiunea lor asimetrică, sunt însoțite de prezumția egalitaristă, creată de norma juridică – egalitatea în fața legii –, ele sunt, de regulă, acceptate ca atare, ceea ce contribuie în mod esențial la derularea proceselor sociale.

4. Raporturi paradigmatice și sintagmatice

Este necesară și sublinierea unui alt aspect al diversității funcționale a relațiilor socio-umane: **distincția dintre caracterul pragmatic și cel sintagmatic al acestora.**

Într-adevăr, datorită generalizării disimetriei relaționare, ea devine parțial abstractă, paradigmatică și apare ca un sistem relaționar **in absentia.**

Totodată însă, prin concretizarea lor continuă, relațiile interumane se reliefează ca raporturi **in praesentia** sau sintagmatice, având un conținut determinat, perceptibil ca atare.

Prin caracterul lor pragmatic, disimetria se verifica, se obiectualizează la nivel macrosocial, reprezentând premisele alterității şi alienării în relațiile interumane.

Paradigma relațională este consfințită prin normele sociale, care îi accentuează ipostaza abstractă. De aceea, când normele sociale – îndeosebi juridice şi morale – proclamă ficțiunea egalitaristă, chiar această paradigmă îşi modifică în mod corespunzător conținutul şi se va manifesta în deplina sa extensiune societală.

Concomitent, raporturile sociale concrete sunt interacțiuni agonale, competiționale, în cadrul cărora fiecare pol relaționar induce anumite opoziții şi tensiuni, datorate demersurilor contradictorii direcționate, fie pentru accentuarea disimetriei, fie pentru reducerea, eliminarea sau ranversarea ei, ceea ce creează spații cel puțin parțial divergente ale acțiunii.

În această acțiune-reacțiune, raportul social concret poate fi favorizat sau defavorizat de paradigma relațională, creată la nivelul macrosocial, în care se înscrie şi normativitatea socială, inclusiv cea juridică, dată fiind latura abstractă a sistemelor normative.

Pe de altă parte, între cele două nivele – paradigmatic şi sintagmatic – pot apărea, indubitabil, unele disfuncționalități şi chiar tendințe contrare, care pot obstacula sau stimula tensiunile agonale dintre polaritățile relaționare sintagmatice. Ele pot, de asemenea, impune corectarea conținutului relațiilor paradigmatice, acționând îndeosebi asupra normativității sociale.

Într-un asemenea cadru teoretic şi pragmatic apare necesară integrarea demersurilor cognitive cu privire la fenomenul criminalității în societate şi la crimă, ca fapt social.

Este deja un truism că fenomenul criminalității se înscrie, cu specificitatea sa, în fenomenul mai complex care a fost denumit „devianță socială".

Specificitatea fenomenului devianței sociale o constituie faptele sociale care apar drept conduite socialmente distorsionate, încălcând sau eludând norme sociale. Este imperios necesar să subliniem raportarea fundamentală a devianței față de normativitatea socială, pentru că în multe cazuri sunt considerate repere definitorii ale acestuia şi valorile sociale, cutumele, tradițiile, moravurile, ceea ce volatilizează, de fapt, discursul ştiințific, pentru că valorile sociale sunt ocrotite de normele sociale, iar cutumele sau tradițiile nu sunt altceva decât sisteme de norme cu o anumită rezonanță socială. De aceea, în esență, devianță are în vedere conduitele care **deviază**, se abat de la normativitatea socială.

În context, fenomenul criminalității se înscrie, deci ca ansamblul acelor conduite pe care normele juridice le declară infracțiuni (crime, delicte, iar uneori şi contravenții), ceea ce prezumă un anumit grad al gravității lor ca abateri de la normativitatea juridică, în genere.

Nu rareori, în absența percepерii unei relații corespunzătoare între criminalitate şi normativitatea etatică penală, concluziile pot fi nu numai bizare, dar riscă să facă neinteligibil însuşi conceptul de criminalitate, cu care se operează în toată lumea. Să urmărim o asemenea subminare conceptuală:

„A denumi drept „criminale" doar actele ce contravin prescripțiilor dreptului pozitiv nu este o definiție satisfăcătoare, deoarece moravurile fixează un ansamblu de maniere de a face şi de a gândi care guvernează raporturile existente între indivizi în viața cotidiană." [A. Ogien, p. 23].

Ideea autorului este cel puțin neclară sub două aspecte:

1) criminalitatea sau infracționalitatea reprezintă încălcarea dreptului penal, nu a dreptului pozitiv, în ansamblu;

2) criminalitatea nu poate fi extinsă la sfera întregii devianțe sociale, ceea ce recunoaşte şi autorul câteva rânduri mai jos, deşi într-un alt context:

„Crima poate fi inclusă într-un concept care o înglobează şi o depăşeşte: devianța" (idem).

Raporturile dintre devianță și criminalitate, pe de o parte, și normativitatea socială sunt însă mult mai complexe, necesitând o tratare distinctă.

Se poate semnala însă că normativitatea socială cuprinde **subsisteme de norme** care interacționează în modalități diverse, fiind uneori complet opuse. De aceea, criminalitatea se raportează numai la subsistemul normativității etatice, aparținând de regulă dreptului penal.

În principiu, se poate afirma că fenomenul criminalității se constituie ca un efect de compunere a unor fapte sociale de reacție opozițională la paradigma relaționară disimetrică impusă de societate.

În acest cadru, crima sau infracțiunea apare ca fiind rezultanta percepției unui dezechilibru relaționar acut și deseori nejustificat față de raporturile sociale generice sau paradigmatice instituite îndeosebi de normativitatea juridică. Crima devine astfel un răspuns la tensionarea unor raporturi interumane, prin accentuarea disimetriei pe care o cauzează polul dominant în dezavantajul vădit și imediat al celui dominat.

Pentru ilustrare, pot fi luate, la întâmplare, câteva cazuri de omucidere:

► Aflată în dificultăți materiale, S.N., de 44 de ani, vine din mediul rural în București pentru a încerca să lucreze undeva. La data de 13 august 2002 convine cu A.B., de 79 de ani, să-i presteze servicii de menajeră, în schimbul găzduirii împreună cu fiica sa.

Între S.N. și A.B. se permanentizează repede relații conflictuale, generate în mare măsură de pretențiile exagerate și comportările abuzive ale bătrânei, care anterior mai fusese părăsită de alte menajere.

Când nu se împlinise încă o săptămână de convietuire, pe fondul izbucnirii unor vociferări și țipete ale bătrânei – care era imobilizată la pat – menajera îi astupă gura și nasul, provocându-i o insuficiență cardio-respiratorie cu consecințe letale.

Autoarea crimei a fost condamnată la 10 ani închisoare.

(Sursa: Tribunalul București, S. I penală, s.p. nr. 14 din 09.01.2003)

►La data de 9 august 2002, F.M., fără ocupație, și-a ucis fosta soție, prin aplicarea mai multor lovituri de cuțit, ca urmare a unei stări tensionate ce persistă de mai multă vreme între aceștia.

Anterior, datorită comportării violente a bărbatului, femeia obținuse divorțul și evacuarea lui din domiciliul conjugal (un apartament din București), iar cei doi copii au rămas în îngrijirea mamei lor.

Fiind evacuat din apartament și neavând unde locui, bărbatul își găsea adăpost pe palierul blocului respectiv.

În dimineața zile menționate, F.M. a așteptat-o pe fosta soție în holul blocului și a ucis-o, încercând imediat să simuleze că ar fi fost în legitimă apărare. În cursul procesului a recunoscut însă că s-a hotărât să suprime viața fostei soții pentru că nu mai putea suporta situația în care se afla ca urmare a divorțului și a evacuării sale din domiciliul conjugal.

A fost condamnat la 18 ani închisoare.

(Sursa: Tribunalul București, S. I penală, s.p. nr. 459 din 12.05.2003)

► La data de 30 martie 2001, T.C.L., având vârsta de 20 de ani, din comuna Ciolpani jud. Ilfov, și-a ucis tatăl prin provocarea unei insuficiențe respiratorii, punând astfel capăt permanentelor scandaluri provocate de acesta în familie, ca urmare a consumului de alcool.

A fost condamnat la 5 ani închisoare.

(Sursa: Tribunalul București, dosar nr. 5822/2001)

► În seara zile de 24 aprilie 2001, M.F., în vârstă de 49 de ani, din București, și-a ucis fratele în timp ce acesta, în stare de beție, adormise într-un fotoliu. Victima obișnuia să consume băuturi alcoolice și să provoace scandaluri, însoțite de violențe față de mama și fratele său, ceea ce se întâmplase și în ziua respectivă.

Permanentizarea unor asemenea evenimente îl determină pe M.F. să caute o soluție în sinucidere, după cum susține, dar o abandonează, după care așteaptă să adoarmă fratele său, se înarmează cu un cuțit și îl ucide.

A fost condamnat la 3 ani închisoare.

(Sursa: Tribunalul București, Dosar nr. 478/2002)

Examinând mai îndeaproape acțiunile și mobilurile criminale exemplificate, nu este prea greu să se constate că în fiecare dintre aceste cazuri crima este **un răspuns la tendințele de accentuare a disimetriei relaționare dintre făptuitor și victimă.**

O asemenea disimetrie acționează într-o modalitate coercitivă asupra elementului dominat, încât acesta este determinat să reacționeze, încercând să înlăture relația inegalitară abuzivă. Neavând un răspuns mai potrivit, recurge la crimă.

Dacă în mediul animal – cum susțin unii cercetători – se pot constata comportamente ritualizate specific, dezvoltate în scopul de a deturna sau inhiba agresivitatea adversarului, omul se pare că nu are o asemenea înzestrare în patrimoniul său genetic. De aceea, el trebuie să instituie formulele prin care structurile de putere publică ori alte forme de putere socială intervin pentru a restabili o relație socială de dominanță într-un context de normalitate și suportabilitate, chiar într-un echilibru precar, dar tolerabil.

În relația de determinare comportamentală către crimă putea să se instaleze acțiunea unui asemenea factor social de descurajare, ceea ce ar fi avut drept consecință o inhibare. Dar, realmente, cel care este victima agresivității dominante a altuia poate cere ajutorul unor structuri societale în vederea restabilirii raporturilor sociale? Răspunsul este deseori negativ, pentru că, de regulă, evenimentele se precipită fără a se mai cere o asemenea intervenție, fie pentru că nici nu s-ar interveni.

Într-un studiu documentat, intitulat *„Cercetarea națională privind violența în familie și la locul de muncă – România, 2003"*, este abordată problema modului în care instituțiile publice își exercită rolurile în prevenirea și combaterea violentei în familie.

Au fost solicitate, în acest scop, să ofere informații sistematice, prin intermediul unui chestionar, reprezentanții unui număr de 182 de instituții de nivel județean, situate în 23 de reședințe de județ și în București. Instituțiile au fost de tipul: inspectorate școlare, direcții sanitare, episcopii, prefecturi, direcții pentru protecția copilului, parchete, inspectorate de poliție și organizații neguvernamentale.

Răspunsurile date sunt sugestive, în sensul că, în mare măsură, instituțiile fie se derobează de asemenea atribuții, fie că le deturnează către efectele colaterale ale violenței și prea puțin în prevenirea acesteia.

Cercetarea efectuată relevă că o parte dintre instituțiile chestionate nu au răspuns, iar altele și-au declinat răspunsurile în acest domeniu, afirmând că nu au astfel de sarcini potrivit Constituției sau legii, că nu se ocupă de asemenea probleme sau nu au programe de această natură. Printre instituțiile cu cea mai mare pondere a răspunsurilor de acest fel sunt citate: prefecturi, direcțiile județene de sănătate, parchete.

Numai circa 15% dintre instituțiile chestionate și-au asumat un rol activ împotriva violenței în familie, dar cele mai multe dintre acestea și-au conturat asemenea competențe doar în sfera activităților postfactuale: asistența acordată victimei (consiliere, adăpost), sancționarea actelor de violență.

„Nu au fost menționate acțiuni de intervenție preventivă în comunități sau segmente de comunități identificate ca având un potențional ridicat de violență în familie. Activitatea de prevenire și combatere a violenței în familie, deci, sau în acțiuni foarte generale care nu au ca țintă directă acest tip de comportament, sau în acțiuni restrânse la aplicarea legii în cazurile în

care victimele apelează la instituții". [Ionica Berevoescu, **Analiza asupra instituțiilor cu rol în prevenirea și combaterea violenței în familie**, în „Cercetarea națională privind violența în familie și la locul de muncă – România, 2003" [p. 149-150], lucrare elaborată de Centrul Parteneriat pentru Egalitate, organizație membră a Rețelei Deschise Soros – SON].

Concluzii

• În orice știință, abordările deterministe nu pot fi eludate. Dimpotrivă, oricare teorie științifică este, în fond, o încercare de a răspunde unor întrebări de tipul „de ce?", ceea ce le înscrie în sfera explicațiilor cauzale.

• Din perspectivă sociologică și criminologică, analizele și explicațiile deterministe conferă apariției și derulării fenomenelor și acțiunilor o anumită procesualitate, ceea ce implică utilizarea unor instrumente epistemice mai simple sau mai complexe, de la raporturile de conexiune directă cauză – efect la modelele interacționiste și sistemice.

• Sociologia și criminologia examinează problemele cauzalității pe paliere distincte, care-și păstrează o oarecare autonomie: nivelul social global și nivelul individual sau grupal.

În acest context, cercetarea cauzalității fenomenului criminalității este corelată sistemic cu procesul reproducției sociale homeostatice, care asigură perpetuarea societății însăși, cu fenomenele sale dezirabile sau indezirabile.

În același timp, analizele și explicațiile cauzale ale acțiunilor individuale și, eventual, grupale sunt de natură praxiologică, astfel că teoria structurii generale a acțiunii poate conferi posibilități ample de investigare. Ca urmare, structura acțională este convergentă și cu determinarea cauzalității faptelor criminale individuale și de grup.

Sub acest aspect, raporturile de disimetrie interindividuală sau intergrupală constituie un temei incontestabil al acțiunilor criminale, de regulă, pe un fond de non-decizie intervenționistă a factorilor sociali de descurajare.

• Analizele și explicațiile deterministe contribuie în mod esențial la configurarea conceptuală a sociologiei și criminologiei, astfel încât diversele teorii, îmbogățind patrimoniul lor științific, nu numai că – de cele mai multe ori – nu sunt reciproc exclusive, ci devin complementare și se presupun reciproc. „Deși diferitele teorii sociologice accentuează o schemă explicativă sau alta, în fapt, nu le exclude pe celelalte. Structuralismul nu exclud funcționalismul și, împreună, nu neagă importanța explicației cauzale." [Cătălin Zamfir, p. 16]

• Nici una dintre teoriile asupra criminogenezei nu oferă un răspuns complet problemei cauzalității în acest domeniu, dar în mare măsură configurează împreună perspectiva abordării problemelor specifice cu ajutorul modelelor instrumentale complexe, ceea ce presupune continuarea cercetării pentru a putea oferi soluții practice în politicile penale.

• Cu toate acumulările și sintezele de până acum în domeniul cauzalității, criminologia – ca și sociologia, de altfel – se află încă într-un stadiu de căutare a identității sale epistemice, într-o etapă preparadigmatică. De aceea, se impune nu numai diversificarea cercetării, dar și concentrarea sistematizată și corelată a ideilor și conceptelor.

Note bibliografice:

📖 Aristotel, *Metafizica,* Ed. Științifică, București, 1965;

📖 Raymond Boudon, *Analiza matematică a faptelor sociale,* în „Cunoașterea faptului social", Ed. Politică, București, 1972;

📖 Raymond Boudon, *Texte sociologice alese,* Ed. Humanitas, București, 1990;

📖 Raymond Boudon (coord.), *Tratat de sociologie,* Ed. Humanitas, București, 1997;

🕮 Raymond Boudon, *Causalité (sciences sociales),* în „Encyclopedia Universalis", t. 5, Paris, 2002;

🕮 Elias Canetti, *Masele şi puterea,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2000;

🕮 Sextus Empiricus, *Opere filosofice,* voi. I, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965;

🕮 Nicolas Georgescu-Roegen, *Legea entropiei şi procesul economic,* Ed. Politică, Bucureşti, 1979;

🕮 Adrian-Paul Iliescu, *Paradigma deterministă între stringenţe logice şi nuanţări filosofice,* în „Cunoaştere şi analiză", Ed. All, Bucureşti, 1998;

🕮 Victor Kernbach, *Miturile esenţiale,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1978;

🕮 Stephane Lupasco, *Logica dinamică a contradictoriului,* Ed. Politică, Bucureşti, 1982;

🕮 Albert Ogien, *Sociologia devianţei,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002 (trimiterile la alţi autori apar în lucrare);

🕮 Giovanni Sartori, *Teoria democraţiei re interpretată,* Ed. Polirom, Iaşi, 1999;

🕮 Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie,* Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2002;

🕮 Denis Szabo, *De Vantropologie à la criminologie comparée,* I, Paris, 1993;

🕮 Iulian Teodoroiu, *Homeostazia socială şi devianţă infracţională,* în „Revista de criminologie, criminalistică şi penologie", nr. 2/2003;

🕮 Simona-Maya Teodoroiu, *Autoritate şi libertate; teoria libertăţilor publice,* în „Drept constituţional şi instituţii politice" (de I. Teodoroiu), vol. II, Ed. Sylvi, 2002;

🕮 Ion Tudosescu, *Determinismul şi ştiinţa,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1975;

🕮 Mihaela Vlăsceanu, *Cauzalitate şi conştiinţă,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985;

🕮 Georg Henrik von Wright, *Explicaţie şi înţelegere,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995;

🕮 Cătălin Zamfir, *Spre o paradigmă a gândirii sociologice,* Ed. Cantes, Iaşi, 1999.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PAGINI DIN ISTORIA CRIMINOLOGIEI ÎN ROMÂNIA[1]

Dr. Ortansa BREZEANU
Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române, Bucureşti

Studiul a fost prezentat în cadrul Atelierului în care s-a dezbătut tema „Dezvoltarea istorică a criminologiei în regiune Balcanilor" – moderator Jacques Farsedokis, profesor de criminologie şi Directorul Secţiei de Criminologie a Universităţii „Pantheios" din Grecia.

I. Ca martor ocular şi în acelaşi timp ca participant direct la multe din acţiunile şi activităţile teoretice şi practice (învăţământ şi cercetare), ce au devenit posibile în domeniul criminologiei după 1989 şi în România, găsesc necesar să-mi prefaţez intervenţia ce mi-am propus –, cu câteva observaţii menite să dea măsură atât principalelor momente ce s-au înscris în evoluţia post-totalitară a ştiinţei de care ne ocupăm, cât şi relaţiilor dezvoltate în context, cu Grecia şi cu alte ţări europene în ideea de a fi percepute inclusiv sub raportul dimensiunilor şi perspectivelor lor reale.

De altfel, demersul meu a fost stimulat de **discursul** domnului profesor Jacques Farsedakis care, referindu-se la gândirea precursorilor criminologiei moderne elene şi subliniind cu această ocazie contribuţia remarcabilă în domeniu a marii doamne a Greciei, cum a numit-o Denis Szabo pe Alice Yotopoulos-Marangopoulos, profesor emerit de criminologie, fost Rector al Universităţii Pantheios, Preşedintă a Fundaţiei pentru Drepturile Omului ce-i poartă numele, m-a făcut să retrăiesc un moment memorabil. Este vorba de cel de al III-lea Colocviu al Asociaţiei Internaţionale a Criminologilor de Limbă Franceză, care s-a desfăşurat la Bucureşti, în perioada 5-6 iunie 1992, la finele căruia domnul Denis Szabo, Preşedintele Asociaţiei, a înmânat doamnei profesor Alice Marangopoulos, **Premiul Beaumont-Tocqneville**, pentru întreaga sa activitate[2].

Colocviul are, pentru noi criminologii, o dublă semnificaţie:**consemnează deschiderea** de care **criminologia** avea nevoie la numai doi ani şi jumătate de când România s-a orientat mai radical spre valorile europene şi **atestă calitatea şi perspectiva relaţiilor** în sfera acestei ştiinţe[3].

Un al doilea moment, ce-şi impune consemnarea şi care, în esenţă, îl întregeşte pe primul, îl reprezintă organizarea la Bucureşti a celui de al „67 **CURS INTERNAŢIONAL DE**

---

[1] Din intervenţiile participanţilor români la lucrările celui de-al 67-lea Curs Internaţional de criminologie care a avut loc la Bucureşti, în perioada 29-30 aprilie 2004

[2] Vezi, pe larg, despre atmosfera şi inspiraţia momentului, Horia Vasilescu, *„Criminologia şi Drepturile Omului"*, al III-lea Colocviu al Asociaţiei Internaţionale a Criminologilor de limbă franceză (Bucureşti, 5-6 iunie 1992) în Revue Internationale de Criminologie et de police technique nr. 4/1992, p. 492-499.

[3] Există unele asemănări între România şi Grecia în privinţa evoluţiei istorice a criminologiei – în Regiune şi Balcani – care pornesc în deosebi de la faptul că ambele ţări au beneficiat de teme şi idei ce-şi au sorgintea în cultura greco-romană. Cine l-a citit pe Hegel a putut afla că *„în variatele forme ale filozofiei greceşti găsim în general, în stare înnăscândă aproape toate conceptele de mai târziu asupra lumii"* (G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filozofie a istoriei,* partea a II-a, *Lumea greacă,* Ed. Academiei R.S.R., 1968, p. 218). Exemplul care urmează argumentează această apropiere. Astfel, Codul lui Constantin Armenopol (Hexamiolos), care în cartea a VI-a – ocupându-se de crime şi pedepse – prevedea că minoritatea constituie o cauză de reducere sau de înlocuire a pedepsei chiar şi pentru infracţiunea de omor – a apărut în Bizantin anul 1345, s-a tipărit întâia oară în limba greacă în 1740 iar în 1804 (în timpul domniei lui Alexandru Moruzi a fost tradusă în româneşte şi aplicată în Moldova. Implementarea Codului în Principate se pare că a anticipat acest moment. Vezi P.J. Muscel, *Istoria dreptului penal român* (Bucureşti, 1931, p. 65, 91, 107); cât despre importanţa acestui moment, este suficient să menţionăm că în SUA mai există încă state în care se aplică pedeapsa capitală la minori.

CRIMINOLOGIE" sub înaltul patronaj al **Societății Internaționale de Criminologie** – al cărui Președinte onorific este același **Denis Szabo, Dr. Honoris Causa al Universității din București (2004)** și membru de onoare al Societății Române de Criminologie și Criminalistică (2003) – ca să notăm doar aceste două momente mai recente ce semnifică sprijinul de care noi beneficiem.

Disponibilitatea Societății Internaționale de Criminologie pentru acordarea unui sprijin calificat în vederea integrării elementelor de cunoaștere științifică în lumea practicii, rezultă mai ales din faptul că seminarul a fost organizat în colaborare cu Institutul Național de Criminologie înființat abia la finele anului 2002 (la zece ani după colocviul sus-menționat dar după mai bine de trei decenii de tatonări, încercări și insistențe)[4]. Eram până atunci singura țară din Europa fără o asemenea structură.

Oricum, chiar dacă s-a născut greu, sau, poate, tocmai de aceea, realizarea acestei **structuri specializate** de cercetare criminologică în țara noastră – pe care Denis Szabo, prezent la **lansarea ei internațională oficială** (8.03.2003) o aprecia drept *„o victorie a comunității criminologice din România"* – este de natură să dea într-adevăr satisfacții factorilor implicați de-a lungul timpului în astfel de demersuri, între care se detașează cu eforturi notabile Președinta Societății Române de Criminologie și Criminalistică, profesor Rodica Mihaela Stănoiu – Ministru al Justiției la data înființării institutului.

Cel de al 67[lea] Curs Internațional de Criminologie merită a fi prețuit astfel, atât pentru creditul acordat unei **structuri noi** – a căror perspective pot fi intuite din proiectele de cercetare ce și le-a propus[5], ele fiind testate însă și prin rezultatele excepționale obținute în calitate de **organizatoare și gazdă a Cursului** – cât mai cu seamă pentru deschiderea extraordinară care o reprezintă spre dezbatere, verificare și confirmare sau infirmare a ideilor noastre inclusiv prin introducerea lor în circuitul internațional.

Nu ne rămâne de făcut decât să confirmăm așteptările prin cercetări criminologice de calitate, apte să orienteze politica penală românească în direcțiile ce o pot face mai eficientă, în situația în care cerințele ce decurg din procesul de aderare a țării noastre la Uniunea Europeană – între care un loc central îl ocupă protecția libertăților și drepturilor fundamentale ale omului – sunt mereu amplificate de fenomenul criminalității prin forme tot mai brutale.

2. Admițând că **„etapele gândirii contemporane se ridică pe fundația gândirii creatoare anterioare"** – cum foarte inspirat s-a exprimat un autor român[6] – voi prezenta în continuare câteva din cele mai sugestive încercări sau demersuri care au condus în timp la conturarea unor momente ce pun în termeni de continuitate sau reflectă specificul românesc și în dezvoltarea criminologiei.

---

[4] Au existat unele tentative (forțate de însăși realitățile vieții) în cadrul Ministerului Public, a Ministerului de Interne, la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române – unde există un colectiv de cercetare criminologică – iar în prezent și specializare prin doctorat. Momentul cel mai important îl constituie înființarea în 1990 a „Societății Române de Criminologie și Criminalistică" afiliată la Societatea Internațională de Criminologie. Acest organism specializat a organizat interesante dezbateri științifice care au reunit specialiștii din domeniile interesate, cum sunt: *„Seminarul Regional pentru Europa Centrală și Orientală privind minorii în conflict cu legea"*, sub egida Consiliului Europei (1992); Simpozion național cu tema *„Noi forme de criminalitate, strategii de prevenire* – după 12 ani de la primul și singurul simpozion național de criminologie organizat în România în regimul totalitar (1981) la care a fost prezent și Denis Szabo – precum și alte manifestări științifice ale Societății sau ale filialelor pe teme cum sunt *„Precursori ai criminologiei românești – viața și activitatea lui Ioan Tanoviceanu"* (1992); *„Criminalitatea azi"* (1997), *„Criminalitatea, probleme și soluții actuale"* (1998), *„Terapie și resocializare"* (1999), *„Deontologie și justiție penală"* (2002), *„Politici penale și penitenciare"* (2003), ca să dau doar aceste exemple.

[5] Privind fenomenele de corupție, criminalitate informatică, trafic și consum de droguri, delincventa juvenilă etc.

[6] Vezi Petru Pânzaru, *Condiția umană din perspectiva vieții cotidiene*, Ed. Albatros, București, 1981, p. 52.

Deşi despre criminologie în adevăratul înţeles al cuvântului putem vorbi doar din momentul în care aceasta s-a desprins de dreptul penal – atât cât a fost posibil – în realitate ideile ce au anticipat, chiar şi apariţia pozitivismului, au amplificat – aşa cum rezultă atât din literatura mai veche[7], din doctrina unui trecut ceva mai apropiat[8] sau din cea recentă[9] – interesul pentru cercetare sau pentru găsirea unor soluţii care să conducă cel puţin la ameliorarea consecinţelor criminalităţii dacă nu la eliminarea ei şi, în mod deosebit la umanizarea regimului executării pedepselor.

Încă în primele legiuiri româneşti – ca să începem cu dreptul scris – (*„Cartea Românească de învăţătură de la 1646"* a lui Vasile Lupu în Moldova şi *„Îndreptarea Legii"* din 1652 a lui Matei Basarab – în Ţara Românească), găsim astfel de reglementări cum sunt cele care tratează minoritatea (cuprinde 3 etape de vârstă) drept cauză care – apără de pedeapsă sau micşorează pedeapsa.

Scoaterea fazei copilăriei de sub incidenţa legii penale, aplicarea unor pedepse mai uşoare pentru delincvenţii minori ca şi o gradare a lor în funcţie de fiecare etapă de viaţă sunt numai câteva din elementele a căror evoluţie, în timp, reflectă deopotrivă procesul de modernizare şi perenitatea unora dintre ideile tradiţionale.

Aşa se întâmplă cu Legiuirea Caragea în Ţara Românească (1818 – cărţile V şi VI sunt rezervate dreptului penal) în care pentru întâia oară apare **măsura încredinţării minorilor infractori părinţilor sau epitropilor** – un fel de tutelă – (înlocuieşte bătaia sau închisoarea aplicată acestora pentru anumite infracţiuni care, în acea vreme se executa într-o mănăstire), cu Condica criminalicească a lui Ion Sandu Sturdza din 1826 care s-a aplicat în Moldova, sau

---

[7] Vezi, I Tanoviceanu, Un pericol naţional – creşterea criminalităţii în România, Iaşi, 1896; I. Tanoviceanu, *Mersul criminalităţii mari în România,* în „Curierul judiciar", 1907; Gr. Dianu, *Criminalitatea şi cauzele ei în România,* Bucureşti, 1907; S.G. Longinescu, *Pravila lui Vasile Lupu şi Prosper Farimacius,* Bucureşti, 1908; Constantin Meissner, *Copii cu rele porniri şi Şcoalele de îndreptare,* Tipografia Naţională, Iaşi, 1909; I Ionescu Dolj, *O idee nouă în penologie. Tribunalele de minori,* Craiova, 1911 (monografie); I. Tanoviceanu, *Curs de drept penal,* vol. I, Socec, Bucureşti, 1912; S.G. Longinescu, *Legi vechi româneşti în izvoarele lor,* Bucureşti, 1912; Ion Peretz, *Originile dreptului român,* Bucureşti, 1915; I.C. Filiti, D.I. Suchianu, *Contribuţii la istoria justiţiei penale în Principatele Române,* Bucureşti, 1928, p. 37-45; Iulian Teodorescu, *Minoritatea în faţa legii penale,* Bucureşti, 1982; Constantin Stere, *Criminologie,* Bucureşti, 1928; Traian Pop, *Curs de criminologie,* Cluj, 1928; C. Bălan, *Cauzele criminalităţii,* Focşani, 1928; B. Georgescu, *Tribunalele pentru infractorii minori,* Craiova, 1929; Jean Moruzi, *Criminologie,* Bucureşti, 1930; Petre Ionescu Muscel, *Istoria dreptului penal român,* Bucureşti, 1931; Al. Roşea, *Delincventul minor,* Cluj, 1932; George Solomonescu, *Tratamentul infractorului minor în dreptul penal comparat,* Bucureşti, 1935; Petre Ionescu-Muscel, *Sociologia criminală,* Bucureşti, 1938; Petre Pandrea, *Criminologia dialectică,* Bucureşti, 1945, ca să ne oprim doar la aceste exemple.

[8] Vezi cu titlu de exemplu: Octavian Loghin, *Curs de criminologie,* partea I, Iaşi, 1970 şi *Curs de criminologie şi ştiinţa penitenciară,* Iaşi, 1973; Lucia Moldovan, *Curs de criminologie,* Cluj, 1976; Rodica Mihaela Stănoiu, *Metode şi tehnici de cercetare în criminologie,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1981; Constantin Păunescu, *Coordonate metodologice ale recuperării minorului inadaptat,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1984; Aurel Duicu, *Criminologie,* Ed. Universităţii Bucureşti, 1985; Rodica Mihaela Stănoiu, *Introducere în criminologie,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1989.

[9] Vezi de exemplu: Ion Gheorghiu-Brădet, *Criminologie generală românească,* Braşov, 1993; Aurel Dineu, *Bazele criminologiei,* Ed. Proarcadio, Bucureşti, 1993; Rodica Mihaela Stănoiu (coord.), Ortansa Brezeanu, Tiberiu Dianu, *Tranziţia şi criminalitatea,* Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1994 (a primit premiul Academiei Andrei Rădulescu); Gh. Scripcaru, T. Pirozynski, *Criminologie clinică şi relaţională,* Ed. Symposium, Iaşi, 1995; Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie,* vol. I, Edit. Oscar Print, Bucureşti, 1995; Valerian Cioclei, *Criminologie etiologică,* Edit. Actami, Bucureşti, 1996; G. Nistoreanu, C. Păun, *Criminologie,* Ed. Europa Nova, Bucureşti, 1996; Ortansa Brezeanu, *Minorul şi legea penală,* Ed. All Beck, Bucureşti, 1998; Valerian Cioclei, *Manual de criminologie,* Ed. All Beck, Bucureşti, 1998; Ion Oancea, *Probleme de criminologie,* Ed. All Educaţional SA Bucureşti, 1998; Ortansa Brezeanu, *Prevenirea criminalităţii la început de mileniu* (coord.), Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2001 şi Gheorghe Scripcaru, Vasile Astărăstoae, *Criminologie clinică,* Ed. Polirom, Iaşi, 2003.

Condica Criminală a lui Barbu Ştirbei de la 1852, aplicată în Ţara Românească – legiuiri ce marchează un pas important spre trecerea la codurile penale moderne.

Facem aici precizarea că **instituţia încredinţării minorilor părinţilor, tutorilor sau altor persoane de încredere a cunoscut o foarte largă dezvoltare în întreg sistemul de ocrotire românesc.**

Separarea minorilor de majori în închisori şi înfiinţarea pentru prima oară la noi în ţară a unui penitenciar deosebit pentru minorii în vârstă de 8-20 de ani – Penitenciarul nevârstnicilor[10] – potrivit celor două regulamente (din 1862 şi 1864 care reglementau organizarea serviciilor şi stabilimentelor penitenciare şi de binefacere din România), constituie alte două momente ce au impulsionat preocupările pentru modernizarea şi chiar amplificarea reglementărilor lor în materie.

Primul Cod penal român, ce a intrat în vigoare la 1 mai 1865, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, punând capăt diversităţii teritoriale în materie penală la noi în ţară – confirmă observaţia de mai sus.

Voi nota doar faptul că legea privitoare la regimul închisorilor (înlocuieşte cele două regulamente existente, din 1862 şi din 1864) ce a fost adoptată la 1 februarie 1874, în aplicarea codului penal, prevedea şi **crearea unor case de educaţiune corecţională pentru minori, reglementare ce ar putea fi considerată ca reprezentând actul de naştere al instituţiilor de reeducare a minorilor delincvenţi la noi în ţară.**

Pe fondul acestui interes general, se remarcă – prin importanţă şi, mai ales, prin pionieratul demersurilor în domeniu – multe din iniţiativele particulare. Cu titlu de exemplu, notăm: Institutul „Gregorian", din Iaşi, fondat de Gr. Ghica, în 1856 care avea o secţie specială pentru copiii găsiţi pe lângă biserici sau alte locuri (precum copii străzii de astăzi), ori născuţi în închisoare sau proveniţi din părinţi decăzuţi din drepturile fireşti etc., unde erau ţinuţi 10 ani, după care erau trimişi pentru continuarea studiilor sau pentru învăţarea unei meserii; Institutul Manea Brutaru, fondat în 1798 care se ocupa de copii găsiţi şi orfani (40 de fete şi 40 de băieţi), iar prima societate care s-a ocupat de asistenţa copiilor preşcolari a fost înfiinţată la Arad în 1830. Se pare că primele instituţii de stat de protecţie a copiilor găsiţi fără nici un căpătâi şi orfani sunt cele organizate potrivit prevederilor Regulamentului Organic din 1830-1848 lege fundamentală pentru ambele Principate.

Desigur, după primul război mondial s-a amplificat numărul căminelor, azilurilor, orfelinatelor etc. pentru copiii găsiţi ori abandonaţi moral, pentru orfani, vagabonzi etc.[11].

Sunt demne de reţinut, şi iniţiativele care vizează organizarea unor instituţii de reeducare a minorilor având un comportament delincvent sau deviant. Notăm doar două dintre ele. Prima, priveşte organizarea la propunerea Prefectului şi a Şefului Siguranţei Capitalei, în anul 1914, la Mălureni (Argeş) a unei case de corecţie – sau colonie disciplinară, cum i se mai spunea – pentru vagabonzii şi cerşetorii minori, care populau străzile capitalei – consideraţi a fi nişte candidaţi ai temniţelor. Conducerea tehnică era asigurată de un pictor care învăţa pe minori meseria olăriei, produsele fiind expuse ori vândute în Piaţa Sfântul Anton din Bucureşti. Alţi doi angajaţi (grădinari), introduceau pe minori în probleme de agricultură cu care cultivau 5 pogoane de zarzavaturi.

---

[10] Prima închisoare pentru minori a luat fiinţă la Mănăstirea Cernica, Jud. Ilfov, în 1868 aceasta s-a mutat la Schitul Balamuci în vederea înfiinţării uni case de corecţie, de aici s-a mutat la Mănăstirea Căsciorei jud. Vlaşca, iar în 1878 ia Mănăstirea Mislea. Din anul 1883 această închisoare avea să rămână şi singura pentru minori până la Primul Război Mondial.

[11] Vezi, pe larg. G. Banu, *Protecţia copilului în România,* broşură editată în 1931 la Bruxelles (traducere)

Cea de a doua, are ca protagonist pe Constantin Meissner (fost inspector şcolar între anii 1892-1901, la Iaşi), care a iniţiat o amplă campanie în vederea înfiinţării unor şcoli speciale pentru copiii cu rele porniri. S-a adus drept argument în această privinţă creşterea îngrijorătoare a crimelor şi delictelor săvârşite de minori. Proiectul iniţiat de Comitetul format din care făcea parte şi Mitropolitul Moldovei, a putut fi realizat abia după război (1 aprilie 1921). Şcoala de îndreptare de la Iaşi a funcţionat mai bine de 30 de ani.

De reţinut, în plus, că în tradiţia preocupărilor etiologice se înscrie şi activitatea Consiliului Superior al Penitenciarelor – înfiinţat în baza legii asupra închisorilor şi instanţelor preventive din 1929 – condus la început de Iulian Teodorescu. Din consiliu făcea parte şi C.I. Parhon, cunoscut pentru studiul cauzelor delincventei[12].

Merită atenţia şi faptul, că în anul 1930, exista la Timişoara, un institut de observare a minorilor, departe de oraş, unde un institutor – locuind cu 10 minori – îi examina sub raportul capacităţilor lor de adaptare şi se ocupa împreună cu medicul specialist de clasarea individului. De asemenea, Clinica psihiatrică de la Cluj avea organizată o secţie de observaţie medico-pedagogică pentru delincvenţi iar la Penitenciarul Cioroieşti funcţiona un laborator de antropologie penitenciară pentru studiul psihologic al deţinutului[13].

Este uşor de observat în cele ce preced, atât unele preocupări timpurii de cunoaştere ştiinţifică a problematicii pe care o implică criminalitatea ca fenomen social şi individual, cât şi un interes major pentru introducerea propriilor idei în circuitul universal.

Aducem drept argument, în acest sens, înfiinţarea în anul 1921 a Revistei penale care după 10 ani (1932) a fuzionat cu Revista penitenciară sub titlul de *„Revista de drept penal şi ştiinţă penitenciară"* – ca publicaţie a Cercului de studii penale, penitenciare şi de poliţie ştiinţifică. Revista – condusă de Iulian Teodorescu, la acea dată şi Preşedinte al Cercului de studii penale, a publicat numeroase studii, observaţii, puncte de vedere etc., ale membrilor cercului şi ale unor specialişti, din diverse domenii interesante şi a întreţinut relaţii cu numeroase publicaţii similare din străinătate între care se remarcă: *„Revista Pozitivă"* de sub direcţia lui Enrico Ferri – şi *„Revista de drept penal şi criminologie"* din Belgia, asigurându-se astfel printr-o circulaţie reciprocă a ideilor din domeniile abordate o importantă contribuţie şi la dezvoltarea preocupărilor etiologice[14]. Sugestiv pentru interesul ştiinţific şi perspectiva cercului de studii penale este şi faptul că **între cele 55 de personalităţi din alte ţări**, cu preocupări remarcabile în domeniul criminologiei – aprobate în şedinţa Comitetului de direcţie din 18.111.1922, ca membrii corespondenţi – **îi întâlnim pe Enrico Ferri şi Rafaele Garofalo**, cunoscuţi pentru contribuţiile lor remarcabile la constituirea criminologiei ca ştiinţă[15].

---

[12] Vezi, C.I. Parhon, *Necesitatea unui studiu amănunţii al delincvenţilor,* în Revista de drept penal şi Ştiinţă penitenciară, Bucureşti, 1930, p. 123-127; C.I. Parhon, *Constituţia somato-psihică şi raporturile ei cu criminologia,* Revista de drept penal şi Ştiinţă penitenciară nr. 3-4/1930; C.I. Parhon, *Raporturile dintre psihiatrie, ştiinţa dreptului penal şi criminologie,* Revista de drept penal şi Ştiinţa penitenciară, nr. 8-9/1936.

[13] Vezi, pe larg, Gh. Banu, *Igiena copiilor delincvenţi,* în Revista de drept penal şi Ştiinţă penitenciară nr. 1 şi 2, 1990, p. 19.

[14] Vezi, pentru ce precede, *Raportul asupra activităţii Cercului de studii penale, penitenciare şi de poliţie ştiinţifică pe anul 1921-1922,* prezentat de E. Decuseară – Directorul statisticii judiciare – în adunarea generală a Cercului din 3 dec. 1922 şi publicat în Revista penală nr. 9 şi 10, 1922, p. 326-331. Raportul poate fi completat cu datele din statistica judiciară cu vechi tradiţii „Statistica justiţiabilă", cum i se mai spunea în: „Analele statistice pentru cunoaşterea României", Bucureşti, Anul II, nr. 17-20, 1864 şi „Istoricul statisticii judiciare din România" (Eugen Decuseară, Extras din Buletinul statistic al României, Bucureşti, Tipografia F. Göbl, 1920).

[15] Vezi, opiniile a doi reputaţi juriştii români: Petre Ionescu Muscel, *Savantul criminolog Enrico Ferri, profesorul şi opera sa,* în Revista pozitivă penală şi penitenciară, 1929, nr. 1, p. 5-14 şi Jean Rădulescu, *Un mare savant Enrico Ferri,* în Revista de drept penal şi ştiinţă penitenciară, 1928, nov.-dec., p. 3-15.

Ca urmare a prestigiului de care se bucura cercul de studii penale, acesta a fost printre cele dintâi care au aderat la Asociația Internațională de Drept penal, (înființată în 1924), la Congresul Internațional ce a avut loc la Bruxelles[16].

Ar mai fi de adăugat și faptul că multe din soluțiile legislative oferite de politica penală – cu impact major și în domeniul criminologiei – în perioada care a urmat intervalului de timp ce l-am avut în vedere în analiza ce precede și până în zilele noastre, nu reprezintă inovații ale momentelor respective ci, doar adaptări, sau dezvoltări ale unor idei care, prin unele cazuri, ne duc într-un trecut îndepărtat. Este, de altfel, un proces firesc, ce confirmă ideea, deseori invocată, că în natură ca și în viață nu există mișcare de la nimic, totdeauna se pleacă de la ceva.

Nefiresc este și, aș spune chiar lipsit de respect față de precursorii noștri, să permitem ca idei sustrase din patrimoniul experienței tradiționale în domenii științifice, oricare ar fi ele, să devină peste noapte originale fie din ignoranță (lipsă de documentare), fie în cunoștință de cauză, însă ignorând corectitudinea celorlalți.

Este pertinent în această privință cuvântul rostit de reputatul jurist român Andrei Rădulescu, la „Centenarul Regulamentului Organic" în care a susținut: *„în esență, dreptatea cere să dăm fiecărei vremi ceea ce este a ei și să înveți de acolo ce îți poate folosi azi și cel puțin să o judeci just și să ți-o amintești cu drag când e vorba de țara ta"*[17].

3. Epoca modernă, care a început cu o jumătate de mileniu în urmă și s-a sfârșit recent sau este pe sfârșite în unele zone ale lumii, a adus cu sine – mai ales în ultima jumătate a secolului trecut – apusul vădit al prognozelor emise de criminologi cu privire la fenomenul criminalității, al așteptărilor lor. Nu s-au confirmat nici previziunile criminologiei socialiste cu privire la dispariția fenomenului pe măsura înaintării spre realizarea societății care se dorea a fi comunistă, și nici cele ale criminologilor occidentali cu state foarte vechi în cercetare, fenomenul fiind chiar mult mai amplu în țările bogate.

Nu s-a confirmat nici ceea ce s-a încercat să se acrediteze în legătură cu evoluția fenomenului infracțional în ultimul deceniu al secolului XX, deci după dispariția „războiului rece". Se pare că fenomenul își urmează cursul, reflectând, prin formele lui de manifestare – tot mai violente și insidioase –, prin dinamică, intensitate, volum etc. însăși dimensiunea schimbărilor care se produc în societate în toată amploarea și particularitățile lor.

Apariția a ceea ce numim astăzi „societatea post-industrială" sau „era fluxului informațional", ca să ne oprim doar la aceste două denumiri, atrage atenția și asupra rămânerii în urmă a criminologiei – a „staționării acesteia încă în teoriile care, din multe puncte de vedere, încep să fie sau chiar sunt depășite.

Dacă criminologia reacției sociale, prin atacul frontal asupra criminologiei tradiționale (clasică și pozitivistă), și-a atribuit cu mai mult de patru decenii în urmă denumirea de o „nouă criminologie", se înțelege că de la criminologia post-modernă se așteaptă mult mai mult în sensul că aceasta ar trebui să se înscrie pe acea traiectorie pe care ea poate valorifica tot ceea ce rămâne valabil – ce corespunde – din ceea ce s-a realizat în sfera acestei științe, în procesul evoluției ei, cu perspectiva aducerii teoriilor la nivelul realităților sociale, culturale, morale și economice care interacționează, inclusiv în producerea încălcărilor de lege.

Cu alte cuvinte, criminologia, ca știință autonomă și unitară, în sistemul științelor, nu se mai poate mulțumi cu transcrierea teoriilor în numeroase exemplare prin proliferarea cursurilor

---

[16] Vezi, Iulian Teodorescu, *Primul nostru jubileu,* în Revista de drept penal și știință penitenciară, 1930, p. 1-7.

[17] Vezi, Andrei Rădulescu, *Centenarul Regulamentului Organic al Țării Românești,* București, „Curierul Judiciar", 3933, p. 4.

de criminologie, şi a altor lucrări, apărând ad-hoc şi criminologi, în multe situaţii cu o asemenea „specializare" suprapusă peste meseria lor de bază.

Aceasta, cu atât mai mult, cu cât doar **o nouă criminologie – a treia în evoluţia acestei ştiinţe – „post-modernă"**, de data aceasta, **ar putea**, având avantajul experienţelor primelor două, dezvoltate pe parcursul a mai bine de un secol, precum şi al posibilităţilor de comunicare şi cooperare, inclusiv pe plan internaţional, în contextul în care lumea nu mai este împărţită în două lagăre, să adapteze teoriile criminologice la realităţile acestui început de mileniu.

Este vorba, în esenţă, de adaptarea criminologiei la post-modernism – prin definiţie, mai curând individual şi universal decât comunal şi naţional – încât aceasta să cuprindă liniile directoare, precum şi suportul real al regândirii conceptelor de crimă, criminal, criminalitate, pe care o implică o criminologie post-modernă.

Altfel spus, ceea ce s-a obţinut în mai bine de 100 de ani de către criminologie, să treacă prin filtrul unei gândiri ştiinţifice moderne despre om şi societate, cu toate contradicţiile care macină de multe ori suportul acesteia, adică realităţile şi reacţiile sociale.

De altfel, tentativa de a sintetiza producţia ştiinţifică în favoarea unei problematici date este importantă pentru oricare dintre ştiinţele omului şi, mai ales, pentru criminologie, ale cărei date parţiale sunt integrate într-o optică globală, iar semnificaţiile unor noţiuni disciplinare sunt adaptate pentru a fi integrate în contextul disciplinar.

O asemenea perspectivă atrage, după părerea noastră, unele obligaţii din partea specialiştilor (în activitatea teoretică şi practică) în direcţia introspectării unor domenii – din sfera criminologiei – pentru a putea prezenta, cel puţin în linii mari, stadiul în care acestea se găsesc – adică, punctul de plecare în eventuale noi abordări.

În acest context, **supun reflecţiei criminologilor din Balcani construirea unui model criminologie specific regiunii** (unind eforturile cu ajutorul structurilor specializate de cercetare) care să poată lua în stăpânire complexitatea pentru a se putea ajunge la răspunsurile pe care le aşteaptă o criminologie post-modernă – de la noi toţi.

Ar fi suficient să se compare toate planurile ce au generat numeroase acţiuni şi măsuri în ţările din regiune – care pot însemna timp enorm consumat şi tone de hârtie – şi rezultatele concrete obţinute în prevenirea şi controlul criminalităţii pentru a intui stadiul în care ne găsim acum şi a găsi în acelaşi timp antidotul cel puţin a unora dintre consecinţele criminalităţii.

În sprijinul sugestiei de mai sus am în vedere în primul rând, calitatea actualelor raporturi (relaţii) ştiinţifice, sociale, economice, culturale etc. care s-au statornicit în Balcani – departe de cele de acum 150 de ani – confirmate din plin şi prin seminarul internaţional la care participăm.

BCU IASI / CENTRU VECHI

ASPECTE CRIMINOLOGICE PRIVIND NOILE DIMENSIUNI ALE TERORISMULUI ISLAMIST

Prof. univ. dr. Valerian CIOCLEI

La principale caractéristique du phénomène terroriste actuel est représentée par la pratique d'une terreur totale, sans limites. Autour de cette caractéristique principale, il est possible d'identifier une série de particularités du terrorisme islamiste, parmi lesquelles, les plus évidentes semblent être les suivantes: la maximisation des dommages, la dissémination et la perpétuation de l'état de panique, l'emploi répétée des attaques suicidaires, l'utilisation fréquente de l'Internet. L'objectif principal de notre étude est précisément l'analyse de ces particularités. Le deuxième objectif de l'étude concerne l'examen de certains aspects d'ordre criminologique. De ce point de vue, nous essayerons, dans un premier temps, de formuler quelques explications possibles relatives à l'augmentation sans précédent du terrorisme islamiste. Dans un second temps, nous établirons les lignes directrices de la présente stratégie de lutte contre le terrorisme islamiste et nous essayerons de faire une évaluation de l'efficacité de cette stratégie, sur des critères criminologiques.

L'intérêt d'une telle étude, dans les coordonnées mentionnées, est le fait que, à présent, nul ne peut se sentir à l'abri de la menace que représente le phénomène terroriste.

Terorismul reprezintă un fenomen complex prin cauze, forme de manifestare şi consecinţe. De aceea şi analiza fenomenului terorist poate fi abordată din perspective diferite: politică, socială, juridică etc. Prezenta abordare, fără a putea face o totală abstracţie de celelalte laturi ale fenomenului, încearcă să surprindă câteva aspecte de ordin criminologic ale terorismului actual. Într-o astfel de perspectivă criminologică, fenomenul terorist, ca parte a fenomenului criminal general, reuneşte în conţinutul său o realitate individuală (actul terorist în sine precum şi persoana care comite un astfel de act) şi o realitate colectivă sau socială (criminalitatea de natură teroristă). Actul terorist este o faptă penală calificată în acest sens în diferite Convenţii internaţionale şi incriminată ca atare în dreptul intern. Teroristul este persoana care comite o faptă penală calificată drept act terorist, indiferent dacă respectiva persoană aparţine sau nu vreunei organizaţii sau structuri cu caracter terorist. În sfârşit, fenomenul terorist ca realitate socială sau colectivă, trebuie înţeles ca *aceea categorie de criminalitate ce cuprinde fapte constând în săvârşirea unor acte de violenţă sau de ameninţare cu violenţa, menite să inducă o stare de panică în rândul opiniei publice, în scopul satisfacerii unor revendicări etnice, politice, ideologice, sociale, religioase ori de altă natură*[1].

În cadrul fenomenului terorist general un loc aparte îl ocupă terorismul islamist (este vorba firește de latura extremistă, fanatică a islamului). Acest tip de terorism este esenţialmente dar nu exclusiv de natură religioasă, deoarece intervin, în mod inevitabil, atât în geneza cât şi în formele lui de exprimare, elemente de natură politică, ideologică, socială etc. Ca şi componentă a fenomenului terorist general, terorismul islamist a devenit în ultimul timp *„partea care domină întregul"*. Acest loc dominant al terorismului islamist este datorat, pe de o parte, propriei ascensiuni şi, pe de altă parte, unui recul al celorlalte categorii de terorism. Contextul

[1] Nu există o definiţie unanim acceptată a terorismului, nici din punct de vedere criminologic şi nici dintr-o altă perspectivă; formula propusă mai sus reprezintă o simplă variantă de lucru, ce are ca scop delimitarea fenomenului în discuţie (în latura lui colectivă), fără pretenţia de a reprezenta o definiţie exactă a acestuia.

actual în care terorismul islamist reprezintă componenta dominantă a terorismului justifică opțiunea de a examina în prezentul studiu doar acest tip de terorism.

Privit ca parte a fenomenului criminal general, terorismul se prezintă ca o realitate cu *„geometrie variabilă"*, ca un fenomen în permanentă mișcare, transformare. Observarea fenomenului terorist și mai ales dinamica acestuia din ultimii ani permite o constatare aflată la îndemâna simțului comun, respectiv amplificarea fără precedent a atacurilor teroriste revendicate de grupări sau de organizații islamist-extremiste. Dacă admitem că această componentă a fenomenului terorist a atins o amploare fără precedent este firesc ca, într-o primă etapă, să încercăm să distingem care sunt particularitățile terorismului islamist în această nouă configurație (I). Având în vedere aceste particularități, într-o a doua etapă, urmează să examinăm câteva aspecte de ordin criminologic legate de terorismul islamist, aspecte ce pot fi socotite relevante pentru etapa actuală (II).

I) Particularități ale terorismului islamist actual

Este evident că orice încercare de a surprinde particularitățile fenomenului terorist în configurația sa actuală nu poate face abstracție de evenimentele tragice care au zguduit Statele Unite ale Americii și indirect comunitatea mondială, la data de 11 septembrie 2001. Au existat diferite evenimente anterioare datei de 11 septembrie 2001 care marcau traseul ascendent al terorismului. Se poate menționa în acest sens chiar atentatul precedent de la World Trade Center, din 26 februarie 1993, când o mașină capcană a explodat în parcarea subterană a complexului. Intenția de a arunca în aer edificiul și de a provoca astfel o catastrofă de mari proporții a eșuat atunci, doar datorită faptului că teroriștii au subevaluat rezistența structurii clădirii. Se pot menționa, în același sens, atentatele Al Qaeda din 7 august 1998 împotriva ambasadelor Statelor Unite din capitala Kenyei, Nairobi, și din Dar es-Salaam, capitala Tanzaniei, atentate soldate cu 263 de morți și peste 4500 de răniți. Au fost comise și ulterior datei de 11 septembrie atentate sângeroase. Se poate aminti atentatul de la gara Atocha din Madrid, comis la data de 11 martie 2004, care s-a soldat cu uciderea a peste 200 de persoane și rănirea altor aproximativ 1500; se poate aminti de asemenea masacrul ce a avut loc în data de 1 septembrie 2004, la școala din Beslan (Osetia de Nord), în care au pierit 336 de persoane dintre care 150 de copii. Între toate aceste acte criminale care i-au precedat ori succedat, 11 septembrie va rămâne un moment de referință în istoria omenirii în general, și a terorismului în particular, nu numai prin amploarea catastrofei, neegalată, din fericire, până în prezent (ca număr de victime, pagube materiale și impact economic), ci și prin reacția de luciditate pe care a provocat-o, o reacție apărută imediat ce starea inițială de șoc a început să se disipeze. Ziua de 11 septembrie 2001 poate fi considerată data de la care omenirea a devenit conștientă de existența unui pericol fără precedent, pericolul *terorismului total.* În acest context se poate afirma *că principala caracteristică a fenomenului terorist actual o reprezintă tendința de promovare a unei terori totale, fără limite.* În jurul acestei caracteristici principale pot fi identificate o serie de particularități ale terorismului islamist actual, printre care, cele mai evidente par a fi: **a)** maximizarea pagubelor produse; **b)** diseminarea și permanentizarea stării de panică; **c)** utilizarea frecventă a atacurilor sinucigașe; **d)** utilizarea intensivă a internetului.

a) Maximizarea pagubelor produse se manifestă atât cu privire la numărul de victime, cât și cu privire la prejudiciile materiale directe ori la consecințele economice pe termen scurt și lung ce decurg din actele teroriste. Pierderile de vieți omenești reprezintă firește răul cel mai mare pe care pot să-l producă actele teroriste. Urmează ca ordin de gravitate traumele fizice și psihice care pot fi provocate supraviețuitorilor, victime directe sau colaterale. Cu cât numărul victimelor este mai mare, cu atât impactul asupra opiniei publice este mai puternic și, în consecință, menirea actului terorist, respectiv inducerea sentimentului de panică, este mai bine

realizată. Impactul depinde totodată de dimensiunile pagubelor materiale produse direct prin acțiunea teroristă. Distrugerea unui autobuz, tren, avion, nu poate fi comparată cu distrugerea unei clădiri sau a unui complex de clădiri, din punctul de vedere al impactului mediatic și, deci, al posibilității de a induce starea de panică. Consecințele economice ulterioare actului sunt la rândul lor un element important în atingerea scopului terorist. Un dezechilibru economic pe termen lung, pe lângă consecințele materiale evaluabile, are și consecințe de ordin psihosocial la fel de grave, deși mai greu calculabile. Un astfel de dezechilibru va readuce tot timpul în memoria cetățenilor spectrul actului terorist și în felul acesta sentimentul de panică poate fi prelungit mult dincolo de momentul actului. Rezultă că dimensiunea catastrofei umane și materiale produse este direct proporțională cu dimensiunea stării de panică induse. Este din ce în ce mai evident că un astfel de calcul, simplu și cinic în același timp, reprezintă, în ultima vreme, nucleul strategiei celor care organizează ori execută acte teroriste.

b) Diseminarea și permanentizarea stării de panică, este o altă particularitate a fenomenului terorist actual. Începând cu terorismul *„clasic"*, social-ideologic al anilor șaptezeci și continuând cu terorismul politico-religios al anilor nouăzeci, a existat o oarecare delimitare în spațiu a atentatelor teroriste. Au existat zone de risc maxim și zone de risc minim, dar și zone *„libere"* de terorism; harta atentatelor teroriste era relativ redusă și previzibilă. În prezent nu se mai poate vorbi despre o limitare spațială a terorismului deoarece pe de o parte, în ultimul deceniu acte grave de terorism au fost comise aproape peste tot în lume, iar pe de altă parte, amenințarea explicit formulată în repetate rânduri de exponenți ai organizațiilor teroriste se adresează intereselor occidentale oriunde aceste interese s-ar afla, ceea ce înseamnă practic faptul că nicio zonă populată a globului nu se află la adăpost de pericol. În acest context, la care se adaugă o din ce în ce mai liberă și intensă circulație a persoanelor în spațiul mondial, se poate trage în mod firesc și concluzia că sfera potențialelor victime ale atacurilor teroriste este și ea lipsită de orice delimitare; oricine poate deveni victima unui atac terorist indiferent de vârstă, sex, cetățenie, convingere politică sau religioasă etc. Această afirmație este susținută de atentatele teroriste de la New York, Madrid sau Beslan. Mai mult, răpirile urmate de executarea ostaticilor practicate de diversele grupări teroriste în Irak, după terminarea teoretică a războiului, denotă faptul că, la un moment dat, *„diversificarea"* victimelor sub aspectul profesiei, sexului și în primul rând al cetățeniei acestora, poate deveni o strategie de luptă cu un mesaj foarte clar din partea teroriștilor. În sfârșit, sub acest aspect trebuie menționat că nici măcar membrii aceleiași comunități religioase din care fac parte teroriștii nu sunt la adăpost de riscul de a deveni victime, deoarece liderii spirituali ai islamiștilor extremiști au acceptat și motivat din punct de vedere religios încă din anii optzeci și o situație de acest gen[2]. Ulterior Osama Ben Laden a utilizat conceptul de *„victime colaterale"* pentru a justifica aceeași împrejurare[3]. În afară de inexistența unor limite spațiale care atrage după sine cum am văzut și inexistența oricăror *„imunități"* personale, terorismul actual se distinge și prin inexistența unor perioade de încetare a *„ostilităților"*. Nu există *„pauze de teroare"*, un atac terorist este oricând posibil. Acesta este unul din principalele mesaje ale terorii fără limite, mesaj care își pune amprenta particulară asupra fenomenului terorist actual. La crearea și întreținerea unei stări de permanentă panică au contribuție nu numai atacurile teroriste în sine dar și amenințările cu atacuri, amenințări care sunt formulate periodic, suficient de frecvent și suficient de mediatizat. Vectorul principal actual în asigurarea publicității actelor teroriste și în perpetuarea amenințării cu teroarea îl reprezintă internetul, un instrument multifuncțional al activităților teroriste asupra căruia vom reveni.

---

[2] A se vedea, în acest sens, Hala Jaber, *Hezbollah – născuți cu răzbunarea în sânge*, Ed. Antet, 1998, p. 87.

[3] A se vedea *infra*. (procesul de pregătire al atentatelor – etapa a zecea).

c) Utilizarea frecventă a atacurilor sinucigaşe caracterizează de asemenea, în perioada actuală, fenomenul terorist. Atacurile sinucigaşe fac parte de mai multă vreme din arsenalul terorismului. Utilizarea acestei arme de către grupările islamiste radicale, a început în anii optzeci fiind utilizată de Hezbollah în sudul Libanului, împotriva trupelor militare israeliene[4]. Rolul determinant în crearea profilului psihic necesar pentru realizarea atacurilor sinucigaşe l-a avut exploatarea abilă de către liderii spirituali a convingerilor religioase. Teroristul sinucigaş realizează, din punctul lui de vedere, un act de martiraj, răsplătit nu numai în viaţa de apoi, ci şi în viaţa reală, în mod indirect, printr-o serie de avantaje materiale de care se bucură familia lui după îndeplinirea *„misiunii sfinte"*[5]. Teroriştii palestinieni au folosit şi ei de multă vreme această armă; grupările islamiste cecene precum şi diferitele grupări teroriste ce acţionează pe teritoriul Irakului recurg de asemenea la atacuri sinucigaşe. Dacă la început astfel de *„misiuni"* erau încredinţate doar bărbaţilor, tineri de regulă, cu timpul accesul femeilor la acest gen de atacuri a fost şi el acceptat; în ciuda existenţei unui decret religios care împiedica femeile să devină bombe umane, primele atacuri kamikaze realizate de femei au avut loc la începutul anilor optzeci, în sudul Libanului, împotriva unor ţinte israeliene[6].

Şi în privinţa atacurilor sinucigaşe evenimentele din data de 11 septembrie 2001 din S.U.A. au reprezentat un punct de reper important. Ceea ce au adus ca noutate atacurile de la 11 septembrie a fost *sinuciderea colectivă în scop terorist.* Tot sinucideri teroriste colective pot fi considerate şi acţiunile islamiştilor ceceni de la teatrul din Moscova şi de la şcoala din Beslan, chiar dacă în aceste din urmă cazuri actul sinuciderii nu a fost la fel de evident premeditat, ca în cazul atacurilor din S.U.A. Rolul factorului religios este hotărâtor şi în realizarea coeziunii grupului sinucigaş. Crearea fondului psihologic necesar pentru ca o persoană să devină capabilă să comită un act terorist sinucigaş, mai ales atunci când este vorba despre o acţiune colectivă, reprezintă un proces complex şi de durată. Analizând evenimentele de la 11 septembrie şi profilul psihologic al teroriştilor, specialiştii au reuşit să distingă un proces de pregătire care ar cuprinde douăsprezece etape:

„Prima etapă consta în dobândirea convingerilor religioase şi politice extremiste; a doua însemna prezentarea Occidentului ca un inamic; a treia, convingerea că lumea actuală este într-o stare de război permanent. În a patra etapă, învăţau să considere sinuciderea, interzisă de Coran, ca o strategie acceptabilă şi chiar dorită. A cincea etapă a instruirii era prezentarea crimei ca un act onorabil şi în conformitate cu voinţa lui Allah. De aici decurgea etapa a şasea, în care li se spunea că asasinii sunt desemnaţi de Allah, iar în etapa a şaptea, că asasinatul la scară mare este singura acţiune cu adevărat eficace împotriva unui inamic foarte puternic. Pentru a evita orice îndoieli, într-a opta etapă, conducătorul grupului, care are datoria de a le reaminti periodic învăţăturile, le promitea viitorilor asasini că vor ajunge în rai ca martiri. Acesta este beneficiul pe care îl va primi fiecare de pe urma actelor sale. Satisfacţia colectivă va fi atinsă, potrivit celei de a noua etape, atunci când ai atins punctul cel mai slab al adversarului. Etapa a zecea este a pregătirii psihologice şi are ca scop dezumanizarea victimelor, oricare ar fi numărul lor, indiferent că este vorba de femei, de copii şi chiar de musulmani. Acestea nu mai au dreptul de a fi considerate fiinţe umane, pentru ele nu trebuie să ai milă, întrucât nu sunt altceva decât o parte din tabăra inamică. Osama Ben Laden a denumit

[4] „În ziua de 11 noiembrie 1982, şi-a făcut în mod şocant debutul un nou stil de război, când un tânăr a intrat cu un Mercedes alb, plin cu explozivi, în cartierul general din Tyr al armatei israeliene. Explozia a distrus clădirea cu opt etaje şi a omorât 141 de persoane. A fost prima bombă umană. (...) Între 1982 şi 1985 au avut loc cel puţin treizeci de atacuri similare." Hala Jaber, *op. cit.*, p. 75.

[5] *Idem*, p. 149.

[6] A se vedea Hala Jaber *op. cit.*, p. 88-90.

*musulmanii, victime ale atentatelor sale, ca fiind niște «**pagube colaterale**». A unsprezecea etapă o reprezintă formarea celulei teroriste. Psihologic, grupul exercită o presiune asupra membrilor săi, asigurând astfel controlul lor și realizând o solidaritate a acestora. În sfârșit, a douăsprezecea etapă constă din repetarea a tot ceea ce s-a predat anterior*[7]*".*

Această capacitate de a pune în comun voința sinucigașă a unui număr mai mare sau mai mic de persoane sporește gradul de pericol al unor astfel de atacuri, prin sporirea capacității lor distructive și diminuarea posibilităților de a le preîntâmpina sau neutraliza.

d) Utilizarea intensivă a Internetului, reprezintă o altă realitate de care nu se poate face abstracție, în încercarea de a surprinde particularitățile fenomenului terorist actual. În această zonă a fenomenului în ultimii ani au intervenit modificări spectaculoase: dacă în anul 1998 doar aproximativ jumătate din grupările definite în mod oficial drept teroriste de către autoritățile americane dispuneau de propriul site Internet, în anul 2000 aveau deja aproape toate un site propriu, la care se adaugă sute de site-uri care fac propagandă sau susțin ideile și acțiunile teroriste[8]. O asemenea evoluție nu trebuie să surprindă dacă ne gândim la faptul că Internetul este prin natura lui o *„arenă ideală"* pentru diferite activități teroriste, oferind printre altele: *„un acces rapid; o inexistentă sau redusă reglementare, cenzură, sau altă formă de control guvernamental; o potențială maximă audiență răspândită în toată lumea; anonimatul comunicării; un flux rapid de informații; costuri reduse pentru menținerea sau dezvoltarea prezenței web; un spațiu multimedia (posibilitatea de a combina text, grafică, audio, video și de a permite utilizatorilor să descarce filme, cântece, cărți, postere); abilitatea de a conduce informația spre mass-media tradițională, care utilizează din ce în ce mai mult Internetul ca sursă de subiecte*[9]*".* Toate aceste facilități oferite de Internet sunt fructificate la maxim de o nouă generație de teroriști, inteligenți și instruiți, care pot să mânuiască la fel de bine un computer ca și o armă de foc. Și din această perspectivă data de 11 septembrie 2001 a oferit o serie de exemple *„semnal"* printre care: împrejurarea că piloții teroriști petreceau zile întregi în fața computerului învățând programele de simulare a zborurilor, faptul că s-au informat prin internet cu privire la diferite tipuri de avioane care ar fi putut fi folosite, sau simplul fapt că teroriștii si-au cumpărat biletele de avion tot prin intermediul Internetului[10]. În prezent, cea mai șocantă utilizare a Internetului în scopuri teroriste o reprezintă difuzarea de imagini privind executarea unor ostatici de către diversele grupări ce acționează în Irak. Cea mai gravă amenințare legată de utilizarea Internetului în scopuri teroriste o reprezintă însă *„ciberterorismul"*, o noțiune prin care se înțelege activitatea de *„a distruge sau de a compromite sisteme informatice, în scopul de a destabiliza sau de a efectua presiuni asupra unui guvern*[11]*".* Chiar dacă această amenințare are puține șanse de a trece din stadiul de potențialitate în cel de realitate, există o serie de alte variante de utilizare a Internetului în scopuri teroriste, o parte din ele fiind deja menționate anterior. Într-o încercare de sistematizare au fost identificate opt modalități de utilizare a Internetului de către teroriști, după cum urmează:

1) Războiul psihologic, respectiv crearea unei stări permanente de panică *(ciberteamă)*, fie prin perpetuarea de amenințări cu acte teroriste, fie prin transmiterea unor imagini ale

---

[7] Stefan Aust, Cordt Schnibben și colab., *11 Septembrie 2001 – Ziua în care lumea s-a cutremurat*, Ed. Runa, 2004, p. 165.

[8] A se vedea, în acest sens, Gabriel Weimann, *How Modern Terrorism Uses Internet*, USIP, Special Report 116, martie 2004, în www.usip.org/pubs/specialreports/.

[9] *Ibidem.*

[10] În sensul celor de mai sus, a se vedea: Stefan Aust, Cordt Schnibben și colab., *op. cit.*, p. 30 respectiv 40.

[11] Limore Yagil, *Terrorisme et internet: la cyberguerre*, Montreal, Edition Trait d'Union, 2002, p. 108. cf. art. Terrorisme et Internet: une evaluation de la situation, în www.terrorisme.net (10 oct. 2004).

atentatelor comise şi ale victimelor acestora, fie prin prezentarea executării de ostatici folosind metode barbare cum ar fi decapitarea etc.

*2) **Publicitatea şi propaganda***, respectiv transmiterea revendicărilor, legitimarea cauzei pentru care se *„luptă"*, justificarea mijloacelor folosite (violența este prezentată drept singura alegere posibilă), condamnarea inamicilor etc.

*3) **Strângerea de informații***, deoarece cu prețuri minime este posibilă întocmirea unei veritabile baze de date ce poate oricând fi folosită la pregătirea unor acțiuni teroriste.

*4) **Obținerea de fonduri***, operațiune extrem de importantă în vederea continuării activităților teroriste; evident că această modalitate de utilizare a Internetului are loc prin interpunerea altor persoane sau organizații decât cele catalogate în mod oficial ca teroriste.

*5) **Recrutarea şi mobilizarea*** unor noi adepți sau simpatizanți; din acest punct de vedere, evenimentele din Irak, atât la momentul declanşării războiului cât şi ulterior sunt relevante, ştiut fiind că numeroşi voluntari au putut fi mobilizați împotriva Alianței şi grație apelurilor difuzate prin Internet.

*6) **Funcționarea în rețea*** (networking), fapt ce a permis grupărilor teroriste trecerea de la structurile ierarhice la structuri descentralizate, cu posibilitatea menținerii contactului în acest cadru; în plus, Internetul face posibilă existența unui networking între grupări diferite.

*7) **Împărtăşirea informației*** (Sharing Information): numeroase site-uri conțin informații amănunțite despre modul cum se fabrică sau utilizează diferite arme (chimice, explozive etc.), ce pot fi folosite în atacurile teroriste; grație acestor informații a fost posibil ca inclusiv persoane izolate fără legătură cu vreun grup să comită atacuri teroriste (este cazul atentatelor din Anglia – 1999 şi Finlanda – 2002).

*8) **Planificarea şi coordonarea*** activităților, respectiv folosirea internetului pentru a transmite, prin mesaje codate, diferite detalii organizatorice şi ordine cu privire la derularea unor atacuri teroriste[12].

O analiză mai aprofundată a terorismului islamist contemporan ar putea scoate la lumină, desigur, şi alte elemente de particularitate. Am apreciat că cele patru aspecte reținute, respectiv, *maximizarea pagubelor produse, diseminarea şi permanentizarea stării de panică, utilizarea frecventă a atacurilor sinucigaşe şi utilizarea intensivă a internetului* contribuie, poate în modul cel mai sugestiv, la conturarea principalei caracteristici a terorismului islamist actual care, aşa cum am arătat este reprezentată de *tendința de promovare a unei terori totale, fără limite*. În funcție de această caracteristică principală şi de particularitățile examinate anterior va fi abordată în continuare şi problematica aspectelor criminologice.

II) Aspecte criminologice privind terorismul islamist actual

Examenul criminologic al unui fenomen atât de complex precum terorismul este dificil şi în mod inevitabil incomplet. În cele ce urmează ne propunem doar o tratare punctuală a unor aspecte care, în opinia noastră sunt relevante în contextul configurației actuale a terorismului islamist, configurație ce a fost schițată anterior prin examinarea particularităților fenomenului în discuție. În acest sens apreciem că este important, pe de o parte, să distingem câteva posibile explicații legate de evoluția fenomenului (1) şi, pe de altă parte, să examinăm coordonatele actualei strategii de combatere a fenomenului (2).

1) Posibile explicații legate de evoluția fenomenului

În cercetarea criminologică întâlnim, după cum este cunoscut, două mari categorii de explicații în legătură cu fenomenul criminal, cele de orientare etiologică şi cele dinamice. Considerăm că aceste două categorii de explicații sunt doar aparent antagonice căci, în realitate,

[12] În sensul celor de mai sus, a se vedea: Gabriel Weimann, *op. cit.*

ele pot fi, şi chiar trebuie să fie utilizate în mod complementar, pentru a reuşi o mai bună cunoaştere a fenomenului criminal[13]. Din această perspectivă şi explicaţiile privind terorismul trebuie să ţină seama de ambele orientări.

Din punctul de vedere al criminologiei etiologice, explicaţiile ce stau la baza Teoriei conflictelor de culturi, formulată de Thorsten Sellin, par să ne ofere un instrument util în încercarea de a înţelege sursele evoluţiei actuale a terorismului islamist. Reamintim că, în linii generale, Sellin considera fenomenul criminal drept o consecinţă a *„conflictului cultural"*, sintagmă prin care se înţelege, în esenţă, lupta între valori morale ori norme de conduită opuse sau aflate în dezacord. Există un conflict cultural generator de criminalitate, *„atunci când conduita unei persoane, socialmente aprobată sau chiar cerută într-o anumită situaţie, nu este apreciată de aceeaşi manieră de toate grupurile sociale la care ea datorează supunere"*[14]. Sellin distinge trei principale situaţii cultural conflictuale cu potenţial criminogen: colonizarea, starea de ocupaţie şi situaţia imigranţilor. Ipoteza de bază pe care se construieşte teoria este cea a imigranţilor şi majoritatea explicaţiilor se referă la această categorie de infractori. Această împrejurare nu trebuie să ducă însă la concluzia că explicaţiile lui Sellin trebuie reduse doar la această ipoteză sau doar la cele trei situaţii conflictuale principale, la care se referă autorul. Există numeroase alte situaţii conflictuale între normele unor grupuri sau categorii diferite de populaţie, care conţin germenii (sursele) unor comportamente antisociale sau criminale (infracţionale). În plus, şi acesta este poate aspectul cel mai important, teoria lui Sellin nu trebuie concepută în mod mecanic. Există într-adevăr şi o situaţie *„simplă"*: *un act* este admis într-un sistem de valori, în timp ce *acelaşi act* reprezintă, într-un alt sistem de valori, o crimă; în această ipoteză, de regulă, conflictul exterior nu este dublat de un conflict interior (mental), în sensul că autorul actului nici măcar nu are conştiinţa comiterii unei infracţiuni. Dar există la fel de bine şi situaţia în care, la modul abstract sau general un act este considerat criminal în ambele sisteme de referinţă (uciderea unei persoane spre exemplu) însă, cu toate acestea, respectivul act, plasat într-un caz concret, este considerat justificat, sau este chiar cerut într-unul din cele două sisteme, datorită unei conjuncturi speciale; în această ipoteză conflictul exterior este indirect şi, de regulă, dublat de un conflict interior (de natură psihică).

Este de domeniul evidenţei că între cultura islamică şi cea occidentală au existat totdeauna şi continuă să existe numeroase diferenţe, pornind desigur de la problema religioasă şi continuând cu aspecte de ordin politic, social, moral, educaţional etc. Aceste diferenţe culturale sunt absolut legitime, şi în condiţii normale chiar benefice. Din păcate, în perioada contemporană şi în special în ultimele două decenii aceste diferenţe s-au transformat într-un adevărat conflict cultural de genul celui evocat de Sellin. La apariţia acestui conflict a contribuit o lungă serie de evenimente, de natură politică, militară, teritorială etc. Evocarea sau analiza acestora nu îşi are locul aici. Ceea ce merită a fi reţinut în prezentul context se referă la existenţa unei situaţii conflictuale care se poate sintetiza prin maxima: *„teroriştii unora sunt luptătorii pentru libertate ai celorlalţi"*[15]. Fiecare *„tabără"* are argumente pentru a-şi justifica propria poziţie şi a o demola pe cea adversă. Începând cu atentatele din sudul Libanului, din anii optzeci, împotriva unor ţinte israeliene, şi până la atacurile comise în prezent în Irak împotriva unor ţinte occidentale sau chiar împotriva unor ţinte autohtone, numeroase *„testamente video"*, înregistrate de atentatorii sinucigaşi, dovedesc faptul că aceştia acţionează

---

[13] În acest sens, a se vedea Valerian Cioclei, *Manual de criminologie*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003, p. 176-180.

[14] Thorsten Sellin, *Culture Conflict and Crime*, în Revue de Droit penal et Criminologie nr. 9/1960, p. 815.

[15] În sensul acesta a se vedea: Jean-Marc Flukiger, *Analyse de livre: une justification de la guerre contre le terrorisme*, în www.terrorisme.net (29.01.2005).

cu convingerea că îndeplinesc un act de sacrificiu în interesul unei cauze nobile[16]. Această convingere este inoculată şi potenţată prin discursul unor conducători ai organizaţiilor teroriste sau cel al unor lideri spirituali (religioşi necombatanţi), printr-o serie de mesaje sau documente programatice, pentru elaborarea cărora se recurge uneori la sofisticate argumentări de natură religioasă sau moral-filozofică, alteori la simple considerente politico-militare[17]. De cealaltă parte, atât la nivel politic declarativ cât şi la nivel ştiinţific, se pune accentul pe *„latura criminală"* a actului terorist şi se argumentează caracterul just al războiului contra terorismului[18].

Nu este cazul de a stabili aici dacă adevărul se găseşte de o parte sau de alta, ori dacă se pierde undeva între cele două poziţii opuse. Ceea ce este important de reţinut în acest context, după opinia noastră, este faptul că nici o explicaţie, cel puţin din punct de vedere criminologic, cu privire la terorismul islamist actual, nu poate ignora această realitate a existenţei unui *conflict cultural*. Nu putem înţelege terorismul islamist, dacă nu acceptăm ideea că, în marea majoritate a cazurilor, autorii atacurilor teroriste nu au mentalitatea criminalului, ci a luptătorului pentru o cauză care, din punctul lui de vedere, este legitimă. Dacă acceptăm existenţa unui astfel de conflict cultural, şi faptul că el reprezintă, dacă nu sursa cea mai importantă, cel puţin una dintre sursele importante ale terorismului islamist, putem explica şi dezvoltarea fără precedent a fenomenului.

Din această perspectivă privind lucrurile, amploarea terorismului islamist actual ar putea fi rezultanta multiplicării zonelor de contact[19] conflictual între cele două culturi, în această epocă a globalizării.

Din punctul de vedere al criminologiei dinamice, explicaţiile teoriei strategice, formulată de Maurice Cusson, par a corespunde cel mai bine unei încercări de a stabili mecanismele şi procesele trecerii la act, în cazul atentatelor teroriste. În opinia lui Cusson delincventul este un tip raţional, ceea ce se reflectă asupra comportamentului său şi face ca acest comportament să fie susceptibil de a fi supus unei analize strategice, de a fi interpretat pe baza acesteia. Conform criminologului canadian, *„analiza strategică concepe delictul ca un comportament orientat spre rezultate, având raţionalitatea sa proprie, ţinând cont de oportunităţile care se oferă actorului şi de conduita adversarilor săi"*[20]. Rezultă patru elemente ce ar trebui luate în calcul: comportamentul, rezultatele, raţionalitatea, conflictele. Sintetizând explicaţiile pe care Cusson le face cu privire la fiecare din cele patru elemente, s-ar putea reţine că actul criminal reprezintă mijlocul prin care delincventul ajunge la rezultatul dorit, după ce a evaluat riscurile pe care le are de înfruntat. Este un calcul aproape contabil pe care îl face delincventul, o balanţă între *profit şi costuri*. Privit din acest unghi de vedere, şi actul terorist poate fi supus unei analize strategice. Astfel, *la capitolul profit* (rezultatul urmărit) trebuie notat în primul rând că scopul

---

[16] Este deosebit de sugestiv în acest sens mesajul video lăsat de o tânără sunnită în vârstă de numai şaptesprezece ani supranumită *„Mireasa Sudului"*, care a comis la începutul anilor optzeci, în sudul Libanului, un atentat sinucigaş soldat cu moartea a doi militari israelieni, şi care a devenit primul simbol al participării femeilor în atacuri cu bombe umane. A se vedea Hala Jaber, *op. cit.*, p. 89.

[17] A se vedea în acest sens, spre exemplu, diferite pasaje din Manualul Teroriştilor, o carte de 180 de pagini găsită în luna mai 2000 la Manchester, în apartamentul închiriat de un membru al organizaţiei Al Qaida, în Stefan Aust, Cordt Schnibben şi colab., *op. cit.*, p. 247 şi urm.

[18] A se vedea în acest sens: Jean Bethke Elshtain, *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*, Basic Books, 2004, p. 19, 61, 62, cf. Jean-Marc Flukiger, precitat.

[19] La problemele mai vechi, cum ar fi cea palestiniană sau cea libaneză, s-au adăugat în ultimii ani probleme noi, cum ar fi cele legate de: Afganistan, Irak, Cecenia etc. Toate acestea pot fi considerate *„zone de conflict cultural"* şi multiplicarea lor poate explica amploarea terorismului islamist, alături de alte aspecte ale globalizării cum ar fi libera circulaţie a persoanelor şi a bunurilor (inclusiv culturale), imigraţia etc.

[20] Maurice Cusson, *Delinquants pourquoi?*, Ed. Armand Colin, 1981, p. 64.

teroristului este ca prin actul comis să producă o stare de panică. Analiza acestui scop trebuie realizată potrivit concepției hedoniste propusă de Cusson după modelul lui Beccaria (plăcerea şi durerea sunt mobilurile fiinţelor sensibile). Urmând această logică trebuie să admitem că inducerea stării de panică, terorizarea populației ar putea reprezenta o sursă de plăcere, de satisfacție, pentru autorul actului terorist. Este admisibilă o asemenea concluzie dacă luăm în calcul ceea ce am admis deja, cu prilejul examenului etiologic, respectiv faptul că din punctul lui de vedere teroristul are mentalitatea unui martir justițiar. În acest sens, la exemplele date anterior se poate adăuga exemplul sinistrelor atentate de la 11 septembrie. Manualul teroriştilor kamikaze, descoperit în bagajele rătăcite ale lui Mohamed Atta, pilotul sinucigaş care a dirijat avionul ce a distrus Turnul de Nord de la World Trade Center, cuprinde pasaje sugestive:

„Să nu fii tulburat, ci, dimpotrivă, să fii puternic şi voios, cu inima deschisă şi plină de încredere, căci tu îndeplineşti o lucrare, care-i place lui Dumnezeu şi pe care el o binecuvântează. (...) În avion, din momentul în care eşti în avion, trebuie să te rogi lui Dumnezeu, căci tu îndeplineşti această misiune pentru El şi cel care se roagă lui Dumnezeu va repurta victoria. (...) Când vei acționa, s-o faci cu toată hotărârea, ca un erou, căci Dumnezeu nu-i îndrăgeşte pe cei care fac treaba numai pe jumătate. Tu nu vei mai reveni pe acest pământ, dar vei semăna teroare în inimile necredincioşilor, aşa cum a prezis Dumnezeu. Loveşte năprasnic direct la țintă, ştiind că cerul te aşteaptă şi că acolo vei duce o viață mai bună. Cum a spus şi Mustafa, unul din discipolii Profetului, omoară fără să te gândeşti la bunurile celor pe care-i vei omorî, întrucât acest lucru ar putea să te abată de la adevăratul scop al acțiunii tale, ceea ce este periculos pentru tine. (...) Recită versurile de iertare şi de răsplată, ale lui Dumnezeu, destinate martirilor, căci ei vor merge în paradis. Deschide-ți inima, căci numai un timp scurt te mai desparte de viața veşnică alături de martiri. (...) Să păstrezi permanent în suflet ceea ce Dumnezeu a prezis: tu ai sperat să devii martir înainte de a-L întâlni pe El şi, în curând, tu vei merge ..."[21]. Chiar dacă doar un procent limitat din raționamentele sugerate se realizează în realitate pe parcursul activității criminale concrete şi tot ne găsim în prezența uneia dintre cele mai credibile descrieri a mecanismelor şi proceselor de trecere la act. Rezultă foarte clar că scopul urmărit este răspândirea terorii şi că atingerea obiectivului este percepută ca o sursă de satisfacție, atât pentru presupusul martir cât şi pentru un presupus Dumnezeu tolerant față de actele barbare de carnagiu. Evident că *profitul* (rezultatul) este cu atât mai *„satisfăcător"* cu cât pagubele umane şi materiale produse sunt mai importante. *La capitolul costuri*, sau riscuri, trebuie să se țină seama în mod normal, conform teoriei strategice, de reacția autorităților şi a potențialelor victime. Se presupune că infractorul face o evaluare complexă a acestei reacții, fiind interesat: pe de o parte, în ce măsură actul lui ar putea reuşi sau nu datorită intervenției autorităților sau datorită ripostei victimei; pe de altă parte, în ce măsură actul lui ar putea sau nu să rămână nepedepsit, iar în cazul în care totuşi va fi sancționat, cât de severă ar fi pedeapsa. Logica unei asemenea evaluări subzistă însă, în întregime, doar în cazul criminalității comune. În acest caz infractorul este interesat nu numai de reuşita actului dar are şi interesul să nu fie identificat sau capturat, ori să nu primească o pedeapsă prea severă, astfel încât profitul să fie superior costurilor, altfel spus să merite riscul. În cazul atentatului terorist autorul este interesat, de regulă, doar de reuşita actului. Pentru a reduce la minim posibilitatea de reacție din partea autorităților şi a victimelor atentatul terorist se orientează, din ce în ce mai mult, spre atacul surpriză asupra unor victime din rândul populației civile şi asupra unor obiective de utilitate publică. În ce priveşte riscul pedepsei trebuie remarcat că acesta lipseşte aproape

[21] Acest Ghid pentru pregătirea atentatului de la World Trade Center a fost publicat în Anexele lucrării coordonate de S. Aust şi C. Schnibben, *op. cit.*, p. 262, 268.

totdeauna din calculul teroristului. Chiar în ipoteza în care nu este vorba de un atac kamikaze, decesul reprezintă o variantă prealabil acceptată, fie ca o consecință a unei eventuale lupte, fie ca act sinucigaş ulterior, pentru a evita capturarea. În mod evident, din aceeaşi perspectivă a pedepsei, atacul terorist sinucigaş se distinge prin *gradul de risc zero.* Reunind cele două elemente ale analizei putem constata că actul terorist, în general, presupune *„un profit mare în condițiile unor costuri (riscuri) reduse"*, iar actul terorist sinucigaş, în particular, se caracterizează prin inexistența *„costurilor"* (risc zero) din punctul de vedere al amenințării pe care ar trebui să o exercite existența pedepsei.

O astfel de perspectivă asupra mecanismelor şi proceselor de trecere la act poate explica orientarea terorismului islamist actual spre comiterea unor atentate ce vizează producerea unor consecințe catastrofale şi recurgerea în acest scop la atacurile sinucigaşe.

2) Coordonatele actualei strategii de combatere a fenomenului

Problema combaterii terorismului preocupă de multă vreme nu numai entitățile statale ci şi comunitatea internațională. Există în prezent douăsprezece convenții internaționale majore care privesc responsabilitatea statelor în combaterea terorismului[22]. Ultima dintre acestea, în ordine cronologică, este Convenția internațională cu privire la reprimarea finanțării terorismului, adoptată de Adunarea generală a Națiunilor Unite, la New York, la 9 decembrie 1999[23]. Există de asemenea o serie de Convenții regionale privind prevenirea şi combaterea terorismului, cea mai importantă dintre acestea, la nivel european, fiind Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, adoptată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1977[24]. Alături de Convențiile internaționale, cu caracter global sau regional, un rol important în stabilirea strategiilor de combatere a terorismului internațional îl au diferitele rezoluții ale Adunării generale a O.N.U. sau ale Consiliului de Securitate al O.N.U. Printre ultimele rezoluții importante în materie adoptate de Adunarea generală a O.N.U. pot fi amintite: Rezoluția 59/46 din 16 decembrie 2004 *(Măsuri vizând eliminarea terorismului internațional)* şi Rezoluția 59/80 din 16 decembrie 2004 *(Măsuri vizând a împiedica teroriştii să obțină arme de distrugere în masă).* Evoluția instrumentelor internaționale de prevenire şi combatere a terorismului reflectă, în mod firesc, dinamica fenomenului în sine. În această logică este normal să constatăm că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu au reprezentat numai un punct de cotitură în evoluția fenomenului terorist, aşa cum s-a arătat anterior, ci au marcat, în acelaşi timp, şi un moment de referință în reacția represivă față de acest fenomen. Momentul mai exact al noii strategii de combatere a fenomenului terorist îl reprezintă data de 12 septembrie 2001, dată la care S.U.A. declară război Terorii, hotărând ca la *teroarea totală* să răspundă cu *un război total.* Din acel moment expresia *Global War on Terror* (GWOT) a definit în mod oficial axa principală a politicii americane în domeniu[25]. Firește, şi comunitatea internațională a reacționat prompt. Prin Rezoluția 1368 din 12 septembrie 2001, Consiliul de securitate a condamnat categoric atacurile teroriste de la 11 septembrie considerând aceste acte, ca orice act de terorism internațional, drept o amenințare la adresa păcii şi securității internaționale. La scurt timp după aceea, pe data de 28 septembrie 2001, Consiliul de securitate, acționând în virtutea Capitolului VII al Cartei O.N.U. *(amenințări la adresa păcii şi securității internaționale)*, a

---

[22] A se vedea în acest sens: Conventions Against Terrorism, www.un.org./terrorism.

[23] Această Convenție a fost ratificată de România prin Legea nr. 623 din 19 noiembrie 2002, publicată în M. Of. nr. 852 din 26 noiembrie 2002.

[24] Această Convenție a fost ratificată de România prin Legea nr. 19 din 28 februarie 1997, publicată în M. Of. nr. 34 din 4 martie 1997.

[25] A se vedea, în acest sens, Francois-Bernard Huyghe, *Analyse – peut-on gagner la guerre globale contre le terrorisme?,* în www.terrorisme.net (31.08.2004).

adoptat rezoluția 1373/2001 în care a reafirmat condamnarea fără echivoc a atacurilor teroriste comise la 11 septembrie 2001 la New York, la Washington și în Pennsylvania, și a exprimat determinarea sa pentru prevenirea tuturor actelor de acest fel. Printre altele, Rezoluția 1373 a creat Comitetul contra terorismului (C.C.T.), compus din cei 15 membri ai Consiliului de securitate. C.C.T veghează la aplicarea rezoluției 1373 de către toate statele și se străduiește să dezvolte capacitățile acestora în materie de luptă antiteroristă. Deși reacția comunității internaționale a fost promptă și fermă în sensul condamnării actelor teroriste de la 11 septembrie, strategia războiului total propusă de S.U.A. și mai ales modul punctual de punere în practică a acestei strategii au fost deseori contestate, exemplul cel mai sugestiv fiind cel legat de rezolvarea problemei irakiene. Se poate spune însă că punctul de vedere american a reușit să se impună astfel încât, cel puțin până în prezent, principala strategie ce funcționează în mod practic în lupta împotriva terorismului este cea definită prin expresia GWOT. Această strategie presupune în primul rând, după cum o arată și denumirea ei, o rezolvare militară a problemei terorismului, în speță a terorismului islamist. Principalele acțiuni de amploare prin care strategia GWOT a fost pusă în practică până în prezent sunt războiul din Afganistan și cel din Irak. Evenimentele ce s-au derulat și continuă să se deruleze în aceste zone, precum și alte evenimente corelative, ridică însă o serie de semne de întrebare în legătură cu eficiența noii strategii, cu aptitudinea acesteia de a contribui la stoparea sau măcar limitarea terorismului islamist. În acest sens s-a arătat că tratamentul militar aplicat terorismului se lovește de contra efecte îngrijorătoare, simptomele cele mai vizibile ale acestor contra efecte fiind multiplicarea atentatelor sinucigașe și a luărilor de ostatici, fapte ce au devenit cotidiene. S-a apreciat în același timp că terorismul *„nu poate fi învins prin cucerirea unei capitale adverse ci dimpotrivă el este stimulat"*, fapt ce duce la trei efecte nedorite:

– ***„Efectul intervenție/metastaze.*** *Fiecare victorie contra a ceea ce se prezumă a fi inima terorismului, Kabul sau Bagdad, devine un «succes catastrofic». Acesta se traduce printr-o proliferare anarhică de celule teroriste, având de regulă legături foarte slabe sau foarte teoretice cu Al Qaeda. Acestea sunt mai mici, mai virulente, mai descentralizate. Șirurile de așteptare ale candidaților pentru a deveni martiri se lungesc pe măsură ce crește antiamericanismul (...).*

– ***Efectul dispersie/concentrare.*** *Țintele oferite jihadismului sunt, în același timp, diseminate peste tot (un tren la Madrid, un club de noapte în Bali, o reședință pentru străini la Riyad, o instituție financiară la New York) și condensate în zone de activitate intensă (...).*

– ***Efectul imagine/rețea.*** *Terorismul fiind de asemenea prin definiție un război asimetric al informației. Din acest punct de vedere țara care a inventat Hollywood și CNN nu este capabilă să stăpânească nici vectorii de informație, nici conținutul acesteia, nici receptarea ei (...) administrația americană (...) nu decide cu privire la ceea ce se va spune ori se va vedea despre războiul din Irak și terorism. În sfârșit și mai ales, imaginile nu sunt interpretate de aceeași manieră de un public de cultură sau ideologie divergente ..."*[26].

Același autor consideră că *războiul global contra terorii* are la bază o logică specială, ce conține o contradicție în termeni, mai exact spus între scopul propus și mijloacele utilizate pentru a-l atinge: *„GWOT (Global War on Terror) pretinde în același timp să facă terorismul materialmente imposibil (distrugându-i bazele de lansare, rețelele financiare, armamentul) și să-l zdrobească moralmente. Prin concepția sa – ca prim război global sau prim război al globalizării – prin opoziția sa față de orice noțiune de teritoriu sau de victorie politică în sens clasic, acesta reprezintă o ruptură strategică majoră. El nu trebuie doar să-l priveze pe inamic*

[26] Francois-Bernard Huyghe, precitat.

*de mijloacele de a face rău, ci trebuie să-l facă şi să renunţe la scopurile sale. (...) Acest nou război pare destinat ca inamicul să înceteze «să **urască tot ce noi iubim**» potrivit expresiei lui G.W. Bush, deci să consimtă să iubească libertatea şi sistemul care o garantează. Altădată învinsul renunţa la ceva: la teritoriul lui, la puterea lui, la armele lui, la revendicările lui eventual la viaţa lui. De acum, iată-l supus unui imperativ inedit: să devină un altul. (...) A vrea să ucizi sau să arestezi mulţi terorişti reprezintă un obiectiv realist. A căuta mijloacele pentru a diminua «atractivitatea» terorismului, spre exemplu convingându-l pe cel care-l practică de faptul că se izolează de mediul lui natural, este o politică inteligentă. Dar să vrei să învingi din punct de vedere militar sursa ostilităţii este o contradicţie în termeni. Războiul se face împotriva duşmanilor, nu a duşmăniei*[27]". Dincolo de aceste probleme pe care le implică o contracarare exclusiv militară a terorismului, GWOT a scos în evidenţă riscul apariţiei unor derapaje grave de la practica democratică. Un exemplu extrem de mediatizat în acest sens îl reprezintă abuzurile comise la baza americană de la Guantanamo, din Cuba, o adevărată *„gaură neagră"* judiciară potrivit opiniilor exprimate atât în presa de investigaţie cât şi în doctrina de specialitate[28]. În această bază navală americană, peste 600 de persoane au fost menţinute în stare de detenţie pe o perioadă nedeterminată, fără a fi inculpate sau judecate, şi lipsite de orice posibilitate de contact cu un avocat sau cu familia, pe motivul unor prezumate legături cu reţeaua teroristă Al Quaida[29]. Un alt exemplu la fel de mediatizat, care a şocat opinia publică mondială mai ales prin publicarea unor fotografii realizate de militari americani, îl reprezintă actele de tortură şi de tratamente inumane şi degradante, la care au fost supuşi deţinuţi din închisoarea irakiană Abou Ghraib. Ca şi în cazul deţinuţilor de la Guantanamo o parte din deţinuţii de la Abou Ghraib au avut statutul incert din punct de vedere juridic de *„inamici combatanţi"*. Abuzurile de la închisoarea Abou Ghraib au fost deja confirmate din punct de vedere juridic, cel puţin parţial. Astfel, la începutul lunii ianuarie 2005, unul dintre cei acuzaţi, militarul american Charles Graner a fost condamnat la pedeapsa de 10 ani închisoare militară. S-au reţinut în sarcina lui acte de cruzime şi indecenţă (este cel care a utilizat, printre altele, metoda cunoscută sub denumirea de *„piramidă umană"*). Alte cazuri de încălcări ale drepturilor omului, relevate de presă şi de organizaţii care militează pentru respectarea drepturilor omului se referă la copii deţinuţi la aceeaşi închisoare, Abou Ghraib, precum şi la violuri şi abuzuri sexuale comise împotriva unor deţinute. În sfârşit, tot mai multe mărturii se referă în prezent la o practică a CIA, care constă în răpirea ilegală a unor persoane suspectate de terorism şi transportarea acestora pe cale aeriană în Afganistan, sau în alte state unde tortura este practicată în mod frecvent, pentru a fi anchetate. Autorităţile din ţări precum Italia, Suedia, Germania etc., anchetează în prezent mai multe cazuri, în care s-a reclamat reţinerea ilegală de către agenţi americani a unor suspecţi, pe teritoriul unor state europene, şi transportarea acestora în alte state pentru efectuarea de anchete. Toate aceste practici, incalificabile, pun la rândul lor sub semnul întrebării strategia GWOT. Legea nu poate fi ocrotită prin mijloace ilegale, democraţia nu poate fi instaurată prin practici dictatoriale, teroarea nu poate fi învinsă prin teroare ...

Comunitatea internaţională a sesizat aceste derapaje ale strategiei antiteroriste şi, în încercarea de a le pune capăt, a făcut diferite apeluri la respectarea legalităţii internaţionale, în

---

[27] *Idem.*

[28] A se vedea în acest sens: William Bourdon, *Les detenus francais a Guantanamo: un trou noir judiciaire*" în *Terrorisme, victimes et responsabilité pénale internationale* (lucrare colectivă), Ed. Calmann-Levy, Paris, 2003; *Les droits humains bafoues. Dans le trou noir de Guantanamó*, articol în *Le monde diplomatique*, ianuarie 2004 (www.monde-diplomatique.fr/2004/01).

[29] A se vedea în acest sens Amnesty International (Raport 2004 – S.U.A.), www.amnesty.org/.

acest domeniu al luptei împotriva terorismului. Este de remarcat în acest sens Rezoluția 59/46 adoptată de Adunarea generală a O.N.U. la data de 16 decembrie 2004, (Măsuri vizând eliminarea terorismului internațional) în care se arată, printre altele că *„... Statele trebuie să vegheze ca orice măsură luată pentru a lupta contra terorismului să fie conformă cu toate obligațiile pe care le impune dreptul internațional și trebuie să adopte astfel de măsuri conformându-se dreptului internațional, în special dreptul internațional relativ la drepturile omului, dreptul internațional relativ la refugiați și dreptul internațional umanitar"*. Prin aceeași rezoluție se subliniază că, *„toleranța și întărirea dialogului între civilizații se numără printre factorii cei mai importanți pentru promovarea cooperării și succesului în lupta contra terorismului"*. Se poate aprecia că afirmarea necesității întăririi dialogului între civilizații validează, din punctul de vedere al politicii internaționale, ipoteza criminologică privind conflictul cultural ca sursă a terorismului islamist.

Rezumând constatările anterioare cu privire la terorismul islamist actual considerăm că merită a fi reținute următoarele aspecte:

Principala caracteristică a terorismului islamist actual este reprezentată de tendința de promovare a unei terori totale, fără limite. Din punct de vedere etiologic, această caracteristică poate fi explicată prin exacerbarea fără precedent a conflictului cultural între civilizația occidentală și cea islamică, în contextul actual al globalizării. Din punct de vedere dinamic, teroarea totală se explică prin faptul că, proliferarea fanatismului religios duce la o din ce în ce mai largă asumare a atentatelor sinucigașe, ceea ce face ca trecerea la act să ofere un *profit maxim* în condiții *de risc zero*. În privința strategiei de combatere a terorismului islamist, cuvântul de ordine este reprezentat de războiul global – GWOT. Această strategie prezintă o contradicție în termeni, deoarece urmărește ca prin forța armelor să determine o schimbare de mentalitate. În plus, GWOT a permis utilizarea unor metode abuzive, nedemocratice, prin încălcarea flagrantă a unor drepturi fundamentale ale omului, ceea ce discreditează prestigiul democrației tradiționale și stimulează sentimentele antioccidentale, contribuind la crearea unui periculos cerc vicios, generator de acte de teroare.

Rezultă că, din punct de vedere criminologic, orice încercare de gestionare a problemei terorismului islamist presupune în prealabil, pe de o parte, reducerea situațiilor de conflict cultural, iar pe de altă parte, eliminarea metodelor și mijloacelor ilegale, nedemocratice de represiune. Nu este o *„rețetă"* miracol, Rezoluția 59/46 din 16 decembrie 2004 a Adunării generale a O.N.U. sugerează și din punct de vedere politic o soluție similară. Rămâne de văzut în ce măsură există o voință politică internațională capabilă să pună în practică o astfel de soluție.

BCU IASI / CENTRU

IMPLICAȚIILE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN CERCETAREA CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

Conf. univ. dr. ***Gheorghe MOCUȚA***

Sistemul juridic organizat prin programe inferențiale[1] pe bază de limbaje de inteligență artificială este un sistem informatic structurat care se deosebește de sistemele informatice clasice, un sistem care, pe baza unor date stocate în memoria sa poate construi singur o soluție în conformitate cu legislația în vigoare.

Pornind de la aceste aspecte cuprinse în articolul *„Sistem juridic organizat prin programe inferențiale pe bază de limbaje de inteligență artificială"*[2] **(SIJINFER)** al cercetătorilor *Marin Radu, Mircea Dinescu, Constantin Cristoi, Mădălina Antonescu, Florica Radu*, putem imagina și construi cu ajutorul inteligenței artificiale o rețea de studiu al fenomenului infracțional, al criminalității în general dar și al celei mai periculoase forme a acesteia criminalitatea organizată, activități care, depășind stadiul de cercetare științifică și-ar putea găsi o aplicabilitate practică în procesul complex de stabilire a cauzelor și condițiilor săvârșirii infracțiunilor în sancționarea acestora, dar și pentru realizarea unor programe de prevenire și combatere a unui astfel de flagel.

---

[1] **Inferență** (substantiv feminin) = Operație logică de trecere de la un enunț la altul și în care ultimul enunț este dedus din primul. DEX, Academia Română, Ediția II-a, 1996, p. 489.

Program de inferență = Program scris într-un limbaj logic (în general bazat pe axiome, fapte, reguli etc.) care poate fi interpretat de un mecanism de inferență (raționament) asociat limbajului. Proces de raționare care conduce la concluzie. Inducția și deducția sunt forme de bază ale inferenței. Înțelegerea completă a mecanismelor de inferență poate ajuta la modelarea acestora în beneficiul „mașinilor de inferență" care ar constitui baza unui sistem cu inteligență artificială.

[2] Revista română de drept al afacerilor nr. 3/2004, p. 87.

SIJINFER este un sistem informatic structurat prin limbaje de inteligență artificială, capabil de lărgire progresivă a volumului de cunoștințe și **de auto-reproducere,** depășind stadiul programărilor ulterioare prin intervenția unui programator competent.

Acest program este o inovație în materie, deoarece se deosebește de sistemele informatice clasice, care în mod obișnuit utilizează o structură de „baze de date" la care apelează un set de programe având la bază algoritmi bine asociați fenomenelor pe care le simulează. În sistemele clasice, acești algoritmi rămân **invariabili** pe toată durata de exploatare a sistemului informatic.

Modificarea acestora în sistemele clasice – prin urmare, adăugarea de noi cunoștințe, funcții etc. – se poate efectua numai prin intervenția unui programator competent.

Spre deosebire de programele clasice, **SIJINFER** este un sistem care poate **gândi,** poate **construi singur,** plecând de la datele stocate în memoria sa, **o soluție în conformitate cu legea în vigoare.** Este conceput ca un **sistem juridic** deoarece sfera sa principală de aplicare se referă la domeniul juridic, pentru a fi un **consultant** al judecătorului sau al oricărui subiect de drept dintr-un proces, cu privire la soluționarea justă și echitabilă a litigiului.

SIJINFER se deosebește de un simplu CD cu acte normative pe care îl introduci în calculator și care îți oferă conținutul legii pe care o cauți.

SIJINFER este conceput pentru a oferi tuturor părților dintr-un proces acces egal și liber la date – **fiind o aplicație fără scop lucrativ** –, precum și acces la actele normative aplicabile în acel proces. Însă el face **mai mult decât atât:** în afară de a asigura fiecărei părți din proces **apărarea sa** – prin intermediul funcției sale de consultant juridic –, acest sistem aplică în cadrul unui **proces simulat,** așa-numita **„a treia lege"** și anume, actele normative pe care nici una dintre părți nu le invocă în cursul litigiului, dar care sunt incidente în cauză. Prin această funcție, **SIJINFER** realizează trecerea de la simplul ghid juridic electronic la **ideea de justiție obiectivă.**

Iată un sens în care nu poate fi pe deplin înțeles decât undeva, într-un viitor îndepărtat, dacă admitem că în viitor lumea va fi guvernabilă prin sisteme manageriale performante, obiective și integratoare de asistență tehnologică de vârf.

Sistemul juridic organizat prin programe inferențiale pe bază de limbaje de inteligență artificială ar putea contribui (fără a se dori sau urmări substituirea magistratului în elaborarea actului de justiție) la implementarea unei soluții de sprijin în actul de justiție participând astfel printr-o gândire artificială neutră și pusă la dispoziția magistratului la elaborarea unor soluții care să reflecte probele existente în dosarele cauzelor.

Acest sistem ar putea sprijini magistratul printr-o colaborare efectivă prin analizarea speței supuse judecății prin prisma practicii judiciare existente, a actului normativ în vigoare cu eventuale comparații cu alte sisteme de drept (ceea ce se impune în ideea armonizării legislației cu Uniunea Europeană) sau ar putea ajuta magistratul printr-o analiză efectivă a probelor în funcție de datele obținute în cursul fazei de urmărire penală efectuate de organele de poliție sau procuror, precum și cu datele rezultate în cursul judecății.

O asemenea analiză, fără a substitui activitatea magistratului, i-ar atrage atenția acestuia asupra eventualelor neconcordanțe între diferitele declarații existente sau între probele pe baza cărora dosarul a fost supus judecății.

Același sistem poate contribui la sprijinirea activității procurorilor care, puși în fața unor date legate de făptuitori sau cazuri similare, fapte concurente săvârșite de aceleași persoane sau în stare de recidivă ar putea crea o imagine completă a profilului celui cercetat asigurându-se astfel cadrul necesar aflării adevărului, precum și respectării principiului prezumției de nevinovăție.

De asemenea, un astfel de program ar putea da anchetatorului polițist sau procuror o imagine de ansamblu a fenomenului infracțional, astfel că activitatea persoanelor cercetate ar putea fi analizată în complexitatea ei și nu fracționat, așa cum de regulă se obișnuiește.

Spre exemplificare, menționăm că astăzi, grupări de infractori specializați creează pe calculator programe prin care inventează pur și simplu activități comerciale inexistente care sunt apoi transpuse în practică și sprijinite pe societăți comerciale fantomă și prin realizarea unor vânzări sau cumpărări imaginare (prin trecerea documentelor justificative – false – de la o societate fantomă la alta) justifică în final realizarea unor exporturi care în realitate nu au avut loc dar care îi îndreptățesc la restituirea ilegală a taxei pe valoarea adăugată (TVA) aproximativ 19 % din valoarea bunurilor exportate, prejudiciind astfel bugetul de stat.

De menționat că, pe lângă situațiile în care cetățenii străini corup salariați ai autorităților financiare care îi ajută efectiv la realizarea planului infracțional apar și situații în care datorită caracterului transnațional al unor astfel de infracțiuni, ele sunt foarte greu de depistat.

Inteligența artificială ar putea pune la dispoziția procurorului totalitatea rețelelor de societăți comerciale, prin verificări la registrul comerțului, obiectul de activitate al acestora, produsele achiziționate, eventualele raporturi cu grupări criminale străine și chiar date din care să rezulte colaborarea cu alte organizații criminale din străinătate, date care ar putea fi puse la dispoziție de către structurile constituite special pentru combaterea unor astfel de infracțiuni.

Instituirea unui astfel de program ar putea ajuta magistratul în adoptarea soluției dar, în același timp, l-ar putea proteja de eventuale atacuri nejustificate îndreptate împotriva lui demonstrând oricând motivația pe care a avut-o în adoptarea unei soluții.

Prin urmare, s-ar realiza nu numai un program de practică judiciară pentru încadrarea juridică corectă a faptei dar și un partener de sprijin în adoptarea soluției care să fie reprezentat de acest sistem juridic organizat pe bază de inteligență artificială care i-ar fi alături și l-ar seconda asigurând adoptarea unei soluții legale și temeinice.

De asemenea, plecând de la acordarea unui sprijin efectiv magistraților (procurori sau judecători) în elaborarea soluțiilor, programul de inteligență artificială ar putea contribui și la realizarea unui studiu amplu la nivel național al fenomenului infracțional, în vederea stabilirii cauzelor și condițiilor care îl generează sau favorizează, precum și a măsurilor care pot fi luate în vederea prevenirii acestuia.

Inteligența artificială ar fi singura capabilă de o centralizare completă a datelor statistice referitoare la săvârșirea infracțiunilor, a datelor ce reflectă dezvoltarea economică, a datelor rezultate din activitatea organismelor de control care evidențiază economia subterană și care coroborate ar putea evidenția în final eventualele cauze ale săvârșirii infracțiunilor.

Acestea, coroborate cu datele stocate în computere de către firma SOFTWIN care, împreună cu Administrația Națională a Penitenciarelor, s-a preocupat de persoana infractorilor din România în legătură cu faptele săvârșite de aceștia și împărțite pe zone geografice a acestora ar putea printr-o analiză științifică să conducă la cauzele și condițiile care au stat la baza săvârșirii acestor infracțiuni.

De asemenea, **inteligența artificială ar fi singura capabilă** să facă astfel de conexiuni, să înglobeze într-un tot unitar preocupările de combatere a acestui fenomen și ar putea fi obligată prin programele impuse să gândească în sprijinul societății civile.

Fenomenul infracțional nu poate fi eradicat sau limitat decât printr-o acțiune colectivă în care inteligența artificială ar putea suplini ceea ce posibilitățile fizice și intelectuale ale unui anchetator nu pot realiza.

Plecând de la ideea că pentru stabilirea unei concluzii orice versiune realistă trebuie verificată, inteligența artificială nu poate fi înlăturată de la demersul nostru științific de combatere a fenomenului infracțional cu atât mai mult cu cât aceasta poate îngloba, fără teamă că nu va putea și analiza, date și împrejurări pe care mintea omenească nu le-ar putea corela.

În cazul infracțiunilor de spălare a banilor, inteligența artificială ar putea să ne semnaleze că personalul abilitat al unor bănci, însărcinat cu semnalarea operațiunilor suspecte s-a aliat cu infractori și prin această activitate se creează posibilitatea săvârșirii de infracțiuni.

S-ar putea ca inteligența artificială să evidențieze și o necunoaștere a dispozițiilor legale din partea persoanelor chemate să aplice legea, precum și alte cauze, care ar contribui la săvârșirea infracțiunilor.

Avantajul inteligenței artificiale este acela că ea nu poate fi coruptă și nu poate fi influențată în adoptarea soluției pe care datele înmagazinate o impun.

Prin intermediul inteligenței artificiale, s-ar putea realiza în sensul celor arătate mai sus:

- elaborarea metodelor de analiză fenomenologică și cantitativă a proceselor infracționale;
- verificarea experimentală a acestor metode (provenind de la procesele cunoscute – cu o cauzalitate cunoscută);
- dezvoltarea capacității de inovare în criminologie prin realizarea unor metode noi în cercetarea fenomenului infracțional.

Având în vedere că atât fenomenul infracțional este cercetat mai mult din punct de vedere statistic iar specialiștii teoreticieni care se apleacă asupra acestui fenomen îl tratează mai mult din punct de vedere istoric limitându-se la prezentarea cercetărilor efectuate în cursul istoriei, considerăm că se impune o cercetare prin mijloace mai moderne bazată pe noile tehnologii informatice.

De fapt, utilitatea practică a cercetării prin intermediul inteligenței artificiale rezultă și din faptul că astăzi cercetările trebuie puse la dispoziția magistraților, acestea sunt interdisciplinare trebuind realizate și prin participarea unor specialiști care, în final să pună studiile elaborate la dispoziția colegilor lor care efectuează direct activități de cercetare și sancționare a unor astfel de fenomene.

Nu în ultimul rând trebuie menționat că fenomenul infracțional nu cunoaște bariere și că în ciuda divergențelor diferitelor sisteme de drept sau în ciuda divergențelor de opinie existente între cei care combat fenomenul infracțional, infractorii au descoperit un limbaj comun, apt să străpungă orice sistem juridic și că de multe ori în privința capacității de inovare, cei care săvârșesc infracțiuni se află înaintea celor care combat acest fenomen și a actelor normative elaborate de aceștia.

CRIMINOLOGIE COMPREHENSIVĂ
– Sinteză –

George C. BASILIADE

1. Criminologia este o ştiinţă nouă. Primul Congres internaţional care poartă acest nume a avut loc la Roma în 1938 şi a întrerupt seria fostelor congrese de antropologie criminală care au debutat la sfârşitul secolului XIX ca urmare a lucrărilor lui ***Lombroso***, precursorul şi în acelaşi timp creatorul acestei noi discipline ştiinţifice. De la naşterea ei teoretică, criminologia a rămas o ştiinţă în căutarea obiectului propriu. Este unul din principalele motive ale controverselor care abundă în literatura de specialitate. Ele se referă la statutul epistemologic al cercetărilor şi se adaugă la confuziile privind criminalitatea ca fenomen social şi comportamentul penal individual sau de grup ca expresie a unei ***„construcţii criminogene"*** personale. Problemele principale sunt fondul empiric al cercetării, conţinutul teoretic al demersului analitic şi unitatea socialului şi a individualului în înfăptuirea actului criminal. Aceste observaţii au determinat includerea în partea introductivă a lucrării a opiniilor anumitor criminologi europeni şi nord-americani privind obiectul criminologiei. Demersul nostru a relevat amploarea incertitudinilor. În încercarea de a găsi o soluţie plauzibilă, am procedat la descrierea a două concepte fundamentale pentru criminologia comprehensivă. Este vorba de ***„interdisciplinaritatea constitutivă"*** şi de ***„paradigme"*** concepute ca modele teoretice, metodologice şi explicative posibile. Din raţiuni strict metodologice, am revăzut, de asemenea, înţelesul obişnuit al conceptului de ***„realitate"*** şi unele din formele acesteia.

2. Orice ştiinţă reprezintă un ansamblu de probleme supuse investigaţiilor pentru găsirea răspunsurilor la întrebările care o frământă. Aceste investigaţii se realizează în diferite domenii ale realităţii. Pentru a construi obiectul criminologiei comprehensive, am procedat la o împărţire pur convenţională a realităţii în: a) realitate naturală; b) realitate socială; c) realitate umană şi d) realitate obiectală (E. Mounier) sau a obiectelor. Această împărţire ne-a oferit criteriile generice de referinţă pentru tema centrală şi pentru celelalte subiecte adiacente cercetării în criminologie. Alegerea temei principale sau centrale nu exclude alăturarea anumitor paradigme complementare (teorii de rang mijlociu, concepte, metode, ipoteze confirmate, de cercetări aplicate sau fundamentale etc.) care aparţin unor domenii de referinţă apropiate, cum ar fi de pildă socialul şi naturalul. Aceste perspective teoretice sau metodologice complementare reprezintă paradigme care trebuie să fie congruente, plauzibile şi coerente cu tema centrală pentru a forma împreună obiectul criminologiei comprehensive. Acest demers de adjuncţie şi de integrare a acestor date construieşte ***interdisciplinaritatea constitutivă*** a ştiinţelor despre om. Tema centrală a criminologiei comprehensive este un mod de existenţă al ***realităţii umane***. Este omul care încalcă una sau mai multe reguli penale ce reglementează comportamentele umane şi interacţiunea socială într-un anumit spaţiu cultural şi istoric.

3. Printre problemele centrale ale criminologiei comprehensive se numără întrebările şi încercările de răspuns referitoare la sancţiunile punitive şi la răspunderea penală cu avatarurile şi incongruităţile acestora.

a) Concepem pedeapsa ca o reflectare a principiului teleonomic al supravieţuirii speciei umane. Ideea de ***„teleonomie"*** este prezentă în biologia moleculară a lui ***H. Driesch*** şi a lui ***J. Monod***. După părerea noastră, acest principiu există ca urmare a unui imperativ divin. El nu

este rezultatul hazardului universal. În criminologia comprehensivă el sugerează teza potrivit căreia pedeapsa trebuie concepută, difuzată şi aplicată pentru ca umanitatea să poată supraviețui ca specie distinctă. De la autoritatea divină provine sacralizarea originară a pedepsei. Alungarea din Rai a primilor oameni ca urmare a ***păcatului originar*** (într-un anumit sens este vorba de ***Geworfenheit***) şi ***căderea în vremuri***, Potopul ca sancțiune divină pre-apocaliptică şi obligația impusă oamenilor de către un Dumnezeu Atotputernic de a supraviețui în ciuda suferințelor date pentru încălcarea unei interdicții fundamentale sunt formele tipice ale sacralizării originare ale pedepselor. Această sacralizare se transmite la toate deciziile punitive emise de succesorii direcți ai unei divinități unice şi omnipotente. Dar istoria este o înlănțuire perversă de forme diferite de desacralizare a autorității şi a pedepselor. Perversitatea rezultă din conflictul dintre o aşa-zisă sacralizare pretinsă de către autoritățile acestei lumi şi sursa divină a sacralizării originare. Aşa-zisa sacralizare îmbracă de-a lungul timpului forma unei sacralizări a supranaturalului şi apoi a unei desacralizări prin uzurpare (absolutisme), prin substituție (alegoriile aşa-zis sacre ale puterii seculare a Revoluției franceze înainte de încoronarea lui Napoleon, cât şi celelalte simboluri substitutive ale divinității) şi prin impostură (negarea existenței unui Dumnezeu unic şi înlocuirea în viața politică şi socială a carismei divine cu o carismă individuală, secular, îndoielnică şi exclusivă).

b) În capitolul consacrat avatarurilor pedepsei se subliniază locul comun potrivit căruia ***păcatul originar*** este la originea tuturor pedepselor. Pedeapsa pe care el o aduce cu sine este ***pedeapsa primordială*** cu consecințele ei cele mai grave (moartea ca dimensiune ontologică, individuală, supraviețuirea veşnică a speciei în suferință, nostalgia unei purități pierdute şi conştiința unui caracter aleatoriu al vieții umane). Potrivit literaturii patristice şi a scrierilor istoricilor gândirii medievale (de pildă ***Jacques le Goff***), ***„fructul oprit"*** nu simbolizează doar un păcat al mândriei şi o sfidare intelectuală față de Dumnezeu. El nu este doar fructul pomului cunoaşterii binelui şi răului pe care Dumnezeu le-a interzis primilor oameni, ci este considerat şi de creştinismul Evului Mediu ca simbol al păcatului sexual. Aceste date fundamentale se regăsesc în cartea ***Genezei***. Odată cu începerea difuzării Bibliei, unii dintre exegeții acesteia au interpretat ***păcatul originar*** ca greşeala de a înțelege diferența dintre bine şi rău şi de a te murdări prin cunoaştere. Pentru ei, orice formă de cunoaştere este un păcat care constă în învățarea sau în exercitarea cu bună ştiință a unui lucru rău. După părerea noastră, este vorba de o interpretare excesivă şi nesănătoasă pentru o religie care presupune la momentul Creației asemănarea omului cu Dumnezeu a cărui cunoaştere este universală. Este vorba de o opoziție de neconceput pentru teologia modernă între cunoaşterea în folosul omenirii şi puritatea morală a primilor oameni. Noi am înlocuit această hermeneutică curentă cu o ipoteză nouă. Ea este urmarea unei interpretări morale şi simbolice a păcatului primordial care a corupt puritatea ignorantă a primului cuplu uman. Această corupere a purității este pentru noțiunea de rău expresia poftei carnale. Identitatea consubstanțială a primilor oameni fac din ***fructul oprit*** oferit de diavol un mijloc simbolic de uniune între entitățile destinate unei alte forme de reproducere care exclude împreunarea trupurilor şi turpitudinea poftei sexuale. Ca urmare a identității de substanță a bărbatului şi a femeii, acest păcat echivalează cu un incest. Este un tip de reproducere care conduce pe termen lung la degenerarea speciei. Acesta este motivul interdicției permanente a acestei forme de legătură sexuală. O analiză atentă regăseşte această interdicție în cutumele primitive şi în legile din zilele noastre. Acest fel de interdicție este prevăzut în textele sfinte ale diferitelor comunități. Regula exogamiei la populațiile preistorice o confirmă. Imaculata Concepție, penitențele corporale, mortificările ascetice evidențiază disprețul pentru corpul omenesc, sursă a tuturor turpitudinilor.

c) În opinia noastră, pedeapsa trebuie să fie o reacție inexorabilă la crime foarte grave care, în lipsa unei amenințări și a aplicării unei pedepse exemplare ar pune în pericol, pe termen lung, supraviețuirea speciei umane. Cu excepția recidiviștilor și a autorilor furturilor cu mâna armată, pentru crimele mai puțin grave ar fi suficientă o reacție pe linie administrativă. S-ar evita astfel pedepsirea excesivă a majorității comportamentelor umane. O astfel de soluție legislativă ar fi o cale nouă pentru o politică penală mai adaptată la nevoile pragmatice ale societății și la comandamentul divin privind continuitatea speciei. În acest context lax, care reduce existența și aplicarea pedepselor la anumite infracțiuni de o gravitate excepțională trebuie totuși să ne gândim la o agravare a sancțiunii pentru anumite fapte care pun în pericol pe termen lung perpetuarea speciei umane dacă nu ar fi pedepsite în mod exemplar. Este vorba de omuciderile calificate sau cele făcute cu o cruzime fără limite, de crimele în serie sau cele la comandă, de genocid, de distrugerea cu bună știință a bunurilor necesare supraviețuirii, de interzicerea sau limitarea drepturilor esențiale privind viața și dezvoltarea omului, de furturi sau de alte măsuri economice luate în scopul înfometării, sărăcirii și eliminării fizice a unei colectivități, de crimele săvârșite sistematic împotriva unui mediu conform cu nevoile vitale ale oamenilor, de agresiunile armate sau participarea la astfel de acțiuni pentru cucerirea de teritorii străine sau din motive rasiste, etnice, ideologice sau religioase. Aceste crime trebuie să furnizeze subiectul unei reflexii privind utilitatea socială și morală a alternativei penale a pedepsei capitale sau a altor pedepse eliminatorii. Din punctul nostru de vedere aceste măsuri vor împiedica reapariția lagărelor de exterminare și de distrugere pe termen lung a speciei umane. În istoria protoistorică a omenirii se observă omniprezența pedepsei cu moartea până la începutul secolului al IX-lea. Această omniprezență este urmată în lumea modernă și în țările dezvoltate de o îndulcire a pedepselor și o trecere de la sancțiunile eliminatorii la reacțiile corective. În ciuda acestei tendințe, o revenire sistematică sau conjuncturală la pedeapsa cu moartea s-a produs aproape peste tot. Argumentul că această pedeapsă este inumană pentru că viața este sfântă prin originea ei divină nu stă în picioare. Sacralizarea originară a imperativului supraviețuirii speței umane exclude compasiunea și îndoielile nefondate privind vinovăția și perversitatea anumitor criminali înrăiți. Nici mila pentru viața celui condamnat la moarte, nici evocarea erorii involuntare de pedepsire a unui nevinovat nu poate justifica abolirea ***alternativei pedepsei capitale*** sau a altor reacții eliminatorii pentru crime contra umanității și contra umanului în toată plenitudinea sa. Toate aceste crime reprezintă o atingere gravă și ireparabilă adusă naturii și imperativelor divine care protejează continuarea speciei. Este adevărat că morala creștină exclude o astfel de atitudine dar nu trebuie uitat că pedeapsa cu moartea este bivalentă. Din punct de vedere al religiei creștine condamnarea la executarea lui Isus consacră misiunea divină a Fiului lui Dumnezeu de salvare a omenirii printr-un sacrificiu care atrage iertarea divină a păcatelor tuturor oamenilor. Este o moarte asumată și premeditată pentru salvarea speciei umane. Dimpotrivă, din punct de vedere secular, pedeapsa cu moartea aplicată criminalilor prin vocație permite în anumite cazuri eliminarea celor care aduc atingere vieții celorlalți, iar pe termen lung existenței speciei umane. Ne aducem aminte de argumentul lui ***Kant*** privind valoarea omului care trebuie respectat și protejat pentru însușirile sale fundamentale conferite prin puterea lui Dumnezeu, fie liberul arbitru cu raționalitatea sa și libertatea sa de alegere sau de respingere a răului. Fără crucificarea și răscumpărarea lui Isus pentru salvarea speciei umane, pedeapsa capitală ar fi doar un impuls malefic a nebuniei oamenilor. În toate aceste cazuri, această pedeapsă eliminatorie este reabilitată și justificată prin necesitatea protejării umanității contra pasiunii distrugătoare a ideologiilor, a religiilor fundamentaliste și a anumitor indivizi pervertiți de vocația inumană de a-și ucide semenii,

d) Obiectivele pedepselor sunt constante şi cumulative Pedepsele trebuie să fie represive, expiatorii şi preventive. Variaţia lor se manifestă la nivelul mijloacelor folosite pentru atingerea acestor scopuri. În principiu, normele prevăzute de cutume şi de legi sunt, în funcţie de particularităţile lor, fie eliminatorii, fie retributive (de la verbul latin ***retribuere*** care are şi semnificaţia de a da cuiva ceea ce merită), fie corective. Istoria trasează lungul şi sinuosul parcurs de la pedeapsa eliminatorie la cea corectivă. În ciuda acestei tendinţe evidente, o analiză mai atentă ne conduce la concluzia că mecanismele individualizării legale şi a le individualizării judiciare a pedepselor păstrează aproape întotdeauna un fond retributiv şi utilitar care aminteşte de ***legea talionului*** şi de ***lex salica***.

4. Responsabilitatea în general este o consecinţă a liberului arbitru. Omul este responsabil pentru actele lui de îndată ce este liber să le aleagă şi să le execute. Responsabilitatea morală sau legală a individului este dată de consecinţele actelor sale. Nu suntem niciodată responsabili în raport cu noi înşine, ci în raport cu ceilalţi. Responsabilitatea rezultă dintr-o relaţie normativă. Oricare raport normativ care se manifestă există în mod obiectiv fie printr-o concordanţă, fie printr-o discordanţă între un comportament şi o valoare recunoscută de către o societate sau o comunitate care impune drepturi şi obligaţii personale. Responsabilitatea faţă de sine nu angajează decât sentimentul individual izvorât din lucrul bine sau rău făptuit. Un act bun sau rău, dacă n-a avut efecte exterioare, nu este decât o problemă personală de conştiinţă morală, juridică, religioasă sau metafizică care nu afectează nici conştiinţa colectivă, nici responsabilitatea unei persoane faţă de semenii ei. Hitler şi Stalin sunt responsabili în faţa umanităţii şi istoriei pentru efectele distrugătoare a crimelor lor. După părerea noastră, responsabilitatea individuală decurge din efectul acţiunilor umane, a amplorii lor în raport cu oamenii şi bunurile respective, a libertăţii de alegere, a voinţei de a le comite şi a disponibilităţii afective şi raţionale de a acţiona într-o anumită situaţie şi într-un anumit moment. Pentru toate aceste motive, responsabilitatea morală şi penală este întotdeauna individuală şi se referă la oameni, chiar dacă istoria dreptului şi a pre-dreptului aduce excepţii durabile cum ar fi responsabilitatea lucrurilor neanimate, a animalelor, a fenomenelor naturale sau a colectivităţilor.

Un capitol al lucrării trece în revistă diferitele tipuri de vinovăţii penale în funcţie de vârstă, tulburările mentale şi participarea reală sau prezumată a unei colectivităţi la comiterea unui act criminal. Problemele au fost abordate pentru a li se prezenta evoluţia şi a se construi astfel premizele unei tipologii posibile. Am insistat asupra necesităţii de revizuire a concepţiilor privind responsabilitatea penală a minorilor şi de analiză a tendinţei dreptului pozitiv contemporan de revenire la responsabilitatea colectivă prin penalizarea persoanelor juridice în ansamblul lor, ca şi cum acestea ar fi persoane fizice cu atribute biologice şi psihologice.

5. ***Nucleul dur*** al comportamentului criminal este ***construcţia criminogenă*** ca expresie a unei socializări discordante a comportamentului uman ca urmare a unor disfuncţii temporare sau permanente în viaţa socială, economică, morală şi culturală a unei societăţi sau a unei comunităţi. Aceste disfuncţii sunt cauze care intervin în socializarea discordantă şi structurarea unitară a componentelor psihice ale ***construcţiei criminogene***, fie motivaţia, intenţia cu scopurile sale inerente, liberul arbitru şi trecerea la actul criminal. Termenul de ***construcţie*** a fost folosit de ***Kelly*** pentru a descrie anumite elemente constante ale personalităţii. Ideea noastră directoare este inspirată de adagiul latin ***mens regit actum***. Acest principiu ne-a sugerat să concepem cercetarea în criminologie ca pe un demers comprehensiv care surprinde ***interiorul*** procesului ce supune liberului arbitru toate etapele care preced trecerea la actul criminal.

6. Paradigmele complementare pentru geneza ***construcției criminogene*** sunt interactive și structurale. Ele reflectă disfuncțiile posibile care dau naștere la fenomene de ***disnomie*** și de ***paranomie***, adică: i) o profuzie excesivă de reguli (norme) care fac din devierea morală sau legală o stare aproape generală și ii) un ansamblu de legi divergente în raport cu exigențele vieții în comun și cu valorile liber acceptate. Din acest motiv, am înlocuit termenul de ***anomie*** care nu are nici o corespondență în relațiile umane reale cu două concepte care pun în evidență sursele unei socializări discordante în raport cu valorile terminale și cu valorile instrumentale ale unei societăți. Anomia nu există la nivelul colectivităților umane. O colectivitate umană presupune chiar de la constituirea ei o pre-conștiință a existenței ei ca ansamblu, o serie de elemente primare care fac posibile o viitoare organizare și anumite reguli precare ce permit oamenilor să coexiste și să mențină o coeziune a supraviețuirii. Rețeaua de disfuncții care dă naștere socializării discordante rezultă dintr-un conflict de valori, dintr-o dereglare a interacțiunilor sociale și din anumite definiții arbitrare ale comportamentelor prohibite.

Socializarea discordantă este urmarea interiorizării de către un individ sau un grup de indivizi a valorilor contrare în raport cu cele adoptate ca repere comune de către societatea globală. Această asimilare a valorilor discordante are loc fie la nivelul vieții afective, fie la nivelul activității cognitive, fie în raport cu valorile normative sau instrumentale, fie la toate aceste niveluri. Ea este cea care favorizează sau determină trecerea la actul criminal prin intermediul genezei ***construcției criminogene*** cu componentele sale motivaționale, intenționate, discriminatorii, opționale sau volitive.

7. Dacă privim de aproape etapele criminogenezei de la disfuncțiile care produc prin intermediul ***disnomiei*** și ***paranomiei*** socializarea discordantă și apoi formarea ***construcției criminogene*** inclusiv trecerea la actul criminal, se observă o anumită unitate care leagă comportamentul criminal individual și criminalitatea ca fenomen social. Această unitate este urmarea unei înlănțuiri de tipuri diferite de explicații urmate de o abordare comprehensivă a activității liberului arbitru. Următoarea schemă pune în evidență resorturile unității demersului nostru.

A. Diverse disfuncții în viața socială

Analiză funcțională

B. Fenomene de dysonomie și paranomie

C. Descrierea criminalității

Analiză tipologică (descriptivă) a criminalității

D. Morfologie criminal

Analiza cauzală (etiologică)

E. Socializarea discordantă

Analiză teleologică și demers comprehensive

F. Geneza *construcției criminogene*

Motivații Intenții și scopuri criminale Liberul-arbitru Trecerea la act	

G. Predicția și prevenția generală și individual

8. Ultimul capitol al lucrării se referă la predicția și prevenția criminalității și a comportamentului criminal. Aceste două feluri originale de activități sunt strâns legate între ele. Din acest motiv, am prezentat câteva tehnici de predicție a criminalității, subliniind caracterul lor probabilistic și dificultățile de percepere a evoluției evenimentelor imprevizibile la nivelul societății globale. Prevenirea criminalității este întotdeauna generală și depinde de prevenția individuală. Ea este o activitate care se exercită în următoarele situații: a) înainte de înfăptuirea unei infracțiuni; b) în timpul executării unei pedepse sau a unei măsuri penale și c) după o condamnare judiciară. Contrar punctelor de vedere ale lui ***Raymond Gassin*** și a altor criminologi contemporani, noi concepem prevenția generală ca pe o activitate care se manifestă prin intimidarea produsă de pedepse și de măsurile prevăzute de legea penală. Este vorba în principiu de forța disuasivă a normelor represive. Formele nepenale de prevenție generală au un caracter de protecție socială care depășește competența criminologiei. Ele sunt mijloace destinate dezvoltării sociale, economice și culturale ale colectivităților defavorizate. Acest gen de prevenție este o formă mai eficace decât măsurile juridice de profilaxie criminală, dar ea privește puterea executivă și nu pe cea legislativă sau judecătorească. Criminologia comprehensivă este interesată de: a) concordanța dintre importanța valorilor lezate de comportamentul criminal, incriminarea acestor acte și pedepsele revăzute pentru înfăptuirea lor; b) rapiditatea descoperirii faptelor și a identificării răufăcătorilor; c) celeritatea procedurilor și a hotărârilor judecătorești fără ignorarea drepturilor inculpaților; d) justețea aplicării pedepselor și o individualizare judiciară care dă autorităților administrative posibilitatea de a îndeplini obiectivele oricărei sancțiuni punitive, fie reprimarea comportamentului prohibit prin legea penală ispășirea pedepsei și corectarea vinovatului. Discuțiile, teoriile și orientările care contestă o astfel de soluție în numele unei reacții penale mai umane sunt panacee iluzorii. Este predicată o prevenție utopică care deschide porțile recidivei, diversificării și agravării crimelor. Mai umanul devine inamicul împopoțonat al umanului. Toate aceste exigențe ale prevenției generale prin intermediul unui caracter disuasiv al legii penale își găsesc rar corespondentul în elaborarea și aplicarea legii penale și în viața socială a indivizilor. După părerea noastră, această ruptură dintre disuasiunea prezumată de către pedepsele prevăzute de legile penale și așteptările autorităților se explică parțial prin ***disonanța cognitivă*** descrisă de ***Festinger***. Este un adevăr curent faptul că: a) majoritatea autorilor și a participanților la înfăptuirea anumitor infracțiuni rămân neidentificați sau, chiar dacă aceștia au fost identificați de către poliție, ei nu sunt interpelați din varii motive; b) o mare parte a infracțiunilor rămâne nereclamată de către victime sau nedescoperite de către autorități; c) durata unui proces este nedeterminată iar șiretenia avocaților și corupția anumitor polițiști și magistrați poate duce fie la o hotărâre de neîncepere fie la achitarea inculpatului. În fond, această ruptură se manifestă între două feluri de reprezentări sau cunoașteri divergente. Ele se referă la probabilitatea de a realiza scopurile urmărite de intenția criminală și improbabilitatea de a fi pedepsit ca urmare a lipsurilor sistemului judiciar și legislativ. Judecata răufăcătorului este următoarea: știu că acțiunea mea este supusă pedepsei și că risc să fiu pedepsit dar știu, de asemenea, că, datorită disfuncțiilor

justiției, nu voi fi pedepsit deloc sau pedeapsa mea va fi de scurtă durată. De obicei, multi-recidiviștii refuză acest tip de judecată. Pentru ei, închisoarea este un mediu jinduit care le oferă un fel de protecție asociată cu prestigiul unui aventurier curajos. Unul dintre aspectele negative ale prevenției post-penale este acela că pedepsele executate într-un loc închis pentru anumite crime foarte grave, marchează pentru mult timp viața unui fost deținut de drept comun. Este vorba de formarea unui stereotip al *diferenței critice* care există între oamenii cinstiți și anumiți criminali. Aceasta este o sursă posibilă de respingere și de excludere care dă naștere unei *devieri secundare.* Această deviere conduce uneori la recidivă penală.

Prevenția individuală este centrată pe obiectivele generale ale pedepsei (represiunea, ispășirea și corecția). Toate aceste obiective se referă la activități desfășurate pe durata execuției pedepsei. Intre aceste trei dimensiuni ale sancțiunii punitive există o relație strânsă. Represiunea prin diferitele lipsuri pe care le impune (privarea de libertate, o libertate restrânsă și supravegheată, activități obligatorii în serviciul comunității, respingerea sau eliminarea vinovatului din grupurile de care aparține etc.) îl pregătește pe individ pentru o reflexie asupra consecințelor actelor sale prohibite și dă naștere unei suferințe ieșite din faptul că el se consideră responsabil de decăderea sa. Imaginea despre sine este tulburată de imaginea unui alt sineși se produce o dedublare a personalității care este percepută mai ales de către vinovat. Întreg acest proces, dacă se produce într-o manieră autentică, se înscrie în trama ispășirii. Doar această formă de ispășire presupune conștiința vinovăției și suferințele care o însoțesc. Ispășirea pregătește redresarea socială a individului și corecția lui morală. Un astfel de fenomen a fost observat mai ales la anumiți inculpați de drept comun. Totuși rămâne o situație excepțională pentru majoritatea inculpaților care ispășesc o pedeapsă prevăzută de legea penală. Ispășirea trăită de majoritatea inculpaților obișnuiți este un amestec de teamă și de obediență servilă față de regulile impuse de către autoritățile care se ocupă de aplicarea pedepselor. Această formă uzuală de executare a unei pedepse transformă ispășirea într-un ritual formal de simulare și împiedică îndreptarea răufăcătorului. Pentru anumiți inculpați de crime politice, ispășirea și corecția rămân strict formale. Se deduce de aici că în aceste cazuri pedepsele sunt mai degrabă inutile.

Concluziile cercetărilor asupra prevenției individuale pune în evidență faptul că intervențiile psihoterapeutice, cât și procedurile care pregătesc inserția socială normală în mediul de origine au rezultate discutabile și depind de diferite variabile care nu pot fi modificate după voința personalului organului penal sau a asistenților sociali care participă la re-socializarea și inserția socială a condamnatului. În materie de prevenție individuală, gândirea, reacțiile și gesturile unui individ îl transformă într-un țap ispășitor pentru criminalitatea în ansamblul ei. Uneori, după ispășirea pedepsei, el devine ținta ideală pentru un Big Brother ascuns în meandrele unei puteri care nu este controlată decât de el însuși. Pe lângă aceasta, ca urmare a schimbărilor regimului politic sau a partidelor politice aflate la putere, victimele de ieri devin călăii de azi care, la rândul lor, vor deveni victimele călăilor de mâine. Este un carusel fără sfârșit în toată istoria umanității marcate de o alternanță permanentă a prevenției, intoleranței, răzbunării și iertării.

9. Lucrarea este împărțită în șase părți, după următorul plan ce corespunde tablei de materii:

❖O parte introductivă care conține în primul capitol reflexii asupra obiectului criminologiei. Cuprinde o descriere pe mai multe niveluri de abordare de la opțiunile pentru un domeniu generic de referință până la constituirea de ramuri de diferite discipline științifice. Al doilea capitol subliniază rolul paradigmelor în construirea obiectului criminologiei, cât și accepțiile acestui termen în câteva lucrări de sociologie și de criminologie. Cel de-al treilea capitol este consacrat pluridisciplinarității și interdisciplinarității pentru a demonstra că criminologia comprehensivă se caracterizează printr-o interdisciplinaritate constitutivă.

❖O a doua parte priveşte direcţiile şi reperele analitice ale construcţiei şi definiţia obiectului criminologiei. Primul capitol trece în revistă anumite demersuri şi incertitudini în aproape treizeci de lucrări franceze, engleze şi germane de criminologie. Este subliniat caracterul contradictoriu şi uneori confuz al anumitor definiţii. Al doilea capitol este consacrat unei analize sumare a tendinţelor în criminologia română. Analiza începe prin printr-o periodizare a dezvoltării acestei ştiinţe, pornind de la încercările de delimitare a criminologiei de dreptul penal. Perioada stalinistă a gândirii interzise sau captive este menţionată prin tentativele de disimulare sub denumirile permise sau tolerate ale lucrărilor de criminologie aplicată. Perioada post-stalinistă, numită de către noi epoca gândirii sub tutelă, este marcată de recunoaşterea criminologiei ca ştiinţă, dar condiţionat de sublinierea rolului partidului comunist şi a conducătorului său suprem în dezvoltarea gândirii ştiinţifice. Se pute chiar susţine teze insolite asupra contradicţiilor în societatea socialistă, considerându-le paradoxal ca ne-antagoniste şi surmontabile la indicaţiile partidului unic şi atotputernic. Epoca post-comunistă a anilor '90 este considerată ca o perioadă a gândirii deschise care nu este scutită de o anumită înclinare spre criminologia americană. Această înclinare se transformă uneori la anumiţi criminologi într-un tropism şi un mimetism induse de metamorfoza insidioasă a criminologiei în sociologie criminală. Al patrulea capitol prezintă demersurile autorului în vederea construirii şi definirii obiectului unei criminologii comprehensive bazate pe conceptele de ***disnomie*** şi de ***paranomie,*** de ***socializare discordantă*** şi de ***construcţie criminogenă*** potrivit schemei prezentate în această sinteză.

❖A treia parte conţine o analiză a câtorva paradigme constitutive şi a unor concepte fundamentale cum ar fi noţiunile de responsabilitate şi de sancţiune. Primul capitol scoate în evidenţă tensiunile cognitive în evoluţia paradigmelor privind infracţiunea şi infractorul. Se face distincţie între şi se compară două paradigme esenţiale pentru dezvoltarea criminologiei, şi anume paradigma empiric-organicistă şi cea raţională a liberului arbitru. Al treilea capitol se referă la sancţiunile penale ţi la avatarurile pedepsei datorate trecerii de la sacralizare la desacralizarea progresivă a autorităţii şi a pedepselor. Întrucât nici o pedeapsă nu se poate dispensa de o autoritate care să o legitimeze, desacralizarea începe printr-o sacralizare prin uzurparea autorităţii divine, întrucât ea continuă prin substituirea acestei autorităţi şi prin impostura care neagă existenţa unui Dumnezeu şi îşi arogă de o manieră arbitrară o carismă exclusivă şi discreţionară. Pedepsele care emană de la astfel de autorităţi sunt marcate de aceleaşi atribute. Se analizează apoi ambivalenţa sancţiunii penale şi anume percepţia normelor punitive ca instrumente create în vederea unei prevenţii generale a criminalităţii şi percepţiei sancţiunilor ca mijloace represive destinate să îndeplinească funcţia ispăşitoare şi corectivă a pedepsei. Forma individuală cea mai răspândită pentru îndeplinirea obiectivelor represive, ispăşitoare şi corective a pedepsei este închisoarea. Percepţia de către condamnat a acestor obiective se referă la genul şi durata sancţiunii, ambianţa construită şi amenajată, ambianţa socială şi ambianţa naturală. Unul din elementele cele mai importante ale prevenţiei individuale este percepţia de către deţinut a lipsei de libertate. Un alt aspect discutat este stigmatizarea pe care o suferă individul ca urmare a anumitor pedepse. Autorul preferă să înlocuiască acest cuvânt prin termenul de ***diferenţă critică,*** mai adaptat la situaţia unor deţinuţi comparativ cu aceea a oamenilor corecţi. Se prezintă anumite alternative la privarea de libertate şi eficienţa preventivă a pedepselor şi a altor sancţiuni prevăzute de legea penală.

❖Cea de-a patra parte a lucrării este o analiză a criminalităţii ca fenomen social. Primul capitol scoate în evidenţă anumite ambiguităţi conceptuale care subzistă între criminalitate şi comportamentul penal. Cel de-al doilea capitol face distincţia între criminalitatea reală, criminalitatea supusă urmăririi penale, criminalitatea în curs de judecare şi criminalitatea

condamnată. Se discută anumite probleme a ***cifrei negre*** care fac din criminalitate un fenomen aproximativ şi imposibil de măsurat în oricare societate deschisă. Al treilea capitol este consacrat coordonatelor sociale ale criminalităţii. Ansamblul variabilelor care fac din aceste coordonate este împărţit în mai multe paradigme (conflictul valorilor, devierea socială, dezorganizare socială, patologia socială, interacţiunea socială, subculturile criminale, teoria ***labeling-ului***, contextul social criminogen, controlul social şi paradigma post-modernistă). Cel de-al patrulea capitol reuneşte elementele unei teorii a ***socializării discordante*** care presupune într-o manieră selectivă aspecte afective, cognitive şi normative. În al cincilea capitol se disting anumite repere calitative pentru o analiză morfologică a criminalităţii, adică valorile lezate de comportamentele criminale, pluralitatea şi gravitatea infracţiunilor, trăsăturile subiectului activ al crimei, modalităţile de înfăptuire a actului şi participarea sau pluralitatea infractorilor.

❖A cincea parte este consacrată genezei ***construcţiei criminogene*** şi a comportamentului penal. Primul capitol cuprinde o descriere a componentelor ***construcţiei*** adică motivaţia, intenţia criminală şi liberul arbitru. Al doilea capitol conţine o prezentare a paradigmelor privind geneza ***construcţiei***. Sunt variante posibile ce depind de particularităţile psihogene ale infractorului şi a ***construcţiei criminogene.*** La început este vorba de modele morfo-funcţionale. Majoritatea acestor modele sunt depăşite de noile cuceriri ştiinţifice. Ele prezintă totuşi un interes rezidual pentru studiile comparative. Aceleaşi observaţii sunt valabile pentru modelele constituţionale. Dimpotrivă, modelele bio-medicale cum sunt de pildă paradigma vulnerabilităţii biologice în condiţii socio-economice anormale şi paradigmele neuro-transmiţătorilor, influenţelor hormonale, a transmisiei genetice şi a aberaţiilor cromozomice vor cunoaşte în curând o dezvoltare semnificativă pentru abordarea criminologică a diverselor comportamente criminale marcate de violenţă sau perversiune. Unul din factorii cei mai importanţi în geneza ***construcţiei criminogene*** şi a comportamentului penal este dimensiunea psihogenă. ***Mens regit actum***. Am divizat-o în mai multe paradigme cum ar fi cele ale discernământului, cele ale gândirii improprii, cele ale personalităţii criminale, cele ale asocierii diferenţiale şi ale derivei comportamentale, a tehnicii neutralizării şi a pericolului personal al criminalului în raport cu ceilalţi şi cu ordinea publică.

❖Partea a şasea este un expozeu metodologic al analizei funcţionale, a analizei morfologice (descriptive) şi tipologice, cât şi al analizei etiologice a socializării discordante. Toate aceste modalităţi de analiză sunt completate de o explicitare comprehensivă a ***construcţiei criminogene*** şi a liberului arbitru care este ultima etapă psihogenă a trecerii la act. În sfârşit, ultimul capitol al lucrării conţine o serie de observaţii privind predicţia şi prevenţia generală şi individuală a criminalităţii şi a comportamentului criminal individual.

BCU IAŞI

PARTICULARITĂȚI SOCIO-DEMOGRAFICE ALE AUTORILOR INFRACȚIUNILOR DE OMOR DIN ROMÂNIA

Dr. Ecaterina BALICA
Institutul Național de Criminologie

Rezumat

Articolul prezintă o serie de informații referitoare la persoanele care comit omoruri insistând asupra caracteristicilor agresorilor de sex masculin și feminin, ale agresorilor din spațiul familial, ale agresorilor care comit omoruri asupra persoanelor cunoscute altele decât cele din mediul familial, dar și asupra persoanelor necunoscute. Caracteristicile acestor tipuri de agresori sunt descrise pornind de la analiza datelor obținute din cercetarea Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani (2004). Ancheta a presupus și aplicarea unui chestionar asupra unui număr de 626 de persoane condamnate definitiv pentru infracțiunea de omor. Pentru realizarea articolului au fost utilizate datele referitoare la familia de origine a agresorului, familia pe care unii dintre aceștia și-au constituit-o, comportamentul la locul de muncă și în cadrul grupului de prieteni. Nu au fost neglijate nici relația dintre victimă și agresor sau aspectele legate de modalitățile de comitere a crimei.

Abstract

The article describes the particularities of the Romanian homicide offender, with particular accent on the characteristics of male and female offenders, of offenders within the family, and also on the caracteristics of offenders that commite homicide against acquaintances and against unknown persons.

The main ideas are the result of the research Penal Politics and the Dynamics of the Homicide in the last 20 years (2004). During the research, we used different methods. Among these, the questionnaire – 626 persons convicted by final court decesion were intervieved.We analized informations regardind the offender's origin family, his marriage family, his behaviour at the workplace and between friends.

We also analyzed the relationship between victim and offender, and the aspects regarding the ways of commiting the crime.

Interesul criminologilor și al altor categorii de cercetători pentru criminalitatea violentă s-a materializat și în realizarea unor studii privind omorul. O parte a acestor studii se concentrează, în primul rând, pe descrierea și explicarea tendințelor evoluției omorurilor, identificarea particularităților istorice, geografice și sociale ale evoluției omorurilor în diverse perioade de timp. Au fost elaborate însă și studii care tratează aspecte privind factorii și condițiile care determină comportamentul criminal, factorii care influențează producerea infracțiunii de omor sau aspecte legate de construirea unor tipologii ale autorilor sau ale victimelor. Remarcăm însă o lipsa a studiilor centrate pe analiza diverselor aspecte ale problematicii infracțiunilor de omor în literatura de specialitate din spațiul european, în comparație cu numeroasele studii realizate în alte zone ale lumii precum, SUA sau Canada.

Așa cum era de așteptat, în România studiile referitoare la omor sunt puține și de cele mai multe ori sunt rezultatul unor activități de cercetare individuale care reușesc să acopere doar unele zone de interes ale unor specialiști din domeniul psihologiei sau sociologiei. Există studii care descriu evoluția infracțiunilor de omor în anumite perioade de timp pornind de la analiza datelor statistice oferite de către diverse instituții, dar modul de înregistrare al datelor ridică o

serie de dificultăți care limitează demersul științific și nu permite evaluarea modificărilor privind structura omorului[1]. Ne referim aici la lipsa informațiilor privind trecerea la act, la victima omorului, informații care ar putea să ne ofere o imagine a modului în care evoluează omorul comis în mediul familial, omorul comis asupra unor persoane cunoscute sau chiar necunoscute. Sunt cunoscute lucrările specialiștilor din domeniul psihologiei, în special al psihologiei judiciare, realizate asupra femeilor-criminal și criminalilor în serie[2]. De asemenea, este cunoscut interesul psihologilor din Institutul Național de Criminologie pentru acest subiect, iar cercetările desfășurate în ultimii ani vin să ne întărească convingerea că există disponibilitate și resurse pentru desfășurarea unor studii pertinente în domeniul criminalității violente[3].

Preocupările specialiștilor români s-au concretizat în ultimii ani și în realizarea unor cercetări care au unit eforturile sociologilor și psihologilor în încercarea de a trata aspecte referitoare la factorii care determină sau influențează producerea omorului, persoana infractorului, victimele sau modalitățile de producere a infracțiunilor de omor. Ancheta: *Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani* realizată în anul 2004 de către Administrația Națională a Penitenciarelor, Institutul Național de Criminologie și Institutul de Sociologie al Academiei Române reprezintă un moment important în evoluția investigațiilor legate de această temă din România.

Totuși aceste studii nu reușesc să acopere decât parțial zonele de investigație pe care le necesită o temă precum omorurile, mai ales în condițiile în care analiza datelor statistice referitoare la evoluția omorului în perioada 1990-2005 relevă o tendință de scădere a ratei omorurilor. Această tendință devine evidentă începând din 1995. Pe de altă parte, remarcăm în intervalul 2000-2005 menținerea ratei omorului la un nivel mediu de 2,5.(Vezi Diagrama)

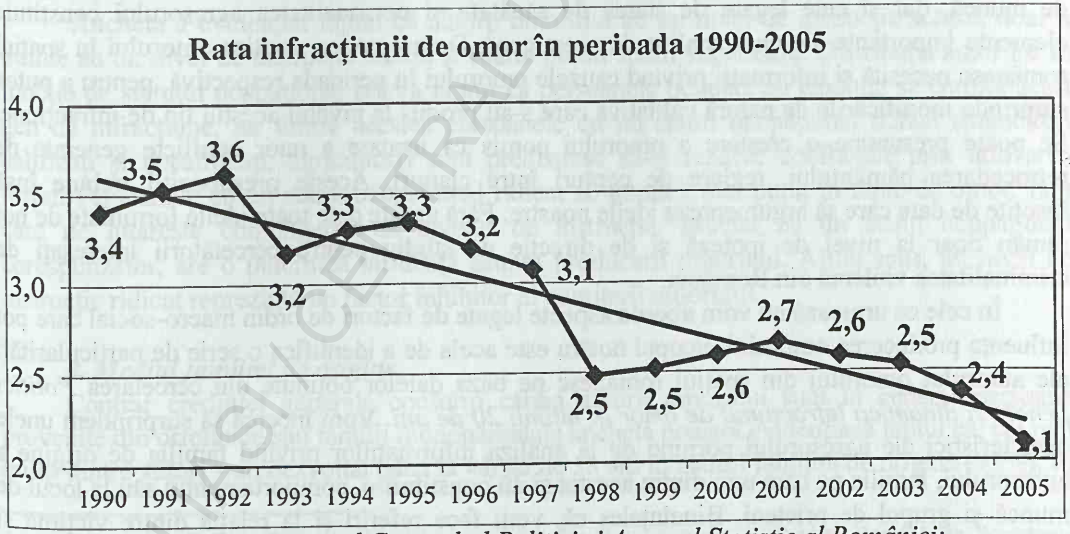

Sursa: Inspectoratul General al Poliției și Anuarul Statistic al României; infracțiuni de omor la 100 000 de locuitori

[1] Dan Banciu, Vasile Teodorescu, *Etiologia infracțiunilor de omor în perioada de tranziție* în Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie nr. 8/2000.

[2] Ne referim la Tudorel Butoi și două dintre lucrările sale: *Criminali în serie. Psihologia crimei*, PHOBOS, 2003 și *Femei ucigașe. Psihanaliza crimei*, PHOBOS, 2003.

[3] Vezi Aurora Liiceanu, Raport de cercetare *Violența domestică și criminalitatea feminină*, 2004, Doina Săucan, *Femeia „criminal" – dimensiuni psihosociale* și Mihai Micle, *Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani. Deținuții și relațiile în mediul carceral*, 2004.

Explicația acestei tendințe necesită luarea în considerare atât a politicilor penale, cât și a fenomenelor sociale care au caracterizat perioada analizată. Observăm că valorile cele mai mari pentru rata omorului s-au înregistrat în prima parte a perioadei, perioadă care coincide cu schimbările politice sociale și economice generate de evenimentele din decembrie 1989. Este perioada în care transformările petrecute la nivelul societății românești au fost însoțite de manifestări violente colective precum: demonstrațiile de stradă, mineriadele și grevele. Retrocedarea terenurilor agricole și a pădurilor, a caselor naționalizate, disponibilizările masive de personal au fost urmate de proteste colective care au încetinit ritmul transformărilor sociale și au dus la creșterea gradului de violență la nivelul societății românești[4]. Incapacitatea instituțiilor de control social de a funcționa eficient și de a se implica în rezolvarea unor conflicte în fază incipientă, în condițiile în care erau contestate ca instituții comuniste de represiune, a contribuit și ea la creșterea criminalității violente. În plus legislația nu permitea, pentru cazurile de violență intrafamilială, intervenția poliției și sancționarea actelor de violență înainte ca acestea să se transforme în crime.

Manifestările violente care au însoțit transformările sociale de la începutul perioadei de tranziție și-au pierdut treptat din intensitate. Instituțiile cu rol de control social au reușit să depășească perioada de criză instituțională și să se implice mai mult în acțiuni de prevenire și control a criminalității violente. Modificările legislative au permis intervenția poliției chiar în sfera conflictelor familiale unde era mai greu de acționat.

O analiză pertinentă privind omorul presupune luarea în considerare atât a factorilor macro-sociali care se manifestă la nivelul societății într-o anumită perioadă, cât și a factorilor de ordin micro-social și individual. Informațiile privind mediul familial, grupul de prieteni, grupul de muncă, dar și cele legate de starea de sănătate și personalitatea agresorului constituie elemente importante ale unei analize de acest gen[5]. De asemenea, analiza omorului în spațiul românesc necesită și informații privind cauzele omorului în perioada respectivă, pentru a putea surprinde modificările de natură calitativă care s-au produs la nivelul acestui tip de infracțiune. Se poate presupune o creștere a omorului comis ca urmare a unor conflicte generate de retrocedarea pământului, reglare de conturi între clanuri. Aceste presupoziții trebuie însă însoțite de date care să argumenteze ideile noastre. Fără aceste date toate ideile formulate de noi rămân doar la nivel de ipoteză și de direcție de studiu pentru cercetătorii interesați de criminalitatea violentă din România.

În cele ce urmează nu vom aborda aspecte legate de factori de ordin macro-social care pot influența producerea omorului. Scopul nostru este acela de a identifica o serie de particularități ale autorului omorului din spațiul românesc pe baza datelor obținute din cercetarea *Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani*. Vom încerca să surprindem unele caracteristici ale agresorului pornind de la analiza informațiilor privind familia de origine a agresorului, familia pe care unii dintre aceștia și-au constituit-o, comportamentul său la locul de muncă și grupul de prieteni. Bineînțeles că, vom face referiri și la relația dintre victimă și agresor sau la aspecte legate de producerea crimei.

I. METODOLOGIE

Demersul nostru se concentrează în special asupra prezentării elementelor referitoare la persoana agresorului insistând asupra caracteristicilor socio-demografice ale autorilor omorurilor, urmând ca extinderea analizei și la alte aspecte să constituie obiectul unui proiect

[4] Vezi și Rodica M. Stănoiu, *Tranziția și criminalitatea*, Ed. Oscar Print, București, 1994, pp. 20-35.
[5] Vezi și Rodica M. Stănoiu, *op. cit.*, pp. 11-12.

mai amplu al nostru care se va materializa cu alte ocazii. În plus, aspecte referitoare la victime sau tipuri de omor au fost tratate în alte lucrări ale noastre care sunt în curs de apariție în reviste de specialitate[6].

Ancheta: *Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani* a presupus culegerea unor date referitoare la persoana infractorului, dar și a victimei și infracțiunii. Chestionarul aplicat persoanelor condamnate pentru omor a permis obținerea de informații despre agresori și mediul familial în care au evoluat, despre familiile pe care și le-au constituit, despre modalitățile în care s-au produs infracțiunile, despre victime.

Cercetarea s-a desfășurat pe un eșantion (N=626 de persoane) reprezentativ pentru populația persoanelor condamnate definitiv pentru omor prevăzute în Codul Penal la articolele: omor – art. 174, omor calificat – art. 175 și omor deosebit de grav – art. 176. Au fost excluse astfel, tentativa de omor, uciderea din culpă și pruncuciderea. În cadrul de eșantionare au fost incluse persoanele condamnate definitiv pentru omor, cu vârsta peste 18 ani, cetățeni români, persoane intrate în sistemul penitenciar în perioada 1988-mai 2004.

II. CARACTERISTICI SOCIO-DEMOGRAFICE ALE AUTORILOR

1. Caracteristici generale

Omorul pare a fi, în general, o infracțiune specifică bărbaților. Analiza datelor statistice din perioada 1997-2005 oferite de diverse instituții confirmă afirmația noastră, iar ancheta de față include un număr de infractori de sex masculin corespunzător populației investigate. Ponderea persoanele de sex masculin este la fel de mare atât în cazul omorurilor[7], cât și al criminalității violente[8] din România.

Ancheta a evidențiat faptul că autorii omorului au un nivel de instrucție scăzut, doar o treime au un nivel de instrucție mediu și foarte puțini studii superioare. Distribuția autorilor în funcție de statutul ocupațional relevă faptul că persoanele ocupate au tendința să comită acest gen de infracțiune, iar dintre acestea persoanele cu un statut ocupațional scăzut (muncitori calificați și necalificați, agricultori) sunt predispuse să-și rezolve conflictele prin utilizarea forței. Persoanele cu un statut ocupațional ridicat se implică mai puțin în fapte de omor, fapt care ne întărește convingerea că nivelul de instrucție, asociat cu un statut ocupațional corespunzător, are o puternică influență asupra producerii omorului. Altfel spus, un nivel de instrucție ridicat reprezintă un factor inhibitor al comiterii omorului.

2. Mediul familial de origine

Contrar credinței generale conform căreia autorii omorului sunt în general persoane provenite din orfelinate sau familii monoparentale ancheta noastră evidențiază faptul că, cei mai mulți dintre autori s-au dezvoltat până la vârsta de 18 ani în cadrul familiei de origine (93%). În

---

[6] Ecaterina Balica, *Delictele de omor în mediul familial românesc*, în Revista Română de Sociologie nr. 1-2/2006 și Ecaterina Balica, *Victimele infracțiunilor de omor*, în Revista Română de Criminologie, Criminalistică și Penologie nr. 1/2006.

[7] Conform prelucrărilor noastre realizate pe baza datelor statistice furnizate de către Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității, serviciul Cercetare-Prognoză, în perioada 1997-2004 ponderea medie a autorilor de sex masculin este de 91,6%, iar a femeilor de 9,8%.

[8] În sfera criminalității violente includem: omorul, tentativa de omor, lovitura cauzatoare de moarte, vătămarea corporală, violul și tâlhăria. Conform prelucrărilor noastre realizate pe baza datelor statistice furnizate de către Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității, serviciul Cercetare-Prognoză, în perioada 1997-2004 ponderea medie a autorilor de sex masculin variază astfel: tentativă de omor – 95,5%; lovituri cauzatoare de moarte – 94%; tâlhărie – 95,5%.

ceea ce priveşte tipul de familie, cele mai multe sunt *familii legal constituite* (85%) şi mai puţine sunt relaţii de concubinaj (5%), familii monoparentale (4%) sau familii reorganizate (4%). Majoritatea infractorilor provin din familii cu mai mulţi copii, foarte puţini dintre cei condamnaţi pentru omor sunt unicul copil al familiei. Aproximativ jumătate dintre ei au avut 3 fraţi şi peste, o cincime doi fraţi şi o pătrime un frate. Familia în care a copilărit infractorul deţinea o locuinţă proprietate personală. Salariul (48%) şi munca în gospodărie (39%) reprezentau principalele surse de venituri pentru familiile din care provin infractorii.

Relaţiile dintre părinţi erau relaţii de înţelegere (două treimi din cazuri). Conflictele verbale (o cincime) şi agresiunile fizice (o zecime) sunt amintite de un număr mai mic de infractori. Perioada copilăriei şi a adolescenţei au fost marcate de relaţii de înţelegere cu părinţii (în patru cincimi din cazuri). Au existat şi subiecţi care au recunoscut că relaţiile dintre ei şi părinţi au fost conflictuale (o zecime). Autorii au suportat consecinţele următoarelor tipuri de sancţiuni aplicate de către părinţi: diverse interdicţii (35%), pedepse corporale (25%) şi ameninţări sau insulte (18%). Aceste rezultate trebuie însă privite cu precauţie întrucât, aşa cum am precizat şi altădată[9], aceştia au tendinţa de a prezenta într-un mod idilic relaţiile lor cu părinţii.

Informaţiile referitoare la starea infracţională a familiei persoanelor condamnate pentru omor evidenţiază faptul că marea majoritate a acestora provin din familii în care nu au existat persoane condamnate pentru săvârşirea unor infracţiuni (patru cincimi dintre părinţi fără antecedente, patru cincimi dintre fraţi fără antecedente). Restul, de aproximativ o cincime, îl constituie autorii care au avut în familie un părinte sau fraţi cu antecedente penale.

3. Mediul familial şi condiţiile de viaţă ale autorilor care şi-au constituit propria familie

Dintre subiecţii incluşi în studiul nostru, aproximativ 40% nu aveau, la momentul completării chestionarului, propria lor familie. În ceea ce-i priveşte pe ceilalţi 60%, putem spune că se împart în două categorii: cei care au o familie legal constituită (33%) şi cei care fac parte dintr-o uniune consensuală (concubinaj – 27%).

Relaţiile dintre autori şi soţi/soţii, respectiv concubini/concubine, sunt apreciate ca fiind bune de către cei mai mulţi dintre subiecţi. Relaţiile de înţelegere nu exclud însă existenţa conflictelor. Astfel, în două treimi din cazuri, subiecţii au afirmat că relaţiile dintre ei şi partenerele lor de viaţă erau ocazional marcate de conflicte verbale sau agresiuni fizice. Pentru un grup relativ mic de subiecţi, relaţiile cu partenera/partenerul au fost mai des marcate de conflicte verbale sau fizice (16%).

Relaţiile dintre infractor şi copii au fost bune (trei pătrimi) şi puţin marcate de indiferenţă (7%) sau conflicte (0,7%). Unii dintre ei au recunoscut, totuşi, că relaţiile dintre ei şi copii nu au fost lipsite de unele momente conflictuale însoţite de diverse interdicţii (trei pătrimi) ameninţări verbale (o cincime), sau chiar pedepse corporale (o zecime). Pentru marea majoritate a subiecţilor care au semnalat prezenţa conflictelor (152 de subiecţi) aceste momente au avut un caracter ocazional (97%).

Salariul reprezintă principala sursă de venituri pentru aproximativ jumătate dintre familiile persoanelor condamnate pentru omor. Muncile ocazionale (20%) şi munca în gospodărie (17%) constituie alte două surse de venituri pentru aceste familii. Majoritatea subiecţilor aveau, la data comiterii infracţiunii, o locuinţă în proprietate în care locuiau numai membrii familiei lor. O pătrime dintre ei locuiau, însă, cu părinţii, iar o zecime locuiau în chirie. Veniturile obţinute din sursele mai sus prezentate sunt apreciate de 2/3 dintre subiecţi ca fiind suficiente pentru un trai decent, în timp ce 1/3 consideră că sunt insuficiente.

[9] Ecaterina Balica, *art. cit.*, 2006.

4. Statutul ocupațional și relațiile de muncă ale persoanelor condamnate pentru omor înainte de săvârșirea faptei

În momentul săvârșirii infracțiunii majoritatea persoanelor condamnate pentru omor (80%) aveau un loc de muncă. Restul erau șomeri, pensionari, studenți, casnice sau fără ocupație. În ceea ce privește statutul ocupațional, mai mult de jumătate dintre subiecți aveau un statut ocupațional scăzut (agricultori, muncitori necalificați și muncitori calificați – 60%), 10% un statut mediu (funcționari, maiștri, mici întreprinzători) și doar 2% un statut ocupațional superior.

Dintre persoanele ocupate, mai mult de jumătate desfășurau activități cu caracter permanent și aproximativ o treime activități ocazionale. Relațiile de muncă sunt percepute de către subiecții anchetați ca fiind, în general, bune. Puțini dintre ei consideră că raporturile dintre ei și colegi/șefi au fost marcate de indiferență (4%) sau conflicte (2%). Referitor la sancțiunile primite la locul de muncă ca urmare a încălcării unor prevederi ale regulamentelor sau ale Codului Muncii, putem spune că foarte puțini dintre subiecți amintesc existența unor sancțiuni în cariera lor profesională (8%). Dintre sancțiunile primite sunt enumerate: mustrarea verbală/scrisă (5%), desfacerea contractului de muncă (2%).

5. Starea de recidivă

Persoanele condamnate pentru omor sunt în cele mai multe cazuri persoane fără antecedente. Există însă un grup de agresori care se află la a doua condamnare pentru omor (o cincime). Pe de altă parte, observăm o tendință a persoanelor care au fost implicate în producerea altor tipuri de infracțiuni (15%) de a comite infracțiuni de omor. Prin urmare, putem spune că există un nucleu de infractori cu antecedente (îi includem aici și pe cei cu recidivă) care comit infracțiuni de omor, ponderea lor în totalul persoanelor condamnate pentru omor reprezentând 35%. Ce este mai important, credem noi, este tocmai această lipsă a antecedentelor pentru majoritatea infractorilor condamnați pentru omor.

Faptul că două treimi din persoanele condamnate pentru omor sunt persoane fără antecedente penale atrage atenția asupra caracterului imprevizibil al producerii acestui tip de infracțiune. Absența unei legături directe între antecedentele penale și comiterea omorului, pune sub semnul întrebării afirmația conform căreia omorul reprezintă punctul culminant al unei cariere infracționale. În același timp, recidiva în infracțiunea de omor a unui procent de aproximativ 20% ridică semne de întrebare asupra deciziilor luate privind liberarea condiționată, eficiența programelor de resocializare de care beneficiază agresorii sau eficiența sancțiunilor privative de libertate în cazul unora dintre aceștia.

III. TIPURI DE AUTORI

Majoritatea specialiștilor care au abordat problematica omorului au fost tentați să găsească puncte comune agresorilor pentru a putea în final să identifice tipurile de agresori. Aceasta a fost și tentația noastră deși datele pe care le-am avut la dispoziție au fost obținute doar din discuțiile purtate cu persoane condamnate pentru omor și nu au putut fi confruntate și completate cu informații din alte surse. Din dorința de a găsi atât elementele comune, cât și elementele care îi diferențiază pe unii agresori de ceilalți am grupat informațiile din baza noastră de date în funcție de două criterii: (A) sex și (B) tipul de relație dintre infractori și victime. Am obținut astfel mai multe tipuri de autori pe care le-am pus în discuție. În cele ce urmează vom prezenta caracteristicile agresorilor de sex masculin și feminin, ale agresorilor din spațiul familial, al agresorilor care comit omoruri asupra persoanelor cunoscute altele decât cele din mediul familial, dar și asupra persoanelor necunoscute.

A. Particularități ale autorilor în funcție de sex

Caracteristicile autorilor de sex masculin

Persoanele de sex masculin condamnate pentru omor sunt tineri cu vârsta cuprinsă în intervalul 18-30 de ani (30% din totalul autorilor de sex masculin au vârsta între 18-25 de ani şi 20% au vârsta între 26-30 de ani). În general, agresorul este o persoană care nu are antecedente penale. Există însă şi un grup de recidiviști (1/5) şi de persoane cu antecedente penale (15%).

Nivelul de instrucție scăzut (40% gimnaziu, 17% studii primare, 5% analfabeți) şi mediu (20% şcoală profesională) asociat cu un statut ocupațional corespunzător sunt caracteristice pentru agresorii de sex masculin. Aproximativ jumătate dintre infractori sunt *persoane fără ocupație*, iar dintre cei încadrați în categoria *persoane ocupate* o pătrime au un statut ocupațional scăzut (agricultori, muncitori necalificați, muncitori calificați).

Agresorii au evoluat, până la împlinirea vârstei de 18 ani, în cadrul familiei de origine. Deşi mulți dintre agresori sunt tineri, totuşi, aproape jumătate dintre ei au reuşit să-şi întemeieze o familie sau să dezvolte o relație stabilă (o treime dintre infractori sunt căsătoriți, iar o pătrime trăiesc în concubinaj).

Răzbunarea, avantajele materiale şi conflictele vechi au constituit principalele motivații ale agresiunilor săvârşite de bărbați. Faptele s-au produs pe fondul consumului de alcool în două treimi din cazurile de omor în care au fost implicați bărbații.

Omorurile comise de bărbați se distribuie aproape uniform pe parcursul întregii zile: 33% – ziua, 37% – seara, 30% – noaptea. Aceste fapte se produc în locuința agresorului/victimei (25% în locuința agresorului, 30% în locuința victimei). Două treimi dintre victime sunt de asemenea bărbați. Vârsta victimelor este cuprinsă, în majoritatea cazurilor, în intervalul 19-40 de ani.

Caracteristicile autorilor de sex feminin

Femeile tinere cu un nivel de instrucție scăzut sunt implicate cu precădere în fapte de omor. Majoritatea acestora sunt persoane neocupate (fără ocupație-40% şi casnice-30%). Jumătate dintre femeile condamnate pentru omor erau căsătorite sau în relații de concubinaj la momentul săvârşirii infracțiunii. Aproximativ 80% dintre femei au evoluat, până la vârsta majoratului, în cadrul familiei de origine. Spre deosebire de bărbați (27%), femeile comit omoruri cu premeditare într-o proporție semnificativ mai mare (38%). Printre măsurile premergătoare producerii infracțiunii se numără stabilirea locului faptei şi a zilei. Cele mai multe femei (două treimi) nu iau măsuri pentru a nu fi descoperite după comiterea crimei. Totuşi, procentul femeilor care încearcă să înlăture urmele faptei este mai mare decât cel al bărbaților (femei – 32%, bărbați – 22%).

Răzbunarea, avantajele materiale şi conflictele reprezintă cele mai importante motivații ale infracțiunilor de omor comise de femei. Omorurile comise de femei sunt într-o măsură mai mică, decât cele comise de bărbați, săvârşite sub influența consumului de alcool (bărbați – 57%, femei – 35%). Femeile care săvârşesc infracțiuni de omor sunt în general persoane fără antecedente. Victimele omorurilor săvârşite de femei sunt în 75% din cazuri de sex masculin. Vârsta victimelor omorurilor comise de femei este situată, îndeosebi, în intervalele: până la 10 ani (25%) şi 41-50 de ani (20%).

B. Particularități ale autorilor în funcție de tipul de relație dintre criminal şi victime

1. Caracteristicile autorilor crimelor săvârşite în mediul familial

Rezultatele analizelor noastre asupra faptelor de *omor produse în spațiul familial* au constituit deja obiectul unui studiu[10]. În cele ce urmează vom prezenta doar aspectele mai

[10] *Ibidem.*

importante evidențiate de demersul nostru legate de autorii faptelor de omor comise între soți și rude ale acestora, dar și între concubini și rudele lor. Întrucât și în spațiul familial putem identifica mai multe tipuri de omor vom încerca, acolo unde datele ne permit, să creionăm profilul agresorului care își ucide soția/soțul, concubinul/concubina, copilul sau părinții.

Autorii omorurilor săvârșite în spațiul familial sunt în marea lor majoritate persoane de sex masculin (91%), situație care se înscrie în tendințele înregistrate și la nivelul omorurilor în general[11]. Sunt persoane cu vârsta de până la 40 de ani, intervalul de vârstă cu cel mai mare procent de infractori rămânând totuși cel de 26-30 ani.

Nivelul de instrucție este la fel scăzut ca și în cazul infracțiunilor de omor luate la modul general. Infracțiunile au fost comise de persoane care la momentul producerii omorului, puteau fi încadrate atât în categoria *persoane ocupate*[12], cât și în cea a *persoanelor neocupate*. Omorul familial se dovedește a fi un tip de infracțiune în care sunt implicate persoane cu un statut ocupațional scăzut și mediu. Muncitorii calificați și agricultorii sunt cel mai adesea implicați în acte de agresiune soldate cu moartea victimei.

Autorii acestui tip de omor pot fi atât persoane căsătorite, cât și persoane necăsătorite, diferențele procentuale evidențiate de ancheta noastră, și nu numai, fiind destul de mici: căsătorit (35%), concubinaj (27%), necăsătorit (26%).

Agresorul a evoluat până la vârsta de 18 ani în cadrul ***familiei de origine***, într-un climat familial marcat de *înțelegere* și mai puțin de *conflicte verbale* sau *maltratări fizice*. Relațiile dintre infractori și părinți sunt apreciate ca fiind pozitive cu toate că un număr semnificativ de infractori recunosc prezența unor sancțiuni aplicate în copilărie: *interdicții, pedepse corporale, amenințări verbale, insulte* sau chiar *maltratări fizice*. Familiile de origine par să fie slab marcate de delincvență, puțini dintre părinții sau frații subiecților noștri au antecedente penale. Acolo unde există însă, antecedente printre faptele comise de către frați se numără îndeosebi infracțiunile cu violență.

Analiza comparativă a relațiilor dintre partenerii din familia de origine a infractorului[13] și dintre partenerii ***familiei pe care infractorul și-a constituit-o*** a pus în evidență faptul că în ambele familii relațiile dintre parteneri sunt marcate de *înțelegere, fapt care nu exclude însă prezența conflictelor*, singura diferență este aceea că la nivelul familiei pe care infractorul și-a format-o sunt mai des semnalate conflictele între parteneri[14]. O situație asemănătoare întâlnim și în cazul relațiilor dintre infractor și copiii din familie[15], care sunt apreciate ca fiind relații de *înțelegere* și *înțelegere – conflicte ocazionale*.

Autorii omorului comis între soți/concubini

Omorul între soți se produce îndeosebi între parteneri cu vârsta situată în intervalul 31-50 de ani. Femeile se dovedesc a fi, și de această dată, mai puțin implicate în acțiuni de suprimare a vieții unei persoane care are calitatea de soț sau concubin. Totuși, nu putem să nu remarcăm faptul că procentul femeilor care comit omoruri asupra partenerilor este mai mare decât cel al femeilor care săvârșesc omoruri asupra altor categorii de persoane. Agresorii au un nivel de

---

[11] Conform prelucrărilor noastre realizate pe baza datelor statistice furnizate de către Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității, serviciul Cercetare-prognoză, în perioada 1997-2004 ponderea medie a femeilor învinuite pentru fapte de omor este de 8,3%.

[12] Persoane ocupate: agricultori, muncitori, tehnicieni, funcționari, ocupații intelectuale etc. Persoane neocupate: fără ocupație, pensionari, casnice, elevi, studenți, șomeri.

[13] O parte dintre subiecții incluși în ancheta noastră la momentul interviurilor noastre și înainte de a săvârși fapta erau căsătoriți sau aflați în relații de concubinaj (N=171).

[14] Vezi E. Balica, *art. cit.*, 2006.

[15] Numărul de subiecți care aveau copii N= 152.

instrucție scăzut și mediu, iar statutul ocupațional este cel de persoane neocupate. Veniturile familiei percepute de către agresori ca fiind în cele mai multe cazuri suficiente unui trai decent proveneau din salariile obținute mai mult din activități cu caracter ocazional, decât permanent. Conflictele verbale (46%) și fizice (14%) cu un caracter frecvent sunt des semnalate în cadrul acestor familii. Relațiile dintre infractori și copii sunt apreciate ca fiind relații de înțelegere, rareori marcate de conflicte. O pătrime dintre agresori au antecedente penale și dintre aceștia mai mult de jumătate sunt recidiviști (13%).

Autorii omorului comis asupra părinților

Întrucât în cazul anchetei noastre am avut doar 29 de subiecți de sex masculin care și-au ucis părinții, toate referirile de mai jos sunt valabile doar pentru această categorie de infractori, iar ideile formulate trebuie luate în considerare cu precauțiile de rigoare.

Majoritatea s-au născut, își au domiciliul și au comis faptele de omor în mediul rural. Vârsta agresorilor se înscrie cu precădere în intervalul 18-30 de ani, situație care face ca mulți dintre infractori să fie necăsătoriți sau implicați în relații de concubinaj. Nivelul de instrucție scăzut și mediu, corelat cu un statut ocupațional scăzut, reprezintă un alt element comun și altor infracțiuni de omor.

Unul dintre elementele specifice omorului comis asupra părinților îl constituie numărul mare al persoanelor ocupate care comit aceste infracțiuni. Părinții sunt uciși îndeosebi în propria lor locuință, pentru motive care au la bază ura și răzbunarea. Relațiile infractorului cu părinții au fost încă din perioada copilăriei și a adolescenței marcate de conflicte, unele dintre acestea având un caracter ocazional (jumătate din cazuri) sau chiar frecvent (o treime din cazuri). În aproximativ două treimi dintre familiile de origine ale infractorilor au fost aplicate pedepse corporale atunci când comportamentul acestora nu se încadra în așteptările părinților. Atât infractorul, cât și victimele au consumat alcool înainte de producerea faptei. Cât despre numărul taților uciși de către copii lor, putem spune că este de două ori mai mare decât cel al mamelor ucise.

Autorul omorului comis asupra copiilor

Și de această dată numărul agresorilor care au comis o faptă de omor asupra unui copil cu vârsta de până la 18 ani (N=26)[16] este destul de mic și nu ne permite decât conturarea unor idei care vor fi confirmate/infirmate de cercetări ulterioare focalizate asupra acestui tip de omor. Nivelul de instrucție al persoanelor condamnate pentru omor comis asupra copiilor este scăzut. Spre deosebire de alte tipuri de omor, de această dată, la momentul infracțiunii cei mai mulți dintre autori erau persoane neocupate. Majoritatea au evoluat până la 18 ani în cadrul *familiei de origine*, în familii care aveau cel puțin 2 copii. Relațiile dintre părinți, dar și relațiile dintre infractori și părinți sunt apreciate ca fiind de înțelegere și uneori marcate de conflicte. Pedepsele corporale sunt mai des invocate în relațiile dintre infractori și părinții lor.

Autorii căsătoriți sau aflați în relații de concubinaj aveau la momentul faptei mai mult de doi copii. Relațiile pe care le aveau cu aceștia au fost caracterizate de cei mai mulți dintre agresori ca fiind conflictuale, conflictele ocazionale fiind semnalate de cele mai multe ori. În privința sancțiunilor aplicate copiilor aflați în îngrijirea lor, agresorii manifestă reticență în a face precizări.

Victimele au fost în mare lor majoritate băieți cu vârsta îndeosebi de până la 10 ani. Așa cum rezultă din convorbirile avute cu agresorii, cei mai mulți dintre copii au fost omorâți ca urmare a unor acțiuni favorizate și de consumul de alcool.

[16] Ancheta noastră a exclus din start faptele de pruncucidere.

2. Caracteristicile autorilor crimelor săvârşite asupra unor persoane cunoscute altele decât cele din spaţiul familial

Consideraţiile noastre privind autorii infracţiunilor de omor mai sus amintite vor include aspecte referitoare la faptele comise asupra unor persoane care aveau calitatea de vecini, colegi de muncă, cunoştinţe, amici, consăteni (N=203).

Remarcăm preponderenţa agresorilor de sex masculin care comit omoruri asupra unor persoane cunoscute care nu fac parte din familie este deosebit de mare. Aceştia au vârsta cuprinsă îndeosebi în intervalul 18-25 de ani. O treime dintre agresori au antecedente penale (includem aici şi recidiviştii). Nivelul de instrucţie rămâne la fel de scăzut ca şi în cazul altor tipuri de omor. Sunt atât persoane ocupate, cât şi neocupate. Au evoluat în familia de origine, doar 5% au fost crescuţi în orfelinate sau de către bunici. Familiile de origine sunt familii cu mulţi copii, mai mult de jumătate dintre acestea având peste trei copii.

Relaţiile dintre părinţi şi relaţiile dintre infractor/părinţi sunt relaţii de înţelegere marcate ocazional de conflicte verbale. Sancţiunile suportate de infractori în copilărie sunt cel mai adesea de tipul interdicţiilor sau al pedepselor corporale. În unele familii au existat părinţi (16%) sau fraţi (18%) cu antecedente penale.

În ceea ce priveşte statutul marital, nu există diferenţe semnificative între numărul persoanelor necăsătorite şi cel al persoanelor căsătorite care comit asemenea fapte. Subiecţii se distribuie aproape în mod egal către ambele categorii. 40% dintre infractorii care şi-au constituit familii au copii. Aproximativ o pătrime dintre aceştia mai mult de doi copii. Doar 36% au un venit suficient pentru un trai decent. Relaţiile dintre soţi şi relaţiile dintre părinţi şi copii sunt relaţii de înţelegere. Conflictele sunt semnalate ocazional. Interdicţiile şi pedepsele corporale sunt sancţiunile cele mai des amintite. Motivaţia delictului răzbunare, avantaje materiale, conflicte. Victimele sunt în marea lor majoritate de sex masculin, cu vârsta între 19-40 de ani, persoane ocupate.

3. Caracteristicile autorilor crimelor săvârşite asupra unor persoane necunoscute

În această categorie vom include toate infracţiunile săvârşite asupra unor persoane care nu au avut nicio relaţie cu autorul faptei înainte de producerea acesteia (N=52).

Agresorii sunt îndeosebi persoane de sex masculin. Trei pătrimi dintre subiecţi au vârsta până la 35 de ani. Aproximativ jumătate dintre agresori au vârsta cuprinsă între 18-25 de ani (46%). Antecedentele penale sunt mai des întâlnite decât în cazul altor tipuri de omor. De această dată jumătate dintre subiecţi au antecedente penale.

Nivelul de instrucţie este la fel de scăzut ca şi în cazul altor tipuri de agresori. Persoanele care săvârşesc fapte de omor asupra unor persoane necunoscute sunt, în general, persoane fără ocupaţie. Agresorii sunt în egală măsură căsătoriţi/concubinaj sau necăsătoriţi.

În comparaţie cu persoanele implicate în alte categorii de omor nu există deosebiri legate de mediul familial în cadrul căruia au evoluat până la 18 ani. Marea majoritate a agresorilor au evoluat în cadrul familiei de origine. Cât despre nivelul de instrucţie şi nivelul ocupaţional al părinţilor agresorilor, remarcăm acelaşi nivel scăzut întâlnit în majoritatea tipurilor de omor. Relaţiile dintre părinţi sunt de înţelegere, conflictele verbale ocazionale. Majoritatea părinţilor sunt fără antecedente, doar o cincime au antecedente penale. Familiile de origine sunt familii cu mulţi copii, două treimi dintre infractori au mai mult de doi fraţi. O treime dintre infractori au fraţi cu antecedente penale.

Jumătate dintre infractorii incluşi în ancheta noastră au propria familie. Starea materială a acestor familii este destul de precară, doar o treime dintre infractori având locuinţă proprietate, iar ca sursă de venit salariu. Aproximativ jumătate dintre infractorii implicaţi într-o relaţie

apreciază că au un venit suficient pentru un trai decent. Relațiile de înțelegere dintre soți sau dintre soți și copii sunt marcate de conflicte verbale.

Așa cum rezultă din discuțiile cu agresorii, aceștia par a fi persoane bine integrate într-un grup de prieteni. Trei pătrimi dintre autori declară că au mai mulți prieteni. În ceea ce privește starea de recidivă a prietenilor, observăm că o pătrime dintre aceștia au antecedente penale. Printre infracțiunile comise de prietenii agresorilor se numără infracțiunile violente precum loviturile cauzatoare de moarte și tâlhăria.

Motivația omorului o constituie în cele mai multe cazuri avantajele materiale. De altfel, analiza modului de comitere a acestui tip de omor relevă faptul că jumătate dintre omoruri au fost asociate cu alte infracțiuni dintre care tâlhăria este cel mai des amintită. Consumul de alcool constituie în două treimi din cazuri un element care a favorizat producerea omorului. Remarcăm în cazul acestui tip de agresor faptul că acționează îndeosebi în timpul nopții (trei pătrimi dintre omoruri au fost comise după lăsarea serii).

Victimele sunt de cele mai multe ori persoane de sex masculin (trei pătrimi). Vârsta victimelor este, în jumătate din cazuri, situată în intervalul 18-40 de ani. Persoanele cu vârsta peste 50 de ani reprezintă și ele o parte semnificativă a victimelor (o cincime).

CONCLUZII

Autorii infracțiunilor de omor au un nivel de instrucție și un nivel ocupațional scăzut. Cei mai mulți dintre infractori s-au dezvoltat în cadrul familiei de origine și mai puțini în orfelinate sau familii adoptive. Majoritatea infractorilor provin din familii cu mai mulți copii, familii care au un nivel de trai scăzut. Relațiile dintre părinți au fost descrise de către subiecți ca fiind relații de înțelegere, conflictele verbale și agresiunile fizice fiind amintite de un număr mai mic de infractori. De asemenea, perioada copilăriei și a adolescenței infractorilor au fost marcate de relații de înțelegere cu părinții. Prezența sancțiunilor a fost semnalată de către o parte mică a infractorilor.

Persoanele condamnate pentru infracțiunea de omor sunt în cele mai multe cazuri persoane fără antecedente. Există însă și un nucleu de infractori cu antecedente (îi includem aici și pe cei cu recidivă) care comit infracțiuni de omor. Aceștia reprezintă aproximativ o treime din totalul persoanelor condamnate pentru omor.

Tipurile de autori și de victime ale infracțiunilor de omor elaborate pe baza datelor obținute din anchetă reprezintă pentru noi doar o încercare de a clasifica informațiile obținute dintr-o anchetă sociologică, care trebuie continuată cu studii interdisciplinare care să releve aspectele caracteristice ale omorului în contextul actual.

Rezultate anchetei noastre sunt în mare parte confirmate de cercetările recent realizate de către L. Mucchielli în Franța. Cercetătorul francez a utilizat însă o altă sursă de informare decât noi, și anume dosarele penale ale agresorilor. Astfel, în formularea considerațiilor sale privind caracteristicile autorilor și victimelor omuciderilor, cercetătorul francez a pornit de la analiza dosarele instrumentate de Curtea de Apel din Versailles, în perioada 1987-1996. Au fost identificate 102 de cazuri în care au fost implicați 122 de agresori care au comis infracțiunea de omor, tentativă de omor, sau lovitură cauzatoare de moarte. Grila utilizată în analiza dosarelor a fost astfel elaborată încât să permită obținerea unor informații privind biografia autorilor și victimelor (familie, școală, profesie, stare de sănătate, antecedente penale), relația dintre agresori și victime, circumstanțele infracțiunii[17].

[17] Laurent Mucchielli, *Les caracteristiques démographiques et sociales des meurtriers et de leurs victimes. Un enquête sur un département de la region parisienne dans les années 1990*, Population – F, 59(2), pp. 205-206, 2004.

Aşa cum era de aşteptat, omorul reprezintă o infracţiune comisă îndeosebi de către persoane de sex masculin (85% bărbaţi, 15% femei)[18]. Femeile se implică într-un act de suprimare a vieţii în procent mai mare de 15% doar atunci când este vorba despre omorul familial şi infanticid. Intervalul de vârstă care înregistrează cel mai mare număr de autori ai acestui tip de infracţiune rămâne cel situat între 18-30 de ani. Agresorii sunt persoane *provenite din medii sociale defavorizate*, care „reproduc la rândul lor poziţia socială inferioară a părinţilor lor"[19]. Mucchielli apreciază că majoritatea agresorilor au o poziţie socială inferioară exprimată prin nivelul de instrucţie, cariera profesională sau familia de origine[20].

Analiza integrală a dosarelor existente la Curtea de Apel din Versailles a avut limitele, dar şi avantajele ei. Un avantaj îl constituie tocmai posibilitatea de a avea acces la informaţii despre evoluţia infractorului obţinute din mai multe surse: martori, reprezentanţi ai unor instituţii chemate să-şi exprime oficial punctul de vedere. Concluziile studiului, deşi desprinse din analiza unui număr mic de cazuri, reuşesc să ne convingă, în condiţiile în care, autorul îşi raportează permanent rezultatele investigaţiilor sale la datele obţinute în cercetări franceze anterioare.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[18] Cf. Laurent Mucchielli, *Recherche sur les homicides: auteurs et victimes*, Questions penales, 2002, XIV-1, p. 1-8.

[19] *Idem*, p. 2.

[20] *Idem*, p. 2-5.

IMIGRANTUL CARE VINE DIN EST ÎN SPAȚIUL DE LIBERTATE, DE SECURITATE ŞI DE JUSTIȚIE AL UNIUNII EUROPENE – ÎNTRE ȚAPUL ISPĂŞITOR ŞI PURTĂTORUL DREPTULUI FUNDAMENTAL LA LIBERA CIRCULAȚIE: CAZUL ROMÂNIEI

Prof. univ. dr. ***Rodica Mihaela STĂNOIU***
Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir",
Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative, Bucureşti
Cercetător şt. pr. gr. I la Institutul de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu"
al Academiei Române

Conf. univ. dr. ***Aura CONSTANTINESCU***
Universitatea „Spiru Haret",
Facultatea de Drept şi Administraţie Publică, Bucureşti
Cercetător şt. pr. gr. III la Institutul de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu"
al Academiei Române

Résumé

La présentation s'occupe d'un nouveau phénomène en Europe: être membre de plein droit de l'U.E. et en même temps immigrant dans la même espace juridique. Ce status ambigu est valable surtout pour les citoyens qui appartiennent aux nouveaux états membres et particulièrement pour ceux qui viennent de l'ex pays communistes. Ils continuent ètre considerés comme coupables de tous les maux parmis lesquels la plus préocupante est, sans doute, la criminalité. La presentation essayera de mettre en exergue les conséquences de ce statut ambigu dans le domaine du control et de la prévention de la criminalité.

1. Titlul pe care l-am ales pentru acest expozeu conține, nu întâmplător, un termen impropriu. L-am folosit în mod intenționat pentru a sublinia încă odată situația paradoxală în care se afla astăzi milioane de oameni din spațiul bătrânului continent.

Prin tratatul de la Amsterdam, Uniunea Europeana a creat, cel puțin virtual, un spațiu de libertate, de securitate şi de justiție cu ambiții mai vaste şi mai precise, cu metode mai eficace, mai democratice, în care rolul instituțiilor este mai echilibrat. Scopul afişat a fost acela de a asigura – ne aflam în 1998 – în următorii 5 ani, libera circulație a persoanelor, cetățeni ai Uniunii Europene ca resortisanți ai țărilor terțe, pe teritoriul Uniunii, fără a omite, în acelaşi timp, securitatea tuturor prin lupta contra oricărei forme de criminalitate organizată sau a terorismului.

Articolul 6 paragraful 1 al **Tratatului Uniunii Europene** (TUE) stabileşte lista principiilor comune ale statelor membre: libertate, democrație, respectul drepturilor omului şi a libertăților fundamentale precum şi statul de drept. Aceasta lista plasează persoana umana în centrul construcției europene. Articolul 7 TUE introdus prin tratatul de la Amsterdam, modificat ulterior prin cel de la Nisa, conferă instituțiilor, mijloacele de a garanta respectarea valorilor comune de către fiecare stat membru. Spre deosebire de tratatul de la Amsterdam, care prevedea posibilitatea unei intervenții a Uniunii numai a posteriori, în caz de violare grava şi persistență a valorilor comune, tratatul de la Nisa a prevăzut în art. 7 un mecanism preventiv în caz de risc clar de violare gravă, făcând astfel mult mai operaționale mijloacele de care Uniunea deja dispunea.

Una din temele majore ale acestor reglementari priveşte **gestionarea migraţiei legale şi a migraţiei clandestine.** Comisia europeana a dorit să definească o noua abordare echilibrată a acestor fenomene. S-a prevăzut ca în 2005 sa se definească un plan asupra imigraţiei legale şi sa se dezvolte un cadru european asupra integrării migranţilor. Măsurile antamate de Comisie includ printre altele programul cadru **„Solidaritatea şi gestiunea fluxurilor migratoare"**, ce cuprinde crearea unui Fond pentru frontierele exterioare, a unui Fond de integrare, a altuia pentru readmisie[1] şi a unui Fond european pentru refugiaţi. Dintre acestea, crucial este cel alocat pentru integrare, menit sa evite izolarea şi excluziunea sociala a comunităţilor de imigranţi. Comisia dorea sa definească un cadru european de integrare şi sa promoveze un schimb structural de experienţa şi informare care sa susţină dezvoltarea unei societăţi europene fondata pe respectarea drepturilor fundamentale recunoscute de art. 6 parag. 2 din TUE, si, implicit, drepturile ce rezulta din cetăţenia UE.

2. Toate aceste prevederi dătătoare de speranţă arată foarte bine pe hârtie. Care este însă realitatea?

Evenimentele din Italia din toamna anului 2007, soldate cu adoptarea de către Parlamentul italian al celebrului decret de expulzare a străinilor, decret respins de Parlamentul european şi amendat ulterior, ne arata ca faimosul concept de cetăţean al UE rămâne deocamdată un superb eufemism, atât pentru mentalul cetăţenilor ce aparţin statelor fondatoare ale UE, cât şi pentru guvernanţii din aceste ţări. Cetăţenii ce aparţin statelor nou intrate se găsesc astfel în situaţia paradoxală a unui statut juridic extrem de confuz, pe de o parte ca cetăţeni ai unui stat terţ-membru UE – au devenit cetăţeni ai UE, pe de altă parte, în momentul în care se stabilesc pentru o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă pe teritoriul unui alt stat UE, aceştia continuă să fie socotiţi imigranţi. Chiar dacă poartă titlul pompos de **cetăţean al UE** el rămâne veşnicul ţap ispăşitor, cel care ameninţă locul de muncă, fie el al unui muncitor polonez, al unui constructor sau menajera romăncă[2], dar mai ales ţiganul, indiferent de unde vine. În momentul în care comite sau se presupune ca a comis o fapta penala, el este hiper-mediatizat, iar imaginea negativă este cu rapiditate extrapolată asupra întregului grup etnic. Nimic nou sub soare, ne veţi spune. Aşa s-a întâmplat în decursul istoriei cu toate valurile succesive de imigranţi. Pagini întregi din criminologie au fost dedicate acestui subiect.

Intr-adevăr, dar o noutate totuşi exista. Avem în vedere acest limbaj ipocrit, aceasta terminologie confuză care creează o categorie de cetăţeni europeni de mâna doua.

Şi să nu uităm că vorbim de un spaţiu în care se afla principalii gardieni ai drepturilor omului precum CEDO.

Revenind la titlul, considerăm aşadar, ca cel puţin sub aspect juridic apelativul de imigrant pentru cetăţenii Uniunii Europene care se stabilesc pentru o perioadă determinată în spaţiul UE este impropriu.

3. Emigrantul român

In cursul istoriei sale zbuciumate, România nu a fost o ţară din care s-a emigrat, ci, dimpotrivă, a fost zona pe care au străbătut-o marile valuri migratorii, iar în epoca modernă, mai ales intre cele doua războaie mondiale, chiar o tara de imigraţie, pentru multe naţionalităţi europene (greci, armeni, italieni, elveţieni, germani).

---

[1] În fr. *Retour.*

[2] La sfârşitul lunii decembrie 2006, Italia a anunţat ca îşi va deschide piaţa muncii pentru cetăţenii români şi bulgari numai în anumite sectoare – construcţii, agricultura, munca la domiciliu. (Gardianul, 4 ianuarie 2007).

Fenomenul migrației la români, mai exact **primul val** de emigranți, îl întâlnim la începutul secolului 20, când românii din Transilvania şi Banat, provincii aflate sub ocupația imperiului austro-ungar emigrează în SUA. Era vorba, îndeosebi de agricultori şi mici meseriaşi. Un **al doilea val**, mult mai restrâns se înregistrează imediat după cel de al doilea război mondial care a cuprins în special oameni politici şi cetățeni români de origine germană care emigrează în SUA şi în unele țări din America latină.

In anii 60-70, tot către SUA se înregistrează un val restrâns de emigrație, a unor categorii determinate (ex. baptişti).

In Europa, după cel de-al doilea război mondial emigrează mai ales în Germania oameni politici, voluntari în armata germană etc.

Urmează apoi, în perioada comunistă, câteva valuri de emigrație a unor naționalități conlocuitoare, precum în anii 50 a armenilor, grecilor, italienilor, iar ulterior, prin procedura cumpărării a germanilor şi evreilor. Fuga din România, refuzul de a se înapoia în țară a românilor care reuşeau să călătorească în străinătate sau reîntregirea familiilor, deşi au reprezentat cifre semnificative, istoricii nu le încadrează în valurile de migrație propriu-zise. Ceea ce se petrece însă în perioada comunistă este o schimbare de mentalitate. Restricționarea dreptului la libera circulație, alături de alte privațiuni la care românii sunt supuşi, imaginea occidentului de pământ al făgăduinței şi al îndeplinirii tuturor aspirațiilor, sădeşte în mintea românului ideea că reuşita, succesul nu le pot avea acasă, ci aiurea.

Nu este de mirare că imediat după căderea comunismului asistăm la valuri succesive de migrație a romanilor în diferite părți ale lumii[3], fenomen potentat, pe lângă mirajul mai sus amintit, şi de greutățile neaşteptat de mari ale tranziției, de dezamăgirea, mai ales la populația tânără şi calificată, ca democrația şi libertatea i-a făcut chiar mai săraci decât înainte. *„Găsirea unui loc de munca în afara granițelor țării după 1989 apare ca un fenomen de explorare în sensul geografic, dar mai ales social al termenului"* este de părere un specialist[4].

Se produce astfel, un adevărat fenomen de contagiune. Cine sunt cei care pleacă, care este traiectoria acestora, care este numărul lor, care sunt modalitățile de imigrare, cum se integrează aceştia în noul spațiu de viața sunt unele din întrebările la care o serie de cercetători români au încercat în cadrul studiului menționat să răspundă, răspunsuri pe care în sinteză le reproducem în cele ce urmează.

Etapele:

1) Între 1990-1995 este vorba despre o „explorare primară", rata anuală de emigrare fiind sub 5%;

2) Între 1996-2001 rata este de 6-7%;

3) După momentul Schenghen, în ianuarie 2002 rata creste între 10-28%;

4) După intrarea României în Uniunea Europeana exista semne ca rata a crescut şi mai mult, dar nu suntem încă în posesia unor cifre.

Traiectoriile (Traseele):

1) imediat după 1990 destinațiile sunt SUA, Canada, mai ales pentru cei cu studii superioare, Israelul şi Turcia pentru munca mai puțin calificată, iar Italia şi Germania ca destinații secundare;

2) Intre 1996-2001 Italia devine lider (anexa nr. 1);

---

[3] Un studiu al Institutului pentru Studiul Multietnicității – fundația independentă italiană ISMU – cu sediul la Milano afirma însă că circa 80.000-110.000 de muncitori români vor alege anual ca destinație Italia. (Gardianul, 4 ianuarie 2007).

[4] Dumitru Sandu, *Locuirea temporară în străinătate, migrația economică a românilor: 1990-2006*, Fundația pentru o societate deschisă, Bucureşti, 2006, p. 5.

3) După 2002 Italia ocupa prima poziție cu 50%, iar Spania cu 25% din totalul emigranților romani (anexa nr. 2)

Câți[5]?

Potrivit estimărilor făcute, în prezent muncesc în străinătate mai mult de 2,5 milioane de romani[6]. Aceleași estimări le face și Dumitru Sandu în studiul amintit: peste o treime din gospodăriile țării (aproximativ doua milioane și jumătate) au avut un membru al familiei plecat în străinătate după 1989[7]. Numărul lor este însă mult mai mare, având în vedere ca mulți dintre ei nu au un loc de muncă, muncesc la negru sau desfășoară activități semilegale ca cerșetorie, prostituție etc.

Imigrantul roman nu este văzut cu ochi buni de majoritatea guvernelor europene care au impus anumite masuri de restricție.

Cine?

Profilul imigrantului roman nu a rămas același din 1989 încoace, el suferind modificări.

1) După 1990 predominau bărbații între 18 și 59 de ani, absolvenți de școli de meserii sau liceu din zonele rurale;

2) După 1996 crește considerabil numărul femeilor, din mediul rural, tinere între 18 și 30 de ani, din mediul urban mai mature intre 30 și 50 de ani. Construcțiile, agricultura, serviciile de îngrijire (medical, domestic) reprezintă principalele sectoare în care românii își găsesc un loc de muncă.

Cum?

Formele de imigrare sunt cele tradiționale: legală, ilegală și semilegală. Ponderea migrației ilegale este considerabilă, având în vedere faptul că marea majoritate a celor care emigrează o fac pentru găsirea unui loc de muncă (anexa nr. 3), iar rețelele care oferă atare locuri, ca și angajatorii de la destinație sunt mai cu seamă în Italia, clandestini. Din păcate, datele certe lipsesc, cele care le-am avut la dispoziție ne arată ca rata muncii ilegale ar fi fost de 34% între 1990-1995, iar după 2001 ar fi crescut la 53%[8]. Munca ilegală este practicată mai ales de către menajere (78%) și de către agricultori (56%). Datele invocate arată că românii au lucrat clandestin mai ales în Turcia și Italia.

Migrația populației rrome

Spre deosebire de țiganii de peste tot, țiganii români se numesc, oficial, rromi. De aici, frecventa confuzie între români și rromi. Prezența lor pe teritoriul nostru, pe un traseu ce vine din Persia, Caucaz, Crimeea[9] datează cam din secolul 13.

În anul 1385 sunt semnalați deja într-un document oficial. Starea de robie în care se aflau țiganii este, de asemenea, menționată în documente din sec. 14-17. Primele tentative de reglementare juridică datează de la sfârșitul sec. 17, mai exact din 1785, când sub influența ideilor democratice care animau Europa, a fost adoptata o lege pentru protecția țiganilor, dar numai un secol mai târziu vor fi considerați cetățeni liberi[10] la 11 decembrie 1855 în Moldova și abia în 1856 în Țara Românească.

---

[5] Conform unei metodologii folosite de Dumitru Sandu.

[6] Conform Raportului: *Cine se teme de extinderea din 2007 a Uniunii Europene*, ANOFM, 2008, infoEVZ, 30 ianuarie 2008.

[7] Organizația catolică italiană Caritas a estimat că aproximativ 60.000 de români vor veni anual în Italia pentru a căuta de lucru, după ce România și Bulgaria au aderat la UE la 1 ianuarie 2007. „Din cauza originii lor latine, românii sunt foarte atașați de țara noastră, unde și-au stabilit cea mai importantă comunitate din afara granițelor României. Datele din acești ultimi ani ne determină să evaluăm migrația la circa 60.000 de muncitori pe an", a anunțat asociația umanitară. (Gardianul, 4 ianuarie 2007).

[8] D. Sandu, *op. cit.*, p. 5.

[9] C.I. Popp, Șerbănoiu Calinic, *Les Tziganes*, Ed. Payot, Paris, 1930, p. 21.

[10] Tudor Amza, *Țiganii necunoscuții de lângă noi*, Ed. Atlas Lex, București, 1996, p. 45.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, ţiganii au supuşi unor persecuţii pe criterii etnice, îndeosebi în perioada dictaturii antonesciene când o parte din ei sunt deportaţi.

Perioada comunistă nu le schimbă modul de viaţă, nu sunt marginalizaţi, existând tentative de integrare în sensul de a-i obliga să-şi şcolarizeze copiii (învăţământul gimnazial fiind obligatoriu şi gratuit), iar prin construirea unor locuinţe sociale, să-i integreze în comunitate. Studiile făcute după 1989 arată că aceste tentative au eşuat. Rromii continuă să locuiască în aşezări compacte, la periferia oraşelor sau la marginea unor sate situate pe artere principale de circulaţie; în jur de 55% din bărbaţi ştiu să citească bine, 20% sunt analfabeţi, procentul fiind mult mai ridicat la femei, în jur de 60%[11].

Aproape jumătate din copiii între 7-9 ani nu merg la şcoală. Majoritatea rromilor trăiesc sub limita pragului de sărăcie, deşi după 1989 apar şi cei foarte bogaţi, palatele romilor din unele localităţi reprezentând o adevărată curiozitate turistică, se căsătoresc extrem de timpuriu şi continuă să-şi rezolve conflictele mai ales pe cale violentă.

Ţiganii reprezintă o problemă socială majoră nu numai pentru România, ci pentru întreaga Europa. Revoluţia din 1989 aduce două mari schimbări: oportunitatea de a participa şi la viaţa politică nu numai ca indivizi, ci şi ca etnie şi de a circula liber. Profită din plin de ambele. Au numeroase partide politice şi reprezentare în Parlament.

Estimările cu privire la numărul ţiganilor care trăiesc acum în Europa este foarte greu de făcut. Unele studii indică peste 8 milioane, în cazul altora cifrele sunt mult mai mici.

Câţi sunt cu adevărat, nimeni nu ştie. Cu atât mai hazardată ar fi orice încercare de estimare a numărului de rromi care au emigrat după 1989.

In cele ce urmează ne vom referi numai la unele studii care s-au ocupat de entităţi determinate, dar după opinia noastră semnificative, cum sunt cele ale romilor din jurul Romei[12]. Nu exista diferenţe semnificative cu privire la rute şi perioade. Diferenţele constau mai ales în faptul că imigrarea este în marea ei majoritate ilegală, pe drumuri ascunse şi periculoase, uneori pe jos, iar scopul imigrării nu este în principal acela de a găsi un loc de munca mai bine plătit, ci de a-şi procura mijloacele de existenţă, pe căi aflate mai întotdeauna la limita legii: cerşetorie, prostituţie, vagabondaj[13].

Iată cum descrie Monica Jeler situaţia acestei comunităţi, de altfel una dintre puţinele pentru care guvernul italian a depus anumite eforturi de integrare: *„Villa Troili este denumirea unei comunităţi localizate din punct de vedere geografic la periferia Romei .... în povestirile lor rezulta ca pe Casilina locuiau cam trei-patru mii de romi de toate etniile: români, sârbi,*

---

[11] T. Amza, *op .cit.*, p. 70.

[12] Monica Jeler, *Calea Romana a romilor: de la Craiova spre villa Troili*, în *Locuire temporară în străinătate, migraţia economică a românilor: 1990-2006*, Fundaţia pentru o societate deschisă, Bucureşti, 2006.

[13] Autorităţile din Genova au convenit intr-o reuniune desfăşurată la sediul Prefecturii, la care a participat şi un reprezentant al Guvernului român, asupra înfiinţării unui grup de lucru pentru soluţionarea problemelor cauzate de imigranţii români, relatează *Il Giornale*. „Am ajuns la o înţelegere pentru înfiinţarea unui grup de lucru care să se ocupe de diversele probleme cauzate de imigranţii români, cum ar fi prostituţia, abandonul, cerşetoria", a explicat prefectul de Genova, Giuseppe Romano.

Acelaşi prefect anunţă că printre măsurile prevăzute se numără prezenţa la Genova a unor agenţi de poliţie români, care să colaboreze cu colegii lor italieni, angajarea unui mediator cultural sau a unui organism cum ar fi Comunitatea Santiii'Egidio, posibile măsuri de combatere a infracţionalităţii în rândul imigranţilor români, în special fata de minorii care fură şi cerşesc şi femeile maltratate.

„Sunt măsuri care merg de la repatriere la darea în plasament în familii de naţionalitate română şi până la ajutoare financiare acordate de România acestor persoane", a precizat inspectorul municipal pe probleme de siguranţă, Francesco Scidone".

Se urmăreşte ca acest parteneriat să vizeze şi crearea de locuri de muncă în cadrul companiilor italiene care au afaceri în România.

italieni, bosniaci etc. ... comunitatea de rromi sârbi fiind printre cele mai vechi, după cele de rromi italieni. Din 1994 când au imigrat şi până în 2001 situaţia lor a fost extrem de dificilă, locuind într-o casă părăsită fără apa şi curent electric, iar mizeria şi degradarea deveniseră o obişnuinţă ... în vara lui 2001, ca urmare a semnalelor de alarmă primite de la Caritas şi de la alte asociaţii, prefectul Romei a decis transferul într-o ex cazarmă situată în Via di Villa di Troili, actuala reşedinţă ... În prezent spaţiul de locuit cuprinde 30 de containere tip vagoane de tren, o casă cu 14 camere, 30 de corturi, 19 microbuze şi două rulote".

Este, aşa cum arătam, una dintre cele mai bine organizate comunităţi, care are un purtător de cuvânt, comunitatea fiind protagonista unor iniţiative culturale precum concerte, întreceri sportive, dezbateri publice.

Din ce trăiesc aceşti rromi? Iată ce ne spune M. Jeler în continuare *„... locuitorii din comunitate nu plătesc nimic, nici chirie şi nici un fel de factură ... majoritatea trăiesc din cântatul prin metrouri sau din cerşit în intersecţiile semaforizate sau în diferite locuri publice. Bărbaţii ... sunt întreţinuţi de femeile şi copiii care cerşesc".*

Aşa cum mărturiseşte autoarea *„... foarte probabil în comunitate există foarte multe alte tipuri de obţinere a veniturilor, specula, furt, prostituţie".*

Aşa cum spuneam este vorba de o comunitate „exemplu", căci despre miile de rromi sau romani care nu au din ce trai, locuitori ai podurilor, ai pădurilor nu avem nici un fel de date. Ii cunoaştem, din păcate pe unii dintre ei, numai atunci când faptele lor grave îi aduc în atenţia autorităţilor sau a mass-media. Prea târziu!

Criminalitatea imigranţilor romani în spaţiul Uniunii Europene

Potrivit recensământului din 2002 România are o populaţie de 21.680.974 locuitori.

Fenomenul criminalităţii în perioada comunistă a înregistrat o rată sensibil mai scăzută decât în ţările Europei occidentale. Afirmaţia este însă rodul unui raţionament deductiv (în România date privind criminalitatea nu erau publicate), având ca premise datele din alte tari comuniste care confirma o rata scăzută, precum şi modelul de control social propriu unei dictaturi, bazat pe frica şi coerciţiune.

După căderea comunismului, în 1989, criminalitatea a crescut semnificativ ca volum, înregistrându-se totodată şi schimbări spectaculoase în structura acestuia, prin apariţia unor forme de criminalitate organizată, precum traficul de fiinţe umane, droguri, contrabandă etc. Astfel, de la o rata de 200 în 1989 se ajunge la o rată de 1.039 în 1994 (persoane investigate de politie).

După 2001 fenomenul se stabilizează, înregistrându-se chiar unele scăderi. Din datele furnizate de poliţie, rata persoanelor investigate a fost de 1519 la 100.000 de locuitori în 2001 la 963 în 2005 şi la 1078 în 2006 (anexa nr. 4). Pentru condamnările definitive cifrele se situează între o rata de 370 în 2001 şi 263 în 2006 (anexa nr. 4).

Cât priveşte datele privind crimele şi delictele săvârşite de imigranţii romani în spaţiul UE, ne aflăm în faţa unei surprinzătoare penurii de informaţii, atât din partea autorităţilor române, cât şi din partea altor state, precum Italia[14] sau Spania.

---

[14] Primarul Genovei, Marta Vincenzi, prezent la aceasta reuniune a afirmat ca „la Genova lucrează circa 5.000 de cetăţeni români, cărora li se adaugă aproximativ 300, dintre care o parte sunt de origine rromă, care nu au nici loc de muncă, nici domiciliu fix, şi care deseori comit infracţiuni sau practică prostituţia. Aceasta este situaţia patologică care trebuie rezolvată: nu trebuie confundată patologia cu fenomenul, deoarece românii care locuiesc, muncesc şi sunt bine integraţi la Genova sunt consideraţi cetăţeni comunitari, europeni, genovezi".

Autorităţile au discutat şi despre posibilele măsuri de combatere a infracţionalităţii în rândul imigranţilor români, în special despre minorii care fură şi cerşesc şi femeile maltratate. „Sunt măsuri care merg de la repatriere la darea în plasament în familii de naţionalitate română şi până la ajutoare financiare acordate de România acestor persoane", a precizat inspectorul municipal pe probleme de siguranţă, Francesco Scidone. (Gardianul, 13 septembrie 2007).

Astfel, din datele obținute de la Ministerul de interne român – Inspectoratul General al Poliției reiese ca:

1) In **Franța** numărul persoanelor investigate între 2001-2005 a fost de 7709, între 2006-2007 de 13615;

2) In **Italia** între 2001-2005 de 1781; între 2006-2007 de 14318;

3) In **Spania** între 2001-2005 de 372; între 2006-2007 de 2072.

Aşadar, un total pentru aceste țări de 9.862 în prima perioadă şi 30.005 în cea de-a doua perioadă. (anexa nr. 5)

Potrivit unor surse media[15] Interpolul a primit peste 4000 de cereri de asistența, privind infractorii romani în primele noua luni ale anului 2007, din partea mai multor țări în legătură cu infracțiunile comise de români. Din păcate, nu deținem nici un fel de date cu privire la condamnările definitive, care ne-ar fi putut oferi o imagine mult mai apropiata de realitate cu privire la dimensiunile fenomenului.

Potrivit recensământului din anul 2002, în România trăiesc 535.140 de rromi (anexa nr. 6).

Studiile privind criminalitatea rromilor sunt extrem de puține. Monografia la care ne-am referi deja[16], arată că, după 1989, pe fondul general al recrudescenței criminalității, au cunoscut o amploare deosebita infracțiunile comise de rromi, aceştia reprezentând la nivelul întregului fenomen în anul 1995 peste 9% din totalul infractorilor. Acelaşi studiu indică faptul că în penitenciare se află 1,2% din populația de rromi adulți, procentul pentru restul populației fiind de 0,5%.

Nu deținem date cu privire la criminalitatea comunităților de rromi în țările UE.

Percepția fenomenului criminalității comise de imigranții români

Aşa cum se întâmplă mai ales în ultimele decenii, teama de criminalitate este mult mai mare decât fenomenul însuşi. Acest tip de percepție este cu atât mai puternic, atunci când este vorba de imigrant şi exacerbata am spune când presupusul delincvent este țigan.

Cazul *Mailat* din Italia, istoria acelui viol care pana la urma s-a dovedit ca nu a existat, este un caz tipic de manipulare media. Titlurile din presa italiana sunt şi ele elocvente. Iată câteva dintre ele: *„Autoritățile italiene au ieşit la vânătoare de rromi", „România demonstrează că nu merită să facă parte din Europa"* sau ... *„O etnie mereu la Cronica neagră", „Toți românii sunt infractori, iar femeile prostituate".*

La sfârşitul lunii aprilie, din păcate un nou caz, *Rus*, a determinat o noua isterie în Italia, mai mulți politicieni cerându-i lui Berlusconi măsuri severe împotriva românilor, precum extrădarea imediată a imigranților clandestini şi a rromilor din capitala Italiei.

Astfel, Guvernele spaniol şi italian se raportează diferit la problema imigranților[17]. Vicepremierul spaniol, Maria Teresa Fernandez de la Vega, întrebată despre politica de expulzări a imigranților propusă de Berlusconi, a răspuns că Madridul nu împărtăşeşte „politica de expulzare fără respectul legii şi al drepturilor, şi deci moduri de a acționa care pot incita la violență, rasism şi xenofobie[18]".

Daily Mail scria la finalul anului 2007 ca, după aderarea României la UE, numărul infracțiunilor comise de romani în Marea Britanie a crescut cu 800%. N-am fi însă corecți, daca nu am reproduce, în chip de concluzie la acest punct şi comentariul Dlui Vernon Coaker,

---

[15] Ziarul România Liberă.

[16] T. Amza, *op. cit.*, p. 115 şi urm.

[17] Subiectul a fost discutat şi de premierul spaniol Jose Luis Rodriguez Zapatero şi ministrul italian de Externe, Franco Frattini, ambii aflați la Lima, pentru Summitul UE-America Latină (Gardianul, 20.05.2008).

[18] Conform publicației *Cotidianul*, 20.05.2008.

secretar de stat pentru combaterea criminalității în Ministrul de Interne britanic *„există probleme cu comunitatea rromă din România, în unele zone din Marea Britanie şi într-adevăr s-au înregistrat creşteri semnificative în ce priveşte numărul furturilor din buzunare şi al cerşetorilor pe străzi ... Dar nu putem reduce comunitatea românească la acest aspect, nu o învinovăţim în întregime ... Nu este vorba în realitate de cifre uriaşe. Dacă au existat 30 de delicte comise de români în 2006 şi au crescut cu 100% înseamnă 60 de acte criminale ..."*[19].

Percepţia românilor despre ei înşişi

Agenţia pentru Strategii Guvernamentale din cadrul Guvernului României a realizat la sfârşitul anului 2007 un sondaj de opinie privind condiţia emigranţilor romani stabiliţi în Italia. Prin sondaj s-a urmărit identificarea auto-percepţiei romanilor din Italia privind problemele asociate prezentei lor în aceasta tara, evaluarea gradului de integrare, culegerea de date sociale care sa fundamenteze viitoarele decizii ale guvernului pentru optimizarea integrării sociale a acestora. Din datele culese reiese ca unul din trei emigranţi români din Italia intenţionează să revină definitiv în România în următorii 2 ani, 23% intenţionează să-şi deschidă o afacere în România, 31 % să-şi construiască o casă şi numai 21% să rămână definitiv în Italia. Studiul arată că majoritatea s-au integrat în societatea italiană, 67% din cei care lucrează au o părere bună despre patronii lor, 92% au vecini italieni cu care au relaţii foarte bune. Majoritatea emigranţilor romani sunt informaţi despre cazurile prezentate de mass-media cu privire la cazurile de delincvenţă ale conaţionalilor lor, dar consideră că media împreuna cu politicienii din peninsula prezintă tendenţios şi incoerent aceste cazuri. Astfel, 92% dintre romanii din Italia au urmărit în media aceste cazuri, 63% consideră că au fost tendenţios prezentate, iar 72% consideră că imaginea lor s-a schimbat în rău în urma mediatizării, mai ales a cazului Mailat ...[20]. Acelaşi studiu menţionează că există o stare de îngrijorare cu privire la actele de ameninţare şi denigrare a întregii comunităţi româneşti, 29% dintre ei declară ca au citit cel puţin în ultima lună pe ziduri sau în locuri publice injurii la adresa românilor din Italia, 30% au auzit în locuri publice persoane care le adresau injurii, iar 14% declara ca au fost legitimaţi de carabinieri cel puţin o dată în ultima lună, datorită faptului că sunt români.

Rezultatele studiului realizat de ***Institutul pentru sondarea opiniei publice Metro Media Transilvania*** pe un eşantion de 1.066 persoane din 20 de regiuni ale Italiei sunt reprezentative pentru populaţia de imigranţi români din Italia cu vârsta de 18 şi peste, marja de eroare fiind de +-3% la un nivel de încredere de 95%.

Potrivit unui alt studiu realizat de ***Institutul Salvetti & Llobart din Spania***, românii se consideră mult mai puţin integraţi decât toate celelalte comunităţi de imigranţi. Şapte din zece români se consideră suficient sau pe deplin integraţi la mentalitatea şi stilul de viaţă spaniol.

Intr-un alt studiu realizat în Marea Britanie de către ***Institutul Warwick*** se arată că un număr mare de imigranţi români şi cehi pretind că sunt polonezi pentru a fi mai rapid recrutaţi de către angajatorii britanici[21].

Concluzii

1. Valurile de emigranţi din fostele ţări comuniste care au aderat la UE a găsit nepregătite atât autorităţile de la Bruxelles, cât şi statele occidentale, în ciuda declaraţiilor de principiu şi documentelor invocate;

---

[19] Conform publicatiei *Cotidianul,* 18.03.2008.
[20] Sursa: Guvernul României.
[21] Potrivit publicaţiei *Gardianul* din 11.12 2007.

2. Noile membre, la rândul lor, nu au luat măsurile cele mai potrivite pentru a gestiona acest fenomen şi mai cu seamă consecinţele acestuia în planul controlului şi prevenirii criminalităţii;

3. Conceptul de cetăţean al UE este un concept departe de a fi un concept asimilat de mentalul european;

4. Percepţia asupra imigrantului nu s-a schimbat semnificativ în cursul istoriei;

5. Lipsa datelor nu ne permite să stabilim corelaţii semnificative între un risc criminogen ridicat şi comunităţile de imigranţi romani din spaţiul UE.

6. În sfârşit, din iniţiativa Franţei, care va prelua preşedinţia Uniunii Europene, s-au organizat Reuniuni de dezbateri asupra unui nou document **Pactul european cu privire la imigrare şi azil**, pe care aceasta ţara doreşte să-l propună spre adoptare din luna iulie.

De asemenea, Franţa a propus un proiect de cooperare cu autorităţile române pentru susţinerea imigranţilor, mai ales a celor de etnie rromă, care revin în România pentru a facilita efortul de reintegrare. (anexa nr. 7).

Anexa nr. 1
REZIDENŢI ROMÂNI ÎN ITALIA[22]

Anul	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Număr rezidenţi	61 212	69.999	82.995	94.818	240.513	297.570

¤ Copiii sub 18 ani care nu aveau permis propriu de rezidenţă, ci erau înscrişi în permisul părinţilor, nu sunt incluşi.

Anexa nr. 2
SITUAŢIA EMIGRANŢILOR DUPĂ ŢARA DE DESTINAŢIE[23]
(imigranţi stabiliţi legal)

Ţara de destinaţie	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Franţa	463	233	338	436	343	529
Germania	854	1 305	1 938	2 707	2 196	3 110
Italia	1 486	1 317	1 993	2 603	2 731	3 393
Spania	616	172	186	162	139	330
Ungaria	680	903	984	1 553	1 013	990

[22] http://www.migrationinformation.org/GlobalData/countrydata/data.cfm.

[23] Anuarul Statistic pentru anul 2007, p. 81 (sursa: *Inspectoratul General al Politiei din cadrul Ministerului Internelor şi Reformei Administrative).*

Anexa nr. 3
MODUL ÎN CARE AU LUCRAT IMIGRANȚII ÎN STRĂINĂTATE, PE ȚĂRI (%)[24]

ȚARA	*CLANDESTIN*	*LEGAL*	CLANDESTIN ȘI LEGAL	NON RĂSPUNS
Italia	60	22	10	8
Spania	45	28	15	12
Germania	38	50	0	12
Ungaria	30	40	17	13

Anexa nr. 4
RATA CRIMINALITĂȚII[25]

Domeniul	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Infracțiuni cercetate de poliție la 100.000 locuitori	1 519	1 432	1 274	1 069	963	1 078
Persoane condamnate definitiv la 100.000 locuitori	370	375	353	320	304	263

Anexa nr. 5
SITUAȚIA CETĂȚENILOR ROMÂNI CERCETAȚI/CONDAMNAȚI ÎN STRĂINĂTATE[26]

NR. CRT.	STATUL CARE A EFECTUAT COMUNICAREA	NUMAR PERSOANE *2001-2005*	NUMAR PERSOANE *2006-2007*
1.	FRANȚA	7 709	13 615
2.	ITALIA	1 781	14 318
3.	SPANIA	372	2 072
	TOTAL	9 862	30 005

Anexa nr. 6
POPULAȚIA DUPĂ ETNII ÎN ANUL 2002[27]

Populație stabilită total	Români	Maghiari	Rromi	Ucrainieni
21.680.974	19.399.597	1.431.807	535.140	61.098

[24] Sondaj LTS (Locuirea temporară în străinătate), plecări temporare pentru lucru, persoane de 15-64 ani. Exemplu de lectură: 60% din totalul românilor care au lucrat în Italia au muncit cu statut clandestin.

[25] Anuarul Statistic pentru anul 2007, p. 790 (sursa: *Ministerul Justiției*).

[26] **Ministerul Internelor și Reformei Administrative – Inspectoratul General al Poliției Române** – Direcția Cazier Judiciar, Statistică și Evidențe Operative.

[27] www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol 1.

Anexa nr. 7
PACTUL EUROPEAN CU PRIVIRE LA IMIGRARE ŞI AZIL
Preambul

Crearea spaţiului Schengen al liberei circulaţii, lărgit până la numărul de 24 State membre de la 21 decembrie 2007, reprezintă un progres al libertăţii şi democraţiei în Europa, ca şi un atu esenţial pentru dinamismul şi creşterea economică europeană. Totuşi, această suspendare a obstacolelor de circulaţie creează o solidaritate în ceea ce priveşte imigrarea între Statele spaţiului de liberă circulaţie. Statele membre sunt conştiente de interdependenţa lor în ceea ce priveşte imigraţia şi azilul şi de faptul că orice decizie luată de oricare dintre ele în acest domeniu poate avea repercusiuni asupra partenerilor lor.

Această solidaritate nu este doar consecinţa liberei circulaţii. Uniunea Europeană (UE) şi Statele sale membre, datorită situaţiei lor geopolitice, demografice şi economice se confruntă cu marea provocare a imigraţiei care se anunţă ca o miză esenţială a secolului XXI. Fluxurile migratorii au crescut considerabil în UE de la începutul secolului XXI. Conform estimărilor OCDE, s-a trecut de la 1,9 milioane în 1999 la 2, 8 milioane în 2004, ceea ce reprezintă o creştere considerabilă într-un timp scurt. Astăzi Europa este un continent mai deschis imigrării decât America de Nord.

Nici un conducător european nu susţine ipoteza irealistă şi în acelaşi timp periculoasă a imigraţiei zero. Europa are nevoie de emigranţi din motive demografice şi economice. Este totuşi clar că Europa nu are mijloace de a primi într-un mod demn pe toţi cei care văd în ea un Eldorado. Fluxul migratoriu trebuie să se adapteze în mod imperativ capacităţilor de primire ale Europei, din punct de vedere al pieţei de muncă, al locuinţelor, al serviciilor sanitare, şcolare şi sociale.

Presiunea migratorie asupra Europei, ţinând cont de realitatea societăţii internaţionale, are toate şansele de a creşte considerabil pe viitor, datorită menţinerii diferenţelor nivelului de viaţă şi ratei natalităţii între Europa şi anumite părţi ale lumii.

Este deci urgent ca în cadrul lucrărilor sale privind abordarea globală a migraţiei Consiliul european să adopte fundamentele unei reale politici comune privind imigraţia, fondată pe o repartizare clară a sarcinilor şi misiunilor între nivelul comunitar şi naţional sau intergu-vernamental şi referitoare la dialogul cu ţările de origine.

Consiliul european decide să concluzioneze un Pact european fondator al unei politici comune în privinţa imigraţiei şi azilului şi să organizeze între Statele membre un acord sistematic privind fiecare deciziile acestora care ar putea avea un impact pentru partenerii europeni. Consiliul îşi asumă cinci angajamente:

- O mai bună protecţie a Europei prin controlul frontierelor sale exterioare într-un spirit de solidaritate;
- Organizarea imigraţiei legale în funcţie de capacităţile de primire a fiecărui Stat membru şi într-un spirit de responsabilitate
- Organizarea îndepărtării efective din UE a străinilor care sunt stabiliţi ilegal acolo;
- Construirea unei Europe a azilului;
- Promovarea codezvoltării şi ajutorării în vederea dezvoltării.

I. Mai buna protejare a Europei prin controlul frontierelor sale exterioare în spiritul solidarităţii

Statele membre şi Comisia îşi vor mobiliza toate mijloacele pentru a asigura un control riguros al frontierelor exterioare terestre, maritime şi aeriene. În acest scop, Consiliul european decide:

a) să nu se elibereze decât vize biometrice la 1 ianuarie 2011, şi să fie create progresiv centre comune de eliberare a vizelor sau consulate europene comune;

b) să îi fie date agenției Frontex, poliția europeană a frontierelor externe, mijloacele pentru a-şi asigura plenar rolul şi responsabilitatea în apărarea frontierei comune, pentru a face față situațiilor de criză şi a desfăşura acțiuni de durată. Va fi constituit un Stat-major, dotat cu două posturi de comandamente permanente, unul în Est, altul în Sud, la frontierele maritime meridionale ale UE, care va fi capabil să mobilizeze mijloacele pe care Statele membre se angajează să le furnizeze pentru Frontex la cerere. Statele membre decid şi dotarea Frontex la 1 ianuarie 2009 cu un corp de „formatori-inspectori";

c) că fiecare Stat membru va asigura mijloacele necesare asigurării unui control riguros al părții de frontieră exterioară de care răspunde, UE ajutând Statele membre cele mai expuse, care vor putea conta pe solidaritate la scara întregii Europe. Procedura de evaluare va fi îmbunătățită, în sensul eficienței şi transparenței. Statele membre vor întări cooperarea în lupta împotriva imigrării ilegale la frontierele interne, mai ales prin acorduri bilaterale;

d) să desfăşoare la frontierele exterioare, la data de 1 ianuarie 2012, instrumente de tehnologie modernă asemeni celor menționate în anexă, printre care figurează în primul rând punerea în funcțiune a unui sistem de înregistrare automată a intrărilor şi ieşirilor pe teritoriul UE şi interoperatibilitatea sistemelor de supraveghere la frontiere.

e) să consolideze cooperarea cu țările limitrofe ale UE în ceea ce priveşte controlul frontierelor exterioare prin creşterea sprijinului UE pentru formarea şi echiparea forțelor de poliție însărcinate cu controlul fluxurilor migratorii.

II. Organizarea imigrării legale în funcție de capacitatea de primire a fiecărui Stat membru în spiritul responsabilității

a) Consiliul european aminteşte că aparține fiecărui Stat membru decizia cu privire la numărul de migranți autorizați să se stabilească pe teritoriul său şi în ce condiții, ştiindu-se că migrația trebuie să fie rezultatul unei voințe duble, cea a Statului membru şi cea a migratorului. Consiliul european constată că regularizările masive şi colective produc (în general) un efect important de atragere a migranților şi se convine, deci, ca pe viitor să se renunțe la acestea. Regularizarea ar trebui să fie făcută în urma unei examinări a fiecărui caz, în condiții excepționale, mai ales umanitare, care să răspundă unor obiective specifice. Nu poate fi vorba de o modalitate de gestionare a fluxurilor migratorii în acest mod.

Consiliul european invită Statele membre să intre în posesia instrumentelor statistice comune şi armonizate în scopul evaluării fenomenelor migratorii. Constatând că există o legătură evidentă între obiectivele cantitative ale Statelor membre şi capacitatea lor de primire şi integrare, Consiliul european va organiza o dezbatere anuală între Statele membre referitoare la orientările generale ale politicii comune de imigrare şi obiectivele lor naționale. Statele membre se angajează să se informeze reciproc cu privire la orice nouă măsură sau reformă legislativă.

b) Consiliul european constată slaba calificare a imigranților care au ca destinație Europa. Subliniază, conform unei comunicări a Comisiei europene, că „54% dintre imigranții originari din Orientul Mijlociu şi Africa de Nord, titulari ai unei diplome universitare, sunt stabiliți în Canada şi Statele Unite, în timp ce 87% dintre cei care nu şi-au terminat studiile primare sau secundare se află în Europa". Statele membre vor favoriza o imigrare selectivă şi susținută, cu caracter profesional, în respectul specificului național şi ținând cont de situația pieței muncii şi de aptitudinile şi competențele de care au nevoie. Consiliul european decide să treacă la o nouă etapă în vederea favorizării primirii de studenți şi pentru a uşura circulația acestora în Europa.

Este necesară continuarea armonizării regulilor de admitere a şederii lucrătorilor pe categorii. Consiliul european cere Statelor membre să promoveze integrarea prin inserţia profesională, mai ales în privinţa femeilor. În acest scop, Statele membre se angajează să promoveze angajarea (sau întoarcerea la locul de muncă) a străinilor prin politici active de sprijin al căutării de loc de muncă şi de reconversie profesională, atât de necesară. Cursurile lingvistice şi bilanţul competenţelor profesionale vor fi puse în practică în mod sistematic inclusiv înainte de intrarea în Europa.

c) Consiliul european doreşte o mai bună regularizare a imigrării familiale atât în funcţie de capacitatea de primire a fiecărui Stat membru, cât şi de capacitatea de integrare a persoanelor avute în vedere, mai ales din punct de vedere al resurselor lor, al condiţiilor de locuit şi de stăpânirea limbii ţării de destinaţie.

d) Consiliul european recunoaşte interesul contractului de integrare pentru persoanele care provin din ţările terţe care sunt admise să se stabilească pe teritoriul lor şi încurajează Statele membre să îl propună în plan naţional. Acest contract de integrare trebuie să aibă un caracter obligatoriu. El va include necesitatea învăţării limbii naţionale, identităţii naţionale şi valorilor europene, cum ar fi respectul integrităţii fizice a altei persoane, egalitatea între femei şi bărbaţi, toleranţa, obligativitatea şcolarizării şi educării copiilor.

III. Organizarea îndepărtării efective a străinilor care se află ilegal în UE în afara graniţelor acesteia

Statele membre au datoria faţă de partenerii lor de a expulza la frontieră migranţii aflaţi în situaţii ilegale, în respectul regulilor de drept. Dar în Europa este executată doar o măsură de îndepărtare din trei. Este necesar să fie respectată în întreg spaţiul european regula conform căreia un migrant în situaţie ilegală are posibilitatea fie să plece de bunăvoie, fie să fie expulzat în ţara sa. Statele membre trebuie să aplice principiul, adoptat în 2001, conform căruia o decizie de expulzare luată de către un unul dintre ele este aplicabilă pe tot teritoriul UE.

a) Statele membre trebuie să recurgă de fiecare dată când este nevoie la zborurile de întoarcere convenite între mai multe State membre. Agenţia Frontex îşi va dezvolta capacităţile operaţionale în domeniu pentru a putea coordona efectiv măsurile de expulzări grupate.

b) Statele membre trebuie să-şi dezvolte cooperarea cu ţările limitrofe în privinţa întoarcerii.

c) Consiliul european constată insuficienţa acordurilor de readmisie încheiate la nivel european. Trebuie dezvoltată o abordare cu adevărat globală pentru a ajunge la un rezultat vizibil în acest domeniu. Mandatele acordurilor trebuie revăzute, nefiind extinse până la momentul prezent. Consiliul european invită Statele membre şi Comisia să susţină şi să faciliteze negocierea acordurilor de readmisie prin intermediul tuturor instrumentelor diplomatice şi comerciale. Obiectivul este ca fiecare Stat membru să dispună de instrumentul juridic necesar pentru a retrimite spre principalele ţări de origine străinii aflaţi în situaţii ilegale, fie sub forma unui acord încheiat la nivel european, fie sub forma acordurilor bilaterale, sau prin modalitatea utilizării de către un Stat membru a unui acord bilateral încheiat de alt Stat membru (mutualitate). În consecinţă, Consiliul european invită Statele membre şi Comisia să procedeze la încheierea de acorduri cu principalele ţări de origine într-un interval de 5 ani.

d) Consiliul european invită Statele membre să dispună reguli naţionale stimulative privind ajutorul pentru întoarcere voluntară, să prevină întoarcerea abuzivă a persoanelor care au beneficiat de acest ajutor şi să dialogheze între ele cu privire la cuantumul acestuia.

e) Consiliul european invită Statele membre să lupte ferm împotriva celor ce angajează şi a celor ce adăpostesc persoanele clandestine şi să combată neîncetat traficul de fiinţe umane. Le invită, de asemenea, să înăsprească sancţiunile penale şi administrative, să le armonizeze progresiv şi să aplice o politică de represiune necondiţionată a muncii clandestine.

f) Toate soluţiile de cooperare între UE şi ţările de origine şi de tranzit pentru a lupta împotriva filierelor criminale de traficanţi de fiinţe umane trebuie puse în aplicare, inclusiv prin cooperarea poliţiei şi cea judiciară între ţările în cauză. Toate statele membre trebuie să prevadă sancţiuni penale descurajatoare, cel puţin echivalente celor ce reprimă traficul de droguri şi trebuie să-şi mobilizeze forţele poliţiei, ca şi resursele EUROPOL, pentru a lupta împotriva acestui flagel.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ÎNCĂLCAREA LEGII CA STIL DE VIAȚĂ. VULNERABILITATEA ADOLESCENȚILOR LA CRIMINALITATE*

(prezentarea lucrării)

Dr. Doina Ştefana SĂUCAN,
Dr. Mihai MICLE,
Dr. Aurora LIICEANU
Cercetători ştiinţifici la Institutul de Filozofie şi Psihologie Constantin Rădulescu Motru

Adolescența corespunde unei perioade de vulnerabilitate biologică, psihică şi socială. Din ce în ce mai mulți adolescenți sunt asociați cu violența, ca rezultat al eşecului familiei şi şcolii ca instituții transmițătoare de valori. Scăderea bruscă a nivelului de trai, creşterea şomajului, a inechităților sociale, migrația populației în căutarea surselor de venit, dezorganizarea mediului familial, neglijența parentală şi eşecul şcolar, proliferarea bolilor sociale (alcoolismul, narcomania, prostituția etc.), ne permit să afirmăm că devianța şi delincvența generației în dezvoltare reprezintă un fenomen care reflectă chiar eşecul societății contemporane, postmoderne, în gestionarea politicilor de control social.

Lucrarea noastră **„Încălcarea legii ca stil de viață. Vulnerabilitatea adolescenților la criminalitate"** a pornit de la această nevoie acută de aprofundare a unui fenomen care pare să nu poată fi diminuat în România, în ciuda unor măsuri luate în ultimii ani la nivelul justiției (alinierea legislației la cerințele Uniunii Europene, înființarea Serviciilor de probațiune etc., măsuri noi de executare a pedepselor etc.) şi a unor programe derulate de câteva organizații neguvernamentale cu referire la prevenirea violenței în rândul tinerilor, de Inspectoratul General al Poliției Române.

Ne propunem mai ales să scoatem în evidență acei factori individuali care pot explica vulnerabilitatea la recidivă (în sensul reiterării infracțiunilor) în delincvența tinerilor. Obiectivele cercetării se referă la studiul unor variabile semnificative, ce se pot constitui în factori de risc infracționali: gen, vârstă, nivel educațional, mediu rezidențial, familie şi socializare externă. Unul dintre obiectivele specifice al acestei cercetări se referă la obținerea unei imagini generale privind fenomenul recidivei în delincvența tinerilor şi minorilor. Acest obiectiv decurge din necesitatea realizării unui tablou cât mai acurat cu putință a acestui fenomen în România, unde statisticile, nemaivorbind de cercetare, legate de delincvența juvenilă nu sunt neapărat coroborate cu fenomenul recidivei.

Încercăm, prin acest studiu, să răspundem unei nevoi de cunoaştere a dimensiunii, formelor de manifestare şi cauzelor fenomenelor de delincvență şi „recidivism" infracțional la copii şi tineri, cunoaştere necesară elaborării unor strategii de prevenire şi ameliorare cu adevărat funcționale şi eficiente. Cercetarea este, astfel, un pas absolut necesar, un argument util în vederea sensibilizării unui public cât mai larg şi o condiție a mobilizării resurselor în vederea abordării delincvenței juvenile în relație cu reiterarea infracțiunilor.

Capitolul consacrat abordărilor teoretice şi conceptuale ale delincvenței juvenile pune în evidență dificultățile în definirea comportamentelor delincvente, dar şi lipsa de consens în ceea ce priveşte teoretizarea acestui fenomen social, care se face din unghiul de vedere al

* Lucrare în curs de editare la Editura Academiei.

unor domenii sau chiar abordări diferite. în funcţie de legislaţia diverselor state sau de autorii preocupaţi de această problematică.

Putem să afirmăm că a existat, continuând să mai existe încă, o anumită confuzie terminologică în ceea ce priveşte termenii de devianţă, delincvenţă, criminalitate, infracţiune, atitudinea criminogenă, reacţia socială. Termenul de delincvenţă juvenilă a reprezentat subiectul unor discursuri controversate de-abia în primele decade ale secolului al XIX-lea, dar sintagma ca atare este semnalată pentru prima dată în Anglia lui 1776. Legea a pedepsit minorii infractori de sute de ani, dar cu pedepse prevăzute pentru adulţi, ceea ce a avut consecinţe, de multe ori, dramatice. Însă, schimbarea radicală în politica penală a fost adusă de recunoaşterea de către statul englez a Şcolilor de reeducare şi industriale (1854 şi 1857). Pentru prima oară, în actele legislative ale Parlamentului englez, s-a recunoscut delincvenţa juvenilă ca fenomen social distinct, acceptându-se responsabilitatea nu numai pentru tinerii delincvenţi, dar şi pentru copiii care, deşi nu se aflau în conflict cu legea penală, cereau atenţie şi protecţie.

În **capitolul care discută despre etiologia delincvenţei juvenile**, arătăm că apariţia manifestărilor antisociale la copii nu se poate explica doar prin existenţa unui singur factor, fie el societatea, fie de natură individuală. Trebuie avut în vedere un complex de factori aflaţi într-o interacţiune reciprocă. Cercetătorii preocupaţi de studiul etiologiei fenomenului infracţional au pus în evidenţă faptul că unele persoane au început să comită infracţiuni, pe când altele nu, în aceleaşi condiţii de mediu social. La fel şi factorul biologic nu aduce suficiente argumente în explicarea acestei diferenţieri de comportament. Unii autori pornesc de la ipoteza conform căreia carenţele structurilor şi funcţiilor psihice reprezintă cauza principală a acestor situaţii. Pentru mulţi cercetători, în delincvenţă, factorii psihologici sunt consideraţi la fel de importanţi ca şi cei sociali. Se ţine seama şi de factorul agresivitate, de frustrare, de instabilitatea afectivă şi comportamentală, de egocentrism şi impulsivitate, factori esenţiali care influenţează în mare măsură socializarea şi integrarea în societate. Spre deosebire de psihologii personalişti care subliniază particularităţile psihice prezente la vârsta adolescenţei şi rolul important al factorilor individuali psihosomatici în adoptarea minorului la mediu, psihologii sociali şi sociologii acordă o mai mare importanţă elementelor socio-culturale şi condiţiilor din viaţa socială. Din acest punct de vedere, criminalitatea minorilor nu ne mai apare ca o tulburare de personalitate sau ca o incapacitate de adaptare la mediu, ci ca un efect direct al deficienţelor şi conflictelor de la nivelul sistemului social. Comportamentul uman nu poate fi explicat doar pe baza unor teorii ce presupun relaţii simple de tip univoc cauzal, ci trebuie apelat la modalităţi de abordare de tip probabilistic. Aşadar, cu cât există mai multe cauze, cu atât probabilitatea ca individul să comită, în perspectivă, infracţiuni creşte.

În analiza etiologică a delincvenţei juvenile, se observă două orientări de bază, cea psihologică şi cea sociologică. Orientarea psihologică se concretizează într-o abordare individuală a comportamentului şi particularităţilor psihice ale tânărului delincvent, explicând delincvenţa juvenilă ca rezultat al unor tulburări de comportament, de personalitate, cauzate de incapacitatea de adaptare la exigenţele normative ale societăţii. Orientarea sociologică explică delincvenţa juvenilă prin prisma condiţiilor şi proprietăţilor mediului social şi cultural, considerând acest fenomen social un efect al conflictelor şi contradicţiilor existente în cadrul sistemului social.

În **capitolul al IV-lea**, ne-am concentrat pe analiza conceptului de recidivism, care are o serie de semnificaţii interşanjabile, orice afirmaţie sau concluzie trebuind explicată şi calificată cu mare atenţie. Din păcate, recidivismul este un termen căruia îi lipsesc conotaţiile clare. El trebuie analizat din trei puncte de vedere: delicte anterioare, condamnare anterioară şi deţinere anterioară. Fiecare din aceste definiţii este legată de date diferite, având semnificaţii şi implicaţii diverse.

Într-un context al justiției penale, recidivismul poate fi definit ca o întoarcere a unui individ la un comportament infracțional, după ce a fost condamnat, pentru o infracțiune anterioară, judecat și (prezumabil) reeducat. Recidivismul bazat pe arestare anterioară este considerat de obicei ca măsurând adaptarea individului la viața socială, așa cum este stabilit de legea penală. Prezumția care se află în spatele acestui indicator este că, de vreme ce s-a emis un mandat de arestare preventivă, sunt indicii solide că fapta a fost comisă de către respectivul individ. În acest caz nu putem trece cu vederea, unele probleme de interpretare. În primul rând, nu toate infracțiunile sunt raportate la poliție și nu toate infracțiunile raportate la poliție ajung să aibă autor cunoscut. Cea mai răspândită și mai îndelung folosită accepțiune a recidivistului privește reîncarcerarea. Reîncarcerarea presupune ca persoana care are antecedente penale să fie condamnată la închisoare pentru noua faptă comisă. Acest concept introduce o nouă ipoteză și anume aceea că noua faptă este suficient de gravă pentru a determina o pedeapsă cu închisoarea. Se întâmplă, totuși, ca reîncarcerarea să nu se datoreze neapărat comiterii unei noi infracțiuni, ci revocării unei sancțiuni ca urmare a nerespectării unei măsuri sau obligații dintre cele arătate mai sus.

În legislația penală din România, recidiva reprezintă o formă a pluralității de infracțiuni și constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care anterior a mai fost condamnată pentru o altă infracțiune. Din Codul penal reiese că recidiva este o dovadă a persistenței infractorului pe calea infracționalității, ceea ce reclamă o reacție represivă mai aspră din partea societății. Aceasta ar fi justificată prin aceea că, deși a fost atenționat o dată cu ocazia primei condamnări, infractorul continuă să comită fapte penale, fapt ce exonerează societatea de orice act de clemență. Definirea recidivismului prin folosirea indicatorului recondamnare pare a avea o validitate mai mare decât celelalte două, discutate mai sus. Ea ar omite pe cei arestați în mod eronat și i-ar include pe toți cei găsiți vinovați de infracțiuni, fie că au fost încarcerați sau au avut de-a face cu justiția penală într-un anume fel. Este vorba de o definire mai completă și mai acurată a conceptului pe care îl discutăm, cu toate că, statistic vorbind, apar dificultăți în strângerea și coroborarea datelor. Recondamnarea este unul dintre cei mai fideli indicatori ai recidivei deoarece presupune că persoana care a mai fost condamnată anterior a mai comis o faptă pentru care este condamnată. Există, deci, o certitudine că persoana în cauză a fost cea care a comis fapta, iar fapta întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni. Numărul celor care sunt condamnați din nou este cu mult mai mic decât cel al celor rearestați. Ce infracțiuni ar trebui luate în considerare atunci când vorbim despre recidivism? Deși nu ar fi nicio problemă în ceea ce privește includerea infracțiunilor, se ezită atunci când este vorba despre abaterile comportamentale și încălcările regulilor și ordinii sociale. Această nesiguranță se naște din ezitarea de a include delictele minore. Din punctul de vedere al dreptului penal, recidiva interesează, în primul rând, sub aspectul individualizării judiciare a pedepsei, deoarece conduce la un tratament sancționator agravat pentru infractorul care are calitatea de recidivist.

Deși recidivismul ne trimite la ideea unei întoarceri la infracțiune, de cele mai multe ori criminologii nu au metode valide de măsurarea acestui fenomen. Datele oficiale înregistrate de justiția penală (ca cele care se referă, de exemplu, la condamnarea la arest) sunt măsurări imperfecte pentru evaluarea activității infracționale, pentru că se comit multe infracțiuni fără a fi descoperite. Chiar și intervievarea subiecților participanți la diverse studii de cercetare, cărora li se cere să-și reamintească infracțiunile pe care le-au comis, este o metodă imperfectă de măsurare, din cauza deteriorării memoriei sau a unor elemente de metodologie. Ca un compromis, recidivismul poate fi măsurat în mai multe feluri, pentru a se vedea dacă diferitele evaluări corespund. Măsurarea recidivismului ar trebui însă să aibă obligatoriu în vedere felul în care studiul determină faptul că o infracțiune s-a petrecut din nou, spațiul de timp în care

delincventul a recidivat şi mai ales cum este riscul integrat în designul cercetării. Există însă diferite căi de măsurare a acestui fenomen: intervievarea infractorilor pentru a se stabili dacă ei au mai comis şi alte delicte de când au intrat într-un program de sancţiuni; analizarea evenimentelor înregistrate instituţional de justiţia penală: arestări, condamnări, încălcări ale supravegherii sau condamnări la deţinerea în penitenciar; alcătuirea unei diagrame în care să apară o nouă infracţiune după o perioadă de timp prestabilit; măsurarea timpului scurs până la următoarea infracţiune; mediul „de risc".

Dacă ne raportăm la factorii de risc din perspectiva dinamicii lor, vom observa că o parte dintre aceştia au un caracter constant (vârsta la prima infracţiune, numărul antecedentelor penale, sexul, familia de origine etc.), iar alţii, din contră, se modifică în procesul de executare a pedepsei sau de reintegrare socială (grupul de prieteni, consumul de substanţe, educaţie etc.). Prima categorie de factori poartă denumirea de factori statici, deoarece în intervenţia corecţională aceştia nu pot fi modificaţi, iar cea de-a doua categorie cuprinde aşa numiţii factori dinamici, care se pot constitui ca obiective ale procesului de schimbare. Predictorii pentru evaluarea riscului de recidivă sunt: statici (vârsta, istoria infracţională a subiectului, istoria comportamentului său antisocial, factorii familiali – istoric infracţional al membrilor familiei, abuzul de substanţe, practici de creştere şi educare a copilului, structura familială, funcţionare intelectuală, originea socială –, dinamici (personalitate antisocială/ sociopată/ psihopată, grupul de prieteni: socializarea cu alţi infractori, nevoi criminogene, probleme personale, realizări sociale), actuariali (metode statistice), clinici (se bazează pe principiul „cel mai bun predictor al comportamentului viitor este comportamentul trecut).

Ne-am propus ca, în **capitolul dedicat realităţilor statistice în ceea ce priveşte delincvenţa juvenilă**, să prezentăm cifre din care să reiasă evoluţia acestui fenomen în România, dar şi limitele în colectarea datelor. Statisticile reprezintă o sursă preţioasă de documentare în cunoaşterea fenomenului şi a amplorii lui, dar nu pot, din păcate, să asigure latura calitativă a fenomenului, ci numai pe cea cantitativă. Pentru a avea la îndemână cel puţin un criteriu obiectiv, este recomandabil să se apeleze la statisticile Ministerului Justiţie şi Libertăţilor Cetăţeneşti privind delincvenţa juvenilă (criminalitatea legală), în defavoarea statisticilor poliţiei sau ale parchetului (mai mult orientative în ceea ce priveşte analiza pe care ne-o propunem), considerate a se referi mai ales la criminalitatea aparentă. În vederea realizării unei analize judicioase a actualului sistem de justiţie pentru minori este necesară o analiză statistico-judiciară privind dinamica tipurilor de infracţiuni, categorii specifice de minori delincvenţi, măsuri educative şi pedepse, în cazul minorilor care răspund penal. Trebuie să menţionăm însă că, în prezent, în România, există o lipsă de coerenţă în statisticile actuale în diferitele paliere ale sistemului de justiţie penală, semnalându-se o diferenţă majoră între ceea ce reliefează numărul de infracţiuni comise de minori şi cea care evidenţiază numărul celor condamnaţi definitiv. Putem însă să afirmăm că, între 2000 şi 2006, numărul de minori delincvenţi condamnaţi definitiv de instanţele judecătoreşti a avut o tendinţă de creştere, în vreme ce cel al adulţilor condamnaţi a scăzut. În ceea ce priveşte raportul delincvenţi primari – recidivişti, acesta pare a fi constant, ceea ce ne poate susţine în afirmaţia noastră referitoare la lipsa programelor strict orientate spre reducerea recidivei infracţionale.

Susţinătorii reabilitării delincventului, mai ales a celui minor, se ghidează după unele principii şi orientări teoretice. Acestea sunt, într-o ordine aleatoare, următoarele: conceptul de individualizare (concentrarea pe individ şi nu pe actul său infracţional), transformarea delincventului (dacă este adevărat că în personalitatea infractorului trebuie căutată cauza actului infracţional, atunci tocmai aici trebuie acţionat), puterea discreţionară a terapeutului (terapeutul poate să aleagă, ca să-şi împlinească misiunea, în deplină libertate măsura cea mai potrivită de

intervenție și numai atunci când experiența îl îndeamnă să o facă, reconcilierea între interesul delincventului și cel al societății(prin aplicarea unui tratament individualizat pentru delincvent, este ajutat atât individul cât și societatea).

Se vorbește adeseori de **ineficacitatea programelor de reabilitare, fără a defini însă cu precizie care sunt acele programe**. Or, atâta timp cât noțiunea de reabilitare, precum și cele asemănătoare – reeducare, readaptare, tratament, resocializare – au sensuri diferite, nu se va ști cu precizie care sunt măsurile cu adevărat ineficiente. Unii autori au crezut de cuviință, pentru a ocoli această imprecizie, să definească reabilitarea astfel: „modificarea comportamentului prin mijloace nepunitive, în așa fel încât să nu fie încălcată legea penală". Iar alții au încercat să dovedească faptul că un amalgam de metode disparate ar contribui la reducerea recidivei, odată aplicate.

Investigația privind infracționalitatea tinerilor a pus în evidență o serie de aspecte privind pe de o parte infractorul și pe de altă parte infracțiunea. Scopul a fost cel de a identifica factorii de risc și, evident, de a preveni comiterea de acte infracționale. În privința infractorului și personalității lui, datele de care am dispus au conturat o serie de variabile: nivelul de instrucție și statutul educațional, statutul socio-economic, mediul familial și atitudinea față de infracțiunea comisă și față de viitor. Personalitatea infractorului și infracțiunea comisă au reprezentat astfel cele două dimensiuni care fac posibilă cunoașterea cauzelor care determină recidiva și care trebuie considerate atât pentru prevenirea repetării actelor infracționale, cât și pentru stabilirea modalităților prin care infractorul este abordat în procesul de trecere dezirabilă de la cariera infracțională la inserția sa socială. Deși numărul de infracțiuni indică tendința infractorului către cariera criminală sau chiar instalarea lui în această ipostază, vârsta la care are loc prima infracțiune reprezintă un indicator important în istoria penală a infractorului.

Atât la vârste mici – 10-14 ani –, cât și la cele mari – 14-18 ani – se manifestă preferința pentru asociere a infractorului cu alți indivizi pentru comiterea infracțiunii, asociere care crește odată cu vârsta, datorită avantajelor pe care le oferă grupul ca entitate pentru asigurarea succesului acțiunii. Minorii cu o singură infracțiune la activ săvârșesc aceste fapte din confuzie, inconștiență, în vreme ce cei din grupul recidivist săvârșesc infracțiuni din nevoia de recompensă imediată sau din nevoia de senzațional combinată cu cea de recompensă imediată.

Se știe că, în general, infracționalitatea corelează, este asociată cu un nivel scăzut de școlarizare. Datele arată că, dacă la delincvenții minori aflați la prima infracțiune, nivelul de instrucție este mai ridicat – fie absolvirea gimnaziului, fie terminarea liceului, chiar cu performanțe școlare scăzute –, atât la comiterea a două până la patru infracțiuni, cât și la comiterea a peste patru infracțiuni, nivelul de instrucție al infractorilor minori este foarte redus.

Familia disfuncțională cultivă criminalitatea cronică. Mărimea familiei, gradul de afecțiune parentală îndreptată către copil, nivelul de monitorizare și supraveghere a copilului, implicarea parentală în devianță sau antecedentele penale ale părinților sau a membrilor familiei, agresivitatea parentală, adesea asociată cu tulburări ale sănătății mentale, sunt elemente care trebuie discutate atunci când este analizată delincvența juvenilă. Victimizarea copilului sau adolescentului infractor poate fi găsită în istoria sa: neglijarea, pedepsele, nepăsarea, maltratarea, respingerea, exploatarea, dezacordul între stilul educațional patern și cel matern, violența ca mijloc de reglare a relațiilor interpersonale și a conflictelor sunt comportamente parentale.

Cu toate că factorii de personalitate sau psihologici ca atare nu pot reprezenta în sine predictori pentru un debut în infracționalitatea juvenilă sau pentru o carieră infracțională, ci numai în asociere cu elemente de context social, ei sunt importanți în această abordare și ne pot ajuta în schițarea unui profil relativ de personalitate al delincvenților juvenili. Valoarea maximă

la psihotism este predictivă pentru comportamente antisociale de diverse tipuri. Diferenţele sunt semnificative între cele trei loturi, pe de-o parte între lotul de control şi cele două loturi de infractori minori (pentru categoria „normal" şi „structurat"), iar pe de altă parte între infractorii minori aflaţi la prima infracţiune şi cei care au la activ mai multe infracţiuni, ceea ce ne face să credem că psihotismul poate fi una dintre trăsăturile care fac diferenţa atât între minorii fără istorie infracţională/fără tendinţa de a săvârşi infracţiuni şi cei care au comis o singură infracţiune, dar şi între aceştia şi minorii care au la activ mai multe infracţiuni. Pe scala nevrozismului, diferenţele între lotul de control şi cel al infractorilor „primari" nu sunt semnificative, în schimb sunt semnificative cele dintre subiecţii din lotul de control, cei din lotul infractorilor „primari" şi cei din lotul „recidivist", mai cu seamă în ceea ce priveşte normalitatea şi categoria „structurat". În ceea ce priveşte tulburările de comportament, există o tendinţă de semnificaţie pentru diferenţele dintre lotul de control şi cel al infractorilor „primari" referitoare la normalitate, dar o diferenţă mai mult decât semnificativă între primele două loturi şi infractorii „recidivişti" la categoriile „normal" şi „structurat".

Există o relaţie puternic demonstrată între trauma psihosocială şi tulburarea de personalitate antisocială. Subiecţii investigaţi de noi, din toate cele trei loturi, prezintă diverse nivele de traumatizare, iar între lotul de control şi celelalte două, cel al infractorilor „primari" şi mai cu seamă al „recidiviştilor", dar şi între loturile de delincvenţi, există diferenţe semnificative. **Credem că un studiu privitor la trauma suferită de minorii delincvenţi şi la nuanţele ei ar fi extrem de util** şi ar aduce un plus de informaţie în acest domeniu al relaţiei dintre traumă şi tulburarea de personalitate antisocială.

Există semnificativ mai mulţi subiecţi în loturile de delincvenţi care au un nivel scăzut de coping, deci nu au capacitatea necesară să facă faţă situaţiilor de viaţă traumatizante şi/sau stresante. Înainte de a presupune că această variabilă, care se referă la capacitatea de a face faţă situaţiilor dificile, face sau nu parte din ansamblul variabilelor predictori ai recidivei infracţionale la minori şi tineri, va trebui să se facă un studiu suplimentar pe tipurile de strategii de coping, personalităţilor cu tulburări antisociale fiindu-le caracteristice strategiile de coping de tip *borderline*.

Cele trei loturi investigate de noi au scoruri care arată preponderent o orientare spre locul extern al controlului. În timp ce subiecţii lotului de control – respectiv liceenii – sunt repartizaţi aproape jumătate spre un loc al controlului care oscilează între cel intern şi cel extern şi cealaltă jumătate spre un loc al controlului extern, lucru explicabil pentru adolescenţii unei societăţi în tranziţie. La lotul de delincvenţi „recidivişti" scorurile sunt evident orientate spre un loc extern al controlului. Membrii grupurilor defavorizate, între care noi am inclus şi pe cel al delincvenţilor, au tendinţa să aibă un loc extern al controlului, fiind mai predispuşi să creadă că viaţa lor, acţiunile lor sunt influenţate din afara lor, indiferent câte eforturi ar face.

Adolescenţii investigaţi de noi au mai puţin o imagine de sine de nivel ridicat şi mai mult de nivel mediu şi scăzut, în funcţie de lotul din care fac parte. Diferenţe semnificative apar între lotul delincvenţilor minori „primari" şi cel al „recidiviştilor": în vreme ce numai 30% dintre subiecţii din primul lot au un nivel scăzut al acceptării de sine, subiecţii din cel de-al doilea lot sunt în proporţie de 66,7% cu un nivel scăzut al acceptării de sine. Acest lucru poate fi explicat că minorii „recidivişti" provin în marea lor majoritate din familii dezorganizate şi relaţiile lor cu părinţii au fost tensionate, lipsite de afecţiune şi înţelegere, putem explica acest procent ridicat al copiilor cu acceptare de sine mică cărora le lipsesc coeziunea şi continuitatea, fiind în permanenţă vulnerabili la noile experienţe care nu pot fi integrate din cauza contradicţiilor interne ale self-ului lor. Nivelul scăzut al acceptării de sine poate fi un criteriu diferenţiator în ceea ce priveşte predicţia recidivismului, alături de alte trăsături de personalitate.

Între subiecții delincvenți „primari" și cei „recidiviști" există diferențe semnificative în ceea ce privește dimensiunea „agresivitate/violență" (23,3% din primul lot, dar 70% din cel de-al doilea au un nivel mare), „iritabilitate" (43,3% din lotul de minori cu o singură infracțiune față de 80% din lotul celor cu mai multe infracțiuni au un nivel mediu) și numai o tendință de semnificație pentru „resentimente", „ostilitate indirectă", „suspiciune" și „ostilitatea verbală". Prin urmare, ipoteza noastră se confirmă numai parțial pentru această variabilă de personalitate numită „ostilitate", pe care am anticipat-o ca fiind un criteriu diferențiator în ceea ce privește predicția recidivei la minorii delincvenți.

Diferențele dintre scorurile obținute de delincvenții minori cu o singură infracțiune și delincvenții minori cu două sau mai multe infracțiuni la fiecare dimensiune a chestionarului de motivație nu sunt semnificative, ceea ce ne face să credem că fie răspunsurile date de subiecți sunt mai degrabă dezirabile social, fie faptul că psihologul care a lucrat cu ei le-a indus răspunsul sau pur și simplu, lucrând de mai mult timp, ei au conștientizat nevoia lor de schimbare structurală și relațiile cu familia și egalii. Prin urmare, în stadiul de față, considerăm că această variabilă de personalitate nu reprezintă un predictor al recidivei la minori. Analiza dimensiunilor motivaționale, propuse de noi, se poate face la intrarea în centrul de reeducare sau la începerea perioadei de supraveghere și apoi la jumătatea perioadei de pedeapsă, pentru a se vedea progresele pe care minorul delincvent le-a făcut în timpul în care s-a lucrat cu el de către psiholog și asistentul social, precum și eficiența programelor și strategiilor pe care aceștia le aplică în activitatea cu delincvenții minori.

Minorii cu mai multe infracțiuni săvârșite sunt mai degrabă tentați să creadă că infracțiunile sunt un mod de a obține beneficii, în ciuda unor costuri pe care le anticipează (vezi închiderea în penitenciar sau în centre de reeducare). A comite fapte care sunt condamnate de legea penală poate fi un mod de viață și minorii recidiviști nu exclud să mai comită și alte fapte. Atrage atenția faptul că nu există diferențe între cele două loturi pentru dimensiunea „Negarea rănirii victimei", procentele cele mai mari fiind la nivelul slab. Ne explicăm aceasta prin faptul că majoritatea delincvenților minori investigați au comis furturi, neconștientizând că gestul lor afectează persoana căreia i s-a furat bunul, desigur într-un mod diferit față de o agresiune fizică. În vreme ce minorii aflați sub supraveghere a Serviciului de Probațiune București nu consideră că se confruntă cu probleme majore decât în mică măsură (circa un sfert dintre subiecți, chiar mai puțin), iar aceste probleme ar fi „prea multe griji" și banii, cei care au mai multe infracțiuni la activ și-și ispășesc pedeapsa în penitenciare sau centre de reeducare consideră problema majoră cu care se confruntă „banii", dar și multitudinea de griji. Se pare că acești minori cred că banul este cel mai important pe scala lor de valori. Iar faptul că declară că sunt copleșiți de griji s-ar putea explica prin aceea că noua viață pe care o trăiesc, fiind privați de libertate, le dă sentimentul că trebuie să se adapteze la alt stil de viață, ceea ce desigur le cere efort și preocupare. „Plictiseala" și „depresia" sunt alte două probleme pe care minorii cu mai multe infracțiuni le percep ca fiind importante pentru ei. Se află într-o lume nouă, trebuie să se supună unor reguli și norme, lucru pe care nu-l făceau înainte, stilul de viață în recluziune diferă total față de cel avut înainte, ceea ce le provoacă desigur atât plictiseală, cât și depresie.

Am propus atenției specialiștilor un model personologic, ce mai trebuie aprofundat, de evaluare a riscului de recidivă infracțională mai cu seamă la minori, pornind de la unele trăsături de personalitate între care s-a văzut că există diferențe semnificative între loturile de minori care au comis o singură infracțiune și cei care au comis două sau mai multe infracțiuni.

Din punctul de vedere al legii penale, **am recomanda adoptarea unei reglementări speciale pentru minori și tineri, atât sub aspectul dreptului material cât și a celui procesual penal.** Ședințele de judecată trebuie să aibă caracter nepublic, programarea acestora

urmând să se facă în zile în care are loc judecarea exclusivă a cauzelor cu minori. Formarea de complete speciale pentru cauzele cu minori la nivelul tuturor instanţelor şi asigurarea posibilităţii formării unei cariere pe linie de minori. Formarea de echipe speciale pentru instrumentarea cauzelor cu minori atât la poliţie cât şi la parchet. Specializarea tuturor celor care instrumentează cauze cu minori: poliţişti, procurori, judecători, dar şi a consilierilor de probaţiune. **O soluţie optimă ar fi constituirea unor echipe multidisciplinare** alcătuite din poliţişti, psihologi şi asistenţi sociali (servicii sociale) care să preia un minor din momentul identificării lui ca autor al unei infracţiuni şi să se ocupe de el pe întreg traseul presupus de anchetarea şi judecarea unei infracţiuni. Mărirea numărului consilierilor de probaţiune şi mărirea resurselor bugetare a acestor servicii. Crearea unei sistem de monitorizare a evoluţiei în timp a fiecărui minor delincvent intrat în sistemul de justiţie sau de protecţie a copilului aflat în dificultate. În ceea ce priveşte problematica copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal, considerăm că **e necesară reglementarea unei procedurii efective de instrumentare a acestor cauze**, precum şi crearea cadrului normativ necesar colaborării între Direcţia de Protecţie a Copilului şi Serviciul de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă tribunal. **Se recomandă realizarea unor manuale de îndrumare practică a poliţiştilor, procurorilor, judecătorilor şi lucrătorilor sociali implicaţi în sistemul judiciar penal juvenil. În ceea ce priveşte prevenirea delincvenţei juvenile** şi respectiv a recidivei infracţionale la minori, **recomandăm modelul ecologic** care explorează relaţia dintre aspectul individual şi factorii contextuali, considerând violenţa/delincvenţa tinerilor ca fiind produsul mai multor nivele de influenţă asupra comportamentului.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITARA

CRIMINOLOGIA ÎNCĂ ÎN DERIVĂ

Dr. Ortansa BREZEANU

1. Deşi demersul de astăzi, iniţiat de Consiliul Director al Societăţii Române de Criminologie, în colaborare cu Institutul de Cercetări Juridice „Academician Andrei Rădulescu" – Departamentul de Drept Public „Vintilă Dongoroz", vine destul de târziu – în raport cu data când soarta criminologiei a fost decisă, din motive nu mult diferite faţă de cele din trecut, această întâlnire a noastră are totuşi şansa – dacă ţinem seama şi de calitatea participanţilor de a găsi împreună unele soluţii prin care să ieşim din impas.

Poate că binele pe care-l generează răul făcut prin desfiinţarea fără drept de apel a Institutului Naţional de Criminologie – după 5 ani de la înfiinţarea acestuia – după ce a fost folosit ca răspuns la vremea respectivă la Recomandarea I din Raportul GRECO, Strasbourg 2004, Raport de conformitate pentru România[1] – îl reprezintă tocmai această trezire la realitate a comunităţii criminologice din România – ca să folosesc un termen împrumutat de la Denis Szabo – utilizat de acesta în 2003, la inaugurarea INC – comunitate, care s-a dezvoltat odată cu lărgirea spaţiului universitar juridic.

Să ne punem întrebarea ce realizăm dacă stăm pe loc, care-i rostul nostru atunci când ne lăsăm purtaţi doar de împrejurări? W.S. Maugam spunea că amânarea este faptul care ne fură timpul, şi avea dreptate. Cu cât aşteptăm mai mult să vină de undeva o soluţie, cu atât confirmăm că hotărârea tranşantă de a se desfiinţa INC a fost cea mai bună.

Nu ne rămâne decât să întreprindem măsuri încât această „comunitate criminologică" să se facă auzită şi văzută în acţiuni de amploare prin care deocamdată să suplinim structura înfiinţată şi desfiinţată şi de ce nu, să insistăm direct la forurile care prin natura atribuţiilor lor sunt interesate să cunoască cum stau lucrurile.

Pe fondul unui interes general diminuat de lipsa de interes pentru cunoaşterea cauzelor criminalităţii, supun reflecţiei, posibilitatea ca în statutul Societăţii române de criminologie să se prevadă un punct distinct cu privire la comunitatea criminologică din învăţământ. Aceasta ar urma să aibă reprezentanţi de drept în Comisia ştiinţifică a Societăţii. În acelaşi sens, găsesc necesar ca în oraşele cu universităţi – să se organizeze filiale acolo unde nu sunt şi să se reorganizeze cele existente. Unele chiar ar putea să fie conduse de către cadre didactice din sfera criminologiei care au posibilitatea să formeze nuclee de cercetare din rândul studenţilor.

Confruntarea cu unele atitudini repulsive oficiale ce au apărut în ambianţa comunităţii criminologice ne-a făcut să înţelegem că supravieţuirea criminologiei în perspectiva de a o dezvolta, de a o adapta la realităţile unui alt mileniu decât cel în care aceasta şi-a început evoluţia, nu depinde doar de grija guvernanţilor ci, mai ales de capacitatea de a ne schimba noi înşine formele de intervenţie în sensul de a adapta o abordare intelectuală integrată în sfera criminologiei dar şi multidisciplinară. Am în vedere crearea unor punţi de legătură atât între noi cât şi cu factorii de decizie încât înfiinţarea unei structuri specializate să-i motiveze pe aceştia până la urmă.

Până atunci, s-ar putea încerca formarea – sub egida Societăţii – a unui nucleu de cercetare, care să-şi înceapă activitatea cu un Proiect de cercetare integrat – societate, învăţământ, factori de decizie acolo unde se poate, pe teme de politică penală.

La o asemenea cercetare ar putea să participe şi studenţii care doresc acest lucru.

---

[1] Vezi Raportul în întregime, în Revista de criminologie, de criminalistică şi de penologie nr. 4/2004, p. 1-3.

Ultima chestiune pe care o considerăm de interes major pentru a putea răspunde la provocările secolului 21, în problema pe care o abordăm este cea a **învățământului juridic românesc** – cu specială privire la dreptul penal. Credem că toți beneficiarii acestuia, între care un loc important îl ocupă Ministerul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Public etc., ar trebui să se implice în mod direct, inclusiv prin cerințe de specialitate pentru unele discipline, adresate facultăților de drept, pentru ca societatea românească să beneficieze de o justiție pe măsura așteptărilor.

De altfel, și instituțiile de cercetare juridică și chiar unele asociații (Asociația de Științe penale, Societatea Română de Criminologie) ar putea să contribuie la înlăturarea disfuncționalităților care apar la nivelul relațiilor instituțiilor susmenționate. Lucrul esențial rămâne acela că nimănui nu-i poate fi indiferentă formarea celor ce vor face dreptate în justiția română.

Poate o revizuire a cursurilor universitare de criminologie – multe dintre acestea destul de puțin diferite fie între ele fie față de cele din regimul trecut, ar aduce un suflu nou în problemele discutate aici.

2. Modernitatea a adus cu sine – a șa cum se cunoaște – apusul vădit al prognozelor emise de criminologi cu privire la fenomenul criminalității, al așteptărilor lor. Nu s-au confirmat nici previziunile criminologiei socialiste și nici cele ale criminologiei occidentale, cu state vechi în cercetare, fenomenul fiind chiar mult mai amplu în țările bogate. Nu s-a confirmat nici ceea ce s-a încercat să se acrediteze în legătură cu evoluția fenomenului infracțional în ultimul deceniu al secolului XX, deci după dispariția „războiului rece". Se pare că acesta își urmează cursul, reflectând prin formele lui de manifestare – tot mai violente și insidioase prin dinamică, intensitate, volum etc., însăși dimensiunea schimbărilor care se produc la nivelul fiecărei societăți umane în toată amploarea și particularitățile lor.

În consecință, prevenirea, continuă să rămână marea obsesie a criminologilor, dar și obligația lor de a ieși din comoditatea staționării în teoriile care din multe puncte de vedere încep să fie sau sunt deja depășite.

Dacă criminalitatea reacției sociale, prin atacul frontal asupra criminologiei tradiționale (clasică și pozitivă) și-a atribuit cu aproape 5 decenii în urmă denumirea de o „nouă criminologie", se înțelege că de la criminologia post-modernă se așteaptă mult mai mult în sensul că aceasta ar trebui să se înscrie pe acea traiectorie pe care ea poate valorifica tot ceea ce rămâne valabil – ce corespunde – din ceea ce s-a realizat în sfera acestei științe, în procesul evoluției ei, cu perspectiva aducerii teoriilor la nivelul realităților sociale, culturale, morale și economice care interacționează inclusiv în producerea încălcărilor de lege.

Cu alte cuvinte, criminologia, ca știință autonomă și unitară, în sistemul științelor, nu se mai poate mulțumi cu transcrierea teoriilor în numeroase exemplare prin proliferarea cursurilor de criminologie, și a altor lucrări, apărând ad-hoc și criminologi, în multe situații cu o asemenea „specializare" suprapusă peste meseria lor de bază complet diferită.

Aceasta, cu atât mai mult cu cât doar o nouă criminologie – a treia în evoluția acestei științe, care să se adapteze cerințelor modernității, de data aceasta, ar putea, având avantajul experiențelor primelor două, dezvoltate pe parcursul a mai bine de un secol, precum și ale posibilităților de comunicare și cooperare, inclusiv pe plan internațional, în contextul în care lumea nu mai este împărtășită în două lagăre, să aducă teoriile criminologice la realitățile acestui prim deceniu al începutului de mileniu.

Altfel spus, este vorba de ceea ce s-a obținut în mai bine de o sută de ani pe vremea când aceasta se numea antropologie criminală – să treacă prin filtrul unei gândiri științifice moderne despre om și societate, cu toate contradicțiile care macină de multe ori suportul, adică realitățile și reacțiile sociale.

Cunoscută fiind violența în societate și faptele violente săvârșite în public, sugerez a se adăuga o nouă paradigmă în strategiile de prevenire a criminalității menită să sensibilizeze factorii de control social și în privința crizei pe care o traversează politica penală pe fondul situațiilor de criză (morală, economică, socială etc.) care se confruntă în societatea românească în prezent și anume: proiectarea, organizarea și desfășurarea activităților de prevenire să aibă ca punct de plecare consecințele actelor violente produse prin evidențierea climatului violent din comunitate. Cu alte cuvinte, prevenirea să se plieze pe actualitatea consecințelor criminalității violente și reforma justiției penale, pe fondul asanării climatului comunitar pentru a face posibile alternative la închisoare.

Astfel, s-ar aplica și în țara noastră Rezoluția ECOSOC 2001/11, cu privire la acțiunea promovării unei preveniri comunitare eficiente a criminalității adoptate în baza Declarației de la Viena asupra criminalității și justiției penale din anul 2000.

Cum până la intrarea în vigoare a noului Cod penal – în care sunt prezentate și sancțiuni neprivative de libertate – mai sunt 2 ani – credem că este necesar să fie pregătit terenul pentru o reală reformă în justiția penală inclusiv prin reducerea nivelului violenței la nivel comunitar[2].

De altfel, tentativa de a sintetiza producția științifică în favoarea unei problematici date este importantă pentru oricare dintre științele omului și, mai ales, pentru criminologie, ale cărei date parțiale sunt integrate într-o optică globală, iar semnificația unor noțiuni disciplinare sunt adaptate pentru a fi integrate în contextul interdisciplinar.

O asemenea perspectivă despre care M. Ralea ar spune că „a pune ordine în idei e un act de salubritate intelectuală"[3], atrage prin natura ei, unele obligații din partea specialiștilor (în activitatea teoretică și practică) în direcția introspectării unor domenii – din sfera criminologiei – pentru a putea prezenta, cel puțin în linii mari, stadiul în care se găsesc – adică, punctul de plecare în eventualele noi abordări.

Sper că aspectele ce preced, supuse reflecției și cu alte prilejuri[4] să constituie cel puțin un semnal pentru cooperarea necesară de a nu scăpa criminologia sub nivelul la care s-a reușit să fie adusă prin eforturi depuse în condiții destul de vitrege de oamenii de știință și cercetătorii români[5].

---

[2] Vezi. O. Brezeanu, *Frica, insecuritatea și atacurile în public – concepte posibile pentru o nouă paradigmă în strategia de prevenire a criminalității*, în curs de apariție în cadrul volumului de comunicări științifice al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu".

[3] Vezi, Explicarea Omului, 1972, Ed. Minerva, 1972, ediția a II-a, p. 2.

[4] Este vorba de naivitatea mea (ușor de perceput și din debutul intervenției) de a mai crede că se poate face mai mult pentru a aduce criminologia în spațiul ei real.

[5] A se vedea I. Tanoviceanu, *Un pericol național creșterea criminalității în România – cauzele și mijloacele de îndreptare* (1896); Vezi cu titlu de exemplu: Octavian Loghin, *Curs de criminologie*, partea I, Iași, 1970 și *Curs de criminologie și știință penitenciară*, Iași, 1973; Lucia Moldovan, *Curs de criminologie*, Cluj, 1976; Rodica Mihaela Stănoiu, *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*, București, Ed. Academiei, 1981; Constantin Păunescu, *Coordonate metodologice ale recuperării minorului inadaptat*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1984; Aurel Duicu, *Criminologie*, Ed. Universității București, 1985; Rodica Mihaela Stănoiu, *Introducere în criminologie*, Ed. Academiei, București, 1989; Vezi de exemplu: Ion Gheorghiu-Brădet, *Criminologie generală românească*, Brașov, 1993; Aurel Dincu, *Bazele criminologiei*, Ed. Proarcadio, București, 1993; Rodica Mihaela Stănoiu (coord.), Ortansa Brezeanu, Tiberiu Dianu, *Tranziția și criminalitatea*, Ed. Oscar Print, București, 1994 (a primit premiul Academiei Andrei Rădulescu); Gh. Scripcaru, T. Pirozynski, *Criminologie clinică și relaționată*, Ed. Symposium, Iași, 1995; Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1995; Valerian Cioclei, *Criminologie etiologică*, Ed. Actami, București, 1996; G. Nistoreanu, C. Păun, *Criminologie*, Ed. Europa Nova, București, 1996; Ortansa Brezeanu, *Minorul și legea penală*, Ed. All Beck, București,1998; Valerian Cioclei, *Manual de criminologie*, Ed. All Beck, București, 1998; Ion Oancea, *Probleme de criminologie*, Ed. All Educational SA București, 1998;Ortansa Brezeanu, *Prevenirea criminalității la început de mileniu* (coord.), Ed. Fundației România de Mâine, București, 2001 și Gheorghe Scripcaru, Vasile Astărăstoae, *Criminologie clinică*, Ed. Polirom, Iași, 2003.

Nu ar fi lipsit de importanță dacă s-ar implica mai mult în scoaterea criminologiei din criză, Societatea Internațională a Criminologiei – disciplina de care se ocupă de 75 de ani (înființată în 1934) – sau chiar să declanşeze o cercetare amplă, interdisciplinară la nivel internațional. Păstrând proporțiile, dau ca exemplu Proiectul asupra Genomului Uman organizat de SUA mai ales cel din 1991 care a atras atât cooperarea echipelor de cercetare din toate ramurile geneticienilor din țară cât şi a europenilor şi japonezilor.

Printr-o asemenea modalitate, criminologia – implicând şi nivelul actual al ştiințelor ce i-au asigurat suportul inițial (unificarea criminologilor specializate) şi care într-un fel sau altul se ocupă şi de fenomenul infracțional – ar fi în măsură să stabilească postulatele fundamentale actuale ale obiectului ei de cercetare printr-o redefinire a conceptelor de crimă, criminal, criminalitate (şi ca fenomen social).

3. Fără a mai lărgi discuția, globalizarea, criminalitatea organizată națională, transnațională, actele de terorism, traficul de persoane, arme, droguri, prostituția turistică etc. sunt numai câteva din marile probleme ce preocupă întreaga omenire.

Criminologia, în contextul menționat, nu se poate mulțumi doar cu ceea ce s-a realizat până în prezent şi mai ales nu se poate impune mai mult prin participarea la unele manifestări internaționale sau prin dezvoltarea temelor Congreselor ONU specifice (11 ținute până în prezent) – transformate apoi în numeroase întâlniri ştiințifice consumându-se până la urmă tone de hârtie.

Nu este lipsit de importanță ca cei care se ocupă cu studiul cauzelor şi prevenirea lor, dar şi cadrele didactice din învățământul juridic universitar, să beneficieze de teorii actuale din care să rezulte cum mai arată infractorul în mileniul III, față de „omul delincvent" al lui Cesare Lambroso de acum 133 de ani – ca să dăm doar acest exemplu.

În încheiere, pot să spun, că este insuficient să doreşti să faci ceva, trebuie să şi poți. Şi, cum pot eu să organizez o structură care să rezolve, cel puțin în linii mari, chestiuni ca cele enunțate mai sus din moment ce de trei decenii tot sugerez şi am ajuns acolo de unde am plecat. Merită să amintesc ca şi înainte de 1989, România era singura țară dintre țările socialiste care nu avea o asemenea structură. Dar existau atunci oameni interesați de, cercetarea fenomenului infracțional din unele instituții ale statului – cum sunt Procuratura Generală şi Ministerul de Interne.

În zilele noastre mai vorbim de criminologie şi reuşim să transmitem spiritul acestuia grație Revistei de criminologie, de criminalistică şi de penologie editată sub răspunderea Ministerului Public şi a Ministerului Justiției.

BCU IASI / CENTRU VECHI

SINTEZA PRIVIND ACTIVITATEA FOSTULUI INSTITUT NAȚIONAL DE CRIMINOLOGIE

dr. Dorinica IOAN

Institutul Național de Criminologie a fost înființat la finele anului 2002 prin H.G. nr. 772/2002, ca instituție publică aflată în subordinea Ministerului Justiției.

Anul 2003 a fost primul an de funcționare efectivă a Institutului Național de Criminologie fiind primul institut cu acest profil din România – instituție specializată în cercetarea științifică a fenomenului criminalității din România, prin elaborarea unor studii specifice de diagnoză și prognoză.

Încă din primul an de la înființare s-a avut în vedere asigurarea bazei documentare, prin organizarea bibliotecii și crearea unui fond de carte de specialitate, informatizarea activității prin achiziționarea de calculatoare, conectarea la Internet, precum și formarea echipelor de cercetare alcătuite din consilieri juridici, psihologi, sociologi, statisticieni pentru realizarea de studii interdisciplinare.

Lansarea oficială a Institutului a avut loc în data de 18 martie 2003 și a avut, alături de alte personalități consacrate în domeniu, ca oaspete de onoare pe reputatul criminolog profesorul Denis Szabo, președinte de onoare al Societății Internaționale de Criminologie.

În scurta perioadă cât a funcționat (până în ianuarie 2007) au fost derulate o serie de proiecte de cercetare realizate în colaborare cu alte organisme interne sau internaționale cu preocupări similare în domeniul prevenirii și controlului fenomenului criminalității precum și cercetări proprii dintre care amintim:

· *Ambasada Britanică la București* a acordat Institutului Național de Criminologie asistență financiară, în cadrul unui proiect derulat în perioada octombrie 2003 – martie 2004. Proiectul a vizat în principal, furnizarea unei baze documentare, incluzând lucrări și publicații de specialitate recente, achiziționarea unor echipamente informatice performante precum și finanțarea participării la cel de-al doilea Congres de Criminalitate Informatică, Londra, februarie 2004.

· *Consiliul Europei (seminarii)*

· Criminalitatea informatică în România și Bulgaria, martie 2004;

· Strategii anticorupție, septembrie 2004.

· Strategii împotriva criminalității economice, mai 2005.

· Corupția și democrația, septembrie 2006

· Proiectul Integrat *Răspunsuri la violența cotidiană într-o societate democratică*, iunie 2003 – noiembrie 2004;

· Participarea la elaborarea *Anuarului Statistic European al Criminalității și Justiției Penale, ediția a III-a, 2002-2003.*

· *Societatea Internațională de Criminologie.*

· Institutul Național de Criminologie a organizat, sub auspiciile Societății Internaționale de Criminologie, la București în 28-30 aprilie 2004 cel de-al 67-lea Curs Internațional de Criminologie cu tema „Criminologie și siguranță publică: prevenirea și controlul criminalității într-un stat de drept". A fost pentru prima dată, după mai bine de o jumătate de secol de când Societatea Internațională de Criminologie organizează cursuri de acest fel, când un asemenea eveniment s-a organizat în România de către fostul INC, la numai un an și jumătate de la înființare. Cursul s-a bucurat de prezența a peste douăzeci de personalități de prim rang ale

criminologiei mondiale din Canada, Franța, Germania, Grecia, Elveția, Finlanda, Italia, Portugalia, Ungaria. România a fost reprezentă de oficialități, profesori universitari, magistrați, polițiști, alți specialiști.

De asemenea, cercetătorii fostului Institut Național de Criminologie au fost o prezență activă la numeroase manifestări științifice organizate de Ministerul Justiției, Ministerul Administrației și Internelor, Administrația Națională a Penitenciarelor, ONG-uri (LADO, Centrul de Resurse Juridice, ARDOR etc.) sau la diferite manifestări științifice în străinătate cum ar fi: Consiliul de Cercetări Criminologice din cadrul Consiliului Europei, Rețeaua Internațională a Bibliotecilor din Justiția Penală și Criminologie, Congresul Mondial de Criminologie din 2003, Proiectul integrat „Răspunsuri la violența cotidiană într-o societate democratică" etc.

Proiecte de cercetare

Proiectele de cercetare au fost axate pe câteva direcții principale și anume: corupție, violență, prevenirea criminalității, justiție restaurativă, delincvență juvenilă, victime.

Interne

· Corupția. Cadrul conceptual și normativ
· Percepția fenomenului de corupție în România în perioada de tranziție
· Analiza datelor statistice privind infracțiunile de corupție în perioada 1990-2004
· Analiza criminologică a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea victimei
· Dinamica tipurilor de infracțiuni, pe categorii specifice de minori delincvenți, măsuri educative și pedepse aplicate în perioada octombrie 2003-martie 2004
· Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani. Particularități socio-demografice ale autorilor și victimelor infracțiunii de omor
· Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani. Deținuții și relațiile în mediul carceral. Interviul – studii de caz
· Programe de justiție restaurativă în lumea contemporană (analiză documentară)
· Violența domestică
· Femeia criminal – dimensiuni psiho-sociale
· Interviul – definiție și cadru teoretic. Studii de caz
· Analiza fenomenului violenței în societatea românească (1990-2002)
· Violența în școală
· Percepția și dimensiunile violenței în anumite zone ale capitalei. Studiu pilot: sectorul 2
· Abordare psiho-socială a sinuciderii ca formă a violenței. Analiză documentară.
· Motivația infracțională la persoanele adulte care execută pedepse privative de libertate.
· Prevenirea criminalității. Teorie și practică
· Învățământul superior juridic din România
· Poziția și atribuțiile experților în legislația altor țări. Studiu comparativ
· Studiu de drept comparat privind dreptul procesual penal
· Justiția pentru minori. Studiu de drept comparat
· Percepția publică a fenomenului corupției în România. Analiză comparativă cu rezultatele cercetării din 2004.

În parteneriat internațional

· Dinamica tipurilor de infracțiuni, categorii specifice de minori delincvenți, măsuri educative și pedepse aplicate minorilor în perioada octombrie 2003 – martie 2004, UNICEF.

· Proiectul Integrat Răspunsuri la violența cotidiană într-o societate democratică, iunie 2003 – noiembrie 2004

· Participarea la elaborarea Anuarului Statistic European al Criminalității și Justiției Penale, ediția a III-a, 2005

· Traficul de femei din România în Germania în scopul exploatării sexuale, în colaborare cu UNICRI, Ministerul Justiției, Organizația Internațională pentru Migrație, 2004-2005

· Violența în școală, UNICEF, 2004-2005

· Strategii de prevenire și combatere a fenomenelor de violență la nivelul instituțiilor școlare, 2005 – 2006

· *Proiecte AGIS, Comisia Europeană*

· Admisibilitatea probelor electronice în instanță: lupta împotriva criminalității informatice: 2005-2006. Coordonator Cybex, Spania. Parteneri: Marea Britanie, Spania, Italia

· Factorul Gender în Sistemul Justiției pentru Minori, 2005-2006. Coordonator: Departamentul de Justiție pentru minori, Ministerul Justiției Italia. Parteneri: Italia, Spania, Franța, Germania

· Studiu pilot privind cererea de servicii sexuale în condițiile traficului de persoane, 2006-2007. Coordonator: Italia. Parteneri: Suedia, Olanda

Studiile efectuate s-au regăsit pe site-ul fostului Institut Național de Criminologie, unele dintre ele au fost publicate sub forma de cărți sau articole în reviste de specialitate, altele au fost prezentate la diferite manifestări științifice interne sau internaționale. De asemenea, ele se regăsesc și la Biblioteca Ministerului Justiției.

Le mulțumim tuturor celor care au sprijinit Institutul Național de Criminologie pentru realizările sale în perioada de funcționare.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DESPRE NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII UNUI INSTITUT DE CERCETĂRI CRIMINOLOGICE

Conf. univ. dr. ***Gheorghe MOCUȚA***
Decan al Facultății de Drept Universitatea „Bogdan Vodă" Cluj-Napoca

În primul rând vă mulțumesc pentru invitația adresată de a participa la lucrările Simpozionului Internațional care are drept temă **„Statutul Criminologiei în învățământ şi cercetare"**. Totodată, vă felicit pentru faptul că ați asigurat continuitatea Societății Române de Criminologie şi Criminalistică de-a lungul a 20 de ani.

Pentru această continuitate apreciez în primul rând efortul depus de doamna prof. univ. dr. Rodica Mihaela Stănoiu în calitate de preşedinte, precum şi respectarea trimestrială a apariției **Revistei de Criminologie, de Criminalistică şi de Penologie.**

Arăt de la început că **simt lipsa unui Institut de Cercetare în Criminologie** cu atât mai mult cu cât astăzi în România ca şi în Uniunea Europeană suntem copleşiți de expansiunea fenomenului infracțional, de transnaționalizarea acestuia.

Cine face astăzi o analiză a fenomenului infracțional la nivel global? – Nimeni!

Astăzi mai mult ca oricând ne confruntăm cu o expansiune a acestui fenomen la nivel european cu o participare concretă a infractorilor români care prin experiența lor contribuie la proliferarea acestui fenomen fără ca cineva să preocupe de individualizarea şi neutralizarea acestui fenomen.

Am lucrat 31 de ani ca procuror şi pot să vă spun că dosarele ce conțin cazuri concrete nu îți permit să faci o cercetare criminologică.

Chiar la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție procurorii nu pot face planuri de anvergură, de multe ori activitatea rezumându-se numai la evidențierea unor date statistice, motiv pentru care astăzi procurorul, cel care este conducătorul activității de urmărire penală nu poate acționa după programe propriii bazate pe cercetări fundamentale ci, de multe ori, pe cercetările pe care le realizează alte structuri şi mă refer aici la organele de poliție, garda financiară etc.

Mai mult decât atât, nu avem un Institut de Cercetări Criminologice, însă **în Europa**, în cadrul structurilor specializate şi în special al criminalității organizate **s-au constituit direcții de analiză şi sinteză** care studiază dinamica fenomenului infracțional, creşterea şi descreşterea acestuia, amploarea, întinderea geografică, intensitatea, frecvența, mărimea şi toate acestea puse la dispoziția celor care efectuează activitatea de urmărire penală.

Numai în urma unor cercetări complexe fundamentale poți desfăşura anchete complexe cu rezultate corespunzătoare.

Noi nu avem un Institut de Cercetări Criminologice care să-şi facă simțită prezența, între structurile statului, mai precis care să interacționeze cu aceste structuri.

Astăzi, mai mult ca oricând se impune o cercetare a infracțiunilor săvârşite de cetățeni români în Uniunea Europeană pentru a stabili grupările de infractori răspunzătoare, regiunile geografice din care provin şi nu în ultimul rând de a stabili traseul şi finalitatea sumelor de bani obținuți prin săvârşirea unor infracțiuni.

Eu cred că statul român trebuie să-şi asume eşecul în cazul acestor cetățeni români infractori care acționează în spațiul european şi să accepte că nu a luat toate măsurile în scopul identificării acestor persoane şi a neutralizării activității lor.

De fapt, **activitatea infractorilor români** pe teritoriul Uniunii Europene şi să spunem concret – în spaţiul italian – **a creat o imagine negativă României,** care s-a răsfrânt implicit asupra autorităţilor sale care au fost acuzate de lipsă de fermitate în combaterea acestui fenomen.

Grupările criminale române ce acţionează pe teritoriul Europei care transportă forţă de muncă ilegală exploatând cetăţeni oneşti care doresc să muncească întreţinând astfel migraţia transfrontalieră, reţelele de prostituţie sau cerşetorie atrag atenţia cercetătorilor europeni creând o imagine nefavorabilă României.

Dacă spre exemplu, s-ar evidenţia grupurile de infractori români care desfăşoară activităţi ilegale în spaţiul european s-ar putea ajunge la sumele de bani obţinute ilegal care apoi sunt introduse în economia României fiind disimulate în diferite activităţi comerciale licite, achiziţionarea de proprietăţi şi aşa mai departe.

Aşa cum spălarea banilor apare acolo unde sunt paradisuri fiscale tot aşa **fenomenul infracţional** proliferează atunci cânt autorităţile nu sunt preocupate de cercetarea şi combaterea acestuia.

Trebuie de asemenea să spun că, în România de azi există specialişti la fel de buni ca cei din Europa, specialişti care însă nu sunt valorificaţi.

De asemenea, datorită competiţiei care există între specialiştii tineri şi cei vârstnici cercetarea are de suferit. Noi înţelegem că printr-o colaborare eficientă cunoştinţele ar putea fi transmise reciproc şi prin îmbinarea experienţei vârstnicilor cu entuziasmul tinerilor, rezultatele ar putea fi mult mai bune.

Totodată, credem că astăzi prin specialiştii noştri cercetarea criminologică efectuată organizat şi cu sprijinul statului poate pune la dispoziţia autorităţilor planuri concrete, legând astfel mai mult cercetarea criminologică de cercetarea practică efectuată de organele de urmărire penală.

Mai mult, numai printr-o astfel de cercetare, studiind şi cunoscând activităţile infractorilor, modurile lor de operare se pot concepe **propuneri de lege ferenda eficiente** se pot observa carenţele sistemului legislativ în această materie, ineficienţa unor structuri create şi realizarea altora noi şi în final numai aşa putem adopta măsuri eficiente pentru descurajarea fenomenului infracţional.

Am convingerea că, cercetarea criminologică nu trebuie realizată numai de dragul cercetării, ea trebuie legată de practică şi totodată studierea fenomenului infracţional trebuie să părăsească sălile de curs, seminariile, bibliotecile, conferinţele pe această temă şi **să coboare printre practicieni şi să răspundă necesităţilor practice ale acestora.**

Consider, de asemenea, că un Institut de Cercetări Criminologice ar putea atrage fonduri europene pentru realizarea unor astfel de studii şi aşa cum am mai arătat ar putea contribui la pregătirea magistraţilor şi a tuturor celor care astăzi se confruntă cu combaterea fenomenului infracţional.

În final, mă declar încrezător că împreună vom găsi un catalizator apt să producă o mutaţie în conştiinţa factorilor responsabili şi că prin această cercetare criminologică va renaşte şi va fi repusă în drepturile şi locul pe care-l merită cercetarea ştiinţifică în România.

IN MEMORIAM MARIE-ANDRÉE BERTRAND

Prof. univ. dr. ***Rodica Mihaela STĂNOIU***
Preşedinta Societăţii Române de Criminologie şi Criminalistică

Pe 6 martie 2011 lumea criminologilor a primit cu mare tristeţe, vestea dispariţiei uneia din strălucitele reprezentante ale ştiinţei Criminologiei, *Profesoara Marie-Andrée Bertrand*, unul din fondatorii faimoasei şcoli de criminologie de la Montréal.

În 1968, când am zărit pentru prima dată, în marele amfiteatru al Universităţii din Montréal, cu ocazia deschiderii anului universitar, această femeie strălucitoare, care semăna uluitor cu celebra actriţă franceză Annie Girardot, am sperat, ca în timpul în care mă voi afla acolo, să am şansa să fiu cât mai des în prezenţa ei. A fost una din „istoriile de succes" ale vieţii mele. A devenit tutorele meu şi conducătorul de lucrare pentru Criminologia generală, am legat o prietenie extraordinară care a durat aproape jumătate de secol, a fost alături de Yolanda Eminescu modelul meu feminin de viaţă.

Marie-Andrée Bertrand era o fiică a Québec-ului, născută fiind la Montréal. Titulară a unui master în Criminologie, a continuat studiile de doctorat la Universitatea Berkeley, fiind prima femeie titulară a unui doctorat în criminologie, în 1967. A urcat toate treptele carierei universitare, a format timp de 40 de ani generaţii succesive de criminologi pe care i-a învăţat că disciplina, rigoarea, curajul şi sinceritatea sunt esenţiale pentru a construi o carieră solidă.

Cercetările lui Marie-Andrée Bertrand au urmat trei axe majore: *statutul juridic al femeii în dreptul penal, politica penală în domeniul drogurilor, abordarea critică a teoriilor privind „genul", conştiinţa de clasă şi apartenenţa etnică*. Rezultatele cercetărilor au fost publicate în nenumărate articole în revistele de specialitate şi în monografii de referinţă precum *La femme et le crime* (1979), *Prison pour femmes* (1998), *La criminalité* (2001).

Cariera sa a fost încununată de premii: *premiul Beccaria* în 1962, *premiul Esdras-Minville* în 1995. În 2001 a devenit *Chevalier de l'Ordre de la Pléiade*, iar în 2005 *„Officier national du Québec"*.

„Une étoile est née, et elle ne pâlira jamais dans l'imaginaire des étudiants, chercheurs et militante qu'elle aura aidé ..." a scris Brian Myles în ziarul Le Devoir din 8 martie.

Marie-Andrée Bertrand a vizitat România în 1972.

Pe 11 februarie în acest an am primit o lungă şi emoţionantă scrisoare, însoţită de o carte. Ultimul semn de prietenie din partea celei care a fost declarată de două ori *Femeia Anului în Canada*.

Întâmplarea (oare?) a făcut ca Annie Girardot să părăsească definitiv scena cu o săptămână înainte.

ODIHNEASCĂ-SE ÎN PACE.

PLEDOARIE PENTRU SECURITATEA PERSONALĂ

Florian GHEORGHE – psiholog,
Conferențiar doctor la Universitatea Hyperion din București,

Ultimii ani au amplificat cererea de securitate la nivelul tuturor comunităților umane, fapt cauzat de o criminalitate din ce în ce mai diversificată și de dovezile privind incapacitatea instituțiilor specializate ale statului de a asigura protecția tuturor persoanelor și bunurilor acestora. La acestea se mai adaugă interesul exagerat acordat de mass-media crimelor grave, corupției și abuzurilor de tot felul în fața cărora par să nu existe soluții. Când peste acestea se suprapun și dezastrele naturale repetate, ca în cazul inundațiilor, un sentiment de părăsire cuprinde pe toată lumea. În acest context, oamenii se deschid la cooperare, ascultă experții în domeniu și fac cheltuieli pentru echipamente de protecție, țin în apartament câini lupi sau iau somnifere să poată dormi noaptea, după posibilități ...

Deseori, securitatea oamenilor obișnuiți pare o preocupare conjuncturală a guvernanților sau a aleșilor locali în preajma alegerilor, pentru a evita o eliberare din funcție, după o crimă sau un accident de circulație cu urmări grave. Atunci se vorbește de dreptul fundamental al oamenilor de a trăi într-un mediu liniștit și curat, de importanța creării locurilor de muncă pentru a-i integra pe cei marginalizați sau fără domiciliu stabil.

Faptul că preocupările pentru prevenirea criminalității au apărut în mediul urban nu trebuie să ne surprindă: aici sunt mai vizibile efectele delictelor comise și tot aici cetățenii fac presiuni asupra aleșilor locali și asupra poliției să intervină pentru ca lucrurile să nu scape de sub control. La noi s-a studiat și s-a scris foarte puțin, fapt care întreține ideea că represiunea e singura modalitate de a lupta contra criminalității, că intervențiile în forță sunt suficiente pentru a menține ordinea socială. Abordările retorice nu lipsesc însă din discursul unor înalți funcționari din poliție sau din administrațiile locale. Un program serios de prevenire a criminalității, este precedat de o fază obligatorie în care se evaluează științific starea de lucruri existentă, mijloacele și acțiunile întreprinse deja pentru a-i face față. Acest demers profesional urmărește să fundeze viitoarele intervenții pe un diagnostic corect al complexității fenomenului infracțional ținând cont de particularitățile locale și de nevoile reale de securitate. Desigur, diagnosticul realizat are o valabilitate limitată în timp deoarece realitățile sociale, umane și instituționale sunt într-o permanentă schimbare. Rolul său este de a orienta inițiativele și a întări parteneriatele ad-hoc. De asemenea, publicul are nevoie să știe că programele locale de prevenire desfășurate pe banii săi, au la bază contribuția unor experți care reprezintă mai multe discipline.

Societatea atâtor riscuri implică o ofertă enormă de dispozitive de securitate aflate la tot pasul: camere de supraveghere, bariere, porți de control, grilaje, antifurturi, cartele magnetice, senzori de mișcare, agenți de pază și multe altele. Ca urmare, oamenii se împart în două categorii: cei care își pot cumpăra securitatea (a lor personală, a familiei, a bunurilor) și cei care nu au bani suficienți și așteaptă ca poliția să-i protejeze de prădători. La acestea, trebuie să adăugăm procesul de feudalizare specific marilor orașe: este vorba de zonele cu case aparținând celor bogați, aflate în spații dotate cu ziduri și instalații sofisticate, dispunând de personal special instruit pentru supraveghere și intervenție. Intrarea într-o astfel de zonă se face după un ritual standard cunoscut doar de cei care locuiesc în zonă.

Această situație are consecințe neașteptate la nivelul criminalității, de care ar trebui să țină cont forțele de ordine. Iată despre ce este vorba: când dau lovituri, delincvenții obișnuiți,

respectă trei principii, şi anume, să nu depună un efort prea mare, să evite riscul de a fi prinşi şi să obţină un beneficiu imediat. Ei ştiu că cel mai profitabil este să spargi locuinţa unei persoane bogate dar, urmare a „feudalizării", riscul creşte şi ei procedează altfel. Se duc în cartierele sărace şi cu puţini poliţişti, sparg mai multe case de unde fură valori modeste, dar, în final, beneficiile sunt comparabile cu cele dacă ar fi furat din zona bogată, dar periculoasă pentru libertatea lor. Studiile consacrate acestei realităţi au denumit cartierele lăsate de izbelişte, „zone fuzibile": precum siguranţele de la tabloul electric care se ard, dar salvează aparatura din restul casei, tot aşa, delincvenţii se vor deplasa spre cartierele sărace, lăsându-i pe cei avuţi să trăiască în linişte. E de la sine înţeles că poliţiştii, sub un anumit număr, nu pot face faţă acestui fenomen.

Nu întâmplător, în anii '60, marele criminolog V.V. Stanciu, recomanda crearea unui cod al prevenirii criminalităţii care să funcţioneze paralel cu codul penal. Acesta ar fi trebuit să „împiedice crearea zonelor de deteriorare sau de patologie socială" în care criminalitatea este endemică, aşa cum se găsesc în oraşele suprapopulate. Cu durere mai adăuga faptul că statul lasă omul să ajungă în catastrofă şi abia apoi îşi propune să-l ajute. Desigur, şi V.V. Stanciu a văzut pericolul ca sub lozinca prevenirii criminalităţii să fie afectate libertăţile individuale prin măsuri exagerate de supraveghere şi control. Aşa se întâmplă ori de câte ori când, vreun nou şef al unei secţii de poliţie, impune subordonaţilor săi să coboare în stradă şi să dea dovadă de toleranţă zero: se ajunge astfel la situaţia că poliţiştii hărţuiesc pe toată lumea, iar ostilitatea cetăţenilor faţă de ei creşte. Ce fac delincvenţii? Ei aşteaptă câteva zile până când noii sosiţi în stradă devin pasivi şi nemulţumiţi şi, apoi, trec din nou la delictele obişnuite.

De obicei prevenirea criminalităţii este concepută la nivelul secţiilor de poliţie ca un efort de a merge prin şcoli şi a vorbi elevilor despre consecinţele legale ale comiterii de infracţiuni şi despre soarta unor delincvenţi care de mici au luat-o pe căi greşite. Dacă au fost mulţi elevi la întâlnirea cu poliţiştii, înseamnă că acţiunea a fost un succes. Nu exclud faptul că pot exista unele rezultate pozitive, dar fără urmări notabile. Pentru că a merge la oamenii corecţi şi a le vorbi despre infracţiuni şi asprimea legilor are o rezonanţă limitată. Şi iată de ce: un expert canadian, Maurice Cusson, a demonstrat că ameninţarea cu legea penală se adresează la trei categorii de cetăţeni: celor cinstiţi şi morali, celor care fură de plăcere sau pentru că nu pot face rost de bani altfel şi, în sfârşit, delincvenţilor ocazionali şi celor profesionişti. Ei bine, doar ultimii se tem de lege, doar ei sunt sensibili la creşterea pedepselor în anumite perioade. Dar pe aceştia îi sperie cel mai mult arestarea şi pedepsirea marilor delincvenţi, a celor cu cariere de invidiat şi care au devenit modele de succes pentru cei tineri. Celelalte două categorii de cetăţeni, adică majoritatea populaţiei, sunt indiferenţi faţă de ameninţarea cu legea. Cu alte cuvinte, ar trebui să ne bucurăm când avem mulţi recidivişti în închisori pentru că asta ar însemna că avem o societate sănătoasă care nu produce condiţiile pentru a apărea noi şi noi delincvenţi.

O abordare serioasă a criminalităţii la noi este cerută şi de un aspect trecut cu vederea: costurile sale. Acestea sunt enorme şi generate de pierderi de vieţi omeneşti, de îngrijiri medicale şi psihologice acordate victimelor, de efectele corupţiei şi furturilor de bunuri aparţinând cetăţenilor sau firmelor, de fraudele economice, fiscale şi vamale, de tulburările ordinii publice, de schimbarea obiceiurilor oamenilor determinate de teama de infracţiuni, de comerţul clandestin şi profiturile lumii interlope, de cheltuielile firmelor particulare şi de stat pentru a se proteja, de cheltuielile privind funcţionarea poliţiei, jandarmeriei, parchetelor, tribunalelor şi penitenciarelor. La acestea se mai adaugă şi alte aspecte greu de cuantificat, dar producătoare de pierderi şi mari suferinţe: vieţile distruse ale rudelor victimelor criminalităţii,

reacțiile de răzbunare, neîncrederea ce survine în relațiile sociale, frica permanentă de o nouă agresiune, pierderile turistice și culturale, imaginea defavorabilă în ochii străinilor. Pentru 1996, Anglia menționa un cost al criminalității de 51 de miliarde de lire sterline, iar Canada de 46 de miliarde de dolari, costuri greu de suportat chiar și pentru aceste țări. Ca urmare, abordarea profesională a complexității fenomenului infracțional contemporan impune personal suficient, dotări adecvate, salarii pe măsura riscurilor, dar și un **Institut Național de Criminologie: pe lângă miile de miliarde de lei aduse pagube cetățenilor țării și economiei naționale prin extinderea fenomenului infracțional, costurile determinate de funcționarea instituțiilor reprezentative în acest domeniu ar fi insignifiante. Avem deci nevoie de o dezbatere publică privind dificultățile noastre sociale generatoare de criminalitate.**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MAREA CRIMINALITATE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Aura PREDA
Cerc. şt. gr. III, Institutul de Cercetări Ştiinţifice „Acad. Andrei Rădulescu"

Continuând o tradiţie iniţiată în 2009, Societatea Română de Criminologie şi Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" au organizat o amplă conferinţă intitulată ***Marea criminalitate în contextul globalizării.***

Desfăşurată în data de 16 martie 2012, la sediul Academiei Române, în prezenţa a peste 200 de participanţi, manifestarea a debutat cu prezentarea prof. univ. dr. Mircea Duţu, Director al Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu". În *Cuvântul de deschidere* acesta a subliniat actualitatea şi importanţa tematicii abordate ca unul dintre efectele negative ale mondializării postmoderne prezentând anterior o analiză a consecinţelor globalizării la nivelul dreptului: „un drept uniform, prin armonizare, care aduce şi impune ....aceleaşi soluţii în toate ordinile juridice naţionale". În acest sens ar fi necesară adoptarea unor noi convenţii. Practic, circulaţia cunoştinţelor juridice şi tendinţa globalizării regulilor comerciale asigură o informare rapidă a juriştilor de pretutindeni cu regulile de drept, deciziile judiciare ori ideile doctrinei care generează modificări la nivelul drepturilor naţionale. O altă analiză vizează interesul crescând pentru dreptul penal internaţional, recunoscut din sec. al XVIII-lea, reflectând intensificarea şi diversificarea relaţiilor internaţionale. Ca urmare apare o primă întrebare: *În ce măsură mondializarea crimei reprezintă un fenomen nou sau este doar rezultatul amplificării criminalităţii internaţionale tradiţionale, generat de mondializarea economică, culturală şi socio-politică sau de planetizarea ecologică înseşi*? Toate acestea generează obiective noi pentru cercetarea ştiinţifică: definirea infracţiunii internaţionale, mondiale, transnaţionale sau globale, analiza şi decelarea manifestărilor mondializării crimei, structura criminalităţii transnaţionale, rolul fundamental al organizaţiilor criminale, factorii şi procesele mondializării crimei. În concluzie, demersurile întreprinse la nivel teoretic sunt necesare în elaborarea şi aplicarea politicilor penale şi a reglementărilor juridice ce pot contribui la o mai bună gestionare a efectelor criminalităţii internaţionale. Pe de altă parte, aceste studii implică o interacţiune eficientă a forurilor ştiinţifice cu instituţiile responsabile în materie. Dl. Director Micea Duţu şi-a finalizat prelegerea arătând că astăzi câmpul de investigare oferit criminologiei a devenit imens în faţa provocărilor globalizării.

În debutul *Alocuţiunii* sale dl. Acad. Mugur Isărescu, Guvernatorul Băncii Naţionale a României, a arătat că participarea la o asemenea manifestare ştiinţifică reprezintă o îndatorire, dar şi o provocare prin prisma calităţii de Preşedinte al Secţiei Economice, Juridice şi de Sociologie a Academiei Române. Prezentând cele trei raţiuni obiective pentru care a dorit să intervină la această manifestare a remarcat cele patru prezentări înscrise în program ce vizau criminalitatea financiar-bancară. Preocupările sale de cercetător l-au condus spre descifrarea unor expresii care şi-au modificat sensul în timp, dar care au legături cu criminalitatea: *a-şi da arama pe faţă* şi *mafia*.

Prin prisma domeniului în care îşi desfăşoară activitatea, domnia sa a subliniat faptul că supravegherea bancară, mai ales în Europa, este legată de tematica abordată în cadrul conferinţei. Mai mult, coordonarea supravegherii financiar-bancare este mai avansată decât în alte zone, ceea ce a condus la includerea ţării noastre într-un sistem european complex, consecinţă a faptului că nicio ţară nu-şi mai poate asigura stabilitatea financiară de una singură. În acest sens, specialiştii în criminalitate organizată au evidenţiat ameninţarea pe care o creează la adresa integrităţii autorităţilor publice, a siguranţei şi locurilor de muncă ale cetăţenilor, la

adresa agenților economici aflați în competiție, la adresa corectei alocări a surselor publice. Lacunele în comunicarea dintre autoritățile naționale în contextual liberalizării fluxurilor internaționale de capital oferă oportunități pentru transformarea banilor rezultați din activități criminale în bani curați, prin succesiuni de tranzacții menite să piardă urma acestora. Contracararea fenomenului spălării banilor e un proces complex, iar în acest sens la nivelul Băncii Naționale s-a primit asistență internațională, s-au introdus reglementări în direcția *„trace money"*, s-au implementat sisteme informatice care să detecteze automat și în timp real tranzacții suspecte și s-a înființat chiar o structură: Serviciul de monitorizarea a aplicării sancțiunilor internaționale, de prevenire a spălării banilor și finanțării terorismului internațional. Rezultatele nu au întârziat să apară: *„numărul tranzacțiilor suspecte s-a redus dramatic"*.

O altă responsabilitate majoră a Băncii Naționale este de a proteja monedele românești împotriva contrafacerilor, cu atât mai mult cu cât, de-a lungul timpului, regimul sancționator a devenit mai blând (de la pedeapsa cu moartea și munca silnică în ocne acum două decenii). În acest momentul eforturile sunt îndreptate mai mult spre latura preventivă și pe cea educațională. Concret, România este singura țară din emisfera nordică care a introdus suportul de polimer pentru bancnotele naționale, ca atare falsurile de bancnote românești au devenit din ce în ce mai rare, iar cele care există sunt din ce în ce mai rare și vizibil grosolane. Eforturile continuă în zona educării populației, căci există încă semnale că mulți români pot fi ușor păcăliți.

Exprimându-și satisfacția pentru preocuparea Institutului de Cercetări Juridice de a organiza asemenea manifestări științifice abordând elemente instituționale și procedurale, o tematică actuală și cuprinzătoare a problemelor criminalității care se consumă sau se răsfrâng și asupra societății românești, dl Acad. Mugur Isărescu a invitat la identificarea celor mai bune soluții și a invitat auditoriul să participe la colocviile juridice ale Băncii Naționale.

Expunerea susținută în continuare de către dna prof. univ. dr. Rodica Stănoiu, cercetător științific de onoare al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române s-a intitulat ***Societatea riscului global și marea criminalitate***. În calitate de Președinte al Societății Române de Criminologie și Criminalistică, domnia sa a precizat că demersul științific debutează cu clarificările de ordin conceptual, focalizat pe globalizare, risc, societatea riscului global și marea criminalitate, acesta din urmă, reprezentând o premieră în literatura criminologică, fiindu-i consacrat un spațiu mai larg de analiză. Tentativa de definire pornește de la distincția pe care Max Weber o face între raționalitatea instrumentală și raționalitatea axiologică în construcția dreptului și conchide că faptele antisociale ce se înscriu în sfera acestui concept sunt dintre acelea care prin caracterul lor sistemic, în strânsă legătură cu toate puterile statului pot destabiliza și delegitima sistemul politico-democratic. În continuare, dna prof. univ. dr. a abordat schimbările produse în natura și dinamica criminalității ca rezultat al globalizării, accentul fiind pus pe excluziunea socială și pe nesiguranța cetățeanului, precum și pe modificările apărute ca urmare a schimbărilor geo-politice de la sfârșitul secolului 20 și începutul secolului XXI, determinate de căderea comunismului. În ultima parte a comunicării a analizat aspecte privind unele dintre fenomenele ce intră în sfera marii criminalități – terorismul, corupția, organizațiile de tip mafiot – analiza limitându-se numai la mutațiile intervenite în ultimele două decenii, în structurile de oportunitate, tipologia și actorii globalizați ai criminalității.

În finalul primei părți a manifestării științifice, organizatorii au anunțat susținerea lucrărilor înscrise în program în cele două secțiuni: Criminologie, având ca moderator pe Conf. univ. dr. Gheorghe Florian și Criminologie – Criminalistică, ai cărei moderatori au fost Conf. univ. dr. Emilian Stănișor și Procuror la PICCJ, Lect. univ. dr. Constantin Sima.

Lucrările înscrise în prima secțiune au vizat o paletă largă a marii criminalități, cum ar fi: ***Locul marii criminalități în documentele ONU și ale organismelor europene privind prevenirea criminalității și justiția penală*** **(Dr. Ortansa BREZEANU,** cercetător științific de onoare al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române), ***Bandele infracționale și utopia securității*** **(Florian GHEORGHE,** Conf. univ. dr. – Facultatea de Psihologie, Universitatea Hyperion), ***Construirea unui stat de drept. Statul – captiv în etapa privatizării*** **(Drd. Nicoleta EUCARIE,** Președinte – Autoritatea Națională pentru Cetățenie), ***Modelul mafiot și paradigma complexității – opinii*** **(Corina NAGHI,** Lect. univ. dr. – Universitatea „Andrei Șaguna" Constanța), ***Corupția endemică – cauză principală a subminării democrației din România*** **(Nelu NIȚĂ,** Lect. univ. dr. – Facultatea de Drept, Universitatea „George Bacovia", Bacău), ***Evaziunea fiscală în contextul marii criminalități*** **(Dr. Dorinica IOAN,** Consilier juridic – Autoritatea Națională pentru Cetățenie), ***ROMÂNIA în circuitul global al spălării banilor și al finanțării terorismului prin rețelele informale de transfer de fonduri. Sistemul hawalla*** **(Dr. Remus JURJ – TUDORAN,** Procuror șef birou – Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism – Structura Centrală), ***Introducere în analiza fenomenului infracțional financiar bancar*** **(Dr. Gheorghe MOCUȚA,** Cercetător științific asociat al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române și **Cristian-Sergiu BOGEA,** Expert bancar antifraudă), ***Infracțiunea de spălare a banilor în spațiul european – aspecte juridice și criminologice*** **(Ioana-Celina PAȘCA,** Asist. univ. dr. – Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea de Vest – Timișoara), ***Traficul de ființe umane în scopul prostituției*** **(Drd. Minodora CLIVETI,** Avocat – Baroul Bacău), ***Traficul de persoane – formă de manifestare a criminalității organizate. Cazul României*** **(Drd. Laura ECEDI-STOISAVLEVICI,** Procuror – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – DIICOT – Structura Centrală), ***Agresiunea și violența împotriva copiilor – factor de risc al traficului cu minori*** **(Ștefania-Georgeta UNGUREANU,** Prof. univ. dr. – Academia de Poliție „Al. I. Cuza" și **Mihaela Agata POPESCU,** Lect. univ. dr. – Facultatea de Științe Juridice și Administrative, Universitatea „Dimitrie Cantemir"), ***Copiii – victime ale traficului de persoane*** **(Aura PREDA,** cercetător științific gr. III – Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române, Conf. univ. dr. – Facultatea de Drept și Administrație Publică, București, Universitatea „Spiru Haret"), ***Protecția victimelor traficului de persoane în România*** **(Florentina Olimpia MUȚIU,** Conf. univ. dr. – Facultatea de drept și Științe Administrative, Universitatea de Vest Timișoara), ***Particularități privind implicarea femeilor în traficul de droguri*** **(Ana BĂLAN,** Lect. univ. dr. – Universitatea „Andrei Șaguna", Constanța), ***Aspecte criminologice privind interacțiunea dintre drog și criminalitate*** **(Jenică DRĂGAN,** Conf. univ. dr. – Facultatea de Drept și Administrație Publică, București, Universitatea „Spiru Haret"), ***Traficul și consumul de droguri – o problemă globală*** **(Drd. Tiberiu Viorel POPESCU,** Consilier juridic – „Standard Ideal Consulting"), ***Marea criminalitate și victimele acesteia. Câteva reflecții.*** **(Drd. Carmen Mihaela NECULA,** Consilier juridic – Ministerul Justiției), ***Unele aspecte privind criminalitatea transnațională – import-export de criminalitate – cazul României*** **(Drd. Vasile STOICA,** Consilier juridic SCNCF „CFR"SA – Sucursala Galați), ***Standardele procesului echitabil în materie de procedură penală internațională*** **(Mihaela AGHENIȚEI,** Lect. univ. dr. – Universitatea „Constantin Brâncoveanu" din Pitești, Localitatea: Brăila).

Cea de-a doua secțiune, desfășurată într-o altă locație din incinta Academiei Române, a avut înscrise următoarele comunicări: ***Dinamica marii criminalități în România*** **(Dr. Constantin SIMA,** Procuror – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție,

Constituirea unui grup infracțional organizat în concepția noului Cod penal (**Constantin DUVAC,** Conf. univ. dr. – Facultatea de Drept și Științe Economice, Universitatea „Agora" din Oradea, Cercetător științific asociat al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române), ***Unele considerații privind conceptul de criminalitate organizată*** (**Dr. Ion RISTEA,** Procuror – Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Pitești), ***Descurajarea traficului de persoane prin confiscarea imobilelor și a mijloacelor de transport. Soluții divergente în jurisprudența națională și internațională.*** (**Tiberiu MEDEANU,** Prof. univ. dr. – Universitatea de Vest Timișoara și **Adina SĂLAJEANU,** Consilier juridic – Fundația PRO PRIETENIA Arad), ***Traficul de persoane – propuneri privind un nou mecanism de sancționare*** (**Alexandra Mălina MANEA,** Asist. univ. drd. – Facultatea de Drept, Universitatea „Titu Maiorescu" București), ***Autentificare și biometrie*** (**Gabriel NAGHI,** Conf. univ. dr. – Facultatea de Drept, Universitatea „Andrei Șaguna", Constanța), ***Combaterea criminalității contra Patrimoniului Cultural Național. Recuperarea trecutului*** (**Augustin LAZAR,** Prof. univ. dr. – Universitatea 1 Decembrie 1918, Alba-Iulia, Procuror General Adjunct – Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba-Iulia), ***Recuperarea brățărilor de aur regale dacice de la Sarmizegetusa Regia – o trecere în revistă a problemei (2007-2011)*** susținută de **Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU,** Director General Muzeul Național de Istorie a României, Alba Iulia, București, ***Terorism de stat în România anului 1940 în condițiile globalizării războiului din Europa – uciderea savantului Nicolae IORGA*** (**Dr. Iosif FRIEDMANN-NICOLESCU,** cercetător asociat la Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române), ***Cercetări experimentale referitoare la stabilirea comportamentului amestecului GPL – aer la inițiere cu arc electric*** (**Dorel GRĂDINARU,** General de brigada – Inspectoratul General de Aviație al M.A.I.), ***Armele de foc și aportul geneticii judiciare în lupta împotriva crimei organizate*** (**Adrian Constantin HUBCA,** Expert criminalist – Laboratorul de analize genetice, Institutul Național de Criminalistică, IGPR și **Oana POPESCU,** expert criminalist biolog), ***Criminalitatea informatică fără granițe*** (**Drd. Gabriela CHIRAN,** Notar – B.N.P. Chiran Gabriela și **Cristian Manea CHIRAN,** Șef Serviciu criminalistică – Inspectoratul de Poliție al Județului Argeș), ***Terorismul cibernetic – amenințare la adresa securității*** (**Filofteia REPEZ,** Lect. univ. dr. – Universitatea Națională de Apărare„Carol I"), ***Particularități privind percheziția calculatorului în cazul infracțiunilor informatice*** (**Adrian Cristian MOISE,** Avocat – Baroul Dolj, Asist. univ. dr. – Facultatea de Drept și Administrație Publică, Universitatea „Spiru Haret"), ***Elemente de tactică criminalistică la organizarea surprinderii în flagrant în cazul infracțiunilor contra securității naționale și a actelor de terorism în lumina prevederilor noului Cod de procedura penală.***(**Ioan Doru CRISTESCU,** magistrat pensionar, Timișoara), ***Terorismul în contextul globalizării*** (**Gabriela MATEI,** lect. univ. dr. – Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea Ecologică din București și **Bogdan BUNECI,** asist. univ. drd. – Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea Ecologică din București), ***Privind în abis: terorismul în secolul XXI*** (**Ana-Rodica STĂICULESCU,** Decan, Facultatea de Drept, Științe Administrative și Sociologie, Universitatea „Ovidius", Constanța și **Alina STAN,** Referent – Facultatea de Drept, Științe Administrative și Sociologie, Universitatea „Ovidius", Constanța), ***Unele aspecte privind cooperarea dintre statele Uniunii Europene și combaterea terorismului internațional*** (**Gabriela-Nicoleta CHIHAIA,** Judecător – Judecătoria Galați), ***Unele aspecte privind cooperarea dintre România și Republica Moldova în combaterea criminalității organizate*** (**Dr. Delia MAGHERESCU,** Avocat – Baroul Gorj), ***Combaterea criminalității organizate: extrădare sau mandatul european*** (**Alexandra NISTOR-LUNG,** Absolvent masterat Universitatea Groningen), ***Conceptul de grup infracțional organizat reflectat în***

doctrină şi jurisprudenţă **(Dr. Marius ANDREESCU,** Judecător – Curtea de Apel Piteşti), ***Profilul psiho-criminologic al teroristului. Psihologie şi psihopatologie*** **(Alin LEŞ,** Facultatea de Drept, Ştiinţe sociale şi politice, Specializarea psihologie, Universitatea „Alma Mater", Sibiu), ***Caracteristica fundamentală a acţiunii clanurilor de tip mafiot – omucideri instantanee ce nu exclud un iter criminis*** **(Neculai SPIREA ZAMFIRESCU,** Conf. univ. dr. – Centrul de cercetări Rm. Sărat).

Aşa cum rezultă din titlurile lucrărilor acestea au vizat următoarele fenomene: *terorismul, marea corupţie, spălarea de bani, fraudele complexe, traficul cu toate formele transnaţionale (droguri, persoane, arme, valori culturale etc.), criminalitatea informatică, precum şi alte activităţi ale grupurilor de tip mafiot şi de criminalitate organizată.*

Organizatorii au reuşit să reunească în cadrul lucrărilor punctele de vedere şi experienţa specialiştilor interesaţi de marea criminalitate care şi-au făcut cunoscute rezultatele cercetărilor întreprinse până în prezent. Printre participanţi s-au regăsit reprezentanţi ai sistemului de justiţie penală (judecători, procurori, poliţişti, experţi criminalişti), criminologi, cercetători, cadre universitare, doctoranzi, masteranzi şi studenţi, reprezentanţi ai autorităţilor publice şi ai organizaţiilor neguvernamentale.

Ecoul amplu al acestei manifestări ştiinţifice, mediatizat în presa scrisă şi pe site-uri de specialitate, s-a concretizat în propunerea unor participanţi de a relua acest eveniment anual.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DIMENSIUNEA INFRACȚIONALITĂȚII FINANCIAR BANCARE[1]

Mugur ISĂRESCU
Guvernatorul BNR

Doamnelor şi domnilor,

Vreau să mulțumesc organizatorilor pentru invitația pe care mi-au făcut-o de a participa la această conferință. Ca președinte al Secției de Științe Economice, Juridice şi de Sociologie a Academiei Române am plăcuta îndatorire şi serioasa provocare intelectuală de a asuma şi reprezentarea sferei juridicului din partea Înaltului For.

Privind însă mai atent tematica acestei conferințe, nu am putut să nu recunosc şi o serie de rațiuni obiective ale prezenței mele aici. Pentru a nu intra mai adânc decât mi-aş dori în analiză, aş vedea măcar trei: elementul de globalizare, impactul social semnificativ şi dimensiunea infracționalității financiar-bancare. Pentru confirmare, nu trebuie să privesc mai departe decât în temele ce vor fi susținute de participanții la această conferință – 4 dintre prezentări vor aborda această temă, tot atâtea cât cele dedicate drogurilor sau criminalității informatice.

Şi aş adăuga dimensiunea istorică, care m-a atras dintotdeauna. În activitatea mea de cercetător, lecturile asupra istoriei financiare m-au dus de multe ori către istoria marii criminalități internaționale. Câteva exemple ar fi interesante, iar caracterul anecdotic nu face decât să le confirme acuitatea socială. Astfel, vom observa că elemente ori consecințe ale activității falsificatorilor de bani au fost preluate metaforic în limbaj; cu timpul, sensul primar inițial s-a pierdut, iar sensul figurat a rămas singur şi aparent inexplicabil. Câți dintre dumneavoastră cunosc originile expresiei „a-şi da arama pe față"? Ei bine, dacă în sensul actual ea presupune ceva cu siguranță imoral (cum zicea un clasic în viață „s-a demascat"), sensul originar era cu mult mai grav. El descria situația monedelor de aur falsificate prin aurirea banilor de cupru, monede care prin folosire repetată îşi pierdeau stratul de aur, arătându-şi arama şi deci valoarea mult mai scăzută.

Se pare că traseul invers a fost urmat în cazul apariției unui alt cuvânt cu care dumneavoastră ca specialişti aveți contact frecvent – termenul de „mafia". Se spune că el îşi are o origine absolut onorabilă, patriotică, în secolul XIII, în cursul unei revolte siciliene împotriva ocupanților francezi, în care strigătul de luptă era „Morte Alle Francesi, Italia Anela" – adică moarte francezilor, striga Italia. Iată cum un slogan patriotic a alunecat semantic înspre o *nomina odiosa* ...

Revenind la dimensiunile de fond pe care le menționam, aş face câteva remarci. Globalizarea este o zonă în care băncile centrale, alături de industria bancară, ocupă o poziție de pionierat. Coordonarea instrumentelor de politici monetare, coordonarea sau centralizarea suprastatală a reglementării, coordonarea supravegherii bancare ca probabil prim pas înspre centralizarea acesteia sunt paşi făcuți de Băncile Centrale, respectiv de autoritățile de supraveghere înaintea multor altor domenii de activitate.

Suntem astăzi parte a unui sistem european tot mai complex şi mat integrat, care cuprinde Banca Centrală Europeană şi Sistemul European al Băncilor Centrale, Comitetul European de Risc Sistemic, Autoritatea Bancară Europeană, autorități cu competențe în domeniile asigurărilor ori valorilor mobiliare. Suntem în acelaşi timp parte, la nivel global, a unui dialog şi

[1] Textul poate fi diferit față de prezentarea din timpul evenimentului.

a unei colaborări tot mai intense în domeniul reglementării şi supravegherii instituţiilor financiare.

Impactul economic şi social semnificativ al criminalităţii organizate este de o gravitate care ne impune să îl luăm în considerare în virtutea responsabilităţii noastre de asigurare a stabilităţii financiare. Într-adevăr, specialiştii în criminalitate organizată subliniază ameninţarea pe care aceasta o creează la adresa integrităţii autorităţilor publice, a siguranţei şi locurilor de muncă ale cetăţenilor, la adresa agenţilor economici aflaţi în competiţie, la adresa corectei alocări a resurselor publice.

În ce priveşte dimensiunea criminalităţii financiar-bancare, aici Banca Naţională are responsabilităţi directe, ca reprezentant al autorităţii publice. Activităţile de spălare de bani sunt astăzi pe o poziţie înaltă pe agenda naţională şi internaţională; liberalizarea fluxurilor internaţionale de capital, conjugată cu comunicarea imperfectă între autorităţile naţionale, poate oferi ferestre de oportunitate pentru transformarea banilor rezultaţi din activităţi criminale în bani curaţi, prin succesiuni de tranzacţii menite să piardă identitatea acestora.

BNR a acţionat în această direcţie. Am înfiinţat o structură cu nume complicat, Serviciul de monitorizare a aplicării sancţiunilor internaţionale, prevenire a spălării banilor şi a finanţării terorismului. Am introdus reglementări, am impus băncilor o conduită preventivă în identificarea infracţiunilor financiar-bancare, le-am cerut să instituie reguli interne şi să implementeze sisteme informatice care să detecteze automat în timp real tranzacţiile suspecte. Ca rezultat volumul tranzacţiilor suspecte s-a redus dramatic în ultimii ani, iar România este o ţară de încredere în acest domeniu.

Falsificarea de monedă este, cu atât mai mult, o chestiune care să ne preocupe, cu cât moneda este creaţia noastră, mai mult, monopolul pe care statul ni l-a încredinţat. Protejarea acesteia împotriva contrafacerilor este responsabilitatea noastră directă, iar descurajarea şi prinderea calpuzanilor ne interesează direct. Pedepsele au devenit mai blânde, odată cu trecerea anilor, omenia şi spiritul creştin ne-au determinat, alături de atâţia alţii, să renunţam la pedepsele pe care aceştia le primeau nu mai departe de acum două secole – fie că era pedeapsa cu moartea, fie că era muncă silnică în ocnă, dar faptele continuă să fie considerate extrem de grave şi să angreneze toate instituţiile statului în efortul de prevenire şi combatere.

În ce ne priveşte, am pus accentul pe latura preventivă. Odată cu introducerea suportului de polimer pentru bancnotele româneşti, capacitatea falsificatorilor de a concura cu tehnologia noastră a fost depăşita semnificativ. Falsurile de bancnote româneşti au devenit foarte rare şi realmente grosolane, uşor de identificat pentru oricine. Astfel, am înregistrat în 2010 3,6 falsuri la 1 milion de bancnote în circulaţie, iar în 2011 3,9 falsuri la 1 milion de bancnote în circulaţie, ponderi sensibil mai mici decât, de exemplu, în cazul zonei Euro, unde incidenta a fost în 2010 de 63 de falsuri Ia 1 milion de bancnote. Realizăm însă că este o luptă fără sfârşit, că trebuie să ridicăm standardele permanent şi că vigilenţa noastră trebuie să rămână ridicată.

Desigur, cele câteva lucruri despre care am vorbit astăzi acoperă în mică măsură aria de preocupări a dumneavoastră. Văd Între lucrări abordări ale unor elemente instituţionale şi procedurale, teme legate de traficul de droguri, de traficul de persoane, de evaziunea fiscală, de corupţie, de terorism. Pentru binele societăţii, ar fi de dorit să existe mai puţine asemenea teme. Odată ce ele există şi îşi fac efectele simţite din plin, însă, salut, tot spre binele societăţii, preocuparea dumneavoastră şi vă doresc succes în găsirea celor mai bune soluţii.

MAREA CRIMINALITATE ŞI VICTIMELE ACESTEIA. CÂTEVA REFLECŢII

Drd. Carmen NECULA
Consilier juridic Ministerul Justiţiei

I. Victimele marii criminalităţi

Parafrazând-o pe Micheline Baril, criminolog de origine canadiană, a cărei activitate a fost dedicată în exclusivitate victimelor, reversul marii criminalităţi sunt victimele acestui fenomen, care în contextul actual al globalizării cunoaşte o dezvoltare fără precedent. În zilele noastre, marea criminalitate îmbracă forme tot mai diverse, mergând de la traficul de persoane, de arme şi de droguri până la criminalitatea informatică, fapte de mare corupţie şi acte de terorism. În general, indiferent de forma pe care o îmbracă marea criminalitate se săvârşeşte în mod organizat, ceea ce relevă un grad mai ridicat de periculozitate a autorilor de astfel de acte criminale.

Pentru fiecare categorie a marii criminalităţi, precum traficul de persoane, traficul de droguri, faptele de corupţie sau actele de terorism, există o categorie corespunzătoare de victime. În funcţie de categoria căreia îi aparţin victimele, se poate vorbi despre o specificitate a victimizării. Prejudiciile de ordin material, moral sau fizic ale victimelor terorismului nu sunt aceleaşi cu cele ale victimelor traficului de persoane, de exemplu. Se poate afirma că fiecare formă de mare criminalitate generează propria categorie de victime, cu caracteristici şi nevoi specifice.

Victimologia intră în acţiune atunci când a eşuat prevenirea şi din păcate, odată cu evoluţia rapidă a formelor de criminalitate, acest lucru se întâmplă tot mai des. Deoarece politicile penale nu au reuşit să conducă la eradicarea marii criminalităţi, acestea s-au orientat către drepturile ce trebuie acordate victimelor şi către măsurile de intervenţie ulterioare fenomenului victimizării, ce au ca scop reabilitarea socială, psihologică şi în unele cazuri, fizică, a victimelor.

Graţie eforturilor susţinute ale victimologiei din ultimele decenii, în zilele noastre victimei i-a fost recunoscut şi acordat statutul de victimă de către societate. Recunoaşterea statutului de victimă nu este însă suficientă, dacă nu este urmată de o serie de măsuri în practică. Aceste măsuri sunt organizate în principal la nivelul a două paliere: primul este cel legislativ, iar cel de-al doilea este cel de ordin practic, al măsurilor concrete de sprijinire a victimelor criminalităţii.

Preocupările în domeniu la nivel legislativ se reflectă atât în politicile penale ale statelor, cât şi în demersurile instituţiilor europene şi internaţionale. La rândul lor, aceste măsuri legislative sunt împărţite în măsuri de ordin general, care se regăsesc în legea cadru – codurile de procedură penală şi măsuri de ordin particular, care se regăsesc în legislaţia specială. De altfel, potrivit ideii că victimele fiecărei categorii de acte criminale au o serie de particularităţi, este firesc ca legiuitorul să prevadă o serie de drepturi şi măsuri de protecţie specifice.

II. Aspecte privind protecţia victimelor în legislaţia specială

1. Victimele traficului de persoane

În ultimele decenii, victimei i s-a recunoscut poziţia în cadrul procedurilor penale, iar statutul acesteia a fost consolidat, prin prevederea expresă a drepturilor şi măsurilor de protecţie. Spre exemplificare, victimele traficului de persoane sunt exonerate de răspundere

penală pentru comiterea unor fapte penale în legătură cu infracțiunea pentru care acestea au fost traficate. Astfel, art. 20 alin. (1) din Legea nr. 678/2000 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane instituie o cauză de nepedepsire a persoanei supuse traficului care a săvârșit, ca urmare a exploatării sale, infracțiunea de prostituție, de cerșetorie, de trecere frauduloasă a frontierei unui stat ori de donare de organe sau țesuturi ori celule de origine umană. Tot din preocuparea față de poziția victimei, legiuitorul a prevăzut în mod expres în art. 16 din Legea nr. 678/2001 că nu constituie cauză de înlăturare a răspunderii penale a făptuitorului consimțământul persoanei traficate, prezumând faptul că victima traficului de persoane nu poate exprima un consimțământ valabil.

Tot ca o măsură de protecție a victimei a fost introdusă incriminarea faptei aceluia care folosește serviciile unei persoane despre care beneficiarul știe că este victimă a traficului de persoane sau a traficului de minori. Se urmărește în acest mod prevenirea și combaterea traficului de persoane prin introducerea răspunderii penale a clienților traficului de persoane, potrivit dispozițiilor art. 14^1 din Legea nr. 678/2001. Este de altfel firesc ca fapta persoanei care folosește serviciile altei persoane despre care știe că este traficată să atragă răspunderea penală, deoarece oferta este strâns condiționată de existența cererii. Clienții traficului de persoane sunt la fel de vinovați ca autorii traficului de persoane, iar legiuitorul, pedepsind faptele acestora, urmărește descurajarea cererii de servicii oferite de persoanele traficate.

Dispozițiile procedurale din Legea nr. 678/2001 au în vedere protecția vieții private a victimelor, în funcție de categoriile acestora. Astfel, pentru victimele minori ședințele de judecată nu sunt publice și ascultarea minorului care nu a împlinit 14 ani se face în prezența unuia dintre părinți sau a altui reprezentant legal, fiind obligatorie citarea unui psiholog sau a unui reprezentant al direcției de asistență socială și protecția copilului (art. 24 din Legea nr. 678/2001). În cazul celorlalte victime ale traficului de persoane, instanța poate declara ședința secretă la cererea părții vătămate.

Alături de aceste prevederi, Legea nr. 678/2001 instituie măsuri de protecție și de asistență a victimelor traficului de persoane care se acordă diferențiat, în funcție de criterii precum vârsta, sexul și naționalitatea victimelor traficului de persoane.

Victimele traficului de persoane beneficiază de asistență psihologică, medicală, juridică și socială, având dreptul la recuperare fizică, psihologică și socială. Victimelor li se asigură de asemenea protecția vieții private și a identității. Anumite categorii de victime vulnerabile ale traficului de persoane – cum sunt minorii și femeile – beneficiază de măsuri de asistență și protecție specifice, în raport de poziția și statutul lor.

Aceste măsuri de protecție sunt reglementate în mod diferit, după cum victima este cetățean român sau străin. Astfel, victimele cetățeni români pot fi cazate, la cerere, pentru o perioadă cuprinsă între 10 zile și 3 luni, în centre de asistență și protecție a victimelor, înființate prin lege în 9 județe, centre în care beneficiază de asistență medicală și psihologică, în vederea recuperării.

Cât privește victimele care nu sunt cetățeni români, acestea primesc sprijin din partea autorităților române, în vederea repatrierii. Victimele care nu sunt cetățeni români sunt cazate de asemenea în centre speciale, unde sunt informate despre procedurile judiciare și administrative ce le sunt puse la dispoziție prin lege. Victimele primesc asistență psihologică și medicală și au dreptul la asistență juridică obligatorie. Aceste persoane au la dispoziție o perioadă de 90 de zile pentru a lua o decizie privind cooperarea cu autoritățile competente, în caz afirmativ putând primi un permis de ședere temporară în România.

În scopul favorizării unei mai mari implicări a societății civile în domeniu, legea prevede că asociațiile și fundațiile care desfășoară programe de asistență socială destinate victimelor traficului de persoane pot beneficia de subvenții de la bugetul de stat sau de la bugetele locale.

La nivel internațional, Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, ratificat de România prin Legea nr. 565/2002[1], instituie o serie de măsuri de asistență și protecție ce trebuie acordate victimelor traficului de persoane, cum sunt protecția vieții private și a identității victimelor, dreptul la informare despre stadiul procedurilor penale și administrative, dreptul ca opiniile și poziția victimelor să fie luate în considerare în cursul procedurilor judiciare. Totodată, statele semnatare se obligă să ia măsuri pentru restabilirea psihologică și socială a victimelor, inclusiv prin cooperare cu organismele non-guvernamentale. Pe lângă dreptul la informare și măsurile de asistență, se prevăd asigurarea unui adăpost convenabil, precum și a posibilităților efective de angajare, educație și formare a victimelor. Totodată, se prevăd măsuri privind repatrierea victimelor traficului de persoane, precum și măsuri pentru repararea prejudiciului suportat de către victimă.

Măsurile instituite au în vedere integrarea socială a victimei, proces ce adesea se poate dovedi dificil, prin facilitarea angajării acesteia, a educației și a formării. Aceste măsuri sunt necesare pentru a preveni revictimizarea persoanelor traficate. De multe ori, victimele traficului de persoane ajung în această situație din cauza nivelului de instrucție, nivelului economic sau nivelului de trai precar. Dacă persoanele traficate nu sunt ajutate să se reintegreze social, riscul de a deveni din nou victime este foarte ridicat. Tocmai de aceea, în cazul acestei categorii de victime măsurile de intervenție *post factum* au un rol deosebit în prevenirea revictimizării.

2. Victimele actelor de terorism

O altă categorie de victime a marii criminalități este categoria victimelor actelor de terorism, care în mod evident prezintă o serie de particularități rezultate din specificul actelor de terorism. În multe dintre aceste cazuri, există victime indirecte sau secundare, de exemplu membrii de familie sau apropiații din anturajul victimelor directe, deoarece șansele de supraviețuire ale victimelor unui atac terorist sunt destul de scăzute. Există de asemenea victimele terțiare, care sunt persoanele afectate de un eveniment deosebit de șocant la care au fost martore, cum este cazul personalului medical și al personalului de salvare ce intervin ulterior producerii atacului terorist.

Victimele terorismului au în primul rând nevoie de măsuri specifice, adaptate tipului de eveniment victimizant, cum sunt medicina de intervenție, asistența și consilierea psihologică pe o durată mai mare de timp.

Nu în ultimul rând, trebuie avut în vedere ecoul actelor teroriste la nivelul opiniei publice. Tipul acesta de act criminal duce la creșterea gradului de nesiguranță al întregii comunități afectate, inducându-se adesea o stare de panică. Populația este consternată și de cele mai multe ori, teama provine și din faptul că prevenirea actelor teroriste se poate dovedi mai greu de realizat decât prevenirea altor tipuri de acte criminale.

Atacurile teroriste ilustrează teoria criminologică a reificării victimelor deoarece în timpul acestor atacuri, victimele sunt tratate de către atacatori ca instrumente pentru atingerea propriilor scopuri. Ele sunt dezumanizate, fiind privite ca un mijloc-scop. Prejudiciile în cazul actelor de terorism sunt și ele specifice – actele de terorism cauzează suferințe teribile pentru victimele supraviețuitoare și pentru familiile și apropiații acestora. În plus, atacurile teroriste instaurează un climat de teroare și panică în rândurile comunității afectate. Trebuie de asemenea observat că uneori, anchetele realizate nu au rezultatele scontate, în sensul că autorii nu sunt aduși în fața justiției sau victimele nu obțin despăgubirile adecvate.

[1] Publicată în M. Of. nr. 813 din 8 noiembrie 2002.

O altă latură a acestui fenomen complex al terorismului este aceea a victimizării care poate fi realizată chiar de către forțele de ordine. Având în vedere specificul actelor de terorism și faptul că autorii acestora rămân adesea necunoscuți, forțele de ordine pot acționa de o manieră ce poate fi calificată ca abuzivă, reținând în mod arbitrar persoane pe care le consideră suspecte, de exemplu. Acest mod de a acționa este de altfel rezultatul lipsei de control social al fenomenului, ceea ce duce la reacții de panică în rândul populației și pe cale de consecință, la reacția ce se poate dovedi uneori brutală a autorităților din nevoia de a reprima în mod eficient actele teroriste. Nevoia de combatere a fenomenului nu poate însă justifica comportamentul abuziv al autorităților, care poate crea o nouă categorie de victime în strânsă legătură cu fenomenul terorismului. În numele nevoii crescânde de securitate la nivel mondial, există riscul unor anumite acțiuni de natură să ducă la violarea drepturilor omului (detenții forțate, tortură sau rele tratamente). Lupta împotriva terorismului trebuie dusă prin mijloace legale, nu prin recurgerea la aceleași metode de forță ca grupările teroriste. Pentru a instaura un climat de ordine și legalitate, este evident că singurele mijloace permise și eficiente rămân mijloacele legale. A reacționa la comiterea actelor teroriste în alt mod decât cu mijloacele permise de lege înseamnă, în fapt, a perpetua victimizarea la un alt nivel. Riscurile terorismului sunt numeroase și printre acestea se numără și o formă de victimizare derivată din acest fenomen, care este motivată în mod paradoxal de dorința de a acționa eficient împotriva actelor de terorism și de a oferi o reparație victimelor.

La nivel legislativ, ca o reacție la amenințarea tot mai serioasă a terorismului, ce cunoaște în contextul globalizării o amplificare tot mai îngrijorătoare, victimelor acestui fenomen li s-a recunoscut dreptul la măsuri de protecție, despăgubire și sprijinire, instituite prin Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului, adoptată la Varșovia și ratificată de România prin Legea nr. 411/2006. În preambulul Convenției, statele semnatare declară că având cunoștință de situația precară cu care se confruntă persoanele care suferă din cauza terorismului, ceea ce reprezintă de asemenea o referire la victimele indirecte, reafirmă, în acest context, profunda lor solidaritate cu victimele terorismului și cu familiile acestora. Art. 13 din convenție prevede că fiecare parte adoptă măsurile necesare pentru a proteja și sprijini victimele actelor de terorism comise pe teritoriul propriu. Cu titlu exemplificativ, se prevede că aceste măsuri pot include, printre altele, asistență financiară și despăgubiri pentru victimele terorismului și pentru rudele lor apropiate.

Decizia-cadru 2002/475/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului afirmă în considerentul (8) din preambul că victimele infracțiunilor teroriste sunt vulnerabile și, în consecință, se impun măsuri speciale în privința lor. Această declarație este transpusă în art. 10 al instrumentului, potrivit căruia acțiunea penală nu este condiționată de plângerea prealabilă a persoanei victimă a actelor de terorism sau de declarația acesteia. Totodată, se prevede obligația statelor membre de a lua toate măsurile necesare pentru a garanta un ajutor corespunzător familiei victimei. Decizia-cadru precizează cazurile în care statele membre sunt obligate să își exercite din oficiu competențele privind infracțiunile de terorism pentru ca acestea să fie instrumentate eficient și include măsuri specifice în ceea ce privește protecția și asistența acordate victimelor infracțiunilor de terorism datorită vulnerabilității lor.

3. Victimele traficului de droguri

Victimele traficului de droguri reprezintă o categorie aparte, deoarece de cele mai multe ori nu se poate realiza o demarcație clară între consumatorul de droguri și victima traficului de droguri. În alți termeni, se poate afirma că cel mai adesea consumatorii de droguri sunt victimele traficanților de droguri la scară mare. Potrivit principiului că dacă nu ar exista cererea nu ar exista nici oferta, legea sancționează consumul de droguri, în scopul descurajării

fenomenului de trafic de droguri, dar acest fapt nu exclude calitatea de victimă a consumatorului. În egală măsură, legiuitorul a avut în vedere faptul că persoana care consumă droguri poate ajunge sa comită ulterior şi infracţiuni de trafic de droguri, amplificând fenomenul marii criminalităţi.

Legiuitorul a avut în vedere reunirea celor două calităţi de victimă şi autor al actului criminal, prevăzând în legea speciala – Legea nr. 143/2000 privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri – anumite măsuri de asistenţă specifice pentru persoanele consumatoare de droguri. Prin Legea nr. 522/2004, au fost introduse două noi articole, cu menţiunea că acestea urmează a intra în vigoare la data intrării în vigoare a noului Cod penal.

Astfel, potrivit art. 19^1 alin. (1) – în cazul săvârşirii infracţiunii de consum ilicit de droguri, procurorul dispune în termen de 24 de ore de la începerea urmăririi penale evaluarea consumatorului de către un organism specializat – centru de prevenire, evaluare şi consiliere antidrog, în scopul includerii sale în circuitul integrat de asistenţă a persoanelor consumatoare de droguri. După primirea raportului de evaluare, procurorul poate dispune, cu acordul învinuitului sau inculpatului, includerea acestuia în programul de asistenţă a persoanelor consumatoare de droguri. În cazul includerii în acest program, dacă împotriva învinuitului sau inculpatului s-a dispus măsura arestării preventive, aceasta poate fi revocată sau înlocuită cu o altă măsură preventivă pentru a nu impieta asupra urmării acestui program de către învinuit sau inculpat. În acest mod, se are în vedere asigurarea atât a eficienţei urmăririi penale, cât şi a asistenţei consumatorului de droguri. Prevederea urmăreşte în egală măsură combaterea fenomenului şi asistenţa consumatorului de droguri, tocmai în virtutea dublei sale calităţi: autor de acte criminale ce atrag represiunea statului şi victimă, ce are nevoie de măsuri de asistenţă pentru prevenirea comiterii de noi acte criminale.

Potrivit dispoziţiilor art. 19^2 din Legea nr. 143/2000, dacă inculpatul dă dovezi de îndreptare, respectând protocolul programului integrat de asistenţă a persoanelor consumatoare de droguri, instanţa poate să nu îi aplice nicio pedeapsă sau să amâne aplicarea pedepsei – instituţii introduse prin noul Cod penal. Dacă amână aplicarea pedepsei, instanţa stabileşte în cuprinsul hotărârii data la care urmează să se pronunţe asupra pedepsei, interval de timp care nu poate fi mai mare de 2 ani, corelat cu durata programului integrat de asistenţă a persoanelor consumatoare de droguri. Acest interval de timp constituie perioadă de probă pentru inculpat, instanţa putând renunţa la aplicarea unei pedepse în cazul în care inculpatul a respectat programul de asistenţă. În cazul în care nu respectă programul de asistenţă, instanţa poate dispune încă o dată amânarea aplicării pedepsei sau poate aplica pedeapsa prevăzută de lege. Legiuitorul dă astfel posibilitatea instanţei de a aprecia cu privire la măsurile cele mai eficiente – amânarea aplicării pedepsei cu stabilirea unui termen de încercare pentru a doua oară sau aplicarea pedepsei. Acest drept de opţiune al instanţei are în vedere situaţia specială a consumatorilor de droguri dând astfel eficienţă mai întâi prevenirii repetării actelor criminale, prin restabilirea stării de sănătate şi reintegrarea socială a acestor persoane, urmărindu-se atât represiunea, cât şi prevenirea.

Potrivit art. 27 din lege, consumatorii de droguri pot fi incluşi, cu acordul acestora, în programul integrat de asistenţă a persoanelor consumatoare de droguri. Conţinutul programului psihologic şi social se stabileşte de către centrul de prevenire, evaluare şi consiliere antidrog, pe baza evaluării psihologice şi sociale, şi în concordanţă cu rezultatele examinării medicale. În acest mod, programul este individualizat în funcţie de nevoile concrete ale fiecărui consumator de droguri în parte. Programul terapeutic şi programul psihologic şi social se desfăşoară

integrat, astfel încât consumatorul şi consumatorul dependent să beneficieze de o asistenţă medicală, psihologică şi socială concomitentă şi continuă, potrivit nevoilor sale.

Prin aceste măsuri de asistenţă oferite consumatorilor de droguri, legiuitorul pune accentul asupra ideii ca aceştia sunt în primul rând victime, şi nu infractori, faţă de aceştia trebuind să prevaleze măsurile de asistenţă şi numai în cazul când se refuză această asistenţă să se recurgă la aplicarea sancţiunilor de natură penală.

La nivel european, Strategia Uniunii Europene pe droguri în perioada 2005-2012 subliniază faptul că nevoile specifice ale consumatorilor de droguri necesită intervenţii concertate pentru a se evita consumul de droguri sau pentru a se evita transformarea consumului experimental de droguri în consum regulat, precum şi intervenţii rapide în cazul depistării de modele de comportament de risc. Eficientizarea acestor intervenii se realizează prin implementarea unor programe adecvate de tratament, de reabilitare şi de reintegrare socială, având ca scop scăderea cererii şi în mod corelativ, a ofertei de droguri.

II. Poziţia victimei şi drepturile acesteia în noul Cod de procedură penală

Liniile directoare ale politicii penale actuale cu privire la victimele criminalităţii sunt trasate în principal în noul Cod de procedură penală[2], care aduce o serie de elemente noi. Acestea sunt menite a asigura victimelor un nivel ridicat de protecţie în cursul procedurilor penale, prin instituirea unui sistem de drepturi şi garanţii cu standarde mai ridicate, în acord cu legislaţia internaţională, inclusiv din perspectiva jurisprudenţei CEDO şi a reglementărilor europene în materia drepturilor victimelor.

Un prim element de noutate în raport cu actuala reglementare este reconfigurarea instituţiei părţii vătămate. În noul Cod de procedură penală, partea vătămată este înlocuită de persoana vătămată, ce face parte dintre subiecţii procesuali principali, alături de suspect, cu arătarea drepturilor şi a obligaţiilor specifice, în funcţie de noua ei poziţie procesuală.

Persoana vătămată este definită ca persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală, potrivit art. 79 din noul Cod de procedură penală. Definiţia se apropie de definiţia victimei din perspectivă criminologică şi are în vedere astfel toate tipurile de prejudicii ce pot fi aduse unei persoane prin comiterea unei fapte prevăzute de legea penală împotriva acesteia.

Un alt aspect important este faptul că la art. 81 din noul Cod de procedură penală se enumeră în mod expres şi exhaustiv drepturile persoanei vătămate în cadrul procesului penal: dreptul la informare, dreptul de a propune administrarea de probe de către organele judiciare, dreptul de a ridica excepţii şi de a pune concluzii, dreptul de a formula orice alte cereri ce ţin de soluţionarea laturii penale a cauzei, dreptul de a fi informată, într-un termen rezonabil, cu privire la stadiul urmăririi penale, dreptul de a consulta dosarul, dreptul de a fi audiată, dreptul de a adresa întrebări inculpatului, martorilor şi experţilor, dreptul de a fi asistată de avocat sau reprezentată şi dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege.

Analizând drepturile pe care legea le prevede pentru persoana vătămată, se constată că acestea au în vedere garantarea drepturilor şi consolidarea poziţiei procesuale a persoanei vătămate, atât în cursul urmăririi penale, cât şi în cursul judecăţii, precum şi introducerea unor noi garanţii procesuale necesare pentru buna desfăşurare a procedurilor penale. Ca elemente de noutate, sunt prevăzute expres dreptul la informare al persoanei vătămate, cu două componente – informarea cu privire la drepturile sale procesuale şi informarea cu privire la stadiul procesului, precum şi dreptul de a recurge la mediere, ca modalitate alternativă de soluţionare a conflictului penal, în condiţiile prevăzute de lege.

[2] Legea nr. 135/2010, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010.

Politicile penale moderne promovează medierea din două raţiuni: pe de o parte, se urmăreşte „dejudiciarizarea", acolo unde este posibil, a conflictului de drept penal, cu consecinţele reducerii costurilor presupuse de funcţionarea sistemului de justiţie penală, pe de altă parte se are în vedere evitarea revictimizării secundare, ce poate interveni pe parcursul procedurilor penale..

În acest scop, instituţia medierii este reflectată în noul Cod de procedură penală, dându-i-se efecte juridice depline, corespunzător etapei procesuale în care părţile aleg să utilizeze medierea. În primul rând, medierea este una dintre cauzele care împiedică punerea în mişcare şi exercitarea acţiunii penale, potrivit art. 16 alin. (1) lit. g). În cursul procesului penal, inculpatul, partea civilă şi partea responsabilă civilmente pot alege să încheie un acord de mediere, însă numai cu privire la pretenţiile civile, potrivit art. 23 alin. (1).

În vederea eficientizării acestei instituţii, medierea este prevăzută expres ca o cauză care suspendă urmărirea penală şi judecata, pentru perioada desfăşurării acestei proceduri [art. 312 alin. (3) şi art. 367 alin. (3)].

Noul Cod de procedură penală permite părţilor să utilizeze acest mijloc modern de rezolvare a conflictului de drept penal, creând astfel un sistem de justiţie penală flexibil şi adaptabil nevoilor concrete ale actorilor implicaţi în soluţionarea conflictului de drept penal.

Persoana vătămată care exercită acţiunea civilă în cadrul procesului penal dobândeşte calitatea de parte civilă în procesul penal. Constituirea sa ca parte civilă se poate face până la începerea cercetării judecătoreşti, spre deosebire de actuala reglementare, care stabileşte ca termen limită citirea actului de sesizare a instanţei, legiuitorul instituind un termen mai lung în care persoana vătămată se poate decide să se constituie parte civilă şi îşi poate exprima această opţiune. Este prevăzută totodată obligaţia corelativă a organelor judiciare de a aduce la cunoştinţa persoanei vătămate acest drept (art. 84 din noul Cod de procedură penală).

Protecţia persoanei vătămate, respectiv a părţii civile în cadrul noului Cod de procedură penală se înscrie astfel pe trei paliere: drepturile procesuale şi exercitarea acestora în cursul procesului penal, măsurile de protecţie instituite de lege ce pot fi acordate de organele judiciare persoanei vătămate şi restricţiile ce pot fi impuse inculpatului, în raport cu necesitatea de ocrotire a persoanei vătămate sau a părţii civile.

Din categoria drepturilor procesuale, menţionăm posibilitatea persoanei vătămate de a exercita acţiunea civilă, cu prevederea expresă a exercitării de către procuror a acţiunii civile în numele persoanei vătămate lipsite de capacitate de exerciţiu sau cu capacitate de exerciţiu restrânsă. De asemenea, persoana vătămată are dreptul de a propune organelor judiciare administrarea probelor pe care le consideră necesare în cauză, potrivit art. 99 din noul Cod de procedură penală. În felul acesta, persoana vătămată este implicată în mod direct în soluţionarea propriei sale cauze, având un rol activ în procesul penal.

Persoana vătămată are dreptul de a dispune asupra exercitării acţiunii penale în cazul infracţiunilor pentru care legea prevede că punerea în mişcare a acţiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate [art. 295 alin. (1)].

Ca o componentă a dreptului la reparaţie, se prevede că persoana vătămată are dreptul să primească scuze în mod public de la inculpat, atunci când se dispune renunţarea la urmărirea penală (art. 318), ca o reparaţie morală pentru prejudiciul suferit. Deşi renunţarea la urmărirea penală îşi are raţiunea în faptul că nu există un interes public în urmărirea inculpatului, legiuitorul a avut în vedere necesitatea ca persoana vătămată să obţină o reparaţie, cel puţin morală, din partea acestuia.

Potrivit art. 366 din noul Cod de procedură penală, care reglementează drepturile persoanei vătămate în cursul judecăţii, se prevede în mod expres că aceasta poate fi reprezentată

prin avocat, dacă nu doreşte să se prezinte personal în faţa instanţei. Această dispoziţie are în vedere evitarea revictimizării la care poate fi expusă persoana vătămată prin prezentarea sa în faţa instanţei şi participarea la audierea inculpatului. De asemenea, partea vătămată poate formula cereri, ridica excepţii şi pune concluzii în ceea ce priveşte latura penală a cauzei, asigurându-i-se astfel deplina posibilitate de a-şi exercita drepturile procesuale, prin directa sa implicare în soluţionarea cauzei.

În ceea ce priveşte măsurile de protecţie ce pot fi dispuse faţă de persoana vătămată, noul Cod de procedură penală prevede în mod expres în art. 113 că în anumite condiţii, persoana vătămată sau partea civilă pot beneficia de măsurile de protecţie acordate de lege pentru persoanele ce au calitatea de martor ameninţat sau de martor vulnerabil. Astfel, atunci când sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de lege referitoare la statutul de martor ameninţat sau vulnerabil ori pentru protecţia vieţii private sau a demnităţii, organul de urmărire penală poate dispune faţă de persoana vătămată ori faţă de partea civilă măsurile de protecţie prevăzute pentru martorii ameninţaţi sau martorii vulnerabili.

Aceste prevederi instituie un nivel ridicat de protecţie pentru victimă, în ambele ipostaze în care ea poate participa la procesul penal, ca persoană vătămată sau ca parte civilă. În cursul urmăririi penale, procurorul poate dispune aplicarea uneia sau mai multor măsuri de protecţie faţă de persoana vătămată, după cum urmează: supravegherea şi paza locuinţei sau asigurarea unei locuinţe temporare, însoţirea şi asigurarea protecţiei în cursul deplasărilor, protecţia datelor de identitate, prin acordarea unui pseudonim, audierea părţii vătămate fără a fi prezentă, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea şi imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente. Măsurile de protecţie se pot menţine pe tot parcursul procesului penal, dacă starea de pericol nu a dispărut.

În plus faţă de aceste măsuri, în cursul judecăţii, se poate dispune nepublicitatea şedinţei de judecată pe durata ascultării persoanei protejate. Lipsa de publicitate a şedinţei de judecată asigură protecţia vieţii private a persoanei vătămate, dar şi protecţia sa faţă de eventuale presiuni, represalii sau încercări de intimidare ce pot decurge din audierea sa publică.

Un alt aspect de noutate ce vizează protecţia persoanei vătămate este menţiunea expresă că organul judiciar îi aduce la cunoştinţă faptul că, în cazul în care inculpatul va fi privat de libertate sau condamnat la o pedeapsă privativă de libertate, persoana vătămată poate cere să fie informată cu privire la punerea acestuia în libertate în orice mod. Această prevedere urmăreşte avertizarea persoanei vătămate despre punerea în libertate a făptuitorului, în scopul de a-şi lua măsurile de precauţie necesare sau pentru ca aceasta să nu fie surprinsă de punerea în libertate a acestuia. Dispoziţia are în vedere faptul că procesul penal nu se încheie odată cu condamnarea inculpatului, ci continuă şi în faza de executare a pedepsei, iar persoana vătămată are dreptul la informare inclusiv în această fază.

Tot în scopul protejării persoanei vătămate, noul Cod de procedură penală prevede că procurorul poate autoriza în caz de urgenţă, măsuri de supraveghere tehnică pentru cel mult 48 de ore, dacă obţinerea mandatului de la judecătorul de drepturi şi libertăţi ar pune în pericol siguranţa persoanei vătămate sau membrilor familiilor acesteia.

Dispoziţii referitoare la protecţia persoanei vătămate se regăsesc şi în faza judecăţii, cu privire la publicitatea şedinţei de judecată. Instanţa de judecată poate declara şedinţa nepublică, la cererea persoanei vătămate, dacă o audiere în public ar pune în pericol confidenţialitatea unor informaţii care vizează persoana vătămată.

O nouă dispoziţie din noul Cod de procedură penală vizează posibilitatea ca pe durata judecăţii, instanţa să interzică publicarea şi difuzarea, prin mijloace scrise sau audiovizuale, de texte, desene, fotografii sau imagini de natură a dezvălui identitatea persoanei vătămate, dacă

judecarea în şedinţă publică ar putea aduce atingere unor interese de stat, moralei, demnităţii sau vieţii intime a unei persoane, intereselor minorilor sau ale justiţiei [art. 352 alin. (9)].

Cât priveşte restricţiile ce pot fi impuse inculpatului, în raport cu necesitatea de ocrotire a persoanei vătămate sau a părţii civile, noul Cod de procedură penală prevede că dacă se dispune măsura preventivă a controlului judiciar faţă de inculpat, printre obligaţiile ce pot fi impuse acestuia de către organul judiciar, se numără şi obligaţia de a nu se apropia de persoana vătămată sau de membrii familiei acesteia şi de a nu comunica, direct sau indirect, pe orice cale, cu persoanele prevăzute mai sus.

Obligaţia de a nu comunica cu persoana vătămată sau cu membrii de familie ai acesteia se regăseşte şi printre obligaţiile inculpatului împotriva căruia s-a dispus măsura preventivă a arestului la domiciliu.

Printre cazurile în care se poate dispune măsura arestării preventive, se regăseşte şi acela în care inculpatul exercită presiuni asupra persoanei vătămate sau încearcă să realizeze o înţelegere frauduloasă cu aceasta (art. 223). Acest caz are în vedere de asemenea protejarea persoanei vătămate de exercitarea de presiuni asupra ei de către făptuitor, precum şi evitarea posibilităţii de a contacta persoana vătămată pentru a o determina să realizeze o înţelegere frauduloasă ce poate avea ca rezultat sustragerea făptuitorului de la tragerea la răspundere penală.

III. Transpunerea în practică a măsurilor de protecţie şi a drepturilor recunoscute victimelor în plan legislativ

Din analiza legislaţiei actuale şi viitoare în domeniu rezultă că din acest punct de vedere, avem un cadru legislativ modern, în acord cu evoluţia legislativă la nivel european şi internaţional. Măsurile legislative nu sunt însă suficiente dacă nu sunt urmate de o corectă transpunere în practică, în sprijinul victimelor marii criminalităţi.

Principala responsabilitate pentru sprijinirea victimelor actelor criminale, atunci când măsurile de prevenire au eşuat, îi revine fără îndoială societăţii, prin intermediul statului şi respectiv, al organizaţiilor non-guvernamentale. De exemplu, statul, prin organele sale, are datoria de a evita posibila revictimizare din cursul procedurilor penale. Tot statul trebuie să aloce fonduri în vederea susţinerii programelor de asistenţă, a măsurilor de reabilitare a victimelor, a funcţionării centrelor şi adăposturilor pentru victime. Desigur, aceste acţiuni pot fi susţinute şi de către societatea civilă, prin organisme neguvernamentale înfiinţate în acest scop.

Practica judiciară este de asemenea importantă. În acest sens, în mass-media a apărut recent o ştire potrivit căreia o instanţă suceveană, soluţionând o cauză de trafic de persoane, i-a condamnat pe cei doi traficanţi de persoane la acordarea de despăgubiri în cuantum de 10 000 de EURO victimei minore pe care o traficaseră în Grecia. Soluţia pronunţată de către instanţă a avut în vedere nu doar aplicarea unei pedepse cu închisoarea pentru traficanţii de persoane, ci şi reparaţia cuvenită victimei din partea acestora pentru prejudiciile suferite. Soluţia transpune astfel în practică principiul reparaţiei pentru prejudiciile de ordin fizic şi moral suferite de victimă. Hotărârea instanţei în această speţă confirmă astfel ideea că drepturile victimelor nu rămân la nivel declarativ, ci sunt aplicate în practică.

SOCIETATEA RISCULUI GLOBAL ŞI MAREA CRIMINALITATE

Prof. univ. dr. ***Rodica Mihaela STĂNOIU***[1]
Preşedinta Societăţii Române de Criminologie şi Criminalistică

1. Tema pe care ne propunem s-o examinam impune, fie şi foarte succint, unele clarificări de ordin conceptual. Avem în vedere, pe de o parte, precizarea unor concepte cu care înţelegem să operăm, concepte deja definite în literatura de specialitate, iar pe de alta parte, propunerea unor definiţii proprii.

Am ales din vastul aparat conceptual pe care problematica globalizării îl vehiculează, ca făcând parte din prima categorie, conceptele de globalizare, de risc şi de societatea riscului global.

Pentru cea de-a doua categorie, ne concentram, în cadrul prezentei comunicări asupra conceptului de mare criminalitate.

Globalizarea. Reputatul sociolog Ulrich Beck, referindu-se la globalizare arată că este cuvântul cel mai des folosit şi abuzat, dar şi cel mai rar definit, şi, probabil, cel mai neînţeles, nebulos şi spectaculos din punct de vedere politic[2].

În acelaşi sens, Johannes Varwick consideră că globalizarea a devenit un termen la modă, folosit de ceva timp în dezbaterile politice, ştiinţifice şi mass-media în mod inflaţionist şi care este privit pe de o parte, ca o ameninţare, iar pe de altă parte ca o oportunitate[3].

Fiind un concept complex, autorii care se aventurează totuşi să-l definească se diferenţiază, mai ales, datorită perspectivelor din care îl abordează.

Astfel, din perspectiva istorica Elmar Alvater şi Birgit Mankopf definesc globalizarea ca acel proces de depăşire a graniţelor apărute în cursul istoriei, sinonim deci cu procesul de eroziune a conceptului de suveranitate a statelor naţionale[4]; din perspectivă economică globalizarea ar reprezenta o distanţare, o *„detaşare"* a economiei de piaţă faţă de normele morale şi legăturile instituţionalizate dintre societăţi[5]. În acelaşi sens, Peter Martin şi Harald Schuman consideră globalizarea ca pe o *„descătuşare a pieţei mondiale şi slăbirea puterii economice a statului"*[6].

Una dintre cele mai extinse definiţii aparţine lui Anthony Giddens care socoteşte că globalizarea reprezintă intensificarea relaţiilor sociale de pretutindeni, prin care locuri aflate la mare distanţă unele de altele ajung să se interconecteze, astfel, încât evenimente dintr-un loc să fie marcate de procese care se petrec într-un alt loc, aflat la mulţi kilometri distanţă şi viceversa[7].

Controversa dacă globalizarea este o realitate economică sau mai degrabă politică şi doar motorul acesteia este unul economic, interesează mai puţin în acest context, nu putem însă să omitem analiza extrem de interesantă făcută de grupul Ion Bujor în care se afirmă că

---

[1] Cercetător ştiinţific onorific la Institutul de Cercetări Juridice „Academia Andrei Rădulescu – Academia Română; Profesor asociat la Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir".

[2] U. Beck, *What is Globalization*, Cambridge Polity Press, 1999, p. 5 şi urm.

[3] Y. Varwick, M. Waters, *Globalization Ideas*, 2001, p. 3 şi urm.

[4] E. Alvater, Birgit Mankopf, *The Limits of Globalization,* 1996.

[5] E. Alvater, Birgit Mankof, *Idem.*

[6] P. Martin, H. Schuman, *Capcana globalizării. Atac la democraţie şi bunăstare*, Ed. Economică, Bucureşti, 1999.

[7] A. Giddens, *Sociology*, Cambridge, Polity Press, 1991, p. 7 şi urm.

„globalizarea reprezintă o evoluție politică generală și concomitentă, în primul rând pentru că, în ultimul secol de gândire economică și politică, ramuri largi ale științei economice au fost acaparate de politic care deține și decizia, zguduirea lumii politice fiind cea care a permis apariția tuturor fenomenelor considerate ca semn ale globalizării – Al Doilea Război Mondial, războiul rece și căderea comunismului; este generală pentru că nimeni nu scapă de această evoluție, țările care nu participă la procesele globale fiind nevoite să se raporteze la ele; este concomitentă, pentru că are loc indiferent de o serie de factori temporali, afectând statele indiferent de stadiul lor de dezvoltare"[8].

Reiese din cele ce precedă că nu există o definiție a globalizării într-o formă universal acceptabilă. Globalizarea poate fi astfel un fenomen, o ideologie, o strategie, sau toate la un loc[9].

Riscul. Același Ulrich Beck redefinește riscul ca *„o abordare modernă a prevederii și a controlului consecințelor viitoare ale acțiunilor umane"*, subliniind că societățile industriale sunt cele care au generat riscuri pe care nu le-au mai putut controla. Remarcând că toate societățile, toate popoarele și toate epocile s-au confruntat cu riscuri majore, Beck se întreabă ce anume impune și justifică astăzi o redefinire a conceptului? Răspasul său pe care îl socotim pe deplin întemeiat este că astăzi, spre deosebire de trecut, prin deciziile noastre producem mult mai rapid consecințe globale care contrazic până și limbajul instituționalizat cu care ne-am obișnuit precum și promisiunile autoritarilor în cazul unor catastrofe sau crize puternic vizualizate pe toată planeta[10]. Conceptul de risc a alterat dramatic percepția noastră asupra timpului, care ni se înfățișează astăzi mai degrabă ca un timp de *„realitate virtuală"* – arată în continuare Beck[11].

Societatea riscului global, așa cum personal am tradus titlul cărții lui U. Beck *„World Risk Society"*, lansată la sfârșitul secolului 20[12], căruia i se alătură, deși perspectiva de abordare nu este identică, Mark Danielli, reprezintă o analiză fascinantă asupra multiplelor conexiuni dintre globalizare, individualizare, excluziunea socială, revoluția de Gen și riscurile globale.

Beck opune *„realismul naiv"* al anilor '70 din secolul trecut, pe care se baza raportul Clubului de la Roma referitoare la **Limits of the Growth** și care îndemnând cititorul la *„doing nothing and demanding too much"* îl aruncă în capcana riscului, cu *„realismul reflexiv"* și *„constructivismul naiv"* al școlii germane. Reprezentanții acestei noi tendințe – arată Beck – refuză să fie consumați de nesiguranța care a fragmentat bazele cunoașterii civilizației și a distrus structurile tradiționale[13].

Reluând ideea necesității redefinirii conceptelor, Beck se întreba ce au în comun evenimente precum amenințarea de la Cernobîl, și adăugam noi astăzi și pe cea de la Fukushima, catastrofele mediului înconjurător, unele aspecte ale ingineriei genetice, crizele economice sau atentatele teroriste? Cum trebuie sa fie construite conceptele și simbolurile – continuă Beck – în scopul de a oferi un singur și neschimbător mesaj pentru viitorii zece mii de ani, într-o lume care mărește continuu diferența între limbajul riscurilor calculate în care noi

---

[8] http://www.afladespre.ro/globalizare.

[9] Wikipedia.

[10] U. Beck, *The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society,* alocuțiune prezentată în fața Dumei în noiembrie 2001, versiunea în engleză realizată de Elena Macini p. 2, *http://logosonline.home.igc.org/beck.htm.*

[11] U. Beck, *op. cit.*

[12] U. Beck, *Riskogeselischaft-Auf dem Weg in eine ander moderne,* 1986, ediția consultată *World Risk Society,* Cambridge Polity Press, 1998; vezi și U. Beck, *Risk Society Towards a new modernity,* London, Sage, 1992.

[13] U. Beck, *The Silence ..., op. cit.*

gândim şi acţionam şi lumea incertitudinilor necalculate pe care o creăm cu aceeaşi viteză cu care dezvoltăm noile tehnologii[14]?

Prin deciziile din trecut privind energia nucleară şi cele contemporane privind genetica umană, nanotehnologia, informatica etc. **noi** – continua Beck – producem consecinţe nepredictibile şi necontrolabile care prejudiciază viaţa pe pământ[15]. **Aceasta este Societatea riscului global.**

Sintetizând, Beck identifică mai multe straturi de riscuri în Societatea riscului global[16]: crizele ecologice, crizele economiei globale şi atentatele teroriste. După opinia noastră acestea ar fi: crizele ecologice, crizele economiei globale ale economiei sau/şi finanţelor şi marea criminalitate.

Într-o exprimare deosebit de plastică, Roland Robertson arată că globalizarea duce la micşorarea lumii[17]. În acest sens se vorbeşte de *„satul global"* care semnifică o mai mare apropiere între diferitele părţi ale lumii odată cu creşterea posibilităţilor de schimburi rapide între cetăţenii lumii şi crearea civilizaţiei globale[18]. Aceasta reprezintă viziunea optimistă asupra globalizării. Societatea riscului global reprezintă viziunea pesimistă.

Marea criminalitate. Criminologia nu întârzie să recepţioneze şi să incorporeze aceste dezbateri din lumea ştiinţifică contemporană, adăugând noi interogaţii şi noi răspunsuri.

Globalizarea aduce în primul rând schimbări de paradigmă în abordarea fenomenului criminalităţii. Pe drept cuvânt prof. Eugenio Raul Zaffaroni susţine că *„globalizarea a înmormântat definitiv vechea paradigmă a simplismului etiologic"*[19].

Astfel, după o lungă perioadă de dominaţie a criminologiei etiologice concentrate îndeosebi pe găsirea unor răspunsuri la întrebarea *„de ce săvârşesc oamenii crime"*, după perioada criminologiei dinamice care adaugă întrebarea *„care sunt mecanismele trecerii la act"*, trecând prin perioada criminologiei reacţiei sociale care lansează interogaţii cu privire la *„procesele de etichetare"*, explozia epistemiologică a criminologiei post moderne a adus în prin plan paradigma actorilor sociali, interesându-ne în cadrul acestei expuneri *„actorii globali ai criminalităţii"*.

La începutul Mileniului 3 Congresul Mondial al Societăţii Internaţionale de Criminologie (august 2003) de la Rio de Janeiro (Brazilia) a dat un impuls puternic dezbaterilor privind relaţia între globalizare şi criminalitate, iar tema Congresului mondial de criminologie (august 2011) de la Kobe (Japonia) destinat relaţiei între criza economico-financiară şi criminalitate vorbeşte de la sine.

Cercetările în criminologie sunt interesate în deosebi de două dintre problemele majore pe care globalizarea le antrenează: **excluziunea socială şi insecuritatea indivizilor.**

Literatura de specialitate[20] analizează pe larg fenomenul de înlocuire a relaţiei exploatator-exploatat cu relaţia inclus-exclus, referindu-se cu precădere la modelul latino-american în care raportul este în unele ţări de 20% incluşi şi 80% excluşi, primii, bogaţii formând adevărate ghetouri fortificate şi bine apărate. Cât priveşte pe excluşi, aceştia, spre deosebire de exploataţi nu mai sunt necesari sistemului. Ei devin *„descartables"*, aşadar,

---

[14] *Ibidem.*

[15] *Ibidem.*

[16] Beck identifică în acest sens trei straturi, *op. cit.*

[17] R. Roberston, *Globalization. Social Theory and Global Culture*, London, Saga 1992, p. 8 şi urm.

[18] Marshall Meluhan, *Galaxia Gutemberg – Omul şi era tiparului*, Ed. Politică, Bucureşti, 1975.

[19] *La politica criminal latino-americana de Cara a la Globalizacion,* in Annales Internationales de Criminologie, vol. 41-1/2, 2003, p. 96 şi urm.

[20] E.R. Zafaroni, *op. cit.*, p. 95.

disponibilizații de care nimeni nu mai are nevoie. Foarte grav este că în cadrul acestui model, dar nu numai, nu există practic spațiu nici pentru clasa de mijloc.

Fără îndoială, că Societatea riscului global se manifestă în deosebi în țările sărace sau în tranziție, unde obiectivele generoase ale globalizării, integrarea și omogenizarea au fost treptat compromise, datorită unui complex social și economic dominat încă de inegalități[21]. Ultimele evenimente ne arată însă că nici țările dezvoltate nu reușesc să evite aceste consecințe negative ale globalizării, actuala criză economico-financiară lovind în primul rând în clasa de mijloc.

Sentimentul de nesiguranță al populației reprezintă rezultatul unor politici publice incapabile de a identifica sau aplica strategii eficiente, care să asigure liniștea în comunitate. De altfel, acest aspect nu reprezintă decât o latură a unui proces mult mai larg și mai periculos de slăbire a statului. Globalizarea pieților economice și financiare face ca statul să nu mai gestioneze, să nu mai reglementeze și să nu mai decidă în domenii vitale[22]. Celebrul criminolog canadian prof. Denis Szabo conchide în acest sens arătând că atunci când între principiile de bună guvernare și realitate se naște o prăpastie, aceasta induce oamenilor *„resemnare, cinism și eventual crimă"*[23].

Așadar, ce înțelegem prin **Marea criminalitate**?

Precizam de la început că deși în tentativa noastră de a-l defini pornim în primul rând de la unele teze aparținând filozofiei dreptului, acesta nu este un concept juridic, ci aparține, în primul rând criminologiei și în mare măsură politicii penale.

Avem în vedere, așadar, distincția pe care Max Weber o face între raționalitatea instrumentală și raționalitatea axiologică în construcția dreptului[24]. Prima pune în lumină faptul că anumite judecăți de valoare se fundamentează mai ales pe consecințele pe care o stare de lucruri (o realitate) le antrenează, în timp ce raționalitatea axiologică se fundamentează pe adecvarea sau nonadecvarea unei stări de lucruri la anumite principii fundamentale care guvernează existența umană[25]. Extragem de aici prima concluzie cu privire la elementele definitorii ale marii criminalități și anume că faptele ce intră în sfera acestui concept sunt dintre acelea care aduc o gravă atingere principiilor fundamentale ale organizării sociale. Incriminarea acestor fapte se fundamentează așadar, pe o judecată axiologică. Prin caracterul lor sistemic, atingând toate puterile statului, astfel de crime minează democrația în profunzime, destabilizând și delegitimând sistemul politic[26].

În al doilea rând, avem în vedere schimbările pe care globalizarea le-a adus în peisajul juridic. Așa cum subliniază pe drept cuvânt prof. Mireille Delmas-Marty, teritoriul nu mai reprezintă un sanctuar iar suveranitatea este din ce în ce mai partajată; asistăm la o evoluție în sensul unei extensii geografice și topografice, a unei organizări globale și topologice, a unor mutații spectaculoase de la criminalul pe cont propriu, mai degrabă amator, la criminalul profesionist de tipul *„antreprenor"*[27], denumire tot mai des utilizată în criminologie pentru a desemna *„actorii globali ai criminalității"*.

---

[21] Vezi pe larg Edmundo Oliveira, *Globalization and Crime, The Transnational Network of drug Trafficking in the Amazon Region,* Upsit Publications, Orlando-Florida, 2010.

[22] Vezi pe larg M. Delmas-Marty, *Le droit penal comme ethique de la mondialisation,* in Annales Internationales de Criminologie, vol. 41-1/2, 2003, p. 34.

[23] D. Szabo, *La corruption: Aspects socio-culturels et etudes compares des strategies de prevention et repression,* in Annale Internationales de Criminologie, vol. 31-1/2, 2001, p. 3.

[24] Vezi pe larg D. Szabo, *op. cit.,* p. 32 și urm; R. Boudon, *Penser la relation entr le droit et les moeurs,* in Avenir du droit, PUF, Dalloz, Paris, 1999.

[25] *Ibidem.*

[26] D. Szabo, *op. cit.*, p. 41.

[27] Mireille Delmas-Marty, *op. cit.*, p. 32; D. Szabo, *op. cit.*, p. 39 și urm.

Definirea marii criminalități presupune în sfârşit, o delimitare de alte fenomene cu care se aseamănă, uneori până la confuzie, dar din perspectiva din care o analizăm se diferențiază în mod evident. Avem în vedere în deosebi criminalitatea transnațională, criminalitatea organizată şi organizațiile criminale de tip mafiot, marea corupție, terorismul. Surprinzător este faptul că toate aceste fenomene care, în anumite condiții reprezintă elemente componente ale marii criminalități nu sunt încă definite din perspectiva dreptului penal, fie definițiile sunt ambigue, confuze, lipsite de rigoare ştiințifică.

Aceste forme de criminalitate se înscriu în conceptul de mare criminalitate numai în măsura în care, prin consecințele lor, aduc o gravă atingere principiilor după care funcționează un stat de drept democratic. În acest sens, cu titlul de exemplu, criminalitatea transnațională capătă conotația de mare criminalitate numai în măsura în care faptele comise pervertesc funcționarea instituțiilor democratice, deligitimează statul, slăbesc morala publică şi simțul civic al unei societăți. Aşadar nu consecințele de ordin material constituie criteriul esențial (el reprezintă numai unul dintre acestea), ci efectele pe care atare fapte le produc asupra bunei guvernări a unui stat democratic. Ca să ne oprim din nou la un exemplu, faptele de corupție comise de către magistrați, oricât de redus din punct de vedere statistic ar fi numărul acestora şi oricât de nesemnificative ar fi consecințele de ordin material, se înscriu în conceptul de mare criminalitate, întrucât contribuie la decredibilizarea puterii judecătoreşti în ansamblul ei.

Conceptul de mare criminalitate reprezintă, prin urmare, un concept de tip *„umbrelă"*, care acoperă toate acele infracțiuni care, într-un plan mai general reprezintă o reală amenințare pentru realizarea unor reforme în domeniul economiei, finanțelor, poliției, justiției, constituind, prin formele de manifestare concretă, un obstacol pentru stabilitatea, prosperitatea şi funcționarea normală a unui regim democratic.

Aşa cum arătam, conceptul de mare criminalitate nu este un concept juridic, ci unul criminologic, pe care îl propunem analizei specialiştilor în speranța că noi precizări dar şi eventuale critici nu vor întârzia să apară.

2. Sfârşitul secolului 20 şi debutul secolului 21 se caracterizează printr-o creştere a criminalității, dar mai ales prin globalizarea acesteia. Specialiştii în Criminologie nu întârzie să afirme că *„marea problemă a politicii penale a noului secol constă în efortul de a stăpâni forțele criminale care slăbesc funcționarea regimurilor democratice şi le condamnă la dispariție"*[28].

Tot în această perioadă se înregistrează însă şi o puternică conştientizare a gravității acestui fenomen, atât din partea societății civile şi a mass-media cât şi din partea unor reprezentanți de frunte ai puterii judecătoreşti. Readuc astfel în atenție Apelul de la Geneva din 1996, socotit pe drept cuvânt ca un strigat de revoltă şi un semnal de alarmă venit din partea unui grup de înalți magistrați din Europa adresat opiniei publice şi decidenților politici, în care denunță *„un pericol, o gangrenă a democrației pe care o reprezintă criminalitatea, dar şi ipocrizia acelei Europe promptă în a-şi afirma valorile dar organizând cu eficiență şi perfidie ocolirea acestora"*[29].

Alături de alți cercetători în domeniul ştiințelor penale şi nu numai ne punem firesc întrebarea *de ce atunci?*

Literatura de specialitate ne oferă mai multe piste de analiză.

Dintre acestea ne-am oprit mai ales asupra acelora care se concentrează pe schimbările politice ce au avut loc în acea perioadă în Europa, schimbări care au condus la formarea unei noi conjuncturi istorice în urma căderii comunismului şi a sfârşitului războiului rece.

---

[28] D. Szabo, *op. cit.*, p. 45. Autorul vorbeşte de *„forces corruptrice..."*.

[29] V. Peillon, *Les milliards du blanchiment,* Paris, Hachette, 2004, p. 36.

Mai precis, reproducând opinia unor cercetători francezi şi italieni pe care o împărtăşim, potrivit căreia coaliţia anticomunistă edificată după cel de al doilea război mondial în jurul democraţiei creştine a întreţinut şi justificat multiple compromisuri, atât cu marile grupuri economice licite dar şi cu cele de tip mafiot, alianţe vădit imorale, legitimate de o finalitate politică superioară, care interziceau orice acţiune de denunţare avem o primă şi poate cea mai importantă explicaţie. După 1990, asemenea justificări au dispărut, astfel încât principalii actori ai vieţii politice şi economice au putut fi interpelaţi asupra legalităţii acestor practici ale compromisurilor între public şi privat[30].

Demne de luat în seamă sunt şi acele opinii care plasează această conjunctură particulară a ultimelor două decenii într-o continuitate de probleme de ordin instituţional care pun în discuţie *„chiar fundamentele clasice ale democraţiei occidentale"*[31], incapacitatea acesteia, adăugăm noi, de a face faţă prin mijloacele democratice tradiţionale, marii criminalităţi globalizate. Aceasta ar reprezenta cea de a doua explicaţie.

Într-adevăr, sfârşitul războiului rece, prăbuşirea sistemului comunist în Europa, au favorizat nu numai efectele pozitive ale globalizării dar şi cele negative. Avem aici în vedere mai ales schimbările semnificative care au intervenit în natura şi intensitatea factorilor criminogeni tradiţionali cărora li s-au alăturat, cu o rapiditate extraordinară noi factori de risc criminogen.

Astfel, căderea barierelor comerciale şi culturale au făcut ca grupurile criminale să profite în primul rând de liberalizarea fluxurilor de bunuri şi servicii, de persoane, de capital şi de tehnologii, într-un ritm nemaicunoscut până atunci. Aşa cum subliniază cunoscutul criminolog brazilian Edmundo Oliviera[32] progresele exponenţiale în tehnologia comunicaţiei au deschis noi perspective unor activităţi criminale deosebit de sofisticate, au flexibilizat şi dinamizat grupurile criminale, emailul şi telefonia mobilă, au eliminat practic problemele de spaţiu şi timp în pregătirea infracţiunilor, mai mult, ele devenind în multe cazuri, chiar instrumentul concret de realizare a acestora. În aceeaşi ordine de idei – continuă Oliveira[33] – activităţile grupurilor criminale au deveni din ce în ce mai diversificate, iar numărul statelor afectate, din ce în ce mai mare.

Raportul între cerere şi oferta pe pieţele globalizate a înregistrat schimbări spectaculoase, ceea ce a dus la o creştere semnificativă a diferitelor forme de trafic şi de contrabandă. Realizarea unor atare activităţi criminale necesita o coordonare la nivel global între grupurile criminale. Se dezvolta un adevărat *„management criminal"* care pune în aplicare o strategie de marketing asemănătoare ca aceea a marilor companii, care desfăşoară activităţi licite privind testarea nevoilor şi gusturile clienţilor, reţele de distribuţie, de comercializare etc. Actorii globali ai criminalităţii profită astfel din plin de infrastructura creată la nivel global, pentru desfăşurarea unor activităţi economico-financiare licite. Aşa cum companiile multinaţionale deschid sucursale în toata lumea, dar mai ales în zonele unde mâna de lucru şi materie primă sunt mai ieftine în scopul de a maximiza profitul, în acelaşi mod, arată criminologul brazilian, procedează şi marii actori ai criminalităţii[34]. Mai mult, ei se folosesc de experţi care posedă o înaltă pregătire profesională, pregătiţi la cele mai reputate universităţi[35].

---

[30] Vezi pe larg P. Lascoumes, *Corruptions,* Presses de Science Po, Paris, 1999, p. 55 şi urm.; D. Della Porta, Y. Meny, *Democratie et corruption en Europe*, La Decouverte, Paris, 1995.

[31] Y. Meny, *La corruption de la Republique,* Fayard, Paris, 1992.

[32] E. Oliveira, *op. cit.*, p. 7-8.

[33] E. Oilveira, *op. cit.*, p. 8.

[34] E. Oliveira, *op. cit.*, p. 9.

[35] V. Peillon, *Les milliardsnoirs du blanchiment,* Hachette, Paris, 2004, p. 29 şi urm.

Ca să ne oprim la câteva exemple, edificator ni se pare în această privinţă escaladarea cererii şi ofertei de arme, de materii prime şi de tehnologii din domeniul militar, ca urmare a declanşării, după 1990 a unor conflicte armate în plan regional; bulversarea pe cât de rapida, pe atât de nocivă care loveşte în valorile tradiţionale ce stau la baza moralei creştine, a coeziunii familiei a determinat o expansiune la scară globală a comerţului cu sex, a pedofiliei, a traficului cu fiinţe umane, acesta din urmă, tot ca urmare a raportului dintre cerere şi ofertă, diversificându-şi formele de manifestare, munca forţată, devenind în ultima perioadă principalul obiectiv al grupurilor criminale.

Ca o concluzie a celor ce precedă, se desprinde aceea, potrivit căreia marea criminalitate globalizată utilizează aceleaşi teritorii, aceleaşi circuite financiar bancare, aceleaşi strategii de management pentru maximizarea profiturilor, acelaşi tip de experţi cu înaltă calificare ca şi lumea afacerilor legale[36].

3. Dintre fenomenele cu risc criminogen foarte ridicat care se înscriu, în măsura în care sunt îndeplinite condiţiile pe care le-am precizat cu privire la conceptul de mare criminalitate, ne oprim în cele ce urmează asupra **terorismului, corupţiei, mafiei şi activităţilor de tip mafiot.** Precizăm însă că analiza noastră se limitează numai la schimbările care au intervenit în natura şi dinamica acestor fenomene ca rezultat al globalizării.

3.1. Terorismul. Schimbările pe care acest flagel le-a înregistrat în ultimele decenii, ilustrează, cred, cel mai bine ideea lui Beck cu privire la neputinţa limbajului actual de a exprima adevăratul sens al unor concepte. Referindu-se astfel, la atacul terorist din 11 septembrie 2001 împotriva SUA, Beck arată că acesta se înfăţişează ca un simbol al urii de tip *„genoceidal"*, care nu mai presupune dialog, negocieri, compromis.

Asistăm prin urmare la modificări esenţiale în însăşi natura actului criminal, teroarea, spaima, violenţa exercitată asupra unor oameni nevinovaţi devenind obiectivul exclusiv al acestuia.

O a doua schimbare importantă este un efect direct al globalizării. Sugestivă este afirmaţia lui Beck potrivit căreia *„... mass-media globalizată face ca tabloul terifiant al uciderilor în masă urmat de sinuciderea teroristului să intre direct – şi aproape în timpi reali adăugăm noi grafic normal – în casa noastră oriunde ne-am afla"*[37].

Schimbări importante apar şi în profilul *„noului terorist"*. Conceptul – arată Beck – capătă un sens nou. Fie că teroristul se înfăţişează ca un tehnocrat, care de regulă trăieşte în Europa occidentală, cu familie bine structurată, cu grade universitare obţinute cel mai adesea în Germania, *„consumă bere şi vodka şi plănuieşte în anonimatul chat-roomului atentate sinucigaşe"*, fie că este femeia cecenă cu faţa acoperită, în ambele situaţii – continuă Beck avem de a face cu o tipologie *„Zombi"*. Referindu-se la pericolele unui atac terorist asupra Europei, Directorul Serviciului German de informaţii Gherhard Schindler afirmă că teroriştii au ales ca mod de luptă aşa numita *„tactică a lupului singuratic"*[38]. Teroristul sinucigaş *(suicide bomber)* – plasând analiza într-un plan filozofic mai general – reprezintă după opinia lui Beck o expresie a modului în care antimodernismul şi antiglobalismul fanatic interrelaţionează cu gândirea globală modernă. În acest sens Beck ne reaminteşte ceea ce Hannah Ardent numea *„banalitatea răului"* avându-l în minte pe criminalul nazist Adolf Eichman[39].

---

[36] V. Peillon, *Ibidem.*

[37] U. Beck, *The Silence of Words ... op. cit.*, p. 5.

[38] Interviul lui G. Schindler în cotidianul german Die Welt.

[39] *Ibidem.* U. Beck.

Merită subliniat că riscul terorismului este cel care a determinat în final decizia de creare în 1998 a Curții Penale Internaționale. Nu putem însă să nu subliniem că una dintre cele mai grave crime cu care omenirea se confruntă, nu are încă o definiție juridico-penală universal acceptată.

3.2. Corupția. Şi în cazul corupției, apare inevitabil întrebarea de ce un fenomen atât de vechi, care transcende secole şi implicit diferite sisteme sociale, devine atât de prezent şi de mediatizat în ultimele decenii.

Un prim răspuns a fost dat deja în cele ce precedă. În 1989 nu a fost dărâmat numai zidul Berlinului dar şi *„zidul tăcerii"*. Apelul de la Geneva a dezvăluit o altă Europă, diferită de Europa oficială şi respectabilă pe care o percepem din Tratatele de la Roma, Maastricht, adăugăm noi astăzi şi Lisabona sau prin Acordul de la Schengen, *„o Europă mai discretă şi mai puțin mărturisită. Este Europa paradisurilor fiscale ... Europa piețelor financiare şi băncilor în care secretul bancar este prea des un alibi şi un paravan. Aceasta este Europa conturilor numerice şi spălătoriilor de bilete utilizată pentru a recicla banii din drog, terorism... corupție sau activități mafiote"*[40].

Mutarea centrului de greutate al discursului anticorupție în fostele țări comuniste vine ceva mai târziu, odată cu procesul de privatizare masivă dar şi, în mod paradoxal, cu cel de integrare europeană. *„Succesele"* în lupta împotriva corupției devin la un moment dat în cadrul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană devin unul din criteriile politice de evaluare, pentru închiderea unor capitole (Justiție şi Afaceri Interne) şi ulterior şi pentru aderarea la spațiul Schenghen.

Un al doilea răspuns vine din partea unor organisme şi organizații internaționale precum Consiliul Europei (grupul GRECO), Banca Mondială care include lupta împotriva corupției printre criteriile de bună gestiune economică, Transparency International (ONG creat de Peter Eigen în 1993 cu scopul de a informa statele şi opinia publică cu privire la indicele de corupție) ca să ne oprim la aceste exemple.

Un al treilea răspuns vine din lumea științei. O serie de studii realizate în perioada respectivă arată că amploarea şi gravitatea fenomenului de mare corupție demonstrează ineficiența în plan judiciar şi al politicilor publice în activitatea de prevenire şi control a fenomenului de corupție, ceea ce duce inevitabil la neîncrederea în instituțiile statului şi în conducătorii acestora.

Toate aceste concluzii n-au rămas fără ecou la nivelul actorilor principali (la nivel decizional) ai globalizării care au realizat, relativ brusc şi oricum destul de târziu, riscurile majore pe care îl reprezintă acest fenomen. Corupția devenise prea scumpă. Statele dezvoltate se găsesc în situația – aşa cum arată cercetătorul francez Pierre Lascoumes – de a deveni prizonierii paradisurilor fiscale pe care inițial tot ele le-au creat *„pentru a asigura o opacitate protectoare unor operații interzise de legislațiile interne"*[41]. Atenție însă! Conştientizarea şi în consecința condamnarea flagelului nu are la baza o reevaluare a valorilor sociale încălcate, a caracterului profund imoral al acestuia, ci uriaşele sume de bani ce concurează sau chiar depăşesc PIB-ul unor state, pe care corupția le introduce în circuitul economico-financiar legal riscând să-l destabilizeze.

În câmpul cercetării ştiințifice, globalizarea corupției aduce, firesc, noi abordări ale fenomenului. Studiile contemporane lansează astfel noi paradigme asupra cărora ne oprim pe scurt în cele ce urmează.

---

[40] Vezi pe larg *Apelul de la Geneva.*

[41] P. Lascoumes, *op. cit.*, p. 10.

Astfel, paradigma juridică insistă asupra consecințelor neaplicării reglementarilor legale în domeniul economico –financiar, a expansiunii zonelor negre și gri pe care Mireille Delmas Marty le numește *„spații de non drept"*[42].

Paradigma economică se concentrează pe fenomenul clientelismului politic, pe excesiva politizare a funcțiilor publice, care devin, așa cum subliniază unul dintre reprezentanții de seamă ai acestei abordări, Jean Cartier Bresson, un fel de proprietate a celor care se afla la putere[43].

Paradigma politologică aduce în prin plan acele forme ale corupției care se *„dematerializează"* precum instituționalizarea raporturilor clientelare și schimbul informal de compromisuri, socotite a fi cele mai periculoase forme contemporane ale corupției[44]. Cercetătorii francezi vorbesc astfel de *„construcția unui schimb generalizat care îmbracă în aparență haina legalității și în cadrul căruia schimbul monetar nu mai este neapărat esențial"*, concluzia acestora fiind sumbră întrucât fenomenul nu se plasează în afara sau la marginea sistemului, ci *„trăiește în simbioză cu el, se hrănește din slăbiciunile lui, se infiltrează în interstițiile acestuia, se sprijină pe înseși mecanismele și valorile sistemului"*[45].

Paradigma criminologică lansată îndeosebi în SUA rafinează discursul de debut al fondatorului criminologiei nord americane E. Sutherland, focalizându-se mai ales pe discrepanța dintre costul foarte ridicat pe care corupția îl provoacă și toleranța inadmisibilă a societății civile față de aceasta[46].

Într-adevăr, cel care s-a ocupat pe larg de *„criminalitatea gulerelor albe"*, observând percepția foarte scăzută sau chiar absentă a acesteia față de corupția elitelor lansa, retoric, întrebarea: în ce măsură criminalitatea gulerelor albe este sau nu o crimă?[47]

Precedând însă observațiile lui Sutherland, Lincoln Steffens și H.J. Ford au studiat mecanismele prin care *„patronii politici"* stabilesc cu alegătorii, cu grupurile de interese economice dar și cu mafia un sistem de relații de schimb, caracterizat printr-o multitudine de compromisuri care creează un adevărat sistem structural coruptiv[48]. Aspectul cel mai grav nu este în opinia celor doi autori goana după profit, ci așezarea în plin plan al existenței oamenilor a valorilor materiale, care transformă spiritul civic în egoism, acțiunea publică devenind o modalitate de reușită materială. Acest tip de compromis reprezintă în opinia citată o trădare majoră din partea aleșilor[49].

Cât privește tipologia corupției, experții fac distincție între corupția neagră, corupția gri și corupția albă, denumită și *„corupția elitelor"*. Ultima este cea care se circumscrie conceptului de mare criminalitate. Principalele trăsături ale corupției albe este că apare foarte rar în statisticile oficiale, așa cum remarca cu mult timp înainte E. Sutherland, de aci denumirea pe care tot el a dat-o de *„albă"*, este acceptată de elite și tolerată de populație, este ascunsă sau disimulată în sfera relațiilor de tip clientelar, este foarte rar denunțată iar în rarele situații când iese la suprafața se apelează, în diferitele faze ale instrumentării judiciare, la practici de

---

[42] M. Delmas Marty, *op. cit.*, p. 34.

[43] J. Cartier Bresson, *Pratiques et controle de la corruption,* Montchrestien, Paris, 1997.

[44] Y. Meny, *op. cit.*

[45] Vezi pe larg P. Lascoumes, *op. cit.* și Y. Many, *Ibidem.*

[46] E. Sutherland,*White Collar Crime,* Dryden Press, New York, 1949.

[47] E. Sutherland, *Is White Collar Crime, crime,* in American Sociological Review, 10 (April), p. 132-139.

[48] Vezi pe larg L. Steffens, *The shame of the Cities,* McClure, Phillips &Co, 1904 și *The Struggle for Self-Government being an attempt to true American political corruption to its sources in six states of United States,* 1906; cu referire la H.J. Ford, vezi R. Neild, *Public Corruption: The Dark Side of Social Evolution,* Anthem Press, 2002.

[49] L. Steffens – *New Jersey: A Traitor State,* McClure's Magazine, 1905, p. 41, 25.

neutralizare sau de dilatare, soluționarea unor atare dosare durând excesiv de mult și lipsind practic actul de justiție de finalitatea lui socială[50].

În democrațiile consolidate, puternic dezvoltate economic corupția neagră și gri este foarte redusă sau chiar inexistentă (țările nordice). Cât privește corupția albă opinia experților este că cifra neagră a acesteia este foarte mare și atinge sectoare strategice precum industria de armament și tehnică militară de vârf, domeniul petrolier sau industria farmaceutică, mega achizițiile publice etc. Lipsa de vizibilitate a acesteia face ca indicele de percepție să fie foarte scăzut.

În societățile de tranziție toate cele trei tipuri de corupție sunt foarte extinse, ele afectând domenii de larg interes pentru întreaga populație precum administrația publică, sănătatea, educația, justiția. Este motivul pentru care se vorbește de o corupție cronică, de sistem și de un *„stat capturat"* sau captiv. Această situație explică de ce în aceste țări indicele de percepție este foarte ridicat.

Sutherland a denumit acest tip de corupție *„albă"* și datorită faptului că ne aflăm în prezența unei crime – în rarele cazuri când devine vizibilă – fără *„victimă"*, în sensul juridico-penal al termenului, care ar trebui să se manifeste, să acționeze și să reclame intervenția organelor competente.

Adevăratele victime care sunt contribuabilii, acționarii, societatea civilă reprezintă, în opinia specialiștilor *„entități abstracte care nu se percep și nici nu sunt percepute ca victime chiar dacă impactul financiar al acestor practici asupra lor este cert"*[51]. În lipsa victimelor, arată aceeași experți, revine statului obligația de a se *„substitui acestora și de a întreprinde în numele lor și pentru apărarea binelui comun acțiuni de prevenire și de luptă contra corupției"*[52]. Această *„obligație"* este însă rar îndeplinită în totalitate, nenumărate obstacole înregistrându-se în majoritatea statelor. Dintre acestea reținem atenția mai cu seamă permanenta schimbare de roluri în relația corupător-corupt, durata excesivă a procedurilor judiciare, presiunile exercitate asupra magistraților și nu în ultimul rând, slăbirea autorității statelor, mai ales a statelor mici, în fața organismelor transnaționale, în contextul globalizării[53].

Ajungem astfel, la cel mai dificil aspect în examinarea acestui fenomen. Ca și în cazul terorismului, definiția corupției în literatura de specialitate, variază în timp și spațiu, de la o cultură la alta. Dar ca și terorismul, în plan legislativ, nu există o infracțiune de sine stătătoare cuprinsă într-un text de lege anume, care să definească corupția. Fenomenul acoperă în legislație mai multe tipuri de infracțiuni, cărora li se aplică această etichetă, iar mai nou, prin apariția unei noi categorii juridice denumite *„infracțiuni conexe"* infracțiunilor de corupție există pericolul apariției unor norme de cauciuc care pot determina în practică consecințe asemănătoare cu ceea ce a reprezentat în perioada de tristă amintire *„analogia legii"*.

În acest sens John Gardiner, afirma la cea de a V-a Conferința internațională privind corupția (1992) că fenomenul nu poate fi cuprins într-o singură definiție, îmbrăcând multiple forme în plan național și internațional. Definițiile variază și în funcție de perspectivele din care fenomenul este abordat, la care ne-am referit deja.

Cert este că termenul acoperă realități foarte diferite, ceea ce face să apară o anumită confuzie – mai ales când este vorba de corupția globalizată – între criminalitatea organizată,

---

[50] A.J. Heidenhaimer, *Political Corruption,* New York, Transaction Publisher, 1989 citat de P. Lascoumes, *op. cit.*, p. 13.

[51] P. Lascoumes, *op. cit.*, p. 16.

[52] *Ibidem.*

[53] *Ibidem.*

corupția elitelor și alte forme grave de încălcare a reglementărilor naționale și internaționale (corupția funcționarilor străini, comisioanele etc.).

Problema definiției este și mai dificilă atunci când se pune problema delimitării de activitățile de lobby, desfășurate sub diferite forme prin care se exercită presiune a factorului politic asupra pieței de influență economico-financiară. Spațiul nu ne permite o examinare mai extinsă a acestui aspect, pe care numai l-am amintit[54].

3.3. Mafia și criminalitatea organizată. Studiile cu caracter științific în acest domeniu sunt destul de puține. Piața este însă invadată de multă maculatură cu pretenție științifică, de literatură sau filme polițiste de mai bună sau mai proastă calitate care urmăresc latura senzațională a fenomenului sau chiar o anumită *„înfrumusețare"* a acestuia.

Revenind la știință, Isabelle Sommier, Diego Gambetta, Peter Reuter, Pino Arlacchi, Raimondo Catanzaro, J. Cartier Bresson, Maria Luisa Cesoni Thierry Cretin sunt autorii care aduc, după opinia noastră cele mai interesante contribuții, într-un domeniu dificil de explorat, datorită *„secretului de casă"*, impreciziei conceptelor cu care se operează dar și mutațiilor spectaculoase care au intervenit în ultimele decenii în structura și dinamica acestor fenomene.

În cele ce urmează ne concentrăm tocmai asupra acestor schimbări intervenite în sânul mafiei sau organizațiilor de tip mafiot.

Ca și în cazul fenomenelor anterior examinate, schimbările la care ne referim sunt un rezultat direct al evenimentelor geopolitice intervenite la sfârșitul secolului 20 și a accelerării procesului de globalizare.

Astfel, semnalul de alarmă cu privire la redefinirea noilor obiective ale mafiei a fost dat – arată Isabelle Sommier – în anii '90 ai secolului trecut, odată cu căderea comunismului și dispariția lumii polare. În 1994 Departamentul de Stat al SUA avertiza că Mafia internațională este pe cale de a se constitui, fiind semnalate în acest sens întâlniri ale organizațiilor criminale la Varșovia în 1991, Praga în 1992, Berlin 1993[55]. Scopul acestor întâlniri urmărea destabilizarea ordinii internaționale. Didie Bigo, invocat de Sommier vorbește în acest sens de *„o adevărată construcție a amenințării"*[56].

Și în acest caz, paradigmele de abordare sunt diversificate. Sintetizându-le, am extras următoarele schimbări intervenite în perioada analizată: capacitatea de adaptare rapidă la noua conjunctură internațională, privatizarea violenței, dinamismul în economia ocultă și penetrarea în economia reală, infiltrarea în aparatul politico-administrativ. Le examinăm succint în cele ce urmează.

Capacitatea rapidă de adaptare. Această trăsătură este departe de a fi nouă. Istoria mafiei arată că aceasta apare și *„înflorește"* tocmai în perioadele de transformări sociale și politice, a ceea ce numim acum *„tranziție"*. Pino Arlacchi degajă o adevărată matrice a mafiei clasice *„în societatea de tranziție permanentă"* în care Mafia penetrează tot mai mult economia legală, lumea afacerilor și mediul politic[57].

Amploarea grupărilor de tip mafiot înregistrată în țările foste comuniste este explicată de experții în domeniu, tocmai prin faptul că în mod paradoxal Mafia reprezintă o supapă de siguranță pentru o societate a cărei coeziune socială este amenințată de dificultățile inerente tranziții și amplificată de actuala criză economico-financiară. Aceste fenomene determină o dinamizare a organizațiilor de tip mafiot, o specializare a activităților criminale. Excluși sociali

---

[54] Vezi pe larg P. Lascoumes, *op. cit.*

[55] Isabelle Sommier, *Les mafias,* Ed. Montchrestien, Paris, 1998, p. 7.

[56] I. Sommier, *op. cit.*, p. 8.

[57] P. Arlacchi, *Mafia et cies. L'éthique Mafioso et l'esprit du capitalisme,* Grenoble, Press univ., 1986.

sunt folosiți sub diferite forme de către grupurile mafiote, noile valuri de imigranți devin o țintă predilectă, iar mafia din diaspora conlucrează strâns cu mafiile naționale.

Privatizarea violenței. Spre deosebire de alte forme de criminalitate relația între mafia *„clasică"* și violență este întrucâtva diferită. Astfel, violența nu face neapărat parte din acel *„modus operandi"* al mafioților, ea are cel mult un rol complementar. Când intervine, ea este – arată Sommier *„mult mai subtilă și proteiformă"*. Recurgerea la violență are ca scop fie de a furniza protecție sau de a descuraja concurența, fie ca sancțiune față de cei care refuză să se supună, fie ca mijloc de a asigura propria securitate[58].

Ce apare nou în epoca globalizării în relația dintre mafie și violență? Specialiștii arată că au intervenit schimbări esențiale în această zonă, în sensul apariției unui anumit tip de relație cu statul. Sommier subliniază că în calitate de actor specializat în a oferi protecție și a asigura garanții cu privire la anumite activități desfășurate de persoane private, mafia reprezintă o dublă provocare pentru autoritatea statală. În mod normal, protecția și securitatea cetățenilor este asigurată de către lege prin organele competente ale statului. Mafia contemporană nu numai că oferă un serviciu ilegal care revine unor organe specializate ale statului, dar are tendința de a se substitui din ce în ce mai mult acestora. Mai mult, furnizarea unor atare servicii de protecție a bunurilor și persoanelor reclamă o dotare logistică foarte performantă, mijloace speciale de intervenție apte să controleze violența în zonele protejate[59]. Concurența este mare iar *„bugetul"* mafiei este practic nelimitat. În aceste condiții experții își pun firesc întrebarea dacă Mafia a devenit o organizație antistatală? Răspunsul acestora este negativ în sensul că mafia are nevoie de stat dar de un stat slab, ineficient, mai ales în domeniile în care aceste două entități se concurează[60]. Mafia s-a transformat astfel într-o *„industrie care oferă și vinde protecție privată"*, ceea ce semnifică, pe un plan mai general o lipsă endemică de încredere a populației în autoritățile publice[61]. *„Mafia este un răspuns specific la o lipsă de încredere endemică"*, arată Gambetta[62].

Dinamismul în economia ocultă și penetrarea economiei reale. Jean Cartier Bresson consideră că rețeaua clandestină a mafiei reprezintă o formă de relație socială care se situează între clan (relație de proximitate), birocrație (ierarhie) și concurență (piață)[63].

Cum se traduce în fapt aceasta relație? Globalizarea, așa cum am arătat, a condus la o dinamizare și o diversificare a activităților mafiei, nemaiîntâlnită până în prezent. Sumele de bani enorme, rulate de organizațiile mafiote duc la un exces de lichidități, pe care piața neagră nu-l mai poate absorbi. Mafia este astfel *„obligată"* să-și schimbe *„filozofia"*. Banii rezultați din activități criminale sunt *„spălați"* și introduși în economia legală. Experții constată că poluarea sferei economico-financiare legale este cu atât mai mare cu cât mafia dezvoltă o nouă strategie, aceea a investițiilor directe și fără intermediari bancari. Mafioții își schimbă astfel statutul. Devin ei înșiși patroni sau *„antreprenori"* termen mult mai uzitat în literatura de specialitate din ultimele decenii.

Întreprinderea mafiotă devenită *„societate comercială"* dispune, așa cum arată Pino Arlacchi – de un mare avantaj economic în raport cu o societate curată. Acest avantaj se

---

[58] I. Sommier, *op. cit.*, p. 48 și urm.

[59] Sommier, *op. cit.*, p. 50.

[60] R. Catanzaro, *La regulation sociale par la violence: le rôle de la criminalité organisée dans l'Italie meridionale,* in Ph. Braud, *La violence politique dans les democratie europeennes*, Paris, L'Hartman, 1993, p. 173 și urm.

[61] D. Gambetta, *La mafiasiciliana.Un'industria della protezione,* Torino, Einaudi, 1992:VIII.

[62] D. Gambetta, *op. cit.,* VII.

[63] Vezi pe larg J.Cartier Bresson, *État, marchés, réseaux et organizations criminelles entrepreneuriales,* in Colloque d'Aix-en, Provence, *Criminalité organisée et ordre dans la société,* Presses Universitaires d' Aix-Marseille, 1997, p. 64-95.

materializează prin trei elemente specifice: concurențial, descurajând concurența prin apelarea la violență, competitiv prin compresia salariilor și financiar prin utilizarea unor resurse imense[64]. Domeniile țintă în economia legală: imobiliar, construcții, turism și ca noutate de ultimă oră infiltrarea în domeniul bancar prin crearea unor bănci proprii.

Aceste schimbări intervenite în statutul și activitățile mafiei este denumit de către specialiști ca un proces de *„gangsterizare a mafiei"*, noul *„etos"* mafiot fiind preocupat mai puțin de *„onoare"* și mai mult de îmbogățire rapidă[65].

Această schimbare are și o altă consecință foarte periculoasă. Funcția de mediere a mafiei trece în plan secundar, în prim plan apărând aceea a acumulării de capital[66]. Într-un plan mai general, aceasta permite mafiei să fie nu numai furnizor de protecție și siguranță a bunurilor și persoanelor, dar și furnizor de protecție și asistență socială. Într-o perioadă de succesive crize economico-financiare, de îmbătrânire a populației în unele regiuni ale lumi, dar și de explozie demografică în altele, de o creștere periculoasă a procentului de excluși social, funcția de protecție și asistență socială a statului devine tot mai fragilă. Economia ocultă dar și cea *„albită"* arată specialiștii, devine astfel un fel de amortizor, permițând mafiei să înlocuiască statul și în această funcție atât de importantă.

Concluzia trasă de Maria Luisa Cesoni este destul de sumbră când afirmă că activitatea criminală a mafiei *„a devenit o activitate de masă"*[67].

Infiltrarea în aparatul politico-administrativ. În examinarea acestei mutații, în prim plan se situează, ca și în cele ce precede, relația dintre mafie și stat. Așa cum declara Luciano Violante în fața comisiei parlamentare de anchetă, deschisă ca urmare a atentatelor comise în Italia, având ca țintă personalități de frunte ale luptei împotriva mafiei, din care amintim asasinarea generalului Dalla Chiesa în 1982 și a judecătorilor Falcone și Borselino în 1992 *„... pentru o lungă perioadă de timp raporturile între instituții și mafia au fost acelea dintre două suveranități distincte; niciuna dintre ele nu a agresa-o pe cealaltă, atâta timp când fiecare rămânea în interiorul propriilor frontiere"*[68]. Se vorbește chiar de un adevărat *pax mafiosa*[69] care după căderea comunismului se pare că își încetează sau cel puțin își limitează efectele, dar din păcate atunci când statul începe să se manifeste, procesele sunt excesiv de lungi, procedurile complicate iar rezultatele departe de a fi satisfăcătoare. Studiile în acest domeniu atrag atenția asupra pericolului social deosebit de grav al acestei relații, în cadrul căreia partenerii se află într-un echilibru profund amoral și care permite fiecăruia să-și întărească poziția pe terenul respectiv. Aceasta presupune furnizarea de informații confidențiale, facilitarea controlului pieței, voturi pentru favoruri.

Infiltrarea în politică a mafiei nu este însa o noutate. Ca tendința este destul de veche, devine transparentă în anii '70, '80 ai secolului trecut dar în epoca globalizării capătă noi fațete. Care ar fi acestea?

Pe de o parte, construcția *„mafiei antreprenoriale"* ca urmare a implicării organizațiilor criminale în activitățile economice legale, aspect pe care l-am examinat la punctul precedent, este o primă fază în care relațiile dintre mafie și sfera politică se multiplică. În a doua fază, pe măsură ce mafioții se reconvertesc în oameni de afaceri, *„antreprenori"*, sau *„patroni"*

---

[64] P. Arlacchi, *op. cit.*, p. 105 și urm.

[65] I. Sommier, *op. cit.*, p. 83.

[66] P. Arlacchi, *op. cit.*, p. 74.

[67] Maria luisa Cesoni, *L'économie mafieuse en Italie: à la recherché d'un paradigme*, In Déviance et société, vol. 19, no. 1, p. 51 și urm.

[68] Citată de I. Sommier, *op. cit.*, p. 113.

[69] *Ibidem.*

denumire mai potrivită pentru spațiul nostru, noile *„elite"* politice încep să fie recrutate din ce în ce mai puțin din profesiile liberale, oamenii de afaceri luând locul acestora. Unele legislații în domeniul electoral favorizează acest proces denumit de către specialiști *„criminalizarea politicului"*[70]. În România de ex., introducerea votului uninominal a eliminat din competiția electorală mulți intelectuali de prestigiu care nu au putut susține financiar campanii electorale devenite de la un ciclu electoral la altul tot mai costisitoare. Marele perdant al acestor schimbări este pe de o parte statul, instituțiile fundamentale ale acestuia fiind fragilizate. Ele devin tot mai vulnerabile. În acest sens se vorbește de stat *„capturat"*. Pe de altă parte, contribuabili devin din ce în ce mai copleșiți de venituri care nu contenesc să se reducă și de taxe care nu contenesc să crească.

Această nouă mafia este cea care a servit de model în constituirea grupurilor mafiote din fostele țări comuniste. Mai grav este faptul că nu puține sunt acele voci care afirmă că actuala criză bancară, financiară și economică se datorează în primul rând acestei apropieri inadmisibile dintre politic și lumea afacerilor.

Este evident că toate aceste schimbări în statutul și dinamica mafiei o așează indubitabil în sfera marii criminalități.

Dar până la urmă ce este Mafia? Nici de această dată nu avem o definiție juridico-penală operațională. În unele legislații se face referire la asociațiile de tip mafiot așa cum este cazul art. 416 din C. p. Italian.

Constatăm, prin urmare, că toate acele fenomene care reprezintă componente ale conceptului de mare criminalitate nu sunt riguros definite nici în doctrină și cu atât mai mult în legislația penală. Din această perspectivă, putem afirma că Dreptul penal este încă în căutarea unor definiții.

Dacă Institutul Național de Criminologie înființat în anul 2003 în cadrul Ministerului Justiției nu ar fi fost desființat abuziv în 2007, săvârșindu-se un adevărat genocid științific, studiul de față ar fi supus atenției cititorului mult mai multe aspecte privind formele și modalitățile prin care marea criminalitate se manifestă în Romăna. În aceste condiții ne limităm a relua o frază din unele filme cu subiecte sensibile: *„orice asemănare cu realitatea este întâmplătoare"*, din care fiecare înțelege ce vrea să înțeleagă ...

*

Examinând, fie și succint, apelând la autorii consacrați în materie, fenomene extrem de periculoase, se desprinde ideea că lumea în care trăim este dominată de *„Ban"* în sensul în care Fransois Mitterand îl conferea într-un discurs din 1977, când afirma *„... Banul care corupe, banul care strivește, banul care omoară, banul care pătrunde până în conștiința umană"*[71].

Ce facem însă ca să schimbăm această lume? Este o *„întrebare-invitație"* adresată nu numai specialiștilor în științe penale ci tuturor cititorilor care vor parcurge această modestă contribuție.

[70] I. Sommier, *op. cit.*, p. 111.
[71] Citat de D. Szabo, *op. cit.*, p. 43.

COPIII – VICTIME ALE TRAFICULUI DE PERSOANE

*Dr. Aura PREDA**

Abstract

Trafficking in human beings is a complex process because it involves several steps with additional activities. By its position, at the cross roads between Eastern and Western Europe, North and South, Romania was included in the Balkan Route of illegal immigration, then connected to trafficking networks.

Even if it violate human rights and produce serious economic and social consequences, this phenomenon is in constantly rising.

Trafficking of children aged 15-18 years old involves the lowest risks for traffickers because their papers can be easily falsified by changing the age. Also this category ofvictims brings the biggest gains for traffickers

The article presents also, Romanian legislation in the field ofchildren trafficking and the protection of their rights.

Keywords: *children, trafficking in human beings, victim, protection, vulnerability*

1. Considerații introductive

De ce traficul de persoane?

• În societatea contemporană, marcată de globalizare, fenomenul a căpătat o amploare deosebită, în creştere începând cu ultimele decenii ale secolului trecut. Deşi încalcă drepturile omului şi produce grave consecinţe economice şi sociale, acest fenomen se află într-o constantă ascensiune datorită profitului uriaş. Extinderea fenomenului, dar şi situarea acestuia pe locul II între formele de trafic, după traficul de droguri, califica traficul de persoane în sfera marii criminalităţi, alături de fenomene cum ar fi **terorismului, marea corupţie, spălarea banilor, alte forme de trafic, criminalitatea informatica, precum şi diferite activităţi ale grupurilor de tip mafiot şi de criminalitate organizată.**

Există opinii care susţin că tendinţa în ceea ce priveşte beneficiile traficului de persoane vor depăşi sumele obţinute din traficul de droguri întrucât o persoană poate fi vândută de mai multe ori pe parcursul vieţii, mai ales copiii, odată intraţi în acest circuit.

De ce copiii?

Victimele traficului de persoane pot fi delimitate în mai multe categorii în funcţie de sex (femei, bărbaţi), dar deopotrivă în funcţie de vârstă (copiii, adulţi, vârstnici). Dintre tipurile de victime care se includ în cea de-a doua categorie, cel mai vulnerabil segment îl reprezintă copiii.

Prin **copil** se înţelege orice fiinţă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepţia cazului în care majoratul este atins mai devreme, în conformitate cu legea aplicabilă copilului, în conformitate cu Convenţia ONU privind drepturile copilului, 1989.

Există mai multe raţiuni pentru care vulnerabilitatea lor este crescută. Astfel, pe de o parte, dacă ne raportam la principalele modalităţi prin care copiii ajung să fie traficaţi (recrutaţi), respectiv răpirea şi împrumutul sau vânzarea realizăm faptul că înseşi persoanele cărora le sunt încredinţate spre creştere şi educare fie sunt neglijenţi, fie, şi mai grav, sunt cei care realizează sau înlesnesc traficarea acestora. În aceste condiţii putem vorbi despre o mutaţie la nivelul funcţiei prioritare a familiei, sub aspectul obligaţiei de protecţie a copiilor, în primul rând, de către părinţi. Avem în vedere acei părinţi, dacă mai pot fi numiţi astfel, pentru care

propriul copil încetează să mai fie o ființă umană, transformându-se într-un obiect ce satisface anumite cereri ale unei piețe invizibile, dar foarte active, dinamice.

Pe de altă parte, vulnerabilitatea lor este data și de lipsa capacității copiilor de a discerne. Întrucât, asupra acestei noțiuni există controverse încă în plan juridic, ne vom raporta alte definiții care completează motivația anterioară. Astfel, discernământul[1] se referă la capacitatea de a judeca și aprecia lucrurile la adevărata lor valoare, în timp ce, în opinia specialiștilor psihiatri, reprezintă capacitatea de a distinge, prevedea și concepe actele proprii, de a anticipa consecințele faptelor proprii prin reprezentare și gândire logică, deci capacitatea de a acționa liber[2].

2. Traficul de persoane

2.1. Cadrul juridic internațional

Ca fenomen subteran cu dimensiuni globale, traficul de persoane poate fi abordat atât din punct de vedere juridico-penal, cât și din punct de vedere criminologic.

Înțelegerea fenomenului traficului de copii este un demers complex ce presupune analiza mai multor componente: definiții, tipuri, mecanisme, impact, soluții etc.

În ceea ce privește definiția, menționăm că, la nivel internațional, traficul de persoane a fost tratat pentru prima oară în mod direct și distinct abia în anul 2000[3]. Până la această dată, traficul de persoane a fost abordat prin prisma încălcării drepturilor fundamentale ale omului, și reglementat prin prisma fenomenelor conexe acestuia, cum ar fi: sclavia[4], discriminarea femeilor[5] și a copiilor[6], exploatarea sexuală[7] etc.

Diferențele ce apar între definițiile diferitelor state sunt determinate de particularitățile de manifestare a acestui fenomen în fiecare stat[8], de modul în care acesta este perceput (ca fiind normal sau nu)[9] și de sistemele judiciare ale fiecărui stat[10]. Însă la nivelul acestora se regăsesc elementele definitorii ale traficului de persoane stipulate în definiția ONU.

Astfel, conform art. 3 pct. a) din **Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special a femeilor și copiilor,** prin trafic de persoane se înțelege *„recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin*

---

[1] http://dexonline.ro/definitie/discernamant.

[2] http://www.scritube.com/sociologie/psihiatrie/PROBLEMATICA-DISCERNAMANTULUI-94284.php.

[3] Prin *Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special a femeilor și copiilor*, adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 15 noiembrie 2000.

[4] *Convenția suplimentară cu privire la abolirea sclaviei a traficului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor analoge sclaviei*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 7 septembrie 1956.

[5] *Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor* adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 18 decembrie 1979.

[6] *Convenția privind drepturile copiilor* adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.

[7] Convenția *pentru suprimarea traficului de persoane și a exploatării prostituării altora* adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 2 decembrie 1949.

[8] Spre exemplu, în *Olanda,* întrucât prostituția este legalizată, există dificultăți în dovedirea traficului de persoane sub forma exploatării sexuale prin prostituție.

[9] Spre exemplu, în *Coreea de Nord* nu există legi anti-trafic, mulți coreeni fiind trimiși să muncească în Rusia, în condiții de muncă forțată și exploatare, în scopul de a fi achitate datoriile guvernului Coreei de Nord către Moscova. La nivel oficial nu se recunoaște faptul că traficul de persoane reprezintă o problemă, guvernul profitând de pe urma muncii forțate a victimelor traficate.

[10] Spre exemplu, în *Spania,* traficul de persoane sub forma exploatării sexuale prin prostituție este considerat contravenție.

oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe".

Art. 3 pct. c definește și traficul de copii ca „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scopul exploatării este considerata trafic de persoane, chiar dacă aceștia nu fac apel la nici unul dintre mijloacele menționate la lit. a) din prezentul articol. Articolul se finalizează și cu definirea termenului de copil, la pct. d) termenul copil indică orice persoană cu vârsta mai mică de 18 ani[11].

Conform Protocolului facultativ al Convenției cu privire la drepturile copilului privind vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă[12], prin prostituția copiilor se înțelege *„folosirea copiilor pentru activități sexuale, contra cost sau contra oricăror alte avantaje materiale"*, iar prin pornografia infantilă se înțelege *„orice reprezentare, prin orice mijloace, a copiilor angajați într-o activitate sexuală explicită, reală ori simulată sau orice altă expunere a organelor sexuale ale copiilor, în principal în scopuri sexuale".*

Elementul caracteristic al traficului de persoane constă așadar în **exploatarea ființei umane**, exploatare ce poate fi de natură sexuală sau nu. Este de altfel trăsătura comună a unei sfere largi de fenomene, precum obligarea ființelor umane la prostituție, cerșetorie sau muncă forțată, organizarea unor grupuri infracționale formate din minori etc., scopul fiind acela al câștigului material.

2.2. Cadrul juridic național

Grupăm în cele ce urmează aspecte privind reacția socială formală față de amploarea fenomenului traficului de persoane, implicit al traficului de copii, așa cum se reflectă în legislația națională, în mileniul trei.

În România reglementarea traficului de persoane se face printr-o lege specială, și anume, **Legea nr. 678 din 21 noiembrie 2001** privind prevenirea și combaterea traficului de persoane. În art. 2 se precizează înțelesul mai multor termeni și expresii. Astfel, reținem că:

- *„1. prin trafic de persoane se înțelege faptele prevăzute la art. 12 și 13;*
- *2. prin exploatarea unei persoane se înțelege:*
- *a) executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat, cu încălcarea normelor legale privind condițiile de muncă, salarizare, sănătate și securitate;*
- *b) ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire;*
- *c) obligarea la practicarea prostituției, la reprezentări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau alte forme de exploatare sexuală;*
- *d) prelevarea de organe;*
- *e) efectuarea unor alte asemenea activități prin care se încalcă drepturi și libertăți fundamentale ale omului.*

Articolul 13 definește infracțiunea de trafic de minori, inclusiv regimul sancționator. Astfel, *(1) Recrutarea, transportarea, transferarea, găzduirea sau primirea unei persoane cu vârsta cuprinsă între 15 și 18 ani, în scopul exploatării acesteia, constituie infracțiunea de trafic de minori și se pedepsește cu închisoare de la 3 la 12 ani și interzicerea unor drepturi.*

---

[11] http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/legea_565.pdf.

[12] România a semnat acest Protocol la data de 25.09.2001 și l-a ratificat prin Legea nr. 470/2001 pentru ratificarea Protocolului facultativ la Conventia cu privire la drepturile copilului, referitor la vanzarea de copii, prostitutia copiilor și pornografia infantila, semnat la New York la 6 septembrie 2000.

• *(2) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârşită asupra unei persoane care nu a împlinit vârsta de 15 ani, pedeapsa este închisoare de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi.*

• *(3) Dacă faptele prevăzute la alin. (1) şi (2) sunt săvârşite prin ameninţare, violenţă sau prin alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă ori înşelăciune, abuz de autoritate sau profitând de imposibilitatea acelei persoane de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa, ori prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase pentru obţinerea consimţământului persoanei care are control asupra altei persoane, pedeapsa este închisoare de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi, în cazul alin. (1), şi închisoare de la 7 la 18 ani şi interzicerea unor drepturi, în cazul alin. (2).*

Observăm o creştere graduală a pedepselor raportată la gradul de pericol social pe care îl prezintă infractorul.

Remarcăm, deopotrivă că şi Legea nr. 286/2009 privind Noul Cod penal reglementează special în cap. **VII intitulat Traficul şi exploatarea persoanelor vulnerabile**, şi această infracţiune. Astfel, art. 211, defineşte Traficul de minori:

(1) Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unui minor, în scopul exploatării acestuia, se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 10 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) Dacă fapta a fost săvârşită în condiţiile art. 210 alin. (1)[13]*, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi.*

(3) Consimţământul persoanei victimă a traficului nu constituie cauză justificativă.

În acest context nu putem să nu observăm că, pe de o parte în Noul Cod penal se propune o sistematizare a infracţiunilor contra persoanei într-un capitol consacrat acestei categorii de infracţiuni, ceea ce reprezintă o evoluţie, iar pe de altă parte remarcăm faptul că regimul sancţionator devine mai sever, represiv reflectând o reacţie socială ce vizează toate tipurile de prevenire primară, secundară şi terţiară.

3. Dimensiunile traficului de copii

3.1. Pe plan internaţional

Deşi statisticile cu privire la amploarea traficului de copii sunt dificil de obţinut, şi din cauza cifrei negre a criminalităţii, totuşi Organizaţia Internaţională a Muncii (ILO) estimează că 1,2 milioane de copii sunt traficaţi în fiecare an[14], incluzând traficul transfrontalier, şi pe cel intern.

Aceeaşi organizaţie estimează că traficul de copii, înregistrează anual, pe regiuni, următoarele valori:

Asia/Pacific: 250.000

America Latină şi Caraibe: 550.000

Africa: 200.000

Economiile în tranziţie: 200.000

---

[13] Art. 210 Traficul de persoane (1) Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unei persoane în scopul exploatării acesteia, săvârşită: a) prin constrângere, răpire, inducere în eroare sau abuz de autoritate; b) profitând de imposibilitatea de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa ori de starea de vadită vulnerabilitate a acelei persoane; c) prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase în schimbul consimţământului persoanei care are autoritate asupra acelei persoane, se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 10 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi.

[14] http://en.wikipedia.org/wiki/Trafficking_of_children.

UNICEF a estimat pentru anul 2011 că un număr de 150 milioane de copii având vârste cuprinse între 5-14 ani din țările în dezvoltare au fost exploatarea prin muncă[15]. O tendință deloc de neglijat privește categoria de vârstă 15-17 ani pentru care s-a raportat o creștere cu 20% a copiilor care munceau[16].

În ceea ce privește exploatarea sexuală a minorilor, ILO apreciază că există aproximativ 1.8 milioane copii traficați sexual traficați în lume[17], în timp de raportul din 2006 al UNICEF estimează acest număr la 2 milioane[18].

Pentru un alt tip de exploatare a copiilor, ILO arată că un număr de 600.000 copii sunt implicați în cerșetoria forțată[19].

3.2. Pe plan național

Datele oficiale oferite de Agenția Națională împotriva Traficului de Persoane din cadrul Ministerului Administrației și Internelor arată că traficul de copii se situează în fiecare an în jurul valorii de 200 (2008-2009) sau în jurul valorii de 300 (2007, 2010).

Aceste date reprezintă doar o parte a fenomenului, deoarece rețelele de traficanți sunt foarte bine organizate și, de aceea, numărul victimelor minori este greu de depistat.

România este în principal o țară de origine a traficului de copii în scopul exploatării sexuale și a exploatării prin muncă, dar și țară de destinație și tranzit[20].

Prezentăm mai jos un tabel ce prezintă sintetic situația pe ultimii 5 ani[21].

	2007	2008	2009	2010	2011 sem. I
Numărul copiilor exploatați sexual	220	137	127	280	132
Numărul copiilor Exploatați prin muncă	21	20	11	17	8
Numărul copiilor folosiți pentru cerșetorie forțată	35	10	22	19	20

Câteva comentarii se impun.

Marea majoritate a copiilor traficați este cea exploatată sexual, în special fete având vârsta între 16-17 ani, iar băieții 13-14 ani. În aceste cazuri traficanții sunt persoane apropiate sau care reușesc să câștige ușor încrederea familiei. Specialiștii au identificat și o altă modalitate de racolare: metoda „lover boy"[22], care are câteva variante[23].

---

[15] UNICEF (2011). State of the World's Children 2011: Adolescence, an Age of Opportunity. http://www.unicef.org/sowc2011/pdfs/SOWC-2011-Main-Report_EN_02092011.pdf.

[16] I.L.O. (2010). *Fast Facts on Child Labour 2010.* http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_126685.pdf.

[17] I.L.O.. *Commercial Sexual Exploitation of Children and Adolescents: The I.L.O.'s Response.* http://www.ilo.org/ipec/areas/CSEC/lang--en/index.htm.

[18] UNICEF (2006). *The State of the World's Children 2006: Excluded and Invisible.*

[19] http://en.wikipedia.org/wiki/Trafficking_of_children#Forced_labour.

[20] http://baby.unica.ro/Stiri/In-fiecare-zi-copiii-devin-victime-ale-traficului-de-persoane.html?a=6239/1472895.

[21] http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/studii/Evaluarea%20semestriala%202011.pdf.

[22] Daniela Munteanu, *Internet and child exploitation*, ANITP, 2010, p. 8.

[23] Cea frecvent identificată debutează cu o prietenie firească între doi tineri, dar după câteva luni în care i-a câștigat încrederea, el îi propune o excursie în afara țării, priej cu care o plasează unei rețele de traficanți care folosind diferite forme de intimidare pentru a o convinge să devină prostituată. Alteori, devine el însuși proxenet exploatându-și fosta parteneră în România.

Adeseori exploatarea economică vizează copiii, aceştia fiind preferaţi datorită faptului că pot fi uşor manipulaţi, nu creează în general probleme datorită vârstei (sunt plătiţi mult sub nivelul forţei de muncă calificate, nu-şi cunosc drepturile şi nu pot reclama abuzurile), nu au nevoie de acte – contract de muncă, asigurări de sănătate, carte de muncă – şi presupun cheltuieli reduse sub aspectul cazării şi hranei.

În cele mai multe cazuri copiii sunt induşi în eroare că vor desfăşura munci legale în străinătate, fiind încurajaţi în acest sens chiar de către părinţi, lucru care însă nu se întâmplă când minorii ajung la destinaţie. Acolo, în contextul în care nu au resurse financiare, nu au unde locui şi sunt lipsiţi de orice protecţie, aceştia sunt nevoiţi să accepte condiţiile impuse de traficanţi – care de cele mai multe ori au avansat sume de bani pentru acte, transport ori pentru pretinsa perfectare a documentelor de angajare – şi astfel execută munci forţate.

Traficul de copii ca forma a traficului de fiinţe umane, prezintă sensibile/vizibile particularităţi. Dacă celelalte tipuri de victime din această categorie (adulţi, vârstnici) sunt utilizate doar pentru anumite forme de exploatare (prostituţie, muncă ilegală, cerşetorie) copiii sunt folosiţi în toate formele de exploatare, inclusiv pentru săvârşirea unor infracţiuni.

4. Factori criminogeni

În literatura de specialitate[24], o sinteză a factorilor criminogeni, denumiţi „factori tradiţionali" se prezintă în felul următor:

4.1. factori macrosociali

– ***marile crize sociale*** (războaiele, revoluţiile, calamităţile producătoare de stări anomice marcate de lipsa consensului normativ şi de ineficienţa controlului social formal);[25]

– ***dezechilibrele sociale*** (în sensul mai larg incluzând fenomenele de dezorganizare socială marcate de schimbări şi conflicte sociale datorate cel mai adesea proceselor de dezvoltare şi modernizare precum industrializarea, urbanizarea, migraţia);

– ***poziţia geo-strategică a României*** punct de intersecţie între diferite rute ale traficului de persoane spre Occident,

• ***deschiderea frontierelor*** care a facilitat libera circulaţie a persoanelor, mărfurilor, serviciilor şi a capitalurilor, cu consecinţe asupra timpilor de control. A fost contextul în care criminalitatea transfrontalieră a căpătat o extindere fără precedent, prin crearea unor reţele între imigranţii români şi cei străini.

• ***percepţia eronată a unor cetăţeni*** cu privire la sensul democraţiei, la noile drepturi şi libertăţi de exprimare. Este vorba despre o permisivitate perpetuă ce a intervenit după o lungă perioadă de restricţii şi cenzură comunistă.

• ***existenţa unor probleme de natură economică, socială şi politică*** care au avut ca efect întârzierea unor reforme instituţionale, structurale.

• ***identificarea unor lacune, insuficienţe sau ambiguităţi la nivelul legislaţiei specifice*** sau a celor ce au tangenţă cu acest fenomen sau lipsa mecanismelor de control/monitorizare a aplicării noilor acte normative în domeniu. Avem în vedere atât reglementările privind traficul de persoane, criminalitatea organizată transfrontalieră, precum şi cooperarea judiciară şi poliţienească în materie penală. Legislaţia permisivă favorizează menţinerea afacerilor legate de traficul de persoane şi se coroborează cu o înaltă toleranţă socială cu privire la recrutarea şi exploatarea victimelor.

---

[24] Rodica Mihaela Stănoiu, *Tranziţie şi criminalitate*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1994, p. 10-11.

[25] *Ibidem.*

• ***ineficiența coordonării*** instituțiilor și a personalului strict specializat pe linia combaterii criminalității organizate (polițiști, magistrați), precum și dotarea improprie cu aparatură tehnică

• ***persistența birocrației, a protecționismului și nepotismului*** care permit lărgirea sferei infracțiunilor de acest tip, pe anumite paliere sociale. Este vorba despre protejarea intereselor de grup prin folosirea informațiilor și a legăturilor oferite de vechile structuri, prin falsificarea actelor unor victime, în vederea realizării unor câștiguri rapide sau acordarea de credite preferențiale, fără dobândă pe termen lung.

• ***instabilitatea socială*** care a determinat deteriorarea nivelului de trai, polarizând populația în două niveluri de subzistență (bogați și săraci) și a favorizat migrația multor specialiști.

• ***influența negativă a criminalității organizate internaționale*** asupra întregii societăți nu se datorează în integralitate numai grupărilor criminale care își realizează activitățile ilicite, ci și a victimelor activităților ilicite, mai ales în ceea ce privește comunitățile afectate de sărăcie, șomaj care generează/amplifică/potențează fenomenul traficului de persoane, implicit de copii.

• **La nivel micro-social**

• ***dezorganizarea în mediul social imediat*** sau un climat familial tensionat sunt vizibile când o populație este confruntată cu schimbări sociale bruște. Se produce o deteriorare a abilităților familiei de a transmite valori prosociale copiilor și adolescenților. Această deteriorare în funcția de socializare a familiei și a mediului social imediat poate contribui la apariția problemelor legate de abuzul de alcool și alte substanțe psihoactive;

• ***antecedente penale în familie***;

• ***absența unor legături familiale de tip emoțional-suportiv***. Absența unuia sau ambilor părinți sau a persoanelor de atașament având capacitatea de a oferi suport emoțional pozitiv copiilor, respectiv, absența unor legături afective puternice în mediul familial de proveniență;

• ***eșec școlar***, social etc.

• ***un anturaj nociv dublat de inexistenta sau ineficienta unui control social din partea familiei sau al școlii***

La nivel individului:

– factori specifici de natură biologică sau psihologică (agresivitate timpurie, leziuni și traumatisme cranio-cerebrale, boli psihice)[26].

Acest model, aplicabil criminalității în general, rămâne valabil și în ceea ce privește traficul de persoane.

Concluzii

• Traficul de ființe umane, implicând și copiii, este o consecință a valurilor de migrație care au permis rețelelor să profite de mobilitatea oamenilor, ceea ce și explica faptul ca Organizația Internațională a Migrației deține numeroase statistici relevante.

Raportând traficul de copii la teoriile criminologice, apreciem că teoria alegerii raționale promovată de Teoria își are originile în economie, iar lansarea modului de abordare economică a comportamentului umane aparține lui Gary S. Becker[27], care consideră că perspectiva economică explică comportamentul maximizator al individului mai explicit și mai extensiv decât alte moduri de abordare, accentul fiind pus pe costuri și beneficii[28].

• Apreciem ca el explica cel mai bine fenomenul analizat. Atât traficanții, cât și părinții (tutorii) gândesc în termeni de scopuri, resurse, riscuri și câștiguri. Astfel, **Traficarea copiilor**

---

[26] *Ibidem*.

[27] http://en.wikipedia.org/wiki/Gary_Becker#Crime_and_punishment.

[28] Gary S. Becker, *Comportamentul uman o abordare economică*, Ed. All, București, 1992, p. 5.

cu vârste între 15-18 ani presupune cele mai mici riscuri pentru traficanți, pe de o parte, pentru ca actele lor pot fi cu ușurință falsificate, prin schimbarea vârstei și, pe de altă parte, pentru că această categorie de victime aduce cele mai mari câștiguri pentru traficanți. În cazul copiilor „împrumutați" unor străini, putem vorbi despre alegerea rațională a părinților după analizarea resurselor pe care le au și a beneficiilor pe care le pot obține mai ușor și mai repede.

Noi forme de racolare a copiilor se profilează din ce mai accentuat în cel de-al treilea deceniu din acest mileniu. Este vorba despre riscurile pe care le pot prezenta utilizarea unor tehnologii moderne, foarte mult apreciate de copii astăzi: telefoanele mobile și internetul. Acestea permit minorilor comunicare rapida, căutarea de informații, dar îi expun și pericolului de a-și face „prieteni" folosind rețelele de socializare. Nu întotdeauna prietenii contactați online au cele mai bune intenții propunându-le obținerea facilă a unor sume mari de bani contra unor servicii aparent inofensive. Recrutorii urmează aceleași etape: câștigarea încrederii și identificarea și valorificarea aspectelor vulnerabile cât mai rapid.

• Necesitatea aplicării unor măsuri pe mai multe planuri:

– măsuri de îmbunătățire a condițiilor economice ale potențialelor victime sau ale persoanelor cu un risc major de implicare în traficul de persoane (in special a copiilor proveniți din familii nevoiașe, a copiilor cu probleme de comportament).

– crearea unei baze de date ample pentru a monitoriza fenomenul traficului de ființe umane;

– oferirea unor programe educaționale și de consiliere de grup (părinți-copii) în zone vulnerabile;

– organizarea mai multor activități educaționale, vocaționale în școli;

– extinderea adăposturilor pentru victime;

– identificarea unor alternative socio-profesionale viabile;

– asigurarea pentru copiii traficați a serviciilor de asistență medicală și psihologică permanentă;

– o mai bună colaborare între instituțiile statului și ONG-uri pentru informare masivă a populației, pentru sensibilizarea și implicarea opiniei publice.

BCU IASI / CENTRU UNIVERSITAR

DINAMICA MARII CRIMINALITĂȚI ÎN ROMÂNIA

Conf. univ. dr. ***Constantin SIMA***

„Este dificil să evaluezi criminalitatea organizată, căci rar poate fi asimilată unei forme exacte de criminalitate. În cea mai mare parte a statelor membre ale Uniunii Europene nu există un text legislativ care să definească și să pedepsească în mod specific criminalitatea organizată și care să fie util identificării cauzelor și includerii lor într-un proces de cercetare, se arăta într-un Raport asupra stării criminalității organizate în Uniunea Europeană[1].

Această noțiune de nedefinit face totuși obiectul a nenumărate definiții, toate în aceeași măsură utile dar lipsite de universalitate[2].

A evalua conceptul și dreptul *„criminalității organizate"* înseamnă să vrei să urmărești o anghilă, spune un alt autor[3].

Din punct de vedere criminologic, R. Gassin o definește ca *„voință deliberată de a comite unul sau mai multe acte infracționale"* sau *„infracțiunea a cărei pregătire și executare se caracterizează printr-o organizare metodică și care cel mai adesea procură autorilor mijloacele lor de existență"*[4].

Noțiunea de mondializare a intrat în dicționare în anul 1953 cu semnificația de a deveni mondial, de a se răspândi în lumea întreagă. În engleză se folosește termenul globalizare, cu aceeași semnificație, care a intrat, de altfel, și în vocabularul francez, cu o utilizare mai redusă[5].

Fenomenul mondializării sau globalizării evoluează în plan economic, cultural și politic.

Mondializarea economică are o dublă cauză: deciziile politice, cum ar fi liberalizarea schimburilor comerciale și factori tehnici, cum ar fi sateliții de telecomunicații, a căror utilizare s-a extins considerabil în urma încheierii războiului rece.

Mondializarea culturală, constând în difuzarea pe plan mondial a produselor culturale, muzică, cinema, televiziune, literatură, însoțește mondializarea economică prin simpla liberalizare a schimburilor comerciale.

Mondializarea politică se manifestă mai degrabă ca o tendință, decât ca un fenomen printr-o regrupare tradițională a forțelor politice în cadrul Uniunii Europene, în țările latino-americane sau în Asia.

Mondializarea crimei este fața întunecată a acestui fenomen care face obiectul dreptului penal al statelor sub denumirea de drept penal internațional odată cu constituirea statelor suverane.

Între fenomenul mondializării crimei și criminalitatea internațională curentă există nu numai diferențe cantitative și mai ales calitative.

Între cele două tipuri de criminalitate există o diferență de natură esențială. Această diferență constă în aceea că în cazul criminalității internaționale clasice elementele de extraneitate au caracter ocazional, dacă nu accidental, în timp ce în cazul criminalității mondializate elementele de extraneitate sunt de natură subiectivă, sunt consubstanțiale acestui tip de delincvență[6].

---

[1] *Rapport sur l'état de la criminalité organisée dans l' Union Européenne 1996*, Europol 219, 24 novembre 1997.

[2] Christian Chocquet, *Terrorisme et criminalité organisée,* L' Harmattan, Paris 2003, p. 15.

[3] Christopher L. Blakesley, *Sistemele de justiție penală în fața provocării crimei organizate,* Revue international de droit pénal, 1-2/1998, p. 36.

[4] R. Gassin, *Criminologie*, p. 588 și urm.

[5] Ph. Moreau Defarges, *La mondialisation,* PUF, Que sais-je? 2002, p. 11.

[6] Raymond Gassin, *Criminologie*, Dalloz, 2003, p. 300.

Termenul de criminalitate internațională desemnează acțiunile delictuoase ce formează criminalitatea internațională obișnuită în contrast cu criminalitatea mondială sau globală, sau, mai exact, cu criminalitatea transnațională.

Conținutul noțiunii de criminalitate transnațională

Profesorul R. Gassin[7] distinge trei poli ai criminalității transnaționale: profitul, violența teroristă și violența contestatară.

Criminalitatea determinată de nevoia de profit are la bază două varietăți de acte infracționale: cele efectuate în scopul procurării veniturilor ilicite și cele care au ca obiectiv trecerea veniturilor ilicite în circuitul financiar legal.

Primele sunt extrem de variate: de la corupție și trafic de influență la trafic de droguri și proxenetism, trafic de arme și mașini furate, trafic de imigranți.

Chiar dacă activitățile sunt impuse de realizarea profiturilor financiare, autorii lor nu ezită să recurgă, după caz, la violență când este necesar să protejeze activitatea infracțională și să-și asigure impunitatea.

Violența teroristă constituie o manifestare diferită de orice manifestări infracționale. Îndreptată contra țărilor occidentale și în special contra SUA de către organizații musulmane fundamentaliste, violența teroristă a atins punctul culminant la 11 septembrie 2011 prin atentatele de la World Trade Center, dar continuă și în prezent să constituie o amenințare a vieții politice internaționale.

În ceea ce privește violența contestatară, aceasta este opera grupărilor violente care se insinuează în rândurile manifestărilor antimondializare, provocând confruntări grave cu forțele de securitate.

Când la 28 februarie 2002 Consiliul European a emis Decizia 187[8] în Paragraful (1) din Expunerea de motive s-a consemnat *„Este necesar să se îmbunătățească mai mult cooperarea judiciară între statele membre în lupta contra formelor grave de criminalitate care sunt adesea produsul organizațiilor transnaționale”.*

Se naștea astfel un nou concept de criminalitate gravă sau mare criminalitate.

În art. (4) referitor la competențe erau enumerate infracțiunile care intră în competența Europol, criminalitatea informatică, fraudele, corupția și orice infracțiuni care aduc atingere intereselor financiare ale comunității europene:

– spălarea produselor infracțiunii
– criminalitate împotriva mediului înconjurător
– participare la o organizație criminală
– orice infracțiuni comise în legătură cu tipurile de criminalitate și infracțiunile vizate.

În art. (13) din Decizia privind consolidarea Eurojust nr. 246 din 2009[9] referitor la schimbul de informații sunt nominalizate următoarele infracțiuni:

– traficul de ființe umane
– exploatarea sexuală a copiilor
– traficul de droguri
– traficul de arme
– corupția
– frauda care aduce atingere intereselor precum ale comunităților europene
– falsificarea monedei euro
– spălarea banilor
– atacurile împotriva sistemului informatic

[7] *Ibidem*, p. 301.
[8] J.O. L. 63/1 din 06.03.2002.
[9] J.O. L. 138/14 din 04.06.2009.

În România marea criminalitate, cu excepția infracțiunilor de spălare a banilor și terorism, cunoaște o creștere lentă dar constantă.

Astfel, în anul 2011, criminalitatea organizată a crescut de la 334 cauze în 2007 la 729 în 2011, reprezentând o creștere de 118, 26%.

Același procent întâlnim și în ceea ce privește numărul inculpaților trimiși în judecată.

Infracțiunea de trafic de persoane a crescut de la 580 cauze în 2005 la 810 în 2011, marcând o creștere de 39,65%.

Traficul de droguri a crescut de la 1233 cauze în 2005 la 4087 cauze în 2011, cu 231,46%.

Infracțiunea de contrabandă a crescut de la 35 cauze în 2005 la 261 cauze în 2011, cu 645,71%.

Din fericire, infracțiunea de terorism pe teritoriul României este o raritate. În anul 2007, s-au înregistrat 7 trimiteri în judecată, iar în anul 2011 o singură trimitere în judecată.

Tot rare sunt și infracțiunile de spălare a banilor descoperite de organele de urmărire penală: în anul 2011 s-au înregistrat 7 trimiteri în judecată, cu 27 de inculpați față de anul 2005 când s-au înregistrat 8 trimiteri în judecată cu 34 inculpați.

Un număr extrem de redus de cauze se înregistrează și la ceea ce privește evaziunea fiscală unde în anul 2011 s-au înregistrat doar 40 cauze din care 9 trimiteri în judecată, ceea ce dovedește anumite carențe în capacitatea de combatere a criminalității financiare la nivelul organelor de urmărire penală.

În ceea ce privește marea criminalitate la nivelul României, în prezent nu afectează ordinea de drept, nu amenință securitatea țării, se menține în limite rezonabile.

Cu toate acestea, sistemul judiciar trebuie să aloce un buget superior ca resurse și timp de pregătire pentru combaterea acestui gen de criminalitate.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TRAFICUL ŞI CONSUMUL DE DROGURI – O PROBLEMĂ GLOBALĂ

Drd. Tiberiu-Viorel POPESCU[1]

Rezumat

Traficul ilicit de droguri este o activitate generatoare de profituri substanţiale. Această activitate se derulează în conformitate cu legile economiei de piaţă ce are drept scop profitul ilicit obţinut din alimentarea punctelor de consum. Aceste aspecte justifică interesul statului de a-şi orienta politica în lupta eficientă împotriva traficului şi consumului de droguri pentru salvarea sănătăţii cetăţenilor şi salvarea valorilor socio-morale. Anchetele internaţionale atribuie traficului de droguri următoarele caractere generale: caracter comercial organizat, caracterul clandestin, riscul, legătura cu mediile criminale, caracter internaţional. Esenţa criminalităţii drogurilor o regăsim în prejudiciile cauzate intereselor statului, siguranţei sociale, vieţii şi sănătăţii cetăţenilor. Toxicomania este rezultanta a trei aspecte esenţiale, drogul, mediul şi individul. Teoriile biologice, psihologice şi sociologice formulate de criminologie încearcă o posibila explicaţie ştiinţifică consumului de droguri. În acelaşi timp studiile criminologice arată că metodologia de punere pe piaţă a drogului este aceeaşi ca în anii 70, în prezent schimbări sunt doar la nivel cantitativ. Alături de traficul de fiinţe umane şi de arme criminalitatea drogurilor poate fi întâlnită în forme diverse, de la traficul mărunt practicat de mai experimentaţii consumatori în scopul finanţării propriului consum şi până la marele trafic de droguri. Din perspectivă criminologică este important de urmărit modul în care marele trafic ilicit de droguri tinde să ia forma terorismului internaţional, afectând grav sănătatea indivizilor, precum şi siguranţa şi ordinea socială. O posibilă explicaţie a extinderii traficului ilicit de droguri în contextul globalizării poate fi raportată la unele aspectele ce pot favoriza amplificarea acestui fenomen: organizarea rutelor traficului pentru a satisface o cerere în continuă creştere, modificări la nivelul organizării administrativ-teritoriale, precum şi de modul în care traficul a influenţat economia şi politica.

Cuvinte-cheie: *criminalitate organizată, droguri, trafic de droguri, criminologie*

Consumul şi mai ales abuzul de droguri are efecte negative deopotrivă pentru individ şi pentru societate. Consecinţele negative generate de dependenţa de droguri îşi pun amprenta atât asupra potenţialului sănătăţii membrilor societăţii cât şi asupra ordinii şi a siguranţei acesteia. Pe de altă parte amplificarea consumului de droguri conduce la dezvoltarea traficului ilicit al substanţelor aflate sub control legal.

Utilizarea drogurilor a făcut parte din viaţa cotidiană a oamenilor încă din cele mai vechi timpuri. Trebuie însă semnalată diferenţa majoră existentă între utilizarea drogurilor naturale din motive medicale sau religioase şi consumul ilicit şi abuziv de droguri de sinteză întâlnit începând cu secolul trecut. Urmărind aceste doua aspecte se poate observa că, treptat, s-au modificat atât contextul utilizării cât şi scopul sau rezultatul aşteptat în urma utilizării substanţelor cu efecte psihoactive.

Unele droguri cum este spre exemplu morfina continuă să aibă o largă utilizare medicală bucurându-se de o mare utilitate în domeniu. LSD – ul a fost şi încă mai este folosit în scop medical – ştiinţific. În acest sens se poate aminti provocarea stărilor holotrope utile psihologiei pentru cartografierea activităţii creierului uman Psihologul Stanislav Groff în lucrarea

[1] Doctorand la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române „Andrei Rădulescu".

Psihologia viitorului descrie experienţele pacienţilor din timpul şedinţelor de terapie cu LSD. Acesta încearcă acelaşi timp să găsească o explicaţie consumului de droguri care pleacă de la efectele drogului cu care o mare parte din oameni nu pot să lupte şi cad pradă dependenţei faţă de falsa şi aparenta stare de plăcere pe care o generează.

Este adevărat că alcoolul sau nicotina au fost şi încă mai sunt folosite în ritualuri religioase, dar nu se poate să nu precizăm că aceste substanţe, deşi legale, aflate în circuitul civil, generează în prezent mai multe probleme sociale decât consumul ilicit de substanţe aflate sub control legal[2].

La sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX abuzul şi traficul ilicit de droguri a început să fie considerat o problemă socială. S-a impus astfel ca o necesitate imperativă reglementarea regimului de circulaţie al acestora prin acte normative. Odată cu trecerea timpului fenomenul drogurilor a continuat să se amplifice deşi sistemul actelor normative care reglementa acest domeniu a devenit tot mai complex, nu însă şi suficient de eficient.

Cercetarea criminologică, prin prisma ideilor directoare, urmăreşte să dea un răspuns ştiinţific întemeiat la principalele aspecte legate de consumul şi traficul ilicit de droguri. Criminologia formulează o posibilă explicaţie la motivaţiile consumului de droguri, explorează relaţia dintre consumul ilicit şi abuziv de droguri şi deviantă şi modul în care a evoluat traficul ilicit de droguri în contextul globalizării.

Criminologia clasică pune la dispoziţia legiuitorului explicaţii cu privire la consumul de droguri de natură *biologică, psihologică şi sociologică*, fiecare concentrându-se pe câte un set distinct şi de factori. Aspectul de fond al acestor explicaţii este privitor la factorii externi şi la principalele motivaţii interne pentru care doar anumiţi indivizi ajung să consume sau să abuzeze de droguri.

Criminologia reacţiei sociale subliniază că dependentul este practic un produs al societăţii căruia i s-a aplicat o anume etichetă şi care de cele mai multe ori a fost expulzat la periferia acesteia.

Continuând pe o direcţie similară criminologia critică îl prezintă pe consumatorul de droguri ca fiind o victima a societăţii care trebuie să primească o atenţie şi un sprijin special din partea acesteia.

Încercând să găsească răspuns la rapiditatea extinderii acestui fenomen, legiuitorul a mers în direcţia considerării consumatorului de droguri drept o persoană bolnavă şi nu un infractor care trebuie pedepsit.

Astfel, în prezent, cel puţin în sistemul legislativ românesc, consumul de droguri nu este sancţionat[3]. Aceste dispoziţii legale sunt în consonanţă cu normele europene care au statuat acelaşi lucru cu privire la consumul de droguri. Legiuitorul a înţeles să sancţioneze orice nerespectare a regimului de circulaţie a drogurilor, inclusiv cazul deţinerii de droguri pentru consum propriu, indiferent de cantitatea traficată. În legislaţia română nu există o limită a cantităţii de drog ce poate fi considerată pentru consum propriu, precum în legislaţia Olandei.

În sprijinul legiuitorului vin de asemenea şi studiile criminologice care încearcă să explice cu argumente ştiinţific întemeiate dacă între consumul de droguri şi infracţionalitate există legătură. Practica arată că în perioada de început a consumului, în cazul consumului accidental sau ocazional de droguri, nu este întâlnită conduita antisocială. Astfel în etapa de început în care consumatorul procură cu uşurinţă drogul acesta nu este motivat să comită infracţiuni doar ca urmare a efectelor psihoactive ale drogului.

---

[2] S.M. Rădulescu, C. Dâmboeanu, *Sociologia consumului şi abuzului de droguri,* Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2006, p. 45 şi urm.

[3] A se vedea Legea nr. 143/2000, cu modificările şi completările ulterioare.

Este important de subliniat că în momentul ajungerii la dependență, situația toxicomanului pe plan fizic, emoțional și social se modifică. Astfel odată cu instaurarea dependenței apare necesitatea administrării drogului. Prima deficiență resimțită de consumator este cea de natură financiară. Astfel procurarea banilor necesari achiziționării drogurilor reprezintă prima motivație pentru comiterea de infracțiuni.

Infracțiunile comise în principal de consumatorii de droguri sunt furturile, tâlhăriile, înșelăciunea, prostituția etc. Consumatorii experimentați care au realizat că banii sunt principalul obstacol în calea procurării drogurilor, trec la o etapă superioară în încercarea de a depăși acest obstacol. Astfel aceștia achiziționează mai multe doze de drog pe care ulterior le comercializează proaspeților consumatori, la prețuri mai mari astfel încât să-și refinanțeze propriul consum. În acest fel apar germenii traficului de drog. Pericolul social al acestei fapte rezidă în modul în care în acest fel se poate multiplica consumul.

Acest trafic mărunt este ultima verigă dintr-un întreg lanț care începe cu marele trafic adesea ajuns la nivel de politică de stat precum în Bolivia, Peru, Columbia sau Afganistan[4].

Traficul de droguri a evoluat și are la bază organizarea rutelor de distribuție și satisfacerea unei cereri în continuă creștere. Traficul a fost favorizat de rapiditatea circulației informației și a mărfurilor pe mapamond și de modificările la nivelul organizării administrativ-teritoriale. Este important de subliniat de asemenea și modul în care a resursele economice provenite din traficul ilicit de droguri au influențat economia și politica.

Adesea responsabili Națiunilor Unite vorbesc despre mondializarea traficului de droguri și despre câștigurile fabuloase obținute din acesta. O cercetare amănunțită a scos la iveală că sumele provenite din comerțul cu droguri de ordinul 500-700 de miliarde de dolari anual avansate de aceștia sunt adesea supraestimate[5] neavând nici o bază științifică. După experții regionali care au elaborat studii parțiale sumele obținute din traficul de droguri la nivel mondial sunt în jur de 150-200 de miliarde de dolari anual, din care o parte ajunge în sistemul bancar[6].

În mod neîndoielnic, crima organizată transfrontalieră, reprezintă o amenințare globală nu doar europeană. Obiectiv important al acestei amenințări este reprezentat de obținerea de profituri din traficul ilicit de substanțe aflate sub control legal. Obiectul traficului îl formează în principal drogurile de risc și mare risc, întrucât acestea atrag după sine și cele mai consistente venituri, fiind cele mai solicitate pe piață.

Traficul și consumul de heroină. Primele rețele de trafic de droguri s-au extins în prima jumătate a anilor 70, acestea având ca obiectiv transportarea opiaceelor spre Statele Unite ale Americii. Heroina produsă în laboratoarele clandestine corsicane, plecau din portul Marsilia spre America prin intermediul celebrei *„filiere franceze"*. În aceeași perioadă necesarul de heroină pentru continentul Europa era asigurat de o altă sursă denumită *„filiera italiană"* și era condusă de mafia din Sicilia[7].

Administrația americană din timpul președintelui Nixon a declanșat un amplu război împotriva traficului de droguri. După ce în urma acestui război a fost anihilată ruta franceză de distribuire a drogurilor care a oprit căile prin care heroina ajungea din Franța spre SUA, a apărut o nouă rută denumită ruta latină. Prin intermediul acesteia pătrundea pe teritoriul american mai bine de jumătate din cantitatea de narcotice.

Cam în aceeași perioadă s-a intensificat și producția de droguri în Asia. Tot în anii 70 țările din sud-estul Asiei au început să exporte cantități mari de heroină spre SUA. Țările

---

[4] A. Labrousse, *Geopolitica drogurilor*, Ed. Ideea Europeană, 2004, p. 15.
[5] P. Kopp, *Économie de drogs*, Paris, La Decouvert, „Repere", 1997.
[6] A. Labrousse, *op. cit.*, p. 42.
[7] S. Rădulescu, C. Dâmboeanu, *op. cit.*, p. 115.

asiatice exportatoare de droguri au fost Myanmar, Laos şi Thailanda, denumite la acel moment *„Triunghiul de Aur"*.

În prezent situaţia s-a schimbat, cea mai mare parte din cantitatea de droguri ajunsă în SUA provine din Columbia şi Mexic şi mai puţin din regiunea *„Triunghiul de Aur"*. Acesta a fost sursa principală de opiu în anii 80, şi în continuare a rămas principala producătoare de heroină a lumii.

În prezent lideri ai producţiei şi distribuţiei de heroină în Europa şi în nordul SUA sunt grupările din zona *„Semilunii de Aur"* care include Iranul, Afganistanul şi Pakistanul[8]. Membri acestei grupări porţionează marfa destinată traficului, livrând cantităţii cuprinse intre 1-20 Kg, prin curieri pe avioanele de linie sau ascunse printre alte mărfuri comerciale. Cu siguranţă metodele folosite în marele trafic de droguri pot varia, imaginaţia traficanţilor fiind deosebit de bogată şi surprinzătoare.

În anii 90 traficanţii de heroină utilizau în principal *„drumul mătăsii"*, prin Asia Centrală, Marea Caspică, Federaţia Rusă, Ucraina. În ultimul timp s-a constatat că drogurile pătrund în Europa pe *„ruta balcanică"* prin Pakistan, Iran şi Turcia. Rutele traficanţilor se desprind spre filiera sudică prin Grecia, Macedonia, Italia şi spre filiera nordica prin Bulgaria, România, Ungaria şi Austria continuând să ajungă în Germania şi Olanda sau Anglia.

În România capturile de heroină au crescut simţitor între anii 2001 şi 2004. Conform raportului pe 2004 al Agenţiei Naţionale Antidrog captura de heroină a crescut de la 33 kg în anul 2001 la 321 kg în 2003 scăzând brusc la 65 de kg în 2004[9].

Acest trafic efervescent alimentează o piaţă aflată în creştere. Conform Raportului Mondial[10] elaborat la nivelul anului 2005, 16 milioane de oameni din întreaga lume au abuzat de opiacee, reprezentând un procent de 0,4% din populaţia cuprinsă între 15-65 ani. Dintre aceştia 10 milioane sunt consumatori de heroină.

Consumatorii de opiacee reprezintă un procent de 7% din totalul utilizatorilor de droguri, plasându-si pe poziţia trei după consumatorii de cannabis care reprezintă 71,5%, şi amfetamine care reprezintă 12%. Consumatorii de opiacee sunt însă mai numeroşi decât consumatorii de cocaină care reprezintă 6% şi de Extasy de 3,5%. Mai mult de jumătate din numărul consumatorilor de opiacee se găsesc în Asia, respectiv 8,5 milioane. În Europa sunt de asemenea peste 1,6 milioane de consumatori de opiacee.

Traficul şi consumul de cocaină. Reţelele de distribuire a cocainei s-au extins cu repeziciune la începutul anilor 70 delimitându-şi totodată pieţele de desfacere. La început traficul de cocaină a fost dominat de reţelele crimei organizate columbiene.

Într-o primă etapă una dintre cele mai puternice reţele de trafic de cocaină a fost cea cu sediul în oraşul Medelin. Această grupare gestiona traficul ilicit de droguri din faza procesului de fabricare, transportul către SUA, precum şi distribuţia en-gros a cocainei. Acest cartel a dobândit supremaţia utilizând corupţia, violenţa şi chiar crimă. În momentul în care Guvernul Columbian a dat o decizie prin care dorea promulgarea unui tratat cu SUA ce permitea extrădarea traficanţilor de droguri, care puteau fi trimişi în SUA pentru a fi judecaţi şi condamnaţi, gruparea a ucis zeci de oficiali guvernamentali, judecători, procurori etc. Gruparea condusă de celebrul Pablo Escobar a recurs chiar la acte de terorism, fiind responsabil de un atentat prin care a fost doborât un avion comercial cu 107 oameni la bord, dar şi de asasinarea

---

[8] *Idem.*

[9] M.A.I. Raport de Evaluare 2004, p. 83.

[10] United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Raport 2005*, Volumul 1, Capitolul 1, *Tends in World Drug Markets*, p. 56.

unui candidat la preşedinţia Columbiei. Cinismul lui Pablo Escobar a mers până la a oferi recompense cuprinse între 1000 şi 3000 de dolari pentru uciderea unui poliţist. Astfel s-a ajuns ca la sfârşitul anilor 80 erau ucişi în jurul a 2000 de poliţişti pe an.

După declinul sindicatului criminal din Medelin, dominaţia pe piaţa cocainei a fost luată de o grupare rivală ce-şi avea sediul în oraşul Cali. În anii săi de glorie acest nou cartel al drogurilor a ajuns să controleze aproximativ 80% din totalul exporturilor din Columbia spre SUA. Această grupare a acţionat într-un mod mult mai discret şi metodic comparativ cu gruparea condusă de Escobar. Aceasta noua grupare a evitat actele de violenţă. S-a extins acţiunile şi la traficul de marijuana, heroină şi droguri sintetice. După ce a scăzut consumul de cocaină în America s-a orientat spre piaţa europeană.

Odată cu destrămarea acestui cartel traficul de droguri a intrat într-o nouă etapă de organizare. Organizaţiile de acest fel s-au fragmentat conştiente fiind de faptul că marile industrii de acest fel sunt mai vizibile şi în consecinţă mai vulnerabile în faţa autorităţilor.

Principala cale de trafic către SUA a cocainei obţinută în Columbia, Peru sau Bolivia este prin Mexic. Principalul cartel al traficului de cocaină din Mexic este cel din Juarez. Conform informaţiilor furnizate de poliţia mexicană, cartelul din Juarez introduce în SUA între 15 şi 20% din totalul de cocaină ce se consumă în America. Aceste droguri sunt distribuite pe două rute importante. Prima este prin Oceanul Pacific, Insulele Galapagos, America Centrală coastele de sud ale Mexicului şi Ciudat de Juarez. A doua rută trece prin Marea Caraibelor, şi ajunge în Mexic prin Peninsula Yucatan[11]. Conform autorităţilor americane la nivelul anului 2003, 77% din cocaina destinată pieţii americane a sosit pe ruta America Centrală şi Mexic, iar 22% a sosit pe ruta Marea Caraibelor.

In Europa cocaina intra prin Spania şi Olanda. Aceasta vine fie direct din Columbia, fie tranzitând Venezuela sau Brazilia ca în final prin Marea Caraibilor spre Olanda sau spre Spania. În ultimul timp aceste rute au fost modificate, tendinţa în prezent fiind transportarea cocaine din Columbia spre tarile din Africa de Sud precum Nigeria sau alte tari din Golful Guineea.

Este important de subliniat că în victimele colaterale traficului de droguri sunt în continuă creştere, iar traficul se face prin metode tot mai complexe. În acest context amintim situaţia creată la graniţa dintre SUA şi Mexic. Acolo sunt descoperite periodic tuneluri prin care se realizează traficul de droguri şi de persoane, numărul victimelor cunoscute fiind de ordinul zecilor de mii. Nu este lipsit de importanţă nici cazul companiei aeriene Air Niger, ai cărei angajaţi au fost surprinşi implicaţi în traficul de droguri.

În România tot mai multe persoane sunt implicate în traficul internaţional de droguri. Astfel cum reiese din practica judiciara, traficul în care sunt implicaţi români mediază ruta Turcia, Bulgaria, România Austria, Germania, Olanda. Surprinzător este modul în care creşte cantitatea de drog traficată[12].

Captura de cocaină la nivelul anului 2003 a fost de 495 de tone metrice în creştere cu o treime faţă de anul precedent. Creşterile evidenţiate pe zone au fost de 20% în America de Nord, 29% în America de Sud, de nu mai puţin de 80% în Europa.

Această industrie alimentează o piaţă de 14 milioane de consumatori, reprezentând 0,3 % din populaţia cu vârsta între 15 şi 65 de ani[13]. Cei mai mulţi consumatori de cocaină se găsesc

[11] S. Rădulescu, C. Dâmboeanu, *op. cit.*, p. 138.

[12] T. Dima, *Traficul şi consumul ilicit de stupefiante. Combaterea prin mijloace de drept penal*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2001, p. 204.

[13] United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Raport 2005*, Vol. 1, Cap. 1, *Tends in World Drug Markets*, p. 76.

în zonele dezvoltate din punct de vedere economic. Astfel în America de nord sunt 2,3% din consumatori, Europa 1%, proporția cea mai scăzută fiind în Asia de 0,01% din consumatori.

Un aspect interesant de subliniat este variația prețului cocainei. Astfel la nivelul anului 2004 un kg de cocaină costa 8000 de dolari. Prețul la vânzarea pe stradă a scăzut între anii 1990-2000, respectiv gramul de cocaină a scăzut de la 267 dolari la 77 dolari. În Europa în aceeași perioadă scăderea a fost de la 169 la 88 de dolari. La cumpărarea en-gros costul este de 46 de dolari în Europa[14].

Traficul de droguri este favorizat de rapiditatea cu care mărfurile și informația circulă pe mapamond. Multiplele transformări geopolitice, economice și sociale prin care trece în prezent comunitatea internațională și-au pus amprenta și pe transformările din politica de securitate comună. Evoluția politicilor de luptă împotriva crimei organizate a fost generată și de evoluția activității infracționale. Ascensiunea fenomenului crimei organizate a fost influențat de mai mulți factori. Astfel instaurarea în Europa de Est a unor noi forme de organizare socială, reglementările economice încă perfectibile, dar și organizarea deficitară a autorităților sunt doar câteva dintre situațiile conjuncturale care au favorizat criminalitatea organizată. Nu în ultimul rând, apariția spațiului European comun a generat oportunități de extindere ale crimei organizate până nu demult inimaginabile pentru traficanți.

Traficul de droguri influențează mediul economic și politic în trei etape. În prima etapă este forțată economia prin introducerea banilor negrii în economia oficială. În a doua etapa se manifestă politizarea mafiei drogurilor prin furnizarea de voturi și bani anumitor formațiuni politice pentru a le susține să preia puterea. Într-o a treia etapă se observă ocuparea de funcții politice în mod direct a copiilor marilor dealeri.

Concluzii:

Traficul ilicit de droguri este o activitate generatoare de profituri substanțiale. Această activitate se derulează în conformitate cu legile economiei de piață ce are drept scop profitul ilicit obținut din alimentarea punctelor de consum. Aceste aspecte justifică interesul statului de a-și orienta politica în lupta eficientă împotriva traficului și consumului de droguri pentru salvarea sănătății cetățenilor și salvarea valorilor socio-morale. Anchetele internaționale atribuie traficului de droguri următoarele caractere generale: caracter comercial organizat, caracterul clandestin, riscul, legătura cu mediile criminale, caracter internațional. Esența criminalității drogurilor o regăsim în prejudiciile cauzate intereselor statului, siguranței sociale, vieții și sănătății cetățenilor. Toxicomania este rezultanta a trei aspecte esențiale, drogul, mediul și individul.

Studiile criminologice susțin imperativ trecerea de la cercetarea cauzalității consumului ilicit de droguri la studiul criminologic al prevenției. Creșterea consumului ilicit de droguri stimulează traficul. Explozia traficului ilicit de droguri este favorizată de metodologia de punere pe piață a drogului, și de modul în care resursele economice influențează economia și politica unei societăți. Drogul reprezintă un pericol pentru sănătatea societății iar criminalitatea organizată a traficului ilicit de droguri reprezintă o amenințare a siguranței și stabilității societății. Lupta împotriva acestui pericol trebuie de asemenea să fie concertată, transfrontalieră și de ce nu globală. În fața unui pericol de proporții și forțele care luptă trebuie să fie pe măsură. Pentru elaborarea unei strategii eficiente de prevenire a consumului și traficului ilicit de droguri trebuie luate în considerare particularitățile teoretice și practice ale fenomenului.

[14] S. Radulescu, C. Dâmboeanu, *op. cit.*, p. 139.

BIBLIOGRAFIE

– Legea nr. 143/2000, privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri

– Convenţia unică a Naţiunilor Unite asupra stupefiantelor din 1961

– Convenţia Naţiunilor Unite asupra substanţelor psihotrope 1971

– Alecu G.H., *Incriminarea traficului şi consumului de droguri*, Universitatea Libera International din Moldova Teză de doctorat

– Amza T., *Tratat de Criminologie*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2008

– Bulai C., *Manual de drept penal*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2007

– Dima T., *Traficul şi consumul ilicit de stupefiante. Combaterea prin mijloace de drept penal*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2001

– Labrousse A., *Geopolitica drogurilor*, Ed. Ideea Europeană, 2004

– Grof S., *Psihologia viitorului*, Ed. Elena Francisc, 2005

– Sabău G.V., *Traficul şi consumul ilicit de droguri şi precursori*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010.

– Stănoiu R.M., *Criminologie*, Ed. Oscar Print, Bucureşti 2006,

– G. Ţical, *Combaterea crimei organizate Antidrog*, vol. II, Ed. MAI, Bucureşti, 2003

– Strategia Naţională Antidrog

– Strategia Uniunii Europene privind drogurile

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTICULARITĂȚI ALE IMPLICĂRII FEMEILOR ÎN MAREA CRIMINALITATE – TRAFICUL DE DROGURI

PARTICULARITIES ON WOMEN INVOLVMENT IN SERIOUS CRIME – DRUG TRAFFICKING

*Dr. **Ana BĂLAN***
Vicepreşedinte Societatea Română de Criminologie şi Criminalistică

Abstract

Globalization intensifies the processes of inclusion/exclusion, with positive/negative effects in all spheres of society, including those related to the crime.

Persons excluded are a recruitment base for organised crime. Unfortunately, many women choose to be part of the drug industry. Although the motivations may be different – from the only possibility for the upkeep of children, identified by single mothers, to ensuring a deluxe life style by the „Queen of beauty", drug affects women directly, through their participation as authors or indirectly, through the trafficking in persons and prostitution. Women's involvement in drug trafficking has serious implications on the rate of crime. Prisons around the world – from South and North America, Asia and Europe, constantly reported the increase of women convicted for this type of organized crime, with the specific effects on overcrowding and poor detention conditions.

In the context of globalization, the states affected by drug trafficking should collaborate for the identification and implementation of effective criminal policy measures to prevent and control this phenomenon.

Keywords: *criminality, drug, female, trafficking.*

Rezumat

Globalizarea intensifică procesele de includere/excludere, cu efecte pozitive/negative în toate sferele societății, inclusiv în cele legate de criminalitate.

Persoanele excluse constituie o bază de recrutare pentru criminalitatea organizată şi, din păcate, multe femei aleg să facă parte din „industria" drogurilor. Deşi motivaţiile pot fi diferite – de la singura posibilitate identificată pentru întreţinerea copiilor de către mame singure şi până la asigurarea unei vieţi aventuroase şi pline de lux de către „regine ale frumuseţii", traficul de droguri afectează femeile direct, prin participarea lor ca autori sau indirect, prin intermediul traficului de persoane şi prostituţie.

Implicarea femeilor în traficul de droguri are implicaţii serioase asupra ratei criminalităţii. Penitenciare din întreaga lume – din America de Sud şi de Nord, Asia şi Europa raportează creşterea constantă a numărului de femei condamnate pentru acest tip de infracţiune, caracteristic criminalităţii organizate, cu efecte asupra supraaglomerării şi a condiţiilor de detenţie.

În acelaşi context al globalizării, statele afectate de traficul de droguri trebuie să colaboreze pentru identificarea şi transpunerea în practică a unor măsuri de politică penală eficiente în prevenirea şi controlul acestui fenomen.

Cuvinte-cheie: *criminalitate, droguri, femei, trafic.*

Introducere

După terminarea Războiului Rece, deschiderea fără precedent în domeniile comercial, financiar şi comunicaţii a generat nu numai dezvoltare economică şi o creştere a nivelului de trai, dar şi oportunităţi generoase pentru infractori în a-şi face afacerile prospere.

Criminalitatea organizată s-a diversificat, a devenit globală şi a căpătat proporţii macro-economice; ea alimentează corupţia, infiltrează afacerile şi politica, împiedică dezvoltarea şi subminează buna guvernare a ţărilor, în special a celor aflate în procese de tranziţie[1].

Globalizarea, tehnologizarea şi modernizarea au ajutat la cooptarea femeilor în traficul de droguri. Deşi acest fapt era previzibil, nimeni nu a putut prevedea cât de tragice pot fi urmările şi cum situaţia poate scăpa de sub controlul autorităţilor[2].

În pofida gravităţii acestor ameninţări, criminalitatea organizată, în general, este insuficient înţeleasă. Există o lipsă de informaţii cu privire la tendinţele transnaţionale ale fenomenului şi puţine studii care să se concentreze mai degrabă pe aspecte specifice – caracteristici, sectoare, ţări – decât pe imaginea de ansamblu.

În acest context, identificarea particularităţilor implicării femeilor în marea criminalitate – cu referire specifică la traficul de droguri – este o misiune aproape imposibilă, dar provocatoare pentru orice cercetător interesat de subiect.

Context general privind populaţia penitenciară şi criminalitatea feminină

În literatura de specialitate este recunoscut faptul că, de regulă, infracţiunile comise de femei diferă, din multe puncte de vedere, de cele comise de bărbaţi: sunt mai puţin frecvente, nu atât de grave şi specifice[3]. Ca urmare, la nivel mondial, procentul femeilor aflate în detenţie este, în medie, sub 10%[4].

Cu toate acestea, statistici din diferite ţări, situate pe toate continentele, indică faptul că numărul femeilor aflate în penitenciare a crescut dramatic. În ceea ce priveşte ţările membre ale Consiliului Europei[5], circa jumătate au înregistrat creşteri ale populaţiei penitenciare feminine în ultimele decenii[6].

Rezultatele unei anchete realizate de Consiliului pentru afaceri europene[7] creionează o imagine complexă a populaţiei penitenciare feminine. În unele ţări, numărul femeilor

---

[1] A.M. Costa, *The Globalization of Crime, a Transnational Organized Crime Threat Assessment*, United Nations on Office on Drugs and Crime, New York, 2007.

[2] G. Correa-Cabrera, *Drug Wars, Social Networks and the Right to Information: The Rise on Informal Media as the Freedom of Press's Lifeline in Northen Mexico*, APPSA 2011Anual Meeting Paper, available at SSRN http//ssrn.com, accesat în ianuarie 2012.

[3] G. McIvor, *The nature of female offending*, in R. Sheehan, G. McIvor and C. Trotter (Eds.) What Works with Women Offenders? International Perspectives, Cullompton: Willan Publishing, 2007; G. McIvor, M. Burman, *Understanding the Drivers of Female Imprisonment in Scotland*, in The Scottish Centre for Crime&Justice Research, Report No. 2, 2011.

[4] International Centre for Prison Studies, King's College, *World Prison on Brief*, London, 2005, www.kcl.ac.uk, accesat în ianuarie 2012.

[5] O cercetare realizată de Quaker Council for European Affairs în cele 28 de state ale Consiliului Europei şi publicată în anul 2007, a indicat o creştere a numărului de femei aflate în penitenciarele din Finlanda, Germania, Grecia, Olanda, Polonia în ultimii 10 ani; detalii pe www.qcea.org, accesat în ianuarie 2012.

[6] Datele oficiale nu confirmă, în cazul României, teoria creşterii mult mai rapide a criminalităţii feminine comparativ cu cea masculină; excepţie face traficul de stupefiante, unde rata creşterii criminalităţii feminine a devansat, în perioada 1997-2005, de 3 ori criminalitatea masculină. Pentru detalii, a se vedea A. Bălan, *Criminalitatea feminină*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008, p. 128.

[7] Studiu realizat în 28 state europene de Quaker Council for European Affairs, 2007, disponibil pe http://www.qcea.org/, accesat în ianuarie 2012.

încarcerate a crescut în deceniul precedent (Germania, Grecia, Finlanda, Polonia, Țările de Jos), în altele acesta a rămas relativ stabil (Belgia, Danemarca, Italia, Norvegia, Portugalia, Suedia), în timp ce în altele a scăzut (Armenia, Elveția). În medie însă, circa jumătate din țările membre ale Consiliului Europei au înregistrat creșteri ale populației penitenciare feminine.

Context general privind populația penitenciară și infracțiunile legate de droguri

O privire asupra persoanelor condamnate, fără deosebire de sex, arată că numărul celor aflate în penitenciare pentru infracțiuni legate de droguri variază de la țară la țară: de la 3-5% (Bulgaria, România), la peste 20% în majoritatea țărilor europene.

Tabel nr. 1 Persoane condamnate pentru infracțiuni legate de droguri aflate în penitenciare europene[8]

Țara	Total populație penitenciară	Rata de încarcerare (la 100.000 locuitori)	Procentul celor condamnați pentru infracțiuni legate de droguri, din totalul populației penitenciare
Belgia	10.002	93	14,3
Bulgaria	10.271	134	5,6
Cipru	671	83	27,5
Republica Cehă	18.901	182	8,0
Danemarca	3.448	63	23,9
Finlanda	3.370	64	15,2
Franța	59.665	96	13,6
Germania	72.203	89	14,9
Irlanda	3.653	81	14,4
Italia	55.057	92	29,4
Luxemburg	745	155	42,1
Olanda	16.416	100	18,9
Portugalia	10.830	102	27,3
România	26.350	123	3,3
Slovenia	1.317	65	10,9
Spania	73.787	160	27,4
Suedia	6.770	74	23,0
Regatul Unit al Marii Britanii	82.240	151	15,5

Sursa: International Centre for Prison Studies, martie 2009

Conform altor estimări[9], circa 50% din totalul persoanelor condamnate aflate în penitenciare din Uniunea Europeană au un istoric legat de droguri. Procentul celor care au declarat că au consumat droguri ilegale variază de la țară la țară: de la 13% sau mai puțin (Bulgaria, România, Ungaria), la peste 50% în majoritatea țărilor europene și peste 84% în penitenciarele pentru femei din Anglia și Țara Galilor[10].

[8] Datele provin de la International Centre for Prison Studies, *World Prison Brief*, www.prisonstudies.org. Statisticile nu se referă în mod necesar din același an, dar reprezintă datele disponibile cel mai recent.

[9] K. Dolan, E. Merghati Khoei, C. Brentari, & A. Stevens, *Prisons and Drugs: A global review of incarceration, drug use and drug services*, Beckley Foundation Drug Policy Programme, Report Twelve, 2007.

[10] The European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), *Annual Report 2007. State of the Drugs Problem in the European Union and Norway*, 2007.

În acelaşi timp, indiferent de infracţiunile pentru care au fost condamnaţi, procentul deţinuţilor consumatori de droguri aflaţi în penitenciarele europene este semnificativ mai mare comparativ cu procentul din cadrul populaţiei generale.

Statistici privind femeile implicate în traficul de droguri

Statele Unite ale Americii

O creştere cu 888% a numărului de femei arestate s-a înregistrat în Statele Unite ale Americii, între 1985-1995, ca urmare a obligativităţii pedepsei cu închisoarea şi mărirea duratei acesteia pentru infracţiuni în legătură cu drogurile[11].

Circa jumătate din femeile încarcerate în închisorile de stat din SUA, între 1986 şi 1996 erau condamnate pentru infracţiuni legate de droguri[12]. Creşterea este evidentă, având în vedere că, până la sfârşitul anilor 1990, 34% din populaţia penitenciară feminină era condamnată pentru astfel de infracţiuni, comparativ cu numai 15% la mijlocul anilor 1980. Este de remarcat şi faptul că, în aceeaşi perioadă, proporţia femeilor încarcerate pentru infracţiuni violente şi cele legate de proprietate a scăzut[13].

America Latină

Un studiu efectuat în 2010 arată că numărul bărbaţilor din penitenciarele latino-americane este mult mai mare decât al femeilor, dar un procent mai mare de femei se află în închisoare pentru infracţiuni legate de droguri[14].

În Mexic, începând din anul 2007[15] s-a înregistrat o creştere cu 400 % a numărului de femei aflate în penitenciare, cele mai multe fiind condamnate pentru infracţiuni legate de crimă organizată, în special traficul de droguri. Situaţia se explică şi prin lipsa unei legislaţii coerente, având în vedere că un „cărăuş" poate primi o pedeapsă asemănătoare ca durată cu cea a unui criminal.

În Panama, statisticile indică o creştere a numărului de femei-cărăuşi, la fel ca şi în Costa Rica unde, în 2008 s-a înregistrat o creştere cu 50% a celor condamnate pentru infracţiuni legate de traficul de stupefiante.

Aceeaşi tendinţă a fost semnalată în Uruguay, unde procentul femeilor condamnate pentru infracţiuni legate de droguri a crescut de la 4,8 % în 2003 la 6 % în 2007[16].

Printre consecinţe este de subliniată creşterea ratei criminalităţii în America Latină şi amplificarea fenomenului cunoscut sub termenul „femicid." Acesta se referă la uciderea unui mare număr de femei de către bărbaţi implicaţi în traficul de droguri, ca o metodă de represalii sau intimidare a agenţiilor care luptă împotriva cartelurilor[17]. De exemplu, în mai 2011, în Salvador, în interiorul unei cabine de telefon, a fost găsită o tânără de 20 de ani, decapitată, cu

---

[11] S.R. Bush-Baskette, *The war on drugs as a war against black women*, in S.L. Miller (ed.), Crime Control and Women: Feminist Implications of Criminal Justice Policy, Thousand Oaks, CA: Sage, 1998.

[12] M. Mauer, C. Potler, and R. Wolf, *Gender and Justice: Women Drugs and Sentencing Policy*, Washington, DC: The Sentencing Project, 1999.

[13] C. Kruttschnitt, and R. Gartner, *Women's imprisonment*, in M. Tonry (ed.) Crime and Review of Research (Volume 30), Chicago, Il: University of Chicago Press, 2003.

[14] S. Wola, *New Study Reveals Alarming Pattern in Imprisonment for Drug Crimes in Latin America*, 2010, http://www.wola.org/es/node/2032, accesat în octombrie 2011.

[15] D. Cave, *Mexico's Drug War Feminized*, New York Times, August, 13, 2011, accesat în decembrie 2011, http://www.nytimes.com/2011/08/14/sunday-review/mexicos-drug-war-draws-in-women.html?_r=3.

[16] E. Schemenauer, *Women and Drug Trafficking in Latin America*, http://blogs.uww.edu/introtolatinamerica/2011/10/17/women-and-drug-trafficking-in-latin-america/, accesat în ianuarie 2012.

[17] C. Forsythe, *Women Targeted by Mexico Drug Violence*, in Sight Crime, September 5, 2011, accesat în decembrie 2011, http://www.insightcrime.org/insight-latest-news/item/1512-women-targeted-by-mexico-drug-violence.

un mesaj de avertizare adresat guvernului, pentru a opri politicile care vizează împiedicarea activităților criminale[18].

Deşi femicidul rămâne o problemă pentru toate țările din America Latină, fenomenul se manifestă cu mai multă pregnanță în părți din America Centrală; astfel, numărul femeilor ucise s-a triplat, între 2005-2009, în multe state mexicane, de la 3,7 la 11,1 la 100.000 de locuitori[19].

Asia Centrală

Conform unui studiu realizat de Harm Reduction International[20], rezultă că una din patru femei aflate în penitenciarele din Europa şi Asia Centrală a fost arestată pentru infracțiuni care au legătură cu drogurile.

În Tajikistan, 70% dintre femeile aflate în penitenciare sunt condamnate pentru infracțiuni legate de droguri, respectiv 440 din 600. În Kazakhstan, 25,4% din cele 4.237 de femei aflate în detenție sunt condamnate pentru acelaşi tip de infracțiune, iar în Kyrgyzstan, din 300 de deținute, 33,3% execută pedepse pentru trafic de droguri.

Acelaşi raport arată că, numai în penitenciarele din Rusia sunt de două ori mai multe femei condamnate pentru traficul de droguri decât în toate țările Uniunii Europene la un loc[21].

Europa

În cele mai multe țări, procentul femeilor condamnate pentru infracțiuni legate de droguri este mai ridicat decât cel al bărbaților condamnați pentru aceleaşi tipuri de infracțiuni. De exemplu, în Spania, procentul bărbaților condamnați pentru astfel de infracțiuni este de 26% din totalul condamnărilor, în timp ce procentul femeilor se ridică la 48%[22]. Între 1988 şi 1998, procentul femeilor încarcerate în această țară a crescut cu 291%, comparativ cu o creştere de 88% a celor de sex masculin închisoare[23].

În Anglia şi Țara Galilor, procentul femeilor încarcerate pentru infracțiuni legate de droguri s-a triplat între 1990 şi 2000. În 2000, 37% din deținute erau condamnate pentru astfel de infracțiuni, comparativ cu 29 % în 1990[24], iar între 1992 şi 2002 s-a înregistrat o creştere cu 414% a numărului de femei încarcerate pentru infracțiuni legate de droguri[25].

În Suedia, femeile reprezentau, în 2004, circa 14% din totalul celor condamnați pentru infracțiuni legate de droguri[26]. Numărul femeilor condamnate pentru acest tip de infracțiune a crescut cu 69% în ultimii zece ani, într-un ritm mai rapid decât cel al bărbaților condamnați.

România

Între 2006-2009, procentul femeilor condamnate pentru trafic de droguri din totalul femeilor condamnate de instanțele judecătoreşti a crescut de la 1,65% la 5,87%, în timp ce acelaşi procent, în rândul bărbaților condamnați, a crescut de la 1,26% la 2,08%.

---

[18] H. Stone, *El Salvador Sees Epidemic of Violence Against Women*, May 23 2011, in Site Crime, accesat în decembrie 2011, http://insightcrime.org/insight-latest-news/item/960-el-salvador-sees-epidemic-of-violence-against-women.

[19] P. Toledo, *The Drug War Femicides*, August 14, 2011, http://www.truth-out.org/drug-war-femicides/1313336346, accesat în decembrie 2011.

[20] Harm Reduction International, *Cause for Alarm: The Incarceration of Women for Drug Offences in Europe and Central Asia, and the need for Legislative and Sentencing Reform,* studiu realizat pe baza datelor obținute din 51 de țări din Europa şi Asia Centrală, în perioada august 2011 – februarie 2012.

[21] Central Asia News, http://en.ca-news.org, accesat în februarie 2012.

[22] Dirección General de Instituciones Penitenciarias, *Monthly prison statistics:*www.mir.es/INSTPEN/INSTPEN1/Gestion/Estadisticas_mensuales, 2008.

[23] E. Almeda, *Women's imprisonment in Spain*, Punishment and Society, 7 (2), 2005.

[24] C. Kruttschnitt, and R. Gartner, *Women's imprisonment*, in M. Tonry (ed.) Crime and Review of Research (Volume 30), Chicago, Il: University of Chicago Press, 2003.

[25] R. Councell, *The Prison Population in 2002: A Statistical Review,* London: Home Office, 2003.

[26] www.bra.se, accesat în februarie 2012.

Tabel nr. 2 Număr persoane condamnate pentru trafic de droguri, 2006-2011

Anul	Bărbați			Femei		
	Total condamnați	Trafic de droguri	%	Total condamnate	Trafic de droguri	%
2006	52.100	659	1,26	4.605	76	1,65
2007	42.977	521	1,21	3.150	52	1,65
2008	34.408	454	1,31	2.387	59	2,47
2009	32.404	676	2,08	1822	107	5,87
2010	56949	721	1,26	1929	55	2,85

Sursa: Consiliul Superior al Magistraturii, 2012

Între 1997-2009, procentul femeilor condamnate pentru trafic de droguri aflate în penitenciare a crescut de la 0,37% la 14,86%, în timp ce același procent, în rândul bărbaților condamnați, a crescut de la 0,23% la 4,57%.

Tabel nr. 3 Număr persoane condamnate aflate în penitenciare pentru trafic de droguri, 1997-2011

Anul	Bărbați Total deținuți	Trafic droguri	%	Femei Total deținute	Trafic droguri	%
1997	26.714	64	0,23	1069	4	0,37
1998	36.036	63	0,17	1503	2	0,13
1999	36.957	121	0,32	1143	8	0,69
2000	36.447	95	0,26	1240	11	0,88
2001	35.797	176	0,49	1609	20	1,24
2002	35.875	334	0,93	1573	47	2,98
2003	34.515	405	1,17	1589	70	4,40
2004	31.356	602	1,91	1651	131	7,93
2005	29.565	694	2,34	1557	17 8	11,43
2006	28357	1073	3,78	1399	206	14,72
2007	25226	1096	4,34	1217	171	14,05
2008	22060	934	4,23	1040	133	12,78
2009	21326	976	4,57	982	146	14,86
2010	27016	1054	3,90	1228	147	11,97
2011	29318	1171	3,99	1376	177	12,86

30.694 total
Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor, 2012

Factori care influențează implicarea femeilor în traficul de droguri

Aceştia trebuie priviți în strânsă legătură cu factorii care favorizează fenomenul traficului de droguri în general, respectiv cererea de pe piață, accesibilitatea şi oportunitatea, beneficiile mari realizate, la care se adaugă în unele situații dorința de risc, aventură şi putere. De asemenea, în cazul femeilor implicate în traficul de droguri au un rol favorizant marginalizarea economică şi socială, lipsa de oportunități, mediul familial şi anturajul.

Deşi misiunile legate de transportul şi distribuirea drogurilor sunt extrem de periculoase, recompensele de mii de dolari fac ca acesta să nu fie luat în considerare[27]. Pentru alte femei,

[27] S. Wola, *New Study Reveals Alarming Pattern in Imprisonment for Drug Crimes in Latin America*, December 8 2010, accesat în decembrie 2011, http://www.wola.org/es/node/2032.

obținerea de bani din droguri constituie o modalitate atrăgătoare şi o poartă de acces către o viață spectaculoasă, plină de lux, aventură, mister, alături de bărbați puternici, recunoscuți în structurile organizate ale cartelurilor[28].

Din aceste motive, de la nume mari ale unor regine ale frumuseții şi până la femei sărace, traficul de droguri afectează viața fiecărei din America Latină, promovând violența împotriva lor şi afectând sistemul juridic care, în încercarea de a promova politici care să reducă fenomenul, nu face decât să exacerbeze victimizarea femeii[29].

Cauzele creşterii populației penitenciare feminine condamnate pentru traficul de droguri includ: insuficienta dezvoltare a serviciilor de asistență socială, motiv pentru care sunt aplicate mai degrabă măsuri de natură penală, decât socială față de femeile care încalcă legea; introducerea unor sancțiuni mai grave pentru infracțiuni legate de droguri în mai multe țări; lipsa de alternative la pedeapsa închisorii; creşterea duratei pedepsei cu închisoarea, în special pentru femei; absența unor organizații care să sprijine femeile în închisoare şi acționeze pentru binele lor.

Concluzii

Din această analiză succintă rezultă că, deşi multe din statele europene se confruntă cu o creştere a populației penitenciare feminine, în general şi a celor condamnate pentru infracțiuni legate de droguri, în special, cauzele sunt complexe şi diverse. Ca urmare, se simte nevoia realizării de studii şi cercetări care să exploreze acest fenomen, să identifice care sunt infracțiunile care duc la creşterea numărului de femei în închisori, în ce măsură durata pedepselor influențează dinamica populației penitenciare şi dacă există diferențe în aplicarea pedepselor, în funcție de gen.

BIBLIOGRAFIE

E. Almeda, *'Women's imprisonment in Spain*, Punishment and Society, 7 (2), 2005.

A. Bălan, *Criminalitatea feminină*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008.

S.R. Bush-Baskette, *The war on drugs as a war against black women*, in S.L. Miller (ed.), Crime Control and Women: Feminist Implications of Criminal Justice Policy, Thousand Oaks, CA: Sage, 1998.

H. Campbell, *„Female Drug Smugglers on the U.S.-Mexico Border: Gender, Crime, and Empowerment"*, Anthropological Quarterly Winter 2008 issue.

D. Cave, *Mexico's Drug War Feminized*, New York Times, August, 13, 2011.

H. Campbell, *Female Drug Smugglers on the U.S.-Mexico Border: Gender, Crime, and Empowerment*, Anthropological Quarterly Winter 2008 issue.

G. Correa-Cabrera, *Drug Wars, Social Networks and the Right to Information: The Rise on Informal Media as the Freedom of Press's Lifeline in Northen Mexico*, APPSA 2011.

A.M. Costa, *The Globalization of Crime, a Transnational Organized Crime Threat Assessment*, United Nations on Office on Drugs and Crime, New York, 2007.

R. Councell, *The Prison Population in 2002: A Statistical Review,* London: Home Office, 2003.

[28] H. Campbell, *Female Drug Smugglers on the U.S.-Mexico Border: Gender, Crime, and Empowerment*, Anthropological Quarterly Winter 2008 issue, accesat în decembrie 2011, http://www.antropologi.info/blog/anthropology/2008/study_drug_smuggling_as_vehicle_for_female.

[29] P. Toledo, *The Drug War Femicides*, August 14, 2011, http://www.truth-out.org/drug-war-femicides/1313336346, accesat în decembrie 2011.

Dirección General de Instituciones Penitenciarias, *Monthly prison statistics:*www.mir.es/INSTPEN/INSTPENI/Gestion/Estadisticas_mensuales, 2008.

K. Dolan, E. Merghati Khoei, C. Brentari, & A. Stevens, *Prisons and Drugs: A global review of incarceration, drug use and drug services*, Beckley Foundation Drug Policy Programme, Report Twelve, 2007.

C. Forsythe, *Women Targeted by Mexico Drug Violence*, in Sight Crime, September 5, 2011. *Salvador Sees Epidemic of Violence Against Women*, May 23 2011.

C. Kruttschnitt, and R. Gartner, *Women's imprisonment*, in M. Tonry (ed.) Crime and Review of Research (Volume 30), Chicago, II: University of Chicago Press, 2003.

A. Mares, *The Rise of Femicide and Women in Drug Trafficking,* Council of Emispheric Affairs, 2011.

M. Mauer, C. Potler, and R. Wolf, *Gender and Justice: Women Drugs and Sentencing Policy*, Washington, DC: The Sentencing Project, 1999.

G. McIvor, M. Burman, *Understanding the Drivers of Female Imprisonment in Scotland*, in Report no. 02 *Drivers of female imprisonment in Scotland,* The Scotitsh Center for Crime & Justice Research, 2011.

G. McIvor, *The nature of female offending*, in R. Sheehan, G. McIvor and C. Trotter (Eds.) What Works with Women Offenders? International Perspectives, Cullompton: Willan Publishing, 2007.

E. Schemenauer, *Women and Drug Trafficking in Latin America*, 2011.

P. Toledo, *The Drug War Femicides*, August 14, 2011, http://www.truth-out.org/drug-war-femicides/1313336346.

S. Wola, *New Study Reveals Alarming Pattern in Imprisonment for Drug Crimes in Latin America*, 2010.

EMCDDA, *Problems facing women drug users and their children*, in EMCDDA Annual report on the state of the drugs problem in the European Union, 2000.

The European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction (EMCDDA*), Annual Report 2007. State of the Drugs Problem in the European Union and Norway,* 2007.

Harm Reduction International, *Cause for Alarm: The Incarceration of Women for Drug Offences in Europe and Central Asia, and the need for Legislative and Sentencing Reform,* 2012.

United Nations on Office on Drugs and Crime, *Women and Imprisonment,* Handbook for Prison Managers and Policymakers on Justice, Handbook Series, New York, 2008.

United Nations on Office on Drugs and Crime, *The Globalization of Crime, a Transnational Organized Crime Threat Assessment*, New York, 2007.

BCU IAȘI

TRAFICUL DE PERSOANE. SUGESTII PENTRU UN NOU MECANISM DE SANCȚIONARE

*Conf. univ. dr. **Aura PREDA***

Fără îndoială, fenomenul care a marcat în modul cel mai vizibil societatea internațională în ultimul deceniu este globalizarea. Acest proces a orientat actorii societății internaționale către o liberalizare a pieței și o deschidere fără precedent a frontierelor, determinând apariția a numeroase avantaje pentru fiecare. Lumea în care trăim s-a micșorat. Traversăm Atlanticul în câteva ore, în timp ce aproape orice persoană de pe un continent poate lua legătura cu o persoană de pe un alt continent în mai puțin de un minut. Tehnologiile de comunicare și transport avansate au făcut ca tranzacțiile internaționale să devină aproape la fel de facile ca cele interne.

În același timp însă, procesul de globalizare a fost și este în continuare, acompaniat de o parte întunecată: creșterea dimensiunii activităților infracționale transfrontaliere. În acest context, traficul de persoane a ajuns să fie una dintre cele mai profitabile infracțiuni de pe glob, situat, în funcție de venituri, pe locul trei, după traficul de arme și droguri, cu o valoare estimată la ora actuală la 58 de miliarde de dolari[1].

Cadrul juridic internațional – bogat și ineficient

Lunga și variata istorie a documentelor internaționale cu privire la traficul de persoane reflectă dificultățile comunității internaționale de a ajunge la un consens și de a obține în mod eficient o înțelegere la scară largă a fenomenului. Istoria începe cu Acordul Internațional pentru suprimarea comerțului cu sclavi albi din anul 1904. Acest document, concentrat mai degrabă asupra protecției victimelor decât asupra pedepsirii infractorilor, a fost ineficient, din cauza lipsei de înțelegere a complexității acestei probleme cu fațete multiple. Din acest motiv, în anul 1910 a fost adoptată Convenția Internațională pentru suprimarea traficului de sclavi albi, care obliga 13 țări participante să pedepsească răufăcătorii. Mai apoi, sub auspiciile Ligii Națiunii s-a încheiat Convenția pentru suprimarea traficului de femei și copii din 1921 și Convenția Internațională pentru suprimarea traficului de femei care au atins majoratul din 1933. Aceste patru convenții privind traficul au fost consolidate în Convenția Națiunilor Unite pentru suprimarea traficului de persoane și a exploatării prostituției altor persoane din 1949[2].

În ultimele două decenii, numărul instrumentelor internaționale și regionale referitoare la traficul de persoane și mai apoi, la exploatarea persoanelor vulnerabile, s-au înmulțit considerabil. Printre cele mai relevante se numără Convenția privind drepturile copilului, adoptată de ONU în 1990, ratificată de 193 de țări; Convenția ONU privind cele mai rele forme de muncă juvenilă, adoptată în 2000 și ratificată de 165 de țări; Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptată în 2000, ratificată de 175 țări, la care s-a adăugat **Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, ratificat de 115 țări precum și Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe calea terestră, a aerului și pe mare, în 2000[3].**

---

[1] www.havocscope.com – conține ultimele statistici privind activitățile infracționale de pe piața neagră la nivel mondial.

[2] http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/instrumente_internationale/conventie_suprimarea_traficului_de_persoane.

[3] http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html.

De asemenea, la nivel european, Consiliul Europei a adoptat în 2005 Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, iar în 2009 a fost întocmit Planul Uniunii Europene privind cele mai bune practici, standarde și proceduri pentru combaterea și prevenirea traficului de ființe umane[4]. La acestea se adaugă numeroasele instrumente internaționale care consacră drepturile și libertățile oricărei persoane[5], printre care dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la libertate, dreptul la o viață decentă și multe altele, încălcate prin derularea traficului de persoane.

În plus, grupuri internaționale precum EUROPOL, FRONTEX și INTERPOL și-au intensificat eforturile de coordonare a acțiunilor de combatere a traficului.

Cu toate acestea și cu toate resursele financiare, materiale și umane enorme investite în prevenirea și combaterea traficului de persoane în diverse scopuri imorale și ilegale, nivelul de protecție se dovedește a fi ineficient în condițiile în care numărul victimelor la nivel global se înmulțește, iar cifra de afaceri este în continuă creștere de la an la an.

Majorității tratatelor le lipsesc mecanisme de implementare a dispozițiilor, iar statele, de cele mai multe ori, au eșuat în transpunerea prevederilor în legislație națională eficientă, traficul de persoane continuând să reprezinte o afacere cu riscuri minore și câștiguri imense, extrem de răspândită:

– 161 de țări sunt raportate a fi afectate de traficul de ființe umane, ca țară-sursă, de tranzit sau de destinație;

– persoanele traficate provin din 127 de țări pentru a fi exploatate în 137 de țări, afectând fiecare continent și fiecare tip de economie[6].

Dificultatea de a formula un răspuns eficace și o politică coerentă este agravată de condițiile structurale și culturale în care traficul de ființe umane s-a dezvoltat. Disperarea economică, atitudini culturale umilitoare față de femei și rețele ale diasporei sunt câteva dintre condițiile principale care facilitează traficul de ființe umane[7]. Corupția li se alătura atunci când agenți ai autorităților locale acceptă mită pentru a nu reacționa la ceea ce se întâmplă sub ochii lor. Cel mai apropiat exemplu este chiar cel al României. În Raportul Departamentului de Stat S.U.A. privind traficul de persoane la nivel global, în secțiunea narativă pe țări, se arată că agenți ai Poliției Române au fost conștienți ani la rând de traficul de copii din zona în care acționau, însă nu au întreprins nici o acțiune pentru suprimarea „comerțului" până când au fost forțați de autoritățile britanice în acest sens[8].

Jurisdicția universală – un nou mecanism de anchetare și sancționare a traficului de persoane

Cooperarea internațională este o condiție de bază pentru reducerea semnificativă a traficului de persoane. Prin urmare, statele trebuie să se sprijine reciproc în lupta împotriva diverselor forme de infracțiuni transfrontaliere, destabilizatoare pentru societate și dăunătoare progresului. Numărul mare de acorduri bilaterale, regionale și globale reflectă faptul că statele

[4] http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/plan_ue_ro.pdf.

[5] Declarația Universală a Drepturilor Omului (ONU,1948); Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Consiliul Europei, 1953); Pactulinternațional cu privire ladrepturilecivileși politice(ONU, 1976); Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor(AU,1981); CartaDrepturilor Fundamentale aUniunii Europene (UE,2009); Convenția europeanăpentruprevenireatorturii și atratamentelor inumanesau degradante(Consiliul Europei,1987); etc.

[6] Departamentul de Stat al SUA, *Trafficking in persons Report 2011,* disponibil pe http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2011.

[7] T. Jackie, L. Kelly, *Trade Secrets: Intersections between Diasporas and Crime Groups in the Constitution of the Human Trafficking Chain,* The British Journal of Criminology n. 49, p. 185.

[8] *Supra* nota 6.

realizează necesitatea abordării criminalității transfrontaliere prin mecanisme de cooperare internațională. Întrucât grupurile infracționale acționează transfrontalier, sistemele judiciare trebuie sa facă același lucru.

Cooperarea între națiuni și agențiile naționale de implementare a legii este și mai mult complicată de sistemele juridice diferite, de definirea incompatibilă a infracțiunilor, precum și de interesele și capacitățile diferite de aplicare a mozaicului de legi existente în domeniu[9].

O soluție la aceste probleme ar putea fi un nou mecanism de inițiere a anchetelor și proceselor celor suspectați și vinovați de traficarea ființelor umane, una dintre cele mai odioase activități infracționale din lume.

În acest sens, propunem spre analiză utilizarea principiului jurisdicției universale, principiu conform căruia orice stat din lume poate să ancheteze și să judece cele mai grave infracțiuni fără ca între statul respectiv și făptuitor sau locul comiterii faptei să existe vreo legătură.

Statul își justifică acțiunea prin gravitatea faptei comise, care este considerată o crimă împotriva tuturor, crimă pe care orice stat din lume este autorizat a o pedepsi, întrucât este prea gravă pentru a fi lăsată în voia arbitrajului jurisdicțional. Conceptul jurisdicției universale este, prin urmare, strâns legat de ideea ca anumite norme internaționale sunt erga omnes – în cazul de fața cele privitoare la drepturile de baza ale ființei umane –, iar respectarea lor este de datoria întregii comunități, cei care le încalcă fiind considerați *hostis humani generis*[10].

Exercitarea acestui principiu este, în prezent, controversată, întrucât jurisdicția reprezintă o manifestare a suveranității unui stat[11], iar aplicarea oricărei forme de jurisdicție extra-teritorială poate conduce, după cum s-a putut observa deja pe scena internațională, la tensiuni diplomatice interstatale[12].

Însă, o analiză atentă a originilor jurisdicției universale și a dezvoltării inițiale a principiului, dezvăluie inexactitatea analogiei dintre utilizarea inițială a principiului și utilizarea sa actuală care antrenează controversele existente în legătură cu exercitarea sa.

Din punct de vedere istoric, prima aplicare acceptată a jurisdicției universale a fost urmărirea piraților în largul mării. Pirateria a fost identificată ca problemă încă din secolul X[13], iar statele au exercitat competența de a-i urmări și captura indiferent de naționalitatea acestora sau de locul în care au comis infracțiunile, timp de aproape 500 de ani.

Practica a evoluat odată cu creșterea importanței schimburilor navale și legăturilor de comunicare dintre state, care erau sub permanenta amenințare a pirateriei. În plus, capacitatea piraților de a naviga dincolo de apele teritoriale sau de a comite infracțiuni grave în marea liberă, le-a consacrat statutul de a fi foarte greu de capturat și judecat. Prin urmare, piratii au fost universal recunoscuți „dușmani ai omenirii", pedepsibili *„în tribunalele tuturor și oricăror națiuni"*[14].

---

[9] A. Jonsson, *Human trafficking and human security*, Routledge transnational crime and corruption series 4, New York, 2009.

[10] T. Buergenthal, H. G. Maier, *Public International Law in a Nutshell*, West Group, St Paul, 1990, p. 172.

[11] M. Cherif Bassiouni, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, Vancouver Journal of International Law, nr 8, 2001. Bassiouni prezintă conceptul jurisdicției universale ca transcendând suveranitatea națională.

[12] Utilizarea jurisdicției universale în Marea Britanie a atras controverse în urma mai multor tentative de arestare a unor oficiali israelieni; mai recent, a vice-premierului și ministrului apărării Ehud Barak și a fostului ministru de externe Tzipi Livni (2010-2011).

[13] Amnesty International, *Chapter Two: The History of Universal Jurisdiction,* în *Universal Jurisdiction: The Duty of States to Enact and Implement Legislation*, AI Index: IOR 53/002/2001, 2001.

[14] Statele Unite ale Americii vs. Smith, Hot. 18 U.S. 153, 156 (1810). Acesta este cazul în care Curtea Supremă a SUA a menținut exercitarea jurisdicției universale de instanțele din SUA asupra pirateriei, care a fost declarată infracțiune împotriva omenirii.

Întrucât toate statele erau afectate de piraterie, toate erau dornice ca aceştia să fie capturaţi. În aceste condiţii, competenţa universală a fost concepută ca cea mai bună soluţie de compromis pentru a „evita potenţial nenumăratele conflicte de competenţă"[15]. Orice stat care aresta un pirat avea competenţa să-l judece în instanţele sale naţionale. Aceasta practică a fost recunoscută şi a devenit normă cutumiară a dreptului internaţional, urmând să fie codificată în convenţii ulterioare, inclusiv în Convenţia cu privire la Largul Mării din 1958 şi Convenţia privind Dreptul Mării din 1982[16].

În secolul XIX, Marea Britanie a început mişcarea în arena internaţională pentru abolirea sclaviei şi comerţului cu sclavi din motive de moralitate. Astfel, în 1815, în Declaraţia Congresului de la Viena, comerţul cu sclavi a fost declarat similar pirateriei[17]. Până la sfârşitul secolului al XIX-lea s-a conturat un consens internaţional general cu privire la ilegalitatea şi imoralitatea comerţului cu sclavi.

Cu toate acestea, statele au fost reticente în a extinde aplicarea jurisdicţiei universale pentru identificarea navelor suspectate de transferul de sclavi, deşi competenţa pentru astfel de situaţii a fost stabilită între anumite state prin unele tratate[18]. Nu a existat nici un tratat care să asigure exercitarea jurisdicţiei universale pentru abolirea sclaviei, dar interdicţia de a desfăşura asemenea practici a atins statutul de *jus cogens*, implicând *„universalitatea obligaţiei de a interzice comerţul cu sclavi"*[19].

În literatura de specialitate există divergenţe de opinii cu privire la interpretarea Articolului 110[20] din Convenţia privind Dreptul Marii din 1982. Deşi Articolul 99[21] acordă doar statului de pavilion competenţa de a interzice şi pedepsi sclavia, Articolul 110 permite oricărei nave de război să inspecteze o navă suspectată de trafic cu sclavi în marea libera. Unii cercetători abordează această prevedere ca temei pentru aplicarea jurisdicţiei universale în cazul traficului cu sclavi, în timp ce alţii susţin că numărul convenţiilor şi tratatelor încheiate după mişcarea pentru eradicarea sclaviei din Marea Britanie în secolul XIX a rezultat „în recunoaşterea caracterului de crimă internaţională a comerţului cu sclavi", încadrându-se în teoria universalităţii[22]. Diverse state, precum Grecia, Noua Zeelandă, Nicaragua sau Vanuatu, au susţinut incidenţa jurisdicţiei universale asupra sclaviei, aparent fără critici din partea altor state[23].

Chiar şi Statele Unite ale Americii, arhicunoscute pentru respingerea oricărei dispoziţii care ar putea afecta proprii cetăţeni, a sprijinit această practică[24].

---

[15] A. Cassese, *When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes? Some Comments on the Congo v Belgium Case*, în European Journal of International Law nr. 3/2002.

[16] Art. 19 din Convenţia de la Geneva privind Largul Mării din 1958 şi art. 15 din Convenţia ONU privind Dreptul Mării din 1982.

[17] L. Hannikainen, *Peremptory Norms in International Law, Historical Development, Criteria, Present Status*, Finnish Lawyers Publishing Co, Helsinki, 1988, p. 149.

[18] Ibidem.

[19] R. Clark, *Things I Have thought About in the Past 40 Years: International (Criminal) Law, Conflict of Laws, Insurance and Slavery*, Rutgers Law Journal, nr. 55, 1999.

[20] Art. 22 din Convenţia de la Geneva privind Largul Mării din 1958 şi art. 110 din Convenţia privind Dreptl Mării din 1982 prevăd că *„o navă de război care întâlneşte în largul mării o navă străină ... nu are permisiunea să o inspecteze decat daca exista suspiciuni rezonabile ca ... nava este implicată in comerţul cu sclavi"*.

[21] Atât art. 13 din Convenţia din 1958 cât şi art. 99 din Convenţia privind Dreptul Mării prevăd obligaţia „oricărui stat de a lua măsuri efective pentru prevenirea şi pedepsirea transportului de sclavi de către nave autorizate să poarte steagul naţional şi de a preveni utilizarea ilegală a steagului în acest scop".

[22] J. Bassiouni, *Theories of Jurisdiction and Their Application in Extradition Law and Practice*, în World International Law Journal, n. 3, 1974.

[23] *Supra* nota 23.

[24] L. Henkin, *International Law: Cases and Material*, West Group, St. Paul, 1993, p. 1049.

În mod regretabil, în ziua de azi se observă o disociere clară între sclavia tradițional recunoscută din secolele anterioare și practicile moderne similare sclaviei, precum traficul de persoane umane în vederea prostituției, muncii forțate, sau altor modalități de exploatare.

Desigur că propunerea noastră este susceptibilă de critici sub aspectul idealismului în care este învăluită și a dificultății cu care poate fi introdusă în procedura națională și internațională. De asemenea, utilizarea mecanismului jurisdicției universale pentru anchetarea și sancționarea traficului de persoane nu este ferită de acuzațiile privind transcenderea granițelor suveranității unui stat.

În ceea ce privește prima critică, aceasta poate fi atenuată prin acordarea de prioritate principiului teritorialității, ca bază de competență, sau a celorlalte principii tradiționale de legătură între o faptă și un anumit stat. Acest lucru este de altfel, în concordanță atât cu scopul cât și cu practica exercitării jurisdicției universale până în momentul de față. Raportul Uniunii Europene privind jurisdicția universală, întocmit în urma unei întâlniri între oficiali europeni și africani, confirmă într-o anumită măsură gradul de dificultate destul de ridicat a implementării procedurilor necesare în sistemele naționale. În același timp însă, s-a apreciat că aplicarea indirectă a dreptului internațional penal de către state ar avea avantajul exercitării competenței de către sistemele de justiție mai dezvoltate, chiar dacă cu riscul ca acest lucru să creeze fricțiuni. Raportul recomandă statelor să specifice un nivel adecvat al instanțelor competente să exercite jurisdicția universală, precum și să ofere formare de specialitate în urmărirea penală și judecarea infracțiunilor în temeiul dreptului internațional[25].

Cu privire la problema atingerii suveranității unui alt stat prin exercitarea mecanismului în discuție, aceasta se transformă în unul dintre punctele cele mai importante ale pledoariei pentru promovarea jurisdicției universale ca mecanism de anchetare și sancționare a traficului de persoane. În momentul în care un stat se declară lezat de procedurile inițiate împotriva unui cetățean propriu anchetat sau judecat de trafic de persoane de către un alt stat, acesta se vede obligat ori să preia procedurile și să asigure desfășurarea unei anchete riguroase dacă vrea să își păstreze reputația și suveranitatea protejată tocmai prin această preluare, ori să permită procedurilor străine desfășurarea procedurilor.

Pe tot parcursul analizei pertinenței utilizării acestui mecanism trebuie avut în vedere că miza o reprezintă pedepsirea unei activități extrem de odioase, desfășurate la nivel transnațional și aflată în continuă creștere: afectând tot mai multe victime și câștigând tot mai multe venituri reinvestite în dezvoltarea aceluiași tip de activități infracționale.

Indiferent de numărul actelor normative sau de rigoarea cu care infracțiunea de trafic de persoane va fi reglementată și sancționată în dreptul intern al oricărui stat, daca la nivel internațional nu se va avea în vedere luarea măsurilor necesare pentru înfruntarea intereselor politice ale statelor, uneori acestea constând în protejarea celor mai corupți, societatea va fi din ce în ce mai afectată de instabilitate și nesiguranță în fața unui fenomen atât de degradant precum traficul de ființe umane.

BIBLIOGRAFIE

M. Cherif Bassiouni, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, Vancouver Journal of International Law, nr. 8, 2001;

T. Buergenthal, H. G. Maier, *Public International Law in a Nutshell*, West Group, St Paul, 1990;

[25] The AU-EU Expert Report on the Principle of Universal Jurisdiction, disponibil pe http://europafrica.net/2009/04/28/the-au-eu-expert-report-on-the-principle-of-universal-jurisdiction.

A. Cassese, *When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes? Some Comments on the Congo v Belgium Case*, European Journal of International Law, nr. 3, 2002;

R. Clark, *Things I Have thought About in the Past 40 Years: International (Criminal) Law, Conflict of Laws, Insurance and Slavery*, Rutgers Law Journal, nr. 55, 1999;

L. Hannikainen, *Peremptory Norms in International Law, Historical Development, Criteria, Present Status,* Finnish Lawyers Publishing Co, Helsinki, 1988;

T. Jackie, L. Kelly, *Trade Secrets: Intersections between Diasporas and Crime Groups in the Constitution of the Human Trafficking Chain,* The British Journal of Criminology, nr. 49, 2005;

A. Jonsson, *Human trafficking and human security*, Routledge transnational crime and corruption series *4,* New York, 2009;

The AU-EU Expert Report on the Principle of Universal Jurisdiction, disponibil pe http://europafrica.net/2009/04/28/the-au-eu-expert-report-on-the-principle-of-universal-jurisdiction;

Trafficking in persons Report 2011, disponibil pe http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2011;

www.anitp.mai.gov.ro;

www.unodc.org/unod;

www.onuinfo.ro/documente_fundamentale.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IMPACTUL VIOLENȚELOR GRAVE SĂVÂRȘITE ÎN PUBLIC ASUPRA MEDIULUI COMUNITAR, DIN PERSPECTIVA CRIMINOLOGIEI PREVENTIVE*

*Dr. Ortansa BREZEANU***

„Supremul merit al ființei gânditoare
e acela de a putea acționa la maximum
asupra împrejurărilor, nepermițându-le
decât un minim de acțiune asupra ei".

J.W. Goethe

Abstract

The inspired and generous subject of the Conference helps us, by the means of this presentation, to have better ideas resulting from a deeper study, issued some time ago, ideas that lead to a new paradigma in the strategy of crime prevention.

In this respect, we took into consideration on one hand, the increase of the violent actions – at sight, in full day, on the street or in other public places – which trigger fear, panic and even consternation etc. effects which, at their turn, are added as risk factors of the violence persistence in the comunitary environment but not only; and on the other hand, destructuring up to the de facto abandonment of the criminality prevention system, including by dissolution in 2007 of the National Institute of Criminology (NIC) specially created (2002) for study of the crime causes by Govenment Decision no. 233, published in the Official Gazzete of Romania no. 273 of 1.IV.2005.

It raises question marks the fact that the dissolution of the NIC coincides with the implementation of the reform strategies in the judicial system (2005-2007) approved by Government Decision no. 233 (Official Gazzete of Romania no. 273 of 1.IV.2005).

The aspects presented above, shows the lack of of interest for the criminality causes.

The above mentioned aspects, previews the perspective of our approach regarding the prevention of the violent criminality. Therefore,without ignoring the causes, we choose for the awareness of the social control factors regarding their duty for ensuring a normal climate in society by prevention – up to eradication – of the consequences of the violent criminality which vitiate the life environment. With other words, it is necessary that thinking, organizing and conducting the prevention activities to be performed taking into consideration the comunitary

---

* Ramură a criminologiei aplicate (R. Gassin), vezi și Aura Preda, *Denis Szabo și evoluția criminologiei*, Ed. Universul Juridic, București, 1912, pp. 72-74 și pp. 111-114. Și Organismele internaționale de exemplu, Congresele ONU cu privire la prevenirea criminalității și a tratamentului delincvenților deși târziu au sugerat teme de cercetare pentru domeniul mediului. De exemplu, în anul 1972, ONU a organizat la Stokholm o Conferință în cadrul căreia s-au adoptat principiile comunitare în materie de mediu. Ultimul (a VI-lea), stabilit prin Decizia nr. 1600/2002/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iulie 2002, „vizează garantarea unui nivel ridicat de protecție a mediului și a mediului și a sănătății umane și o ameliorare a calității vieții și mediului înconjurător" la Congresul al IX-lea din 1995, dezbaterile s-au axat asupra noilor concepte și noilor preocupări, în domeniile: Crime contra mediului înconjurător și strategii în măsurile contra crimelor violente, delincvenței urbane, criminalității printre trăiri și actele violente contra femeilor – ca să dăm doar aceste exemple.

** Cercetător științific onorific, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române.

climate – analyzed from the perspectives of the environment, ecology, humanitarian, administrative, social etc.

Keywords: *fear, scare, consternation, general prevention, community prevention, violence, social ecology.*

1. Introducere – scop

Tema excepțională, de mare interes științific și aplicativ, supusă dezbaterii Conferinței a devenit mult prea vastă – prin neabordarea ei sistematică (în comun), ca să poată fi expediată în câteva pagini. De aceea, vom schița pentru început doar câteva din conceptele de bază ale celor două domenii de cercetare (mediul și criminalitatea).

Scopul imediat al acestei construcții privește îmbunătățirea noii paradigme de prevenire pe care am expus-o acum doi ani, cu prilejul concluziilor rezultate dintr-un studiu mai larg ce viza, între altele și sugestii privitoare la pregătirea pentru aplicarea alternativelor la pedeapsa închisorii prevăzute în noul Cod penal, intrat în vigoare la 1.II.2013[1].

Scopul final însă, vizează cu precădere o politică criminologică adecvată situației în care prevenirea a fost abandonată sau – mai corect spus – înghițită de mecanismele de control criminal al fenomenului – după desființarea Institutului Național de Criminologie.

În fond, de ce s-ar mai complica atmosfera generală cu aducerea în discuția factorilor de control social a cauzelor individuale și generale ale criminalității din moment ce acestea nefiind schimbate aproape deloc sunt cunoscute. „Dacă prevenirea criminalității, în general și a celei violente în special ar fi înțeleasă ca o problemă a tuturor membrilor societății, și s-ar cultiva mai mult un asemenea interes, șansele de normalizare a mediului nostru existent ar fi mai mari" (D. Szabo). Sigur, asemenea aspecte sunt încă în faza de ideal, nici o reformă din sistem nu a revendicat cu adevărat prevenirea, dar ele se pot transforma în realitate. Desigur, criminologia nu le poate ignora, dar nici nu poate ca în politica sa, alături de politica penală și de politica de mediu – să nu caute soluții, pentru a interveni, de data aceasta, cel puțin în direcția îmbunătățirii mediului de viață a membrilor oricărei comunități – de mai mică sau de mare dimensiune – cu particularități sau fără. În fond e vorba de calitatea vieții noastre existențiale.

Ar mai putea fi luat în considerare și faptul că atâta vreme cât nici violența criminală gravă, nu reușește să provoace un interes sporit pentru prevenire, efectele crizei întreținute și chiar dezvoltate și amploarea nesfârșitelor discuții despre măsurile care să o stăpânească sunt mai puternice decât orice alte fenomene deoarece afectează, în mod direct, concret, însuși nivelul de existență a celei mai mari părți a populației.

În același timp un mediu în care nesiguranța cetățeanului crește, poate fi exploatat cu ușurință de către orice tip de organizație criminală.

Oricâte planuri de măsuri am avea și oricât de elevate și susținute ar fi prin referințe comparative cu alte țări rămân doar petice de hârtie în contextul unui mediu viciat de violența în care trăiesc oamenii oricărei comunități – și care ocupă un loc important în teoriile cu privire la reinserția socială post-penală, mai ales pentru minori și tineri.

Până la urmă, soluția – care se desprinde chiar și din aceste câteva aspecte se poate concretiza într-o concepție integrală și coordonată a fiecăreia dintre comunități, pe baza unor studii inter și multidisciplinare, a disciplinelor științifice implicate. În fond, „Fiecare om are îndatoriri față de colectivitate, deoarece, numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale"[2].

---

[1] Vezi, *Frica, Insecuritatea și atacurile în public – concepte posibile pentru o nouă paradigmă în strategia de prevenire a criminalității*, publicat în Revista de Criminologie și Criminalistică.

[2] (Art. 29 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului* – adoptată și proclamată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin rezoluția 217 A (III) din 10 noiembrie 1948).

2. Delimitări terminologice

Începem – aşa cum ne-am propus – cu noţiunea ecologie (gr. OIKOS – casă, logos – ştiinţă) ştiinţă multidisciplinară care studiază relaţiile dintre organisme şi mediul lor de viaţă.

Ecologia umană ţine seama, pe de o parte de o caracteristică esenţială a mediului uman, aceea de a fi produs de activitatea oamenilor iar pe de altă parte de o caracteristică a omului însuşi, aceea de a fi un organism colectiv, adică o societate. Din acest motiv alături de aspectele psihice şi biologice generale ale mediului se acordă o atenţie deosebită caracteristicilor sale cultural-informaţionale etc. precum şi modalităţilor de reacţie în grup la aceste caracteristici[3].

În sociologie, prin ecologie umană se înţelege însă studiul relaţiilor dintre fenomenele umane, biologice şi sociale şi spaţiile naturale, mai ales artificiale (oraşe, întreprinderi, locuinţe) în care se desfăşoară acestea relevându-se atât influenţele „spaţiului" asupra vieţii sociale, cât şi influenţele exercitate de viaţa socială asupra organizării spaţiale. Fenomenele psihodimensionale şi cu precădere cele psihosociale se află într-o incontestabilă interacţiune cu factorii ecologiei[4].

Noţiunile de *agresivitate* şi *violenţă*, care în mod obişnuit – fiecare în parte incluzând în denumirea generică, elemente de ordin somato-psihic, biologic social etc., *ar putea să aibă acelaşi înţeles*. De altfel, nici literatura de specialitate – deşi vastă în domeniu – nu face o distincţie tranşantă între noţiunile în discuţie, sugerând mai degrabă o anumită gradaţie care ar exista între ele şi care ar exprima intensitatea, duritatea, durata etc. a tipurilor de comportament agresiv sau violent cu nuanţele de rigoare reflectate în sfera consecinţelor de ordin practic.

Prin termenul de agresivitate se înţelege, ceea ce marea majoritate a dicţionarelor o denumesc, o formă de comportament ofensiv al individului care se consumă pe plan acţional ori verbal constituind reacţia sa la o opoziţie reală nu numai imaginară din partea celorlalţi[5]. Noţiunea exprimă astfel acţiunea celui care atacă primul – atac neprovocat[6] şi care pune în primejdie ori chiar distruge obiectul ei.

Datele prezentate până acum ne permit să apreciem conceptul de agresivitate ca dispoziţie tradusă în comportament – ca o tensiune mai bine zis, care-l dictează şi menţine până la rezolvarea într-un fel a motivaţiei unor astfel de reacţii.

Legat de noţiunea în discuţie îşi impune precizarea şi termenul de agresiune care poate fi tradus, potrivit unor autori, drept o predispoziţie a agresivităţii – o potenţialitate a acesteia, ceea ce înseamnă că nu întotdeauna se trece la act.

Complexitatea noţiunii de agresivitate ca şi plurisemnificaţia terminologică în explicarea ei, obligă la un realism mai profund în privinţa intervenţiilor profilactice de ordin practic în domeniul analizat.

Cu informaţiile ce ni le-a prilejuit analiza conceptului de agresivitate prefaţăm observaţiile ce urmează cu privire la *conceptul de violenţă* care îşi are suportul în agresivitate şi, implicit, în toată problematica prezentată până acum. Unii autori – mai ales biologi exprimă în esenţă acelaşi lucru, atunci când afirmă că agresivitatea face parte din violenţă. Ca atare, cauza principală a acestui fenomen este agresivitatea.

În această viziune, violenţa se prezintă ca un sindrom ce implică diverse simptome (semnale) agresive care în acţiunea şi interacţiunea lor îi determină rezultatul.

Precizările făcute în cele ce preced – deşi necesare pentru înţelegerea fenomenului denumit generic violenţă – nu sunt însă şi suficiente atunci când interesul ştiinţific vizează o sferă specifică a noţiunii, aşa cum este *„violenţa în public"*.

---

[3] Paul Popescu-Neveanu, *Dicţionar de psihologie*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1978, p. 218.

[4] *Ibidem.*

[5] *Dicţionar de psihologie socială*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 19.

[6] Florin Marcu, Constantin Maneca, *Dicţionar de neologisme*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 34.

Pentru ca aceasta din urmă să devină operațională – încât rezultatele cercetărilor să poată fi măsurate – *ea trebuie raportată la conceptele de public, comunitate, opinie publică și chiar la comunicare și relații publice*. Numai astfel, *sfera și însușirile acestui concept vor circumscrie dimensiunile, întinderea și conținutul noțiunii de violență în public cu nuanțele și conotațiile pe care le poate produce tipul de violență în discuție*: atacuri violente (chiar armate) săvârșite în plină zi, în stradă, în aglomerație sau în locuri mai puțin aglomerate, la casele de schimb valutar, sedii bancare sau oriunde se nimerește, care prin natura lor induc frică, spaimă, neliniște și nesiguranță generală.

Noțiunea de *public* provine de la colectivitate atunci când aceasta asistă în întregime sau în parte la unele acțiuni ce apar în comunitate. Dimensiunile publicului sunt variabile – mergând de la grupuri relativ reduse de persoane până la scară națională și mondială. Publicul poate fi concentrat – cum este cazul publicului dintr-o comunitate locală – sau dispersat spațial, omogen sau eterogen din anumite puncte de vedere (sex, vârstă, grad de instruire, profesie, apartenență politică etc.). *Ceea ce are comun publicul este centrul de interes sau informație*[7].

Acest din urmă aspect aduce în prim plan o altă noțiune – amintită tangențial în cele ce preced – anume, *comunitatea*. Aceasta poate fi înțeleasă, atât într-un sens mai restrâns, ca un grup de oameni cu interese, credințe, obiceiuri și norme de viață comune, cât și într-un sens mai larg care poate fi asemuit cu o colectivitate mai mare sau chiar cu societatea privită în ansamblul ei[8]. Colectivitate, devine, potrivit lui Gustave Le Bon[9] și mulțimea care în anumite situații capătă caracteristici noi, diferite de acelea ale fiecărui individ ce intră în componența ei (a mulțimii). Colectivitatea devine astfel mulțime organizată sau mulțime psihologică.

Ultimele trei noțiuni (public, colectivitate, comunitate) o atrag și pe cea de-a 4-a denumită *opinia publică* (colectivă) care în linii mari desemnează aprecierile de valoare a unui anumit public la un moment dat asupra unor chestiuni concrete[10].

Oricum ar fi definită, opinia publică ca informație socială și funcție de control social generează, la rândul ei, numeroase genuri de relații cu publicul, fie cu scopul de a mări, estompa reacțiile, fie a le amplifica sau, pur și simplu a le clarifica. S-ar putea spune că jocul comunicatelor, a conferințelor de presă, a numeroaselor replici și contrareplici, în care este antrenată și presa, reflectă această realitate.

Se conturează, în context, o altă noțiune ce poate aduce un spor de claritate conceptului „violență publică" – anume, cea de „relații publice".

Unii specialiști[11] înțeleg prin „relații publice", acele modalități prin care se stabilesc și se mențin legături cu publicul prin informarea acestuia asupra preocupărilor ce-l pot interesa și în

---

[7] Pentru informații largi în legătură cu noțiunea de public, vezi *Dicționar de psihologie socială*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, pp. 201-205.

[8] Vezi, Florian Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, Ed. Academiei Române, București, 1997, p. 333.

[9] Gustave Le Bon, *Psihologia maselor*, Ed. Științifică, București, 1991, pp. 15-22.

[10] Dicționar de psihologie socială, Ed. Științifică, 1967, pp. 156-159. În *Dicționarul de sociologie* (Ed. Știință și Tehnică, București, 1998, p. 146), G. Ferreol, M. Simon, Jean-Mare Duprez, apreciază opinia publică ca „*o manifestare a mentalităților colective, distincte de voința populară, de publicul însuși și de mase. Ea reprezintă o forță socială ce rezultă din similitudinea judecăților făcute asupra anumitor subiecte de o pluralitate de indivizi*" formându-se în raport de interesele sau comunitatea de interese a mai multor categorii sociale față de diferitele evenimente și probleme ale vieții.

[11] Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros, București, 1987, p. 616. Încercarea multor autori de a găsi o definiție unică pentru conceptul „relații publice", a rămas fără succes, din moment ce numai unul dintre cercetătorii americani (R. Harlow, *Public relation definitions trough the years. Public Relations Kevrew* (Spring), pp. 49-63 (1977) – *apud* Katherine Mila Sharon Yoder, Peter Gross și Ștefan Niculescu-Mana în *Introducere în Relații Publice*, Ed. Nim, București, 1998, p. 96) a identifict 500 *definiții diferite*. Aceasta arată nu numai complexitatea conceptului, ci și opiniile diferite despre elementele care-l strucutrează și îl delimitează de alte noțiuni.

perspectiva de a-l atrage la eventuale acțiuni comune atunci când anumite situații impun acest lucru.

Relația cu publicul (comunicarea în fond cu el) nu are un scop în sine. „Pentru om – spunea Paul Popescu-Neveanu – decisivă este interiorizarea relațiilor sociale, a celor practice, cognitive, comunicative. O relație ajunge și se generalizează ca o modalitate activă de orientare împlinindu-se ca o atitudine"[12]. Și alți autori susțin că modul de comunicare specific uman privește întreaga sferă a vieții spirituale umane, atât sfera trăirilor afective, cât și a celor mentale intelective. De aceea, găsim necesar ca studierea acestui context (intelectiv și afectiv), prin intermediul diverselor forme de relații cu publicul, să se facă înainte de transmiterea mesajului pentru ca acesta să fie înțeles și reținut ca atare.

Numai astfel, „relațiile publice" ar putea deveni un instrument teoretic, cu nuanțe proprii, în măsură să asigure și să stimuleze înțelegerea fenomenelor grave ce se produc într-o comunitate și să perceapă posibilitățile de care aceasta dispune pentru a le combate și preveni[13].

3. Violența și indiferența

Informațiile furnizate de organele judiciare cu privire la descoperirea unor infracțiuni sau rețele de infractori care au săvârșit fapte grave și deosebit de grave dovedesc că activitatea de control și combatere a criminalității a acoperit-o și pe cea de prevenire.

Ceea ce îngrijorează cel mai mult însă este faptul că a scăzut vârsta autorilor de fapte violente existând riscul ca în comunitățile mai puțin deschise unor intervenții a factorilor avizați sau cu mai puțin interes din partea acestora de a interveni la timp, violența să se transforme într-un mod de viață ale cărui consecințe sunt greu de estimat.

Astfel, potrivit statisticilor I.G.P., în perioada 2008-2012, organele de poliție au descoperit 59.714 fapte penale comise de minori având vârste cuprinse între 14 și 18 ani.

În anul 2012, 14 minori au săvârșit infracțiunea de omor, 11 tentativa de omor, 1 minor vătămare corporală gravă, 17 minori viol, 12 minori pruncucidere și 626 tâlhării, în total 748 infracțiuni cu violență.

Mai grav este faptul că în aceeași perioadă (2008-2012), 17.844 minori sub 14 ani au comis fapte penale, și din această categorie de vârstă, în anul 2012, 2 minori au avut tentativă de omor, unul, vătămare corporală gravă, 33 viol și 163 au săvârșit infracțiunea de tâlhărie (aproape 200 de minori). În total, minorii sub și peste 14 ani au săvârșit 947 infracțiuni de violență.

Un spor de înțelegere asupra gravității fenomenului susmenționat ne oferă statisticile Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție cu privire la inculpații minori de 14-18 ani și sub 14 ani care au fost trimiși în judecată în perioada 2008-2012 și primul semestru din 2013.

Astfel, din totalul de 22.486 minori de 14-18 ani, trimiși în judecată în perioada susmenționată, 2.888 au săvârșit infracțiuni contra persoanei. În aceeași perioadă, 16.630 de minori sub 14 ani au comis fapte penale iar 37.024 au fost sancționați în temeiul art. 18^1 din vechiul Cod penal[14].

---

[12] Paul Popescu-Neveanu, *op. cit.*, p. 616. Vezi și Rodica M. Cândea, Dan Cândea, *Comunicare managerială – concepte, deprinderi, strategie*, Ed. Expert, 1996, p. 10.

[13] Este de observat, în această ordine de idei și că în procesul de democratizare a societății românești, relațiile publice s-au instituționalizat. Așa au apărut „Birourile de presă" și instituția „purtătorului de cuvânt" – cu funcții manageriale distincte.

[14] A se vedea, pentru completarea imaginii privind faptele de violență gravă, Alexandru Cinteză, procuror de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, *Analiza criminologică a infracțiunilor de omor ce au făcut obiectul dosarelor de urmărire penală soluționate în perioada anilor 2007-2010*, în Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie nr. 1-2/2013, pp. 33-89.

Datele ce preced evidențiază o situație complexă și deosebit de complicată în contextul în care spațiul public a devenit cu timpul o scenă în care apar și se confrunta deseori, în plină zi, comportamente și acțiuni, fără nici un fel de inhibiții, destul de greu de încadrat într-o schemă ușor de explicat.

Am putea spune că insecuritatea ce include prin însăși natura termenului insensibilitate (nepăsarea, indiferența, răceala) generată de violența, contribuie, la rândul ei, la menținerea și consolidarea acesteia. De altfel, problema securității comunitare a devenit la ora actuală o analiză fundamentală a dezbaterilor politice și una dintre preocupările de bază ale politicilor publice și nu numai.

De altfel, perioada pe care o traversează societatea românească în prezent – am spune ieșită de sub chingile tranziției, după integrarea țării noastre în Uniunea Europeană – și măcinată încă de consecințele acesteia, este diferită – date fiind și unele disfuncționalități și incoerențe ce formează sistemul complex de descurajare și sancționare a acestui gen de fapte.

4. În căutarea de soluții

În concordanță cu aspectele menționate în debutul lucrării, proiectarea, organizarea și desfășurarea activităților de prevenire vor avea ca punct de plecare consecințele actelor violente produse, prin evidențierea climatului violent în comunitate. Cu alte cuvinte, nu este vorba de prevenire plecând de la cauzele fenomenului, ci de plierea prevenirii pe actualitatea consecințelor criminalității violente și reforma justiției penale pe fondul asanării climatului pentru a face posibile alternative la închisoare. În acest mod s-ar aplica și în țara noastră Rezoluția ECOSOC – 2001/11, cu privire la „Acțiunea promovării unei preveniri comunitare a criminalității", adoptată în baza Declarației de la Viena asupra criminalității și justiției penale din anul 2000.

Acest lucru se impune cu necesitate în contextul în care o comunitate – indiferent de dimensiunea ei, măcinată și afectată din interior prin acte violente, este greu să se implice în activități de prevenire.

Șansele schimbării percepției față de îndatoririle colectivității, a comunității, a societății civile în general în controlul și prevenirea criminalității ne sunt date de procesul de descentralizare aflat în plină desfășurare în țara noastră.

Aici se remarcă un paradox: în sensul că descentralizarea în loc să însemne o deschidere mai mare spre informații majore, despre fenomenul criminalității din partea instituțiilor care le gestionează, acestea s-au micșorat.

În consecință, discreția reflectată de secretizarea într-o măsură tot mai mare a datelor disponibile de către instituțiile statului implicate inclusiv în reforma justiției penale, lasă loc unor ambiguități inclusiv pentru cercetarea științifică.

5. Întrebări repetate care așteaptă răspuns

Cine are nevoie de cercetare juridică și criminologică?

Cui a folosit cercetarea din sfera criminologiei și dreptului penal, mai ales, ce s-a reținut cu rezultate în legislație, teorie și practică?

Unde ne aflăm acum, în raport de celelalte țări din Uniunea Europeană și ce ar trebui să facem mai departe ca să nu rămânem doar cu sentimentul de armonizare?

6. În loc de *concluzii*, supun spre reflecție trei sugestii:

– Un program guvernamental de gestionare a violenței în societate – la care să se conecteze comunitățile locale prin măsuri proprii.

– Biserica creştină, fiind destul de bogată prin proprietăţile ce le-au fost restituite de către stat şi aflându-se în parteneriat cu acesta în multe chestiuni de ordin social – să-şi asume răspunderea unor colonii de muncă pe terenurile care le au, în care să fie internaţi acolo pentru a fi folosiţi în diversele activităţi (tabere forestiere, agricole etc.) deţinuţii tineri (peste 60% din populaţia carcerală au vârsta până în 41 de ani).

– Presa, prin gruparea unor specialişti în problema pe care o abordăm şi cu ajutorul informaţiilor care trebuie să le pună acestora la dispoziţie din sistemul judiciar, să devină un adevărat radar – un dispozitiv de detectare şi localizare a disfuncţiilor sociale care pot împiedica măsurile pentru asigurarea securităţii străzii (a liniştii) a comunităţii – în final un element esenţial în mecanismul de prevenire comunitar.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ASPECTE SPECIFICE DE GEN ÎN PRACTICA SERVICIULUI DE PROBAȚIUNE BUCUREȘTI
– STUDIU COMPARATIV –

Dr. Mihai Ioan MICLE[1]
Dr. Gabriel OANCEA[2]

I. Aspecte teoretice

Apariția în ultimele decenii ale secolului trecut a mișcării feministe, corelată cu apariția criminologiei feministe, au dinamizat cercetările în domeniul criminologiei. În mod tradițional criminologia a determinat o extindere arbitrară a observațiilor făcute în raport cu infractorii bărbați și asupra infractoarelor. Nu a existat însă o cercetare prealabilă acurată care să identifice existența anumitor particularități care eventual le-ar diferenția. Deși reduse ca număr, aceste cercetări care își propuneau explorarea universului femeii infractor au fost marcate de stereotipii ori sexism.

O dovadă a faptului că infracționalitatea femeilor era privită din perspectiva criminalității masculine este reprezentată de studiile din secolul al XIX-lea ale criminologului italian Cesare Lombroso (Lombroso, Ferrero, Rafter, & Gibson, 2004). Aceste studii subsuma comportamentul infracțional biologiei masculine, infractoarele erau văzute, din punct de vedere psihologic, ca fiind mai degrabă bărbați. În condițiile în care femeile adoptau conduite tipic masculine, însăși feminitatea acestora le era negată, fiind considerate a fi incapabile de sentimente ori instincte feminine (Britton, 2011).

Nu a fost înregistrată o evoluție semnificativă în abordarea problematicii infracționalității feminine nici la începutul secolului XX, atunci când explicația sociologică a început să domine criminologia etiologică. În acest sens, Albert Cohen (1955) atunci când și-a elaborat teoria subculturilor delincvente, a prezentat și o explicație a comportamentului infracțional al femeilor. În timp ce băieții/bărbații din clasele inferioare comiteau infracțiuni ca urmare a blocării accesului la o serie de oportunități (educaționale, profesionale etc.), femeile se implică în cariera infracțională ca urmare a eșecului în găsirea unui partener fapt care le determină să de implice în acte de deviantă sexuală (prostituție). Richard Cloward și Lloyd Ohlin (1960) exclud pur și simplu femeile din explicația lor criminologică, apreciind că acestea sunt subordonate grupurilor de infractori bărbați *(gangs)*. O situație similară este întâlnită și în cadrul cercetărilor derulate de către Travis Hirschi(1967, p. 35) (autorul teoriei controlului social). Acesta, referindu-se la numărul redus de subiecți de sex feminin identificați în cadrul eșantionului de cercetare, afirmă că „în analiza datelor … femeile au dispărut". Se distinge însă preocuparea lui Otto Pollak (1950) care aprecia că procentul relativ redus de femei care se regăsește în statisticile penale are la bază faptul că în multe situații infracțiunile comise de către femei nu sunt raportate. De asemenea, gradul de toleranță al organelor de represiune în raport cu această categorie de infractori este crescut, fiind puțin probabil ca o femeie să fie suspectată sau arestată pentru comiterea unei infracțiuni. Pollak consideră că există și o *criminalitate mascată* în ceea ce le privește pe femei. Acestea deși comit infracțiuni, poate în aceiași măsură ca și bărbații,

[1] Cercetător științific, Academia Română, Institutul de Filozofie și Psihologie „Constantin Rădulescu Motru", email: mihai_micle@yahoo.com.

[2] Lector asociat, Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, email oancea.gabriel@gmail.com.

multe dintre acestea sunt comise în spațiul privat, nefiind raportate (avorturi ilegale, furturi comise de către prostituate din locuințele clienților, furturi de la rude etc.).

Se evidențiază faptul că studiile realizate în perioada anilor '60-'70 determină o schimbare de paradigmă în modul de abordare a criminologiei feministe. Cercetările efectuate după această perioadă încercând să demoleze stereotipiile care au dominat timp de un secol gândirea criminologică.

O serie de lucrări elaborate (Adler & Simon, 1979; Brownmiller, 1975; Smart, 1977) prezintă femeile infractor într-o lumină nouă. Comportamentul infracțional al acestora este explicat prin prisma relațiilor de putere bărbați-femei. Este dezavuat caracterul patriarhal al organizării sociale. Acest fapt impune plasarea femeilor în poziții de inferioritate, restricționează accesul la resursele comunitare și favorizează apariția unor situații de discriminare. Femeile sunt din ce în ce mai mult expuse unor situații de excluziune socială, fiind lipsite uneori într-o măsură mult mai mare decât bărbații de mijloacele elementare de trai, fapt care le determină să se implice în comiterea de infracțiuni. La rândul său, sistemul de justiție penală este criticat, fiind apreciat ca misogin, neluând în considerare problemele ori contextul social specific al femeilor infractor.

Subsecvent acestor poziții critice se remarcă o serie de eforturi în direcția ajustării politicilor penale și sociale în sensul eliminării situațiilor generatoare de discriminare, marginalizare economico-socială ori abuz față de femei.

În cadrul sistemului de justiție penală își fac apariția o serie de documente strategice focalizate asupra problematicii femeii infractor elaborate sub egida ministerelor justiției[3] sau ale diferitelor instituții corecționale. Aceste documente subliniază necesitatea unui tratament penal neprivativ de libertate (atunci când situația de fapt o permite), formarea unui personal conștient de problemele specifice ale femeii infractor, elaborarea unor programe de intervenție adecvate specificului acestei categorii, crearea unor spații de deținere care să faciliteze contactul deținutelor cu familia, sensibilizarea practicienilor cu privire la situațiile de abuz domestic ori sexual cu care se confruntă femeile infractor etc.

Referitor la situația din România nu se evidențiază existența unor documente programatice elaborate în cadrul instituțiilor din domeniul justiției penale cu privire la problematica specifică a femeilor infractor. Cu toate acestea, în mediul academic se remarcă o preocupare față de specificitatea/problematica femeii infractor. Există o serie de lucrări (Balan, 2013; Bălan, 2008; Bălășoiu, 2013; Vlase, 2010) axate pe identificarea și prezentarea cauzelor specificului infracționalității feminine, a unor modalități efective de intervenție.

II. Metodologia cercetării

În vederea identificării aspectelor de gen – condamnați bărbați și femei – a persoanelor supravegheate aflate în evidența Serviciului de Probațiune București am procedat la determinarea structurii variabilelor socio-demografice și de ordin penal. În acest sens, s-a realizat o analiză comparativă a informațiilor existente în baza de date a serviciului, pe următoarele variabile: genul, vârstă, educație, loc de muncă, infracțiunea și istoricul infracțional, probleme legate de adicții, clasa de risc evaluată și modul de finalizare a supravegherii.

---

[3] A se vedea în acest sens, *Strategic Objectives for Offender Women* elaborat în anul 2013 de către Ministerul Justiției din Marea Britanie, *Community Strategy for Women Offender* elaborat de către Serviciul Corecțional din Canada sau *A Distinct Approach: A guide to working with women offender*, material realizat sub egida National Offender Management Service din Marea Britanie în anul 2012.

II. 1 Locul de desfăşurare a cercetării şi subiecţii investigaţi

Studiul a fost derulat în cadrul Serviciului de Probaţiune Bucureşti. Eşantionul investigat este reprezentat de persoanele aflate în supravegherea serviciului[4] în anul 2013, numărul acestora fiind de 2285 bărbaţi şi 451 femei.

II. 2 Obiectivele cercetării

II. 2.1 Determinarea structurii variabilelor socio-demografice şi de ordin penal;

II. 2.2 Identificarea aspectelor de gen specifice.

II. 3 Ipoteze

1. Ponderea structurii variabilelor diferă în funcţie de timpul variabilei socio-demografice, de ordin penal investigate şi de diferenţele de gen.

2. Există diferenţieri între condamnaţi celor 2 loturi în ce priveşte tipul de infracţiune săvârşită

3. Există o relativă similitudine a claselor de risc, prezenţei antecedentelor penale, abandonului şcolar şi a modalităţilor de finalizare a termenului de încercare între condamnaţii de gen masculin şi feminin

4. Există un procent mai ridicat al femeilor care nu au fost şcolarizate în raport cu persoanele de sex masculin

5. Există diferenţe semnificative între persoanele de gen feminin şi cele de gen masculin în ceea ce priveşte ocuparea sau neocuparea unui loc de muncă.

II. 4 Interpretarea şi analiza datelor

Analiza bazei de date la sfârşitul anului 2013 relevă existenţa în supravegherea serviciului a unui număr de 451 femei (16,48%) şi 2285 bărbaţi (83,52%). Din punct de vedere al vârstei din totalul de 451 femei 24 sunt minore (5,32%) şi 427 sunt majore (94,68%) (Obiectivul nr. 1, Ipoteza nr. 1). Numărul redus de minore se explică prin faptul că în practica penală, în multe situaţii, cauzele cu infractori minori nu sunt trimise în judecată, procurorii optând pentru aplicarea unor amenzi administrative.

Practica în cadrul serviciului de probaţiune ne relevă faptul că minorii sunt condamnaţi atunci când comit infracţiuni cu un grad de pericol social ridicat sau când se conturează o carieră infracţională. Menţionăm faptul că în cele mai multe cazuri minorii indiferent de gen, ajung în supravegherea serviciului de probaţiune de regulă după comiterea unui număr de infracţiuni. În aceste condiţii, posibilitatea derulării suspendării sub supraveghere este relativ redusă ca urmare a intervenirii instituţiei anulării suspendării executării pedepsei (pentru infracţiuni preexistente).

O situaţie similară se constată şi în cazul infractorilor minori de gen masculin, în evidenţele serviciului regăsindu-se 57 de minori (2,49%) şi 2228 majori (97,50%).

O altă variabilă analizată se referă la infracţiunea pentru care subiecţii din cele două eşantioane au fost condamnaţi. Din perspectiva femeilor condamnate, aşa cum reiese din Tabelul nr. 1, se evidenţiază în cazul infracţiunilor prezentate că pe primul loc ca pondere, se află infracţiunile la regimul drogurilor – 140 de femei condamnate (31.04%). Pe locul secund se află infracţiunea de înşelăciune – 94 de femei condamnate (20,84%) iar a treia poziţiei este reprezentată de infracţiunea de furt calificat – 56 de femei condamnate (12,41%) (Obiectiv 1, Ipoteza 1). Proporţia ridicată a femeilor condamnate pentru săvârşirea de infracţiuni legate de

[4] Persoanele aflate în supravegherea serviciului erau la 31.12.2013 persoane condamnate la pedeapsa închisorii cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere ori minori faţă de care instanţa de judecată a aplicat măsura educativă a libertăţii supravegheate, însoţită de respectarea uneia/unora dintre obligaţiile prevăzute la art. 103 alin. 3 lit. a-c (vechiul Cod penal).

traficul şi deţinerea de droguri (infracţiuni cu un grad de pericol social generic ridicat) se poate explica prin prisma „îngăduinţei" manifestate de către instituţiile din cadrul sistemului de justiţie penală în raport cu persoanele de gen feminin, fenomen la care am făcut referire în partea introductivă a acestei lucrări (Simon & Ahn-Redding, 2005). De asemenea, şi faptul că pe locul doi se află infracţiunea de înşelătorie poate fi explicată şi prin prisma rezultatelor studiilor recente (Croall, 1992; Sheehan, McIvor, & Trotter, 2007) care surprind un fenomen asemănător şi în alte state din spaţiul occidental.

Acestea promovează ideea că implicarea femeilor în asemenea infracţiuni are la origine participarea tot mai intensă la viaţa economică, ocuparea unor poziţii care le permit comiterea unor astfel de infracţiuni ori nevoia finanţării unui mod de viaţă care excede posibilităţile financiare reale (făcându-se apel la fraude bancare). Analiza efectuată asupra dosarelor de supraveghere confirmă validitatea şi în cazul României a acestor observaţii, femeile fiind condamnate pentru săvârşirea unor infracţiuni de înşelătorie. Acestea fie au încercat să obţină credite bancare folosindu-se de acte false, fie au comis infracţiunea profitând de poziţiile pe care le ocupau în cadrul unor societăţi comerciale.

În cazul infracţiunilor de furt calificat comise de către femei, în cadrul serviciului de probaţiune, specific acestora este comiterea de furturi din magazine *(shoplifting)* în scopul satisfacerii unor nevoi primare (haine, produse alimentare, produse cosmetice etc.).

În cazul celorlalte infracţiuni prezentate în Tabelul nr. 1 se evidenţiază procente nesemnificative, excepţie făcând infracţiunile prevăzute în Legea nr. 78/2000 privind prevenirea şi combaterea faptelor de corupţie. În ceea ce ne priveşte apreciem că acest fapt se datorează intensificării luptei împotriva corupţiei, majoritatea subiecţilor îndeplinind funcţii în cadrul unor instituţii publice.

În cazul bărbaţilor, cei mai mulţi sunt condamnaţi pentru comiterea infracţiunii de furt calificat – 449 condamnaţi (19,64%). Pe poziţia a doua se află bărbaţii condamnaţi pentru infracţiuni prevăzute de Legea nr. 143/2000 – 409 persoane (17,89%) urmaţi de cei condamnaţi pentru săvârşirea de tâlhării – 344 persoane (15,91%) (Obiectiv 1, Ipoteza 1). În cazul infracţiunilor de furt calificat comise de către bărbaţi, din analiza dosarelor de supraveghere şi din discuţiile cu consilierii de probaţiune responsabili de caz reiese că, în majoritatea cazurilor cuantumul prejudiciului este unul redus iar infracţiunile au ca obiect furturi din locuinţe, de fier vechi ori din autoturisme. În cazul tâlhăriilor, multe dintre acestea sunt motivate prin nevoia procurării banilor necesarii achiziţionării drogurilor sau satisfacerii altor dependenţe. Bărbaţii sancţionaţi pentru infracţiuni comise la Legea nr. 143/2000, beneficiază de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere ca urmare a colaborării cu organele de urmărire penală în baza art. 16 din Legea nr. 143/2000 (reducerea cu o treime a cuantumului pedepsei în cazul în care sunt oferite informaţii de natură a conduce la identificarea altor infractori). Pe locul patru ca valoare procentuală se află infracţiunea de înşelăciune – 259 persoane condamnate (11,33%) (Obiectiv 1, Ipoteza 1).

În urma analizei comparative bărbaţi-femei (Obiectiv 2) se evidenţiază că femeile prezintă procente mai mari decât bărbaţii la infracţiuni legate de drog şi înşelăciune (Ipoteza 2). Pe lângă indulgenţa manifestată de către judecători în condiţiile în care acestea se află la prima infracţiune, judecătorii au avut în vedere faptul că acestea au copii minori în întreţinere sau, în unele cazuri, femeile sunt singura sursă de venituri a familiei. Menţionăm că, în multe cazuri, acestea au un rol secundar în comiterea infracţiunilor de înşelăciune, deţinere ori trafic de droguri (complice).

Un aspect specific bărbaţilor aflaţi în supraveghere este ponderea procentuală mai ridicată în cazul bărbaţilor (9,58%) comparativ cu procentul de 1,33% în cazul femeilor în ceea ce

privește infracțiunile legate de circulația pe drumurile publice (Obiectiv 1, Ipoteza 1). Explicația ar putea fi atât una cultural-tradițională conform căreia, până de curând, condusul unui autovehicul era o ocupație eminamente masculină dar și din perspectiva asumării riscurilor fără o analiză preliminară cost-beneficii (conducere fără permis, conducere sub influența alcoolului, conducere agresivă etc.) (Obiectiv 2, Ipoteza 1).

Din perspectiva antecedentelor penale atât grupul de femei cât și cel de bărbați fără antecedente penale prezintă ponderi semnificative. Femeile din totalul de 491 de subiecți, 408, (90,46%) nu au antecedente penale în timp ce la bărbați din totalul de 2285, 1982 (86,73%) sunt la primul conflict cu legea penală (Obiectiv 1, Ipoteza 3). Există o dispersie cu procente nesemnificative în cazul celorlalte infracțiuni din perspectiva antecedentelor penale atât în cazul bărbaților cât și în cazul femeilor (de exemplu, în cazul femeilor 0,88% au în antecedente infracțiuni de furt calificat, 1,33% au infracțiuni de tâlhărie etc.) în timp ce în cazul bărbaților se evidențiază un procent de 3,50% în cazul furtului calificat, 1,66% în cazul OUG 195/2000, 0,96% în cazul infracțiunii de tâlhărie) (Obiectiv 1, Ipoteza 1).

Aceste procente ridicate ale persoanelor fără antecedente penale se datorează condițiilor restrictive impuse de către legiuitor pentru ca o persoană condamnată să poată beneficia de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În conformitate cu prevederile art. 86^1 alin. (1) lit. b) și c) (vechiul Cod penal) infractorul nu trebuie să fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de un an iar instanța să aprecieze (ținând seama de persoana acestuia și de comportamentul lui după comiterea faptei) că pronunțarea unei condamnări se constituie într-un avertisment pentru infractor și, chiar și fără executarea pedepsei, condamnatul nu va mai săvârși alte infracțiuni.

Tabelul nr. 1 Prezentarea timpului de infracțiune comise de subiecți

Infracțiune	Femei		Bărbați	
	Număr	Procent (%)	Număr	Procent (%)
Tâlhărie (art. 211 C.P.)	32	5,1	344	15,91
Furt calificat (art. 208-209)	56	12,41	449	19,64
Infracțiuni la regimul drogurilor (Legea nr. 143/2000)	140	31,04	409	17,89
Înșelăciune (art. 215 c.p.)	94	20,84	259	11,33
Infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice (OUG 195/2002)	6	1,33	219	9,58
Trafic de influență (art. 257 c.p.)	14	3,10	33	1,44
Luare de mită (art. 254 c.p.)	8	1,77	43	1,88
Proxenetism (art. 329 c.p.)	19	4,21	20	0,87
Prevenirea și combaterea faptelor de corupție (Legea nr. 78/2000)	37	8,20	58	2,53
Ucidere din culpă (art. 178 c.p.)	6	1,33	72	3,15
Vătămare corporală din culpă (Art. 184 c.p.)	3	0,61	34	1,48
Uz de fals	22	4,87	40	1,75

Prevenirea şi combaterea criminalităţii organizate	8	1,77	56	2,45
Loviri şi alte violenţe (art. 180 c.p.	5	1,01	19	0.83
Vătămare corporală (art. 181c.p.)	0	0	17	0,74
Vătămare corporală gravă (art. 182 c.p.)	0	0	18	0,78

Din perspectiva nivelului de risc evaluat al persoanelor aflate în supravegherea serviciului de probaţiune precizăm că acestea sunt clasificate în cinci clase de risc după cum urmează: S2 – risc mic, S3 – risc mic-mediu, S4 – risc mediu, S5 – risc mediu-crescut, S6 – risc crescut. Atunci când ne referim la risc, avem în vedere în primul rând riscul de recidivă. Estimarea riscului de recidivă este o activitate foarte importantă în activitatea de probaţiune, întrucât în concordanţă cu nivelul de risc evaluat urmează a fi stabilite frecvenţa întrevederilor de supraveghere, intensitatea intervenţiei în vederea acoperirii nevoilor criminogene etc.

La nivelele menţionate anterior se mai adaugă şi clasa de supraveghere S1. În această clasă sunt incluse persoanele supravegheate care nu au putut fi evaluate, se află în situaţii care fac imposibilă prezentarea la întâlnirile de supraveghere (exemplu: sunt arestate preventiv). În Tabelul nr. 2 s-a procedat la o analiză comparativă a claselor de supraveghere a persoanelor evaluate de gen masculin şi feminin aflate în supravegherea Serviciului de Probaţiune Bucureşti.

Tabelul nr. 2 Distribuţia subiecţilor în funcţie de nivelul de risc

Nivelul de risc evaluat (Clase de risc)	**Femei**		**Bărbaţi**	
	Număr	Procent (%)	Număr	Procent (%)
S1	44	9,76%	300	13,12%
S2	98	21,72%	502	21,96%
S3	100	22,17%	557	24,37%
S4	138	30,59%	621	27,17%
S5	39	8,64%	190	8,31%
S6	22	4,87%	115	5,03%

Există o relativă similitudine a claselor de risc (Ipoteza 3) între infractorii de gen masculin şi feminin. Singurele diferenţe notabile se află la nivelul S1. O explicaţie a procentului ridicat al persoanelor de gen masculin incluse în această clasă fiind dată de numărul ridicat al acestora, comparativ cu femeile. Acelaşi fenomen este întâlnit şi în cazul clasei de risc S4 (risc de recidivă mediu).

O situaţie similară o regăsim şi în ceea ce priveşte modalitatea de finalizare a termenului de încercare (Ipoteza 3). În practica serviciilor de probaţiune, există cinci categorii subsumate, respectiv *expirat* (finalizarea la termenul stabilit de către instanţă), *transfer* (cazul este transferat în alt serviciu de probaţiune), *sistematic* (corelat de cele mai multe ori cu anularea suspendării sub supraveghere ca urmare a unor infracţiuni preexistente), *în timpul* (cazul este închis ca urmare a revocării suspendării sub supraveghere în urma comiterii unor infracţiuni pe durata termenului de încercare), *deces*, *încălcare* (ca urmare a revocării suspendării sub supraveghere în urma sesizării instanţei de judecată de către serviciul de probaţiune cu privire la încălcarea măsurilor şi obligaţiilor de către persoana condamnată). În Tabelul nr. 3 regăsim o analiză comparativă pe gen a modului de finalizare a termenului de încercare.

Tabelul nr. 3 Modalităţi de finalizare a termenului de încercare

Finalizare termen de încercare	Femei		Bărbaţi	
	Număr	Procent (%)	Număr	Procent (%)
Expirat	32	43,24%	189	43,54%
Transfer	20	27,92%	86	19,81%
Sistematic	9	12,16%	72	16,58%
In timpul	5	6,75%	36	8,25%
Deces	1	1,35%	11	2,53%
Încălcare	7	9,45%	40	9,21%

Se remarcă un grad ridicat de mobilitate a persoanelor de gen feminin, reflectat în proporţia persoanelor transferate. Analiza dosarelor de supraveghere a evidenţiat faptul că în cele mai multe situaţii transferul este solicitat ca urmare a întemeierii unei familii într-un alt judeţ. La acestea se mai adaugă o serie de motive de ordin profesional (găsirea unui loc de muncă) ori educaţional (persoana supravegheată a fost în supravegherea serviciului de probaţiune pe durata studiilor, la finalizarea acestora întorcându-se în localitatea de domiciliu). Proporţia mai ridicată a persoanelor de gen masculin incluse în categoria *sistematic* se explică, prin preexistenţa unei cariere infracţionale a acestora, structurarea unor conduite/valori antisociale, apartenenţa la reţele de crimă organizată etc. (Obiectiv 2).

Referitor la nivelul de educaţie (vezi Tabelul nr. 3) se evidenţiază existenţa unui procent mai ridicat al femeilor care nu au fost şcolarizate (Ipoteza 4). În urma analizei dosarelor de supraveghere dar şi din practica în cadrul serviciului de probaţiune, reiese faptul că neşcolarizarea are la bază o serie de factori precum absenţa unor acte de identitate (care face imposibilă înscrierea în cadrul cursurilor şcolare), absenţa unei preocupări a familiei în raport cu înscrierea în cadrul procesului educativ a persoanei condamnate (pe fondul unui nivel de educaţie precar al membrilor familiei) ori includerea persoanei condamnate în activităţi gospodăreşti de la vârste fragede, în detrimentul educaţiei şcolare. Persoanelor de sex feminin, încă din copilărie le sunt încredinţate o serie de responsabilităţi (de exemplu, implicarea în creşterea/supravegherea unor fraţi/surori mai mici). În unele cazuri, importanţa procesului educaţional este minimizată pentru persoanele de sex feminin, acestea urmând ca la vârsta adultă să se dedice exclusiv activităţilor casnice. Pe termen lung, absenţa şcolarizării se corelează cu o situaţie de marginalizare socială/profesională, existenţa unui statut de dependenţă financiară a femeii în raport cu partenerul etc. Referitor la persoanele implicate într-o formă de învăţământ Tabelul nr. 3 evidenţiază existenţa unei relative similarităţi între persoanele de gen masculin şi cele de gen feminin (Ipoteza 3). Cu toate acestea, trebuie să subliniem faptul că atunci când am procedat la includerea persoanelor condamnate pe categorii educaţionale am avut în vedere nu şi finalizarea ciclului educaţional (de exemplu, din cele 117 persoane care au de gen feminin care ai fost incluse în categorie învăţământ gimnazial numai 65 dintre acestea finalizaseră această formă de învăţământ, iar din cele 135 incluse în categoria învăţământ liceal, numai 69 reuşiseră să finalizeze 12 clase). Aceste cifre ne indică o rată mare a abandonului şcolar (fenomen similar atât pentru persoanele de gen feminin cât şi pentru cele de gen masculin). Consecinţele ratelor relativ ridicate ale abandonului sunt reprezentate de imposibilitatea persoanelor supravegheate de a obţine o calificare adecvată ori ocuparea unor poziţii periferice pe o piaţă a forţei de muncă din ce în ce mai competitivă. În privinţa persoanelor supravegheate de gen feminin, abandonul şcolar se corelează şi cu întemeierea de la vârste fragede a unor familii, naşterea de copii fapt care le pune în imposibilitatea de a mai continua cursurile şcolare iar în anumite situaţii, partenerul este cel care le interzice

frecventarea şcolii. Trebuie să avem în vedere şi faptul că la originea abandonului şcolar se află şi insuficienta dezvoltare a abilităţilor rezolutive, aspect care este specific multor persoane aflate în supravegherea serviciului de probaţiune, fapt care determină luarea unor decizii inadecvate, fără o analiză obiectivă a impactului pe termen lung a acestora (dorinţa de a întemeia o familie sau de a avea o relaţie consensuală în detrimentul finalizării cursurilor şcolare, a obţinerii unei independenţe/autonomii financiare etc.). Un alt aspect pe care trebuie să îl semnalăm este faptul că nivelul de educaţie redus este asociat, în special, cu implicarea peroanelor condamnate de gen feminin în infracţiuni precum furt calificat, tâlhărie ori infracţiuni legate de traficul şi deţinerea de droguri. Referitor la persoanele de gen feminin cu studii superioare (99 persoane condamnate – 21, 95%), studiul dosarelor de supraveghere a evidenţiat faptul că acestea au fost condamnate în special pentru săvârşirea unor infracţiuni legate de serviciu, regimul circulaţiei pe drumurile publice sau care presupuneau un nivel de educaţie ridicat în vederea planificării şi aplicării rezoluţiei infracţionale (Obiectiv 2).

Tabelul nr. 3 Distribuţia în funcţie de nivelul de instrucţie

Nivelul educaţiei	Femei		Bărbaţi	
	Număr	Procent (%)	Număr	Procent (%)
Neşcolarizat	34	7,53%	97	4,24%
Învăţământ primar	32	7,09%	124	5,42%
Învăţământ gimnazial	117	25,94%	659	28,84%
Învăţământ liceal	135	29,93%	890	38, 94%
Învăţământ postliceal	8	1,77%	82	3,58%
Studii superioare	99	21,95%	420	18,38 %
Neevaluat	26	5,76%	146	6,38%

Referitor la aspectele legate de implicarea în activităţi lucrative, datele din Tabelul nr. 4 evidenţiază existenţa unei distincţii nete între persoanele de gen feminin şi cele de gen masculin în ceea ce priveşte ocuparea sau neocuparea unui loc de muncă (Obiectiv 2). Procentul femeilor aflate în evidenţa serviciului de probaţiune care nu au un loc de muncă este de 32,15% comparativ cu 19,78% în cazul bărbaţilor (Ipoteza 5). În ceea ce ne priveşte, apreciem că procentul ridicat este în strânsă legătură cu problemele semnalate atunci când am abordat problemele legate de abandonul şcolar ori nivelul redus al educaţiei. Observaţiile noastre în cadrul serviciului de probaţiune au surprins faptul că în multe situaţii femeile au o multitudine de responsabilităţi casnice legate de creşterea copiilor şi întreţinerea gospodăriei corelat cu existenţa unei mentalităţi conform căreia aceste activităţi sunt desfăşurate exclusiv de către femei. În al doilea rând nivelul precar al educaţiei face posibilă ocuparea numai a unor locuri de muncă care nu presupun existenţa unei calificări ori a unor abilităţi profesionale. Referitor la desfăşurarea de activităţi lucrative fără forme legale, procentul femeilor este unul mai redus în comparaţie cu cel al bărbaţilor (14,63% comparativ cu 24,77%). Explicaţiile acestei situaţii se regăsesc în faptul că, de cele mai multe ori, locurile de muncă ocupate preponderent fără forme legale sunt în domenii precum construcţiile ori prestări servicii (vulcanizări, spălătorii auto, încărcători-descărcători etc.) unde forţa de muncă este formată într-o proporţie covârşitoare din bărbaţi (Obiectiv 2). Precizăm faptul că în cazul celor două categorii menţionate anterior (fără loc de muncă, respectiv loc de muncă ocupat fără forme legale) cu privire la locul de muncă în practica serviciilor de probaţiune nu există o diferenţiere obiectivă, distinctă a celor două categorii. Studiul dosarelor de supraveghere a evidenţiat situaţii în care aceiaşi persoană

condamnată a avut o evoluție oscilantă, respectiv o perioadă de neimplicare în activități productive urmată de angajarea (fără forme legale) în locuri de muncă care nu necesitau existența unei calificări ori a unor abilități profesionale.

Tabelul nr. 4 Distribuția pe tipuri de funcții a persoanelor investigate

Funcție	Femei		Bărbați	
	Număr	Procent (%)	Număr	Procent (%)
Fără loc de muncă	145	32,15%	452	19,78%
Fără forme legale	66	14,63%	566	24,77 %
Contract durată nedeterminată	141	31,26%	802	35,09%
Contract durată determinată	13	2, 88%	42	1,83%
Asociat	5	1,10%	74	3,23%
Pensionar	27	5,98%	64	2,80%
Persoană fizică autorizată	4	0,88%	32	1,40%
Elev/student	15	3,32%	99	4,33%
Concediu creștere copil	2	0,44%	1	0,0004%
Neevaluat	33	7,31%	153	6,69%

Referitor la existența unei modalități particularizate de intervenție, în funcție de specificul de gen nu am identificat existența unor programe structurate de lucru cu infractorii special create pentru persoanele de gen feminin. Cu toate acestea se promovează în practica serviciului o abordare individualizată din partea consilierilor de probațiune. Sunt vizate printre altele și aspecte legate de gen.

III. Concluzii

Ponderea structurii variabilelor diferă în funcție de timpul variabilei socio-demografice, de ordin penal investigate și de diferențele de gen

Există un număr redus de infractori minori și minore aflați/te, din totalul infractorilor de gen, în evidențele serviciului; în practica penală, în multe situații, cauzele cu infractori minori nu sunt trimise în judecată, procurorii optând pentru aplicarea unor amenzi administrative; minorii sunt condamnați atunci când comit infracțiuni cu un grad de pericol social ridicat sau când se conturează o carieră infracțională.

Există diferențieri între condamnați celor 2 loturi în ce privește tipul de infracțiune săvârșită

În cazul femeilor aflate în supravegherea serviciului din perspectiva tipului de infracțiune pe primul loc ca pondere, se află infracțiunile la regimul drogurilor – 140 de femei condamnate (31.04%).

Pe locul secund se află infracțiunea de înșelăciune – 94 de femei condamnate (20,84%).

A treia poziției este reprezentată ca pondere de infracțiunea de furt calificat – 56 de femei condamnate (12,41%).

În cazul celorlalte infracțiuni prezentate (Infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice, trafic de influență, proxenetism, luare de mită etc. se evidențiază procente nesemnificative, excepție făcând infracțiunile prevăzute în Legea nr. 78/2000 – prevenirea și combaterea faptelor de corupție.

În cazul bărbaților, cei mai mulți sunt condamnați pentru comiterea infracțiunii de furt calificat – 449 condamnați (19,64%).

Pe poziția a doua se află bărbații condamnați pentru infracțiuni prevăzute de Legea nr. 143/2000 – 409 persoane (17,89%) urmați de cei condamnați pentru săvârșirea de tâlhării – 344 persoane (15,91%). Pe locul patru ca valoare procentuală se află infracțiunea de înșelăciune – 259 persoane condamnate (11,33%).

Analiza comparativă bărbați-femei evidențiază că femeile prezintă procente mai mari decât bărbații la infracțiuni legate de drog și înșelăciune.

Un aspect specific bărbaților aflați în supraveghere este ponderea procentuală mai ridicată în cazul bărbaților (9,58%) comparativ cu procentul de 1,33% în cazul femeilor în ceea ce privește infracțiunile legate de circulația pe drumurile publice.

Din perspectiva antecedentelor penale atât grupul de femei cât și cel de bărbați prezintă ponderi semnificative respectiv femeile din totalul de 491 de subiecți, 408, respectiv 90, 46% nu au antecedente penale în timp ce la bărbați din totalul de 2285, 1982 respectiv 86,73% sunt la primul conflict cu legea penală.

Există o dispersie cu procente nesemnificative în cazul celorlalte infracțiuni din perspectiva antecedentelor penale atât în cazul bărbaților cât și în cazul femeilor (de exemplu, în cazul femeilor 0,88% au în antecedente infracțiuni de furt calificat, 1,33% au infracțiuni de tâlhărie etc.) în timp ce în cazul bărbaților se evidențiază un procent de 3,50% în cazul furtului calificat, 1,66% în cazul O.U.G. nr. 195/2000, 0,96% în cazul infracțiunii de tâlhărie). Procentele ridicate ale persoanelor fără antecedente penale se datorează condițiilor restrictive impuse de către legiuitor pentru ca o persoană condamnată să poată beneficia de suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Există o relativă similitudine a claselor de risc între condamnații de gen masculin și feminin. Singurele diferențe notabile se află la nivelul S1 – persoanele supravegheate care nu au putut fi evaluate

Se evidențiază un grad mai ridicat al mobilități persoanelor de gen feminin, reflectat în proporția mai ridicată a persoanelor transferate. Există o pondere mai ridicată a persoanelor de gen masculin incluse în categoria *sistematic* explicată, prin preexistența unei cariere infracționale a acestora, structurarea unor conduite/valori antisociale, apartenența la rețele de crimă organizată etc.

Există un procent mai ridicat al femeilor care nu au fost școlarizate în raport cu persoanele de sex masculin.

Absența școlarizării se corelează cu o situație de marginalizare socială/profesională, existența unui statut de dependență financiară a femeii în raport cu partenerul etc.

Există o rată mare a abandonului școlar (fenomen similar atât pentru persoanele de gen feminin cât și pentru cele de gen masculin.

Abandonul școlar la persoanele de gen feminin se corelează și cu insuficienta dezvoltare a abilităților rezolutive, incapacitatea de a lua decizii printr-o analiză cost-beneficii, întemeierea de la vârste fragede a unor familii, nașterea de copii fapt care le pune în imposibilitatea de a mai continua cursurile școlare iar în anumite situații, partenerul este cel care le interzice frecventarea școlii.

Nivelul de educație redus este asociat, în special, cu implicarea peroanelor condamnate de gen feminin în infracțiuni precum furt calificat, tâlhărie ori infracțiuni legate de traficul și deținerea de droguri.

Persoanele de gen feminin cu studii superioare (99 persoane condamnate – 21, 95%), au fost condamnate în special pentru săvârșirea unor infracțiuni legate de serviciu, regimul circulației pe drumurile publice sau care presupuneau un nivel de educație ridicat în vederea planificării și aplicării rezoluției infracționale.

Există diferențe semnificative între persoanele de gen feminin și cele de gen masculin în ceea ce privește ocuparea sau neocuparea unui loc de muncă.

Procentul femeilor aflate în evidența serviciului de probațiune care nu au un loc de muncă este de 32,15% comparativ cu 19,78% în cazul bărbaților.

Procentul femeilor este unul mai redus în comparație cu cel al bărbaților (14,63% comparativ cu 24,77%)în ceea ce privește desfășurarea de activități lucrative fără forme legale. Locurile de muncă ocupate preponderent fără forme legale sunt în domenii precum construcțiile ori prestări servicii (vulcanizări, spălătorii auto, încărcători-descărcători etc.) unde forța de muncă este formată într-o proporție covârșitoare din bărbați.

Nu există programe structurate de lucru cu infractorii special create pentru persoanele de gen feminin însă se poate remarca o abordare individualizată a consilierilor de probațiune.

BIBLIOGRAFIE

Adler, F., & Simon, R. J. (1979). *The Criminology of deviant women*. Boston: Houghton Mifflin;

Balan, A. (2013). Particularități ale implicării femeilor în marea criminalitate – Traficul de droguri. *Revista de criminologie, criminalistică și penologie*(1-2), 90-96;

Bălan, A. (2008). *Criminalitatea feminină – cauze și efecte sociale. Strategii de prevenire*. București: C.H. Beck;

Bălășoiu, A.-E. (2013). Aspecte privind criminalitatea feminină. Femeia ca autor și victimă a infracțiunii de trafic de persoane. *Journal of Criminal Investigation,* 6(1), 218-224.

Britton, D. M. (2011). *The gender of crime*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield;

Brownmiller, S. (1975). *Against our will: men, women, and rape*. New York: Simon and Schuster;

Cloward, R. A., & Ohlin, L. E. (1960). *Delinquency and opportunity; a theory of delinquent gangs*. Glencoe, III.,: Free Press;

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys: the culture of the gang*. Glencoe, III.,: Free Press.

Croall, H. (1992). *White collar crime: criminal justice and criminology*. Buckingham; Philadelphia: Open University Press;

Hirschi, T., & Selvin, H. C. (1967). *Delinquency research: an appraisal of analytic methods*. New York: Free Press;

Lombroso, C., Ferrero, G., Rafter, N. H., & Gibson, M. (2004). *Criminal woman, the prostitute, and the normal woman*. Durham: Duke University Press;

Pollak, O. (1950). *The criminality of women*. Philadelphia,: University of Pennsylvania Press;

Sheehan, R., McIvor, G., & Trotter, C. (2007). *What works with women offenders*. Cullompton, Devon: Willan;

Simon, R. J., & Ahn-Redding, H. (2005). *The crimes women commit: the punishments they receive* (3rd ed.). Lanham, Md.: Lexington Books;

Smart, C. (1977). *Women, crime, and criminology: a feminist critique*. London; Boston: Routledge & K. Paul;

Vlase, I. (2010). Cum să abordăm diferențele de vârstă și gen în practica probațiunii? *Sociologie Românească*(3), 118-131.

PREVENIREA ŞI COMBATEREA VIOLENŢEI CU OCAZIA COMPETIŢIILOR ŞI A JOCURILOR SPORTIVE

Prof. univ. dr. ***Petre BUNECI***
Universitatea Ecologică din Bucureşti, România

PREVENTION AND DETERRENCE OF VIOLENCE AT SPORT COMPETITIONS AND GAMES

Abstract

Violenţa cu ocazia manifestărilor sportive materializată în ieşiri necontrolate ale spectatorilor, uneori adevărate explozii greu de controlat, a devenit un adevărat fenomen prin amploarea căpătată, astfel încât legislaţia europeană a intervenit prin măsuri concrete vizând stoparea fenomenului ,iar aici ne referim la Convenţia Europeană privind violenţa şi ieşirile necontrolate ale spectatorilor din 19 august 1995, precum şi la recomandările Consiliului Uniunii Europene menite să stăpânească tulburările provocate de manifestările sportive.

Problema violenţei a fost abordată cu deosebită seriozitate în ţările europene şi concepută ca o activitate pe termen lung a unor structuri permanente de gestionare a fenomenului, programele de prevenire vizând o diversitate de planuri pornind de la măsuri educative şi sociale mergând până la întărirea rolului cluburilor şi promovarea dialogului dintre acestea şi spectatori.

În concordanţă cu legislaţia europeană şi având în vedere recomandările Consiliului Europene în România a fost adoptată Legea nr. 4/2008 privind prevenirea şi combaterea violenţei cu ocazia competiţiilor şi jocurilor sportive, acest act normativ abordând în principal natura violenţei care apare cu ocazia manifestărilor sportive, dar şi măsurile luate împotriva celor vinovaţi, pornind de la sancţiuni contravenţionale şi mergând până la condamnări penale.

Keywords: *violenţă, prevenire, sancţiuni, competiţie, jocuri sportive, fairplay.*

Abstract

Violence occurring at sport competitions as misbehaviour of spectators and sometimes as unruly acts that are difficult to control has become a real phenomenon due to its frequency and serious character; thus, European legialstion has adopted measures that are meant to deter this phenomenon; in this respect, we refer to the European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events, enforced on 19th August 1995, as well as to the recommendations made by the Council of the EU, all of them being meant to deter sport riots.

The issue of violence has been seriously dealt with by European countries and it has been conceived as a long-term activity performed by permanent structures that are set up for managing this phenomenon; prevention progammes imply a range of plans, from educative and social plans to reinforcing the role played by clubs and by promoting dialogue between clubs and spectators.

In compliance with European legislation and in relation to the recommendations made by the European Council in Romania, Law no. 4/2008 was adopted for the prevention and deterrence of violence occuring at sport events; this normative act primarily deals with the nature of violence occuring during sport events as it also deals with the measures taken against the guily ones; applied sanctions range from contraventional sanctions to criminal convictions.

Keywords: *violence, prevention, sanctions, competition, sports games, fairplay.*

Prevenirea şi stăpânirea violenţei cu ocazia manifestărilor sportive care uneori nu se desfăşoară într-un climat de fairplay, a dus la adoptarea Convenţiei Europene privind violenţa şi ieşirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia manifestărilor sportive, în special la meciurile de fotbal de la Strasbourg din 19 august 1995, care a fost ratificată de România prin Legea nr. 53/02.03.1998 – Monitorul Oficial nr. 108 din 10.03.1998.

Convenţia a adoptat anumite măsuri în cazul în care exploziile de violenţă şi ieşire necontrolate şi ieşirile necontrolate ale spectatorilor sunt previzibile, în care părţile semnatare ale convenţiei trebuie să introducă o legislaţie adecvată conţinând sancţiuni sau alte măsuri potrivite, ca organizaţiile sportive sau autorităţile publice, în baza competenţelor stabilite de legislaţia internă să elaboreze şi să aplice măsuri concrete pentru a preveni şi controla actele de violenţă ale participanţilor la competiţii sportive.

După adoptarea convenţiei a apărut şi Recomandarea Consiliului Uniunii Europene prin rezoluţia din 21 iunie 1999 (Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C196) care a stabilit în completarea prevederilor Convenţiei, organizarea la scară internaţionale a unor cooperări şi măsuri pentru a preveni şi stăpâni violenţa şi tulburările provocate de manifestările sportive. În acest sens a mai apărut şi Recomandarea Consiliului Uniunii Europene prin rezoluţia din 17 noiembrie 2003 (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C281) privind adoptarea de către statele membre a interzicerii accesului în incintelor stadioanelor a persoanelor despre care se cunoaşte faptul că au săvârşit acte de violenţă cu ocazia meciurilor de fotbal.

Având în vedere amploarea fenomenului, precum şi recomandările Europene în domeniu, în România a fost adoptată legea nr. 4/2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 24 din 11 ianuarie 2008, privind prevenirea şi combaterea violenţei cu ocazia competiţiilor şi a jocurilor sportive.

În decursul timpului, legea a suferit mai multe modificări prin Legea nr. 10/2012, Legea nr. 187/2012 de punere în aplicare a noului Cod penal cât şi prin Legea nr. 255/2013 de punere în aplicare a noului Cod de procedură penală.

Din examinarea legii nr. 4/2008, cu modificările ulterioare, rezultă că în dispoziţiile generale sunt prezentate în sens larg, termenii şi expresiile referitoare la competiţia sportivă, jocul sportiv, organizatorii de competiţii sportive, gradul de risc al competiţiei sau al jocului sportiv, evacuarea participanţilor, controlul preventiv al bagajelor, bază sportivă şi arenă sportivă, zona imediată locului de desfăşurare a competiţiilor sportive, interzicerea sau accesului sau participării la unele competiţii sau jocuri sportive, responsabilităţile ce privesc ordinea şi siguranţa desfăşurării jocurilor sportive, menţinerea şi asigurarea ordinii publice, răspunderea pentru asigurarea măsurilor de ordine şi siguranţă în interiorul arenelor sportive etc.

Legea mai prezintă de asemenea obligaţiile organizatorului de competiţii sa de jocuri sportive, obligaţiile personalului de ordine şi siguranţă, obligaţiile spectatorilor, contravenţiile, sancţiuni şi interzicerea accesului la competiţii sau jocuri sportive.

Important de analizat în această lege sunt obligaţiile spectatorilor care trebui să respecte cu strictețe măsurile stabilite de organizatori şi forţele de ordine, pe traseele de deplasare către/de la locul de desfăşurare a competiţiilor şi jocurilor sportive, în aproprierea şi în interiorul bazelor sportive.

Aceştia trebuie să prezinte documentele de acces şi după caz actele de identitate la intrarea într-o incintă sportivă, să se supună controlului corporal sumar şi al bagajelor, să nu introducă în arena sportivă băuturi alcoolice, să fie nu fie în stare vădită de beţie, să nu introducă inscripţii, embleme, pancarte, bannere, afişe, steaguri sau alte suporturi ce conţin simboluri cu conţinut obscen, să nu arunce asupra celorlalţi spectatori, a oficialilor, jucătorilor sau asupra forţelor de ordine cu obiecte de orice fel, să nu distrugă bunuri mobile şi imobile, precum să nu provoace scandal în incinta bazei sportive.

Legea prezintă mai multe obligații însă totodată a prevăzut contravenții care se sancționează cu amendă considerabilă sau prestarea de activități în folosul comunității. În situația în care are loc o incitare în public sau în mass-media la acte de violență, în legătură cu competiția sau jocul sportiv, contravențiile sunt mai mari, iar în cazul în care se săvârșesc infracțiuni cum ar fi opunerea cu violență față de organele de ordine ori împiedicarea acestora de a-și exercita atribuțiile specifice fapta constituie infracțiune.

Așa cum au fost adoptate infracțiuni, s-au prevăzut și măsuri complementare de interzicere a accesului la competițiile sportive de genul la care acesta a săvârșit contravenția, având aici implicarea atât a organelor judiciare cum este procurorul sau judecătorul de drepturi și libertăți cât și poliția română.

Din punct de vedere criminologic putem analiza violența cu privire la cei care merg pe stadioane la competițiile sportive și care alcătuiesc o masă de necunoscuți reuniți doar cu ocazia manifestării sportive respective. Participarea ca spectator la o asemenea competiție nu implică neapărat cunoașterea sportului respectiv și dacă am fi să dăm exemplu fotbalul, „toată lumea se pricepe la acest sport", astfel că discuțiile care pot apărea cu ocazia derulării unui meci de fotbal pot duce la acte de violență.

Violența manifestată cu ocazia manifestărilor sportive poate avea caracteristici tipologice cum ar fi: mediul de proveniență al individului, nivelul de instrucție școlară și de pregătire profesională, situația familială, vârsta, nerealizările din viața de zi cu zi, frustrările cât și oamenii cu un deficit de afectivitate. La toate acestea se poate adăuga și violența prezentată sub diferite moduri pe canalele de televiziune care efectiv invită la violență.

Toate aceste caracteristici legate și de consumul de alcool, mai ales la indivizii predispuși la rău pot duce la manifestări violente așa cum arăta și S. *Sighele* într-o lucrare publicată în 1892 și intitulată *Lafoule criminelle*[1], – mulțimea poate fi un mediu propice în care se dezvoltă un morb preexistent al răului. Alături de oamenii cinstiți și serioși, la o manifestare pot participa și persoane din categoria celor predispuși la rău, aceste grupări datorită organizării lor interne, reprezentând un agregat funcțional cuprinzând un ansamblu de persoane cu comportamente disfuncționale.

Numărul mare de persoane poate crea o amplificare a impulsurilor ce depășesc în intensitate reacțiile unor oameni normali, dezvoltate uneori și pe baza consumului de alcool, la care se poate adăuga inexistența simțului moral, iar acestea pot duce la reacții violente care pot fi stăpânite numai dacă există o „predicție" în sensul anticipării unor evenimente sau situații care favorizează apariția violenței din partea organizatorilor și a celor care asigură ordinea și siguranța în incinta arenelor sportive.

Violența pe stadioane provocată de mai multe persoane pot duce la deindividualizare, în care individul se anulează pe sine însuși, contopindu-se cu grupul, astfel că este greu ca acest grup să se mai gândească la normalitate sau respectarea unor norme morale.

Potrivit teoriei mulțimilor și am putea aminti aici *Gustav Le Bon – La psyhologies des foules* și *Şcoala de la Chicago*[2] prin „simplul fapt că aparține unei mulțimi, omul coboară câteva trepte pe scala civilizației. Izolat, el poate fi un individ cultivat, în mulțime însă este un instinctual, prin urmare, un barbar. Are spontaneitatea, violența, cruzimea și, totodată, entuziasmul ființelor primitive" sau „rezultatul unei stări de spirit a mulțimii în care impulsuri minore alcătuiesc o tendință generală care orientează manifestările indivizilor – comporta-

[1] Citat în lucrarea George C. Basiliade, *Criminologie comprehensivă,* Ed. Expert, București, 2006.

[2] A se vedea în acest sens, Ștefan Stanciu Gelu, *Trei paradigme ale violenței colective*, Academos, http://academos.ro/document/3-paradigme-ale-violentei-colective.

mentul indivizilor sub influența unui impuls care este comun şi colectiv, altfel spus, este rezultatul interacțiunii sociale".

În perioada anilor 30 şi Mihai Ralea la cursurile de psihologie socială a Universității din Iaşi vorbea despre violența ca un fenomen, referindu-se la violența în grupuri mari şi care se formează prin contaminare.

Violența poate să apară între spectatorii care participă la o manifestare sportivă, între spectatori şi forțele de ordine care vor să mențină ordinea şi siguranța în desfăşurarea competiției sau uneori între spectatori şi jucătorii echipei simpatizante sau adverse.

Are mai puțină importanță dacă violența este neorganizată sau organizată (huliganismul), important fiind ca asemenea manifestări să nu aibă loc în incinta arenelor sportive dar nici în afara acestora.

Din această perspectivă, la nivelul Uniunii Europene prin Rezoluția Consiliului din 3 iunie 2010 a fost adoptat un manual actualizat de recomandări pentru cooperarea polițienească internațională şi de măsuri pentru prevenirea şi ținerea sub control a violenței şi dezordinii legate de meciurile de fotbal de anvergură internațională care implică cel puțin un stat membru (2010/C 165/01) având ca principii de bază scopul de a consolida siguranța şi securitatea la meciurile de fotbal de anvergură internațională, în special optimizarea eficienței cooperării polițieneşti internaționale, precum şi cooperarea polițienească internațională şi operațiile polițieneşti privind fotbalul, care trebuie să se ghideze după principiul legalității şi al proporționalității.

Referindu-ne la violența ce se manifestă la competițiile sportive, numai în Municipiul Bucureşti, am putea da ca exemplu Buletinul Informativ nr. 4 din 20.01.2014 al Ministerului Afacerilor Interne – Direcția Generală de Jandarmi al Municipiului Bucureşti care arată că la nivelul anului 2013 au fost planificate, organizate şi executate peste 1300 de misiuni cu ocazia desfăşurării manifestărilor sportive dintre care 601 meciuri de fotbal. Pe timpul misiunilor au fost constatate 113 infracțiuni cu preponderență prevăzută de Legea nr. 4/2008 iar în ceea ce priveşte constatarea faptelor de natură contravențională s-au aplicat 381 sancțiuni contravenționale din care unui număr de 165 contravenienți le-a fost aplicată şi sancțiunea contravențională complementară de interzicere a accesului la competițiile şi jocurile sportive de genul la care aceştia au săvârşit fapta.

Tot în aceiaşi perioadă s-au aplicat 22 de sancțiuni contravenționale în valoare totală de 431.000 lei, organizatorilor competițiilor sportive şi societăților specializate de pază pentru nerespectarea obligațiilor ce le revin cu ocazia competițiilor şi jocurilor sportive conform Legii nr. 4/2008.

BCU IASI

Editura Universul Juridic

Ofertă pachet
Explicațiile noului Cod penal
Vol. I – art. 1-52
Vol. II – art. 53-187

Coord.: George Antoniu, Tudorel Toader
Autori: Alexandru Boroi, Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, Bogdan Bulai, Constantin Duvac, Ion Ristea, Constantin Sima, Ioana Vasiu

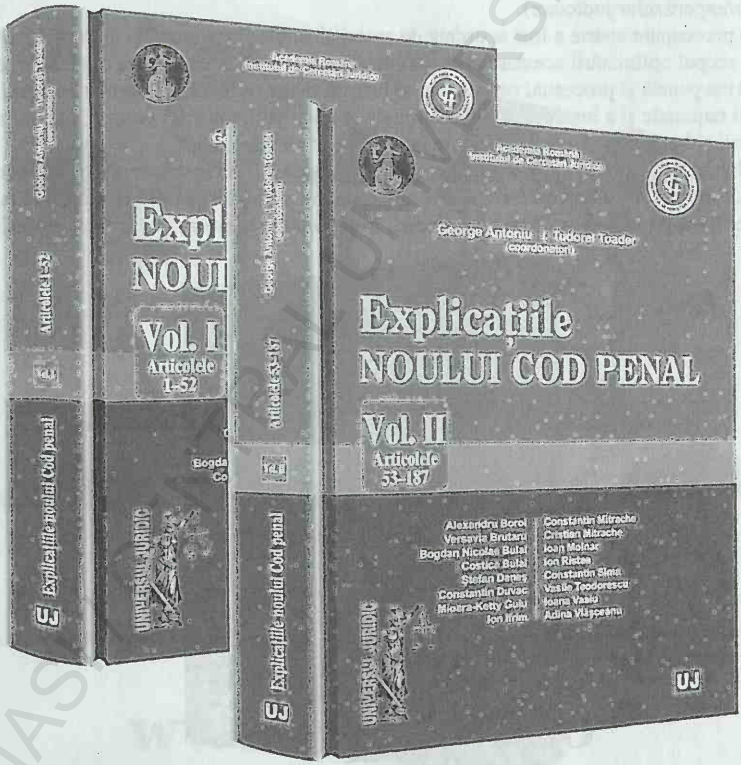

Comandă acum!

-25% Reducere

Preț: ~~198 lei~~
148,50 lei

Format: Academic
Pagini: 600, 600

Comandă rapid şi comod: 021.312.22.21 | 0733.673.555 | comenzi@ujmag.ro | www.ujmag.ro

Universul Juridic.ro

nihil sine iure

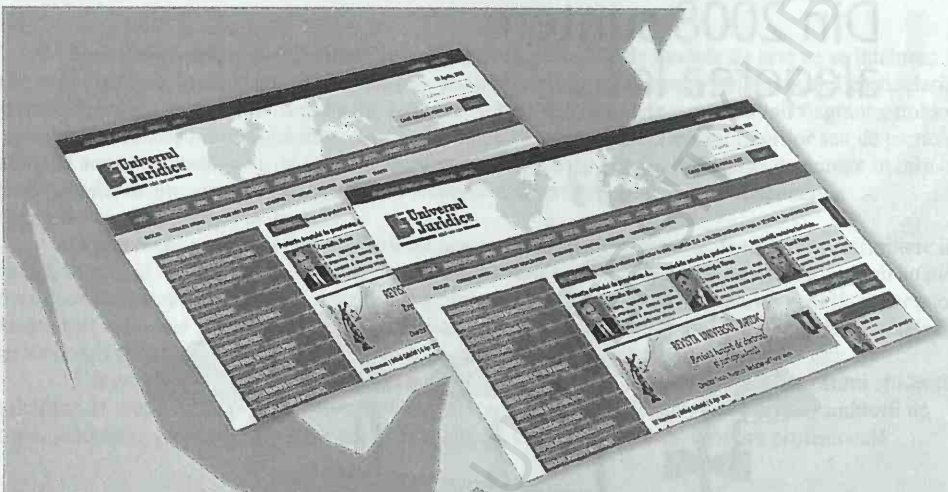

Portalul universuljuridic.ro:

- ✔ timp de 14 ani am investit în cele mai înalte standarde de informare;
- ✔ a venit momentul să dedicăm un portal profesionist celei mai competitive şi mai performante comunităţi: comunitatea juriştilor;
- ✔ puteţi accesa informaţie juridică reală, certificată editorial, necesară activităţii dvs., în orice moment;
- ✔ furnizăm conţinut pentru cele mai exigente profesii, sub semnătura specialiştilor recunoscuţi în domeniu.

www.universuljuridic.ro

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2015/17061
40 Lei

„CRIMINOLOGIE-CRIMINALISTICĂ-PENOLOGIE. REPERE BIBLIOGRAFICE”, este o lucrare în două volume care însumează o parte dintre articolele publicate de membrii Societății Române de Criminologie și Criminalistică și colaboratorii din țară și din străinătate, în Revista de Criminologie și Criminalistică, în perioada 1999-2015.

Republicarea lor în volum este ocazionată de aniversarea a 25 de ani de la înființarea SRCC.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ujmagro® UNIVERSUL JURIDIC MAGAZIN
Ai tot DREPTUL să alegi!
www.ujmag.ro

ISBN general: 978-606-673-679-4
ISBN volumul I: 978-606-673-680-0
9 786066 736800